

Κυπριακή Νεολαία

Φιλοδοξίες, Τρόποι Ζωής και Ενδυνάμωση

copyright © 2009

United Nations Development
Programme (Πρόγραμμα Ανάπτυξης
των Ηνωμένων Εθνών).

Εκδόθηκε στην Κύπρο.

Με την επιφύλαξη κάθε δικαιώματος.
Κανένα μέρος αυτής της δημοσίευσης
δεν μπορεί να αναπαραχθεί, να
αποθηκευτεί σε ένα σύστημα
ανάκτησης ή να διαβιβαστεί με
οποιαδήποτε μορφή ή με οποιαδήποτε
μέσα, ηλεκτρονικά, μηχανικά, δια
φωτοτυπίας, καταγραφής ή άλλωσπώς,
χωρίς προγενέστερη αδειοδότηση
απο την UNDP Action for
Cooperation and Trust.

Η ανάλυση και οι πολιτικές συστάσεις
αυτής της έκθεσης δεν απεικονίζουν
απαραιτήτως τις απόψεις του
Προγράμματος Ανάπτυξης των
Ηνωμένων Εθνών, του Εκτελεστικού
του Συμβουλίου ή των κρατών μελών
του. Η έκθεση είναι εργασία μιας
Ανεξάρτητης Συντακτικής Ομάδας που
υποστηρίζεται απο το Ειρηνευτικό
Πρόγραμμα του UNDP στην Κύπρο,
της Δράσης για Συνεργασία
και Εμπιστοσύνη.

Εκδότης: Εκδόσεις Πανεπιστημίου
Λευκωσίας, Κύπρος

ISBN 978-9963-634-85-9

www.undp-act.org

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

ΦΙΛΟΔΟΞΙΕΣ, ΤΡΟΠΟΙ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 2009

ΚΥΠΡΙΑΚΗ
ΝΕΟΛΑΙΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αυτή η Έκθεση δεν θα μπορούσε να προετοιμαστεί χωρίς τη γενναιόδωρη συμβολή πολλών ατόμων και οργανώσεων.

Συντονιστές Προγράμματος και Κύριοι Συγγραφείς

Νίκος Περισιτιάνης – Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Muharrem Faiz – Κυπριακό Κοινωνικό και Οικονομικό Ερευνητικό Κέντρο (KADEM)

Ομάδα Πυρήνας

Elisa Bosio, Μαρία Νασήφ, İsmet Cabacaba, Χριστόφορος Χριστοφόρου, Fatma Erbilek, Κατερίνα Κοκκίνου, Γιάννης Μαυρής, Στέλιος Στυλιανού, Burcu Süerdem, Eliz Tevfik, Άνθη Βιολάρη

Συντελεστές

Ένωση για τον Ιστορικό Διάλογο και την Έρευνα, Mine Atli – Κοινοτικό Κέντρο KAYAD, Κώστα Κωνσταντή – Intercollege/Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Andrey Ivanov – UNDP Μπραντισλάβα, Δίκτυο Μαθησιακών Δυσκολιών Κύπρου, Μιχάλης Κουτσούλης – Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Αλέξης Λύρας – Ολυμπιακό Κίνημα Doves, Siobhan McEnoy-Levy – Butler University, Χατζη-Μάικ – Olive Tree Music, Κωνσταντίνος Φελλάς – Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Χάρης Ψάλτης – Πανεπιστήμιο Κύπρου, Χρυσταλλένη Σωκράτους – Οργάνωση Νεολαίας Σώμα Ακρίτων, Χαράλαμπος Βρασίδης – CARDET (Κέντρο για την Προώθηση της Έρευνας και της Ανάπτυξης στην Εκπαιδευτική Τεχνολογία), Ali Yaman – Ένωση Μεσολάβησης

Κριτικοί

Kimberly Foukaris – USAID, Νίκος Καρτακούλλης – Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Erol Kaymak – Ανεξάρτητος Ερευνητής, Αλέξανδρος Λόρδος – Ανεξάρτητος Ερευνητής, Αλέξης Λύρας – Ολυμπιακό Κίνημα Doves, Σπύρος Σπύρου – Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας

Bahar Aktuna, Αλεξία Αλεξάνδρου, Evrim Benzetsel, Jonathan Boyadjian, Görkem Çelebioğlu, İlke Dağlı, Turgut Denizgil, Κατερίνα Ηλία, Çağıl Ener, Buğra Gazioğlu, Αριστοτέλης Γλυκής, Νικόλας Χατζιαναστάση, Mertkan Hamit, Cemre İrciler, Joanna Kamma, Rüyam Karaca, Μελίσα Μαυρής, Σωκράτης Παναγής, Ανδρέας Πρωτόπαπας, Μιχαέλλα Σάββα, Buket Sezanay, Μαρία Τσιάρτα, Νίκος Τσολιάς και Danyal Öztaş Tum

Προσωπικό UNDP-ACT

Jaco Cilliers, Christopher Louise, Pembe Mentesh, Σταυρούλλα Γεωργιάδου, Nilgun Arif, Ελένη Σοφοκλέους

Μετάφραση

Νικόλας Δευτεράς, Κατερίνα Κοκκίνου, Έλλη Νικολάου, Ελένη Ευθυμίου (επιμέλεια μετάφρασης)

Αυτή η Έκθεση έχει μεταφραστεί από την αγγλική πρωτότυπη έκδοση και είναι διαθέσιμη στον ιστοχώρο της Έκθεσης για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη (<http://hdr.undp.org>).

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται επίσης σε όλους τους Κύπριους νέους, από όλο το νησί, οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα για τις φιλοδοξίες των νέων και στις συνεντεύξεις βάθους. Οι συντάκτες επιθυμούν επίσης να ευχαριστήσουν τους Συμβούλους RAI, και ειδικά την Anna Thomas, καθώς επίσης και τους νέους που συμμετείχαν στις πρόσθετες ομαδικές συζητήσεις.

Εξώφυλλο και Εκτύπωση

IMH

Σχεδιασμός και Σελίδωση

Θέκλα Μιναΐδου

Το γεγονός ότι οι προσπάθειες που γίνονται σε παγκόσμιο επίπεδο για την οικοδόμηση της ειρήνης και της επίλυσης συγκρούσεων συμπεριλαμβάνουν νέους ανθρώπους δεν αποτελεί σύμπτωση. Οι νέοι συμμετέχουν συχνά σε πολέμους, και σε μερικές περιπτώσεις οι πολεμιστές είναι όλο και περισσότερο πιο νέοι σε ηλικία. Συγκεκριμένα, παιδιά-στρατιώτες έχουν πάρει μέρος σε μερικές από τις πιο βίαιες συγκρούσεις των πρόσφατων χρόνων. Παράλληλα, πολύ συχνά η ενέργεια και η θέληση για συμφιλίωση και επίτευξη ειρήνης προέρχονται από τη νεολαία της παγκόσμιας κοινωνίας μας. Στην Κύπρο, τα Ηνωμένα Έθνη έχουν συνεργαστεί για αρκετά τώρα χρόνια με τέτοιους νέους, υποστηρίζοντας τις προσπάθειές τους να καταργήσουν τα εμπόδια και να προωθήσουν τη συμφιλίωση σ' ολόκληρο το νησί.

Δεδομένου ότι οι πολιτικές συμφωνίες και οι λύσεις που επιτυγχάνονται σήμερα θα καθορίσουν τη μορφή του αύριο, οι νέοι θα κερδίσουν περισσότερα θετικά από την επίτευξη ειρήνης. Το ερώτημα είναι κατά πόσο οι νέοι μπορούν να έχουν έναν ρόλο στη διαμόρφωση του αύριο. Ίσως, το σημαντικότερο συμπέρασμα αυτής της πρώτης Έκθεσης για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη για την Κύπρο είναι ότι η πλειονότητα των νέων του νησιού πιστεύει ότι πρέπει να αποτελεί μέρος της διαδικασίας συμφιλίωσης, ενώ ταυτόχρονα επιθυμεί να συμμετάσχει ενεργά στη διαδικασία. Αυτό αποδεικνύει το βαθμό ευθύνης που οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι επιθυμούν να έχουν στην προσπάθεια βελτίωσης της μελλοντικής τους ζωής. Εντούτοις, αυτή η προθυμία να αναλάβουν ευθύνες για το μέλλον πρέπει να υποστηριχθεί από τους ενήλικους που αυτή τη στιγμή σχεδιάζουν το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό γίγνεσθαι στην Κύπρο. Οι νέοι πρέπει επίσης, να ενδυναμωθούν ώστε να πραγματοποιήσουν τις φιλοδοξίες τους, να τους δοθούν οι ευκαιρίες και να καλλιεργηθούν οι δεξιότητες και οι γνώσεις που απαιτούνται για να αναλάβουν την ευθύνη του ειρηνοποιού προκειμένου να συμβάλουν σημαντικά στην επίτευξη ειρήνης.

Κατά τη διάρκεια των επόμενων τριών χρόνων η Δράση για τη Συνεργασία και την Εμπιστοσύνη θα συνεχίσει να υποστηρίζει τις προσπάθειες οικοδόμησης ειρήνης στην Κύπρο μέσω των προγραμμάτων που εστιάζουν στην ενίσχυση της διακοινοτικής συνεργασίας και της ικανότητας της κοινωνίας των πολιτών να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία της συμφιλίωσης. Αυτό θα περιλαμβάνει την υποστήριξη των νέων της Κύπρου στις προσπάθειές τους να κάνουν τις φωνές τους να ακουστούν. Είμαστε αισιόδοξοι ότι η «Χάρτα των Κύπριων Νέων», που είναι σχεδιασμένη από Κύπριους νέους και αποτελεί μέρος αυτής της έκθεσης θα καταστεί ένα σάλπισμα / κάλεσμα για τη νεολαία του νησιού, ανεξάρτητα από την εθνική τους προέλευση. Η «Χάρτα των Κύπριων Νέων» πρέπει να θεωρηθεί ως η αφετηρία για το διάλογο και την ανταλλαγή απόψεων σε μια διαδικασία επίτευξης αμοιβαίας κατανόησης για το πώς οι νέοι μπορούν να συνεργαστούν με τους συνομήλικούς τους και τους ενήλικες ώστε να αντιμετωπίσουν και να ξεπεράσουν τις προκλήσεις που έπονται.

Κατά την ανάγνωση αυτής της Έκθεσης, θυμήθηκα μια ιστορία που λέγεται συχνά στις αφρικανικές κοινότητες. Αφορά κάποιο νεαρό που πήγε σε έναν γέροντα ο οποίος ζούσε σ' ένα χωριό για να του υποβάλει μια ερώτηση-παγίδα. Ο νεαρός είχε πιάσει μια όμορφη πεταλούδα και την έκλεισε στα χέρια του. Η ερώτηση που θα υπέβαλλε στο γέροντα ήταν «εάν η πεταλούδα είναι νεκρή ή ζωντανή». Αν η απάντηση που θα έπαιρνε ήταν ότι η «πεταλούδα είναι ζωντανή», ο νεαρός θα μπορούσε να σκοτώσει την πεταλούδα σφίγγοντας την στα χέρια του. Αν η απάντηση ήταν ότι «η πεταλούδα είναι νεκρή» τότε ο νεαρός θα μπορούσε να απελευθερώσει την πεταλούδα για να του δείξει ότι είναι ακόμα ζωντανή. Η απάντηση όμως που πήρε από το γέροντα ήταν: «Αγαπητέ νεαρέ, δεν ξέρω εάν η πεταλούδα είναι νεκρή ή ζωντανή. Το μόνο που ξέρω είναι ότι η απάντηση είναι στα χέρια σου». Τα συμπεράσματα αυτής της Έκθεσης και των ζητημάτων που προκύπτουν από αυτήν παρέχουν σημαντική γνώση ως προς τις απόψεις και τις φιλοδοξίες της νεολαίας της Κύπρου. Αν και δεν είμαστε βέβαιοι για το πώς αυτά τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν, εμείς και οι συνεργάτες μας είμαστε βέβαιοι ότι η απάντηση για το μέλλον του νησιού είναι πράγματι στα χέρια των Κύπριων νέων.

Jaco Cillers

*Ανώτερος Λειτουργός Διαχείρισης του Προγράμματος
Δράση για τη Συνεργασία και την Εμπιστοσύνη*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΣΕ ΣΥΝΤΟΜΙΑ

Ευχαριστίες		III
Εισαγωγή		IV
Επισκόπηση		XI
Πρόλογος		1
Πρώτο Κεφάλαιο	Εξετάζοντας την Κυπριακή Νεολαία μέσα από το Φακό της Ανθρώπινης Ανάπτυξης	5
Δεύτερο Κεφάλαιο	Όλα της Οικογένειας	17
Τρίτο Κεφάλαιο	Νεολαία της Κύπρου και Εκπαίδευση	33
Τέταρτο Κεφάλαιο	Κυπριακή Νεολαία και Απασχόληση	57
Πέμπτο Κεφάλαιο	Ο Τρόπος Ζωής της Κυπριακής Νεολαίας: Από τις Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου στις Συνήθειες που αφορούν την Υγεία	71
Έκτο Κεφάλαιο	Κοινωνικοί Θεσμοί και Κοινωνικο-πολιτική Συμμετοχή	99
Έβδομο Κεφάλαιο	Στάσεις για την Κύπρο και την Άλλη Κοινότητα	123
Όγδοο Κεφάλαιο	Η Κυπριακή Νεολαία και το Κυπριακό Πρόβλημα	145
Ένατο Κεφάλαιο	Κύπριοι Νέοι Ως Οικοδόμοι της Ειρήνης και Φορείς της Αλλαγής	179
Δέκατο Κεφάλαιο	Συμπέρασμα: Ενδυναμώνοντας την Κυπριακή Νεολαία	203
Χάρτα των Κύπριων Νέων		215
Παράρτημα 1	Ποσοτική και Ποιοτική Μεθοδολογία	219
Παράρτημα 2	Δημογραφικά Στοιχεία Δείγματος της Δημοσκόπησης <i>Διάλογος Ανάμεσα στους Κύπριους Νέους (ΕΦΝ)</i>	224
Υποσημειώσεις		226
Βιβλιογραφία		234

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες		III
Εισαγωγή		IV
Επισκόπηση		XI
Πρόλογος		1
Πρώτο Κεφάλαιο	Εξετάζοντας την Κυπριακή Νεολαία μέσα από το Φακό της Ανθρώπινης Ανάπτυξης	5
	Ανθρώπινη Ανάπτυξη στην Κύπρο	5
	Ορίζοντας τη Νεότητα: Η Μετάβαση από την Παιδική Ηλικία στην Ενηλικίωση	8
	Ορίζοντας το Πλαίσιο: Μια σύντομη εισαγωγή στην Κύπρο	10
	Ένα προφίλ της Κυπριακής Νεολαίας	13
	Η Ανάπτυξη των Νέων μέσω της Ενδυνάμωσης και της Υπευθυνότητας	13
Δεύτερο Κεφάλαιο	Όλα της Οικογένειας	17
	Κύπριοι Νέοι και Οικογένεια	17
	Τάσεις στο Γάμο, τη Γονιμότητα και το Διαζύγιο	24
	Οι Απόψεις των Κύπριων Νέων όσον αφορά το Γάμο και τη Συγκατοίκηση	24
	Εύρωστες Οικογένειες: Η Εξάρτηση της Κυπριακής Νεολαίας από τις Οικογένειές τους	29
Τρίτο Κεφάλαιο	Νεολαία της Κύπρου και Εκπαίδευση	33
	Το Θεμελιώδες Δικαίωμα στην Εκπαίδευση	33
	Η Εκπαίδευση στον 21ο Αιώνα	33
	Εκπαίδευση στην Κύπρο: Δείκτες και Τάσεις	34
	Η Εξέλιξη και η Δομή της Ανώτερης Εκπαίδευσης στην Κύπρο	36
	Σύγκριση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο και στο Εξωτερικό	38
	Ανώτερη Εκπαίδευση: Εργαλείο για Επαγγελματική ή για Προσωπική Ανάπτυξη;	39
	Επιλέγοντας Εκπαιδευτική Πορεία	42
	Το Περιεχόμενο της Εκπαίδευσης: Μαθαίνοντας για «Εμάς» και τους «Άλλους»	44
	Μαθαίνοντας ο Ένας τη Γλώσσα του Άλλου και Ανταλλάσσοντας Σχολικές Εμπειρίες	51
	Εκπαίδευση και Ανθρώπινη Ανάπτυξη: Ενδυναμώνοντας τους Κύπριους Νέους για να γίνουν «Καλύτεροι Πολίτες»	53
Τέταρτο Κεφάλαιο	Κυπριακή Νεολαία και Απασχόληση	57
	Προκλήσεις στην Απασχόληση της Νεολαίας	57
	Η Αγορά Εργασίας της Κύπρου και οι Τάσεις Απασχόλησης της Νεολαίας	58
	Κίνητρα για Απασχόληση	59
	Προκλήσεις που Αντιμετωπίζουν οι Κύπριοι Νέοι στην Απασχόληση	61
	Το Ζήτημα του Φύλου: Γυναίκες στο Χώρο Εργασίας	64
	Ευθύνη και Ενδυνάμωση μέσω της Απασχόλησης	68
Πέμπτο Κεφάλαιο	Ο Τρόπος Ζωής της Κυπριακής Νεολαίας: Από τις Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου στις Συνήθειες που αφορούν την Υγεία	71
	Ελεύθερος Χρόνος και Αναψυχή	71
	Οι Κύπριοι Νέοι και ο Ελεύθερος τους Χρόνος	73
	Η Χρήση της Τεχνολογίας Ενημέρωσης και Επικοινωνιών	76
	Πόσο Υγιής είναι η Κυπριακή Νεολαία;	80
	Κάπνισμα, Κατανάλωση Οινοπνεύματος και Ναρκωτικά	81
	Τροχαία Ατυχήματα	84
	Διατροφικές Συνήθειες, Παχυσαρκία και Διατροφικές Διαταραχές	84
	Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία	85
	Εφηβικές Εγκυμοσύνες	89
	Ομοφυλοφιλία	90
	HIV/AIDS	91
	Στάσεις Απέναντι στα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και Άλλες Καταστάσεις Υγείας	93
	Πρωώθηση Υγιέστερου Τρόπου Ζωής Μεταξύ της Κυπριακής Νεολαίας	94

Έκτο Κεφάλαιο	Κοινωνικοί Θεσμοί και Κοινωνικο-πολιτική Συμμετοχή	99
	Πτωτική Τάση των Επιπέδων Κοινωνικο-Πολιτικής Συμμετοχής ανάμεσα στους Νέους	99
	Γενική Επισκόπηση της Κυπριακής Κοινωνίας των Πολιτών	100
	Εμπόδια Κατά και Κίνητρα Για τη Συμμετοχή	103
	Η Ορατή Επιρροή της Νεολαίας στην Οικογένεια, τη Γειτονιά, το Δήμο και τη Χώρα	107
	Οι Κύπριοι Νέοι και η Ψήφος τους	109
	Στάση Απέναντι στην Θρησκεία	111
	Στάσεις Απέναντι στα Κυπριακά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, το Στρατό, τους Πολιτικούς, την Αστυνομία και τους Θρησκευτικούς Παράγοντες	115
	Στάσεις Απέναντι στη Στρατιωτική Θητεία	117
	Η Σημασία της Συμμετοχής των Νέων στην Κοινωνία	119
Έβδομο Κεφάλαιο	Στάσεις για την Κύπρο και την Άλλη Κοινότητα	123
	Κύπριοι Νέοι και Ταυτότητα	123
	Απόψεις των Κύπριων Νέων Σχετικά με την Ιδιότητα Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης	128
	Στάση Απέναντι στα Μέλη της Άλλης Κοινότητας	132
	Απόψεις Σχετικά με τους μη-Κύπριους	134
	Δικονομικές Επαφές: Από το Παρελθόν...	137
	...στο Παρόν	138
	Δικονομικές Επαφές: Κοιτάζοντας το Μέλλον	140
Όγδοο Κεφάλαιο	Η Κυπριακή Νεολαία και το Κυπριακό Πρόβλημα	145
	Προβλήματα που Αντιμετωπίζουν οι Δύο Κοιότητες	145
	Η Κυπριακή Νεολαία και οι Μελλοντικές Οικονομικές, Κοινωνικές και Πολιτικές Συνθήκες	146
	Ο Αντίκτυπος της Διαίρεσης του Νησιού στους Κύπριους Νέους και στις Οικογένειές τους	149
	Η Κυπριακή Νεολαία ως προς την Αρχική Αιτία και τη Λύση του Κυπριακού Προβλήματος	151
	Οι Απόψεις των Νέων Σχετικά με τα Προκύπτοντα Οφέλη από μια Λύση στην Κύπρο	157
	Η Γνώμη των Νέων Σχετικά με τα Κύρια Εμπόδια στην Εύρεση μιας Λύσης	159
	Υπερνικώντας τα Εμπόδια Μεταξύ των Δύο Κοινοτήτων	161
	Μια Νέα Κυβέρνηση και μια Ανανεωμένη Προσπάθεια για μια Λύση	165
	Το Άνοιγμα της Οδού Λήδρας	167
	Επαναθεωρώντας τις Απόψεις των Κύπριων Νέων Σχετικά με την Καλύτερη Λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα	170
	Από την Απογοήτευση και την Αποδυναμωση στην Αισιοδοξία και την Ενδυνάμωση	174
Ένατο Κεφάλαιο	Κύπριοι Νέοι Ως Οικοδόμοι της Ειρήνης και Φορείς της Αλλαγής	179
	Η Κυπριακή Νεολαία ως προς την Ειρήνη και τη Συμφιλίωση	180
	Η Κυπριακή Νεολαία Ορίζει την «Ειρήνη στην Κύπρο»	182
	Ο Ρόλος της Κυπριακής Νεολαίας στη Συμφιλίωση	184
	Ενδυναμώνοντας τους Κύπριους Νέους για να Ενεργήσουν ως Θετικοί Φορείς της Αλλαγής	191
	Ενθαρρύνοντας τη Νεολαία να Εργαστεί προς ένα Ειρηνικό Νησί	199
Δέκατο Κεφάλαιο	Συμπέρασμα: Ενδυναμώνοντας την Κυπριακή Νεολαία	203
	Κυπριακή Νεολαία και Αλλαγή	203
	Οικογένεια	204
	Εκπαίδευση και Απασχόληση	205
	Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου και Υγεία	207
	Κοινωνικοπολιτική Συμμετοχή	209
	Κυπριακή Ταυτότητα, το Κυπριακό Πρόβλημα και η Διακοινωνική Επαφή	210
	Κυπριακή Νεολαία και Οικοδόμηση της Ειρήνης	211
	Υποστηρίζοντας μια Μεγαλύτερη Δέσμευση των Κύπριων Νέων στο Μέλλον της Χώρας τους	212
Χάρτα των Κύπριων Νέων		215
Παράρτημα 1	Ποσοτική και Ποιοτική Μεθοδολογία	219
Παράρτημα 2	Δημογραφικά Στοιχεία Δείγματος της Δημοσκόπησης Διάλογος Ανάμεσα στους Κύπριους Νέους (ΕΦΝ,)	224
Υποσημειώσεις		226
Βιβλιογραφία		234

Πλαίσια

Πλαίσιο 1.1: Προοπτικές σχετικά με την Ανθρώπινη Ανάπτυξη, την Ειρήνη και την Νεολαία στην Κύπρο	7
Πλαίσιο 1.2: Συνοπτικά στοιχεία για την Κύπρο	11
Πλαίσιο 3.1: Σύνδεσμος για τον Ιστορικό Διάλογο και την Έρευνα στην Κύπρο	50
Πλαίσιο 5.1: Τι εκτιμούν οι Κύπριοι νέοι	72
Πλαίσιο 5.2: Οι Κύπριοι/ες νέοι/ες Χρησιμοποιούν Εργαλεία του Διαδικτύου για Δραστηριότητες Οικοδόμησης της Ειρήνης	78
Πλαίσιο 5.3: Olive Tree Music: Προσφέροντας τον Χώρο και τα Εργαλεία για Δημιουργική Έκφραση	79
Πλαίσιο 5.4: Προώθηση της Ειδικής Εκπαίδευσης για τα Παιδιά με Μαθησιακές Δυσκολίες	94
Πλαίσιο 5.5: Ένα Υγιές Περιβάλλον για την Κυπριακή Νεολαία	95
Πλαίσιο 6.1: Κοινωνικό Κέντρο KAYAD	101
Πλαίσιο 6.2: Μαθήματα Εθελοντισμού για Αρχάριους: Μια Εναλλακτική Κατασκήνωση Νεολαίας	105
Πλαίσιο 6.3: Σύνδεσμος Μεσολάβησης: Μετατρέποντας τα Προσωπικά Προτερήματα σε Κοινωνική Ανάπτυξη	106
Πλαίσιο 7.1: Μπορεί η Επαφή να Κάνει κάποια Διαφορά;	141
Πλαίσιο 9.1: Η Κύπρος ταξινομείται στη 52η θέση από τις 140 χώρες στο Παγκόσμιο Δείκτη Ειρήνης	182
Πλαίσιο 9.2: Παιδεία και Νέοι Οικοδόμοι της Ειρήνης: Διεθνείς Προοπτικές	189
Πλαίσιο 9.3: Το Ολυμπιακό Κίνημα Περιστέρια: Χρησιμοποιώντας τον Αθλητισμό για να Κτίσουμε έναν Πολιτισμό Ειρήνης και Αλληλεγγύης	195
Πλαίσιο 9.4: Παιδαγωγικό Πρόγραμμα Συμφιλίωσης και Κοινωνικής Δικαιοσύνης	197

Πίνακες

Πίνακας 1.1: ΔΑΑ και λοιποί δείκτες ανάπτυξης για την Κύπρο	6
Πίνακας 2.1: Νεολαία της Κύπρου και προτιμώμενος τρόπος κατοίκησης	19
Πίνακας 2.2: Λόγοι για τους οποίους συνεχίζουν να διαμένουν με τους γονείς	21
Πίνακας 2.3: Στάσεις απέναντι στη γονεϊκή στήριξη	22
Πίνακας 2.4: Στάσεις απέναντι στο γάμο και τη συγκατοίκηση	25
Πίνακας 3.1: Λόγοι για την παρακολούθηση ιδιαίτερων μαθημάτων	35
Πίνακας 3.2: Εκπαίδευση: εργαλείο επαγγελματικής ή προσωπικής ανάπτυξης	39
Πίνακας 3.3: Εκπαίδευση: ένα εργαλείο επαγγελματικής ή προσωπικής ανάπτυξης;	40
Πίνακας 3.4: Τομέας σπουδών στο κολέγιο/πανεπιστήμιο	43
Πίνακας 3.5: Επιλογή του τομέα μελέτης	44
Πίνακας 3.6: Γνώσεις της κυπριακής νεολαίας σχετικά με τα ιστορικά γεγονότα	46
Πίνακας 3.7: Μαθήματα τουρκικής/ελληνικής γλώσσας (α)	51
Πίνακας 3.8: Μαθήματα τουρκικής/ελληνικής γλώσσας (β)	51
Πίνακας 3.9: Η αξία των κοινών εκπαιδευτικών περιβάλλοντων	52
Πίνακας 4.1: Επιλογή της υφιστάμενης θέσης εργασίας – Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες	60
Πίνακας 4.2: Επιλογή της υφιστάμενης θέσης εργασίας – Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες	60
Πίνακας 4.3: Τα μεγαλύτερα προβλήματα στην εύρεση εργασίας: Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες	62
Πίνακας 4.4: Τα μεγαλύτερα προβλήματα στην εύρεση εργασίας: Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες	62
Πίνακας 4.5: Χρήσιμες ιδιότητες στην αναζήτηση εργασίας: Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες	63
Πίνακας 4.6: Χρήσιμες ιδιότητες στην αναζήτηση εργασίας: Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες	63
Πίνακας 4.7: Στάσεις απέναντι στους παραδοσιακούς ρόλους/στερεότυπα του κοινωνικού φύλου	65
Πίνακας 5.1: Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου: τύπος και συχνότητα	74
Πίνακας 5.2: Χρήση των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνιών	77
Πίνακας 5.3: Εκτίμηση της γνώσης σχετικά με την σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία	86
Πίνακας 5.4: Στάσεις απέναντι στο προγαμιαίο σεξ	88
Πίνακας 5.5: Στάσεις σχετικές με την προώθηση του 'ασφαλούς σεξ'	88
Πίνακας 5.6: Κύπριοι εναντίον Ευρωπαίων: επίπεδο ενδιαφέροντος για τα άτομα με HIV/AIDS	92
Πίνακας 5.7: Κύπριοι εναντίον Ευρωπαίων: Επίπεδο ενδιαφέροντος προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες	93
Πίνακας 6.1: Κοινωνικο-πολιτική συμμετοχή των Κύπριων νέων	102
Πίνακας 6.2: Λόγοι για το μη ανήκειν σε οποιαδήποτε λέσχη ή σύλλογο	103
Πίνακας 6.3: Δυνατότητα της κυπριακής νεολαίας να επηρεάσει την οικογένεια, τη γειτονιά, το δήμο και τη χώρα	107
Πίνακας 6.4: Αντιπροσώπευση της κυπριακής νεολαίας στην πολιτική	109
Πίνακας 6.5: Η κυπριακή νεολαία ως προς την ψηφοφορία	110
Πίνακας 6.6: Οι τρεις κορυφαίοι λόγοι για μη - ψηφοφορία	110

Πίνακας 6.7: Συμβαδίζοντας με τα επίκαιρα γεγονότα	110
Πίνακας 6.8: Πίστη σε μια ανώτερη δύναμη	112
Πίνακας 6.9: Συχνότητα συμμετοχής σε εκκλησία/μουσουλμανικό τέμενος	114
Πίνακας 6.10: Επίπεδα εμπιστοσύνης προς τους παράγοντες και τους θεσμούς	115
Πίνακας 7.1: Τοπική/γεωγραφικό-πολιτιστική ταύτιση των Κυπρίων	123
Πίνακας 7.2: Ταύτιση με το έθνος και τη χώρα/κράτος	124
Πίνακας 7.3: Η χρήση του όρου 'Κύπριος' από τους νέους	125
Πίνακας 7.4: Κυπριακή έναντι ευρωπαϊκής υπηκοότητας	126
Πίνακας 7.5: Συναισθήματα απέναντι στο κράτος, τις «Μητέρες Πατρίδες» και την ΕΕ	128
Πίνακας 7.6: Τι σημαίνει η ΕΕ για την κυπριακή νεολαία;	129
Πίνακας 7.7: Στάσεις απέναντι στην ΕΕ	130
Πίνακας 7.8: Στάσεις απέναντι στους σημαντικούς εθνοτικούς άλλους	133
Πίνακας 7.9: Λόγοι για τα αρνητικά συναισθήματα	134
Πίνακας 7.10: Στάση της κυπριακής νεολαίας απέναντι στους Τούρκους εποίκους	135
Πίνακας 7.11: Στάση της κυπριακής νεολαίας απέναντι στους ξένους εργαζόμενους	136
Πίνακας 7.12: Τύποι δικοινοτικών επαφών	138
Πίνακας 7.13: Φιλίες με μέλη της άλλης κοινότητας	139
Πίνακας 7.14: Εμπόδια στο να κάνεις φίλους μέλη της άλλης κοινότητας	140
Πίνακας 8.1: Μελλοντικές οικονομικές συνθήκες – ΕΦΝ ₁ και ΕΦΝ ₂	147
Πίνακας 8.2: Μελλοντικές κοινωνικές συνθήκες – ΕΦΝ ₁ και ΕΦΝ ₂	147
Πίνακας 8.3: Μελλοντική πολιτική κατάσταση – ΕΦΝ ₁ και ΕΦΝ ₂	148
Πίνακας 8.4: Επιδράσεις της διαίρεσης της Κύπρου στις προσωπικές ευκαιρίες της κυπριακής νεολαίας	150
Πίνακας 8.5: Καλύτερη λύση για το Κυπριακό Πρόβλημα – ΕΦΝ ₁ (α)	152
Πίνακας 8.6: Καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα – ΕΦΝ ₁ (β)	154
Πίνακας 8.7α: Οφέλη ως αποτέλεσμα μια λύσης στο Κυπριακό πρόβλημα – Ελληνοκύπριοι	157
Πίνακας 8.7β: Οφέλη ως αποτέλεσμα μιας λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα - Τουρκοκύπριοι	158
Πίνακας 8.8: Δυνατότητα να ξεπεραστούν τα εμπόδια που συμβάλλουν στο διαχωρισμό – ΕΦΝ ₁	161
Πίνακας 8.9: Λόγοι για τους οποίους δεν είμαστε ικανοί να ξεπεράσουμε εμπόδια	162
Πίνακας 8.10: Ενδιαφέρον για το κτίσιμο γέφυρων μεταξύ των δύο κοινοτήτων	163
Πίνακας 8.11: Δυνατότητα να ξεπεραστούν τα εμπόδια που συμβάλλουν στο διαχωρισμό – ΕΦΝ ₁ έναντι ΕΦΝ ₂	166
Πίνακας 8.12: Το άνοιγμα του σημείου διελεύσεως της οδού Λήδρας – ένα θετικό ή ένα αρνητικό βήμα;	168
Πίνακας 8.13: Λόγοι μη διάσχισης του σημείου διελεύσεως της οδού Λήδρας	170
Πίνακας 8.14: Η καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα ΕΦΝ ₁ έναντι ΕΦΝ ₂ (α)	171
Πίνακας 8.15: Η καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα – ΕΦΝ ₁ έναντι ΕΦΝ ₂ (β)	172
Πίνακας 8.16: Στάσεις έναντι μιας πιθανής πολιτικής λύσης	174
Πίνακας 9.1: Δυνατότητα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων να ζήσουν ειρηνικά	181
Πίνακας 9.2: Η Κυπριακή νεολαία ορίζει την «Ειρήνη στην Κύπρο»	182
Πίνακας 9.3: Ευθύνη της κυπριακής νεολαίας να βοηθήσει στην εξεύρεση ενός ειρηνικού διακανονισμού	185
Πίνακας 9.4: Η κυπριακή νεολαία αναφορικά με τη δυνατότητά της να επηρεάσει την ειρηνευτική διαδικασία και να προτείνει δραστηριότητες για την οικοδόμηση της ειρήνης	188
Πίνακας 9.5: Η επιθυμία των Κύπριων νέων να διαδραματίσουν ένα ρόλο στη συμφιλίωση	191
Πίνακας 9.6: Μέτρα οικοδόμησης της ειρήνης	193
Πίνακας 9.7: Μέτρα οικοδόμησης της ειρήνης από την κυπριακή νεολαία	193

Σχήμα

Σχήμα 8.1: Ιδανικές και συμβιβαστικές θέσεις των δύο κοινοτήτων σχετικά με το επιθυμητό πολιτικό καθεστώς	153
---	-----

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Εισαγωγή

Η πρώτη Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης για την Κύπρο, εστιάζει στις ζωές και στις φιλοδοξίες των νέων του νησιού¹ και είναι μοναδική δεδομένου ότι είναι η πρώτη φορά που οι πτυχές της ζωής της νεολαίας τόσο στην ελληνοκυπριακή όσο και στην τουρκοκυπριακή κοινότητα έχουν μελετηθεί ενδελεχώς. Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό λαμβάνοντας υπόψη τον μακροχρόνιο διαχωρισμό μεταξύ των δύο κοινοτήτων που έχει αναγκάσει τους Κύπριους νέους να μεγαλώσουν μακριά ο ένας από τον άλλο. Η Έκθεση είναι κατά ένα μεγάλο μέρος βασισμένη στα αποτελέσματα της περιεκτικής, δικοινοτικής Έρευνας για τις Φιλοδοξίες των Κύπριων Νέων (ΕΦΝ), στην οποία συμμετείχαν πέραν των 1600 νέων μεταξύ Νοεμβρίου 2007 και Μαρτίου 2008. Η ερευνητική μελέτη χρησιμοποίησε δύο σύγχρονες ερευνητικές τεχνικές: τη Συμμετοχική Έρευνα Δράσης και την Ερμηνευτική Αναπαραγωγή, οι οποίες εστίασαν στην έρευνα με τη νεολαία σε αντιδιαστολή με την έρευνα για τη νεολαία. Το Συμβουλευτικό Συμβούλιο Νέων(ΣΣΝ), αποτελούμενο από 24 νέους και από τις δύο κοινότητες, βοήθησε την ερευνητική ομάδα στην ανάπτυξη του αρχικού ερωτηματολογίου και μετά στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Η προσέγγιση για την ανθρώπινη ανάπτυξη διερευνά την ανάπτυξη σε μια κοινωνία πέρα από τους δείκτες του εθνικού εισοδήματος και της οικονομικής ανάπτυξης, τα οποία θεωρούνται ως τα κατεξοχήν μέτρα υπολογισμού της ανάπτυξης μιας κοινωνίας. Η προσέγγιση αυτή τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της διαδικασίας ανάπτυξης. Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI) για την Κύπρο είναι 0,914, κατατάσσοντας την Κυπριακή Δημοκρατία στην 32^η θέση ανάμεσα σε 182 χώρες (2009). Ο υπολογισμός του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης στην Κύπρο είναι πολύπλοκος λόγω του μακροχρόνιου πολιτικού προβλήματος που αντιμετωπίζει το νησί, ως αποτέλεσμα του οποίου και οι δύο κοινότητες έχουν υποστεί διάφορες απώλειες.

Ανάπτυξη της Νεολαίας μέσω της Ενδυνάμωσης και της Υπευθυνότητας

Στην περίπτωση αυτής της Έκθεσης, η ανθρώπινη ανάπτυξη εστιάζεται στην ανάπτυξη της κυπριακής νεολαίας – δηλαδή στην αυξανόμενη ικανότητα ενός νεαρού ατόμου να αντιληφθεί και να δράσει στο κοινωνικό περιβάλλον. Η ανάπτυξη της νεολαίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για να καλλιεργηθούν δεξιότητες μεταξύ των νέων, συμβάλλοντας έτσι στην ενδυνάμωσή τους και στην ανάπτυξη μεγαλύτερου αισθήματος προσωπικής και κοινωνικής ευθύνης. Η ενδυνάμωση δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την υπευθυνότητα και οι νέοι πρέπει να μάθουν να αναπτύσσουν το αίσθημα της προσωπικής και κοινωνικής ευθύνης προς την κοινότητά τους, το περιβάλλον και την κοινωνικοπολιτική ανάπτυξη της κοινωνίας τους. Ο αυτοσκοπός της ανάπτυξης της νεολαίας είναι να επιτραπεί σε όλους τους νέους να ευημερήσουν στις κοινότητες και στις χώρες στις οποίες ζουν. Παρόλο ότι η ενδυνάμωση της κυπριακής νεολαίας αποτελεί ευθύνη των γονέων, των εκπαιδευτικών, της κοινωνίας των πολιτών, των ΜΜΕ και των ηγετών των δύο κοινοτήτων, οι ίδιοι οι Κύπριοι νέοι πρέπει να είναι σε εγρήγορση ώστε να αναζητούν και να αξιοποιούν τις διαθέσιμες ευκαιρίες για ενδυνάμωση.

Κυπριακή Νεολαία: Οδεύοντας από την Παιδική Ηλικία προς την Ενηλικίωση

Όντας μια ειδική κατηγορία, μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ενηλικίωσης, η «νεότητα» είναι μια σύγχρονη έννοια συσχετιζόμενη με τη βιομηχανική επανάσταση και τη δημιουργία της σύγχρονης κοινωνίας. Οι κοινωνικοί επιστήμονες συμφωνούν, γενικά, ότι δεν υπάρχει μια καθολική έννοια της «νεότητας». Το πώς κατασκευάζεται η «νεότητα» ποικίλλει ανάλογα με την ιστορία,

το χρόνο, το χώρο και τη χώρα. Η Κύπρος έχει διέλθει από ραγδαίες αλλαγές τις τελευταίες δεκαετίες μετεξελισσόμενη από μια γεωργική σε μια οικονομία υπηρεσιών και παρουσιάζοντας μια μεγάλη αύξηση στη μαζική εκπαίδευση, καθώς επίσης και σε άλλους δείκτες του εκσυγχρονισμού, όπως η αστικοποίηση, η επέκταση των μέσων μαζικής επικοινωνίας, η ανάπτυξη μιας καταναλωτικής κοινωνίας και η ένταξη των γυναικών στην εργασία. Αυτό συνέβαλε στην επέκταση της περιόδου της «νεότητας» σε σύγκριση με την παραδοσιακή κυπριακή κοινωνία. Σήμερα οι Κύπριοι νέοι αντιμετωπίζουν τις σύγχρονες προκλήσεις που βιώνονται από τους συνομήλικούς τους στις δυτικές κοινωνίες, οι οποίες όμως γίνονται διπλά δύσκολες δεδομένου ότι πρέπει να προσαρμοστούν σε μια κοινωνία που εκσυγχρονίζεται γρήγορα και είναι ταυτόχρονα μια βαθιά διαιρεμένη χώρα, αφού ήταν εδαφικά διαχωρισμένη προτού οι ίδιοι γεννηθούν. Η σύγχρονη ιστορία της Κύπρου έχει σφραγίσει τον τρόπο που οι Κύπριοι νέοι βλέπουν το μέλλον. Η ιστορία αυτή σημαδεύεται από έναν αντιαποικιακό αγώνα, την ανεξαρτησία από τη Βρετανία (1960), δικοινοτικές συγκρούσεις (στα μέσα της δεκαετίας του 1960), ένα ελληνοκυπριακό πραξικόπημα υποστηριζόμενο από τη στρατιωτική χούντα της Αθήνας που ακολουθήθηκε από μια στρατιωτική επίθεση από την Τουρκία (Ιούλιος 1974), η οποία οδήγησε στη βία, σε απώλεια ζώων και στην ντε φάκτο διαίρεση του νησιού.

Διάφορες προσπάθειες επίλυσης του κυπριακού προβλήματος έχουν έρθει και παρέλθει. Το 2003 ανοίχτηκαν διάφορα σημεία διέλευσης από την Πράσινη Γραμμή, επιτρέποντας σε εκείνους που εκτοπίστηκαν να επισκεφτούν τα σπίτια και τα χωριά τους, παρέχοντας έτσι μια ευκαιρία στις μακροχρόνια διαχωρισμένες κοινότητες να έρθουν σε επαφή – αν και αυτό υφίσταται μέσα σε συγκεκριμένα όρια. Μετά από ένα σχέδιο, υποστηριζόμενο από τα Ηνωμένα Έθνη, που οδήγησε στη διεξαγωγή δημοψηφίσματος (Απρίλιος 2004) το οποίο όμως απέτυχε να επανενώσει το νησί, η Κύπρος προσχώρησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Μάιος 2004) με το κοινοτικό κεκτημένο να τυγχάνει εφαρμογής μόνο στο νότιο μέρος του νησιού. Οι εκλογές που πραγματοποιήθηκαν μετά την ένταξη στις δύο πλευρές έχουν οδηγήσει στην εκλογή νέων ηγετών και για τις δύο κοινότητες και σ' ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον και δράση προς την εξεύρεση μιας τελικής λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα.

Ο διαχωρισμός καθιστά δύσκολη την παρουσίαση μιας ξεκάθαρης εικόνας των δημογραφικών στοιχείων σχετικά με τη νεολαία της Κύπρου. Εντούτοις υπολογίζεται ότι ο αριθμός των Κύπριων νέων μεταξύ των ηλικιών 15 και 24 είναι 135.000 έως 148.000, αποτελώντας περίπου το 15,5% του συνολικού πληθυσμού.¹¹

Η Κυπριακή Οικογένεια: Ένας Θεμελιώδης Θεσμός

Παραδοσιακά, η οικογένεια είναι η πρωταρχική κοινωνική, οικονομική και ηθική μονάδα τόσο στην ελληνοκυπριακή όσο και στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Ακόμα και σήμερα παρόλες τις μεγάλες αλλαγές που έχουν επέλθει στην κυπριακή κοινωνία, η οικογένεια παραμένει ο κεντρικός θεσμός. Σήμερα, οι νέοι είναι πιο ελεύθεροι να επιλέξουν απ' ό,τι στα παλαιότερα χρόνια σε τομείς όπως η επιλογή συντρόφου, σπουδών και επαγγέλματος. Εντούτοις, είτε από ανάγκη είτε από συνήθεια, οι Κύπριοι νέοι συνεχίζουν να εξαρτώνται από τους γονείς τους είτε για οικονομική είτε για άλλη βοήθεια, ακόμα και μετά από την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής τους. Αυτή η υποστήριξη κυμαίνεται από σημαντικές συνεισφορές (όπως η αγορά ενός αυτοκινήτου ή η καταβολή προκαταβολής για αγορά ενός διαμερίσματος ή σπιτιού), σε μικρότερες όπως το μαγείρεμα σπιτικού φαγητού, το πλύσιμο ρούχων και το σιδέρωμα. Το αντίτιμο αυτής της εξάρτησης των νέων είναι η πιθανή δημιουργία προβλημάτων τα οποία σχετίζονται συνήθως με προστριβές στις σχέσεις τους με τους γονείς τους. Οι συνέπειες αυτών των προβλημάτων διαφαίνονται και σε άλλους τομείς της ζωής των Κύπριων νέων όπως η εκπαίδευση, ο τρόπος ζωής και η κοινωνικοπολιτική τους συμμετοχή.

Χωρίς αμφιβολία, η οικογενειακή μονάδα θα συνεχίσει να διαδραματίζει έναν κεντρικό ρόλο στην κοινωνία και στις ζωές των Κύπριων νέων. Οι Κύπριοι νέοι πρέπει να ενδυναμωθούν ώστε να μάθουν να στηρίζονται λιγότερο στους γονείς τους. Οι γονείς οφείλουν να υποστηρίξουν

τις επιλογές ζωής των παιδιών τους, την ανάπτυξη και την ανεξαρτησία τους, όχι απαραίτητα μέσω της οικονομικής υποστήριξης αλλά επίσης, μέσω της ηθικής και συναισθηματικής τους υποστήριξης.

Η Επένδυση σε ένα Πολυπολιτισμικό και Πολύ-Θεματικό Εκπαιδευτικό Σύστημα είναι Ζωτικής Σημασίας

Γενικά, οι Κύπριοι νέοι είναι εξαιρετικά μορφωμένοι καθώς οι Κύπριοι δίνουν μεγάλη έμφαση στην εκπαίδευση. Σήμερα, οι περισσότεροι Κύπριοι νέοι συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους στο τριτοβάθμιο επίπεδο, είτε στην Κύπρο είτε στο εξωτερικό, καθυστερώντας την ένταξη τους στο εργατικό δυναμικό.

Η εκπαίδευση έχει διαδραματίσει ένα διαχωριστικό ρόλο στην κυπριακή κοινωνία αφού έχει συμβάλει στην αποξένωση των δύο κοινοτήτων. Ένα μεγάλο μέρος των σχολικών βιβλίων, εισάγονται από την Ελλάδα και την Τουρκία (τις αποκαλούμενες «μητέρες πατρίδες») και πολλοί νέοι συνεχίζουν εκεί την πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση. Μέσα στο σχολικό πρόγραμμα της κάθε κοινότητας, η ιστορία της Κύπρου παρουσιάζεται ως προέκταση της ιστορίας είτε της Ελλάδας είτε της Τουρκίας – γεγονός το οποίο έγινε εντονότερο μετά τη διαίρεση του νησιού. Το 2003, μια πρόσφατα εκλεγμένη τουρκοκυπριακή ηγεσία προχώρησε σε μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με την αλλαγή των βιβλίων Ιστορίας. Μέσα από τα νέα βιβλία Ιστορίας οι Τουρκοκύπριοι παρουσιάζονται ως ένας αυτόνομος, από την Τουρκία, και ξεχωριστός λαός, ανοικτός στη συμφιλίωση με τους Ελληνοκυπρίους.¹¹¹ Μέχρι τώρα δεν έχουν εφαρμοστεί παρόμοιες μεταρρυθμίσεις στην ελληνοκυπριακή κοινότητα αν και η νέα κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας (2008) φαίνεται πρόθυμη να προχωρήσει σε αλλαγές πάνω σ' αυτό το θέμα. Η πρόκληση είναι η ολοκλήρωση μιας τέτοιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης χωρίς την απόρριψη της προηγούμενης και μοναδικής ταυτότητας της κάθε κοινότητας. Το άνοιγμα των διόδων κατά μήκος της πράσινης γραμμής έχει προσελκύσει ένα αριθμό Τουρκοκύπριων σπουδαστών στα σχολεία και στα πανεπιστήμια του νότου. Η παρουσία Τουρκοκύπριων και Ελληνοκύπριων νέων στα σχολεία και τα πανεπιστήμια θεωρείται από τους συμμετέχοντες στην έρευνα ως ένα σημαντικό μέτρο που μπορεί να λειτουργήσει θετικά φέρνοντας τις δύο κοινότητες πιο κοντά.

Παρ' όλες τις αλλαγές τα εκπαιδευτικά συστήματα και στις δύο κοινότητες συνεχίζουν να έχουν ένα έντονο εθνοκεντρικό χαρακτήρα. Μέσα στο γενικότερο πνεύμα της καλλιέργειας δεξιοτήτων για το ανοικτό – δημιουργημένο από τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης – πολυπολιτισμικό περιβάλλον του 21^{ου} αιώνα τα εκπαιδευτικά συστήματα σε κάθε κοινότητα πρέπει να κινηθούν προς πιο κριτικές, διαφοροποιημένες μεθόδους μάθησης, οι οποίες μπορούν να προετοιμάσουν τους Κύπριους νέους για τις σημαντικές προκλήσεις του σύγχρονου κόσμου. Αυτό γίνεται ακόμα πιο απαραίτητο λαμβάνοντας υπόψη τη μεταβαλλόμενη δημογραφική εικόνα της κυπριακής κοινωνίας η οποία γίνεται ολοένα και περισσότερο πολυπολιτισμική. Το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να αντανakλά αυτή την αλλαγή και να αναλάβει έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην προώθηση των αρχών της αποδοχής έναντι του διαφορετικού, της ανοχής, της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συνύπαρξης, και της επίλυσης προβλημάτων με ειρηνικά μέσα.

Οι Κύπριοι Νέοι στην Τοπική και Παγκόσμια Οικονομία

Η αγορά εργασίας του εικοστού πρώτου αιώνα είναι αμείλικτη, ειδικά για τους νέους που αποπειρώνται να μεταβούν από το στάδιο της εκπαίδευσης στην απασχόληση. Η ελληνοκυπριακή νεολαία είναι τυχερή δεδομένου ότι το ποσοστό ανεργίας (10,2%) είναι μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ. Το ποσοστό είναι υψηλότερο μεταξύ της τουρκοκυπριακής νεολαίας (23,8%), απεικονίζοντας την υφιστάμενη ανισότητα στην οικονομία ανάμεσα στο βορρά και στο νότο του νησιού. Κατά συνέπεια, αυτή η πραγματικότητα επηρεάζει τις απόψεις των Κύπριων νέων για το θέμα της απασχόλησης. Οι Ελληνοκύπριοι δηλώνουν ότι, κατά την επιλογή της υφιστάμενης θέσης εργασίας τους, τον κυριότερο ρόλο παίζει «ο καλός μισθός και τα οφέλη»,

ακολουθούμενα από ένα «καλό εργασιακό περιβάλλον». Από την άλλη πλευρά, οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι επέλεξαν τις υφιστάμενες θέσεις εργασίας τους επειδή «ήταν καλύτερο από το να είσαι άνεργος/η». Τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία συμφωνούν ότι η κύρια πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι νέοι σε σχέση με την απασχόληση είναι οι περιορισμένες ευκαιρίες εργασίας που είναι διαθέσιμες για τους νέους, οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με τα υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα που αποκτούνται από αυτούς. Αυτό τους αναγκάζει να απασχολούνται σε θέσεις (και μισθολογικές κλίμακες) που συχνά δεν ταιριάζουν με τα προσόντα και τις δεξιότητές τους.

Τόσο ο ιδιωτικός όσο και ο δημόσιος τομέας ωφελούνται πολύ από τις γνώσεις και τις δεξιότητες που συσσωρεύονται από την κυπριακή νεολαία μέσω της σύγχρονης εκπαίδευσής τους. Το σημερινό εργατικό δυναμικό, νεαρής ηλικίας, διαθέτει νέες ιδέες και γνώσεις, ενώ παράλληλα έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί τις πιο πρόσφατες σύγχρονες τεχνολογίες. Για αυτό το λόγο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μια σημαντική επένδυση από τις μικρο-μεσαίες και τις μεγάλες επιχειρήσεις εφόσον μπορούν να συμβάλουν με νέες και φρέσκες προσεγγίσεις και να βοηθήσουν στην ενίσχυση των επιχειρήσεων και της τοπικής οικονομίας.

Οι Υγιείς Επιλογές στον Τρόπο Ζωής Ενθαρρύνουν την Ανάπτυξη της Νεολαίας

Ο τρόπος με τον οποίο οι Κύπριοι νέοι συμμετέχουν σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες είναι χαρακτηριστικός της κουλτούρας των νέων που έχει αναπτυχθεί στις δυτικές κοινωνίες. Οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου είναι σημαντικές δεδομένου ότι εμπλουτίζουν τις γνώσεις των νέων με πολύτιμες τεχνικές ή/και γενικές δεξιότητες που μπορούν να εφαρμοστούν σε άλλους τομείς της ζωής τους, όπως στις σχολικές εργασίες ή στη δουλειά τους. Επιπρόσθετα, η συμμετοχή σε ορισμένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου επιτρέπει στους νέους να αναπτύξουν ένα αίσθημα αυτονομίας που, στη συνέχεια, μπορεί να οδηγήσει στη συμμετοχή τους στην κοινωνία ως ανεξάρτητων, ενεργών πολιτών. Η τηλεόραση και το ραδιόφωνο αντιπροσωπεύουν τις δύο πιο σημαντικές ενασχολήσεις των νέων. Περισσότεροι από τα τέσσερα πέμπτα των Κύπριων νέων που συμμετείχαν στην έρευνα, ακούνε μουσική και βλέπουν τηλεόραση σε καθημερινή βάση. Όπως συμβαίνει στις περισσότερες χώρες, η χρήση των διάφορων τεχνολογιών επικοινωνίας και ενημέρωσης συνεχίζει να αυξάνεται και στην Κύπρο.

Γενικά η κυπριακή νεολαία εμφανίζεται αρκετά υγιής. Εντούτοις, πρόσφατα παρατηρούνται αυξανόμενα ποσοστά παχυσαρκίας και διατροφικών διαταραχών (ιδιαίτερα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα) και αύξηση της χρήσης ναρκωτικών (ειδικά εντός της τουρκοκυπριακής κοινότητας, όπου τα ναρκωτικά είναι ευπρόσιτα και φτηνά). Το κάπνισμα και η απερίσκεπτη οδήγηση είναι δύο επικίνδυνες συμπεριφορές που είναι κοινές ανάμεσα στους νέους των δύο κοινοτήτων. Τις τελευταίες δεκαετίες οι Κύπριοι νέοι έχουν αρχίσει να πειραματίζονται με τη σεξουαλικότητά τους όλο και περισσότερο, ειδικά στις προσωπικές τους σχέσεις. Παρόλα αυτά όμως, οι σχέσεις με τους γονείς και τους δασκάλους τους δεν είναι αρκετά απελευθερωμένες ώστε να επιτρέπουν στους νέους να συζητούν ελεύθερα τέτοια θέματα μαζί τους. Τα εκπαιδευτικά συστήματα, τόσο στο νότο όσο και στο βορρά, έχουν επικριθεί για την απουσία οποιουδήποτε επίσημου προγράμματος σεξουαλικής εκπαίδευσης. Αν και οι αμβλώσεις κατακρίνονται επισήμως από την κυπριακή κοινωνία, αποτελούν, συχνά, μια κρυφή επιλογή για τις γυναίκες οι οποίες δεν θέλουν να μεγαλώνουν μόνες τους ένα παιδί έχοντας το στίγμα της ανύπαντρης μητέρας.

Με αυτά τα δεδομένα εξακολουθεί να απαιτείται ιδιαίτερη βελτίωση όσον αφορά στις πηγές πληροφοριών και στους μηχανισμούς υποστήριξης που θα βοηθούσαν τους νέους να αποφύγουν ή/και να υπερνικήσουν τέτοιες συμπεριφορές υψηλού κινδύνου. Προ πάντων, οι Κύπριοι νέοι πρέπει να ενημερωθούν για τις υπηρεσίες υγείας που είναι διαθέσιμες, καθώς επίσης και πώς να έχουν εύκολη πρόσβαση σε αυτές.

Η Πολιτική Συμμετοχή Πρέπει να Αποσυνδεθεί από το Πολιτικό Συμφέρον

Όπως σε πολλές άλλες χώρες τα επίπεδα κοινωνικοπολιτικής συμμετοχής της νεολαίας είναι χαμηλά και ολοένα μειώνονται. Σχεδόν οι μισοί από τους νέους που συμμετείχαν στην έρευνα παραδέχτηκαν ότι δεν συμμετέχουν ενεργά σε οποιαδήποτε κοινωνικοπολιτική ή θρησκευτική οργάνωση, ούτε όμως και σε οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή φιλανθρωπίας. Αντ' αυτού, οι Κύπριοι νέοι καταπιάνονται με τον αθλητισμό, συμμετέχουν σε αθλητικές λέσχες, και με υπαίθριες δραστηριότητες, καθώς επίσης και με συνδέσμους ή με οργανώσεις που είναι σχετικές με την εκπαίδευση, τη μουσική, τον πολιτισμό ή τις τέχνες. Σε όλες τις περιπτώσεις η κοινωνικοπολιτική συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων είναι υψηλότερη από αυτή των Ελληνοκυπρίων – εκτός από την περίπτωση των πολιτικών κομμάτων (όπου είναι ελαφρώς χαμηλότερη) και των οργανώσεων νεολαίας (όπου παραμένει η ίδια). Αν και η άμεση συμμετοχή στα πολιτικά κόμματα δεν είναι ψηλή, η κυπριακή νεολαία αναμειγνύεται με, ή είναι υπό την επιρροή, των πολιτικών κομμάτων με διάφορους τρόπους: παραδείγματος χάριν, οι περισσότερες αθλητικές λέσχες συνδέονται με ένα πολιτικό κόμμα ή μια πολιτική ιδεολογία.

Οι Κύπριοι νέοι και από τις δύο κοινότητες δήλουν ότι αισθάνονται αποδυναμωμένοι όταν πρόκειται να ληφθεί μια απόφαση που θα επηρεάσει τη ζωή τους. Μόνο το ένα πέμπτο των Ελληνοκυπρίων και το ένα τρίτο των Τουρκοκυπρίων θεωρούν ότι έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τις αποφάσεις που αφορούν στη γειτονιά τους, ενώ μόνο το ένα δέκατο θεωρούν ότι συνεισφέρουν σε θέματα σχετικά με την κοινότητά τους, ή με τη χώρα τους. Η Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης ενθαρρύνει την υιοθέτηση ειδικών μέτρων για να αυξηθεί το επίπεδο κοινωνικοπολιτικής συμμετοχής της νεολαίας της Κύπρου με τη δημιουργία γνήσιου ενδιαφέροντος και εγρήγορσης σχετικά με τον τομέα της πολιτικής συμμετοχής και των καθηκόντων που έχουν ως πολίτες, ακόμα κι αν αυτή η συμμετοχή είναι αυτόνομη από τα πολιτικά κόμματα.

Κυπριακή Νεολαία: Μια Περίπτωση Πολλαπλών Ταυτοτήτων

Το ζήτημα της ταυτότητας της κυπριακής νεολαίας δεν είναι ούτε απλό, ούτε και ξεκάθαρο. Λαμβάνοντας υπόψη τη θέση του νησιού, στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, τη μοναδική της θέση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της σχέσης των δύο κοινοτήτων με την Ελλάδα και την Τουρκία, η νεολαία στην Κύπρο έχει στη διάθεσή της ένα αριθμό από διάφορες ταυτότητες με τις οποίες χτίζει ένα πολυεπίπεδο εαυτό. Περίπου τα δύο τρίτα της νεολαίας και από τις δύο κοινότητες αισθάνονται περισσότερο «Μεσόγειοι» παρά «Μεσανατολίτες» ή «Ευρωπαίοι». Επιπρόσθετα, 43% των συμμετεχόντων (48% των Ελληνοκυπρίων και 39% των Τουρκοκυπρίων) προσδιορίζονται ως «Κύπριοι», ενώ ένα 30% αισθάνεται «εξίσου Κύπριος και Έλληνας» (28% των Ελληνοκυπρίων) ή «εξίσου Κύπριος και Τούρκος» (32% των Τουρκοκυπρίων).

Μια πιο προσεκτική εξέταση αυτού που σημαίνει ο όρος «Κύπριος» για τους νέους, κάνει αντιληπτό το γεγονός ότι ένα εντυπωσιακό 86% των Ελληνοκυπρίων και ένα αντίστοιχο 55% των Τουρκοκυπρίων, κατά τη χρησιμοποίηση του όρου «Κύπριος», αναφέρεται αποκλειστικά σε Ελληνοκυπρίους ή Τουρκοκυπρίους, αντίστοιχα (δηλ. στην εθνική τους κοινότητα, και όχι σε όλους τους Κυπρίους). Προφανώς χρειάζεται πολλή προσπάθεια για να καλλιεργηθεί μια κοινή κυπριακή πολιτική ταυτότητα που να αγκαλιάζει την ποικιλομορφία και να αποδέχεται τη διαφορετικότητα.

Το Κυπριακό Πρόβλημα: Από την Απογοήτευση στην Αισιοδοξία

Οι απόψεις της νεολαίας σχετικά με την καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα απεικονίζουν κατά ένα μεγάλο μέρος τις επίσημες απόψεις των δύο κοινοτήτων. Οι Ελληνοκύπριοι τείνουν να δίνουν έμφαση σε μια ενοποιημένη Κύπρο, η οποία θα επιστρέψει, όσο το δυνατόν περισσότερο,

στα δεδομένα πριν από το 1974. Από την άλλη, οι Τουρκοκύπριοι υπογραμμίζουν την αυτονομία και την ισότητα. Εντούτοις, η κυπριακή νεολαία εμφανίζεται να έχει μια ρεαλιστική αντίληψη των υπαρχόντων εμποδίων στην επίτευξη μιας λύσης που θα επέτρεπε στις δύο κοινότητες να ζήσουν μαζί ειρηνικά. Αν και η θέληση για επαφή της νεολαίας των δύο κοινοτήτων δεν είναι ακόμα μια επικρατούσα τάση, εκείνες οι λίγες περιπτώσεις στις οποίες δίνεται η ευκαιρία για αλληλεπίδραση, καταδεικνύουν ότι θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως ένας τρόπος που θα μπορούσε να επιτρέψει στην κυπριακή νεολαία να αναπτύξει μια μεγαλύτερη αίσθηση κατανόησης, συμπάθειας και ευθύνης προς τους ανθρώπους με τους οποίους μοιράζονται το νησί.

Οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι θεωρούν ότι η διαίρεση του νησιού έχει υπονομεύσει τις προσωπικές τους ευκαιρίες. Το γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό των νέων του νησιού (60% των Ελληνοκυπρίων και 48% των Τουρκοκυπρίων) μοιράζεται μια κοινή απογοήτευση σχετικά με την απαγόρευση να ζήσει σ' ένα τόπο της επιλογής του, αντικατοπτρίζει τα ισχυρά συναισθήματα που συνδέονται με τον εκτοπισμό και το κόστος της σύγκρουσης, τα οποία εξακολουθούν να έχουν αρνητικές επιπτώσεις και στις δύο κοινότητες. Τα στοιχεία δείχνουν ότι, σε γενικές γραμμές, η ελληνοκυπριακή νεολαία αισθάνεται πιο έντονα για αυτό το ζήτημα, το οποίο απεικονίζει τη διαδεδομένη άποψη που υπάρχει ανάμεσα στους Ελληνοκυπρίους ότι η διαίρεση του νησιού ήταν, και συνεχίζει να είναι, κάτι ολοκληρωτικά απαράδεκτο. Οι Τουρκοκύπριοι επίσης αντιλαμβάνονται την αδυναμία να ζήσουν σε ένα τόπο που θα επιλέξουν οι ίδιοι ως πρόβλημα. Αλλά αυτό είναι ένα πρόβλημα ανάμεσα σε διάφορες άλλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν λόγω του διαχωρισμού – η ευκαιρία να βρουν μια αξιοπρεπή δουλειά, να ζήσουν στο εξωτερικό και να έχουν ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο είναι κάποιες από τις σημαντικότερες τους ανησυχίες.

Υποστηρίζοντας την Κυπριακή Νεολαία στο Ρόλο της ως Φορέα της Αλλαγής

Οι Κύπριοι νέοι δεν αναμένεται να έχουν οποιαδήποτε συνεισφορά στις τρέχουσες διαπραγματεύσεις, ακόμα κι αν αναμένεται να ζήσουν με τα αποτελέσματα των αποφάσεων που λαμβάνονται από εκείνους που κατευθύνουν την πολιτική της Κύπρου. Οι Κύπριοι νέοι, όπως και οι συνομήλικοί τους σε όλο τον κόσμο, έχουν διάφορα γνωρίσματα που θα μπορούσαν να τους καταστήσουν τους ιδανικούς φορείς της κοινωνικής αλλαγής και της οικοδόμησης της ειρήνης. Ως η νέα γενιά, η κυπριακή νεολαία διαθέτει σημαντικά επίπεδα δημιουργικότητας, ευρηματικότητας και προσανατολίζεται θετικά προς το μέλλον. Αντί να εκμεταλλευτούν την ενέργεια και την αισιοδοξία τους, οι Κύπριοι νέοι έχουν καταλήξει να είναι παθητικοί δέκτες όλων αυτών που γίνονται γύρω τους. Κατά συνέπεια, αισθάνονται ότι ούτε αποτελούν μέρος αλλά και ούτε εκτιμούνται από την υπόλοιπη κοινωνία.

Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να ορίσουν τι σημαίνει για αυτούς «μια ειρηνική Κύπρος» ή «Ειρήνη στην Κύπρο». Μεταξύ των Ελληνοκύπριων συμμετεχόντων, η πιο συχνή απάντηση ήταν «ελευθερία», ακολουθούμενη από «όλοι να συνυπάρχουν με αρμονία». Ο δημοφιλέστερος ορισμός μιας ειρηνικής Κύπρου μεταξύ των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων ήταν «να ζούμε μαζί χωρίς σύνορα» και η «απουσία πολέμου και σύγκρουσης». Πάνω από τους μισούς νέους που συμμετείχαν συμφώνησαν ότι οι Κύπριοι νέοι έχουν την ευθύνη να βοηθήσουν στην εξεύρεση μιας ειρηνικής λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα, ενώ σχεδόν οι μισοί από αυτούς δήλωσαν ότι επιθυμούν να διαδραματίσουν έναν ενεργό ρόλο στη συμφιλίωση του νησιού.

Οι Κύπριοι νέοι πρότειναν διάφορα μέτρα, τα οποία κατά την άποψή τους, θα μπορούσαν να συμβάλουν στην οικοδόμηση της ειρήνης στην Κύπρο. Η ελληνοκυπριακή νεολαία επιδοκίμασε τις απευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων, καθώς επίσης και τις κοινές εκδηλώσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Οι Τουρκοκύπριοι υποστήριξαν πρακτικότερα μέτρα, όπως για παράδειγμα τη διαβίωση σε κοινούς χώρους όπως είναι τα

σχολεία ή τους εργασιακούς χώρους. Γενικά, η κυπριακή νεολαία υποφέρει από έλλειψη γνώσης ή συνειδητότητας για τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να αναλάβει δράση ώστε να έρθουν κοντά οι δύο κοινότητες. Ενώ κάθε νεαρό άτομο έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στην κοινωνία και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων που μπορούν να διαμορφώσουν τη ζωή του, είναι ευθύνη των ενηλίκων να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή της νεολαίας. Οι ενήλικοι, είτε ως οικογενειακά μέλη, εκπαιδευτικοί, πολιτικοί, στελέχη της κοινωνίας των πολιτών ή θρησκευτικοί ηγέτες, πρέπει να προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν την αναξιοποίητη δυνατότητα των Κύπριων νέων και να τους παρέχουν τη δυνατότητα να γίνει η φωνή τους ακουστή, όχι μόνο για το Κυπριακό Πρόβλημα, αλλά σε όλα τα ζητήματα που έχουν επιπτώσεις στη ζωή και στο συλλογικό τους μέλλον.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τι είναι η Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης της Κύπρου για τη Νεολαία;

Αυτή είναι η πρώτη φορά που μια Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης έχει δημοσιευθεί για την Κύπρο. Αυτή η αρχική προσπάθεια να ερευνηθούν οι βασικές δυναμικές ανθρώπινης ανάπτυξης στην κυπριακή κοινωνία εστιάζεται σε έναν από τους σημαντικότερους πρωταγωνιστές στο μέλλον του νησιού – τη νεολαία. Πιο συγκεκριμένα, η Έκθεση προσπαθεί να φέρει στο προσκήνιο τις φωνές των Κύπριων νέων μέσω μιας ερευνητικής μελέτης, η οποία για πρώτη φορά, χαρτογραφεί τις φιλοδοξίες της νεολαίας και στις δύο κοινότητες – στην ελληνοκυπριακή και στην τουρκοκυπριακή. Η μεθοδολογία της ερευνητικής ανάλυσης υπογραμμίζει μια ακόμα μοναδικότητα: την ουσιαστική συνεισφορά στο σχεδιασμό της μελέτης από τους ίδιους τους Κύπριους νέους. Η ποιοτική και ποσοτική έρευνα, που παρουσιάζεται σ' αυτήν την Έκθεση, παρέχει έναν πλούτο στοιχείων που οι ακαδημαϊκοί και οι ερευνητές που ασχολούνται με θέματα νεολαίας θα μπορούν να χρησιμοποιούν τα επόμενα χρόνια. Παράλληλα με την ακαδημαϊκή τους αξία, αυτά τα στοιχεία υποδεικνύουν επίσης βασικά μέτρα καταρτισμού πολιτικής για τη μελλοντική ευημερία των νέων και της κυπριακής κοινωνίας. Αυτό επιτυγχάνεται με την εξέταση του ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν οι Κύπριοι νέοι στη διαμόρφωση της μελλοντικής πορείας της Κύπρου, και στη δυνατότητά τους να συμβάλουν στην υφιστάμενη ειρηνευτική διαδικασία στο νησί, η οποία αναζωπυρώθηκε το 2008. Γι' αυτό το λόγο είναι που η Έκθεση υπογραμμίζει τη σημασία της *Ενδυνάμωσης και της Υπευθυνότητας της Νεολαίας*, ως συμπληρωματικές έννοιες σε ένα μελλοντικό όραμα για την Κύπρο, η οποία θα βρίσκεται σε ειρήνη με τον εαυτό της και θα είναι ένα πλήρες και παραγωγικό μέλος της διεθνούς κοινότητας.

Η ιστορία της Έκθεσης Ανθρώπινης Ανάπτυξης της Κύπρου άρχισε τον Ιούνιο του 2007, όταν το *Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών – Δράση για τη Συνεργασία και την Εμπιστοσύνη (UNDP-ACT)* ανακοίνωσε μια πρωτοβουλία που ενθάρρυνε τη συμμετοχή Κύπριων νέων, από όλο το νησί, για την πραγματοποίηση μιας παγκύπριας έρευνας και το ξεκίνημα ενός διαλόγου ανάμεσα στους Κύπριους νέους. Το Ερευνητικό *Πρόγραμμα Διάλογος Ανάμεσα στους Κύπριους Νέους* στόχευε στην ενθάρρυνση του δικοινοτικού διαλόγου μεταξύ των νέων, τόσο από την ελληνοκυπριακή όσο και από την τουρκοκυπριακή κοινότητα, φέρνοντάς τους μαζί σε ένα ανεπίσημο, υποστηρικτικό περιβάλλον για να εκφράσουν τις φιλοδοξίες τους, τις ελπίδες και τους φόβους τους για το μέλλον.

Ως μέρος του *Προγράμματος, Διάλογος Ανάμεσα στους Κύπριους Νέους* το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και το Κυπριακό Κοινωνικό και Οικονομικό Ερευνητικό Κέντρο (KADEM) πραγματοποίησαν μια παγκύπρια δημοσκόπηση, με σκοπό να εξετάσουν τις στάσεις και τις αντιλήψεις της κυπριακής νεολαίας σε διάφορα σημαντικά ζητήματα. Η ερευνητική ομάδα επιδίωξε να συγκεντρώσει συγκρίσιμα στοιχεία σχετικά με τους νέους και των δύο κοινοτήτων, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, τα οποία προκαλούν το ενδιαφέρον σήμερα αλλά και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση για την εξέταση των μεταβαλλόμενων τάσεων σε μελλοντικές διαχρονικές μελέτες. Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της μελέτης, χρησιμοποιήθηκαν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές ερευνητικές μέθοδοι, μέσω ενός δομημένου ερωτηματολογίου, της *Έρευνας Φιλοδοξιών των Κύπριων Νέων (ΕΦΝ₁)* και μιας σειράς σε βάθος συνεντεύξεων. Το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και το KADEM χρησιμοποίησαν την ίδια μεθοδολογία και εργαλεία, και η εφαρμογή κάθε σταδίου του προγράμματος διεκπεραιώθηκε παράλληλα.

Για την ταυτόχρονη συλλογή πληροφοριών σχεδιάστηκε και χρησιμοποιήθηκε ένα *δομημένο ερωτηματολόγιο* αποτελούμενο από 81 κλειστές, δομημένες ερωτήσεις. Παράλληλα, με τη λήψη γενικών στοιχείων για τους συμμετέχοντες, η έρευνα προσπάθησε να συλλέξει πληροφορίες για τις οικογένειές τους – τις επιλογές και τις απόψεις τους σχετικά με την εκπαίδευση, την εργασία

και τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου – τις στάσεις τους απέναντι στη χώρα τους και την Ευρωπαϊκή Ένωση – την αλληλεπίδραση τους με άτομα από την άλλη κοινότητα, τις απόψεις τους σχετικά με τη θρησκεία, την υγεία, τη δικαιοδική σύγκρουση στην Κύπρο και τη διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης.¹

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω προσωπικών συνεντεύξεων με Κύπριους νέους, μεταξύ των ηλικιών 15 και 24 χρόνων, χρησιμοποιώντας την αναλογικά στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία. Με αυτή τη δειγματοληψία επιλέγονται άτομα στον πληθυσμό με βάση μια σειρά από συγκεκριμένα κριτήρια τα οποία συμφωνούνται προηγουμένως – όπως ο τόπος κατοικίας (συμπεριλαμβανομένων των αστικών και αγροτικών περιοχών τόσο στο νότο όσο και στο βορρά), το φύλο και την ηλικία. Η έρευνα χορηγήθηκε συνολικά σε 1.612 Κύπριους νέους μεταξύ Νοεμβρίου 2007 και Μαρτίου 2008. Όλοι οι ερωτηθέντες διαβεβαιώθηκαν ότι η συμμετοχή τους ήταν ανώνυμη και ότι τα στοιχεία που θα έδιναν θα παρέμεναν εμπιστευτικά. Σε κάθε μεταβλητή ορίστηκε ένας μοναδικός κώδικας και όλα τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια καταχωρήθηκαν στην SPSS (Statistical Package for Social Sciences), το οποίο χρησιμοποιήθηκε για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων.

Επιπρόσθετα, πραγματοποιήθηκαν 60 σε βάθος συνεντεύξεις με 30 Ελληνοκύπριους και 30 Τουρκοκύπριους νέους, μεταξύ των ηλικιών 15 και 24 χρόνων. Η τυχαία επιλογή των συμμετεχόντων επέτρεψε στην ερευνητική ομάδα να προβεί σε μια βαθύτερη εξέταση των τοποθετήσεων και των πεποιθήσεων των Κύπριων νέων, ενώ ταυτόχρονα έδωσε την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να επεξηγήσουν τις σκέψεις και τις απόψεις τους. Παράλληλα, ήρθαν στο φως διάφορες κρυμμένες ανησυχίες, συγκρούσεις και αντιφάσεις.

Λόγω σημαντικών εξελίξεων, οι οποίες συνέβηκαν αμέσως μετά από τη χορήγηση της (ΕΦΝ₁), όπως η εκλογή νέας κυβέρνησης στην Κυπριακή Δημοκρατία και η ανανεωμένη προσπάθεια για επίλυση του υφιστάμενου πολιτικού προβλήματος στο νησί, κρίθηκε απαραίτητο να πραγματοποιηθεί μια δεύτερη έρευνα (ΕΦΝ₂) η οποία θα συμπλήρωνε τα στοιχεία που συλλέχθηκαν ήδη μέσω της ΕΦΝ₁ και των σε βάθος συνεντεύξεων. Η έρευνα αυτή αποτελούνταν από ένα συνδυασμό κλειστών και ανοιχτών ερωτήσεων, ήταν τηλεφωνική και πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2008 με 803 συμμετέχοντες από το αρχικό δείγμα.

Τα αποτελέσματα από τις έρευνες παρουσιάζονται σε αυτήν την Έκθεση, μαζί με αποσπάσματα από τις σε βάθος συνεντεύξεις και την ανάλυσή τους. Οι πρόσθετες πηγές που χρησιμοποιούνται περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, στοιχεία και πληροφορίες που είναι διαθέσιμες από τις δημόσιες στατιστικές υπηρεσίες της Κύπρου, άρθρα σε ακαδημαϊκά περιοδικά, διεθνείς και τοπικές εκθέσεις, καθώς επίσης, άρθρα από τον ημερήσιο τύπο.

Συμβουλευτικό Συμβούλιο Νέων: Δίνοντας Φωνή στους Κύπριους Νέους στην Ερευνητική Διαδικασία

Ένα καινοτόμο χαρακτηριστικό γνώρισμα του *Ερευνητικού Προγράμματος Διάλογος Ανάμεσα στους Κύπριους Νέους* ήταν η χρήση δύο σύγχρονων ερευνητικών τεχνικών: της Συμμετοχικής Έρευνας Δράσης και της Ερμηνευτικής Αναπαραγωγής. Τα τελευταία χρόνια, η Έρευνα Συμμετοχικής Δράσης (ΣΕΔ) αποτελεί μια σημαντική μέθοδο για την επέμβαση, την ανάπτυξη και την αλλαγή εντός κοινοτήτων και ομάδων. Χρησιμοποιούμενη από διάφορους διεθνείς οργανισμούς ανάπτυξης, πανεπιστημιακά προγράμματα και τοπικές κοινοτικές οργανώσεις, η προσέγγιση του ΣΕΔ εστιάζει στους συμμετέχοντες στην έρευνα, καθώς επίσης και στις απόψεις και στις αξιολογήσεις τους.² Ομοίως, η *Ερμηνευτική Αναπαραγωγή* είναι μια ερευνητική μέθοδος που εστιάζει στην έρευνα με τη νεολαία σε αντιδιαστολή με την έρευνα για τη νεολαία. Αυτή η τεχνική επιδιώκει να δώσει έμφαση στις καινοτόμες και δημιουργικές πτυχές της συμμετοχής της

νεολαίας στην κοινωνία, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα ότι οι νέοι είναι ενεργοί συνεισφέροντες στην πολιτιστική δημιουργία και στην αλλαγή.³

Προκειμένου να εφαρμοστούν επιτυχώς οι προαναφερθείσες ερευνητικές τεχνικές και να συμμετάσχουν ενεργά οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι σε όλες τις πτυχές του προγράμματος, συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού της έρευνας και της ανάλυσης των συμπερασμάτων, καταρτίστηκε το *Συμβουλευτικό Συμβούλιο Νέων (ΣΣΝ)*. Ως σημαντικό στοιχείο του *Ερευνητικού Προγράμματος Διάλογος Ανάμεσα στους Κύπριους Νέους*, το ΣΣΝ αποτελούνταν από 24 Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους, από 15 έως 24 χρόνων. Δώδεκα Ελληνοκύπριοι και δώδεκα Τουρκοκύπριοι επιλέχθηκαν μέσω μιας διαδικασίας η οποία περιλάμβανε δύο φάσεις: την υποβολή αίτησης και τη συνέντευξη. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση ώστε να επιλεγούν άτομα που αντιπροσώπευαν τα δύο φύλα, που κάλυπταν όλες τις ζητούμενες ηλικιακές και κοινωνικοοικονομικές ομάδες και κατοικούσαν σε διαφορετικές περιοχές της Κύπρου. Διαδραματίζοντας έναν υποστηρικτικό ρόλο, το ΣΣΝ βοήθησε την ερευνητική ομάδα στην ανάπτυξη της αρχικής έρευνας και μετέπειτα στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων της.

Το ΣΣΝ συγκλήθηκε για μια σειρά 3 ημερήσιων εργαστηρίων τα οποία πραγματοποιήθηκαν τον Ιούλιο του 2007, τον Απρίλιο και το Δεκέμβριο του 2008, στη Λευκωσία. Κατά τη διάρκεια αυτών των εργαστηρίων, τα μέλη του ΣΣΝ ήρθαν σε επαφή με συνομήλικους τους από την αντίστοιχη τουρκοκυπριακή και ελληνοκυπριακή κοινότητα και αφιέρωσαν χρόνο ερευνώντας μαζί τις διάφορες πτυχές της ζωής τους, τις αξίες και τις πεποιθήσεις των νέων που ζουν στην Κύπρο σήμερα.

Στο πρώτο εργαστήριο τα μέλη του ΣΣΝ παρακολούθησαν παρουσίαση ενός προκαταρκτικού ερωτηματολογίου και ενθαρρύνθηκαν από την ερευνητική ομάδα να εκφράσουν τις σκέψεις και τις απόψεις τους σχετικά με την επιλογή, καθώς επίσης και με τη διατύπωση κάθε ερώτησης. Κλήθηκαν επίσης, να προτείνουν πρόσθετες ερωτήσεις που θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στο ερωτηματολόγιο. Αυτή η διαδικασία οδήγησε στην αναθεώρηση του ερωτηματολογίου ώστε να περιληφθούν μερικές από τις ιδέες και τις προτάσεις που παρουσιάστηκαν από το ΣΣΝ. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου εργαστηρίου, που διοργανώθηκε μετά τη διεκπεραίωση της έρευνας, το ΣΣΝ ενημερώθηκε για τα κύρια αποτελέσματα, τα οποία έδειξαν τις ομοιότητες και τις διαφορές σχετικά με τις απόψεις, τις στάσεις και τις πεποιθήσεις της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας. Τα μέλη του ΣΣΝ ενθαρρύνθηκαν να συμμεριστούν τις σκέψεις και τις απόψεις τους σε οποιοδήποτε σημείο κατά τη διάρκεια της παρουσίασης και της γενικής συζήτησης που ακολούθησαν. Συνεπώς, οι ερμηνείες, οι εισηγήσεις και οι ιδέες τους σχετικά με τα αποτελέσματα ενσωματώθηκαν σε αυτήν την Έκθεση. Στο τρίτο και τελευταίο εργαστήριο, τα μέλη του ΣΣΝ εργάστηκαν μαζί με την ερευνητική ομάδα για να καταρτίσουν τη *Χάρτα των Κύπριων Νέων*. Η Χάρτα, μαζί με αυτήν την Έκθεση, στοχεύει να αντιπροσωπεύσει τη «φωνή» της κυπριακής νεολαίας και να χρησιμεύσει ως ένα εργαλείο για να ακουστούν οι σκέψεις και οι απόψεις των νέων σε όλο το νησί.⁴

ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΦΑΚΟ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ανθρώπινη Ανάπτυξη στην Κύπρο

Η Έκθεση αυτή προσπαθεί να εφαρμόσει την προσέγγιση της ανθρώπινης ανάπτυξης, καθώς μελετά την τρέχουσα κατάσταση των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων νέων που διαμένουν στο νησί σήμερα. Κατά συνέπεια, στην Έκθεση δίδεται έμφαση στους Κύπριους/ες Νέους/ες: στις συμπεριφορές και στα πιστεύω τους, στην ποιότητα ζωής τους, στις ευκαιρίες, όπως επίσης και στα προβλήματα, στους φόβους και στις ελπίδες τους για το μέλλον.

Η προσέγγιση της ανθρώπινης ανάπτυξης στοχεύει να πάει πέρα από τους δείκτες του εθνικού εισοδήματος και της οικονομικής ανάπτυξης, ως δεικτών ανάπτυξης. Τοποθετεί τους ανθρώπους στην καρδιά της αναπτυξιακής διαδικασίας και με έμφαση στην ανθρώπινη ανάπτυξη στοχεύει στη διεύρυνση των επιλογών των ατόμων, με τη δημιουργία περιβάλλοντος στο οποίο οι ικανότητες των ανθρώπων επεκτείνονται κατά τρόπο ώστε να μπορούν να αναπτύξουν τις πλήρεις δυνατότητές τους για να διágουν μια παραγωγική και ολοκληρωμένη ζωή, σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους. Γενικά, η ανθρώπινη ανάπτυξη εστιάζει στη βελτίωση της ζωής των ατόμων, η οποία επιτυγχάνεται με την επέκταση των επιλογών και των ελευθεριών τους, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει τις ανθρώπινες τους ικανότητες.

Ο ΟΗΕ εκδίδει τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) κάθε χρόνο από το 1990. Πέραν του να αποτελεί ένα μέτρο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, ο ΔΑΑ προσπαθεί να παρουσιάσει μια ποσοστωση του ευ-ζην γενικά των ατόμων. Αυτό επιτυγχάνεται με την παροχή ενός σύνθετου μέτρου αποτελούμενου από τρεις διαστάσεις της ανθρώπινης ανάπτυξης – δηλαδή της ικανότητας της:

- Απόλαυσης μια μακράς και υγιούς ζωής
- Πρόσβασης στην εκπαίδευση
- Πρόσβασης σε ένα ευπρεπές επίπεδο ζωής.

Οι μετρήσεις του προσδόκιμου ζωής, της εγγραμματοσύνης, των δεικτών εγγραφών στην εκπαίδευση (στο πρωτοβάθμιο, δευτεροβάθμιο και τριτοβάθμιο επίπεδο) και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη του ΔΑΑ κάθε χώρας. Η φιλοσοφία πίσω από την οπτική της ανθρώπινης ανάπτυξης, λαμβάνει υπόψιν τέσσερις αρχές: την παραγωγικότητα, τη δικαιοσύνη, την αειφορία και την διεύρυνση των ευκαιριών και της συμμετοχής. Βασίζεται στην άποψη ότι η ανάπτυξη θα πρέπει να οδηγείται από τον λαό μιας χώρας, μέσω της ικανότητας τους να παράγουν εισόδημα και να λαμβάνουν αξιοπρεπή μισθό για τη δουλειά τους.

Πέραν τούτου, οι άνθρωποι πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ίσες ευκαιρίες και να έχουν λόγο στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, οι οποίες επηρεάζουν τις ζωές τους. Τέλος,

κάθε προσπάθεια πρέπει να γίνεται για να διασφαλίσει ότι οι πόροι και οι ευκαιρίες που χρησιμοποιούνται δεν είναι εις βάρος των επόμενων γενεών.

Το ΔΑΑ για την Κύπρο είναι 0.912.⁵ Αυτό τοποθετεί τη Δημοκρατία στην 32^η θέση

ανάμεσα σε 182 χώρες των οποίων οι ΔΑΑ έχουν υπολογιστεί.⁶ Το προσδόκιμο ζωής είναι 79 χρόνια. Λίγο περισσότερο από το 97% των ατόμων ηλικίας μεγαλύτερης των 15 χρόνων και άνω είναι εγγράμματοι και η μεικτή αναλογία εγγραφών στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι 77.6%.

Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης για την Κύπρο το 2007

Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση (σε χρόνια)	Ποσοστό αλφαριθμητισμού των ενηλίκων (% στις ηλικίες 15 και άνω)	Μεικτή αναλογία εγγραφών στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση (%)	Κατά κεφαλή ΑΕΠ (με βάση την ΙΑΔ σε δολάρια ΗΠΑ)	Συνολική τιμή ΔΑΑ
79.6	97.7	77.6	24,789	0.914
19 ^η	30 ^η	72 ^η	36 ^η	32 ^η από τις 182 χώρες

Πίνακας 1.1: ΔΑΑ και λοιποί δείκτες ανάπτυξης για την Κύπρο

Συνήθως, οι υπολογισμοί του ΔΑΑ είναι υψηλοί για ανεπτυγμένες, ειρηνικές χώρες (0.968 για την Ισλανδία και τη Νορβηγία αντίστοιχα, οι οποίες καταλαμβάνουν την πρώτη και δεύτερη θέση ανάμεσα σε 179 χώρες) και χαμηλοί για λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, πολλές από τις οποίες αντιμετωπίζουν πολιτικές αναταραχές (0.329 για τη Σιέρα Λεόνε, η οποία καταλαμβάνει την τελευταία θέση).⁷ Εκ πρώτης όψευς, η Κύπρος φαίνεται να τα πηγαίνει καλά, αν την κρίνουμε με βάση τους συνήθεις δείκτες ανθρώπινης ανάπτυξης—αντικατοπτρίζοντας μια χώρα η οποία απολαμβάνει υψηλά επίπεδα αλφαριθμητισμού, μια ισχυρή οικονομία και έναν υγιή πληθυσμό. Αυτές οι μετρήσεις όμως, δεν φέρνουν στο φως τις καταστάσεις που αντιμετωπίζει το νησί, το οποίο είναι πολιτιστικά, πολιτικά και εδαφικά διαιρεμένο εδώ και δεκαετίες, με επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής των Κυπρίων.

Όπως η Έκθεση αυτή υπογραμμίζει, η ανθρώπινη ανάπτυξη των Κυπρίων, και ιδιαίτερα αυτή των νέων, δεν είναι τόσο δυνατή όσο υποδηλώνει ο ΔΑΑ. Για παράδειγμα, η Κύπρος παραμένει μια από τις χώρες με τη μεγαλύτερη παρουσία στρατού στον

κόσμο και οι άρρενες νέοι της υποχρεούνται να υπηρετούν στρατιωτική θητεία.⁸ Παρά το ότι υπάρχει καθολική πρόσβαση στην εκπαίδευση και ο αλφαριθμητισμός είναι αρκετά υψηλός, εντούτοις το περιεχόμενο της εκπαίδευσης ενισχύει τις κυρίαρχες εθνικές απόψεις, οι οποίες με τη σειρά τους βοηθούν να διατηρηθούν τα αρνητικά στερεότυπα του εθνικού άλλου και αφήνουν λίγο μόνο χώρο για πιο κριτικές απόψεις, οι οποίες θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη νέων τρόπων σκέψης, που με τη σειρά τους θα ωθούσαν τα πράγματα μπροστά, όσον αφορά το φαινομενικά δύσκολο να επιλυθεί πολιτικό πρόβλημα.

Το ζήτημα της ανθρώπινης ανάπτυξης στην Κύπρο περιπλέκεται, λοιπόν, με πολλούς τρόπους, από το μακροχρόνιο πολιτικό πρόβλημα. Συγκρινόμενη με άλλες συγκρούσεις στον κόσμο, η σύγκρουση στην Κύπρο μπορεί εύκολα να χαρακτηριστεί ως «λανθάνουσα» ή «παγωμένη», εξαιτίας των λίγων και αραιών περιστατικών βίας, τα οποία έγιναν κατά τη διάρκεια των τριάντα τόσων χρόνων που ακολούθησαν τα γεγονότα του 1974. Πέραν τούτου, η συνεχιζόμενη φυσική

διαίρεση του νησιού και ο διαχωρισμός της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας καλλιεργεί τις αφύσικες συνθήκες ζωής, οι οποίες συνεχίζουν να υφίστανται μέχρι σήμερα. Ως αποτέλεσμα της πολιτικής κατάστασης, και οι δύο κοινότητες υπέστησαν διάφορες απώλειες, οι οποίες στην καλύτερη των περιπτώσεων έχουν εμποδίσει και στην χειρότερη έχουν επέμβει αρνητικά στην πορεία προς την ανθρώπινη ανάπτυξη.

Μια λύση στο κυπριακό πρόβλημα έχει τη δυνατότητα να απαμβλύνει πολλά από τα εμπόδια ως προς την ανθρώπινη ανάπτυξη που υπάρχουν σήμερα, καθιστώντας έτσι τη σημερινή προσπάθεια για λύση όλο και πιο ουσιαστική και σημαντική. Η συνύπαρξη των δύο κοινοτήτων κάτω από μια κοινή πολιτική στέγη, θα επέτρεπε στους Ελληνοκύπριους και στους Τουρκοκύπριους πιο πολλές ευκαιρίες για συνεργασία και βελτίωση σε πολλούς τομείς της ζωής, και θα τους επέτρεπε έτσι να απολαύσουν συνθήκες μεγαλύτερης πολιτικής σταθερότητας και ασφάλειας, όπως επίσης και ένα υψηλότερο βιοτικό επίπεδο – που θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω μιας μόνιμης

ειρήνης και μιας μεγαλύτερης πρόσβασης στη γνώση και τους πόρους για να τα πετύχουν.

Η πλειονότητα των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων νέων έχουν μεγαλώσει ξεχωριστά οι μεν από τους δε, και έχουν στερηθεί το δικαίωμα τους να μάθουν για τις ζωές, τις ελπίδες και τα όνειρα ο ένας του άλλου. Με αυτά τα δεδομένα, οι Κύπριοι/ες νέοι/ες διακυβεύουν τα πιο πολλά, αφού μια λύση στο κυπριακό πρόβλημα θα έχει άμεσες επιπτώσεις στις ζωές τους και στη ζωή των επερχόμενων γενεών.

Όπως θα υπογραμμίσουν και τα κεφάλαια που ακολουθούν, η φωνή των νέων της Κύπρου είναι, επί του παρόντος, αδύναμη και δεν της δίνεται η απαραίτητη σημασία από τις αντίστοιχες κοινότητες τους και από τη χώρα. Οι Ελληνοκύπριοι/ες και Τουρκοκύπριοι/ες νέοι/ες, με την ιδιότητα τους ως φορείς αλλαγής και ως ειρηνοποιοί, πρέπει να τύχουν ενδυνάμωσης, ούτως ώστε να επιτελέσουν ένα σημαντικό, αναγκαίο και επάξιο ρόλο στην ανάπτυξη της χώρας τους και στη συνεχιζόμενη ειρηνευτική διαδικασία.

ΠΛΑΙΣΙΟ 1.1

Προοπτικές σχετικά με την Ανθρώπινη Ανάπτυξη, την Ειρήνη και την Νεολαία στην Κύπρο

Η Ανθρώπινη Ανάπτυξη αφορά τον πολλαπλασιασμό των ευκαιριών των ανθρώπων. Αυτή η απλή δήλωση εμπεριέχει μια ευρεία γκάμα προκλήσεων, οι οποίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές για οποιαδήποτε έκθεση αναφέρεται σε θέματα νεολαίας – και ιδιαίτερα για την παρούσα Έκθεση που ασχολείται με την κυπριακή νεολαία.

Η Ανθρώπινη Ανάπτυξη είναι μια ολιστική έννοια. Υποδηλώνει ότι πέραν από την οικονομική πτυχή της ζωής (η οποία αντικατοπτρίζεται κυρίως στα χρήματα τα οποία χρειαζόμαστε για την κάλυψη των καθημερινών μας αναγκών) υπάρχουν και άλλες πτυχές οι οποίες είναι σημαντικές για την πραγμάτωση των δυνατοτήτων και των ικανοτήτων των ανθρώπων. Αυτές οι πτυχές δεν περιορίζονται στις διαστάσεις των ανθρώπινων αναπτυξιακών δεικτών (εισοδήματα, εκπαίδευση και υγεία), αλλά περιλαμβάνουν την οικολογική βιωσιμότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την πρόσβαση σε ευκαιρίες απόκτησης ευπρεπούς κατοικίας, την προσωπική ασφάλεια, ευκαιρίες συμμετοχής στην πολιτική, και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Κάποιες από τις πτυχές της ανθρώπινης ανάπτυξης είναι προσμετρήσιμες μέσω ποσοτικών δεικτών – κάποιες άλλες όχι, γεγονός όμως που δεν τις κάνει λιγότερο σημαντικές. Αυτός επίσης είναι και ο λόγος για τον οποίο μια «Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη» δεν αποτελεί κατ' ανάγκη μια έκθεση που περιλαμβάνει υπολογισμούς του ΔΑΑ. Είναι μια έκθεση που απευθύνεται σε εκείνες τις θεματικές, οι οποίες είναι σημαντικές από μια προοπτική ανθρώπινης ανάπτυξης και καταπιάνεται με αυτά τα ζητήματα με προοπτική την ανθρώπινη ανάπτυξη – με το να τοποθετεί π.χ. το ανθρώπινο ον στο κέντρο της αναλυτικής και αναπτυξιακής προσπάθειας. «Βάζοντας τους ανθρώπους πρώτα» απλώς σημαίνει ότι όλοι οι άλλοι τομείς της ανθρώπινης δράσης (ιδιαίτερα αυτός της οικονομικής ανάπτυξης) θα πρέπει να αποτελούν τα μέσα για τη βελτίωση των ευκαιριών των ατόμων και όχι τον αυτοσκοπό.

Πως σχετίζεται η νεολαία με την ανθρώπινη ανάπτυξη; Κοιτάζοντας το ερώτημα αυτό μέσα από την προοπτική της ανθρώπινης ανάπτυξης, οι προκλήσεις της νεολαίας είναι οι πιο σημαντικές για την ανθρώπινη ανάπτυξη. Αποτελώντας το μέλλον της κάθε κοινωνίας, οι νέοι άνθρωποι έχουν την ικανότητα και τη δυνατότητα που είναι αναγκαίες για την πρόοδο της.

Ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους, ο βαθμός στον οποίο μπορούν (ή όχι) να πραγματοποιήσουν αυτή τη δυνατότητα, είναι γεγονός ότι προκαθορίζουν τη μελλοντική ανάπτυξη ή οπισθοδρόμηση. Σε μεγάλο βαθμό καθορίζει επίσης τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο θα επιτευχθούν η πρόοδος ή η οπισθοδρόμηση. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η γνώση αναφορικά με τις προσδοκίες της νεολαίας και τις προοπτικές των τρόπων επίτευξής τους, είναι ζωτικές από μια σκοπιά πραγματιστικής ανάπτυξης.

Για την ιδιαίτερη περίπτωση της Κύπρου, η ιστορία αυτή είναι ακόμη πιο θεμελιώδης. Η κληρονομιά της σύγκρουσης, η οποία διαχώρισε τις δύο κοινότητες, υφίσταται – και σε ένα μεγάλο βαθμό προσδιορίζει το πρίσμα μέσα από το οποίο διακρίνονται τόσο οι παρούσες όσο και οι μελλοντικές προοπτικές. Το πρώτο βήμα για να έρθουν κοντά οι δύο κοινότητες, είναι να έρθουν κοντά οι νέοι. Και το πρώτο βήμα για να έρθουν οι νέοι άνθρωποι κοντά είναι να καθοριστούν με σαφή τρόπο οι φιλοδοξίες τους, τα οράματά τους για τους εαυτούς τους και για την άλλη πλευρά, και να προσδιοριστούν οι κοινοί τομείς του κοινού μέλλοντος.

Σε όλες τις κοινωνίες η σύγκρουση συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την αλλοίωση των ευκαιριών για ανθρώπινη ανάπτυξη. Στατιστικά αποδεικτικά στοιχεία τεκμηριώνουν αυτόν τον αρνητικό σύνδεσμο. Η διασύνδεση παρ' όλα αυτά έχει και αντίστροφο νόημα: η αύξηση των ευκαιριών για ανθρώπινη ανάπτυξη χρειάζεται ηθελημένες προσπάθειες για την υπέρβαση των αιτιών της σύγκρουσης και των αποτελεσμάτων της. Αυτό είναι πιο εύκολο να ειπωθεί παρά να γίνει – αλλά είναι αυτό που χρειάζεται σε ένα μετά-συγκρουσιακό περιβάλλον αν επιδιώκεται μια βιώσιμη ανθρώπινη ανάπτυξη. Η παρούσα έκθεση (και η έρευνα πίσω απ' αυτήν, τη συμμετοχή και τη συνεισφορά νέων ανθρώπων) αυτό ακριβώς επιχειρεί. Εισηγείται ότι δεν είναι εύκολο, αλλά ούτε και ακατόρθωτο.

Andrey Ivanov

Σύμβουλος Ανθρώπινης Ανάπτυξης

Πρόγραμμα Ανάπτυξης Ηνωμένων Εθνών

Μπρατισλάβα

Ορίζοντας τη Νεότητα: Η Μετάβαση από την Παιδική Ηλικία στην Ενηλικίωση

Οι κοινωνικοί επιστήμονες γενικά συμφωνούν ότι δεν υπάρχει καθολική έννοια για τη «νεότητα». Μια ειδική κατηγορία μεταξύ παιδικής ηλικίας και ενηλικίωσης, η «νεότητα», είναι μια νεωτεριστική έννοια που σχετίζεται με τη βιομηχανική επανάσταση και τη δημιουργία των σύγχρονων κοινωνιών. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι οποίες βασιζόνταν στη γεωργική παραγωγή, τα παιδιά μεταπηδούσαν απευθείας σε νέους άντρες και γυναίκες, χωρίς καμιά ενδιάμεση περίοδο που να συνιστά τη νεότητα. Τα παιδιά δούλευαν στους αγρούς και στα σπίτια από μικρή ηλικία και παντρεύονταν στην αρχή της εφηβείας. Με τον ερχομό της βιομηχανικής επανάστασης, τα παιδιά άρχισαν να δουλεύουν σε εργοστάσια, σε ορυχεία και σε άλλους τομείς της μοντέρνας παραγωγής. Επιπλέον, αυτή η περίοδος σήμαινε την αρχή της μαζικής εκπαίδευσης, η οποία υπηρετούσε τις ανάγκες των αναδυόμενων αστών. Από αυτές τις αλλαγές γεννήθηκε και η δημιουργία της «νεότητας» ως μιας ξεχωριστής κοινωνικής

κατηγορίας, κατά την οποία τα άτομα δεν ήταν πια ούτε παιδιά, αλλά ούτε και ενήλικες, που να σηκώνουν στους ώμους τους την ευθύνη της δουλειάς και της δημιουργίας οικογένειας. Από τα προαναφερθέντα είναι ξεκάθαρο ότι ο όρος «νεότητα» είναι ένα κοινωνικό και κοινωνονομικο-οικονομικό ιστορικό κατασκεύασμα⁹, διαμορφωμένο από τις κυρίαρχες συνθήκες.¹⁰ Διάφορες ιστορικές μελέτες υποδεικνύουν ότι το νόημα του όρου «νεότητα», αλλάζει δραματικά δια μέσου των χρόνων ανάλογα με την αλλαγή των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και πνευματικών επιδράσεων. Η περίοδος στη ζωή ενός ατόμου που ορίζεται ως «νεότητα», σχετίζεται με τον πολιτισμό και την κοινωνία στην οποία το άτομο ζει. Επομένως, το πώς κατασκευάζεται ο όρος «νεότητα» ποικίλλει ανάλογα με την ιστορία, τον χρόνο, τον χώρο και τη χώρα.

Διαφορετικές κοινωνίες έχουν διαφορετικές ιδέες ως προς το τι απαρτίζει ένα νέο άτομο. Η «νεότητα» μπορεί να οριστεί σύμφωνα με βιολογικούς δείκτες – η περίοδος μεταξύ εφηβείας και μητρότητας/πατρότητας αποτελεί ένα παράδειγμα τέτοιου

δείκτη. Εναλλακτικά, η νεότητα μπορεί να οριστεί με όρους πολιτιστικών δεικτών, που συνδέονται με ένα ξεχωριστό κοινωνικό στάτους, με συγκεκριμένους ρόλους, τελετουργίες και σχέσεις.¹¹ Ο ορισμός της νεότητας μπορεί να ορίζεται από ανώτατα και κατώτατα όρια ηλικίας – και πάλι αυτά ποικίλλουν από χώρα σε χώρα. Ένα παράδειγμα το οποίο αναφέρεται σε πολλές μελέτες είναι αυτό της Μαλαισίας, όπου η «νεότητα» αφορά άτομα μέχρι την ηλικία των 40.

Σήμερα, στις περισσότερες χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης το φάσμα εντός του οποίου ένα άτομο θεωρείται νέος/α κυμαίνεται από το κατώτατο όριο των 14-16 χρόνων μέχρι το ανώτατο των 24-30 χρόνων.¹² Στη Δυτική Ευρώπη το ηλικιακό φάσμα είναι κάπως μικρότερο, ξεκινώντας από τα πρώτα χρόνια της εφηβείας έως και τα 19 χρόνια – ενώ τα τελευταία χρόνια, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές και δημογραφικές αλλαγές, αυτό έχει επεκταθεί στην ηλικία των 25. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO) και το Ταμείο για παιδιά των Ηνωμένων Εθνών (UNICEF) ορίζουν την νεότητα μεταξύ των 10 και 24 χρόνων, ενώ το Πρόγραμμα Νεολαίας των Ηνωμένων Εθνών (UNPY) χρησιμοποιεί μικρότερο βεληνεκές, τις ηλικίες από τα 15 μέχρι τα 24 χρόνια.

Η Κύπρος υπέστη γρήγορες αλλαγές τις τελευταίες δεκαετίες – από την Ανεξαρτησία το 1960 και ιδίως από το 1974 και τις συνέπειές του – μεταβαίνοντας από μια αγροτική σε μια οικονομία υπηρεσιών, με δραματική αύξηση στη μαζική εκπαίδευση, όπως επίσης και σε άλλους δείκτες του εκσυγχρονισμού (αστικοποίηση, διάδοση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, αναπτυσσόμενο καταναλωτισμό και εισδοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια σημαντική επιμήκυνση της περιόδου της «νεότητας» σε σύγκριση με την προηγούμενη, παραδοσιακή κυπριακή κοινωνία.

Όπως παρατηρούν οι συγγραφείς της Έκθεσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο όρος «νεότητα» στην Κύπρο φαίνεται να μην είναι σαφώς καθορισμένος. Σημειώνουν ότι «φαίνεται να υπάρχει [...] ρευστότητα στην κατανόηση της έννοιας νέος άνθρωπος».¹³ Για τον σκοπό της παρούσας Έκθεσης, έχει

υιοθετηθεί ο ορισμός της UNPY, ούτως ώστε οι όροι «Νεολαία της Κύπρου» ή «Κύπριοι νέοι» να παραπέμπει σε άτομα ηλικίας μεταξύ 15 και 24 χρονών.

Ο Μπουρντιέ τονίζει ότι «τα σύνορα μεταξύ νεότητας και ηλικίας είναι ένα διαφιλονικούμενο σημείο σε όλες τις κοινωνίες». Η διάκριση μεταξύ νέων και ηλικιωμένων αντιπροσωπεύει έναν καταμερισμό της εξουσίας.¹⁴ Με την ταξινόμηση της «νεότητας» βάση ηλικίας, δίνονται στους νέους ανθρώπους ορισμένα χαρακτηριστικά και δικαιώματα (όπως η αρρενωπότητα) ενώ άλλα δικαιώματα (όπως η σοφία) αποδίδονται σε πιο ηλικιωμένους ανθρώπους. Με αυτό τον τρόπο, δημιουργείται ένα είδος «ανώτερης κατάταξης» – μεταξύ νέων και ηλικιωμένων – όπου ο κάθε άνθρωπος πρέπει να παραμένει, «διατηρώντας τον εαυτό του στη θέση του».¹⁵ Πέραν τούτου, όπως έχει σημειωθεί πιο πριν, η έννοια της «νεότητας» είναι σχετική και η ακριβής χρήση του όρου σχετίζεται με μεταβλητές όπως η κοινωνική τάξη και η γεωγραφική θέση. Για παράδειγμα, οι νέοι/ες της εργατικής τάξης εγκαταλείπουν την εκπαίδευση πιο γρήγορα από αυτούς της μεσαίας τάξης, και εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό πιο πριν.

Η σιβυλλική φύση της νεότητας και η δυσκολία που αντιμετωπίζει κανείς στο να την περιορίσει σε ένα μόνο ορισμό είναι ενδεικτική της τρικυμώδους μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση την οποία βιώνουν οι νέοι άνθρωποι. Η περίοδος που ορίζουμε ως νεότητα είναι η περίοδος της ζωής ενός ατόμου κατά τη διάρκεια της οποίας βιώνεται μια κατάσταση μερικής εξάρτησης, καθώς το άτομο κινείται από τα στάδια της υψηλής εξάρτησης (χαρακτηριστικό της παιδικής ηλικίας) σε ουσιαστική ανεξαρτησία (χαρακτηριστικό της ενηλικίωσης). Κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου της ζωής, η κοινωνική θέση των νέων ανθρώπων διαφέρει από αυτήν των παιδιών, καθώς απολαμβάνουν όλο και περισσότερα δικαιώματα αλλά επίσης αντιμετωπίζουν και ορισμένες ευθύνες. Ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των πρώτων σταδίων της νεότητας τους είναι προφανές ότι οι νέοι δεν απολαμβάνουν τα ίδια προνόμια και την αυτονομία με τους ενήλικες.¹⁶ Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της «πρώιμης νεότητας» (15-18 χρόνων), τα άτομα αρχίζουν να βιώνουν μια αυξανόμενη ανεξαρτησία από

τους γονείς τους, σε τομείς μικρής σημασίας, όπως την επιλογή φίλων, ενδυμασίας και χόμπι. Ακολουθώντας, κατά τη διάρκεια της «μέσης νεότητας» (18-22 χρονών), οι νέοι άνθρωποι αποκτούν το δικαίωμα της ψήφου, της οδήγησης και της κατανάλωσης αλκοόλ. Η «ύστερη» νεότητα, 22 και έπειτα, συνήθως χαρακτηρίζεται από το δικαίωμα του να ζει κανείς μόνος του, όπως επίσης και αυτό του γάμου και της δημιουργίας οικογένειας.

Τις τελευταίες δύο με τρεις δεκαετίες, οι εμπειρίες των νέων ανθρώπων έχουν αλλάξει ριζικά. Οι νέοι άνθρωποι ίσως περισσότερο από κάθε άλλη ηλικιακή ομάδα, υφίστανται τις επιπτώσεις των πρόσφατων κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων που επηρεάζουν τις δυτικές κοινωνίες. Οι περισσότερες αλλαγές, που επηρεάζουν άμεσα τους νέους, αποδίδονται στη μεταλλασσόμενη σύνθεση του πληθυσμού της χώρας, στις αγορές εργασίας και την επιδίωξη μόρφωσης. Οι Φέρλινγκ και Κάρτμελ προτείνουν ότι οι νέοι άνθρωποι ανά τον κόσμο, αντιμετωπίζουν «νέους κινδύνους και ευκαιρίες», εφόσον οι παραδοσιακοί δεσμοί μεταξύ οικογένειας, σχολείου και εργασίας φαινομενικά καθίστανται πιο χαλαροί.¹⁷ Οι γονείς των νέων παιδιών δεν είχαν την εμπειρία αυτών των νέων κινδύνων και ευκαιριών. Ως εκ τούτου, οι συγγραφείς εισηγούνται ότι οι νέοι άνθρωποι «αρχίζουν ένα ταξίδι προς την ενηλικίωση - το οποίο περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα διαδρομών με πολλές από αυτές να οδηγούν σε αβέβαιες καταλήξεις».¹⁸ Πέραν τούτου, πιστεύουν ότι οι νέοι άνθρωποι μπορεί να νιώθουν ότι τα ταξίδια τους είναι μοναδικά και ότι θα αντιμετωπίσουν περισσότερα εμπόδια ως άτομα παρά ως μέλη μιας συλλογικής κοινωνίας.

Βασισμένοι σε μια ανασκόπηση διαφόρων θεωρητικών προσεγγίσεων, οι Κουλαΐδης και Δημόπουλος, υπογραμμίζουν έξι τάσεις, οι οποίες διαμορφώνουν την ταυτότητα των νέων.¹⁹ Αυτές περιλαμβάνουν αλλαγές στη δημογραφία, το αποτέλεσμα των οποίων είναι ο πληθυσμός της γης συνεχώς να γερνά, την επιμήκυνση της περιόδου της νεότητας στη ζωή των ατόμων, την ανάδυση τόσο μη-γραμμικών πορειών ζωής όσο και ατομικών επιλογών κατεύθυνσης, τα συνεχώς αναβαθμιζόμενα επίπεδα διαβίωσης και μιας κουλτούρας που ολοένα επικεντρώνεται στη νεότητα.

Η κυπριακή νεολαία αντιμετωπίζει τις προκλήσεις των μοντέρνων καιρών με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι και οι νέοι των δυτικών κοινωνιών. Αυτά τα προβλήματα γίνονται δύο φορές πιο δύσκολα για τους Κύπριους/ες νέους/ες που πρέπει να βρουν το δρόμο τους, ζώντας σε μια κοινωνία η οποία βρίσκεται σε μια διαδικασία ταχείας μετάβασης από έντονα παραδοσιακή σε μια πιο μοντέρνα. Επιπλέον, οι σημερινοί νέοι/ες της Κύπρου ζουν σε μια βαθιά διαιρεμένη χώρα, που ήταν διαιρεμένη πριν τη γέννησή τους. Αυτή η διαίρεση έχει φέρει δραματικές επιπτώσεις στις συμπεριφορές και στις αντιλήψεις των Κυπρίων νέων, και στη ζωή τους γενικότερα.

Για να καταλάβουμε καλύτερα τους Κύπριους νέους είναι ανάγκη να περιγράψουμε το γεωγραφικό, το πολιτικό και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζουν, εκπαιδεύονται και αναπτύσσονται σε ενεργούς πολίτες στην κοινωνία.

Ορίζοντας το Πλαίσιο: Μια σύντομη εισαγωγή στην Κύπρο

Το νησί της Κύπρου, βρίσκεται στην ανατολική γωνιά της Μεσογείου, στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων –Αφρικής, Ασίας και Ευρώπης. Με συνολική γεωγραφική έκταση 9,252 τετραγωνικά χιλιόμετρα, η Κύπρος είναι το τρίτο μεγαλύτερο νησί της Μεσογείου.

Η στρατηγική της τοποθεσία ήταν ένας από τους κυριότερους παράγοντες προσέλκυσης μιας σειράς αποικιοκρατών και κατακτητών σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της, ανάμεσα στους οποίους ήταν: οι Έλληνες, οι Φοίνικες, οι Ασσύριοι, οι Πέρσες, οι Πτολεμαίοι, οι Ρωμαίοι, οι Βυζαντινοί, οι Φράγκοι, οι Βενετοί, οι Οθωμανοί και - πιο πρόσφατα- οι Βρετανοί. Κάθε ένας από αυτούς άφησε το σημάδι του, προσφέροντας στον πολιτισμό της χώρας. Αλλά, οι Έλληνες και οι Οθωμανοί, οι οποίοι εποίκισαν το νησί κατά τον 14^ο και 13^ο αιώνα π.Χ και τον 16^ο αιώνα μ.Χ αντίστοιχα, είχαν την πιο έντονη και μακρόχρονη επίδραση στη διαμόρφωση του τοπικού πολιτισμού και της κοινωνίας (οι πρώτοι στην Ελληνοκυπριακή, Χριστιανική κοινότητα και οι τελευταίοι στην Τουρκοκυπριακή, Ισλαμική κοινότητα).

ΠΛΑΙΣΙΟ 1.2**Συνοπτικά στοιχεία για την Κύπρο**

Συνολική Έκταση, km ²	9,251
Πρωτεύουσα	Λευκωσία στα ελληνικά, <i>Lefkosa</i> στα τουρκικά
Πληθυσμός (2006)	867,600
Ανεξαρτησία	1960
Ένταξη στην ΕΕ	1η Μαΐου 2004
Επίσημες Γλώσσες	Ελληνικά και τουρκικά – η αγγλική ομιλείται ευρέως
Θρησκεία	Χριστιανοί Ορθόδοξοι (Ελληνοκύπριοι), Μουσουλμάνοι (Τουρκοκύπριοι)
Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης	0.914 (32η στον κόσμο) (2009)
Νόμισμα	Ευρώ (από την 1η Ιανουαρίου 2008)

Η Κύπρος έχει τον τρίτο μικρότερο πληθυσμό ανάμεσα στις 27 χώρες-μέλη της ΕΕ, μετά τη Μάλτα και το Λουξεμβούργο. Πρόσφατες στατιστικές υπολογίζουν ότι ο πληθυσμός του νησιού είναι λίγο μικρότερος από ένα εκατομμύριο (περίπου 870.000). Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι αποτελούν τις δύο μεγαλύτερες κοινότητες στο νησί, όπως και το 76% (660,600) και 10-14% (88,900-126,000) του πληθυσμού αντίστοιχα.²⁰ Στην ελληνοκυπριακή κοινότητα συμπεριλαμβάνονται και τα μέλη της κοινότητας των Μαρωνιτών, των Λατίνων και των Αρμενίων που ζουν στην Κύπρο και μαζί αποτελούν λίγο περισσότερο από το 1% του συνολικού πληθυσμού.²¹ Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η τουρκοκυπριακή κοινότητα σταθερά μειώνεται από το 1986 και υπολογίζεται ότι περίπου 57,000 Τουρκοκύπριοι μετανάστευσαν μετά από τα γεγονότα του '74. Από εκείνο το ιστορικό σημείο, Τούρκοι από την Τουρκία προβαίνουν σε ένα συνεχή εποίκισμό του νησιού, και υπολογίζεται ότι έχουν φτάσει ή ακόμη και ξεπεράσει τον αριθμό των ντόπιων Τουρκοκυπρίων.²²

Εκτός από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους, στην Κυπριακή Δημοκρατία ζουν περισσότεροι από 118,100 ξένοι, οι οποίοι αποτελούν περίπου το 14% του συνολικού πληθυσμού.²³ Η Κυπριακή Δημοκρατία άρχισε να δέχεται μια σταθερή ροή μεταναστών κατά τη δεκαετία του '80, πολλοί από τους οποίους ήρθαν στην Κύπρο λόγω πολιτικών και οικονομικών ασταθειών στις χώρες τους.

Σ' αυτούς περιλαμβάνονταν Παλαιστίνιοι, Λιβανέζοι και Σέρβοι, όπως επίσης και Ρώσοι, Ουκρανοί, Βούλγαροι και Ρουμάνοι. Επιπλέον, ένας μεγάλος αριθμός ατόμων από τις Φιλιππίνες και την Σρι-Λάνκα διαμένουν και εργάζονται στην Κυπριακή Δημοκρατία ως οικιακοί βοηθοί ή ως ανειδίκευτοι εργάτες σε επαγγέλματα χειρωνακτικά. Υπολογίζεται ότι ο συνολικός αριθμός των ξένων είναι σημαντικά μεγαλύτερος από τον επίσημο που αναφέρεται – αυτό αποδίδεται στον μεγάλο αριθμό «παράνομων» (μη εγγεγραμμένων) ξένων εργατών στο νησί.²⁴ Παρομοίως, λίγο περισσότεροι από 8000 ξένοι (εκτός των Τούρκων από την Τουρκία) ζουν στο βορρά εκ των οποίων περισσότερο από το 1/3 κατάγονται από το Ηνωμένο Βασίλειο.²⁵

Η νεότερη ιστορία της Κύπρου χαρακτηρίζεται από μια σταδιακή διαδικασία αυξανόμενου διαχωρισμού των δύο κύριων εθνοτικο-εθνικών κοινοτήτων. Ήδη, από τα τελευταία χρόνια της Οθωμανικής διοίκησης του νησιού (1571-1878), το νησί ήταν διαιρεμένο πολιτιστικά στη βάση εθνο-κοινοτικών χαρακτηριστικών, αλλά η διαίρεση έγινε πιο έντονη κατά τη διάρκεια της Βρετανικής διοίκησης (1878-1960), αφού θεσμοθετήθηκε δια μέσου σημαντικών κοινωνικοπολιτικών σωματίων και πρακτικών (όπως το Νομοθετικό Συμβούλιο και τα ξεχωριστά Συμβούλια Εκπαίδευσης). Κάτι που συνέτεινε στην εμβάθυνση αυτών των διαίρεσεων ήταν και η αφοσίωση που αναπτύχθηκε από τις δύο ντόπιες κοινότητες προς τις μητέρες πατρίδες, την Ελλάδα για τους Ελληνοκύπριους και την Τουρκία για τους

Τουρκοκύπριους. Η κάθε κοινότητα γιόρταζε τις εθνικές γιορτές, έπαιζε τον εθνικό ύμνο και ταυτιζόταν με τη σημαία της αντίστοιχης «μητέρας πατρίδας».

Ο αντί-αποικιακός αγώνας των Ελληνοκυπρίων (1955-59) με στόχο την ένωση (ενοποίηση με την Ελλάδα) αντιπαράτεθηκε με τις προσπάθειες των Τουρκοκυπρίων για ταξίμ (διχοτόμηση του νησιού), με αντίστοιχες αντάρτικες ένοπλες ομάδες, να οδηγούν τις δύο κοινότητες σε δύο αντίθετες κατευθύνσεις. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου το 1959, έφεραν ένα προσωρινό τέλος στην αυξανόμενη ένταση, οδηγώντας το 1960 στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου δικοινοτικού κράτους, την Κυπριακή Δημοκρατία. Τα διαφορετικά όμως οράματα και οι ερμηνείες των συνταγματικών ρυθμίσεων οδήγησαν σε σύγκρουση και στην αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων σε αυτοδιοικούμενους θύλακες τρία χρόνια αργότερα. Μετά από αυτά τα γεγονότα η Δημοκρατία συνέχισε να λειτουργεί υπό τη διοίκηση των Ελληνοκυπρίων. Η διακοινοτική ένταση συνεχίστηκε περιοδικά καθ'όλη τη δεκαετία του 1960 και ενώ προσπάθειες για μια πολιτική λύση δεν καρποφόρησαν. Τον Ιούλιο του 1974, ένα πραξικόπημα κατά του Προέδρου Μακαρίου υποκινούμενο από την Ελληνική Χούντα οδήγησε στη στρατιωτική αντίδραση²⁶ της Τουρκίας, η οποία επικαλέστηκε την υπόσταση της ως εγγυήτρια βάση της Συνθήκης Εγγυήσεως.²⁷ Αυτό οδήγησε στον εδαφικό διαχωρισμό όλου του νησιού, με τις δύο κοινότητες να αντιπαράτιθενται στις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής. Η γραμμή αυτή, με το όνομα «Πράσινη Γραμμή, χαρακτηρίστηκε για πρώτη φορά το 1963, και χώρισε τη Λευκωσία σε δύο τμήματα από το 1974 χωρίζει ολόκληρο το νησί από ανατολικά μέχρι δυτικά, σε νότιο τμήμα που ελέγχεται από τους Ελληνοκύπριους και βόρειο τμήμα που ελέγχεται από τους Τουρκοκύπριους.

Το 1960, ο πληθυσμός του νησιού έφτανε περίπου τις 570,000 – 72% Ελληνοκύπριοι και 18% Τουρκοκύπριοι. Ως αποτέλεσμα των γεγονότων του 1974, 142,000 Ελληνοκύπριοι (25% του συνολικού πληθυσμού και 80% εκείνων που ζούσαν στο βορρά εκείνη την εποχή) εκτοπίστηκαν από το βόρειο μέρος του νησιού στο νότιο. Παράλληλα, 60,000 Τουρκοκύπριοι μετακινήθηκαν από το νότιο

μέρος του νησιού στο βόρειο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη ντε φάκτο διαίρεση του νησιού, με τα 2/3 να τελούν υπό τον έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας και το υπόλοιπο 1/3 υπό τον έλεγχο των Τουρκοκυπρίων. Η αυτοανακηρυχθείσα «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» στο βορρά (μετά και τη μονομερή ανακήρυξη ανεξαρτησίας το 1983) μέχρι σήμερα αναγνωρίζεται μόνο από την Τουρκία.²⁸

Διάφορες προσπάθειες για να λυθεί το Κυπριακό Πρόβλημα ήλθαν και παρήλθαν. Παρά τις αποτυχίες, τη δεκαετία του 1990, ως αποτέλεσμα πρωτοβουλιών και κινητοποιήσεων του δικοινοτικού κινήματος και πολιτικών κινήματων που υποστήριζαν την επαναπροσέγγιση, αναπτύχθηκε μια ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Ως αποτέλεσμα των κλιμακούμενων πιέσεων μέσα στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα, άνοιξαν κάποια από τα σημεία ελέγχου τον Απρίλη του 2003 και έτσι επιτράπηκε στους εκτοπισθέντες να επισκεφτούν τα σπίτια και τα χωριά τους, και δόθηκε επίσης η ευκαιρία στις κοινότητες που ήταν διαχωρισμένες για πολλά χρόνια να συναντηθούν ξανά – μολονότι με περιορισμούς.

Λίγο μετά, την 1^η του Μάη του 2004, η Κύπρος εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τότε είχε υπάρξει η ελπίδα ότι η ένταξη στην ΕΕ θα λειτουργούσε ως απαραίτητος καταλύτης και αυτό θα οδηγούσε στην επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Κατά τη διάρκεια της περιόδου προς την ένταξη, τα Ηνωμένα Έθνη αύξησαν τις προσπάθειες τους μέσα στο πλαίσιο των προσπαθειών τους να βοηθήσουν τις δύο κοινότητες να βρουν μια λύση, η οποία θα επέτρεπε την ένταξη στην ΕΕ μιας ενωμένης πλέον Κύπρου. Οι προσπάθειες των ΗΕ, με αιχμή του δόρατος τον Γενικό Γραμματέα Κόφι Ανάν και σε διαβούλευση με την ΕΕ, οδήγησαν στη διαμόρφωση ενός περιεκτικού σχεδίου προς επίτευξη ενός διακανονισμού στην Κύπρο. Στις 24 Απριλίου 2004, αυτή η λύση που προτάθηκε και έγινε γνωστή ως «Σχέδιο Ανάν», τέθηκε στις δύο κοινότητες σε παράλληλα δημοψηφίσματα: 65% των Τουρκοκυπρίων ψήφισαν υπέρ της πρότασης, ενώ 76% των Ελληνοκυπρίων ψήφισαν εναντίον. Ως αποτέλεσμα, η Κύπρος εντάχθηκε στην ΕΕ μετά από λίγες μέρες διαιρεμένη, και ως εκ τούτου το κοινωτικό κεκτημένο εφαρμόστηκε μόνο στο νότο.

Τα χρόνια μετά τα δημοψηφίσματα χαρακτηρίζονταν από μια σχετική στασιμότητα ως προς τις προσπάθειες επίλυσης του κυπριακού προβλήματος. Εκλογές που διεξήχθησαν μετά την ένταξη, κατέληξαν στην εκλογή νέων ηγετών στις δύο κοινότητες και ανανέωσαν το ενδιαφέρον για ενέργειες με στόχο την εξεύρεση ενός τελικού διακανονισμού του κυπριακού προβλήματος.

Ένα προφίλ της Κυπριακής Νεολαίας

Η σημερινή Ελληνοκυπριακή και Τουρκοκυπριακή νεολαία αντιμετωπίζει βαθιές και ραγδαίες αλλαγές που συμβαίνουν τόσο στη Κύπρο όσο και ανά το παγκόσμιο. Όπως συμβαίνει και με όλους τους νέους που ζουν στο σύγχρονο κόσμο, οι νέοι/ες Κύπριοι/ες βρίσκονται αντιμέτωποι/ες με πολλές προκλήσεις στη διαδρομή προς την ενηλικίωση, όπου προσπαθούν να βρουν τόσο τον εαυτό τους, όσο και τη φωνή τους στην κοινωνία. Η Κύπρος έχει βιώσει σημαντικές κοινωνικές αλλαγές τις τελευταίες δεκαετίες, ενώ η χώρα μεταμορφώνεται από μια πολύ παραδοσιακή σε μια μοντέρνα κοινωνία. Αυτές οι αλλαγές, είχαν αντίκτυπο τόσο στις προσωπικές όσο και στις επαγγελματικές ζωές των Κυπρίων μεταθέτοντας και μεταβάλλοντας τις παραδοσιακές πρακτικές και αντιλήψεις σχετικά με τον κόσμο της οικογένειας και της εργασίας. Παρά του ότι αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο ζουν όλες οι ηλικιακές ομάδες, θα μπορούσε κανείς να εισηγηθεί ότι η ομάδα που επηρεάζεται περισσότερο είναι οι νέοι άνθρωποι.²⁹ Οι νέοι της Κύπρου και από τις δύο κοινότητες, βρίσκονται επίσης αντιμέτωποι με την πρόκληση της συμμετοχής στην πολιτική, σε ένα κλίμα διαίρεσης και διαχωρισμού.

Σήμερα, στο νότιο τμήμα του νησιού, υπάρχουν 263,300 νοικοκυριά με μέσο μέγεθος 2.94 άτομα. Περίπου τα τρία τέταρτα (69,7%) του πληθυσμού ζουν σε αστικές περιοχές.³⁰ Στον βορρά υπάρχουν 72,600 νοικοκυριά με μέσο μέγεθος 2.86.³¹ Το προσδόκιμο όριο ζωής στην ελληνοκυπριακή κοινότητα είναι 77.0 χρόνια για τους άνδρες και 81.7 για τις γυναίκες.³² Στην τουρκοκυπριακή κοινότητα το προσδόκιμο

ζωής είναι 71.0 και 75.6 αντίστοιχα.³³ Το 2006, το συνολικό ποσοστό γονιμότητας στο νότιο μέρος του νησιού υπολογίστηκε στο 1.44, ενώ στο βόρειο μέρος ήταν 1.9. Τα ποσοστά γονιμότητας βρίσκονται σε πτωτική τάση από τα μέσα του 1980. Έως και τα μέσα της δεκαετίας του '90 είχαν πέσει κάτω από το επίπεδο αναπλήρωσης του πληθυσμού. Πέραν τούτου, η Κύπρος βιώνει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά αύξησης πληθυσμού μεταξύ των 25 της ΕΕ – μια κατάσταση που μερικώς εξηγείται από τον ρυθμό εποίκισμού. Η Κύπρος έχει πιο μεγάλο ποσοστό αύξησης από την υπόλοιπη ΕΕ, αφού το ποσοστό των ατόμων κάτω από την ηλικία των 15 χρόνων είναι μεταξύ των υψηλότερων στην Ευρώπη και το ποσοστό εκείνων που είναι μεγαλύτεροι των 65 χρόνων είναι μεταξύ των μικρότερων.

Η ντε φάκτο διαίρεση του νησιού δυσκολεύει τις προσπάθειες διασαφήνισης μιας καθαρής εικόνας των πληροφοριών σχετικά με τη δημογραφία των νέων της Κύπρου. Ο πληθυσμός των Κύπριων νέων μεταξύ των ηλικιών 15 και 24 υπολογίζεται ότι κυμαίνεται μεταξύ 134,900 και 147,900 και ότι αποτελείται από 121,200 Ελληνοκύπριους νέους και μεταξύ 13,700 - 26,700 Τουρκοκύπριους νέους.³⁴ Αυτή η ηλικιακή ομάδα αποτελεί περίπου το 15.5% του συνολικού πληθυσμού.³⁵

Η Ανάπτυξη των Νέων μέσω της Ενδυνάμωσης και της Υπευθυνότητας

Στην περίπτωση αυτής της Έκθεσης, η ανθρώπινη ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί ότι επικεντρώνεται ειδικά στην ανάπτυξη της κυπριακής νεολαίας. Η ανάπτυξη των νέων, εάν το θέσουμε απλά, σημαίνει την αναπτυσσόμενη ικανότητα ενός νέου ανθρώπου να κατανοήσει και να δράσει μέσα στο πλαίσιο του κοινωνικού του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον Χάμιλτον και άλλους, «η βέλτιστη ανάπτυξη της νεολαίας επιτρέπει στα άτομα να ζήσουν μια υγιή, παραγωγική ζωή που τους προσφέρει ικανοποίηση ως νέους αλλά και μετά ως ενήλικες, επειδή αποκτούν την ικανότητα να κερδίζουν τα προς το ζην και να αναμειγνύονται στα κοινά».³⁶ Το απώτερο αποτέλεσμα της ανάπτυξης των νέων είναι να δοθεί η δυνατότητα σε όλους τους νέους

ανθρώπους να ανθίσουν στις κοινότητες τους και στις χώρες όπου ζουν.

Όπως σημειώθηκε πιο πριν, η ανθρώπινη ανάπτυξη και ως εκ τούτου η ανάπτυξη των νέων στην Κύπρο είναι περίπλοκη λόγω της πολιτικής σύγκρουσης που αντιμετωπίζει το νησί. Παρ' όλα αυτά η ανάπτυξη της νεολαίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για να αποκτήσουν οι νέοι διάφορες ικανότητες, οι οποίες στη συνέχεια θα προσφέρουν στην ενδυνάμωση των νέων ανθρώπων, όπως επίσης και στην ανάπτυξη του αισθήματος της υπευθυνότητας τόσο ως προς το άτομο τους, όσο και ως προς την κοινότητα. Μια από τις οδούς προς την ανάπτυξη των νέων είναι η συμμετοχή της νεολαίας. Ενθαρρύνοντας και καλλιεργώντας την κοινωνικοπολιτική συμμετοχή, οι νέοι άνθρωποι βλέπουν τους εαυτούς τους να μαθαίνουν και να ωριμάζουν διαμέσου εμπειριών και δράσεων, οι οποίες τους επιτρέπουν να κτίσουν και να καλυτερεύσουν ορισμένες τουλάχιστον από τις ικανότητες και τις δυνατότητές τους. Αποκτώντας αυτές τις ικανότητες οι νέοι άνθρωποι ενδυναμώνονται σε όλους τους σημαντικούς τομείς της ζωής, όπως στην εκπαίδευση, στην εργασία και στην κοινωνικοπολιτική συμμετοχή. Η ενδυνάμωση δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς υπευθυνότητα. Το αίσθημα υπευθυνότητας και ενδυνάμωσης μπορεί να επιτρέψει στους Κύπριους νέους να αρχίσουν να συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, οι οποίες επηρεάζουν τη ζωή τους. Επιπλέον, να καταστούν ικανοί να λαμβάνουν αποφάσεις σε ζητήματα τα οποία είναι σημαντικά για τους ίδιους.

Ο Κάργκο και άλλοι, περιγράφουν την ενδυνάμωση των νέων ως μια «συνδιαλεκτική διαδικασία συνεταιρικής μεταξύ ενηλίκων και νέων», η οποία απαρτίζεται από δύο υπό-διαδικασίες.³⁷ Η πρώτη, η υποδιαδικασία των ενηλίκων, αφορά στη δημιουργία ενός ενδυναμωτικού περιβάλλοντος για τους νέους μέσω της καλλιέργειας μιας φιλόξενης κοινωνικής ατμόσφαιρας και δίνοντας τη δυνατότητα στους νέους να ενδυναμωθούν. Η δεύτερη, η υποδιαδικασία της νεολαίας, καθοδηγείται από τους ενδυναμωμένους νέους, μέσω της ενεργοποίησης της συμμετοχής τους, και της πραγματοποίησης των δυνατοτήτων τους και της ανάληψης εποικοδομητικής

αλλαγής. Ανάλογα, η διαδικασία ενδυνάμωσης των νέων οδηγείται από την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους. Η οικοδόμηση των ικανοτήτων των νέων καλλιεργείται μέσω «υποστηρικτικών συναλλαγών που παρέχουν στη νεολαία επαναλαμβανόμενες ευκαιρίες που τους υποβοηθούν στην υπερνίκηση των προκλήσεων».³⁸

Ως εκ τούτου, η ενδυνάμωση της νεολαίας, αντί να επαφίεται στους ενήλικες να τη διαχειριστούν, πρέπει να μοιράζεται μεταξύ των ενηλίκων και των νέων, σαν μορφή συνεταιριστικής προσέγγισης. Κατά αυτό τον τρόπο, οι νέοι θεωρούνται ως «συνεργάτες στην κοινωνία» παρά απλώς ως θύματα ή ως προβλήματα.³⁹ Ενώ είναι ευθύνη των γονέων, των εκπαιδευτικών, της κοινωνίας των πολιτών, των μέσων και των ηγετών και των δύο κοινοτήτων να ενδυναμώσουν την κυπριακή νεολαία, οι ίδιοι οι Κύπριοι νέοι πρέπει να είναι ενεργοί ως προς την αναζήτηση και την αξιοποίηση των διαθέσιμων ευκαιριών για ενδυνάμωση. Με αυτό τον τρόπο, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι μπορούν να προχωρήσουν προς την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους.

Αυτή η Έκθεση θα προσπαθήσει να περιγράψει το σημερινό επίπεδο ευημερίας της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής νεολαίας, σε σχέση με τους τομείς της οικογένειας, της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, του ελεύθερου χρόνου, των σχετικών με την υγεία δραστηριοτήτων, της κοινωνικοπολιτικής συμμετοχής, της ένταξης στην Ε. Ε., των διακοινοτικών αλληλεπιδράσεων και του μέλλοντος της χώρας τους, μεταξύ άλλων. Επιπλέον, αυτή η έκθεση θα εξετάσει ορισμένα συμπεράσματα στην ανθρώπινη ανάπτυξη και στην κυπριακή νεολαία που έχουν έρθει στο φως από τα τρέχοντα ερευνητικά ευρήματα. Αναμένεται ότι τα αποτελέσματα αυτής της έκθεσης, καθώς και οι συστάσεις που ακολουθούν στη συνέχεια, θα ενθαρρύνουν τους σχετικούς παράγοντες (συμπεριλαμβανομένου και των ίδιων των Κυπρίων νέων), να πάρουν τα απαραίτητα μέτρα που χρειάζονται προκειμένου να διευρυνθούν οι διαθέσιμες επιλογές μέσω της προέκτασης των δυνατοτήτων της κυπριακής νεολαίας.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΛΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Κύπριοι Νέοι και Οικογένεια

Παραδοσιακά, η οικογένεια υπήρξε η πρωταρχική κοινωνική, οικονομική και ηθική μονάδα τόσο στην ελληνοκυπριακή όσο και στην τουρκοκυπριακή κοινότητα παρ'όλο που η κυπριακή κοινωνία έχει βιώσει δραματικές αλλαγές, η οικογένεια παραμένει ο κεντρικός κοινωνικός θεσμός. Στην παραδοσιακή κυπριακή κοινωνία, υπήρχε ένας αυστηρός διαχωρισμός των φύλων, ορατός μέσω του καταμερισμού εργασίας και των ρόλων που επιτελούσε το κάθε φύλο μέσα στην οικογένεια, στο εργατικό δυναμικό και στην κοινωνία. Και στις δύο κοινότητες, οι άνδρες αντιπροσώπευαν την οικογένεια στον έξω κόσμο και ήταν υπεύθυνοι για τη λήψη των σημαντικών αποφάσεων και για την οικονομική ευημερία της οικογένειάς τους. Οι γυναίκες αναλάμβαναν τους συνδυασμένους (τρεις) ρόλους της συζύγου, της μητέρας και της οικοκυράς, και αναμένονταν να τους εκπληρώσουν υπάκουα και με σεβασμό. Ο διαχωρισμός των φύλων επεκτεινόταν σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας, δεδομένου ότι οι γυναίκες δεν επιτρεπόταν να συχνάζουν στους δημόσιους χώρους όπου σύχναζαν οι άνδρες, όπως για παράδειγμα τα τοπικά καφενεία και τα πολιτιστικά ή αθλητικά σωματεία.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, η κυπριακή κοινωνία έχει υποστεί, και συνεχίζει

να υφίσταται, μια σειρά ραγδαίων αλλαγών καθώς εξελίσσεται από μια παραδοσιακή σε μια σύγχρονη κοινωνία. Οι καταβολές αυτής της μετάβασης μπορεί να ανιχνευθούν πίσω στη Βρετανική αποικιακή περίοδο, αλλά μια νέα ώθηση σημειώθηκε μετά την Ανεξαρτησία, και ειδικά μετά το 1974. Όπως παντού, η αστικοποίηση ήταν μια διπλής κατεύθυνσης διαδικασία, που περιλάμβανε από τη μια τη συγκέντρωση του πληθυσμού και των μη γεωργικών δραστηριοτήτων στις πόλεις και από την άλλη τη διάχυση των αστικών αξιών, συμπεριφορών και θεσμών στις αγροτικές περιοχές. Εντούτοις, σε αντίθεση με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες, η αστικοποίηση δεν φάνηκε να επηρεάζει τη δύναμη και την εγγύτητα των οικογενειακών δεσμών· αντίθετα, υπηρέτησε την επέκταση της οικογενειακής μονάδας με τη συμπερίληψη μελών της ευρύτερης οικογένειας – παραδείγματος χάριν, νέους συγγενείς που αναζητούσαν εργασία στην πόλη. Ο Ατταλίδης περιγράφει πώς οι άγαμοι νέοι, (Ελληνο)Κύπριοι άνδρες και γυναίκες, που ήταν άνεργοι και δεν κατείχαν δική τους γη, κινήθηκαν προς τις αστικές περιοχές σε αναζήτηση εργασίας ή προκειμένου να ακολουθήσουν μια γυμνασιακή μόρφωση.⁴⁰

Παραδοσιακά, οι Ελληνοκύπριοι δεν θεωρούνταν ώριμοι 'άντρες' έως ότου παντρευτούν· μόνο τότε υπολογίζονταν

ως πλήρη και ώριμα μέλη της κοινωνίας. Κατά παρόμοιο τρόπο, ο τελικός στόχος για τις Ελληνοκύπριες ήταν να παντρευτούν και να αποκτήσουν παιδιά. Ο θεσμός του γάμου ήταν υψίστης σημασίας στην παραδοσιακή ελληνοκυπριακή κοινωνία. Οι γάμοι διευθετούνταν από τους γονείς και οι Ελληνοκύπριοι νέοι είχαν ελάχιστο ή κανένα δικαίωμα λόγου ως προς την επιλογή της συζύγου τους. Χαρακτηριστικά, η συνένωση ενός ζεύγους είχε ως κίνητρο οικονομικές εκτιμήσεις, καθώς επίσης και ζητήματα κοινωνικού στάτους/κύρους και της θέσης των οικογενειών στην κοινωνία (συνήθως τα δύο συσχετιζόνταν). Οι γονείς και από τις δύο πλευρές συνεισέφεραν μια προίκα που θα έδινε τη δυνατότητα στο νέο ζεύγος να αρχίσει την κοινή ζωή του στην κοινωνία. Οι γονείς της νύφης συνήθως παρείχαν στο ζεύγος ένα πλήρως-εξοπλισμένο σπίτι, ενώ η οικογένεια του γαμπρού προσέφερε την κτηματική περιουσία και ζώα.⁴¹

Με παρόμοιο τρόπο, οι Τουρκοκύπριοι έχουν δώσει μεγάλη σημασία στο θεσμό του γάμου, θεωρώντας τον ως μηχανισμό προώθησης της οικογενειακής τιμής και βελτίωσης της οικονομικής ευημερίας των οικογενειών. Στις παραδοσιακές τουρκοκυπριακές οικογένειες, η νύφη μετακόμιζε στην οικία της οικογένειας του γαμπρού, αφότου ο πατέρας της νύφης λάμβανε προίκα (γνωστή ως *baslik parası*) από το γαμπρό. Συνήθως, αυτά τα χρήματα δεν τα απολάμβανε το νεαρό ζευγάρι αλλά τα κρατούσε ο πατέρας της νύφης και, γι' αυτό θεωρούνταν ως η τιμή 'πώλησης' της νύφης στην οικογένεια του γαμπρού.⁴² Ακολουθώντας τα ίχνη της ελληνοκυπριακής παράδοσης σχετικά με την προίκα, οι Τουρκοκύπριοι απομακρύνθηκαν από την παραδοσιακή τουρκική μορφή προίκας υιοθετώντας τις πρακτικές των πρώτων κατά συνέπεια, το μπασλίκ παράσι (*baslik parası*) εξελίχθηκε σε αυτό που είναι σήμερα γνωστό ως ντραχόμα (*drahoma*), με το οποίο η οικογένεια της νύφης παρέχει στο νέο ζεύγος ένα σπίτι και μερική από την επίπλωσή του, ενώ η οικογένεια του γαμπρού συμπληρώνει τα υπόλοιπα. Κατά αυτό τον τρόπο η προίκα έχει χρησιμοποιηθεί για να βοηθήσει τους

νεόνυμφους για να ξεκινήσουν την κοινή τους ζωή με άνεση.⁴³

Με την πάροδο του χρόνου, οι ρόλοι κοινωνικού φύλου που υιοθετούνταν από τους Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους νέους άρχισαν να αλλάζουν, καθώς επίσης και η πρακτική των διευθετημένων γάμων. Σε μεγάλο βαθμό, αυτό υπήρξε συνέπεια της παιδείας και της απασχόλησης. Οι νέοι μορφώνονταν καλύτερα και επομένως μπορούσαν να βρουν επικερδή απασχόληση στα αστικά κέντρα που αναπτύσσονταν ραγδαία· συνεπώς, δεν ήταν πλήρως εξαρτημένοι από τη γεωργική εργασία των γονέων τους. Αυτό συνέβαλε στη βαθμιαία διάβρωση της εξουσίας και του ελέγχου που οι παλαιότερες γενεές ασκούσαν πάνω τους. Επιπλέον, οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι, που έρχονταν σε επαφή με τις νέες μορφές γραπτής επικοινωνίας (εφημερίδες, περιοδικά και βιβλία), έγιναν πιο αυτόνομοι στις απόψεις τους και έτσι πιο κατηγορηματικοί. Μέχρι τη δεκαετία του '60, οι Ελληνοκύπριοι νέοι απέκτησαν «τη δύναμη να ασκούν βέτο στην επιλογή συζύγου από τους γονείς τους» και ως αποτέλεσμα άρχισαν να αναπτύσσονται οι έννοιες της ρομαντικής αγάπης και των ραντεβού.⁴⁴ Το ίδιο συνέβη και μεταξύ των νεαρών Τουρκοκυπρίων.

Μολονότι παραδοσιακά ο πατέρας είχε τον τελικό λόγο στην επιλογή συζύγου, η σταδιακή υιοθέτηση από την κοινωνία ολοένα και περισσότερο δυτικών τάσεων, είχε ως αποτέλεσμα οι Τουρκοκύπριοι νέοι να είναι σε θέση να αποφασίσουν ποιους επιθυμούσαν να παντρευτούν και στη συνέχεια οι αντίστοιχοι γονείς συναντιόντουσαν επίσημα και προχωρούσαν στη διευθέτηση των αρραβώνων.

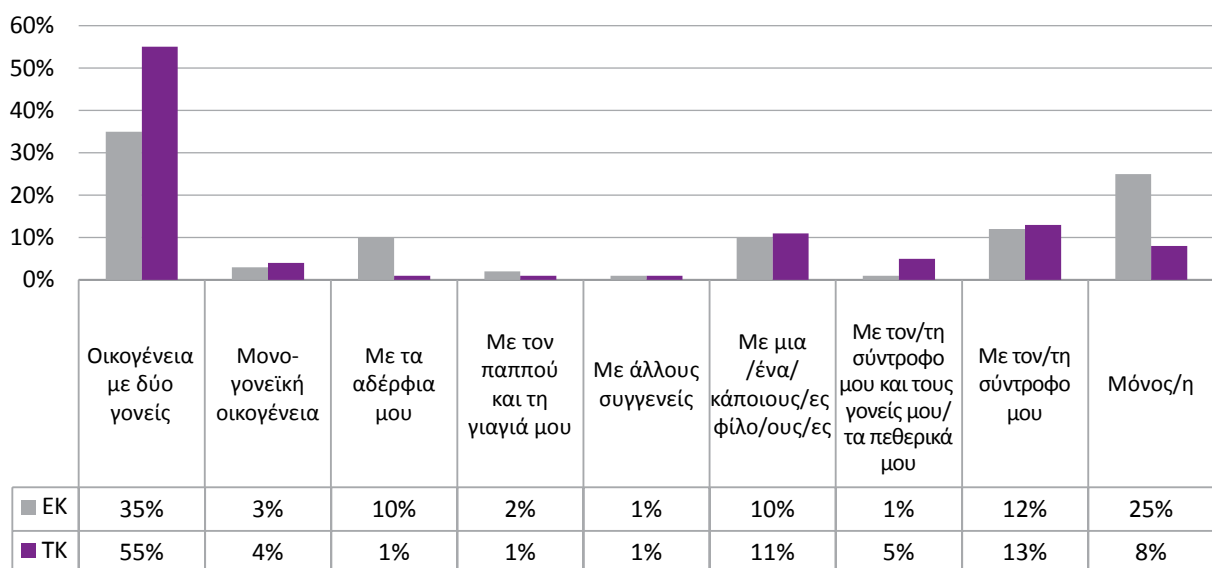
Παρά τον εκσυγχρονισμό του γάμου, η πρακτική της προικοδοσίας παραμένει ένα ισχυρό χαρακτηριστικό γνώρισμα της κυπριακής κοινωνίας και έχει συμβάλει στον καθορισμό ενός 'νέου ισοζυγίου' μεταξύ των Κυπρίων νέων και των γονέων τους. Μολονότι οι γονείς δεν ασκούν πλέον ολοκληρωτικό έλεγχο, τείνουν ακόμη σε σημαντικό βαθμό

να διατηρούν κάποιον έμμεσο έλεγχο στα παιδιά τους, μέσω της προικοδότησης, αλλά ειδικότερα μέσω της στήριξης της μόρφωσης τους (μέχρι το τριτοβάθμιο επίπεδο, το οποίο είναι ένα από το υψηλότερα στον κόσμο) και της βοήθειας που τους δίνουν στην εξασφάλιση απασχόλησης. Τέτοιοι μηχανισμοί υποστήριξης μπορούν να θεωρηθούν ως μια μορφή 'αόρατου γονικού ελέγχου', η οποία οδηγεί ουσιαστικά στη «δέσμευση [της κυπριακής νεολαίας με τους γονείς τους] με χρυσές αλυσίδες».⁴⁵

Η οικογενειακή μονάδα συνεχίζει να δραματίζει έναν ισχυρό ρόλο στη σύγχρονη κυπριακή κοινωνία και να δεσπόζει στις ζωές της κυπριακής νεολαίας.⁴⁶ Σύμφωνα με την ΕΦΝ,⁴⁷ 89% των Ελληνοκυπρίων ζουν με τους γονείς τους· 79% από αυτούς είναι μέλη σε οικογένεια με δύο γονείς και 10% σε μονογονεϊκές οικογένειες. Με τον ίδιο τρόπο, 83% των Τουρκοκυπρίων ζουν είτε σε οικογένειες με δύο γονείς (73%), είτε σε μονογονεϊκές οικογένειες (10%). Περίπου 2% των Ελληνοκυπρίων και 2% των Τουρκοκυπρίων ζουν μαζί με τον/τη σύντροφο

τους και τους γονείς ή τα πεθερικά τους, ενώ ένα επιπλέον 5% των Ελληνοκυπρίων και 7% των Τουρκοκυπρίων ζουν με τον/τη σύντροφο τους. Μόνο το 3% των νέων Ελληνοκυπρίων και το 3% των Τουρκοκυπρίων που περιλαμβάνονται στην έρευνα, ζουν μόνοι/ες. Εάν τους δινόταν επιλογή ως προς το που θα προτιμούσαν να ζουν (εάν είχαν επιλογή), 38% των Ελληνοκυπρίων και 60% των Τουρκοκυπρίων δήλωσαν ότι θα συνέχιζαν να ζουν με τους γονείς τους· ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι, ένα μεγαλύτερο ποσοστό Ελληνοκυπρίων (25%) δήλωσε ότι θα επέλεγαν να ζήσουν μόνοι εάν είχαν την επιλογή, έναντι πολύ λιγότερων Τουρκοκυπρίων (8%): και τα δύο σύνολα αποτελεσμάτων υποδηλώνουν ότι οι Τουρκοκύπριοι είναι φορείς πιο παραδοσιακών αξιών – ίσως ως αποτέλεσμα του πιο αργού ρυθμού κοινωνικής αλλαγής στο βορρά. Τέλος, ένα συγκρίσιμο 10% των Ελληνοκυπρίων και 11% των Τουρκοκυπρίων θα ζούσαν με φίλους, και 12% των Ελληνοκυπρίων και 13% των Τουρκοκυπρίων θα ζούσαν με τους συντρόφους τους, εάν είχαν επιλογή.

Αν είχες επιλογή με ποιον/αν/ους/ες θα ζούσες;

Πίνακας 2.1: Νεολαία της Κύπρου και προτιμώμενος τρόπος κατοίκησης

Οι συνεντεύξεις βάθους πρόσφεραν πρόσθετη γνώση ως προς τις σχέσεις που οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι είχαν με τους γονείς τους. Επιπλέον, ρίχνουν φως σε μερικά από τα ζητήματα που η κυπριακή νεολαία τείνει να αντιλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο από τους γονείς τους. Η θρησκεία και η πολιτική είναι δύο από τα ζητήματα στα οποία υπάρχουν κάποιες διαφωνίες - ίσως, όμως, όχι τόσες πολλές, όσες θα ανέμενε κανείς (συνήθως αυτά δεν είναι θέματα πρωταρχικού ενδιαφέροντος για τους νέους).

Διαφωνούμε με τη μητέρα μου επειδή πιστεύει ότι αν δεν πηγαίνεις στην εκκλησία κάθε Κυριακή είσαι άπιστος. Δεν θεωρώ ότι οι απόψεις της είναι σωστές.

[Ελληνοκύπρια, 23, απόφοιτος πανεπιστημίου (προδημοτική εκπαίδευση), εργάζεται σε συνεργατική τράπεζα, αγροτική Λευκωσία, αστική Πάφος]

Οι γονείς μου έχουν μια πολύ περιορισμένη γνώση γι' αυτά που συμβαίνουν στον κόσμο και την Κύπρο. Συζητούν μόνο ορισμένα πράγματα, τίποτα άλλο. Αλλά εγώ ο ίδιος, δουλεύω και παρακολουθώ τις εξελίξεις. Ως νεαρά άτομα πηγαίνουμε παντού και συζητούμε διάφορα ζητήματα... αλλά αυτοί [οι γονείς] σκέφτονται μόνο για τα οικογενειακά ζητήματα... έτσι είναι αδύνατο να συμφωνήσει [κανείς] μαζί τους... Έχουμε διαφορετικές κοσμο-αντιλήψεις... Έχουν περιορισμένη γνώση σχετικά με τα πολιτικά θέματα... Δεν είναι ανοικτοί στις νέες ιδέες...

[Τουρκοκύπριος, 24, εργάζεται σε κατάσταση υπολογιστών, αγροτική Λευκωσία]

Τα πρωτεύοντα θέματα διαφωνίας περιστρέφονται συνήθως γύρω από πιο 'κοινότυπα' ζητήματα, όπως το προσωπικό στυλ (π.χ. των ενδυμάτων, της κόμμωσης), η επιλογή των φίλων, η έξοδος (και ειδικά η ώρα επιστροφής στο σπίτι μετά από βραδινή έξοδο) και ούτω καθεξής. Οι Κύπριοι νέοι φαίνεται να παλεύουν με, ή ενάντια, στις απόψεις και την εξουσία των γονέων τους, επιζητώντας να διευρύνουν το χώρο ελευθερίας τους' την ίδια ώρα οι γονείς προσπαθούν να διατηρήσουν όσο το δυνατό περισσότερο έλεγχο – μια καθόλου, εύκολη

δουλειά στο σημερινό κόσμο, που αμφισβητεί όλες τις μορφές της παραδοσιακής εξουσίας:

Η οικογένειά μου μεγάλωσε με πολλά ταμπού' προσπαθούν να επιβάλουν όλα αυτά τα ταμπού και σε μένα... Δεν μπορώ να το δεχτώ αυτό... Όταν το σκέφτομαι, αισθάνομαι σαν να ζω σε κλουβί... Αλλά δε θα δεχτώ ποτέ κάτι τέτοιο.

[Τουρκοκύπρια, 21, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αγροτική Λευκωσία]

Ναι, είναι ένα πρόβλημα για μένα επειδή θέλω να είμαι ελεύθερη να κάνω ότι θέλω. Είμαι είκοσι χρονών και δεν θέλω να κυβερνούμαι από άλλους.

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου (ψυχολογία), αστική Μόρφου]

Τα αγόρια όταν μπαίνουν στην εφηβεία και μετέπειτα, έρχονται σε ολοένα αυξανόμενη σύγκρουση με τους πατέρες τους: δεδομένου ότι οι άντρες αναμένονται να είναι πιο διεκδικητικοί, να ενεργούν ως αρχηγοί/ηγέτες και ως 'νικητές', οδηγούνται εκ των πραγμάτων σε μια σύγκρουση μεταξύ δύο 'ίσων' αρσενικών που συνυπάρχουν στην ίδια περιοχή. Όπως δήλωσε ένας Κύπριος νεαρός, δεν υπήρχε αρκετός χώρος στην οικογένειά του για περισσότερες από μια απόψεις:

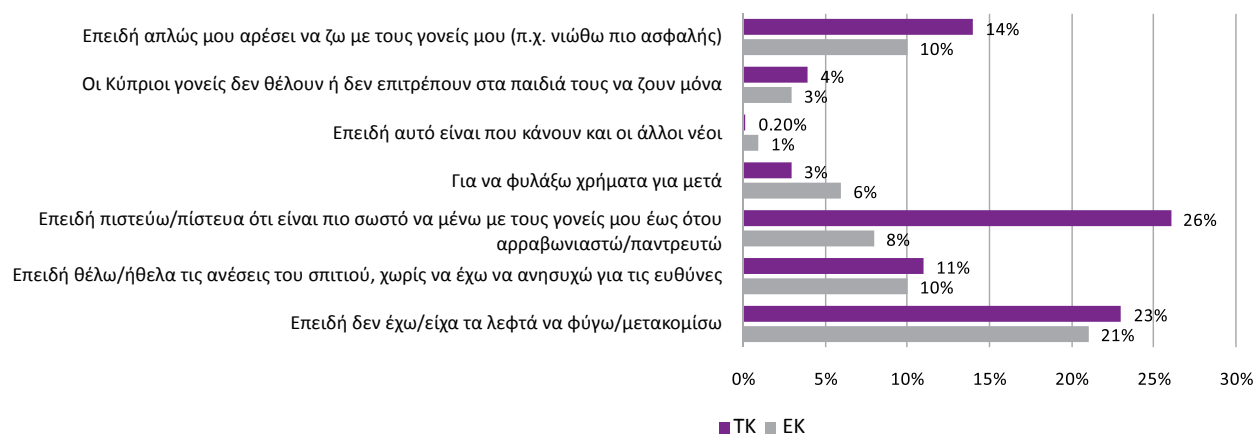
Πιστεύω ότι πρέπει να υπάρχει μόνο ένας κόκορας σε κάθε κοτέτσι. Όταν ο πατέρας μου και εγώ δεν συμφωνούμε σχετικά με ένα ζήτημα, υπάρχει διαφωνία και αυτό σημαίνει ότι [η διαφωνία] θα συνεχιστεί. Δεν μπορεί κανείς να λύσει ένα τέτοιο πρόβλημα... Θα 'πρεπε να υπάρχει μόνο ένας κόκορας.

[Τουρκοκύπριος, 24, εργάζεται σε κατάσταση υπολογιστών, αγροτική Λευκωσία]

Παρά όμως τις οποιοσδήποτε εντάσεις, οι περισσότεροι Κύπριοι νέοι συνεχίζουν να ζουν με τους γονείς τους πολύ μετά την ηλικία των 18 χρόνων, όπως φαίνεται και από τις απαντήσεις εκείνων που συμμετείχαν στην ΕΦΝ₁. Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, 55% της κυπριακής νεολαίας, ηλικίας 18 και άνω, ζούσαν ακόμα στο σπίτι με τους γονείς τους και δεν είχαν μετακομίσει μόνοι τους.

Γιατί συνέχισες/ζεις να ζεις με τους γονείς σου; (Τα ποσοστά αναφέρονται στην επιλογή που διάλεξαν ως την πιο σημαντική)

Πίνακας 2.2: Λόγοι για τους οποίους συνεχίζουν να διαμένουν με τους γονείς

Όταν τους ζητήθηκε να διευκρινίσουν το σημαντικότερο λόγο για τον οποίο συμβαίνει αυτό, 21% των Ελληνοκυπρίων και 23% των Τουρκοκυπρίων δήλωσαν ότι δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να μετακομίσουν από το σπίτι των γονέων τους. Οι συνεντεύξεις βάθους έδωσαν περισσότερες λεπτομέρειες ως προς το σκεπτικό των Κυπρίων νέων σχετικά με αυτή την οικονομική εξάρτηση:

Ακόμα κι αν στα δεκαοχτώ θεωρούμαι ενήλικας, δεν είμαι ανεξάρτητη σε ορισμένα πράγματα. Επίσης, θέλω την βοήθεια των γονιών μου και μου παρέχεται από αυτούς κάποια, ας πούμε προστασία, και έχω ένα μέρος να μένω.

[Ελληνοκύπρια, 18, άγαμη, φοιτήτρια πανεπιστημίου (αισθητική), πωλήτρια/ υπάλληλος μερικής απασχόλησης, αστική Λευκωσία]

Αφού έχουμε την επιλογή να ζήσουμε μαζί της [με τη μητέρα του αρραβωνιαστικού της ερωτηθείσας] για ακόμα ένα ή δύο χρόνια, είναι καλύτερο από το να ενοικιάσουμε κάπου αλλού, δεδομένου ότι προσπαθούμε να φυλάξουμε χρήματα για να χτίσουμε το δικό μας σπίτι.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου (προ-δημοτική εκπαίδευση), εργάζεται σε συνεργατική τράπεζα, αρραβωνιασμένη, αστική Πάφος]

Συχνά, οι προβληματισμοί σε σχέση με τα οικονομικά, συνδυάζονται με άλλες σημαντικές ανάγκες που οι νέοι μπορεί να έχουν, όπως η ανάγκη για ασφάλεια και υποστήριξη στη δύσκολη μεταβατική τους περίοδο:

Ο πρωταρχικός λόγος που με κάνει να μένω με τους γονείς μου είναι οικονομικός. [Επιπλέον] αισθάνομαι ασφαλής μαζί τους· όταν χρειάζομαι κάτι με βοηθούν, οτιδήποτε κι αν είναι αυτό· μερικές φορές με συμβουλεύουν όταν αντιμετωπίζω κάποια δυσκολία στη ζωή μου.

[Ελληνοκύπριος, 21, σπουδαστής, άγαμος, αστική Λεμεσός]

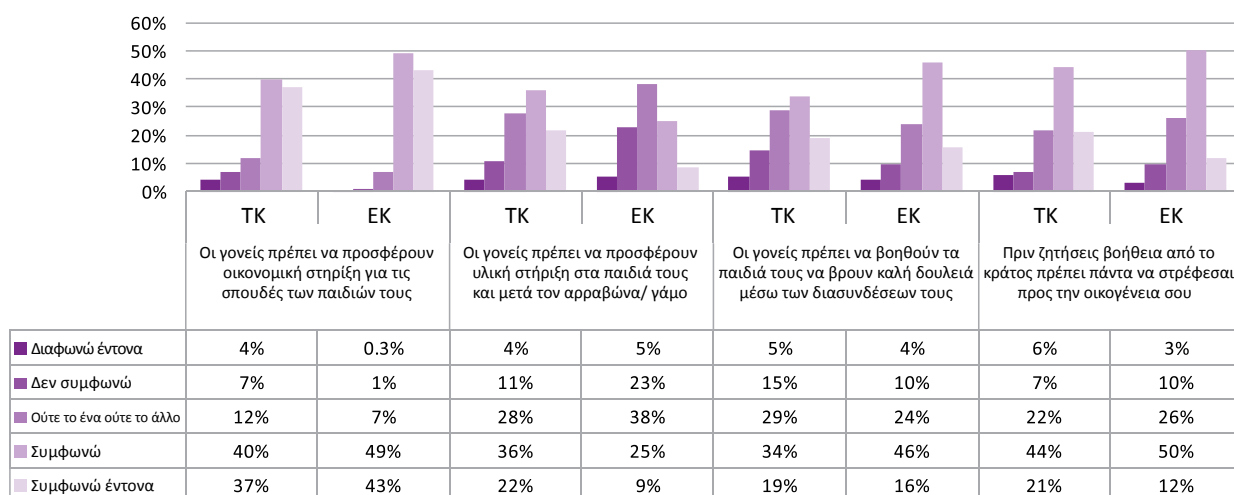
Ένα σημαντικό ποσοστό (26%) των Τουρκοκυπρίων είπαν ότι ζώντας με τους γονείς τους μέχρι να αρραβωνιαστούν ή να παντρευτούν, ήταν «αυτό που κάνουν οι άλλοι νέοι», ενώ μόνο 8% των Ελληνοκυπρίων ένιωθαν έτσι καταδεικνύοντας την μεγαλύτερη αποδοχή των παραδοσιακών αξιών από τους Τουρκοκυπρίους. Ελαφρώς περισσότεροι από το 10% των Ελληνοκυπρίων και το 14% των Τουρκοκυπρίων είπαν ότι απόλαυσαν την περίοδο διαμονής με τους γονείς τους, και ένα περαιτέρω 10% των Ελληνοκυπρίων και 11% των Τουρκοκυπρίων

παραδέχτηκαν ότι ήθελαν να επωφεληθούν από τις συνήθειες ανέσεις, και την έλλειψη ευθυνών που συνήθως σχετίζονται με τη διαμονή με τους γονείς.

Όταν τους δόθηκε μια σειρά από δηλώσεις που αφορούσαν θέματα στήριξης από τους γονείς, 92% των Ελληνοκυπρίων και 77% των Τουρκοκυπρίων είτε «συμφώνησαν» είτε «συμφώνησαν έντονα» ότι οι γονείς τους όφειλαν να στηρίζουν οικονομικά τις σπουδές των παιδιών τους. Επιπλέον, 62% των Ελληνοκυπρίων και σχεδόν 52% των Τουρκοκυπρίων «συμφώνησαν» ή

«συμφώνησαν έντονα» ότι οι γονείς πρέπει να βοηθούν τα παιδιά τους να βρίσκουν καλές δουλειές μέσω των διασυνδέσεών τους. Η προσδοκία στήριξης από τους γονείς προεκτείνεται στον αρραβώνα και το γάμο· επίσης 34% των Ελληνοκυπρίων και 58% των Τουρκοκυπρίων «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» ότι οι γονείς πρέπει να παρέχουν στα παιδιά τους υλική υποστήριξη όταν αρραβωνιαστούν ή παντρευτούν. Παραδείγματα τέτοιας βοήθειας περιλαμβάνουν την μερική ή πλήρη συμβολή στην αγορά ενός σπιτιού ή ενός αυτοκινήτου.

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με τα ακόλουθα:

Πίνακας 2.3: Στάσεις απέναντι στη γονεϊκή στήριξη

Αυτά τα συμπεράσματα επιβεβαιώνουν τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών που έχουν καταδείξει ότι παρά τη συχνή καταδίκη ή απόρριψη της ιδέας της ‘πρόικας’ ως ξεπερασμένης, στην πράξη οι περισσότεροι Κύπριοι φαίνεται να αναμένουν συνεχή υποστήριξη από τους γονείς τους σε όλους τους τομείς της ζωής, γεγονός που τεκμηριώνεται περαιτέρω στις συνεντεύξεις βάθους⁴⁷:

Αυτό είναι που ένας γονιός πρέπει να κάνει για τα παιδιά του ως στήριξη, να τους βοηθήσει με το σπίτι, αλλά γενικά, όταν χρειάζονται κάποια βοήθεια, πρέπει να τους στηρίζουν σε αυτά τα ζητήματα – βασικά τα οικονομικά [ζητήματα].

Στην περίπτωση μας, ούτε ο ένας ούτε ο άλλος γονιός μπορούσαν να μας βοηθήσουν επειδή είχαν τα δικά τους χρέη, και ήρθαμε σε σύγκρουση επειδή δεν μας βοήθησαν όσον αφορά το σπίτι, για το οποίο χρειαζόμασταν κάποια στήριξη.

[Ελληνοκύπρια, 23, απόφοιτος τεχνικής σχολής, πωλήτρια, διαζευγμένη με δύο παιδιά, αγροτική Λευκωσίας]

Όταν είναι η κατάλληλη ώρα, οι οικογένειες μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους να αγοράσουν ένα σπίτι, αλλά νομίζω ότι ένα αυτοκίνητο είναι μια πολυτέλεια που τα παιδιά μπορούν να αγοράσουν στο μέλλον, όταν

αρχίσουν να κερδίζουν τα δικά τους λεφτά.

**[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου
(Ψυχολογία), αστική Μόρφου]**

Κάποιοι νέοι φαίνεται να αλλάζουν σταδιακά τις απόψεις που παραδοσιακά ασπάζονταν σχετικά με την προίκα ή τη 'βοήθεια' από τους γονείς, τονίζοντας την ανάγκη να απομακρυνθούν και να γίνουν αυτόνομοι στη ζωή τους:

Κοιτάξτε, εάν ένας από τους δυο είναι άνεργος, να. Αλλά, από την ώρα που και οι δύο εργοδοτούνται, πιστεύω ότι καμία οικονομική βοήθεια δεν είναι απαραίτητη από τους γονείς, επειδή πρέπει να μάθουμε να είμαστε ανεξάρτητοι.

**[Ελληνοκύπρια, 21, σπουδάστρια, άγαμη,
αστική Λεμεσός]**

Συνολικά, αυτές οι στάσεις υπογραμμίζουν τη συνεχιζόμενη σημασία της οικογενειακής μονάδας στη σύγχρονη κυπριακή κοινωνία. Η μακροχρόνια πρακτική της προίκας, και η βοήθεια από τους γονείς, ακόμα και μετά από την ηλικία στην οποία τα παιδιά θα αναμενόταν να είναι ανεξάρτητα, μπορεί να εξηγεί γιατί οι Κύπριοι νέοι, περισσότερο από άλλους νέους της δυτικής Ευρώπης, εξακολουθούν να αναμένουν οικονομική ενίσχυση από τους γονείς τους, πολύ αργότερα από την ολοκλήρωση των σπουδών τους. Η στροφή στην οικογένεια για υποστήριξη είναι τόσο εμπεδωμένη στην κυπριακή κουλτούρα, ώστε το 62% της ελληνοκυπριακής και το 65% της τουρκοκυπριακής νεολαίας που συμμετείχε στην έρευνα «συμφώνησε» ή «συμφώνησε έντονα» ότι τα άτομα πρέπει πάντα να στρέφονται στην οικογένειά τους για βοήθεια, πριν την αναζητήσουν από το κράτος.

Μεταξύ των Κύπριων νέων, ηλικίας 19 και άνω, που συμμετείχαν στην έρευνα, 28% των Ελληνοκυπρίων και 32% των Τουρκοκυπρίων ήταν οικονομικά απόλυτα εξαρτημένοι από τους γονείς τους. Ένας σημαντικός λόγος που εξηγεί αυτή την εξάρτηση είναι οι χαρακτηριστικά χαμηλοί μισθοί που

παίρνουν οι νέοι Κύπριοι όταν βρίσκονται στα αρχικά στάδια εργοδότησης. Οι Τουρκοκύπριοι ένιωθαν, πιο έντονα από τους Ελληνοκυπρίους, ότι οι γονείς πρέπει να τους υποστηρίζουν οικονομικά ακόμα και μετά από τους αρραβώνες ή τον γάμο (58% έναντι 34%)· σε μεγάλο βαθμό οι διαφορετικές απαντήσεις πρέπει να σχετίζονται με την οικονομική δυσχέρεια που αντιμετωπίζουν οι νεαροί Τουρκοκύπριοι στην κοινότητα τους, σε σύγκριση με τους Ελληνοκύπριους νέους.

Οι αξίες που καθιερώθηκαν διαχρονικά ως αποτέλεσμα των κοινωνικών πραγματικοτήτων στο νησί – συγκεκριμένα ενός συστήματος αγροτικής παραγωγής (κυρίαρχης μέχρι την Ανεξαρτησία) που βασιζόταν στις μικρές οικογενειακές καλλιέργειες, καθιέρωσαν την οικογένεια ως την πρωταρχική κοινωνική, οικονομική και ηθική μονάδα τόσο στην ελληνοκυπριακή όσο και στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Όλα τα μέλη της οικογένειας εργάζονταν στις μικρο-καλλιέργειες τους, έχοντας να παλέψουν με πολλές αντιξοότητες (όπως οι διάφορες ασθένειες και οι ξηρασίες, που απειλούσαν τόσο τη βλάστηση όσο και τα ζώα) και να διεκδικήσουν πρόσβαση στους λιγοστούς πόρους (κυρίως στο νερό). Τα μέλη της οικογένειας κατέληξαν στην αλληλοστήριξη προκειμένου να επιζήσουν σε αυτό το δύσκολο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον· ως αποτέλεσμα αναπτύχθηκαν ψηλά επίπεδα αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της οικογένειας.

Τα παιδιά και οι νέοι εξαρτούνταν από τους γονείς τους για τις καθημερινές τους ανάγκες. Αυτή η εξάρτηση συνεχιζόταν και αργότερα στη ζωή δεδομένου ότι οι Κύπριοι νέοι βασιζόταν στους γονείς τους όσον αφορούσε στην απασχόληση τους στις οικογενειακές καλλιέργειες. Σε μερικές περιπτώσεις, οι οικογένειες κληρονομούσαν ένα κομμάτι γης το οποίο καλλιεργούσαν και μετέπειτα κληροδοτούσαν στα παιδιά τους, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, μόλις παντρευόντουσαν, οι γονείς εξασφάλιζαν γη για να την καλλιεργήσουν τα παιδιά τους.

Έτσι, οι Κύπριοι νέοι κατέληξαν να βασίζονται στους γονείς τους για την εξασφάλιση μιας προσοδοφόρας απασχόλησης και ενός/μιας κατάλληλου/ης συζύγου. Αυτή η εξάρτηση ήταν αμφίδρομη όταν γερνούσαν, οι γονείς εξαρτούνταν πλέον με τη σειρά τους από τη φροντίδα των παιδιών τους, για να τους «γεροκομήσουν».

Τάσεις στο Γάμο, τη Γονιμότητα και το Διαζύγιο

Το 2007, η μέση ηλικία γάμου για τους Ελληνοκύπριους ήταν τα 28.2 χρόνια για τις γυναίκες και τα 30.6 χρόνια για τους άνδρες· αυτό έχει αυξηθεί από το 1975, όταν οι αντίστοιχες ηλικίες ήταν 22.5 για τις γυναίκες και 25.5 για τους άνδρες.⁴⁸ Στους Τουρκοκύπριους η μέση ηλικία γάμου αυξήθηκε από 24.3 χρόνια για τις γυναίκες και 28.0 χρόνια για τους άνδρες το 2000, σε 26.1 και 29.2, αντίστοιχα, το 2005.⁴⁹ Οι νέοι και από τις δύο κοινότητες επιλέγουν να καθυστερήσουν το γάμο, αλλά συγκριτικά, οι Ελληνοκύπριοι τείνουν να παντρεύονται αργότερα από τους Τουρκοκυπρίους.

Επίσης, οι γυναίκες στην Κύπρο επιλέγουν να αποκτήσουν το πρώτο τους παιδί σε μεγαλύτερη ηλικία από ότι οι γυναίκες τριάντα χρόνια πριν. Το 2006, η μέση ηλικία στην οποία μια Ελληνοκύπρια γυναίκα αποκτούσε το πρώτο της παιδί ήταν 27.7 χρονών, σε σύγκριση με το 1975 που η μέση ηλικία ήταν περίπου τα 24 χρόνια. Οι Τουρκοκύπριες γυναίκες επίσης αποκτούν το πρώτο τους παιδί αργότερα στη ζωή, δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό γεννών, που καταχωρήθηκαν, ήταν από γυναίκες μεταξύ των ηλικιών 25 έως 29 χρόνων.⁵⁰ Η άνοδος του μέσου όρου ηλικίας γάμου και δημιουργίας οικογένειας για τους νεαρούς άνδρες και γυναίκες οφείλεται στο γεγονός ότι, όλο και περισσότερο, οι Κύπριοι νέοι επιλέγουν να αναλώσουν περισσότερο χρόνο προκειμένου να ξεκινήσουν την ακαδημαϊκή και επαγγελματική τους σταδιοδρομία και να προοδεύσουν αρκετά,

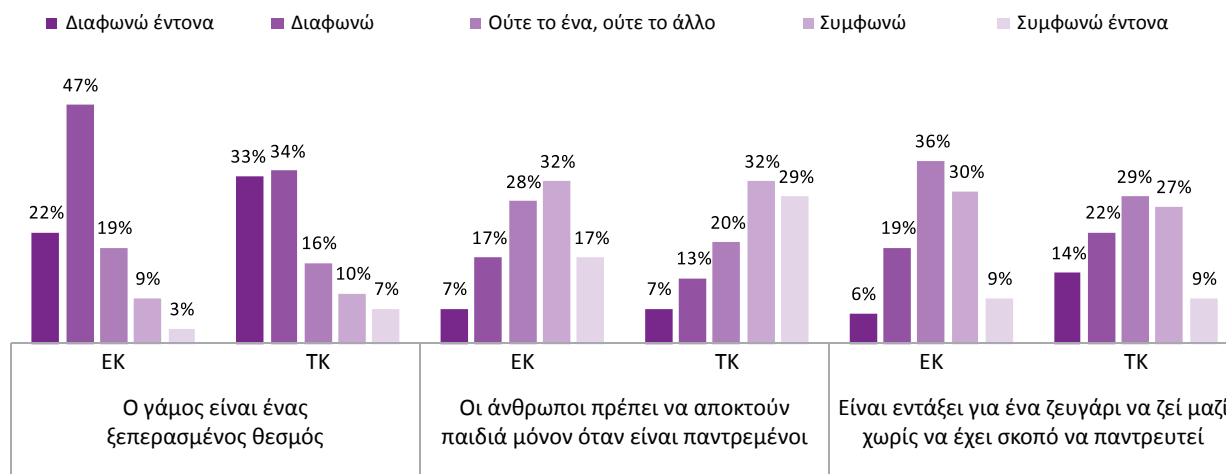
πριν αρχίσουν μια οικογένεια. Αυτή η τάση είναι ενδεικτική, πρώτα, της σπουδαιότητας που απολαμβάνει ο παράγοντας της ποιότητας ζωής με την πάροδο του χρόνου και, αφετέρου, της επιθυμίας των νέων Κυπρίων να είναι πιο ανεξάρτητοι από τους γονείς τους προτού παντρευτούν.

Και οι δύο κοινότητες έχουν επίσης βιώσει μια απότομη αύξηση των ποσοστών διαζυγίου από τη δεκαετία του 1970 και μετά. Το 1974 καταγράφηκαν λιγότερα από 200 διαζύγια στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, ενώ το 2006 ο συνολικός αριθμός των διαζυγίων που καταγράφηκαν ήταν 1.753.⁵¹ Τα πρόσφατα χρόνια έχει παρατηρηθεί μια σταθερή αύξηση στον αριθμό αιτήσεων διαζυγίου που υποβάλλονται στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Το 2000, υπήρξαν 507 αιτήσεις για διαζύγια· μέχρι το 2005 αυτός ο αριθμός είχε ανέλθει στις 721.⁵²

Οι Απόψεις των Κύπριων Νέων όσον αφορά το Γάμο και τη Συγκατοίκηση

Παρά την αυξανόμενη τάση των διαζυγίων, η πλειοψηφία των νέων Κύπριων που συμμετείχαν στην ΕΦΝ₁ ακόμα πίστευαν έντονα στο γάμο· 69% των Ελληνοκυπρίων και 67% των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα είτε «διαφωνώνησαν έντονα», είτε «διαφώνησαν», με τη δήλωση ότι «ο γάμος είναι ξεπερασμένος θεσμός». Συγχρόνως, τα στοιχεία αποτελούν ένδειξη μιας αλλαγής στις κοινωνικές νόρμες δεδομένου ότι, μέχρι πρόσφατα, η πίστη στο θεσμό του γάμου ήταν σχεδόν καθολική. Ένας ακόμη πιο ισχυρός δείκτης της αλλαγής στις κοινωνικές νόρμες ήταν ένα ερώτημα σχετικά με την απόκτηση παιδιών. Για πολλούς Κύπριους νέους, ο γάμος σημειώθηκε σαν μια απαραίτητη προϋπόθεση για απόκτηση παιδιών αφού το 49% των Ελληνοκυπρίων και το 60% των Τουρκοκυπρίων «συμφώνησε» ή «συμφώνησε έντονα» ότι οι άνθρωποι πρέπει να αποκτούν παιδιά μόνο μετά το γάμο.

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με τα ακόλουθα:

Πίνακας 2.4: Στάσεις απέναντι στο γάμο και τη συγκατοίκηση

Παρά τις αλλαγές αυτές στις αξίες, φαίνεται ότι οι Κύπριοι νέοι στη συντριπτική πλειοψηφία τους θεωρούν ακόμα το γάμο ως ένα φυσικό βήμα στη ζωή ενός ατόμου, αποδεχόμενοι έτσι τη βαθιά ριζωμένη παραδοσιακή πίστη στο θεσμό του γάμου. Συγχρόνως, οι απόψεις τους σχετικά με το γάμο συνδυάζουν ρομαντικές έννοιες με ρεαλιστικότερα και πιο πρακτικά δεδομένα. Τα ακόλουθα αποσπάσματα απεικονίζουν τη 'φωναχτή σκέψη' των Κύπριων νέων, οι οποίοι εκλογικεύουν το σκεπτικό μιας 'παραδοσιακής' επιλογής (δηλ. του γάμου) σε έναν κόσμο που εκτίθεται ολοένα και περισσότερο σε πιο 'μοντέρνες' επιλογές που θέτουν σε αμφισβήτηση τη σοφία των παλαιότερων. Οι νέοι αυτοί παρουσιάζουν τις παραδοσιακές αξίες («η μοίρα κάθε ατόμου είναι να δημιουργήσει μια οικογένεια...») ως αποτέλεσμα των σύγχρονων επιλογών ή τρόπων ζωής («για να ολοκληρωθεί ως άτομο»):

Ναι, [πιστεύω] γενικά στο γάμο. Το πεπρωμένο κάθε ατόμου είναι να δημιουργήσει μια οικογένεια, να αποκτήσει παιδιά, εγγόνια – να ολοκληρωθεί ως άτομο.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολλεγίου, εργάζεται σε ιδιωτική εταιρεία, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Άλλοι νέοι φαίνεται να απομακρύνονται σταδιακά από τις παραδοσιακές αξίες, υπογραμμίζουν όμως ακόμη την ανάγκη

του γάμου ως μιας κοινωνικής σύμβασης που αναμένεται από τους άλλους, και ως εξωτερικού συμβόλου μιας μόνιμης σχέσης. Αλλά η έμφασή τους δίνεται συνήθως στην ποιότητα της σχέσης μεταξύ του ζεύγους:

Είτε παντρευτείς είτε όχι, δεν νομίζω ότι υπάρχει διαφορά στη σχέση σου πριν ή μετά... [Ο γάμος] είναι απλώς μια τελετή που πραγματοποιείται ως αποτέλεσμα ενός εθίμου.

[Ελληνοκύπριος, 16, μαθητής, αστική Λεμεσός]

Ο γάμος δεν είναι απαραίτητος για να είσαι καλά και ευτυχισμένος' απλώς με το γάμο... είναι σαν να το μονιμοποιείς [τη σχέση] ... Είναι περισσότερο για τα χαρτιά: ο γάμος είναι για τους τρίτους, όχι για σένα.

[Ελληνοκύπρια, 24, απόφοιτος πανεπιστημίου, φαρμακοποιός, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Μερικοί προχωρούν περαιτέρω τονίζοντας ότι η σύμβαση καθ' αυτή δεν αποτελεί πάντα ένα συν, αλλά μερικές φορές μπορεί να γίνει βάρος:

Είναι ένας ξεπερασμένος θεσμός, σίγουρα, είναι ακριβώς μια ιδέα που πρέπει να σταματήσει επειδή είτε είσαι με κάποιον στα χαρτιά είτε όχι, είναι το ίδιο πράγμα, τα χαρτιά φέρνουν απλώς πίεση [...] δηλαδή, είσαι παντρεμένος, τελείωσε. «Είμαι παντρεμένος» λες, «υπάρχει μια γραμμή που δεν μπορώ να

περάσω με τίποτα», και έπειτα, ας πούμε, σου προκαλεί άγχος.

[Ελληνοκύπριος, 23, σπουδαστής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Μια άλλη ερώτηση, που ζητούσε από τους ερωτηθέντες να δηλώσουν τι νόμιζαν ότι συνέβαλλε σε έναν μακρόχρονο και επιτυχή γάμο, έφερε στην επιφάνεια απαντήσεις που ενισχύουν τη σημασία στοιχείων όπως η αγάπη, ο σεβασμός, η συνεργασία και η ειλικρίνεια:

[Αυτό που συμβάλλει σε έναν επιτυχή γάμο] είναι η αγάπη, η κατανόηση και ο σεβασμός μεταξύ του ζεύγους.

[Ελληνοκύπρια 24, πτυχιούχος κολλεγίου, εργάζεται σε ιδιωτική εταιρεία, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Οι άνθρωποι πρέπει να είναι ερωτευμένοι ο ένας με τον άλλον και πρέπει να είναι ειλικρινείς ο ένας με τον άλλον. Τίποτα βασισμένο στα ψέματα δεν μπορεί να διαρκέσει.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής πανεπιστημίου (πολιτική μηχανική), αγροτική Αμμόχωστος]

Συμβιβασμός, εκτίμηση, κατανόηση, σεξ, γονείς...

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολλεγίου, εργάζεται ως ταμίας, αστική Λευκωσία]

... Αλληλοσεβασμός για τις ιδέες του άλλου· αλλά φυσικά ο σεβασμός δεν είναι αρκετός· εκτός από αυτό, πρέπει να συνεργαστούν στα διάφορα πράγματα που πρέπει να κάνουν, αλλά η ύπαρξη πλήρους σεβασμού είναι το πιο σημαντικό στοιχείο, καθώς και η αλληλοκατανόηση.

[Τουρκοκύπριος, 18, απόφοιτος γυμνασίου, άνεργος, αστική Αμμόχωστος]

Η οικονομική σταθερότητα και η άνεση ήταν μια επαναλαμβανόμενη απάντηση από κάποιους συμμετέχοντες, ειδικά από τους Τουρκοκύπριους, οι οποίοι φάνηκε να θεωρούν ότι τα χρήματα ήταν ενδεχομένως ο πιο σημαντικός παράγοντας που συνεισφέρει σε μια λειτουργική σχέση:

Νομίζω ότι ακούγεται περίεργο, αλλά κατά τη γνώμη μου τα χρήματα είναι το πιο σημαντικό στοιχείο. Τα χρήματα μας δίνουν ηρεμία. Πιστεύω ότι χωρίς χρήματα οι άνθρωποι

συναντούν συνέχεια προβλήματα και η αγάπη δεν είναι τα πάντα. Σύμφωνα με την εμπειρία μας, χωρίς χρήματα, η αγάπη είναι τελειωμένη – λόγω οικονομικών προβλημάτων. Εκτός από τα χρήματα, οι άνθρωποι πρέπει να είναι ανεκτικοί. Αλλά όπως είπα τα χρήματα είναι το σημαντικότερο πράγμα. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να είναι κανείς πλούσιος – [αλλά] πρέπει να έχει κάποιο εισόδημα προκειμένου να έχει ένα σταθερό και ευτυχή γάμο.

[Τουρκοκύπριος, 24, εργάζεται σε ένα κατάστημα υπολογιστών, αγροτική Λευκωσία]

Σήμερα, [αυτό που συμβάλλει σε έναν επιτυχή γάμο] είναι η κοινή λογική και τα χρήματα.

[Τουρκοκύπριος, 17, σπουδαστής, χειριστής υπολογιστών, αγροτική Λευκωσία]

Νομίζω ότι ο πρωταρχικός όρος για έναν γάμο είναι τα χρήματα... επειδή τα χρήματα καθιστούν τη ζωή ευκολότερη και ειρηνική. Πιστεύω ότι να είσαι χωρίς χρήματα μπορεί να προκαλέσει προβλήματα και μπορεί να βάλει ένα τέλος στην αγάπη ανάμεσα στους ανθρώπους. Επίσης, η ανεχτικότητα ανάμεσα σε δύο ανθρώπους που προετοιμάζονται για γάμο είναι σημαντική. Αλλά επιμένω ότι τα χρήματα είναι ζωτικής σημασίας για έναν επιτυχημένο και μακροχρόνιο γάμο.

[Τουρκοκύπρια, 21, άνεργη, άγαμη, αγροτικό Τρίκωμο]

Αυτή η έμφαση στην οικονομική ευημερία μπορεί να αφορά τις σχεδόν διηνεκείς δυσκολίες της Τουρκοκυπριακής οικονομίας και τη ψηλή ανεργία που βιώνουν πολλοί Τουρκοκύπριοι νέοι. Μια κακή οικονομική κατάσταση μπορεί να οδηγήσει σε δυσκολίες και τλαιπωρία, και επακόλουθα να φέρει πιέσεις στη σχέση – γεγονός που ερμηνεύει την παράλληλη έμφαση στην ανάγκη για ανεχτικότητα στα παντρεμένα ζευγάρια. Μια τέτοια έμφαση δεν ήταν καθολική, και άλλοι Τουρκοκύπριοι νέοι υποστήριξαν ότι ένας επιτυχής γάμος επηρεάζεται από άλλους παράγοντες, όπως μια καλή ανατροφή, και μια σχέση αγάπης και σεβασμού από τους γονείς και την οικογένεια:

Εάν είσαι επιτυχημένος στη ζωή σου και ευχαριστημένος με την αγάπη και το σεβασμό που πήρες από τους γονείς και την οικογένειά

σου, τότε μπορεί να είσαι έτοιμος για έναν επιτυχή και μακροχρόνιο γάμο.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής πανεπιστημίου, αγροτική Λευκωσία]

Οι Ελληνοκύπριοι, που είναι γενικά σε καλύτερη οικονομική κατάσταση από τους Τουρκοκυπρίους (οπότε δεν είναι τόσο φορτωμένοι με οικονομικές πιέσεις), τόνιζαν πιο συχνά ότι ο πλούτος δεν εγγυάται απαραίτητα μια ευτυχή ένωση:

Λοιπόν, εξαρτάται. Υπάρχουν άνθρωποι που είναι φτωχοί αλλά ευτυχείς. Από την άλλη, υπάρχουν άνθρωποι που είναι πλούσιοι και είναι μίζεροι. Σε έναν γάμο, πιστεύω ότι δεν είναι τα χρήματα που κάνουν είτε τους ανθρώπους, είτε το γάμο.

[Ελληνοκύπρια, 18, φοιτήτρια πανεπιστημίου (αισθητική), άγαμη, πωλήτρια με μερική απασχόληση, αστική Λευκωσία]

Ένα κάπως συγκρίσιμο 39% της ελληνοκυπριακής και 34% της τουρκοκυπριακής νεολαίας «συμφωνούσαν» ή «συμφωνούσαν έντονα» ότι είναι εντάξει για ένα ζευγάρι να ζήσει μαζί πριν το γάμο. Οι συνεντεύξεις βάθους αποκάλυψαν τους λόγους πίσω από τις απόψεις αυτές:

Επειδή αρχίζουν να γνωρίζουν τρόπον τινά τον/ην άλλο/η, μαθαίνουν πώς να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα μόνοι τους, να στηρίζονται στους εαυτούς τους, [και] διάφορα άλλα πράγματα, τα οποία θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν τα διάφορα προβλήματα στη ζωή.

[Ελληνοκύπρια, 24, απόφοιτος γυμνασίου, ιδιοκτήτρια μαγαζιού, παντρεμένη, ένα παιδί]

Η μητέρα μου, είπε ότι στο παρελθόν ήταν αδύνατο ακόμη και να φανταστεί ένα κορίτσι να προσκαλέσει το φίλο της στο σπίτι για δείπνο με την οικογένειά της. Αλλά τώρα πολλές νέες γυναίκες το κάνουν τακτικά. Ακόμη μερικοί νέοι ζουν και μαζί, χωρίς να είναι αρραβωνιασμένοι.

[Τουρκοκύπρια, 23, γραμματέας, αγροτική Λευκωσία]

Ναι, επειδή ο ένας θα γνωρίσει καλύτερα τον άλλο [...] Ενώ να μην παν να παντρευτούν και να μείνουν μαζί χωρίς να γνωρίζουν

τίποτα και αργότερα να παραπονιούνται ότι «ο σύζυγός μου δεν κάνει τίποτα στο σπίτι», «ο σύζυγός μου δεν κάνει αυτό», «η σύζυγός μου δεν κάνει το άλλο», και έπειτα να πάρουν διαζύγιο για ανόητους λόγους – καταλαβαίνετε; Καλύτερα να ζήσουν μαζί και, εάν δεν ταιριάζουν ο ένας με τον άλλο, τουλάχιστον να χωρίσουν σε αυτό το σημείο και όχι αφότου έχουν παντρευτεί και αποκτήσει μωρά.

[Ελληνοκύπριος, 23, δεν ολοκλήρωσε η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αποθηκάρχιος, αρραβωνιασμένος, αστική Λευκωσία]

Στην πραγματικότητα εξαρτάται από τον καθένα ... Τι μπορούμε να πούμε στους νέους που επιλέγουν να μην παντρευτούν; Ο αριθμός των νέων που το επιλέγουν αυξάνεται κάθε μέρα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα.

[Τουρκοκύπριος, 19, φοιτητής πανεπιστημίου, αστική Κερύνεια]

[Το να ζήσεις μαζί] είναι καλό πράγμα, επειδή γνωρίζεις τον άλλο, το χαρακτήρα του, πώς σκέφτεται – και πιστεύω εάν είναι για σοβαρό σκοπό [γάμο] αξίζει να συγκατοικήσεις με κάποιον/α, εννοώ, για να γνωρίσεις το άτομο καλύτερα και για να ξέρεις τα ελαττώματα και τα χαρακτηριστικά του – και [μόνο] τότε, ας πούμε, να μπει στη διαδικασία του γάμου, επειδή εάν παντρευτείς χωρίς να ζήσεις μαζί του, δεν μπορείς να καταλάβεις τι είδους άτομο είναι.

[Ελληνοκύπρια, 23, τεχνική σχολή, πωλήτρια, διαζευγμένη, δύο παιδιά, αγροτική Λευκωσία]

Από πολλές απόψεις οι λόγοι που αιτιολογούν τη 'συγκατοίκηση' που αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες είναι παρόμοιοι με εκείνους που νομιμοποιούσαν τους αρραβώνες στο παρελθόν. Παλαιότερα οι αρραβώνες είχαν αυτή τη λειτουργία: επέτρεπαν στους δυο νέους μια δοκιμαστική περίοδο γνωριμίας πριν το γάμο. Αλλά οι σεξουαλικές σχέσεις δεν αποτελούσαν μέρος αυτού του διακανονισμού και οι γονείς ήταν προσεκτικοί στο να σιγουρευτούν ότι η κόρη παρέμενε παρθένα, ειδικά στην περίπτωση που οι αρραβώνες δεν οδηγούσαν στο γάμο. Φυσικά, τέτοια γονική επαγρύπνηση συχνά δεν ήταν αποτελεσματική ως προς την παρεμπόδιση των σεξουαλικών σχέσεων.⁵³ Δεδομένου ότι η κύρια πρόθεση μεταξύ των Ελληνοκυπρίων ήταν οι αρραβώνες ως το

πρώτο βήμα για το γάμο, η εκκλησία δεχόταν σιωπηλά την πρακτική και την ευλογούσε. Όταν όμως αυτός ο κοινωνικός θεσμός άρχισε να αλλάζει σημασία, καταντώντας περίπου ένα πείραμα, που έδινε την άδεια για νόμιμες σεξουαλικές σχέσεις πριν από το γάμο, η δυσφορία της Εκκλησίας αυξανόταν συνεχώς και έτσι πριν μια δεκαετία περίπου απέσυρε την κύρωση της στον θεσμό. Κατά συνέπεια, οι αρραβώνες έχουν χάσει από την παλαιότερη σημασία τους, και πολλοί νέοι σήμερα δεν υιοθετούν αυτή την πρακτική. Αντ' αυτού, έχει αυξηθεί η συγκατοίκηση, με πολλούς νέους να τη χρησιμοποιούν ως υποκατάστατο των αρραβώνων – κατά συνέπεια μπορεί να μιλήσει κανείς για μια ομοιότητα ως προς την λειτουργία των δυο.

Ναι, πιστεύω ότι αυτό είναι εντάξει, επειδή πριν... ας πούμε, εάν αρραβωνιαστούν πριν παντρευτούν, θα διαπιστώσουν εάν ταιριάζουν... αυτό είναι καλό πράγμα...

[Ελληνοκύπρια, 18 χρονών, φοιτήτρια κολεγίου (αισθητική), πωλήτρια μερικής απασχόλησης, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Εάν είχα τη δυνατότητα να ζήσω [με τον αρραβωνιαστικό μου] κατά τη διάρκεια της περιόδου που ήμασταν αρραβωνιασμένοι, ίσως να μην ήταν ένας αποτυχημένος αρραβώνας. Πιστεύω ότι αυτό πρέπει να γίνεται έτσι ώστε να γνωρίζει ο ένας τον άλλο, και χωρίς γονείς [τριγύρω], αυτό είναι κάτι που εννοείται.

[Ελληνοκύπρια, 24 απόφοιτος κολεγίου, ταμίας, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Παρ' όλα αυτά οι καιροί μας είναι σε μεταβατικό στάδιο και οι παλαιότερες, πιο συντηρητικές αξίες δε φθίνουν εύκολα – ως εκ τούτου κάποιοι άλλοι στις απαντήσεις τους, παρουσίασαν επιχειρήματα εναντίον της συγκατοίκησης νέων ζευγαριών:

Από αυτά που βλέπω από φίλους μου, οι περισσότεροι δεν τα πάνε τόσο καλά [...] Εάν συζητείς με τον άλλο, σαν να θα ριέσαι το άλλο άτομο... είναι σαν να το γνωρίζεις υπερβολικά – αλλά πρέπει να αφήσεις κάτι 'ανεξερεύνητο', κάτι που να μη γνωρίζεις για το άλλο άτομο, ώστε να συνεχίζει να σε 'ελκύει'.

[Ελληνοκύπριος, 23, φοιτητής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Είμαι ενάντια στο να συζούν οι άνθρωποι πριν από το γάμο. Σήμερα, μερικοί νέοι προσπαθούν να είναι μοντέρνοι με τη συμμετοχή τους σε τέτοιους τύπους συμπεριφορών πριν από το γάμο. Εντούτοις γιατί φοβούνται το γάμο; Πιστεύω ότι είναι επειδή δε θέλουν να αναλάβουν οποιαδήποτε ευθύνη. Αλλά εάν αγαπάτε πραγματικά το σύντροφο σας γιατί να πείτε 'όχι' στο γάμο; Μπορεί να κάνω λάθος αλλά πιστεύω ότι οι νέοι σήμερα έχουν γίνει πολύ ανεύθυνοι.

[Τουρκοκύπρια, 24, νοικοκυρά]

Δεν το βρίσκω σωστό επειδή κάπου εμείς, η νεολαία γενικά ... το έχουμε παραζηλώσει... δεσμευόμαστε πάρα πολύ σύντομα, παντρευόμαστε και αποκτούμε ένα μωρό πάρα πολύ γρήγορα, και στο τέλος το διαζύγιο έρχεται και μένεις με το παιδί, το οποίο είναι αυτό που έχει τα περισσότερα προβλήματα σε ένα διαζύγιο, και όχι οι γονείς.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολεγίου, απασχολείται σε ιδιωτική εταιρεία, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Όπως σημειώθηκε νωρίτερα, οι Τουρκοκύπριοι τείνουν να παντρεύονται σε μια πιο νεαρή ηλικία από ότι οι Ελληνοκύπριοι. Παρ' όλα αυτά, πολλοί εξέφρασαν ισχυρές επιφυλάξεις σχετικά με την ετοιμότητα των πολύ νεαρών σε ηλικία ατόμων (π.χ. προς το τέλος εφηβείας) να δεσμευθούν αναλαμβάνοντας μια τέτοια ευθύνη. Ούτε η δέσμευση, ούτε η συγκατοίκηση μπορεί να βοηθήσουν σε τέτοιες περιπτώσεις:

Δεν πιστεύω ότι μια τέτοια διευθέτηση [συγκατοίκηση] θα προωθήσει τα πράγματα. Παραδείγματος χάριν, ο φίλος μου και εγώ αρραβωνιαστήκαμε και μετά από λίγο καιρό αρχίσαμε να αλλάζουμε. Τα συναισθήματα και οι σκέψεις μας άρχισαν να αλλάζουν. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας μπορεί να αλλάξουν αργότερα· τίποτα δεν είναι εγγυημένο.

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου (ψυχολογία), αστική Μόρφου]

Νομίζω ότι είναι ανοησίες· δεν νομίζω ότι ένα πρόσωπο που είναι είκοσι χρονών είναι αρκετά ώριμο για γάμο.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής πανεπιστημίου (πολιτική μηχανική), αγροτική Αμμόχωστος]

Νομίζω ότι είναι πολύ λάθος επειδή είναι ακόμα παιδιά. Και σε αυτή την περίοδο ο γάμος είναι παιδαριώδης.

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αστική Λευκωσία]

Εάν δεν εργάζονται, δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν οικονομικά... και εάν δεν είναι αρκετά ώριμοι, δεν πρέπει να παντρευτούν. Μπορεί να είναι εφικτό για τα κορίτσια μετά από τα δεκαοχτώ, αλλά ειδικά για τα αγόρια πρέπει να είναι μετά από την ηλικία των είκοσι δεν πιστεύω ότι, στα είκοσι οι άντρες είναι αρκετά ώριμοι για το γάμο.

[Τουρκοκύπριος, 22, δημόσιος υπάλληλος, αστική Λευκωσία]

Γενικά οι συμμετέχοντες στην έρευνα έτειναν να πιστεύουν ότι, αφού κλείσουν τα είκοσι, οι νέοι έχουν ακόμα πολύ δρόμο να διανύσουν προτού ωριμάσουν, είτε στον προσωπικό είτε στον επαγγελματικό τομέα. Κατά συνέπεια, ο γάμος, σ'αυτό το πρώιμο στάδιο της εξέλιξης και της ανάπτυξης τους, δεν είναι κάτι που προτιμούν. Άλλοι συμμετέχοντες παρ'όλα αυτά, υπογράμμισαν ότι οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι να επιλέξουν την πορεία της ζωής τους:

Οι άνθρωποι πρέπει να αισθάνονται άνετα με τις αποφάσεις τους. Εάν βρουν κάποιο/α, ακόμη και πριν από την ηλικία των είκοσι, και θέλουν να παντρευτούν, τότε πρέπει να το κάνουν.

[Τουρκοκύπριος, 18, απόφοιτος γυμνασίου, άνεργος, αστική Αμμόχωστος]

Εύρωστες Οικογένειες: Η Εξάρτηση της Κυπριακής Νεολαίας από τις Οικογένειές τους

Ιχνηλατώντας τη θέση της νεολαίας στην κυπριακή κοινωνία, το Κεφάλαιο αυτό έστρεψε την προσοχή σε μερικές από τις διαχρονικές 'σταθερές' – πρώτιστα στην ευρωστία και στη συνεκτικότητα των κυπριακών οικογενειών και τη μεγάλη αλληλοεξάρτηση των μελών τους. Με την πάροδο του χρόνου, η έκταση και η φύση αυτής της αλληλοεξάρτησης έχουν εξελιχθεί. Σήμερα, η κυπριακή νεολαία

είναι πιο ελεύθερη απ' ό,τι στα προηγούμενα χρόνια, τουλάχιστον όσον αφορά τους τομείς της επιλογή συντρόφου, σπουδών και τομέα απασχόλησης. Παρ' όλα αυτά οι περισσότεροι Κύπριοι νέοι συνεχίζουν να εξαρτώνται κατά ένα μεγάλο βαθμό από τους γονείς τους με διάφορους άλλους τρόπους, όπως στη χρηματοδότηση των σπουδών τους, στην εξεύρεση εργασίας, στην παροχή σπιτιού με το γάμο ή στη φροντίδα των παιδιών τους ενόσω βρίσκονται στη δουλειά.⁵⁴

Αυτά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα χρησιμεύουν στη διατήρηση της συνεκτικότητας της οικογένειας, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν διάφορες εντάσεις. Για παράδειγμα, δεδομένου ότι οι γονείς παρέχουν τόσα πολλά από άποψη υλικών αναγκών, αναμένουν συχνά από τα παιδιά τους να δεχτούν τις απόψεις τους σχετικά με ζητήματα που τα θεωρούν ζωτικής σημασίας. Αυτά μπορεί να κυμαίνονται από δευτερεύοντα θέματα (όπως το τι να φορέσουν, ή με ποιους φίλους να συναστρέφονται) μέχρι τα πιο σημαντικά (ποιον κλάδο σπουδών να ακολουθήσουν, ποιο επάγγελμα να επιλέξουν, ή τις πολιτικές τους απόψεις), τα οποία κάνουν την κυπριακή νεολαία να νιώθει περιορισμένη και εξαρτημένη από τους γονείς παρά ανεξάρτητη και ενδυναμωμένη. Πολλοί Κύπριοι νέοι απορρίπτουν τέτοιους περιορισμούς που επιβάλλονται από τους γονείς, ενώ φαίνεται να δέχονται εύκολα (η ακόμη, να απαιτούν) υλική βοήθεια από τους γονείς τους.

Οι εντάσεις επίσης σχετίζονται με το σημερινό ολόένα και περισσότερο ανταγωνιστικό κόσμο, ο οποίος οδηγεί πολλούς γονείς να εστιάζουν πρώτιστα στην ικανοποίηση των υλικών αναγκών των παιδιών τους – συχνά εις βάρος της επένδυσης ποιοτικού χρόνου μαζί τους, προσπαθώντας να καταλάβουν τα παιδιά τους και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Στην πραγματικότητα, οι γονείς μπορεί να καταφεύγουν συχνά στην 'υπερβολική προσφορά' αγαθών στα παιδιά τους, προσφέροντάς τους ουσιαστικά ότι υλικό ζητήσουν, προκειμένου να αντισταθμιστεί η ανικανότητα να τους παρέχουν άλλα μη-υλικά αγαθά. Αυτή η συμπεριφορά μπορεί να οδηγήσει σε διάφορες βλαβερές συνέπειες.

Πρώτον, μερικοί Κύπριοι νέοι μεγαλώνουν 'υπερπροστατευμένοι' ή 'κακομαθημένοι' από τους γονείς τους και μπορεί να μην είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της ζωής. Δεύτερον, η έλλειψη συζήτησης σχετικά με τα σημαντικά προβλήματα της ζωής, οδηγεί συχνά σε έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των γονέων και των παιδιών τους ή επακόλουθη αποξένωση που βιώνεται από μερικούς Κυπρίους νέους, τους ωθεί να αναζητήσουν εναλλακτικά μέσα αντιμετώπισης των προβλημάτων τους και της πίεσης που βιώνουν στη ζωή τους (εμφανής στην αυξημένη χρήση των ναρκωτικών από τους Κύπριους νέους στις μέρες μας). Τρίτον, η έμφαση που δίνεται στην υλική ευημερία, ειδικά στις νεόπλουτες οικογένειες, σημαίνει ότι λίγη προσοχή δίνεται στην ανάπτυξη του 'χαρακτήρα', των ικανοτήτων κριτικής σκέψης/αυτογνωσίας, στην αναζήτηση της αυτοπραγμάτωσης, και στην εκπλήρωση άλλων βαθύτερων αναγκών που οι νέοι μπορεί να έχουν.

Ένα σημαντικό συνεπακόλουθο της συνεχιζόμενης 'ευρωστίας' της κυπριακής οικογένειας είναι η διαιώνιση ενός αδύνατου κράτους κοινωνικής ευημερίας. Το γεγονός ότι η οικογένεια προσφέρει τις πλέον σημαντικές υπηρεσίες στα μέλη της (τόσο στους νέους όσο και στους ηλικιωμένους) σημαίνει ότι το κράτος μπορεί να ξεφύγει με λιγότερες παροχές κοινωνικής ευημερίας. Το αποτέλεσμα είναι ένα αδύναμο κράτος κοινωνικής πρόνοιας (το αποκαλούμενο Μεσογειακό πρότυπο), στο οποίο το βάρος της ευθύνης μετατίθεται στην οικογένεια: αυτό σημαίνει ότι δεν είναι απαραίτητο για το κράτος να προσπαθεί περισσότερο, γεγονός το οποίο διαιωνίζει έναν φαύλο κύκλο που συνεχίζει να υπάρχει σήμερα.⁵⁵

Η σχέση μεταξύ της κυπριακής νεολαίας και των οικογενειών τους, και ο αντίκτυπος που αυτή μπορεί να έχει στην ανάπτυξη των Κύπριων νέων, μπορούν να επεξηγηθούν περαιτέρω με τη χρήση της έννοιας του habitus που πρότεινε ο Bourdieu.⁵⁶ Αυτή η έννοια, απλά οριζόμενη, προτείνει ότι ένα άτομο αποκτά ένα σύστημα 'προδιαθέσεων', που επηρεάζει τα μοτίβα της αντίληψης, στη σκέψη και στην δράση του, ως αποτέλεσμα

της εσωτερίκευσης εξωτερικών επιρροών, όπως η κοινωνική τάξη, η εκπαίδευση και η οικογένεια. Αυτές οι προδιαθέσεις επιτρέπουν στο άτομο να προσανατολιστεί στη ζωή – επιδρούν ως χαλαρές κατευθυντήριες γραμμές στις διάφορες όψεις της ζωής (παρά ως αυστηρά επιβαλλόμενοι κανόνες). Λαμβάνοντας υπόψη τη χαλαρή, άδηλη μέθοδο με την οποία απορροφώνται τα εξωτερικά ερεθίσματα, οι προδιαθέσεις αυτές αναπτύσσονται με έναν τρόπο που δεν είναι ούτε εντελώς ενσυνείδητος, ούτε όμως και εξ ολοκλήρου αθέλητος.

Ένα παράδειγμα της μεγάλης σημασίας του habitus για την κυπριακή νεολαία είναι η προδιάθεσή τους να υποστηρίξουν το ίδιο πολιτικό κόμμα ή (μια πολιτικά προσκείμενη) ομάδα ποδοσφαίρου, με τους γονείς τους (κυρίως με τον πατέρα). Οι διαχρονικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν ανάμεσα στους ελληνοκύπριους νέους το 1995, το 2001 και το 2006 παρουσίασαν ένα θετικό συσχετισμό μεταξύ των πολιτικών κομμάτων που υποστηρίχθηκαν από την κυπριακή νεολαία και τους γονείς τους.⁵⁷ Παραδείγματος χάριν, η πιο πρόσφατη από αυτές τις έρευνες, έδειξε ότι 22% των νέων ελληνοκύπριων που ρωτήθηκαν, υποστήριξαν το κόμμα της αριστεράς. Όταν ρωτήθηκαν ποιο πολιτικό κόμμα υποστήριξαν οι πατέρες και οι μητέρες τους, οι απαντήσεις που δόθηκαν κατέδειξαν παρόμοια ποσοστά γονέων που υποστήριξαν το κόμμα της αριστεράς (24% των πατέρων και 24% των μητέρων) το ίδιο μοτίβο ίσχυσε και για τα άλλα πολιτικά κόμματα.⁵⁸ Προφανώς, οι Κύπριοι νέοι ούτε εξαναγκάζονται, ούτε πρέπει να υποστηρίξουν το ίδιο πολιτικό κόμμα ή αθλητική ομάδα με τους γονείς τους, όμως τα ευρήματα της έρευνας που αναφέρθηκαν, παρέχουν τα στοιχεία εκείνα που δείχνουν ότι αυτό συμβαίνει στην πραγματικότητα. Είναι προφανές ότι οι Κύπριοι νέοι είναι ανοικτοί σε ουσιαστικές επιρροές habitus, που διαμορφώνει τις στάσεις και τις ενέργειές τους απέναντι στις διάφορες πτυχές της ζωής τους (από την ομάδα ποδοσφαίρου που υποστηρίζουν έως και το αίσθημα της συλλογικής ταυτότητας - δηλ., της ταύτισης με το έθνος ή το κράτος).

Γενικά, οι Κύπριοι νέοι τείνουν να λαμβάνουν πολλή υποστήριξη από τις οικογένειές τους και, κατά συνέπεια, μεγαλώνουν σ' ένα περιβάλλον που μπορεί να περιγραφεί ως ασφαλές ή (υπερ)προστατευτικό. Η άλλη πλευρά, αυτής της 'προστασίας' είναι τα διάφορα προβλήματα που μπορούν ενδεχομένως να εισχωρήσουν σε άλλους

τομείς της ζωής της κυπριακής νεολαίας, όπως την εκπαίδευση, τον τρόπο ζωής και την κοινωνικοπολιτική συμμετοχή, για να αναφέρουμε μερικές. Τα επόμενα κεφάλαια αυτής της έκθεσης θα εξετάσουν μερικά από τα ανεπιθύμητα αποτελέσματα που δύναται να είναι το αποτέλεσμα της εξάρτησης των Κυπρίων νέων από τους γονείς τους.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΝΕΟΛΑΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Το Θεμελιώδες Δικαίωμα στην Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση είναι ένας από τους κύριους παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις ζωές των νέων σε όλο τον κόσμο. Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση που δημοσιεύτηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης⁵⁹:

Παρά τις ιδιαίτερες διαφορές όσον αφορά την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των νέων στον κόσμο, [οι νέοι] χρειάζεται να έχουν πρόσβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα, στην εκπαίδευση, την αγορά εργασίας, την υγειονομική περίθαλψη, τον πολιτισμό, τις τεχνολογικές καινοτομίες και τη δυνατότητα να ζήσουν κάτω από αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης ως προϋπόθεση για την ενεργό συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Η δυνατότητα των νέων να έχουν πρόσβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ευκαιρίες που απαριθμούνται πιο πάνω, συντείνει στην ανάπτυξή τους ως ενεργούς πολίτες στην κοινωνία τους. Οι ενότητες που ακολουθούν εξετάζουν την τρέχουσα κατάσταση που αντιμετωπίζει η νεολαία της Κύπρου και από τις δύο κοινότητες όσον αφορά την εκπαίδευση. Παρά το γεγονός ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εξαντλεί το θέμα, αυτό το κεφάλαιο προσφέρει μια πρώτη εικόνα των ευκαιριών που διαθέτουν οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι, όπως επίσης και των περιορισμών τους οποίους αντιμετωπίζουν, τόσο συλλογικά όσο και μέσα στις ιδιαίτερες τους κοινότητες.

Η Εκπαίδευση στον 21^ο Αιώνα

Στη σύγχρονη εποχή η εκπαίδευση θεωρείται ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων – οι νέοι σε όλο τον κόσμο, ανεξάρτητα από το κοινωνικο-οικονομικό τους υπόβαθρο, πρέπει να είναι σε θέση να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση.⁶⁰ Η έλλειψη δυνατότητας ελεύθερης πρόσβασης στην εκπαίδευση, μπορεί να έχει επιβλαβείς επιπτώσεις σε πολλές πτυχές της ζωής τους – συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής και πολιτικής συμμετοχής, καθώς και της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας.

Η εκπαίδευση είναι ένα σημαντικό και καθοριστικό μέρος της ζωής των νέων στη φάση της μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση. Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις φυσικές και ψυχολογικές αλλαγές που βιώνουν κατά τη διάρκεια της εφηβείας, και των νέων δικαιωμάτων και ευθυνών που αρχίζουν να αναλαμβάνουν, η επιδίωξη εκπαίδευσης είναι ενδεχομένως μια από τις λίγες σταθερές που μεταφέρονται από την παιδική ηλικία στη νεότητα. Στην άλλη πλευρά του φάσματος, η εκπαίδευση μπορεί επίσης να επιτελέσει κάποιο ρόλο στις ζωές των ενηλίκων: τις τελευταίες δεκαετίες δίνεται όλο και μεγαλύτερη έμφαση στη δια βίου μάθηση – την ανάγκη, αλλά και το προνόμιο, της συνέχισης της εκπαίδευσης καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής, και της απόκτησης δεξιοτήτων και προσόντων αναλόγως των αναγκών σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, οι νέοι βρίσκονται

μπροστά σε νέες προκλήσεις και κινδύνους που σχετίζονται με την εκπαίδευση, τα οποία πρέπει να αντιμετωπίσουν ατομικά περισσότερο παρά συλλογικά.⁶¹ Η εκπαίδευση δεν είναι ένα αδιαφοροποίητο προϊόν, που κατανέμεται ίσα προς και για όλους αλλά μάλλον ένα καταναλωτικό αγαθό ευρείας ποικιλίας: οι γονείς και τα παιδιά καλούνται να επιλέξουν το καλύτερο δυνατό 'προϊόν' που θα τους παράσχει τα απαραίτητα προσόντα για μια μελλοντική σταδιοδρομία. Οι εργοδότες τείνουν να δίνουν μεγαλύτερο βάρος και σημασία στον τύπο των προσόντων που κατέχουν οι υπάλληλοί τους, απαιτώντας ένα εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό εξοπλισμένο με εξειδικευμένη γνώση. Τέλος, η παγκοσμιοποίηση τείνει να καταστήσει τον κόσμο της εργασίας περισσότερο ανταγωνιστικό και κινούμενο με ξέφρενους ρυθμούς.

Οι νέες προϋποθέσεις της αγοράς εργασίας απαιτούν μορφωμένα και ειδικευμένα άτομα. Κατά συνέπεια, οι νέοι νιώθουν έντονη αίσθηση πίεσης και αντιμετωπίζουν αυξανόμενους κινδύνους μιας πιθανής αποτυχίας. Ακόμη και τα παιδιά από πλούσιες, προνομιούχες οικογένειες, που κατέχουν άριστα ακαδημαϊκά προσόντα, ανησυχούν συχνά για την αβεβαιότητα και την πιθανότητα αποτυχίας όσον αφορά το μέλλον.⁶² Αυτές οι τάσεις στην εκπαίδευση έχουν επιβαρύνει περαιτέρω τις ζωές των νέων δεδομένου ότι πρέπει να αποκτήσουν όσα περισσότερα προσόντα μπορούν, έτσι ώστε να μπορέσουν να μπουν ευκολότερα στην αγορά εργασίας και να ενισχύσουν τις προοπτικές για επιτυχία.

Εκπαίδευση στην Κύπρο: Δείκτες και Τάσεις

Οι Κύπριοι νέοι δεν εξαιρούνται από τις εκπαιδευτικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η σημερινή νεολαία, σε όλο τον κόσμο.⁶³ Γενικά, οι Κύπριοι νέοι από όλο το νησί είναι εξαιρετικά καλά μορφωμένοι.⁶⁴ Μάλιστα, ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν συχνά είναι ότι θεωρούνται υπερ-προσόντοχοι οπότε και καταλήγουν σε θέσεις απασχόλησης που δεν αντικατοπτρίζουν τα προσόντα, τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους.

Το 2006, υπήρχαν 682 σχολεία προ-δημοτικής, 365 δημοτικής, 158 δευτεροβάθμιας και 36 τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα εγγεγραμμένα στις περιοχές που ελέγχει η Κυπριακή Δημοκρατία. Τα ακαθάριστα ποσά εγγραφών στην εκπαίδευση ήταν 100% στο πρωτοβάθμιο επίπεδο (προ-δημοτική και δημοτική εκπαίδευση), 98% στο δευτεροβάθμιο επίπεδο, και 65% στο τριτοβάθμιο επίπεδο.⁶⁵

Κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2005/2006 ένας αριθμός 65.660 μαθητών ήταν εγγεγραμμένοι στα δευτεροβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα: 86,2% σε δημόσια σχολεία και το υπόλοιπο 13,8% σε ιδιωτικά. Κατά τη διάρκεια του ίδιου ακαδημαϊκού έτους, 20.587 σπουδαστές (14.957 Κύπριοι και 5.630 αλλοδαποί) ήταν εγγεγραμμένοι σε τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα που βρίσκονται στην Δημοκρατία: μεταξύ αυτών, 33,4% και 66,6% ήταν γραμμένοι στα δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα αντίστοιχα.

Συγκριτικά, κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού σχολικού έτους 2006/2007, υπήρχαν συνολικά 168 εκπαιδευτικά ιδρύματα προ-δημοτικής, 94 δημοτικής, 53 δευτεροβάθμια, και 8 τριτοβάθμιας που ανέπτυσαν δραστηριότητα στο βορρά. Τα ακαθάριστα ποσοστά εγγραφών ήταν 100% στο πρωτοβάθμιο επίπεδο, 100% στο κατώτερο δευτεροβάθμιο επίπεδο, 84% στο ανώτερο δευτεροβάθμιο επίπεδο και 74% στο τριτοβάθμιο επίπεδο. Το 2007 υπήρχαν 18.352 εγγεγραμμένοι σπουδαστές στα δευτεροβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα και 38.779 στα τριτοβάθμια ιδρύματα: οι τελευταίοι αποτελούμενοι από 9.239 τουρκοκύπριους σπουδαστές, 26.873 σπουδαστές από την Τουρκία και 2.667 σπουδαστές από άλλες χώρες.⁶⁶

Η πλειοψηφία των Κυπρίων φοιτούν στα δημόσια σχολεία, όπου η γλώσσα της διδασκαλίας είναι είτε τα ελληνικά (στην ελληνοκυπριακή κοινότητα) είτε τα τουρκικά (στην τουρκοκυπριακή κοινότητα). Ένα μικρότερο ποσοστό Κυπρίων φοιτά στα ιδιωτικά σχολεία, όπου η γλώσσα διδασκαλίας είναι τα αγγλικά.⁶⁷ Συνήθως οι μαθητές των ιδιωτικών σχολείων ακολουθούν ένα Βρετανικού ή Αμερικανικού τύπου εκπαιδευτικό πρόγραμμα, και προετοιμάζονται για να παρακαθήσουν

σε διεθνείς διαγωνισμούς πανεπιστημιακής κατάταξης, όπως οι εξετάσεις GCSE.

Οι πρώιμοι απόφοιτοι από το σχολείο, που ορίζονται ως τα άτομα μεταξύ των ηλικιών 18 και 24 χρόνων και οι οποίοι έχουν, στην καλύτερη περίπτωση, ολοκληρώσει την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και δεν ακολουθούν πλέον οποιαδήποτε μορφή εκπαίδευσης ή επαγγελματικής κατάρτισης, αποτελούν το 16% του συνολικού ελληνοκυπριακού πληθυσμού και περίπου το 17% του συνολικού τουρκοκυπριακού πληθυσμού. Το 2005, οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση στο νότο αποτελούσαν 7% του ΑΕΠ, ενώ ένα διπλάσιο ποσοστό, 14,1% του συνολικού προϋπολογισμού στο βορρά, δαπανήθηκε στην εκπαίδευση κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους.

Μια από τις τάσεις που φαίνεται να είναι κοινές και στις δύο πλευρές είναι η αυξανόμενη συμμετοχή σε ιδιαίτερα μαθήματα: πάνω από το 40% των τουρκοκυπρίων και σχεδόν 90% των ελληνοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα παρακολουθούσαν, ή είχαν παρακολουθήσει, ιδιωτικά μαθήματα. Αυτό συνδέεται με το σχεδόν καθολικό αίτημα για τριτοβάθμια εκπαίδευση τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς επίσης και την επιθυμία να συμπληρωθεί η σχολική εκπαίδευση με τα θέματα εκείνα που δεν διδάσκονται στο σχολείο αλλά που θεωρούνται σημαντικά για μια πιο ολιστική εκπαίδευση/ γνώση και αυτοανάπτυξη. Οι

Κύπριοι νέοι συμμετέχουν στα ιδιαίτερα μαθήματα, επιπλέον των σχολικών μαθημάτων τους. Κατά συνέπεια, μέρος του ελεύθερου χρόνου τους, είτε μετά τις σχολικές ώρες, είτε κατά τη διάρκεια του Σαββατοκυριακού, ξοδεύεται στην παρακολούθηση ιδιαίτερων μαθημάτων. Αυτά τα μαθήματα διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο στις ζωές των Κυπρίων νέων (ειδικά των Ελληνοκυπρίων για τους οποίους είναι πέραν απο διπλάσια η πιθανότητα παρακολούθησης ιδιωτικών μαθημάτων).

Οι Ελληνοκύπριοι όπως και οι Τουρκοκύπριοι παρακολουθούν πρωτίστως ιδιαίτερα μαθήματα που σχετίζονται με θέματα που παρακολουθούν στο σχολείο (π.χ. μαθηματικά και φυσική). Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, η κατευθυντήρια δύναμη που οδηγεί τους Κύπριους νέους από αμφότερες τις κοινότητες να συμμετέχουν σε ιδιαίτερα μαθήματα, είναι η επιθυμία τους να βελτιώσουν τους βαθμούς του σχολείου. Επιπλέον, οι νέοι βασίζονται σε αυτά τα ιδιαίτερα μαθήματα προκειμένου να προετοιμαστούν καλύτερα για τις εισαγωγικές εξετάσεις, στις οποίες παρακάθονται πολλοί κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, προκειμένου να πετύχουν μια θέση στα δημόσια πανεπιστήμια στις «μητέρες πατρίδες» ή στην Κύπρο.

Γιατί παρακολουθείτε/ήσατε ιδιαίτερα μαθήματα;

Πίνακας 3.1: Λόγοι για την παρακολούθηση ιδιαίτερων μαθημάτων

Σε μικρότερο βαθμό, οι νέοι παρακολουθούν ιδιωτικά μαθήματα σε θέματα που δεν διδάσκονται στο σχολείο, όπως οι ξένες γλώσσες, επειδή συχνά επιθυμούν να προετοιμαστούν για ανώτερες σπουδές σε χώρες εκτός από την Κύπρο και την Ελλάδα ή την Τουρκία. Ένα ακόμα μικρότερο ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα δήλωσε ότι ακολούθησαν εκτός διδακτέας ύλης μαθήματα δημιουργικής φύσης, όπως η ζωγραφική, η μουσική, ή κάποια πιο απαιτητικά – ως προς την φυσική κόπωση – μαθήματα, όπως ο χορός, η κολύμβηση ή το ποδόσφαιρο.

Η Εξέλιξη και η Δομή της Ανώτερης Εκπαίδευσης στην Κύπρο

Μέχρι το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, την εκπαίδευση καρπωνόταν μια επίλεκτη ομάδα ατόμων – κυρίως αγόρια από πλούσιες οικογένειες. Σήμερα, οι ευκαιρίες για την εκπαίδευση είναι σχεδόν καθολικές στο πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο, ενώ είναι μεταξύ των ψηλότερων στον κόσμο στο τριτοβάθμιο επίπεδο, τόσο για τους Ελληνοκυπρίους όσο και για τους Τουρκοκυπρίους. Από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, οι Κύπριοι γονείς έδιναν αυξημένη βαρύτητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των παιδιών τους, αφού αυτό θεωρείτο ευρέως ότι θα πρόσφερε σημαντική βοήθεια στην εξασφάλιση καλής απασχόλησης και στην απόκτηση των απαραίτητων αρχών και δεξιοτήτων για να γίνουν ‘καλοί άνθρωποι’ (Ελληνες ή Τούρκοι αντίστοιχα). Σήμερα, περισσότερο από 81% των Ελληνοκυπρίων και 75% των Τουρκοκυπρίων αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, προχωρούν σε τριτοβάθμιες σπουδές είτε στην Κύπρο είτε στο εξωτερικό.

Ο αριθμός των Ελληνοκυπρίων φοιτητών στο εξωτερικό μεταξύ των ετών 1985 και 2005 έχει περισσότερο από διπλασιαστεί. Το 1985 υπήρχαν 10,312 εγγεγραμμένοι φοιτητές που σπούδαζαν στο εξωτερικό ενώ, 20 χρόνια αργότερα, αυτός ο αριθμός έφτασε τους 20,969.⁶⁸ Κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2005/2006, 58,4% των Ελληνοκυπρίων νέων ταξίδεψε στο εξωτερικό για την ανώτατη εκπαίδευσή τους· ενώ το υπόλοιπο 41,6% εγγράφηκαν σε ιδρύματα

ανώτατης εκπαίδευσης στην Κύπρο. Ο αριθμός Τουρκοκυπρίων φοιτητών στο εξωτερικό έχει κυμανθεί με το πέρασμα του χρόνου από 1,996 το 1989, σε 3,557 το 1997 και κάτω σε 1,737 το 2006. Σήμερα, ένα σημαντικό ποσοστό των Τουρκοκυπρίων φοιτητών παρακολουθεί την ανώτατη εκπαίδευσή τους στην Κύπρο. Κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2006/2007 το 84,5% (9.239) των Τουρκοκυπρίων επέλεξε τα τοπικά πανεπιστήμια στο βορρά, ενώ το υπόλοιπο 15,5% (1,737) ταξίδεψε στο εξωτερικό για την ανώτατη εκπαίδευσή τους.⁶⁹

Στο παρελθόν, λόγω της έλλειψης τοπικών τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, οι Κύπριοι και από τις δύο κοινότητες ταξίδευαν στο εξωτερικό για τις σπουδές τους.⁷⁰ Η Ελλάδα, η Μεγάλη Βρετανία και οι ΗΠΑ ήταν πάντα δημοφιλείς προορισμοί για τους Ελληνοκύπριους ενώ οι Τουρκοκύπριοι ταξίδευαν στην Τουρκία για να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Οι ‘μητέρες πατρίδες’ ήταν ανέκαθεν οι πρωταρχικοί προορισμοί σπουδών για τους Κυπρίους· η Ελλάδα για τους Ελληνοκυπρίους και η Τουρκία για τους Τουρκοκυπρίους. Η Μεγάλη Βρετανία και οι ΗΠΑ (και σε μικρότερο βαθμό η Γαλλία και η Γερμανία) υπήρξαν άλλοι σημαντικοί προορισμοί, κυρίως για τα παιδιά από τις ανώτερες και μεσαίες τάξεις· οι χώρες του τέως κομμουνιστικού μπλοκ υπήρξαν οι επιλογές των παιδιών από αριστερές οικογένειες.

Σήμερα, υπάρχουν συνολικά 6 πανεπιστήμια στις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου. Το Πανεπιστήμιο Κύπρου ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1989 και δέκτηκε τους πρώτους σπουδαστές του τον Σεπτέμβριο του 1992. Από τότε, δύο άλλα δημόσια πανεπιστήμια έχουν ιδρυθεί· το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου/ΤΕΠΑΚ (που άρχισε τη λειτουργία του το 2007) και το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου (που ιδρύθηκε το 2001 και είναι το μόνο πανεπιστήμιο που είναι αποκλειστικά αφιερωμένο στην ανοικτή / εξ αποστάσεως μάθηση). Τον Οκτώβριο του 2007, τρία ιδιωτικά ιδρύματα, που είχαν λειτουργήσει ως ιδιωτικά κολέγια για περισσότερο από μερικές δεκαετίες, απέκτησαν καθεστώς πανεπιστημίου μετά από μια επίπονη διαδικασία αναγνώρισης, με αποτέλεσμα τη δημιουργία του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, του Πανεπιστημίου Frederick και του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου.⁷¹

Αυτή τη στιγμή, λειτουργούν άλλα 6 πανεπιστήμια στο βόρειο τμήμα της Κύπρου. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι, ο βορράς κινήθηκε γρηγορότερα στον τομέα της τριτοβάθμιας: ενώ αυτά τα ιδρύματα δημιουργήθηκαν σε ένα μεταγενέστερο στάδιο (σε σχέση με τα αντίστοιχα στο νότο), ξεκίνησαν αμέσως να λειτουργούν ως πανεπιστήμια και είχαν την πλήρη υποστήριξη του «κράτους» τους.

Το Πανεπιστήμιο Ανατολικής Μεσογείου ιδρύθηκε το 1979, και, από το 1986 λειτουργεί ως ίδρυμα που στηρίζεται και κατευθύνεται έμμεσα από το κράτος αφού λαμβάνει χρηματοδότηση από την τουρκοκυπριακή διοίκηση και επιπρόσθετη απευθείας ενίσχυση από την Τουρκία. Το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Λεύκας (που ιδρύθηκε το 1990), έχει ένα παρόμοιο καθεστώς ενώ το πιο πρόσφατα ιδρυθέν (2005) Τεχνικό Πανεπιστήμιο Μέσης Ανατολής αποτελεί παράρτημα ενός από τα καλύτερα πανεπιστήμια της Τουρκίας. Τα άλλα τρία πανεπιστήμια, τα οποία δημιουργήθηκαν από τα μέσα της δεκαετίας του '80 μέχρι τις αρχές του 2000, λειτουργούν ως ιδιωτικά ιδρύματα.⁷²

Αν και τα τρία δημόσια πανεπιστήμια στο νότο λειτουργούν με βάση την Ελληνική, η γλώσσα διδασκαλίας για τα περισσότερα ιδιωτικά πανεπιστήμια και στις δύο κοινότητες είναι πρωτίστως η Αγγλική. Αυτό τους επιτρέπει να προσελκύουν μεγάλους αριθμούς διεθνών σπουδαστών, που προέρχονται από περισσότερες των 80 χωρών από όλο τον κόσμο. Στην ελληνοκυπριακή πλευρά, υπάρχουν πέραν των 5.000 διεθνών σπουδαστών, κυρίως από χώρες της Ασίας (όπως η Ινδία και η Κίνα). Πολλοί άλλοι αλλοδαποί σπουδαστές εγγράφονται στα πανεπιστήμια στο βορρά, περιλαμβανομένων πάνω από 26.000 σπουδαστών από την Τουρκία (από την οποία προέρχεται το 70 – 75% του συνολικού αριθμού εγγεγραμμένων φοιτητών) ένας πρόσθετος αριθμός 2.600 αλλοδαπών σπουδαστών προέρχονται από χώρες εκτός της Τουρκίας. Όλοι αυτοί οι διεθνείς σπουδαστές συμβάλλουν στην πολυπολιτισμικότητα της κυπριακής κοινωνίας.

Συνολικά, τα πανεπιστήμια στην τουρκοκυπριακή κοινότητα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε 39,000 σπουδαστές, καθιστώντας έτσι την εκπαίδευση έναν από τους

σημαντικότερους τομείς της τουρκοκυπριακής οικονομίας.⁷³ Οι Τουρκοκύπριοι επένδυσαν πολύ στην ανώτατη εκπαίδευση ως μέσον υποστήριξης της πάσχουσας οικονομίας τους, δεδομένου ότι, μετά το 1974, ο τουρισμός και οι άλλες βιομηχανίες στο βορρά υπέφεραν ως συνέπεια της μη-αναγνώρισης των αρχών του βορρά από την διεθνή κοινότητα. Τα πανεπιστήμια δεν έχουν μείνει ανεπηρέαστα από αυτό, δεδομένου ότι υποφέρουν από έλλειψη αναγνώρισης από τα περισσότερα ακαδημαϊκά σώματα και χώρες (δεν γίνεται αναφορά σ' αυτά σε εκδόσεις όπως το Διεθνές Εγχειρίδιο των Πανεπιστημίων, ή τον Παγκόσμιο Κατάλογο Πανεπιστημίων, που δημοσιεύεται ως μέρος μιας κοινής προσπάθειας της ΟΥΝΕΣΚΟ και της Διεθνούς Ένωσης Πανεπιστημίων). Τα πανεπιστήμια στο βορρά αποκλείονται από τη Συνθήκη της Μπολόνια, μια σημαντική προσπάθεια μεταρρύθμισης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη, που στοχεύει στη συνάρθρωση των πρακτικών των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, διευκολύνοντας με αυτόν τον τρόπο τη διακίνηση των σπουδαστών και των καθηγητών μεταξύ των πανεπιστημίων· ο απώτερος σκοπός της Συνθήκης της Μπολόνιας είναι η δημιουργία μιας ενοποιημένης Ευρωπαϊκής Περιοχής Ανώτατης Εκπαίδευσης, μέχρι το 2010.

Συχνά επισημαίνεται ότι σαν αποτέλεσμα αυτού του αποκλεισμού οι Τουρκοκύπριοι σπουδαστές επηρεάζονται αρνητικά από περιορισμένη δυνατότητα κινητικότητας και αναγνώρισης των διπλωμάτων τους, ενώ το ακαδημαϊκό προσωπικό αντιμετωπίζει περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις για έρευνα. Εξετάζοντας το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο, η έκθεση των Η.Ε. του Γραφείου του Υπατου Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναφέρει:

Οι Τουρκοκύπριοι σπουδαστές εξακολουθούν να έρχονται αντιμέτωποι με την έλλειψη πρόσβασης στα προγράμματα «Εράσμους», «Σωκράτης» και «Μπολόνια» ή σε άλλα Ευρωπαϊκά προγράμματα υποτροφιών. Το ζήτημα έχει συνδεθεί με την μη-αναγνώριση των τουρκοκυπριακών πανεπιστημίων. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση είναι ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, και η

τρέχουσα κατάσταση αποτρέπει την ελεύθερη κυκλοφορία των σπουδαστών και του προσωπικού και περιορίζει την ακαδημαϊκή ελευθερία, την ανταλλαγή ιδεών και το διεθνή ανταγωνισμό.

[A/HRC/4/59, άρθρο 18, 9 Μαρτίου 2007]

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζονται από τα πανεπιστήμια που δραστηριοποιούνται στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, μπορούν να εξηγηθούν γιατί το 38% της τουρκοκυπριακής νεολαίας που συμμετείχε στην έρευνα θεώρησε ότι οι πτυχιούχοι των δημόσιων ή ιδιωτικών πανεπιστημίων στην Κύπρο δεν είχαν τις ίδιες ευκαιρίες για απασχόληση στην ΕΕ σε σχέση με τους Κυπρίους που αποφοίτησαν από πανεπιστήμια άλλων χωρών της ΕΕ· συγκριτικά, μόνο 19% των Ελληνοκυπρίων αισθάνονταν το ίδιο.

Σύγκριση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο και στο Εξωτερικό

Ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο είναι ο πολύ μεγάλος αριθμός Κυπρίων που σπουδάζουν στο εξωτερικό και η σχετικά πρόσφατη ανάπτυξη τοπικών ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Ως αποτέλεσμα, οι Κύπριοι τείνουν να προσδίδουν μεγάλη αίγλη στη φοίτηση σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Στην πραγματικότητα, η εκπαίδευση στο εξωτερικό είναι ένας ακόμα μηχανισμός με τον οποίο οι κυρίαρχες τάξεις αναπαράγονται: παρά την ύπαρξη εγχώριων πανεπιστημίων οι 'διακρίσεις' εξακολουθούν να καλλιεργούνται μέσα από τη δυνατότητα κάποιου να σπουδάσει στο εξωτερικό. Μέχρι ποιο σημείο όμως αληθεύει αυτό σήμερα;

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, οι νέοι Κύπριοι που συμμετείχαν στην έρευνα συνέκριναν την ποιότητα της εκπαίδευσης που έλαβαν στην Κύπρο με αυτήν άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Μια μερίδα των συμμετεχόντων θεώρησε ότι οι πτυχιούχοι που απόκτησαν τα πτυχία τους από ξένα πανεπιστήμια θεωρούνται (από τους εργοδότες) ότι κατέχουν έναν καλύτερο τίτλο σπουδών από τα άτομα που ολοκλήρωσαν την ανώτατη εκπαίδευσή τους στην Κύπρο.

Πιστεύω ότι κάποιος που, παραδείγματος χάριν, θα επιστρέψει με ένα πτυχίο από την Αγγλία, θα θεωρηθεί ως πολύ καλύτερος από κάποιον με ένα πτυχίο από την Κύπρο.

[Ελληνοκύπρια, 21, φοιτήτρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

Μερικοί συνέδεσαν τη φοίτηση στο εξωτερικό με την ευκαιρία απόκτησης συγκεκριμένων δεξιοτήτων, όπως η εκμάθηση μιας άλλης γλώσσας και πρώτιστα της Αγγλικής, της διεθνούς γλώσσας, σημαντικής για μια επιτυχή σταδιοδρομία στην μετα-αποικιακή Κύπρο.

Πιστεύω ότι έχουμε την προκατάληψη στην Κύπρο ότι [πτυχιούχοι από βρετανικά ή αμερικανικά πανεπιστήμια] είναι καλύτεροι - ίσως στο να βρούν εργασία γρηγορότερα [από άλλους]. Πιστεύω ότι έχουν δίκαιο, επειδή μαθαίνεις να μιλάς μια άλλη γλώσσα καλά [Αγγλικά].

[Ελληνοκύπρια, 18, φοιτήτρια, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Άλλοι συμμετέχοντες εξίσωσαν τη φοίτηση στο εξωτερικό με την εργασία στο εξωτερικό· οι Κύπριοι νέοι που σπουδάζουν στο εξωτερικό ψάχνουν ακολούθως για εργασία στο εξωτερικό προκειμένου να αποκτήσουν σχετική εμπειρία στον τομέα τους, καθώς επίσης και έναν ψηλότερο μισθό. Ιδιαίτερα, οι Τουρκοκύπριοι που συμμετείχαν στην έρευνα, θεώρησαν ότι οι προοπτικές απασχόλησης εκτός Κύπρου ήταν καλύτερες και παρείχαν στους νέους πτυχιούχους ευκαιρίες ανέλιξης στις σταδιοδρομίες τους.

Δεν ξέρω πώς είναι τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και πώς είναι η εκπαίδευση, αλλά όπως ακούμε από φίλους μας που σπουδάζουν στο εξωτερικό, μπορείς εύκολα να βρεις μια εργασία που να σου αξίζει. Κατά την άποψή μου, η κατάσταση είναι η ίδια στην Τουρκία· εάν μελετάς πολύ, μπορείς να φθάσεις στη θέση που θέλεις. Από την άλλη, στη χώρα μας όλα είναι παράνομα, οπότε είναι αδύνατο να φτάσεις τον στόχο σου.

[Τουρκοκύπριος, 24, εργάζεται σε κατάσταση υπολογιστών, αστική Λευκωσία]

Εάν το προσέξει κανείς υπάρχουν πολλοί Κύπριοι που ζουν στην Αγγλία και τη Γαλλία, που σημαίνει ότι η Ευρώπη είναι πολύ καλύτερη.

[Τουρκοκύπριος, 17, σπουδαστής, εργάζεται σε κατάσταση υπολογιστών, αγροτική Λευκωσία]

Μια άλλη ομάδα συμμετεχόντων είχαν την πεποίθηση ότι το επίπεδο ανώτατης εκπαίδευσης στην Κύπρο ήταν ισοδύναμο με αυτό άλλων ευρωπαϊκών χωρών και ότι η τοπική εκπαίδευση διασυνδεόταν καλύτερα με τις ευκαιρίες εργασίας που ήταν διαθέσιμες στην κοινότητά τους.

Από την αρχή, δεν θέλησα να πάω στο εξωτερικό επειδή βασικά όλοι υποτιμούν την Κύπρο και λένε ότι «θα πάω στη Μεγάλη Βρετανία», ότι εκεί μπορείς να αποκτήσεις ένα καλύτερο πτυχίο, αλλά πιστεύω ότι τα κυπριακά πτυχία είναι εξίσου καλά ή και ισότιμα με τα διεθνή.

[Ελληνοκύπρια, 19, σπουδάστρια, άγαμη, αστική Λεμεσό]

Σκέφτομαι ότι [όσον αφορά την ανώτατη εκπαίδευση] η χώρα μας είναι σε καλύτερη θέση από άλλες χώρες.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής (ψυχολογία), αγροτικό Τρίκωμο]

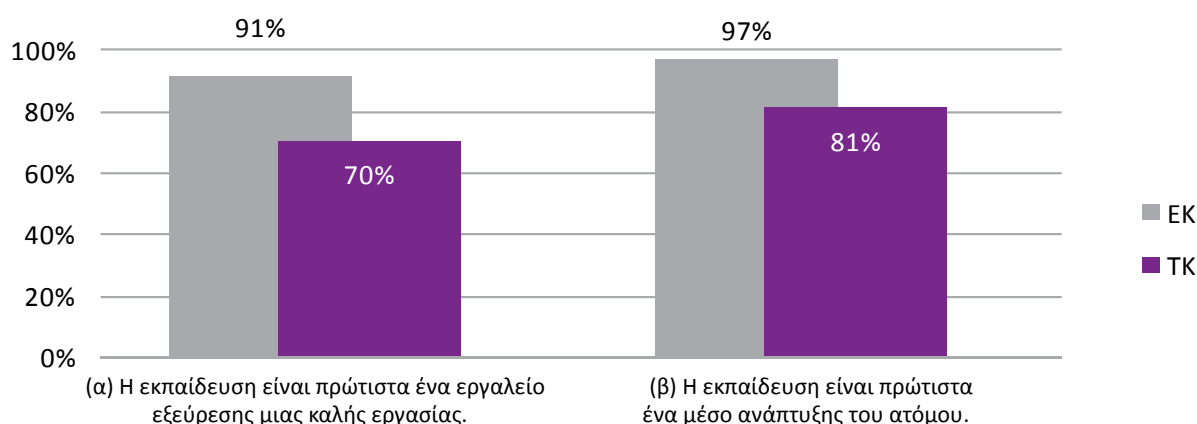
Ανώτερη Εκπαίδευση: Εργαλείο για Επαγγελματική ή για Προσωπική Ανάπτυξη;

Από την πρώτη περίοδο της σύγχρονης μαζικής παιδείας (επί βρετανικής αποικιοκρατίας), η εκπαίδευση θεωρήθηκε ως εργαλείο ανάπτυξης της πολιτιστικής ταυτότητας και της

αίσθησης της (εθνικής) ταυτότητας των νέων. Κατά τη διάρκεια της βρετανικής κυριαρχίας, οι προσπάθειες των κυβερνόντων να προωθήσουν μια πιο χρηστική προσέγγιση της εκπαίδευσης αντιμετωπίστηκαν με καχυποψία, ιδιαίτερα από τους Ελληνοκυπρίους που είδαν σε αυτές μια προσπάθεια “αφελληνισμού” τους. Αντ’ αυτού η έμφαση σε μια κλασική εκπαίδευση, που τόνιζε την προσωπική ανάπτυξη έτυχε συλλογικής συμφωνίας– με αποτέλεσμα τον υποτονισμό της ανάγκης η εκπαίδευση να εξυπηρετεί πρακτικούς σκοπούς. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στην πολύ χαμηλή εκτίμηση που τυγχάνει η τεχνική ή επαγγελματική εκπαίδευση από τους Ελληνοκύπριους. Από την πλευρά των Τουρκοκυπρίων, ο φόβος “αποτουρκοποίησης” δεν ήταν τόσο ισχυρός, και έχει επικρατήσει μια περισσότερο ισορροπημένη άποψη όσον αφορά τους δύο προαναφερθέντες στόχους της εκπαίδευσης. Τα πιο πάνω αποτελούν το πλαίσιο εντός του οποίου πρέπει να εννοηθεί το επόμενο ζήτημα.

Σε μία προσπάθεια να ποσοτικοποιηθεί η σημασία που αποδόθηκε στην εκπαίδευση, τέθηκαν δύο επιλογές στους συμμετέχοντες (κατα πόσον η εκπαίδευση είναι σημαντική αφ’ εαυτής, ή ως μέσο εξεύρεσης εργασίας) και ζητήθηκε να σημειώσουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους. Τα αποτελέσματα ήταν τα ακόλουθα:

Πόσο έντονα συμφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις:

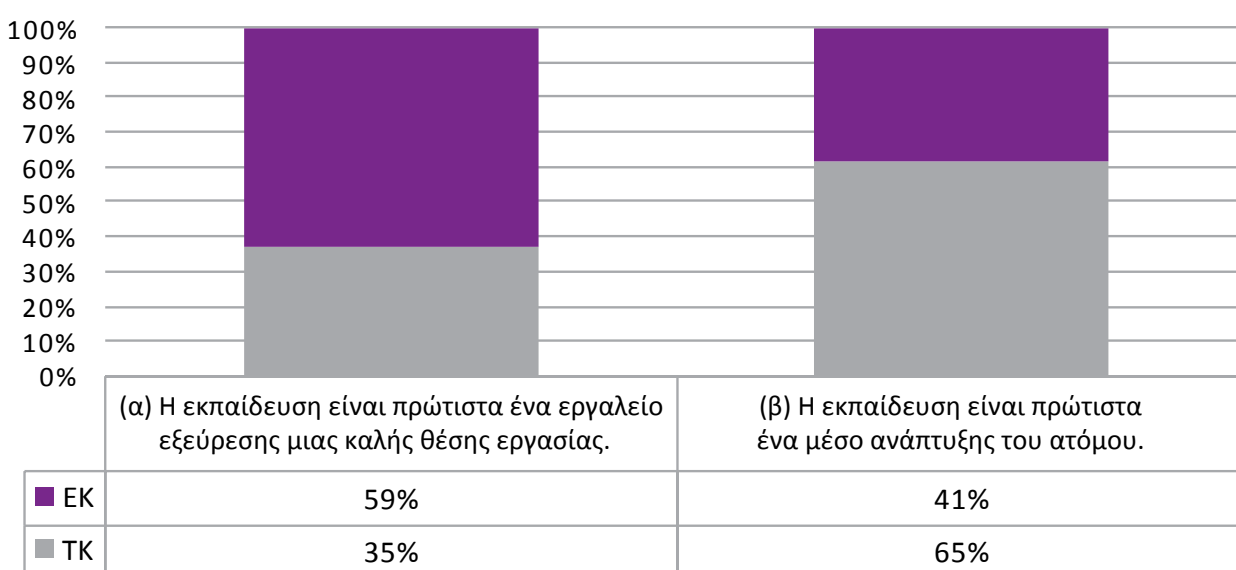

Πίνακας 3.2: Εκπαίδευση: ένα εργαλείο επαγγελματικής και προσωπικής ανάπτυξης

Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, η νεολαία και από τις δύο κοινότητες συμφώνησε ότι η εκπαίδευση συμβάλλει κυρίως στην προσωπική ανάπτυξη ενός ατόμου (ένα συντριπτικό 97% των Ελληνοκυπρίων και 81% των Τουρκοκυπρίων)· ακόμα μεγαλύτερο ήταν το ποσοστό συμφωνίας (91% των Ελληνοκυπρίων και 70% των

Τουρκοκυπρίων συμφώνησαν ή συμφώνησαν έντονα) για το ότι η εκπαίδευση είναι κυρίως ένα εργαλείο εξασφάλισης μιας καλής εργασίας. Όταν κλήθηκαν να ιεραρχήσουν τις δύο δηλώσεις κατά σειρά σημαντικότητας, οι στάσεις των Ελληνοκυπρίων νέων ήταν αντίθετες από εκείνες των Τουρκοκυπρίων νέων.

Μεταξύ των πιο κάτω δηλώσεων (α) και (β) ποια θεωρείτε την πιο σημαντική;

Πίνακας 3.3: Εκπαίδευση: ένα εργαλείο επαγγελματικής ή προσωπικής ανάπτυξης;

Ενώ 65% των Ελληνοκυπρίων θεώρησε ότι η εκπαίδευση ήταν σημαντική ως τρόπος ανάπτυξης του ατόμου, μόλις 41% των Τουρκοκυπρίων συμφώνησε με αυτή την άποψη. Επιπλέον, ενώ 35% των Ελληνοκυπρίων θεώρησε ότι η εκπαίδευση συμβάλλει περισσότερο στην παροχή καλύτερων προοπτικών απασχόλησης, ένα μεγαλύτερο 59% των Τουρκοκυπρίων ένιωθε το ίδιο. Ένας από τους παράγοντες που εξηγούν αυτές τις διαφορές είναι η διαφορετική ιστορική έμφαση ως προς τον προτιμώμενο τύπο εκπαίδευσης (κλασικής έναντι πρακτικής), που υποδείχθηκε πιο πάνω. Ένας άλλος παράγοντας μπορεί ίσως να

αφορά το γεγονός ότι η οικονομική ανάπτυξη στο βορρά είναι ακόμα αργή και, κατά συνέπεια, το βιοτικό επίπεδο εξακολουθεί να είναι πιο χαμηλό. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δεδομένα, οι Τουρκοκύπριοι νέοι δίνουν περισσότερη έμφαση στην εξασφάλιση των βασικών αναγκών – υλικών πτυχών της ζωής – από ότι οι Ελληνοκύπριοι.

Στο νότο, το βιοτικό επίπεδο έχει βελτιωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια, οδηγώντας σε μια βαθμιαία μετατόπιση από τους υλικούς στους μετα-υλικούς στόχους. Όπως κατέδειξε η εργασία του Inglehart, αυτή είναι μια τάση που χαρακτηρίζει τις χώρες με

προηγμένες οικονομίες.⁷⁴ Οι Τουρκοκύπριοι βλέπουν την εκπαίδευση ως απαραίτητο σκαλοπάτι που μπορεί να βοηθήσει στην επίτευξη των υλικών στόχων – μια στάση περισσότερο χαρακτηριστική των χωρών με αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις της ΕΦΝ₁, η σπουδαιότητα της εκπαίδευσης δεν έχει μειωθεί για τους νέους Κυπρίους στις δύο κοινότητες. Περίπου 95% των Ελληνοκυπρίων και 81% των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» ότι η εκπαίδευση είναι πολύ σημαντική σήμερα. Οι Κύπριοι νέοι και από τις δύο κοινότητες κλήθηκαν να ζυγίσουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εκπαίδευσης, εξετάζοντας ειδικότερα την ανώτατη εκπαίδευση. Σχεδόν όλοι συμφώνησαν ότι η εκπαίδευση διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στη ζωή ενός ατόμου· οι περισσότεροι τόνισαν τη σημασία της στο να βρούν μια καλή εργασία και στην επίτευξη των επαγγελματικών τους στόχων, ενώ ένας μικρότερος αριθμός αναγνώρισε τη συμβολή της στην προσωπική ανάπτυξη.

Είναι πολύ σημαντικό σε μένα επειδή θέλω να ακολουθήσω ένα επάγγελμα. Δεν σπουδάζω για χάριν των σπουδών.

[Τουρκοκύπρια, 19, φοιτήτρια, αστική Μόρφου]

Δεν θεωρώ ότι η εκπαίδευση που παίρνω έχει οδηγήσει στην προσωπική μου ανάπτυξη, αλλά χρειάζομαι μια εκπαίδευση προκειμένου να έχω μια σταδιοδρομία και για να βοηθήσω τα παιδιά μου στο μέλλον.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής (Πολιτική Μηχανική), αγροτική Αμμόχωστος]

Για μένα, είναι πολύ σημαντική επειδή, χάριν της εκπαίδευσης που απέκτησα, ήμουν σε θέση να βρώ μια πολύ καλή δουλειά, με καλό ωράριο, έναν πολύ καλό μισθό... που, εντάξει, μπορείς να έχεις όταν εξασφαλίσεις μια καλή εργασία, και που σου επιτρέπει να έχεις μια καλύτερη ζωή.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος, νοσοκόμα, συγκατοικεί με το φίλο της, αγροτική Λεμεσός]

Είναι πολύ σημαντική από την άποψη της προετοιμασίας ενός ατόμου για την πραγματική ζωή και για να τους επιτρέψουν να σταθούν στα πόδια τους, οικονομικά.

[Τουρκοκύπριος, 22, δημόσιος υπάλληλος, αστική Λευκωσία]

Πολύ σημαντική, είναι ένα απαραίτητο εργαλείο για πρόοδο στη ζωή σου [...] είναι σημαντική για προοπτικές καριέρας, όμως η εκπαίδευση σε ολοκληρώνει κιόλας ως άτομο [...] Διευρύνεις τους ορίζοντές σου, δεν είσαι στενόμυαλος, μαθαίνεις νέους τρόπους σκέψης, νέα πράγματα και, κάπου στην πορεία, γίνεσαι πιο ανοικτόμυαλος.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος, φαρμακοποιός, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Ακόμη και συμμετέχοντες που δεν θεώρησαν ότι η εκπαίδευση προήγαγε την ανάπτυξη τους ως άτομα, αναγνώρισαν ότι ήταν ένα βήμα, ένα «απαραίτητο εργαλείο», για την απόκτηση μιας καλής εργασίας και την εξασφάλιση οικονομικής επιτυχίας και ασφάλειας. Μερικοί συμμετέχοντες αντέστρεψαν τη σειρά, υποδεικνύοντας την πρωταρχική σημασία της ανάπτυξης του εαυτού· για αυτούς, τα διδάγματα που απέκτησαν μέσω των εμπειριών της ζωής – στο «σχολείο της ζωής» – ήταν εξίσου, εάν όχι περισσότερο, σημαντικά με εκείνα που έμαθαν στο σχολείο ή το πανεπιστήμιο.

Εξαρτάται, παραδείγματος χάριν, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση είναι σημαντική, αλλά μπορείς επίσης να εκπαιδευτείς μέσω των εμπειριών της ζωής, επομένως η εκπαίδευση γενικά είναι πολύ σημαντική ούτως ώστε ένα πρόσωπο να γίνει ολόκληρωμένο ή ένας 'σωστός' άνθρωπος... πρέπει να έχεις μια γενική εκπαίδευση, είτε μέσω της ζωής είτε μέσω ενός κολεγίου και, εάν είναι δυνατός ένας συνδυασμός και των δύο, τόσο το καλύτερο [...] μελετώ περισσότερο για μένα, για τη γνώση, και αργότερα, στο μέλλον, δεν ξέρω εάν θα απασχοληθώ στον τομέα που έχω σπουδάσει...

[Ελληνοκύπριος, 23, φοιτητής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Νομίζω ότι η εκπαίδευση που παίρνουμε στο σχολείο δεν είναι σημαντική επειδή είναι μια γενική παιδεία· δεν είναι μια πραγματική

εκπαίδευση. Κατά την άποψή μου την πραγματική εκπαίδευση την παίρνεις έξω από το σχολείο.

[Τουρκοκύπριος, 18, απόφοιτος γυμνασίου, άνεργος, αστική Αμμόχωστος]

Ακόμα λιγότεροι συμμετέχοντες δεν θεώρησαν ότι μια πανεπιστημιακή μόρφωση ήταν σημαντική για τη ζωή αυτή η θέση ήταν πιο εμφανής στην τουρκοκυπριακή νεολαία, που θεώρησε ότι τα μόνα ωφέληματα από την ανώτατη εκπαίδευση ήταν η καθυστερημένη ή η μειωμένη στρατιωτική θητεία και η εξασφάλιση μιας κυβερνητικής δουλειάς.

Νομίζω ότι η εκπαίδευση δεν έχει οποιοδήποτε όφελος στην εργασιακή μας ζωή... Το έχω ζήσει. Το μόνο όφελος είναι ότι αναβάλλεται η στρατιωτική θητεία μας. Κατά την άποψή μου, 70% των πανεπιστημιακών φοιτητών εγγράφονται επειδή θέλουν να αναβάλουν τη στρατιωτική τους θητεία. Επίσης, εάν αποκτήσουν έναν πανεπιστημιακό τίτλο, ξέρουν ότι μπορούν να μειώσουν το χρόνο υπηρεσίας τους, ως λοχίες, σε 12 μήνες. Για αυτόν το λόγο, η ποιότητα των πανεπιστημίων μας είναι πολύ χαμηλή.

[Τουρκοκύπριος, 24, εργάζεται σε κατάστημα υπολογιστών, αστική Λευκωσία]

Νομίζω ότι, γενικά, δεν υπάρχει κανένα όφελος. Το μόνο όφελος είναι ότι εάν έχεις τύχει πανεπιστημιακής μόρφωσης έχεις το δικαίωμα να ολοκληρώσεις μόνο 12 μήνες των στρατιωτικών σου καθηκόντων. Κανένας δεν πρέπει να έχει αυταπάτες ότι η εκπαίδευση είναι απαραίτητη σε όλες τις περιπτώσεις. Η εκπαίδευση είναι κυρίως για τις θέσεις των δημόσιων υπαλλήλων, όπου απαιτούνται πανεπιστημιακοί τίτλοι ο ιδιωτικός τομέας δεν νοιάζεται για πανεπιστημιακούς τίτλους.

[Τουρκοκύπριος, 21, φοιτητής (επικοινωνίες), αστικό Μόρφου]

Πολλοί Κύπριοι νέοι εξέφρασαν την απογοήτευση τους όσον αφορά την έλλειψη ευκαιριών σχετικών με τον τομέα της επιλογής τους και για το γεγονός ότι πολλοί χρησιμοποιούν διασυνδέσεις για να εξασφαλίσουν μια θέση εργασίας. Αυτά τα αισθήματα συχνά γενικεύονταν ως ένδειξη της

έλλειψης εκτίμησης από τους ενήλικες για την εκπαίδευση κάποιου.

Ως άτομο [πιστεύω ότι] το λύκειο είναι αρκετό [...] επειδή οι νέοι παραμένουν άνεργοι τώρα [...] κοιτάζτε, ήθελα να ακολουθήσω τον τομέα σπουδών που με ενδιέφερε, και σπούδασα αυτό που ήθελα, αλλά στο τέλος δεν θα το χρησιμοποιήσω ποτέ για εργασία.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου (προ-δημοτική εκπαίδευση), εργάζεται σε συνεργατική τράπεζα, δεσμευμένη, αστική Πάφος]

Ζω στην Κύπρο και εδώ δεν έχουμε καμιά πιθανότητα να αναπτυχθούμε, έτσι δεν είναι σημαντική για μένα [η εκπαίδευση] από την άποψη της ανάπτυξής μου. Μερικοί άνθρωποι που μελετούν, και αποφοιτούν με πτυχία, καταλήγουν αστυνομικοί, ενώ άλλοι που δεν έχουν πάρει πτυχία χρησιμοποιούν διασυνδέσεις (πολιτικούς) για να τους βοηθήσουν να βρουν εργασία.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής (ψυχολογία), αγροτικό Τρίκωμο]

Προσωπικά πιστεύω στην αξία της εκπαίδευσης αλλά, στην πράξη, η εκπαίδευση δεν εκτιμάται στο θορό.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής (Συμβουλευτικής), αγροτική Λευκωσία]

Επιλέγοντας Εκπαιδευτική Πορεία

Όπως επισημαίνεται από τις απαντήσεις της έρευνας, η Διοίκηση Επιχειρήσεων είναι ένας δημοφιλής τομέας σπουδών μεταξύ των Κυπρίων νέων 22% των Ελληνοκυπρίων και 14% των Τουρκοκυπρίων ακολουθεί/ακολούθησαν σπουδές σχετικές με τη Διοίκηση – όπως η Λογιστική και τα Χρηματοοικονομικά. Επιπλέον, οι Κοινωνικές Επιστήμες και οι Σπουδές Επικοινωνίας αποτελούσαν την επιλογή 30% των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων, ενώ 12% των Ελληνοκυπρίων, σπούδασαν ή σπουδάζουν, Επιστήμες, όπως η Ιατρική, η Βιολογία και τα Μαθηματικά.

Ποιος είναι/ήταν ο τομέας σπουδών σας στο κολέγιο/ πανεπιστήμιο;	Ελληνοκύπριοι %	Τουρκοκύπριοι %
Γεωργία και σχετικά θέματα (π.χ. Κτηνιατρική, Επιστήμη Τροφίμων)	1	μη διαθέσιμο
Αρχιτεκτονική	2	6
Διοίκηση Επιχειρήσεων (π.χ. Λογιστική, Διεύθυνση)	22	14
Πληροφορική	7	8
Δημιουργικές και Εικαστικές Τέχνες (π.χ. Τέχνη, Σχέδιο, Μουσική)	7	4
Εκπαίδευση	9	10
Εφαρμοσμένη Μηχανική (π.χ. Πολιτική και Ηλεκτρολογική Μηχανική)	3	7
Ανθρωπιστικές Επιστήμες (π.χ. Ιστορία, Γλώσσες)	8	10
Νομική και Νομικές Σπουδές	μη διαθέσιμο	7
Επιστήμες (π.χ. Ιατρική, Βιολογία, Μαθηματικά)	12	3
Γραμματειακές Σπουδές	5	μη διαθέσιμο
Κοινωνικές Επιστήμες και Επικοινωνία (π.χ. Κοινωνιολογία, Ψυχολογία)	8	30
Επαγγελματικές Σπουδές	6	μη διαθέσιμο
Άλλα	11	μη διαθέσιμο

Πίνακας 3.4: Τομέας σπουδών στο κολέγιο/πανεπιστήμιο

Στο νότο, η οικονομία εξελίχθηκε από γεωργική (πρωτοβάθμια εκπαίδευση) σε μια οικονομία υπηρεσιών (ανώτατη εκπαίδευση), με μικρή ανάπτυξη της βιομηχανίας (δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Η ελάχιστη, και κατά το πλείστο ελαφρά βιομηχανία (π.χ. κατασκευή ενδυμάτων και υποδυμάτων), που κάπως ρίξωσε μετά το 1974, αποδείχθηκε, πάρα πολύ αδύνατη για να επιζήσει από τον αυξανόμενο διεθνή ανταγωνισμό.

Σήμερα, η Κύπρος στηρίζεται κυρίως στην οικονομία των υπηρεσιών, που οδηγείται από τον τουρισμό και τις οικονομικές υπηρεσίες (π.χ. τραπεζικές εργασίες και λογιστική)· αυτό εξηγεί την ισχυρή προτίμηση των Ελληνοκυπρίων για σπουδές στη Διοίκηση Επιχειρήσεων.

Στο βορρά, ο τουρισμός και οι άλλες υπηρεσίες

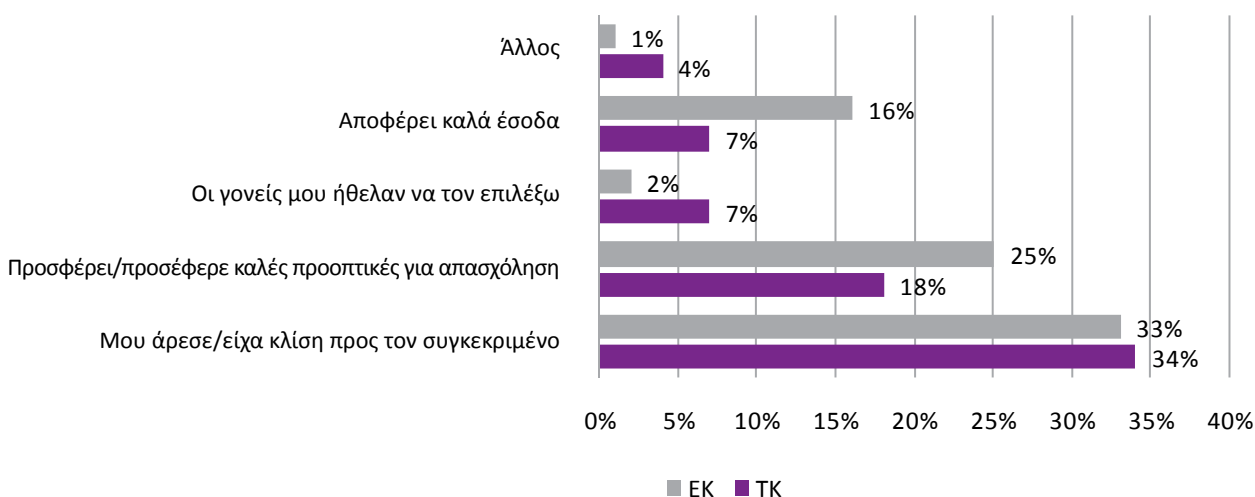
δεν είναι τόσο ανεπτυγμένες, και με το δημόσιο τομέα να λειτουργεί ως ο καλύτερος και μεγαλύτερος εργοδότης, οι Κοινωνικές Επιστήμες και οι Σπουδές Επικοινωνίας έχουν αποδειχθεί δημοφιλείς μεταξύ των Τουρκοκυπρίων.

Τέτοιοι κοινωνικοί περιορισμοί, ή παράμετροι, ως προς τις επιλογές των ανθρώπων, παραμένουν ολωσδιόλου αθέατοι στους νέους – που τονίζουν συνήθως τον εθελοντικό χαρακτήρα των επιλογών τους. Όταν καλούνται να διευκρινίσουν τον/τους κύριο/ους λόγο/ους που οδήγησε/αν στην επιλογή του κλάδου σπουδών τους, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι ανέφεραν ότι, πρώτιστα, ήταν επειδή «τους άρεσε» ή είχαν κλίση προς το συγκεκριμένο αντικείμενο σπουδών. Αφετέρου, θεώρησαν ότι η επιλογή της

ακαδημαϊκής τους πορείας θα τους παρείχε καλές προοπτικές στην εξεύρεση εργασίας. Η επιδίωξη μιας ακαδημαϊκής πορείας επειδή τους αρέσει αποτελεί μετα-υλιστική

επιλογή εντούτοις, η Κύπρος είναι μάλλον σε ένα μεταβατικό στάδιο: οι σύγχρονες τοποθετήσεις και αξίες συνυπάρχουν μαζί με τις παραδοσιακές.

Γιατί επιλέξατε εκείνο τον κλάδο σπουδών για την τριτοβάθμια εκπαίδευσή σας;

Πίνακας 3.5: Επιλογή του τομέα μελέτης

Ως επί το πλείστον, οι Κύπριοι νέοι πήραν την απόφαση για το τι θα σπουδάσουν από μόνοι τους εντούτοις, σε μικρότερη έκταση, μερικοί πήραν την απόφαση βάση της παρότρυνσης των γονέων τους (μια αντανάκλαση των παραδοσιακών κυπριακών πρακτικών) η τελευταία πρακτική είναι ελαφρώς πιο δημοφιλής ανάμεσα στους Τουρκοκύπριους παρά στους Ελληνοκύπριους. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, τρεις φορές περισσότεροι Τουρκοκύπριοι (εν συγκρίση με τους Ελληνοκύπριους συμμετέχοντες) σημείωσαν ότι η απόφαση λήφθηκε αποκλειστικά από τους γονείς τους. Η πρακτική του να ζητούν οι νέοι συμβουλές από τους γονείς τους δεν αφορά μόνο στην Κύπρο: παραδείγματος χάριν, μια πρόσφατη ερευνητική εργασία για την νεολαία στη Φινλανδία τόνισε ότι «η οικογένεια συνεχίζει να έχει έναν σημαντικό ρόλο στη ζωή των νέων» οι νέοι αναγνωρίζουν ότι οι καλές οικογενειακές σχέσεις αποτελούν «προϋπόθεση για να είναι και να νιώθουν καλά».75 Η ίδια μελέτη σημειώνει ότι η οικογένεια διαδραματίζει πιο σημαντικό ρόλο στις εκπαιδευτικές επιλογές των νέων

σήμερα. Αυτό πάλι, δείχνει ότι δεν είναι τόσο ότι τα άτομα επιλέγουν ελεύθερα αλλά ότι οι παράμετροι της επιλογής τους ορίζονται από κοινωνικούς περιορισμούς, οικογενειακές προτιμήσεις και τα λοιπά.

Αυτοί που επίσης διαδραμάτισαν ρόλο συμβουλευόντας τους Κυπρίους για την μελλοντική ακαδημαϊκή τους πορεία, ήταν οι σύμβουλοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.76 Όπως θα αναμενόταν, στη βάση της ανάλυσης που προηγήθηκε, οι σύμβουλοι αποδείχτηκαν τέσσερις φορές πιο δημοφιλείς μεταξύ των Ελληνοκυπρίων παρά μεταξύ των Τουρκοκυπρίων.

Το περιεχόμενο της εκπαίδευσης: Μαθαίνοντας για «Εμάς» και τους «Άλλους»

Έχει συχνά σημειωθεί ότι η εκπαίδευση έχει διαδραματίσει έναν διαιρετικό ρόλο στην κυπριακή κοινωνία, αποξενώνοντας τη μια κοινότητα από την άλλη, αντί να τις φέρει

πιο κοντά. Ιστορικά, οι ρίζες του διαχωρισμού μπορούν να ανιχνευθούν στα οθωμανικά χρόνια, όταν η εκπαίδευση ήταν ευθύνη κάθε μιλλετιού, ή θρησκευτικής κοινότητας, και όχι ένα κοινό σύστημα για όλους. Οι Βρετανοί θεσμοποίησαν αυτόν τον διαχωρισμό με τη σύσταση δύο Εκπαιδευτικών Συμβουλίων (ένα για κάθε κοινότητα) και επέτρεψαν την ανάπτυξη διαφορετικών, ανταγωνιστικών, προγραμμάτων σπουδών. Οι δάσκαλοι και τα εγχειρίδια εισήχθησαν από την Ελλάδα και την Τουρκία και οι Κύπριοι νέοι συνέχιζαν την πανεπιστημιακή τους μόρφωση στις αντίστοιχες 'μητέρες πατρίδες'. Αυτός ο διαχωρισμός εδραιώθηκε περαιτέρω το 1960 όταν το νέο σύνταγμα τοποθέτησε την εκπαίδευση κάτω από τα Κοινοτικά Συμβούλια, αντί κάτω από το κοινό κράτος. Ως αποτέλεσμα, κάθε εκπαιδευτικό σύστημα καλλιεργεί την προσήλωση στις 'μητέρες πατρίδες' και στο αντίστοιχο έθνος καταγωγής.

Μαζί με τα χωριστά κοινά εκπαιδευτικά συστήματα, αναπτύχθηκε χωριστά και η διδαχθείσα ιστορία του νησιού, με συνέπεια την απουσία μιας κοινής κυπριακής ιστορίας. Αντ' αυτού, στα σχολικά αναλυτικά προγράμματα σπουδών κάθε κοινότητας, η ιστορία της Κύπρου παρουσιάστηκε ως επέκταση της ιστορίας είτε της Ελλάδας είτε της Τουρκίας. Αυτό έγινε πιο έντονο μετά από τις βιαιοπραγίες του 1963 και του 1974 και την επακόλουθη διαίρεση του νησιού. Όπως συμβαίνει σε άλλες κοινωνίες που διαιρούνται ως αποτέλεσμα εθνοτικο-εθνικών συγκρούσεων, η ιστορία αναπτύχθηκε σε ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται για να τροφοδοτήσει τα 'δεινά' του έθνους και για να νομιμοποιήσει τους πολιτικούς του στόχους.⁷⁷

Τα εκπαιδευτικά εγχειρίδια σε κάθε κοινότητα απεικόνισαν τις αιτίες του διαχωρισμού και της σύγκρουσης μεταξύ των δύο κοινοτήτων από δύο διαφορετικές οπτικές. Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι εκπαιδεύτηκαν να βλέπουν τα μέλη κάθε κοινότητας ως μέλη 'εχθρικών' εθνών, δηλαδή της Τουρκίας και της Ελλάδας αντίστοιχα, αντί ως συμπατριώτες. Τα ελληνοκυπριακά εγχειρίδια ιστορίας, παραδείγματος χάριν, συχνά αποτυγχάνουν να κάνουν ένα σαφή διαχωρισμό μεταξύ των Τούρκων και των Τουρκοκυπρίων στην πραγματικότητα, οι Τουρκοκύπριοι

αναφέρονται μόνο σε συντομία και επιφανειακά, στο τέλος τέτοιων εγχειριδίων. Οι Τούρκοι, γενικά, χαρακτηρίζονται ως 'αιμοδιψείς, εχθρικοί και βάρβαροι άνθρωποι'.⁷⁸ Αλλά ενώ τα ελληνοκυπριακά εγχειρίδια λένε ελάχιστα για τις δικαιοδικές ταραχές του 1963 και αναφέρονται στα γεγονότα του 1974 ως την τραγική και 'βάρβαρη τουρκική εισβολή', τα τουρκοκυπριακά εγχειρίδια, που γράφτηκαν μετά από τα γεγονότα, έδωσαν μεγάλη βαρύτητα στις ωμότητες των Ελληνοκυπρίων το 1963 και αναφέρονται στο 1974 ως την 'Ευτυχή Ειρηνευτική Επιχείρηση, όταν κατέφθασε 'ο ηρωικός Τουρκικός στρατός' στο νησί για να προστατέψει τους Τουρκοκυπρίους. Ο κοινός πόνος όλων των κοινοτήτων μόλις και μετά βίας αναφέρεται σε οποιοδήποτε από τα εγχειρίδια.

Το 2003, μια νεοεκλεγείσα αριστερή τουρκοκυπριακή ηγεσία άρχισε να εφαρμόζει μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, με την αλλαγή των βιβλίων της ιστορίας. Τα νέα εγχειρίδια, που δημοσιεύθηκαν το 2004 και αναθεωρήθηκαν το 2005, παρουσίαζαν συνειδητά τους Τουρκοκυπρίους ως ένα ξεχωριστό σύνολο ανθρώπων, αυτόνομους από την Τουρκία και ανοικτούς στη συμφιλίωση με τους Ελληνοκυπρίους· τα εξώφυλλα παρουσίαζαν μια εικόνα της Κύπρου χωρίς τη διαχωριστική γραμμή.⁷⁹ Μέχρι τώρα, παρόμοιες αλλαγές δεν έχουν εφαρμοστεί στην ελληνοκύπριακη κοινότητα· μια έκθεση του 2004, της Επιτροπής για την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση, περιέγραψε το ελληνοκυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα ως σε μεγάλο βαθμό «Ελληνο-εθνοκεντρικό», από το οποίο απουσιάζει μια πολυπολιτισμική προοπτική. Στη συνέχεια, οι ελληνοκυπριακές αρχές συνέστησαν μια συμβουλευτική επιτροπή ως προς τον τρόπο με τον οποίο τα εγχειρίδια ιστορίας θα μπορούσαν να αναθεωρηθούν. Η νέα κυβέρνηση της Δημοκρατίας (2008) φαίνεται πρόθυμη να υλοποιήσει αλλαγές σε αυτό τον τομέα, σημειώνοντας ότι υπάρχει «πολύ λίγη συνειδητοποίηση/γνώση της πρόσφατης ιστορίας του νησιού μεταξύ των νέων γενεών».⁸⁰

Αν και η κυρίαρχη εθνικιστική ιστορική αφήγηση θεώρησε το έθνος ως μια ομοιογενή οντότητα αρχαίας προέλευσης, η νέα τουρκοκυπριακή προσέγγιση, εισηγείται ότι η εθνική ταυτότητα

προέκυψε στην Κύπρο κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, ακολουθώντας το κοινωνικό κονστрукτουβιστικό παράδειγμα. Σύμφωνα με τον Παπαδάκη, το προαναφερθέν ιστορικό μοντέλο οδηγεί σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τις αντιλήψεις των ατόμων όσον αφορά τη μνήμη, τον πόνο, την υπαιτιότητα και τη δικαιοσύνη, παρέχοντας τους έτσι την ευκαιρία να πάρουν αποφάσεις σχετικά με την πολιτική προσήλωσή τους στο παρόν.⁸¹ Αφ' ετέρου, το κυρίαρχο πρότυπο εκπαίδευσης που χρησιμοποιείται και στις δύο κοινότητες έχει ακολουθήσει με εμμονή «τις ιστορίες εθνικής προέλευσης και τις ιστορικές κρίσιμες καμπές [που] μπορούν να δημιουργήσουν το αίσθημα του ανήκειν και της προσήλωσης στη ομάδα για να δικαιολογήσουν τις σύγχρονες κοινωνικές ρυθμίσεις ή πολιτικές ενέργειες».⁸² Άλλες πτυχές αυτού του προτύπου περιλαμβάνουν τη χρήση της αφηγηματικής μορφής με την οποία το έθνος, που παρουσιάζεται ως ο μοναδικός 'ηθοποιός', είναι ο πρωταγωνιστής της ιστορίας, με το οποίο οι αναγνώστες καλούνται να ταυτιστούν, σε όλη του τη δόξα ή τα πάθη. Η ιστορία παρουσιάζεται ως ένα μεγάλο αφήγημα εθνικών επιτευγμάτων και προσπαθειών, με την ομοιογενή εθνική κοινότητα να προκύπτει ως η μόνη πιθανή επιλογή για πολιτική προσήλωση—αποσιωπώντας την ετερογένεια που την χαρακτηρίζει, τις διαφορές στα συμφέροντα και τις ιδεολογίες των διαφορετικών τάξεων, ηλικιακών ομάδων, φύλων, κ.λπ.

γνώσης της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας για την πολιτική ιστορία του νησιού, ειδικά όσον αφορά στη σύγκρουση στο νησί, δοθήκε στους συμμετέχοντες μια σειρά δηλώσεων για σημαντικά ιστορικά γεγονότα όπως επίσης και μια σειρά απαντήσεων επιλογής από τις οποίες κλήθηκαν να επιλέξουν. Στο σύνολο, η ελληνοκυπριακή νεολαία επέδειξε καλύτερη ιστορική γνώση από την αντίστοιχη τουρκοκυπριακή. Παραδείγματος χάριν, όταν τους ζητήθηκε να προσδιορίσουν τι ποσοστό του εδάφους του νησιού ελέγχεται από την ελληνοκυπριακή κοινότητα, 62% της ελληνοκυπριακής νεολαίας, έναντι 37% των Τουρκοκυπρίων, επέλεξε τη σωστή επιλογή (επιλογή β: περίπου 60%). Οι Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες έτειναν να κάνουν λάθος όταν επρόκειτο για ερωτήσεις που αφορούσαν την τουρκοκυπριακή κοινότητα όπως—π.χ. το ποσοστό των Τουρκοκυπρίων που αποδέχτηκε το σχέδιο Ανάν ή το ποσοστό του εδάφους του νησιού που ήταν υπό τον έλεγχο της τουρκοκυπριακής κοινότητας μεταξύ 1963 και 1974. Οι δείχτες των απαντήσεων των Τουρκοκύπριων νέων παρουσίασαν μια διαφορετική εικόνα. Ως επί το πλείστον, οι Τουρκοκύπριοι νέοι δεν ήταν σε θέση να απαντήσουν σωστά στις ερωτήσεις που τέθηκαν, με περίπου το ένα τρίτο των ερωτηθέντων να επιλέγουν την επιλογή «δεν γνωρίζω». Αυτό το μοτίβο απαντήσεων το συναντούμε ακόμη και σε ερωτήσεις που αναφέρονται άμεσα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα!

Σε μία προσπάθεια να εξεταστεί το επίπεδο

Παρακαλώ επιλέξτε την απάντηση που θεωρείτε πιο κοντά στην αλήθεια/στα γεγονότα:	Ελληνοκύπριοι (%)	Τουρκοκύπριοι (%)
1. Το σχέδιο Ανάν έγινε αποδεκτό από		
α. 75% των ΕΚ	5.6	7.5
β. 65% των ΕΚ	5.0	13.1
γ. 25% των ΕΚ (*)	66.2	45.0
δ. Δεν γνωρίζω	23.2	34.4
2. Το σχέδιο Ανάν έγινε αποδεκτό από		
α. 75% των ΤΚ	27.8	34.3
β. 65% των ΤΚ (*)	31.8	23.3
γ. 25% των ΤΚ	5.9	10.7

δ. Δεν γνωρίζω	34.5	31.7
3. Η Κύπρος κέρδισε την ανεξαρτησία της το		
α. 1955	5.9	5.7
β. 1960 (*)	80.3	38.7
γ. 1965	4.4	20.0
δ. Δεν γνωρίζω	9.4	35.6
4. Οι δύο κοινότητες διαιρέθηκαν		
α. 1960	1.8	4.9
β. 1963	26.6	13.9
γ. 1974 (*)	60.4	51.4
δ. Δεν γνωρίζω	11.2	29.7
5. Μεταξύ του 1963-1974 η τουρκοκυπριακή κοινότητα ζούσε-στο/έλεγχε ..... του εδάφους του νησιού		
α. 4% (*)	14.0	11.0
β. 14%	30.4	24.2
γ. 24%	13.9	20.1
δ. Δεν γνωρίζω	41.7	44.8
6. Μετά από το 1974 η ελληνοκυπριακή κοινότητα έλεγχει/ζεί-στο ...../του εδάφους του νησιού		
α. 80%	9.9	15.5
β. 60% (*)	62.4	36.5
γ. 40%	9.9	9.2
δ. Δεν γνωρίζω	17.8	38.7
7. Η προσπάθεια απελευθέρωσης του 1955 στόχευσε να διώξει τους		
α. Έλληνες/Τούρκους	3.1	31.6
β. Βρετανούς (*)	91.7	33.3
γ. Δεν γνωρίζω	5.1	35.1
8. Το πραξικόπημα του 1974 ενάντια στον Μακάριο τον Γ' οργανώθηκε από τους Τούρκους		
α. Σωστό	16.6	39.5
β. Λάθος (*)	74.0	39.7
γ. Δεν γνωρίζω	9.4	20.8

(*) Σωστές απαντήσεις

Πίνακας 3.6: Γνώσεις της κυπριακής νεολαίας σχετικά με τα ιστορικά γεγονότα

Τα ποσοστά των απαντήσεων σχετικά με τα ιστορικά γεγονότα τόσο των Ελληνοκυπρίων όσο και των Τουρκοκυπρίων είναι χαρακτηριστικά του υφιστάμενου χάσματος μεταξύ των ιστορικών πραγματικοτήτων που διδάσκονται στην κάθε κοινότητα (η κάθε μια γνωρίζει συνήθως την ιστορία της, με ελάχιστη ή καμία γνώση των γεγονότων ή των δεδομένων που σχετίζονται με την άλλη). Αυτό που είναι εξίσου ενδιαφέρον, από την άλλη είναι το γιατί οι Τουρκοκύπριοι δεν φαίνεται να έχουν τόσο καλή γνώση της πρόσφατης πολιτικής ιστορίας, όπως οι Ελληνοκύπριοι.

Τα αποτελέσματα μπορεί να υπαινίσσονται τη μεγάλη σημασία που αποδίδουν οι Ελληνοκύπριοι στα ιστορικά γεγονότα και τη γνώση της ιστορίας (θεωρώντας τους εαυτούς τους απογόνους των αρχαίων Ελλήνων, κατά συνέπεια ότι έχουν μια λαμπρή ιστορία). Αντίστοιχα, θα μπορούσε κανείς να ερμηνεύσει τις απαντήσεις των Τουρκοκυπρίων όχι τόσο ως έλλειψη ενδιαφέροντος για την κυπριακή ιστορία όσο ως μια ένδειξη του ότι δεν φαίνεται να εναποθέτουν τόση πολλή βαρύτητα στην ιστορία, όση οι Ελληνοκύπριοι.

Αυτή η ερμηνεία μπορεί να εξηγήσει καλύτερα κάποια άλλα φαινόμενα διαφορετικών συλλογικών επιλογών ή ενεργειών των δύο κοινοτήτων. Παραδείγματος χάριν, μπορεί να ρίξει περισσότερο φως στους λόγους για τους οποίους η τουρκοκυπριακή κοινότητα, το 2004, εφάρμοσε (συναντώντας λίγες μόνο αντιστάσεις) την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που περιλάμβανε την αναθεώρηση και την επανασυγγραφή των εγχειριδίων ιστορίας που χρησιμοποιούνται στα σχολεία: ενδεχομένως ένας κύριος λόγος να αφορά τη δευτερεύουσα σημασία που δίνεται στην ιστορία, σε σύγκριση με τους Ελληνοκυπρίους.

Όσον αφορά τους τελευταίους, το εκπαιδευτικό σύστημα δεν έχει ακόμα εισαγάγει οποιεσδήποτε αλλαγές και, ενώ αυτή την περίοδο το θέμα είναι υπό εξέταση, παραμένει υπό έντονη αμφισβήτηση. Στην

πραγματικότητα, ένας έντονος κοινωνικός διάλογος ξέσπασε ως αντίδραση στην προσπάθεια της νέας κυβέρνησης να αναθεωρήσει τα εγχειρίδια ιστορίας που χρησιμοποιούνται από την ελληνοκυπριακή κοινότητα, με τα διάφορα πολιτικά κόμματα και την Εκκλησία, να τοποθετούνται έντονα επι του θέματος.

Οι Κύπριοι νέοι μοιράστηκαν τις σκέψεις τους σχετικά με τα υπάρχοντα σχολικά αναλυτικά προγράμματα και την ιστορία που διδάσκεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι Ελληνοκύπριοι ήταν ως επί το πλείστον επικριτικοί ως προς την έμφαση που δίνει η ύλη του σχολείου σε περασμένες εποχές, παρά στην πιο σύγχρονη ιστορία που θα μπορούσε να ρίξει φώς στα σημερινά προβλήματα. Ασκήθηκε επίσης κριτική στον τρόπο με τον οποίο τα σχολικά εγχειρίδια απεικονίζουν την άλλη εθνική κοινότητα:

Είμαστε στη δεύτερα τάξη λυκείου και η ιστορία μας ακόμα δεν έχει φθάσει στον 20^ο ή στον 19^ο αιώνα. Πάντα μελετούμε [ιστορία] μέχρι το 1500. Δεν έχουμε κάνει ποτέ σύγχρονη ιστορία. Η σχέση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, που είναι ένα τρέχον γεγονός, δεν επιτρέπεται να συζητείται στην τάξη. [Οι δάσκαλοι] λένε ότι δεν είναι μέρος της ύλης δεν το προωθούν. Αυτός είναι βασικά ο λόγος για τον οποίο δεν ξέρουμε πολλά σχετικά με το πρόβλημα.

[Ελληνοκύπριος, 16, μαθητής, άγαμος, αστική λεμεσός]

Ολοκλήρωσα τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση πριν λίγο καιρό.. Αλλά πιστεύω ότι η αναθεώρηση των εγχειριδίων αποσκοπεί στο να γραφεί η ιστορία πιο σωστά, με έναν πιο σύγχρονο τρόπο, έτσι ώστε ο εθνικισμός, ή ο ρατσισμός, ή το πρόβλημα που έχουμε σήμερα με τους Τουρκοκυπρίους να μην διαιωνίζεται... Μια νέα έκδοση της ιστορίας μπορεί να φέρει τους Ελληνοκυπρίους και τους Τουρκοκυπρίους πιο κοντά...Ίσως μπορεί να προστεθεί ένα νέο τμήμα στο βιβλίο έτσι ώστε οι Ελληνοκύπριοι να γνωρίζουν ότι οι Τουρκοκύπριοι είναι εκεί

και ότι δεν υπάρχουν μόνο κακοί Τουρκοκύπριοι αλλά επίσης και καλοί, όπως ακριβώς υπάρχουν καλοί και κακοί Ελληνοκύπριοι.

[Ελληνοκύπρια, 24, απόφοιτος πανεπιστημίου, εργάζεται ως γραμματέας, αρραβωνιασμένη, αγροτική Λευκωσία]

Οι Τουρκοκύπριοι νέοι σημείωσαν ότι τα προηγούμενα εγχειρίδια ιστορίας δεν απεικόνιζαν τα μέλη της ελληνοκυπριακής κοινότητας με τον ευνοϊκότερο τρόπο. Αντ' αυτού, η διδαχθείσα ιστορία ενίσχυε τα αρνητικά στερεότυπα και αποτύγχανε να φέρει τις δύο κοινότητες πιο κοντά τη μια στην άλλη. Οι αναθεωρήσεις στα εγχειρίδια ιστορίας που χρησιμοποιούνται στην τουρκοκυπριακή κοινότητα θεωρούνται ως ένα θετικό βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση:

Κατά τη διάρκεια των λυκειακών μας χρόνων, διδαχθήκαμε για το πώς οι Ελληνοκύπριοι μας σκότωναν, για το πώς είχαν κακές προθέσεις εναντίον μας και πώς συνεχίζουν να αποκλείουν τους Τουρκοκύπριους από την κυβέρνηση: τα βιβλία ιστορίας άρχιζαν με την Ένωση και τελείωναν με την Ένωση. Μας ήθελαν να πιστέψουμε ότι οι Ελληνοκύπριοι είναι μοχθηροί... Τα πράγματα είναι καλύτερα τώρα που έχουν αλλάξει τα εγχειρίδια ιστορίας... Δεν έχω δει τα νέα αυτά βιβλία, αλλά από αυτά που λένε οι άλλοι, φαίνεται ότι μερικά από τα κακά πράγματα για τους Ελληνοκύπριους έχουν αφαιρεθεί.

[Τουρκοκύπριος, 21, άνεργος, αγροτική Λευκωσία]

Όλο αυτό το βρίσκω διασκεδαστικό... Εννοώ, φαντάσου! Αφ' ενός, επισκεπτόμαστε τον νότο καθημερινά – ψωνίζοντας και μιλώντας με φίλους Ελληνοκύπριους... Αφ' ετέρου, μας διδάσκουν ακόμα ότι οι Ελληνοκύπριοι μας σκότωναν και, κατά συνέπεια, μερικοί άνθρωποι ακόμα θεωρούν ότι η πραγματική πρόθεση των Ελληνοκυπρίων είναι να μας σκοτώσουν! Δεν μου αρέσει το μάθημα της ιστορίας: αυτός είναι και ο λόγος για τον

οποίο πήρα το χαμηλότερο βαθμό σε εκείνο το μάθημα!

[Τουρκοκύπρια, 17, μαθήτρια γυμνασίου, αστικό Μόρφου]

Μερικοί Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες σχολίασαν το γεγονός ότι η ελληνοκυπριακή κοινότητα οφείλει να κάνει το ανάλογο βήμα: κάνοντας παραλληλισμούς με την περίοδο του δημοψηφίσματος το 2004:

Το Υπουργείο Παιδείας μας αποφάσισε να αλλάξει τα εγχειρίδια ιστορίας επειδή τα παλιά δημιούργησαν εχθρότητα και μίσος προς την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Νομίζω ότι αυτό ήταν μια καλή ιδέα... Αλλά οι Ελληνοκύπριοι αρνούνται να κάνουν τον ίδιο... Είναι πάντα η ίδια περίπτωση: είπαμε «Ναι» στο σχέδιο Ανάν προκειμένου να έρθει η ειρήνη στην Κύπρο, αλλά είπαν «Όχι»... Πρέπει να εργαστούμε μαζί με ομοφωνία.

[Τουρκοκύπριος, 18, φοιτητής πανεπιστημίου, αστική Κερύνεια]

Ένας από τους συμμετέχοντες απαίτησε μια πιο ειλικρινή και συμπεριληπτική απόδοση της ιστορίας, η οποία θα παρουσίαζε τόσο την 'καλή' όσο και την 'κακή' πλευρά και των δύο κοινοτήτων:

Η ιστορία, σήμερα, δεν είναι απαραίτητο να αλλάξει. Πρέπει απλώς να επιλέξουμε τι θα περιλαμβάνουμε, και αντί να επιλέγουμε να βάζουμε μόνο εκείνα που μας συμφέρουν και μας κάνουν να φαινόμαστε καλοί και οι άλλοι κακοί, πρέπει να βάλουμε τα καλά μας και τα καλά τους, ή τα κακά μας και τα κακά τους.

[Ελληνοκύπριος, 19, μαθητής, άγαμος, αγροτική Λευκωσία]

Ο ίδιος συμμετέχων αναγνώρισε ότι αυτό ήταν ευκολότερο να λεχθεί παρά να γίνει, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι:

Κανένας δεν πρόκειται να το κάνει αυτό. Ένα έθνος δεν θα παραδεχτεί ότι «ξέρετε, έκανα αυτά τα κακά πράγματα και αυτό και το άλλο». Είναι πολύ δύσκολο πράγμα.

Ο Σύνδεσμος για τον Ιστορικό Διάλογο και την Έρευνα στην Κύπρο (ΣΙΔΕΚ) αναγνωρίζει τις αξίες της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, την Ευρωπαϊκή Συνθήκη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τα συμβόλαια των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που εκδίδονται από τα Ηνωμένα Έθνη, και τις συστάσεις της ΟΥΝΕΣΚΟ σχετικά με τη διδασκαλία της ιστορίας. Η αποστολή του ΣΙΔΕΚ είναι να υπερασπίσει και να προωθήσει τον παραγωγικό διάλογο και την έρευνα σε ζητήματα σχετικά με την ιστορία και τη διδασκαλία ιστορίας για να ενισχύσει την ειρήνη, τη σταθερότητα, τη δημοκρατία και την κριτική σκέψη.

Ήταν στις 21 Απριλίου, 2003, όταν ένας αριθμός εκπαιδευτικών και ερευνητών, με ενεργό ενδιαφέρον για τη διδασκαλία και την εκμάθηση της ιστορίας, αποφάσισαν να ιδρύσουν μια μη κυβερνητική, μη-κερδοσκοπική, πολυ-κοινοτική οργάνωση αποκαλούμενη Σύνδεσμος για τον Ιστορικό Διάλογο και την Έρευνα. Η γένεση του ΣΙΔΕΚ συνέπεσε σχεδόν με μια ιστορική αλλαγή που πραγματοποιήθηκε στο νησί όταν στις 23 του Απριλίου 2003 ήρθαν (έστω μερικώς) οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί μεταξύ των δύο πλευρών της Πράσινης Γραμμής στην Κύπρο και αρκετές χιλιάδες Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι είχαν την πρώτη ευκαιρία από το 1974 να περάσουν τη διαχωριστική γραμμή. Για ένα Σύνδεσμο που αναγνωρίζει τις αξίες της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθώς επίσης και τις συστάσεις της ΟΥΝΕΣΚΟ σχετικά με τη διδασκαλία της ιστορίας, και που επιδιώκει να υπερασπίσει και να προωθήσει τον παραγωγικό διάλογο και την έρευνα για ζητήματα σχετικά με την ιστορία και τη διδασκαλία ιστορίας, ο χρόνος ήταν κατάλληλος. Ήταν εμφανές ότι, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, ο Σύνδεσμος έπρεπε να αρχίσει ενεργά να πραγματοποιεί τους κοινούς του στόχους, και με αυτό τον τρόπο ο Σύνδεσμος πραγματοποίησε μια συνεργασία με τα Συνδικάτα των Δασκάλων πέρα από τη γραμμή διαίρεσης και με άλλες οργανώσεις τόσο σε τοπικό, όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Σύμφωνα με την ΟΥΝΕΣΚΟ και τις συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο ΣΙΔΕΚ, από την ίδρυσή του, έχει εγγράψει μέλη από διάφορα εθνικά, γλωσσικά, και επαγγελματικά υπόβαθρα που λειτουργούν σε διάφορα εκπαιδευτικά επίπεδα στην Κύπρο, πραγματοποιώντας τα πρώτα βήματα μιας μεγαλύτερης προσπάθειας: μιας προσπάθειας να διατηρηθεί ένας συνεχής, παραγωγικός διάλογος σχετικά με καλύτερες παιδαγωγικές πρακτικές και μεθόδους που θα προωθούν τις αξίες της επιστήμης της ιστορίας. Το Συμβούλιο του ΣΙΔΕΚ, περιλαμβάνοντας τόσο Τουρκοκύπριους όσο και Ελληνοκύπριους εκπαιδευτικούς και ιστορικούς, είναι ένα λαμπρό παράδειγμα του πώς η παραγωγική συνεργασία, οι δημιουργικές ιδέες και ο σεβασμός μπορούν να ευδοκιμήσουν πέρα από τη διαίρεση. Ο ΣΙΔΕΚ έχει διοργανώσει πολλές εκδηλώσεις, αρχίζοντας με ένα διήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο τον Φεβρουάριο του 2004 με τίτλο 'Τι σημαίνει να σκέφτεσαι ιστορικά; Προσεγγίσεις στη διδασκαλία και την εκμάθηση της ιστορίας'. Το γεγονός έλαβε πολύ θετική γραπτή και προφορική ανταπόκριση από τους 250 ακαδημαϊκούς, ερευνητές και εκπαιδευτικούς που ήρθαν από όλη την Κύπρο, ανεξάρτητα από επιστημικά και γλωσσικά όρια, για να συζητήσουν τους τρόπους με τους οποίους η ιστορική σκέψη θα μπορούσε να προωθηθεί. Πολλά άλλα εκπαιδευτικά γεγονότα ακολούθησαν μετά από αυτό το πρώτο δημόσιο άνοιγμα του οργανισμού. Ο ΣΙΔΕΚ έχει θέσει ως μια από τις προτεραιότητές του την κατάρτιση εκπαιδευτικών στην επιστημολογία και τη μεθοδολογία της διδασκαλίας και της εκμάθησης της ιστορίας.

Έχουν οργανωθεί πολλές δικοινοτικές εκπαιδευτικές συζητήσεις, σεμινάρια, εργαστήρια και μελέτες σε συνεργασία με οργανώσεις από τη κοινωνία των πολιτών και των συνδικάτων των δασκάλων εκατέρωθεν της γραμμής διαίρεσης και με οργανώσεις στο εξωτερικό, όπως το EUROCLIO, CDRSEE, το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Το μεγαλύτερο, τρέχον πρόγραμμα-όραμα του ΣΙΔΕΚ είναι το Σπίτι της Συνεργασίας: η καθιέρωση ενός Ερευνητικού και Εκπαιδευτικού Κέντρου (Ένα κέντρο για νέους και εκπαιδευτικούς, πολυχώρος διασκέψεων, κέντρο για εκθέσεις και αρχεία, χώρος βιβλιοθηκών και εργασίας για τις μη κυβερνητικές οργανώσεις) στην ουδέτερη ζώνη των Η.Ε που θα αναζωογονήσει τη 'νεκρή ζώνη' και θα δημιουργήσει προοπτικές για ειρήνη και σταθερότητα στην Κύπρο.

Για περισσότερες πληροφορίες: <http://www.hisdialresearch.org/activities.htm>

Η ιστορία που διδάσκεται στους Κυπρίους νέους διαδραματίζει έναν ρόλο ζωτικής σημασίας σχετικά με την διαμόρφωση των στάσεων και των αντιλήψεών τους, και μπορεί να διαιωνίσει τα συναισθήματα της εχθρότητας και φόβου προς

τα μέλη της άλλης κοινότητας. Οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στην έρευνα αναγνωρίζουν ότι μέσω της αναθεώρησης των βιβλίων ιστορίας, τα εκπαιδευτικά συστήματα και των δύο κοινοτήτων μπορούν να αρχίσουν

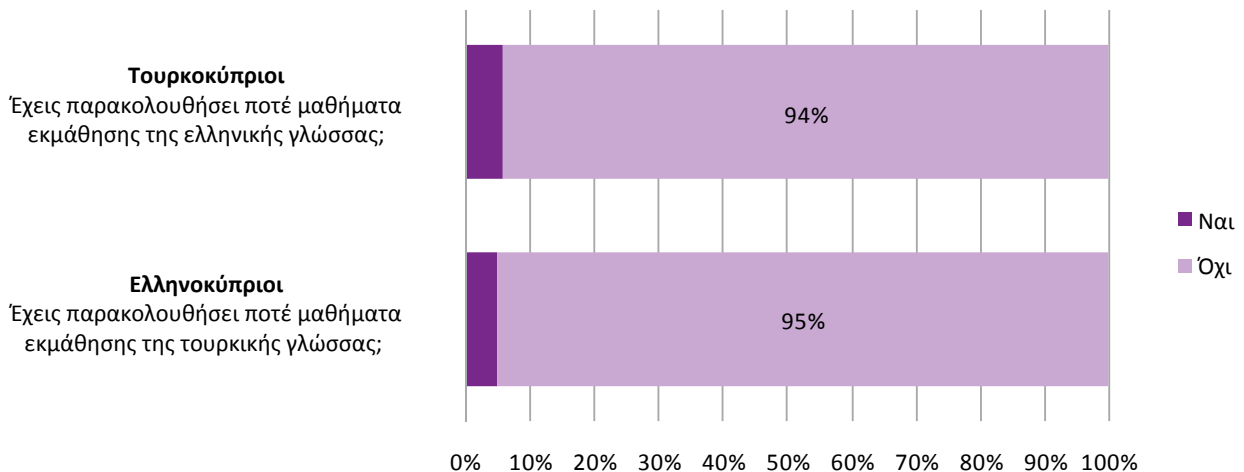
να εκπαιδεύουν τη νεολαία του νησιού στη δυνατότητα να ζήσουν σε μια ανοικτή, Ευρωπαϊκή χώρα όπου οι άνθρωποι είναι ανεκτικοί στις διαφορετικές εθνικότητες και υπηκόητες, και ζουν μαζί σε ένα πλαίσιο εμπιστοσύνης και ειλικρίνειας. Η πρόκληση είναι να γίνει αυτό χωρίς να απορριφτεί το παρελθόν και η ιδιαίτερη ταυτότητα της κάθε κοινότητας.

Μαθαίνοντας ο Ένας τη Γλώσσα του Άλλου και Ανταλλάσσοντας Σχολικές Εμπειρίες

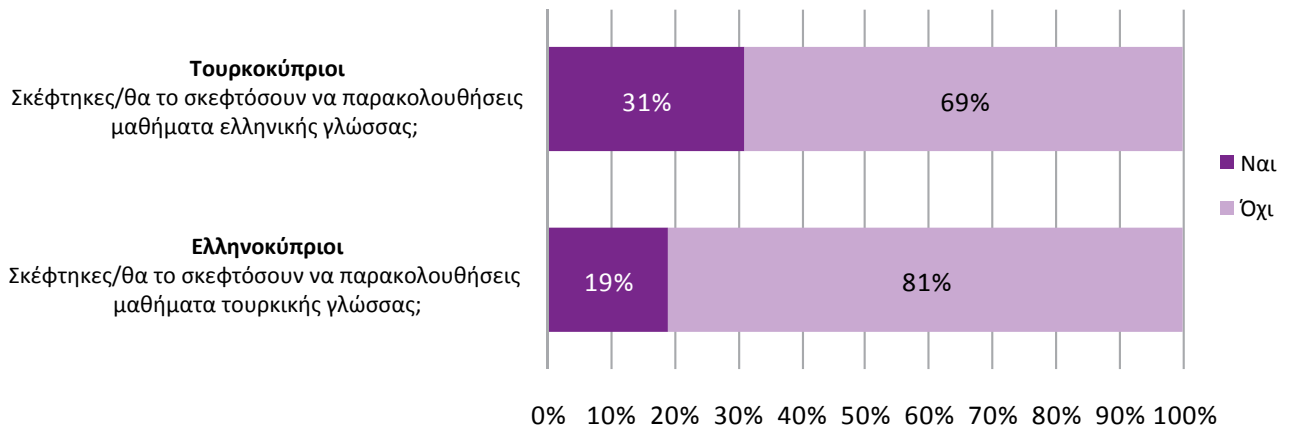
Πρίν την διαίρεση του 1974 ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων που μιλούσαν ελληνικά ήταν σημαντικά μεγαλύτερος από αυτός των Ελληνοκυπρίων που μιλούσαν τουρκικά - τότε, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι αποτελούσαν το 80% και το 18% του

πληθυσμού, αντίστοιχα. Κύπριοι νέοι γεννημένοι μετά το 1974 είχαν λίγες έως και καθόλου ευκαιρίες, ή ανάγκη, να μάθουν τη μητρική γλώσσα της άλλης κοινότητας.

Σύμφωνα με την ΕΦΝ₁, μόνο 5% των Ελληνοκυπρίων και 6% των Τουρκοκυπρίων νέων που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν ξοδέψει χρόνο να μάθουν τη γλώσσα της άλλης κοινότητας. Επιπλέον, 19% της ελληνοκυπριακής νεολαίας αναγνώρισε ότι είχαν σκεφτεί ή θα μπορούσαν να σκεφτούν να μάθουν την τουρκική γλώσσα. Η τουρκοκυπριακή νεολαία φαίνεται περισσότερο πρόθυμη να μάθει ελληνικά δεδομένου ότι ένα μεγαλύτερο ποσοστό 31% (σε σύγκριση με το ποσοστό των Ελληνοκυπρίων) έδειξε ότι έχουν σκεφτεί, ή μπορούσε να σκεφτεί να παρακολουθήσουν μαθήματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας.

Πίνακας 3.7: Μαθήματα τουρκικής/ελληνικής γλώσσας (α)

Πίνακας 3.8: Μαθήματα τουρκικής/ελληνικής γλώσσας

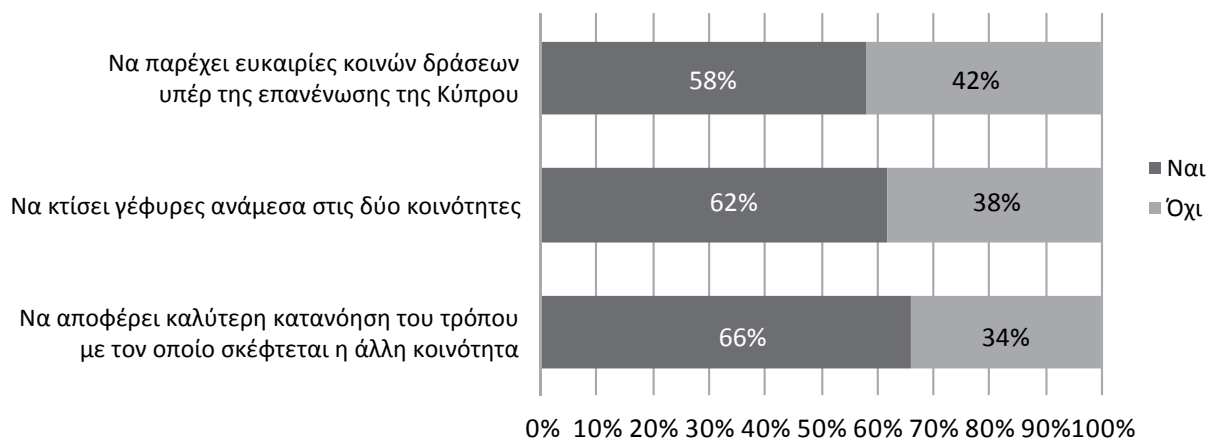
Ένας αριθμός επιθυμεί να μάθει την γλώσσα του άλλου, δεδομένου ότι θεωρείται ότι οι δύο κοινότητες είναι δεμένες μαζί, και ότι αναπόφευκτα θα πρέπει να μοιραστούν ένα κοινό μέλλον. Μερικοί επιθυμούν να μάθουν την γλώσσα σε μια προσπάθεια να καταλάβουν τον άλλο καλύτερα ή με πρόθεση να επικοινωνήσουν. Κάποιοι, από την άλλη, παρακινούνται από μια αντίθετη λογική: επιθυμούν να γνωρίσουν καλύτερα τον εχθρό. Μεταξύ των Τουρκοκυπρίων ένα πρόσθετο κίνητρο μπορεί να είναι η ετοιμότητά τους να βρουν καλύτερη απασχόληση στο νότο. Από το μερικό άνοιγμα της Πράσινης Γραμμής τον Απρίλιο του 2003, περισσότεροι από 4.000 Τουρκοκύπριοι έχουν βρεί εργασία στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, και ως εκ τούτου πηγαινοέρχονται καθημερινά από το βορρά: μαθαίνοντας ελληνικά, οι Τουρκοκύπριοι καθίστανται πίο ελκυστικοί στους εργοδότες στο νότο.⁸³

Το άνοιγμα των σημείων διέλευσης κατά μήκος της Πράσινης Γραμμής έχει προσελκύσει ένα αριθμό Τουρκοκύπριων μαθητών και φοιτητών που έχουν εγγραφεί στα σχολεία και τα πανεπιστήμια στο νότο. Ενώ το 2003, μόνο μερικές δεκάδες Τουρκοκυπρίων άρχισαν να φοιτούν στο νότο, μέχρι το 2006 ο αριθμός που φοιτούσε σε πρωτοβάθμια και

δευτεροβάθμια σχολεία είχε αυξηθεί σε 335, ενώ άλλοι 73 ενεγράφηκαν σε τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα στο νότο.⁸⁴ Η αύξηση φαίνεται, κατά ένα μεγάλο μέρος, να είναι αποτέλεσμα μιας νέας πολιτικής της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία εισήγαγε μέτρα για πλήρη κάλυψη των διδάκτρων των Τουρκοκύπριων μαθητών οι οποίοι φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία στην ελληνοκυπριακή κοινότητα.

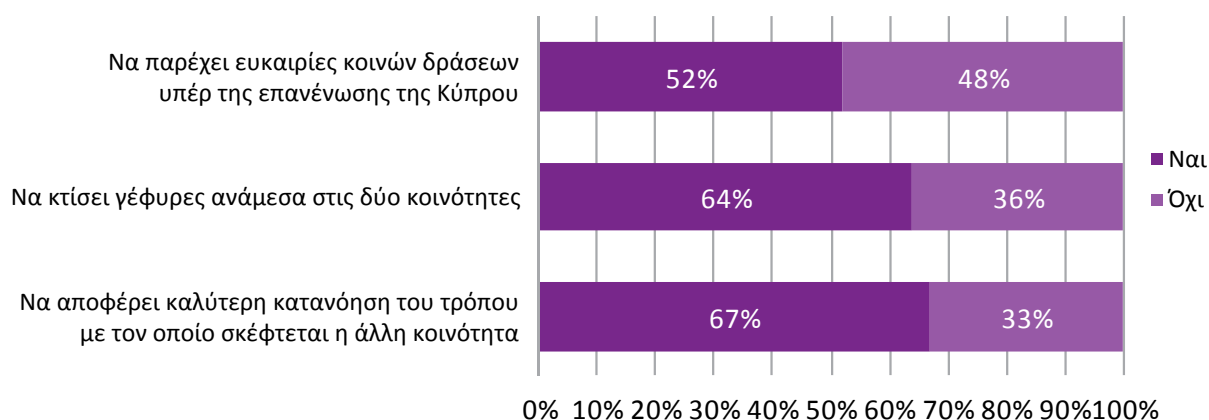
Παρόλα αυτά, η πλειοψηφία των Κυπρίων νέων που συμμετείχαν στην έρευνα (93%) δεν είχε ποτέ συμμαθητή που να ήταν μέλος της άλλης κοινότητας. Μεταξύ των συμμετεχόντων που είχαν έρθει σε επαφή με συμμαθητές τους από την άλλη κοινότητα (9% των Ελληνοκυπρίων και 5% των Τουρκοκυπρίων), το 25% το είχαν πράξει κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους σε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 26% κατά την φοίτηση τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και 49% στο κολλέγιο ή το πανεπιστήμιο, τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό. Γενικά, η παρουσία Τουρκοκυπρίων και Ελληνοκυπρίων νέων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και τα πανεπιστήμια θεωρείται ως ένα θετικό μέτρο που μπορεί να συνεισφέρει στο να έρθουν κοντά οι δύο κοινότητες.

Ελληνοκύπριοι: Νομίζετε ότι η παρουσία Τουρκοκυπρίων νέων στα γυμνάσια / πανεπιστήμια της Κύπρου μπορεί:

Τουρκοκύπριοι: Πιστεύετε ότι η παρουσία Ελληνοκυπρίων νέων στα γυμνάσια / πανεπιστήμια της Κύπρου μπορεί:

Πίνακας 3.9: Η αξία των κοινών εκπαιδευτικών περιβάλλοντων

Περίπου 66% όλων των Κυπρίων νέων που συμμετείχαν στην έρευνα συμφώνησε ότι η συμμετοχή σε ένα κοινό εκπαιδευτικό περιβάλλον θα μπορούσε να συμβάλει σε μια καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο σκέφτεται η άλλη κοινότητα. Επιπλέον, 62% των Ελληνοκυπρίων και 64% των Τουρκοκυπρίων θεώρησαν ότι αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει στο να χτιστούν γέφυρες μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Σε μικρότερη έκταση, 58% των Ελληνοκυπρίων και 52% των Τουρκοκυπρίων πίστευαν ότι η συμμετοχή σε κοινές τάξεις θα μπορούσε να παράσχει ευκαιρίες για κοινή δράση υπέρ της ενοποίησης της Κύπρου.

Εκπαίδευση και Ανθρώπινη Ανάπτυξη: Ενδυναμώνοντας τους Κύπριους Νέους για να γίνουν “Καλύτεροι Πολίτες”

Οι Κύπριοι νέοι, καθώς επίσης και οι γονείς τους, δίνουν πολλή σημασία στην εκπαίδευση. Σήμερα, οι νέοι αφιερώνουν πολύ περισσότερα χρόνια για την τριτοβάθμια εκπαίδευσή τους, συνεπώς καθυστερούν την είσοδό τους στο εργατικό δυναμικό. Αυτό αποτελεί ένα κοινό φαινόμενο ανα τον κόσμο, ιδιαίτερα στις δυτικές χώρες. Δεδομένου ότι πολλοί νέοι αναβάλλουν την εργοδότησή τους, ή το βρίσκουν δύσκολο να βρουν μια εργασία εξαιτίας των μειωμένων ευκαιριών

απασχόλησης για τη νεολαία, συνεχίζουν να παραμένουν οικονομικά εξαρτώμενοι από τους γονείς τους, είτε πλήρως είτε μερικώς. Έχει υποστηριχθεί ότι αυτή η αυξημένη, ή παρατεταμένη οικονομική εξάρτηση έχει επιφέρει περαιτέρω οικονομική πίεση στους γονείς, που συχνά οδηγεί σε συναισθηματική πίεση και σύγκρουση μεταξύ των νέων ατόμων και των γονέων τους.⁸⁵ Η αυξανόμενη οικονομική εξάρτηση των νέων από τις οικογένειές τους τείνει να οδηγήσει στην αποδυνάμωση των νέων, δεδομένου ότι βασίζονται στους γονείς τους – μεταξύ άλλων, για το χαρτζιλίκι και τη στέγασή τους.

Στην περίπτωση της Κύπρου, πολλοί νέοι εξαρτώνται από τους γονείς τους για να καλύψουν οικονομικά όλο, ή ένα ουσιαστικό μέρος, της ανώτατης εκπαίδευσής τους. Χαρακτηριστικά, οι γονείς συμβάλλουν στα δίδακτρα, ενώ καλύπτουν επίσης τα έξοδα διαμονής, όπως το κόστος της στέγασης, της σίτισης, της ένδυσης και των βιβλίων. Δίνοντας τέτοια οικονομική βοήθεια, οι γονείς συχνά υποθέτουν ότι μπορούν να κατευθύνουν ή να επηρεάσουν τις εκπαιδευτικές επιλογές των παιδιών τους. Αντίστοιχα, οι Κύπριοι νέοι μπορούν να διαλέξουν ακαδημαϊκές σταδιοδρομίες βασισμένες στην υποχρέωση ή στην ευγνωμοσύνη που νιώθουν προς τους γονείς τους αντί να ακολουθήσουν άλλους κλάδους σπουδών που μπορεί να προτιμούν.

Είναι ενδιαφέρον ότι η αναζήτηση της εκπαίδευσης μπορεί να συνδεθεί με την αποδυνάμωση της νεολαίας, άμεσα ή έμμεσα ανάλογα με την περίπτωση. Αντίθετα, η εκπαίδευση ή η μάθηση, πρέπει να αποτελούν μια πηγή ενδυνάμωσης των νέων, σε κάθε στάδιο της ακαδημαϊκής σταδιοδρομίας τους. Μετά την οικογένεια, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα διαδραματίζουν ένα κύριο ρόλο στη διαμόρφωση των στάσεων, των πεποιθήσεων και των συμπεριφορών των νεαρών ατόμων. Οι σχολικές, οι κολεγιακές και οι πανεπιστημιακές εμπειρίες συμβάλλουν στην εκπαίδευση και την προετοιμασία των νέων να χειριστούν τις όποιες μελλοντικές προκλήσεις ενδέχεται να αντιμετωπίσουν, τόσο προσωπικά όσο και επαγγελματικά.

Εκτός τον εφοδιασμό των νέων με τη γνώση, τις δεξιότητες και τα προσόντα που θα τους επιτρέψουν να τα καταφέρουν καλύτερα στη σημερινή ανταγωνιστική, παγκόσμια αγορά εργασίας, οι παροχές της εκπαίδευσης είναι στην προνομιούχα θέση να εξοπλίσουν τη νεολαία με την απαραίτητη κατανόηση και τα εργαλεία που απαιτούνται για να αναπτυχθούν ως ενεργά και υπεύθυνα μέλη της κοινωνίας. Έχει υποστηριχτεί ότι τα σχολεία παρέχουν στη νεολαία την καλύτερη ευκαιρία για το κτίσιμο «μιας ενημερωμένης, ισορροπημένης αίσθησης των δημοκρατικών αξιών, της πολιτικής γνώσης και των δημοκρατικών αρχών και δεξιοτήτων».⁸⁶ Αυτή η λειτουργία αποκτά μεγαλύτερη σημασία εν όψει των μειωμένων ποσοστών συμμετοχής της νεολαίας στην πολιτική, που παρατηρούνται σε διάφορες δυτικές χώρες. Οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στην έρευνα φαινομενικά αναγνωρίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης, αφού 97% των Ελληνοκυπρίων και 81% των Τουρκοκυπρίων δήλωσαν ότι η εκπαίδευση αποτελεί μέσον για την προσωπική ανάπτυξη.

Δεδομένης της υφιστάμενης κατάστασης, το εκπαιδευτικό σύστημα στην Κύπρο έχει κατηγορηθεί συχνά για μηχανική διδασκαλία, βάσει της οποίας οι μαθητές μαθαίνουν από μνήμης χωρίς να κατανοούν ή να ασκούν κριτική των εννοιών που υπάρχουν πίσω από αυτά που μαθαίνουν. Η υπερβολική εξάρτηση των Κύπριων νέων (πρώτιστα των Ελληνοκυπρίων) στην παραπαιδεία ή τα ιδιαίτερα μαθήματα μπορεί να θεωρηθεί ως σημάδι της αδυναμίας

του εκπαιδευτικού συστήματος όσον αφορά τον εξοπλισμό της κυπριακής νεολαίας με τα κατάλληλα αναλυτικά και κριτικά εργαλεία που θα τους βοηθήσουν, όχι μόνο στην ακαδημαϊκή τους εργασία, αλλά και σε κάθε άλλο τομέα της ζωής τους.

Ένα άλλο στοιχείο της εκπαίδευσης στην Κύπρο, που χρήζει περαιτέρω εξέτασης, είναι το περιεχόμενο της εκπαιδευτικής ύλης. Όντας ένα επίμαχο ζήτημα αυτή την περίοδο, η εκπαιδευτική ύλη έχει κατηγορηθεί ότι οδηγεί τους Κύπριους νέους να αναπτύσσουν ένα είδος εξάρτησης στις απόψεις, τους μύθους και τα στερεότυπα που διακινούνται από τις παλαιότερες γενεές. Αυτό το πρόβλημα αφορά το σύνολο των ακαδημαϊκών αναλυτικών προγραμμάτων, αλλά είναι ίσως πιο σημαντικό σε σχέση με τη διδασκαλία της ιστορίας του νησιού. Αντί να ενθάρρυνουν τους μαθητές να αναζητήσουν εναλλακτικές προοπτικές και ερμηνείες της ιστορίας προκειμένου να δημιουργήσουν τη δική τους αντίληψη για τα γεγονότα, τους προσφέρεται μια μονολιθική, επίσημα εγκεκριμένη άποψη της ιστορίας του νησιού τους (δηλαδή αυτή της πλευράς τους). Αυτό συμβάλλει στην αποδυνάμωση της κυπριακής νεολαίας· αντί να επιδιώκουν τη δική τους αλήθεια, οι νέοι φορτώνονται με την ιστορία του παρελθόντος, το οποίο εξακολουθεί να βαρύνει υπέρμετρα το παρόν.

Ο Hart επισημαίνει ότι αντί τα σχολεία να είναι μια «οδός η οποία προωθεί τους νέους στην κατανόηση και την εμπειρία της δημοκρατικής συμμετοχικότητας» συχνά λειτουργούν ως «πρωτογενή εργαλεία του κράτους για την κοινωνικοποίηση», που εγγυώνται τη σταθερότητα και την διατήρηση της εξουσίας.⁸⁷ Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, υπάρχει μια έντονη ανάγκη για τους παροχές της παιδείας και τους δημιουργούς εκπαιδευτική πολιτικής να επαναξιολογήσουν τα υφιστάμενα προγράμματα σπουδών ώστε να διασφαλίσουν ότι θα δοθεί η ευκαιρία στα νέα άτομα να αναπτύξουν τις κριτικές τους δεξιότητες, καθώς επίσης και την αίσθηση συνηδειοποίησης και ευθύνης που θα τους επιτρέψει να γίνουν ενεργοί πολίτες.

Όπως σκιαγραφήθηκε νωρίτερα σε αυτό το κεφάλαιο, η ξεχωριστή ανάπτυξη των εκπαιδευτικών συστημάτων στην

ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή κοινότητα έχει διαδραματίσει έναν διαχωριστικό ρόλο μεταξύ των Κυπρίων. Οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι έχουν το δικαίωμα, και παράλληλα, την ευθύνη μιας κριτικής προσέγγισης του ακαδημαϊκού υλικού που τους παρουσιάζεται ούτως ώστε να αναπτύξουν τη δική τους αντίληψη σχετικά με την κοινή τους ιστορία, τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν, και το κοινό μέλλον που καλούνται να οικοδομήσουν. Προχωρώντας ένα βήμα περαιτέρω, οι Κύπριοι νέοι πρέπει να τύχουν ενδυνάμωσης ούτως ώστε να γίνουν μορφωμένοι πολίτες, ικανοί να αναπτύξουν τις δικές τους απόψεις ενώ ταυτόχρονα να σέβονται τις απόψεις των άλλων.

Τα σχολεία, τα κολέγια και τα πανεπιστήμια προσφέρουν ένα ασφαλές πλαίσιο μέσα στο οποίο οι Κύπριοι νέοι μπορούν να αρχίσουν να αποκτούν μια ισχυρότερη αντίληψη των δυνατοτήτων τους, η οποία επιτυγχάνεται μέσω των επίσημων και άτυπων προγραμμάτων σπουδών. Η επίσημη εκπαίδευση, υπό τη μορφή μαθημάτων αγωγής του πολίτη, και άτυπες δραστηριότητες, όπως η συμμετοχή στην φοιτητική πολιτική, μπορούν να εξοπλίσουν τη νεολαία με μια καλύτερη αντίληψη και εκτίμηση όσον αφορά

τη δημοκρατική συμμετοχή και τον σεβασμό άλλων απόψεων. Αυτό καθίσταται ακόμα πιο σημαντικό λαμβανομένου υπόψη της τρέχουσας ειρηνευτικής διαδικασίας, με την οποία η κυπριακή νεολαία μπορεί να κληθεί για να λάβει ενημερωμένες αποφάσεις για το μέλλον του νησιού της και αυτό των επόμενων γενεών.

Για να γίνει όμως αυτό, οι σπουδαστές πρέπει να εισαχθούν σε μια διπλής κατεύθυνσης συνεργασία με τους δασκάλους τους. Μέσα από αυτή την συνεργασία, οι δάσκαλοι πρέπει να παρέχουν στους νέους την εμπειρία που τους επιτρέπει να αισθανθούν ότι μπορούν να κάνουν μια θετική διαφορά. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι νέοι αρχίζουν να αισθάνονται ότι πράγματι μπορούν να συμβάλουν στην κοινωνία. Απο την πλευρά τους, οι σπουδαστές έχουν την ευθύνη να αναζητήσουν και να εκμεταλλευθούν τις ευκαιρίες για συμμετοχή που τους προσφέρονται. Με την ανάπτυξη μιας αίσθησης ευθύνης και μιας κριτικής προσέγγισης προς την εκπαίδευσή τους, οι Κύπριοι νέοι μπορούν να κερδίσουν ανεκτίμητες δεξιότητες οι οποίες μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Προκλήσεις στην Απασχόληση της Νεολαίας

Η αγορά εργασίας τον 21^ο αιώνα είναι αμείλικτη, ειδικά για τους νέους που αποπειρώνται τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην απασχόληση. Οι σημερινοί εργοδότες έχουν υψηλότερες προσδοκίες από το προσωπικό τους, αναμένοντας από αυτούς να είναι τόσο μορφωμένοι, όσο και ειδικευμένοι ως εργατικό δυναμικό. Αν σε αυτά προστεθεί η αυξημένη ανταγωνιστικότητα ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης, τότε δεν πρέπει να μας ξενίζει το γεγονός ότι οι νέοι αντιπροσωπεύουν συχνά τη μεγαλύτερη ομάδα άνεργων ατόμων.

Σήμερα οι νέοι, γενικά, ξοδεύουν περισσότερο χρόνο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πράγμα που σε μεγάλο βαθμό καθυστερεί την ένταξη τους στο εργατικό δυναμικό. Αυτή η τάση έχει ως αποτέλεσμα κάποιες επιπτώσεις στη σχέση ανάμεσα στη νεολαία και τις οικογένειες τους, καθώς επίσης και στην αγορά εργασίας. Πρώτο, όπως αναφέρεται πιο πάνω, δεδομένου ότι οι νέοι εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό σε ένα μεταγενέστερο στάδιο απ' ότι στο παρελθόν, συνεχίζουν να εξαρτώνται από την υποστήριξη των γονέων τους και, κατά συνέπεια, βιώνουν την οικονομική ανεξαρτησία σε μεγαλύτερη ηλικία. Δεδομένου ότι οι νέοι προχωρούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό σε μεταγενέστερη ηλικία. Εντούτοις, πολλοί νέοι επιλέγουν να συνδυάσουν τις σπουδές τους με μερική απασχόληση, με αποτέλεσμα την αύξηση στον αριθμό των νέων, και ειδικά των νέων γυναικών, που εργάζονται σε θέσεις εργασίας μερικής απασχόλησης.

Οι αλλαγές στις τάσεις απασχόλησης, όπως για παράδειγμα η αυξανόμενη στροφή στις υπηρεσίες, έχει δημιουργήσει περισσότερες ευκαιρίες μερικής ή/και ευέλικτης απασχόλησης. Οι έρευνες έχουν δείξει ότι οι νέοι, κάτω των 25, προτιμούν εργασίες μερικής απασχόλησης, δεδομένου ότι αρκετός από τον χρόνο τους αφιερώνεται στη μελέτη. Μεταξύ της παρακολούθησης μαθημάτων και της προετοιμασίας εργασιών ή εξετάσεων, οι θέσεις μερικής απασχόλησης συμπληρώνουν τον υπόλοιπο χρόνο που οι νέοι έχουν στην διάθεσή τους. Με βάση τις πραγματικότητες αυτές, έχει σημειωθεί μια πρόσφατη άνοδος στην απασχόληση φοιτητών, αφού οι νέοι προσπαθούν να συνδυάσουν την εκπαίδευση και την απασχόληση.⁸⁸ Ο συνδυασμός εργασίας και σπουδών προσφέρει στους νέους μια πολύτιμη εμπειρία, αφού τους επιτρέπει να αναπτύξουν τις γενικές ή/και εξειδικευμένες δεξιότητές τους, από τις οποίες μπορούν να ωφεληθούν, καθώς μεταβαίνουν από το σχολείο στην εργασία. Είναι ενδιαφέρον ότι, με το να σπουδάζουν και συγχρόνως να εργάζονται, οι νέοι μπερδεύουν τα όρια ανάμεσα στην εκπαίδευση τους και στην εργασία.

Το ίδιο πράγμα ισχύει στην περίπτωση των νέων γυναικών, μολονότι για διαφορετικούς λόγους: παρά τον αυξανόμενο αριθμό γυναικών που συνεχίζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, και την πρόοδο που σημειώνεται στον τομέα των ίσων ευκαιριών εργασίας, οι γυναίκες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν το βάρος “της ταχυδακτυλουργίας” στην προσπάθεια να εξισορροπήσουν δύο καριέρες – μια στο χώρο εργασίας και άλλη μια στο σπίτι – εφόσον ο όγκος των δουλειών του σπιτιού και της φροντίδας των παιδιών συνεχίζει να είναι ευθύνη των

γυναϊκών. Συνεπώς, περισσότερες γυναίκες προσελκύονται, και απασχολούνται, σε εργασίες μερικής απασχόλησης.

Η Αγορά Εργασίας της Κύπρου και οι Τάσεις Απασχόλησης της Νεολαίας

Η οικονομία της Κυπριακής Δημοκρατίας έχει αναπτυχθεί με γοργούς ρυθμούς τις τελευταίες τρεις ή τέσσερις δεκαετίες. Η οικονομική έκρηξη που σημειώθηκε στο τέλος της δεκαετίας του '70 και στις αρχές της δεκαετίας του '80, που ονομάστηκε το «οικονομικό θαύμα», έχει αποδοθεί σε διάφορους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες. Σ' αυτούς η επεκτατική κυβερνητική πολιτική που παρείχε κίνητρα στις βιομηχανίες και τα ξενοδοχεία, και της αυτοσυγκράτηση που έδειξαν οι συντεχνίες, οι οποίες δέχτηκαν περικοπές στους μισθούς. Οι Ελληνοκύπριοι ωφελήθηκαν επίσης από τις ευκαιρίες που τους δοθήκαν ως αποτέλεσμα της γρήγορης ανάπτυξης της Μέσης Ανατολής (που ακολούθησε την αύξηση των τιμών του πετρελαίου στις αρχές της δεκαετίας του '70). Η ελληνοκυπριακή οικονομία ενισχύθηκε επίσης από τα χρήματα που ξοδεύτηκαν από τους αλλοδαπούς που κατέφυγαν στην Κύπρο μετά από τις κρίσεις στις χώρες καταγωγής τους – όπως ο πόλεμος στο Λίβανο και στη συνέχεια, η κατάρρευση του Σοβιετικού συστήματος και της Γιουγκοσλαβίας.

Ο πρωτοβάθμιος τομέας, που αποτελείται κυρίως από τη γεωργία και τα μεταλλεία, και ο δευτεροβάθμιος τομέας, που χαρακτηρίζεται κυρίως από τις ελαφριές κατασκευές, άρχισαν να δοκιμάζουν μια σταθερή πτώση από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και μετά. Αυτή η πτώση αντισταθμίστηκε με το παραπάνω από την αύξηση στον τομέα των υπηρεσιών και ιδιαίτερα του τουρισμού. Σήμερα, ο τομέας των υπηρεσιών συμβάλλει το 70% του ΑΕΠ και εργοδοτεί περίπου τα δύο τρίτα του εργατικού δυναμικού. Εξαιτίας της γρήγορης αυτής ανάπτυξης, η Δημοκρατία δεν έχει βιώσει υψηλά επίπεδα ανεργίας (εκτός από την περίοδο αμέσως μετά τα γεγονότα του 1974) – που έχει παραμείνει πολύ χαμηλή (4,5% το 2006) και είναι μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ. Η Δημοκρατία ταξινομείται έτσι μεταξύ των ευημερούσων χωρών, με βιοτικό επίπεδο που

θεωρείται από τα καλύτερα στην περιοχή. Την 1η Ιανουαρίου του 2008, η Δημοκρατία υιοθέτησε το Ευρώ και εντάχθηκε έτσι στην Ευρωζώνη, μια ένδειξη οικονομικής ισχύος. Αυτός είναι ταυτόχρονα, ένας παράγοντας ο οποίος βοηθά στη μεγαλύτερη ευρωστία της οικονομίας.

Το 2007, το σύνολο του εργατικού δυναμικού στο νότο έφτασε τις 393.377 και το ποσοστό απασχόλησης για τα άτομα μεταξύ των ηλικιών 15 και 64 ήταν 71% (80% για τους άνδρες και 62,4% για τις γυναίκες).⁸⁹ Ο τομέας των υπηρεσιών προσέλκυσε τον μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων (73,1%), ακολουθούμενος από τον βιομηχανικό τομέα (22,5%) και τον γεωργικό τομέα (4,4%). Όπως συμβαίνει συνήθως με τους νέους σε όλο τον κόσμο, οι Ελληνοκύπριοι νέοι τυγχάνουν ενός χαμηλότερου ποσοστού απασχόλησης μέσα στο εργατικό δυναμικό. Οι Ελληνοκύπριοι νέοι αποτέλεσαν το 9,9% του συνολικού εργατικού δυναμικού, ενώ το ποσοστό απασχόλησης ατόμων με ηλικία 15 έως 24 ήταν 37,4% (39,1% για τους άνδρες και 36% για τις γυναίκες). Το συνολικό ποσοστό ανεργίας ήταν 3,9% (3,4% για τους άνδρες και 4,6% για τις γυναίκες) με τα άτομα μεταξύ των ηλικιών 15 έως 24 να τυγχάνουν του υψηλότερου ποσοστού ανεργίας, 10,2% (11% για τους άνδρες και 9,4% για τις γυναίκες).⁹⁰ Και αυτή πάλι, είναι μια τάση που επικρατεί και σε άλλες χώρες. Επίσης κατά ενδιαφέροντα τρόπο, η ελληνοκυπριακή νεολαία φαίνεται να έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντούτοις, ενδέχεται να κρύβει «κρυμμένη ανεργία», όπως περιπτώσεις νέων που εργάζονται σε μια οικογενειακή επιχείρηση χωρίς να υπάρχει στην πραγματικότητα κενή θέση ή ανάγκη, ή άλλων που δεν δηλώνονται ως άνεργοι εξαιτίας του κοινωνικού στίγματος με το οποίο συσχετίζεται.

Η οικονομική κατάσταση διαφέρει αρκετά στο βορρά, όπου από το 1963, οι Τουρκοκύπριοι έπρεπε όλο και περισσότερο να στηριχθούν στη βοήθεια της Τουρκίας. Αν και τα γεγονότα του 1974 οδήγησαν στην κατάκτηση αφθονίας εδαφών, εργοστασίων, ξενοδοχείων και άλλων πλουτοπαραγωγικών πόρων, η τουρκοκυπριακή οικονομία δεν κατάφερε να εκτοξευθεί. Αυτό έχει αποδοθεί, εν μέρει, σε ιστορικά διαμορφωμένα μοτίβα

καταμερισμού εργασίας βάσει αδρών εθνοτικών γραμμών: οι Τουρκοκύπριοι έτειναν να συγκεντρώνονται στις δημόσιες διοικητικές θέσεις και τη γαιοκτησία, ενώ οι Ελληνοκύπριοι ασχολούνταν κυρίως με το εμπόριο και τις συναλλαγές, τομείς οι οποίοι μέσα στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς έμελλε να γίνουν οι πιο δυναμικοί και προσοδοφόροι οικονομικοί τομείς.⁹¹

Η Τουρκοκυπριακή οικονομία δυσκολεύτηκε επίσης λόγω του διεθνούς αποκλεισμού και της έλλειψης διεθνούς αναγνώρισης – που επιβλήθηκαν επιτυχώς από την Κυπριακή Δημοκρατία – δεδομένα που εμπόδισαν τις οποιεσδήποτε προοπτικές ανάπτυξης του εμπορίου και του τουρισμού αυτά έχουν βελτιωθεί μετά την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ, ως αποτέλεσμα της πίεσης που ασκείται από την ΕΕ για βελτίωση της κατάστασης των Τουρκοκυπρίων και των σχέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση υπήρξε ένας ιδιαίτερα επιτυχής τομέας, με σπουδαστές κυρίως από την Τουρκία. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το ξέπλυμα χρημάτων, τα νυχτερινά κέντρα και τα καζίνο, που όλα έχουν συνεισφέρει στην τουρκοκυπριακή οικονομία.⁹²

Το 2007, υπήρχαν συνολικά 89.787 άτομα, ηλικίας 15 και άνω, που εργοδοτούνταν στο βορρά (το εργατικό δυναμικό έφτασε συνολικά τα 91,815 άτομα).⁹³ Μεταξύ αυτών που απασχολούνταν, 67,9% ήταν άνδρες και μόνο 32,1% ήταν γυναίκες. Όπως και στο νότο, κινητήρια δύναμη της οικονομίας στο βορρά είναι ο τομέας των υπηρεσιών, στον οποίο απασχολείται περισσότερο από το 75% του εργατικού δυναμικού. Το 2006, οι οικονομικοί τομείς που απασχόλησαν τον μεγαλύτερο αριθμό Τουρκοκυπρίων ήταν το χονδρικό και λιανικό εμπόριο (18,3%), η δημόσια διοίκηση (16,3%), η εκπαίδευση (10,6%) και οι κατασκευές και τα δημόσια έργα (10,4%).⁹⁴

Το συνολικό ποσοστό ανεργίας αυτή την περίοδο στο βορρά είναι 9,4% (6,7% για τους άντρες και 14,7% για τις γυναίκες) – περισσότερο από το διπλάσιο ποσοστό ανεργίας που υπάρχει στο νότο.⁹⁵ Οι Τουρκοκύπριοι νέοι είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι

σε ότι αφορά την ανεργία και αποτελούν σχεδόν το ένα τέταρτο (23,8%) των ανέργων. Επίσης, το ποσοστό αυτό είναι περισσότερο από διπλάσιο των ατόμων της ίδιας ηλικιακής ομάδας που βιώνουν την ανεργία στην ελληνοκυπριακή κοινότητα.

Γενικά, το γεγονός ότι το ποσοστό απασχόλησης των Κύπριων νέων είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο εξηγείται εν μέρει από το ότι πολλοί προχωρούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και έτσι εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό σε μεγαλύτερη ηλικία – οι γυναίκες εισέρχονται στην αγορά εργασίας περίπου στην ηλικία των 23 χρόνων και οι άνδρες στα 24 ή 25 (λόγω της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας για τους νεαρούς άνδρες). Όσον αφορά στην τουρκοκυπριακή νεολαία το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης αποδίδεται περαιτέρω στην πιο αδύνατη οικονομία του βορρά.

Κίνητρα για Απασχόληση

Περίπου 30% των συμμετεχόντων στην ΕΦΝ₁ εργοδοτούνταν (27% των Ελληνοκυπρίων και 31% των Τουρκοκυπρίων). Μεταξύ αυτών, τα δύο τρίτα ήταν εργοδοτημένοι σε θέσεις πλήρους απασχόλησης (71% Ελληνοκύπριοι – 64% Τουρκοκύπριοι). Οι εργασίες μερικής απασχόλησης και οι καλοκαιρινές δουλειές αφορούσαν το 27% (28% των Ελληνοκυπρίων – 27% των Τουρκοκυπρίων) και 5% (1% Ελληνοκυπρίων – 9% Τουρκοκυπρίων) των νέων που συμμετείχαν στην έρευνα, αντίστοιχα. Η μεγάλη πλειοψηφία εκείνων που απασχολούνταν, είτε με πλήρες ωράριο, είτε με μερική απασχόληση, εργάζονταν στον ιδιωτικό τομέα (89% στο συνολικό δείγμα – 86% Ελληνοκύπριοι – 91% Τουρκοκύπριοι). Τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία απασχολούνταν κυρίως σε μη χειρωνακτικά εξειδικευμένα επαγγέλματα (όπως υπάλληλοι γραφείου ή λογιστές) (39% Ελληνοκύπριοι – 49% Τουρκοκύπριοι) ή σε χειρωνακτικά εξειδικευμένα και ημειδικευμένα επαγγέλματα (26% Ελληνοκύπριοι – 25% Τουρκοκύπριοι). Ένα μικρότερο ποσοστό αυτών που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι εργοδοτούνταν σε χειρωνακτικά επαγγέλματα (όπως καθαριστές, γεωργοί, φορτωτές): ενώ μόλις 8% των Ελληνοκυπρίων

ασκούσε τέτοια επαγγέλματα, ένα διπλάσιο ποσοστό Τουρκοκυπρίων (17%) έβρισκαν χειρωνακτική δουλειά.

Οι συμμετέχοντες που εργάζονταν κλήθηκαν να δώσουν τους λόγους για τους οποίους είχαν επιλέξει τη θέση στην οποία επί

του παρόντος εργάζονταν. Ενώ ο λόγος που δόθηκε από τους περισσότερους Ελληνοκυπρίους ήταν «ο καλός μισθός και τα ωφελήματα», ο επικρατέστερος λόγος μεταξύ των Τουρκοκυπρίων ήταν ότι απασχολούμενοι στην συγκεκριμένη θέση, ήταν «καλύτερα από το να είσαι άνεργος/η».

Γιατί επιλέξατε την εργασία στην οποία απασχολείστε τώρα;	Ελληνοκύπριοι
Καλός μισθός και ωφελήματα	1 ^η θέση
Καλό εργασιακό περιβάλλον	2 ^η θέση
Καλό ωράριο εργασίας	3 ^η /4 ^η θέση
Η θέση εργασίας είναι αυτό που σπούδασα	3 ^η /4 ^η θέση
Υπάρχει ζήτηση για αυτήν την εργασία και μπορούσα να βρω δουλειά εύκολα	5 ^η θέση

Πίνακας 4.1: Επιλογή της υφιστάμενης θέσης εργασίας – Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες

Γιατί επιλέξατε την εργασία στην οποία απασχολείστε τώρα;	Τουρκοκύπριοι
Είναι καλύτερα από το να είσαι άνεργος	1 ^η θέση
Η θέση εργασίας είναι αυτό που σπούδασα	2 ^η θέση
Καλός μισθός και ωφελήματα	3 ^η θέση
Υπάρχει ζήτηση για αυτήν την εργασία και μπορούσα να βρω δουλειά εύκολα	4 ^η θέση
Καλό εργασιακό περιβάλλον	5 ^η θέση

Πίνακας 4.2: Επιλογή της υφιστάμενης θέσης εργασίας – Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες

Δεύτερο, οι Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες υπέδειξαν ότι απασχολούνταν στις υφιστάμενες θέσεις εργασίας επειδή η εκπαίδευση που είχαν λάβει ήταν σε παρόμοιο τομέα και τρίτον, επειδή η εργασία παρείχε καλό μισθό και ωφελήματα. Αντίθετα, ο δεύτερος λόγος που αναφέρθηκε από τους Ελληνοκυπρίους ήταν το καλό εργασιακό περιβάλλον ` οι καλές ώρες απασχόλησης ήταν ο τρίτος λόγος (που ισοβαθμούσε με το «καλύτερα από το να είμαι άνεργος/η»). Η διαφορά στις απαντήσεις παραπέμπει στην οικονομική διαφορά που υπάρχει μεταξύ του βόρειου και του νότιου τμήματος του νησιού: οι Ελληνοκύπριοι οδηγούνται με βάση την καλή αμοιβή, το εργασιακό περιβάλλον και τις ώρες εργασίας, ενώ οι Τουρκοκύπριοι εστιάζουν πρώτιστα στην

αποφυγή της ανεργίας, ανεξάρτητα από τον τύπο απασχόλησης.

Από μια κοινωνικο-πολιτιστική σκοπιά, η σταδιοδρομία που επιλέγεται από τους Κυπρίους νέους συχνά θεωρείται μια αντανάκλαση της θέσης των γονέων τους. Όπως έχει ήδη επισημανθεί, τα ούτω καλούμενα επαγγέλματα «άσπρου κολάρου» θεωρούνται πολύ πιο ελκυστικά στην κυπριακή κοινωνία ` οι γονείς ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν επαγγέλματα όπως η λογιστική, η ιατρική και η νομική. Λαμβάνοντας το αυτό υπόψη, η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση δεν είναι δημοφιλής στην κυπριακή κοινωνία και έχει αποκτήσει το στίγμα της «δευτέρας κατηγορίας εκπαίδευσης» ` επαγγέλματα

πρακτικής και τεχνικής κατεύθυνσης συνήθως αποφεύγονται για χάρη των άλλων επαγγελμάτων του «άσπρου κολάρου». Εντούτοις, η ζήτηση για τέτοιου τύπου εργασίες είναι πολύ ψηλή και πληρούνται από φτηνούς και πρόθυμους μετανάστες. Οι γονείς της μεσαίας τάξης πιέζουν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν σταδιοδρομίες που θα διατηρήσουν την ταξική τους θέση – ή που θα τους ανυψώσουν ακόμα και σε ένα υψηλότερο στάτους – δεδομένου του φόβου να ξεπέσουν σε χαμηλότερο κοινωνικό ή οικονομικό στάτους. Κατά παρόμοιο τρόπο, οι γονείς της εργατικής τάξης ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να δουλέψουν σκληρά, ώστε να υπερβούν το ταξικό και κοινωνικό τους στάτους – η ανοδική κοινωνική κινητικότητα των παιδιών βελτιώνει τη φήμη ολόκληρης της οικογένειας.

Προκλήσεις που Αντιμετωπίζουν οι Κύπριοι Νέοι στην Απασχόληση

Οι Κύπριοι νέοι αντιμετωπίζουν μυριάδα προκλήσεων, καθώς προσπαθούν να εισαχθούν στην αγορά εργασίας και να θεμελιώσουν τις καριέρες τους. Μια από τις κύριες προκλήσεις είναι ο περιορισμένος αριθμός διαθέσιμων θέσεων για καταρτισμένους νέους επαγγελματίες. Αυτό οφείλεται κυρίως στη φύση της πλειοψηφίας των κυπριακών εταιριών, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως μικρές ή μεσαίες οικογενειακές επιχειρήσεις. Λαμβάνοντας υπόψη το μικρό μέγεθος αυτών των επιχειρήσεων και τη διευθυντική τους δομή (οι διευθυντικές θέσεις τυπικά πληρούνται από τον ιδιοκτήτη της επιχείρησης ή ένα άλλο μέλος της οικογένειας) υπάρχουν περιορισμένες θέσεις που να ταιριάζουν με τα προσόντα των νέων αποφοίτων.

Δεδομένου ότι πολλοί Κύπριοι νέοι αποκτούν μια καλή εκπαίδευση, αλλά μόνο ένας περιορισμένος αριθμός κενών θέσεων εργασίας είναι διαθέσιμος, πολλοί παίρνουν τη συνειδητή απόφαση να αναμένουν έως ότου βρουν μια καλή ευκαιρία εργασίας, παρά να δεχτούν μια θέση που δεν αντιπροσωπεύει τα προσόντα τους. Η εκτεταμένη οικονομική στήριξη που τυπικά παρέχεται από τους Κύπριους γονείς τους δίνει την ευκαιρία να

δρουν με αυτό τον τρόπο. Οι περισσότεροι νέοι δεν έχουν την πολυτέλεια αυτής της επιλογής, και έτσι πολλοί πρέπει να συμβιβαστούν και να δεχτούν να δουλέψουν σε θέσεις που δεν τους παρέχουν την ευκαιρία να εφαρμόσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες, που έχουν αποκτήσει κατά την περίοδο των σπουδών τους. Δεδομένης της φύσης των κυπριακών επιχειρήσεων, οι διευθυντές παραδοσιακά έχουν δώσει ελάχιστη προσοχή στην ανθρώπινη ανάπτυξη του δυναμικού τους. Λαμβάνοντας υπόψη τόσο αυτό, όσο και τις μειωμένες προοπτικές επαγγελματικής ανέλιξης, οι Κύπριοι νέοι υφίστανται μια έλλειψη ευκαιριών επαγγελματικής και προσωπικής ανάπτυξης.

Υπάρχει επίσης μεγάλη διαφορά μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα στην Κύπρο. Ο δημόσιος τομέας προσφέρει ψηλότερους μισθούς, καλύτερες ώρες εργασίας, ωφελήματα και συνταξιοδοτικά σχέδια, καθώς επίσης και λιγότερο αγχωτικές συνθήκες εργασίας. Συνεπώς, το «όνειρο» πολλών Κυπρίων νέων είναι να βρουν απασχόληση στο δημόσιο τομέα και οι γονείς είναι ένθερμοι υποστηρικτές μιας τέτοιας επιλογής (συχνά αυτό είναι το όνειρο των γονέων, το οποίο προσπαθούν να μεταδώσουν στα παιδιά τους). Ένα άλλο ζήτημα που απασχολεί τους Κύπριους νέους είναι η διαδεδομένη πεποίθηση ότι όταν πρόκειται να εργοδοτηθεί νέο προσωπικό, τόσο ιδιωτικοί οργανισμοί, όσο και η κυβέρνηση, τείνουν να επιλέγουν υποψηφίους βάσει των κοινωνικών και πολιτικών τους διασυνδέσεων (γνωστά ως *μέσα* από τους Ελληνοκυπρίους και *torpil* από τους Τουρκοκυπρίους) και όχι βάσει των προσόντων ή/και της επαγγελματικής τους πείρας. Ως αποτέλεσμα, οι Κύπριοι νέοι συχνά αισθάνονται ανησυχία και απογοήτευση, όταν συνυποψήφιοι τους, με λιγότερα ή κατώτερα προσόντα και δεξιότητες από τα δικά τους, διορίζονται σε περιζήτητες θέσεις.

Αυτές οι καταστάσεις και οι προκλήσεις τεκμηριώνονται από την ΕΦΝ₁. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να εκτιμήσουν ποιο, κατά την άποψή τους, ήταν το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι Κύπριοι νέοι στη διαδικασία εξεύρεσης μιας επικερδούς απασχόλησης.

Ποια νομίζετε ότι είναι τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι της Κύπρου κατά την προσπάθειά τους να βρουν μια εργασία;

Ελληνοκύπριοι	1 ^η επιλογή (%)	2 ^η επιλογή (%)	3 ^η επιλογή (%)
1. Δεν υπάρχουν αρκετές ευκαιρίες εργασίας/κενές θέσεις για τους νέους	39	12	11
2. Δεν υπάρχουν καθόλου ευκαιρίες/κενές θέσεις εργασίας για τους νέους	9	10	8
3. Κάποιος μπορεί να βρεί θέσεις εργασίας αλλά:			
α. Κακοπληρώνεται	21	17	16
β. Μερικοί νέοι δεν έχουν τις διασυνδέσεις για να βρουν εργασία	15	18	13
γ. Μερικοί νέοι δεν έχουν τα απαραίτητα προσόντα	7	13	11
δ. Μερικοί νέοι δεν έχουν την αναγκαία εμπειρία	10	14	18
ε. Δεν συνάδουν με τις δεξιότητες των νέων	3	6	8

Πίνακας 4.3: Τα μεγαλύτερα προβλήματα στην εύρεση εργασίας: Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες

Ποια νομίζετε ότι είναι τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι της Κύπρου κατά την προσπάθειά τους να βρουν μια εργασία;

Τουρκοκύπριοι	1 ^η επιλογή (%)	2 ^η επιλογή (%)	3 ^η επιλογή (%)
1. Δεν υπάρχουν αρκετές ευκαιρίες/κενές θέσεις εργασίας για τους νέους	54	7	4
2. Δεν υπάρχουν καθόλου ευκαιρίες/κενές θέσεις εργασίας για τους νέους	17	19	2
3. Κάποιος μπορεί να βρεί θέσεις εργασίας αλλά:			
α. Κακοπληρώνεται	12	22	7
β. Μερικοί νέοι δεν έχουν τις διασυνδέσεις για να βρουν εργασία	7	11	7
γ. Μερικοί νέοι δεν έχουν τα απαραίτητα προσόντα	3	6	5
δ. Μερικοί νέοι δεν έχουν την αναγκαία εμπειρία	6	8	12
ε. Δεν συνάδουν με τις δεξιότητες των νέων	1	4	5

Πίνακας 4.4: Τα μεγαλύτερα προβλήματα στην εύρεση εργασίας: Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες

Η μεγαλύτερη δυσκολία που υπογραμμίστηκε τόσο από τους Ελληνοκύπριους, όσο και από τους Τουρκοκύπριους συμμετέχοντες ήταν η έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης για τους νέους. Το δεύτερο μεγαλύτερο πρόβλημα που βιώνουν οι Ελληνοκύπριοι νέοι είναι ότι, ενώ υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας, η αμοιβή που προσφέρεται είναι πάρα πολύ χαμηλή

(συνήθως μια κατάσταση που υφίσταται στον ιδιωτικό τομέα). Αυτό το ζήτημα ήταν το τρίτο που αναφέρθηκε από τους Τουρκοκύπριους που συμμετείχαν στην έρευνα, για τους οποίους το δεύτερο μεγαλύτερο πρόβλημα στο να βρουν δουλειά στην κοινότητά τους, είναι ότι δεν υπάρχει καμία ευκαιρία εργασίας διαθέσιμη στους νέους. Σύμφωνα με τους Ελληνοκύπριους

συμμετέχοντες, ο τρίτος παράγοντας που εμποδίζει τους νέους στην προσπάθεια τους να βρουν μια θέση εργασίας είναι ότι μερικοί νέοι, ή μάλλον οι οικογένειές τους, απλώς δεν έχουν τις απαραίτητες 'διασυνδέσεις' που απαιτούνται για την εξασφάλιση μιας θέσης εργασίας. Αυτό εκτιμήθηκε ως το τέταρτο πρόβλημα μεταξύ των Τουρκοκυπρίων.

Η σημασία που αποδίδεται στην εκπαίδευση από τους νέους όλου του νησιού, υπογραμμίστηκε όταν ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαριθμήσουν, ξεκινώντας από την πλέον σημαντική, τις ιδιότητες εκείνες που θεωρούν ως τις περισσότερο χρήσιμες στην προσπάθεια εξεύρεσης απασχόλησης στην Κύπρο.

Ποιες θεωρείτε ως τις 3 πιο χρήσιμες ιδιότητες που απαιτούνται, προκειμένου να βρείτε μια καλή εργασία στην Κύπρο;

Ελληνοκύπριοι	1 ^η επιλογή (%)	2 ^η επιλογή (%)	3 ^η επιλογή (%)
1. Ένα καλό πρώτο πτυχίο	31	17	8
2. Διασυνδέσεις	29	13	15
3. Ένα καλό μεταπτυχιακό	24	20	10
4. Καλές δεξιότητες στην Πληροφορική	6	15	16
5. Καλή προσωπικότητα	5	10	14
6. Ψηλή συναισθηματική νοημοσύνη (E.Q) (π.χ. δεξιότητες στην επικοινωνία, την ομαδική εργασία κλπ...)	4	4	8
7. Καλή εμφάνιση	4	8	9
8. Ψηλό δείκτη νοημοσύνης (I.Q.)	3	4	7
9. Τύχη	3	5	6

Πίνακας 4.5: Χρήσιμες ιδιότητες στην αναζήτηση εργασίας: Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες

Ποιες θεωρείτε ως τις 3 πιο χρήσιμες ιδιότητες που απαιτούνται, προκειμένου να βρείτε μια καλή εργασία στην Κύπρο;

Τουρκοκύπριοι	1 ^η επιλογή (%)	2 ^η επιλογή (%)	3 ^η επιλογή (%)
1. Ένα καλό πρώτο πτυχίο	47	12	9
2. Ένα καλό μεταπτυχιακό	16	24	4
3. Καλές δεξιότητες στην Πληροφορική	9	14	9
4. Διασυνδέσεις	7	4	19
5. Ψηλό δείκτη νοημοσύνης (I.Q.)	6	10	5
6. Τύχη	6	7	13
7. Καλή προσωπικότητα	4	7	13
8. Ψηλή συναισθηματική νοημοσύνη (E.Q) (π.χ. δεξιότητες στην επικοινωνία, την ομαδική εργασία κλπ...)	4	8	4
9. Καλή εμφάνιση	3	8	6

Πίνακας 4.6: Χρήσιμες ιδιότητες στην αναζήτηση εργασίας: Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες

Τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία συμφώνησαν ότι ένα ‘καλό πτυχίο’ ήταν το πιο χρήσιμο προσόν που τους έδινε τη δυνατότητα να εργοδοτηθούν. Για τους Τουρκοκυπρίους, το επόμενο χρήσιμο προσόν ήταν ένα ‘καλό μεταπτυχιακό’. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, για τους Ελληνοκυπρίους, το δεύτερο πιο χρήσιμο προσόν ήταν οι κατάλληλες πολιτικές ή κοινωνικές διασυνδέσεις (που καταδεικνύουν πόσο σημαντικά είναι τα μέσα – ή, τουλάχιστον πόσο σημαντικά τα θεωρούν οι Ελληνοκύπριοι). Ένα ‘καλό’ μεταπτυχιακό θεωρείται το τρίτο πιο χρήσιμο προσόν· οι λιγότερο χρήσιμες ιδιότητες ήταν η υψηλή νοημοσύνη (I.Q.) και η τύχη. Για τους Τουρκοκυπρίους νέους η συναισθηματική νοημοσύνη και η καλή εμπειρία ήταν οι λιγότερο χρήσιμες ιδιότητες για την εξασφάλιση μιας εργασίας.

Παρά τις διάφορες προκλήσεις και τα προβλήματα, τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες έδειξαν ένα ιδιαίτερο επίπεδο ικανοποίησης σχετικά με τις εργασίες τους. Μόνο 8% των Ελληνοκυπρίων και 10% των Τουρκοκυπρίων ήταν είτε “λίγο” είτε “καθόλου” ικανοποιημένοι με τις δουλειές τους· μολονότι 25% των Ελληνοκυπρίων και 28% των Τουρκοκυπρίων ήταν «κάπως» ικανοποιημένοι. Τέλος, 67% των Ελληνοκυπρίων και 62% των Τουρκοκυπρίων υπέδειξαν ότι ήταν «μάλλον» ή «πολύ» ικανοποιημένοι με τη θέση εργασίας που κατείχαν.

Το Ζήτημα του Φύλου: Γυναίκες στο Χώρο Εργασίας

Η συμμετοχή των γυναικών στο ελληνοκυπριακό εργατικό δυναμικό έχει αυξηθεί σταθερά από την αρχή της δεκαετίας του ‘80. Το 1999 τα ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό ήταν 54,7% για τις γυναίκες και 81,8% για τους άνδρες - μέχρι το 2006 το χάσμα είχε απαμβλυνθεί καθώς το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό για τις γυναίκες ανήλθε στο 63,8% ενώ το ποσοστό για τους άνδρες μόλις που αυξήθηκε, φτάνοντας το 82,7%.⁹⁶ Το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο τουρκοκυπριακό εργατικό δυναμικό

είναι αρκετά πιο χαμηλό από αυτό των Ελληνοκύπριων γυναικών. Οι Τουρκοκύπριες αποτελούν 36,1% του εργατικού δυναμικού (έναντι 62,8% των Τουρκοκυπρίων αντρών).

Η οικονομική έκρηξη της δεκαετίας του ‘80 άνοιξε διάφορες θέσεις εργασίας στο πλαίσιο της τουριστικής βιομηχανίας, αλλά και του ευρύτερου τομέα των υπηρεσιών, που ήταν διαθέσιμες για τις Ελληνοκύπριες γυναίκες. Αυτές οι εργασίες θεωρήθηκαν ιδιαίτερα αρμόζουσες για τις γυναίκες, δεδομένου ότι έμοιαζαν με τους υπηρεσιακούς ρόλους που αποδίδονταν στις γυναίκες στην κυπριακή κοινωνία – όπως αυτούς των οικοκυρών και φροντιστών. Αρχικά, οι σταδιοδρομίες των γυναικών φαίνονταν να διαδραματίζουν έναν ενισχυτικό ρόλο, αφού συνέβαλλαν στις οικογενειακές αποδοχές, αλλά όχι ως οι πρωταρχικοί κουβαλητές. Τα κύρια καθήκοντά τους ήταν η ανατροφή των παιδιών και η φροντίδα των οικογενειών τους – ως εκ τούτου η πλειοψηφία των οικιακών δραστηριοτήτων αναλαμβάνονταν από τις γυναίκες. Η συμβολή των αντρών στο σπίτι αφορούσε συχνά τον τομέα των επισκευών, των κατασκευών, ή της φροντίδας του κήπου.

Αν και το Σύνταγμα του 1960 της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι εναντίον οποιασδήποτε “δυσμενούς διακρίσεως αμέσου ή εμμέσου εις βάρος οιοδήποτε ατόμου ένεκα της κοινότητας, της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, της γλώσσας, του φύλου, των πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής καταγωγής, της γεννήσεως, του πλούτου, της κοινωνικής τάξεως αυτού ή ένεκα οιοδήποτε άλλου λόγου” (άρθρο 28), οι γυναίκες στο εργατικό δυναμικό υπέφεραν από πολλές μορφές διακρίσεων ως προς τον τύπο απασχόλησης, τους όρους εργασίας, την ανισότητα στην αμοιβή και στις ευκαιρίες για προαγωγή.

Ένας αριθμός μέτρων έχουν ληφθεί προκειμένου να απαμβλυνθεί το φυλετικό χάσμα που υπάρχει στην αγορά εργασίας της Κύπρου. Το 1985 η Κυπριακή Δημοκρατία επικύρωσε τη σύμβαση των Η.Ε (34/180) σχετικά με την Αποβολή Όλων των Μορφών Διάκρισης Ενάντια στις Γυναίκες (Νόμος 78/85) που προσπαθεί να αφαιρέσει όλες τις μορφές διάκρισης ενάντια στις

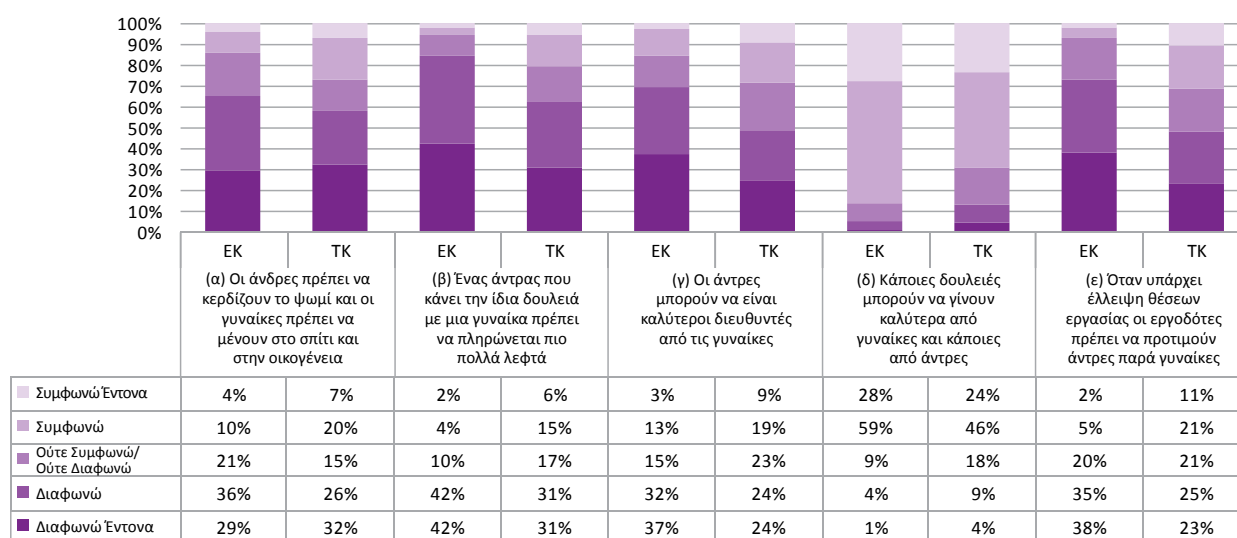
γυναίκες σε όλες τις σφαίρες της ζωής, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, της πολιτικής, της απασχόλησης, της οικογένειας και της δημόσιας ζωής. Βάσει του νόμου για τον τερματισμό της απασχόλησης (Νόμος 24/87), το κοινωνικό φύλο, η εγκυμοσύνη, ή η άδεια μητρότητας, δεν συνιστούν λόγους για τερματισμό της απασχόλησης. Επιπλέον, ο Νόμος Ίσης Αμοιβής (158/89) καθιερώθηκε προκειμένου να προσφέρει την καταβολή ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας. Αυτός ο νόμος έχει επιβληθεί από την κυβέρνηση και τις μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις.⁹⁷

Ως αποτέλεσμα, το χάσμα απολαβών σε

σχέση με το φύλο έχει μειωθεί από 33% το 1994 σε 25% το 2005. Αυτοί οι νόμοι και η υπογραφή διεθνών συνθηκών, σε συνάρτηση με την πίεση που ασκήθηκε από γυναικείες οργανώσεις, συντεχνίες και πολιτικές ομάδες, είχαν ως αποτέλεσμα ιδιαίτερες βελτιώσεις στις συνθήκες εργασίας των γυναικών στη Κυπριακή Δημοκρατία.⁹⁸

Όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των Κύπριων νέων σε μια σειρά δηλώσεων σχετικά με τους ρόλους των ανδρών και των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, τα παραδοσιακά στερεότυπα όσον αφορά το κοινωνικό φύλο φαίνεται να αλλάζουν:

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με τα ακόλουθα:

Πίνακας 4.7: Στάσεις απέναντι στους παραδοσιακούς ρόλους/στερεότυπα του κοινωνικού φύλου

Τα δύο τρίτα (66%) των Ελληνοκυπρίων που συμμετείχαν, είτε “διαφώνησαν έντονα” είτε “διαφώνησαν” με τη δήλωση ότι οι άνδρες πρέπει να είναι οι κύριοι κουβαλητές της οικογένειας, ενώ οι γυναίκες πρέπει να παραμένουν στο σπίτι, φροντίζοντας το νοικοκυριό και την οικογένεια – κατά τρόπο ενδιαφέροντα μόνο 14% “συμφώνησαν” ή “συμφώνησαν έντονα” με αυτή την δήλωση. Τα αντίστοιχα συμπεράσματα μεταξύ των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων παρουσίασαν μια κάπως παρόμοια στάση όσον αφορά στους παραδοσιακούς ρόλους

που αναλάμβαναν οι άνδρες και οι γυναίκες, με 58% των ερωτώμενων είτε να “διαφωνούν έντονα” είτε να «διαφωνούν» με τη δήλωση αυτή. Εντούτοις, ένα μεγαλύτερο μέρος των Τουρκοκυπρίων “συμφώνησε” ή “συμφώνησε έντονα” με τη δήλωση (21% των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν, έναντι 14% των Ελληνοκυπρίων συμμετεχόντων), αναδεικνύοντας τις πιο παραδοσιακές και συντηρητικές αξίες των Τουρκοκυπρίων σε σύγκριση με τους Ελληνοκυπρίους, οι οποίοι έχουν επηρεασθεί περισσότερο από τον εκμοντερνισμό.

Οι αντιλήψεις των Κυπρίων νέων ως προς την αρχή της «ίσης αμοιβής, για ίση εργασία» φαίνεται να απεικονίζουν μια μετατόπιση αντιλήψεων και πεποιθήσεων. Περίπου 83% των Ελληνοκυπρίων «διαφώνησε έντονα» ή «διαφώνησε» με τη δήλωση ότι ένας άνδρας, που κάνει την ίδια εργασία με μια γυναίκα, πρέπει να αμείβεται καλύτερα. Μόνο 7% των Ελληνοκύπριων συμμετεχόντων είτε «συμφώνησε» είτε «συμφώνησε έντονα» με αυτή την δήλωση. Για άλλη μια φορά, οι απαντήσεις των Τουρκοκυπρίων ήταν ίδιες με αυτές των Ελληνοκυπρίων – όμως προς την πιο συντηρητική πλευρά: λίγο λιγότεροι από τα δύο τρίτα (62%) είτε «διαφώνησαν έντονα», είτε «διαφώνησαν» με τη δήλωση, και περίπου το ένα πέμπτο (20%) είτε «συμφώνησε» είτε «συμφώνησε έντονα» ότι ένας άνδρας πρέπει να κερδίζει περισσότερα χρήματα από μια γυναίκα έστω και εάν και οι δύο έχουν τον ίδιο φόρτο εργασίας. Παρόμοια αποτελέσματα παρουσιάστηκαν ως προς τη δήλωση (ε).

Η μόνη δήλωση που συνάντησε λίγο διαφορετικές απαντήσεις είναι η δήλωση (δ), «Μερικές εργασίες μπορούν να γίνουν καλύτερα από τις γυναίκες και μερικές άλλες εργασίες μπορούν να γίνουν καλύτερα από τους άνδρες». Αυτή η δήλωση προκάλεσε αντίθετες απαντήσεις τόσο από την ελληνοκυπριακή όσο και από την τουρκοκυπριακή νεολαία. Σε αυτή την περίπτωση, 87% των Ελληνοκυπρίων και 70% των Τουρκοκυπρίων έδειξαν ότι είτε «συμφωνούν», είτε «συμφωνούν έντονα» με αυτή τη δήλωση, με μόνο 5% και 13% είτε να «διαφωνούν έντονα», είτε να «διαφωνούν» αντίστοιχα. Κατά συνέπεια, ενώ η κυπριακή νεολαία πιστεύει ότι η σύγχρονη Κύπρια κατέχει ένα ρόλο στο εργατικό δυναμικό και έχει δικαίωμα στην ίση αμοιβή για την ίδια εργασία, υπάρχει ακόμα ένα χάσμα που χωρίζει κοινωνικά τα φύλα ως προς την αντίληψη που θεωρεί τις γυναίκες ικανές να αναλάβουν συγκεκριμένες εργασίες.

Οι συνεντεύξεις βάθους εξέτασαν ενδελεχέστερα τις διαφορές μεταξύ των κοινωνικών φύλων, με τους Κύπριους νέους να διατηρούν ποικίλες απόψεις ως προς το αν υπάρχει ισότητα των φύλων στην Κύπρο. Μερικοί συμμετέχοντες δήλωσαν με σθένος ότι δεν υπάρχει ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών:

Νομίζω ότι δεν υπάρχει ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών ` δεν υπάρχει καμία τέτοια αντίληψη.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής (Συμβουλευτική), αγροτική Λευκωσία]

Άσχετα με το πόσο οι ίδιοι πιστεύαν ή όχι στην ισότητα των φύλων, μερικοί συμμετέχοντες θεώρησαν τους εαυτούς τους, ή επεσήμαναν ότι η κυπριακή κοινωνία, και ειδικότερα οι άνδρες, είτε δεν θεωρούν είτε δεν συμπεριφέρονται στις γυναίκες με τον ίδιο τρόπο που συμπεριφέρονται στους άντρες.

Πολλοί άνθρωποι υποστηρίζουν ότι [τα δύο φύλα] είναι ίσα, αλλά εγώ δεν πιστεύω ότι είναι. Δεν ισχύει αυτό στην Κύπρο. Γενικά, ακόμα κι αν οι άντρες και οι γυναίκες μπορούν να κάνουν το ίδιο πράγμα, αντιμετωπίζονται διαφορετικά, έτσι δεν είναι ίσοι.

[Τουρκοκύπρια, 23, οικοκυρά, παντρεμένη, αγροτική Λευκωσία]

Ένας άνδρας μπορεί να κάνει περισσότερα πράγματα από μια γυναίκα.

[Ελληνοκύπριος, 17, εγκατέλειψε το σχολείο, ταμίας, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Όχι, μέχρι και σήμερα, οι άντρες στην Κύπρο υποτιμούν τις γυναίκες τους ` τις θεωρούν ως κατώτερα ανθρώπινα όντα.

[Ελληνοκύπρια, 24, απόφοιτος κολεγίου, εργάζεται σε μια ιδιωτική επιχείρηση, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Μερικοί συμμετέχοντες προβληματίστηκαν με αυτό το ζήτημα, αφ' ενός επειδή αναγνώριζαν ότι διεξαγόταν μια μάχη για την ισότητα, και αφ'ετέρου, επειδή επεσήμαιναν τους περιορισμούς που υπάρχουν σχετικά με τους ρόλους που οι άντρες και οι γυναίκες επιτελούν στην κοινωνία. Οι Κύπριοι νέοι φαίνεται να αναγνωρίζουν ότι η νεωτερικότητα εξυπακούεται περισσότερη ισότητα για τις γυναίκες, όμως ακόμα προσκολλώνται στους συμβατικούς ρόλους σχετικά με το κοινωνικό φύλο, οι οποίοι έχουν διατηρηθεί από την παραδοσιακή κυπριακή κοινωνία. Εντούτοις, ακριβώς επειδή συνειδητοποιούν ότι τέτοιες απόψεις μπορούν σήμερα να θεωρηθούν συντηρητικές, ή ακόμα και αντιδραστικές, προσφεύγουν σε επιχειρήματα του τύπου

«ναι-αλλά»⁹⁹ (“ναι πιστεύω στην ισότητα, αλλά ο λόγος Χ δικαιολογεί την ανισότητα»):

Φυσικά, υποστηρίζω γενικά την ισότητα των φύλων. Αλλά νομίζω ότι οι γυναίκες δεν πρέπει να είναι δυναμικές και να τους δίνονται ευκαιρίες να είναι παντού ίσες. Νομίζω ότι, τελικά, η κυριαρχία των αντρών στην κοινωνία σε ένα βαθμό της τάξεως του 60%, είναι καλύτερη.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής (γεωργική μηχανική)]

[Ισότητα των φύλων] υπάρχει, αλλά όχι στην έκταση που πρέπει. Ενώ, ότι οι γυναίκες προσπαθούν τώρα να αποδείξουν την ισότητά τους, αλλά είμαι της άποψης ότι, στην πράξη, δεν είμαστε ίσες [...] για το λόγο ότι οι άντρες μπορούν να κάνουν μερικά πράγματα, ενώ οι γυναίκες μπορούν να κάνουν άλλα πράγματα.

[Ελληνοκύπρια, 24, απόφοιτος γυμνασίου, ιδιοκτήτρια καταστήματος, παντρεμένη με ένα παιδί]

Μερικοί συμμετέχοντες θεώρησαν ότι υπάρχει ισότητα σε πολλά επαγγέλματα, με τις γυναίκες και τους άνδρες να κρίνονται με βάση την εμπειρία και την τεχνογνωσία τους, παρά βάσει του κοινωνικού τους φύλου. Εντούτοις, πολλοί θεωρούν ότι οι νέες αυτές αντιλήψεις ανταποκρίνονται περισσότερο στους νεότερους Κύπριους:

Ναι, σε διάφορα επαγγέλματα [...] δεν πιστεύω ότι η θέση μας είναι διαφορετική από αυτή των αντρών. Σε οποιαδήποτε εργασία ή επιχείρηση και αν πάεις, δεν κοιτάζουν να δουν εάν είσαι γυναίκα ή άντρας, αλλά εξετάζουν τις γνώσεις σου [...]. [Ανισότητα] υπάρχει για τους ενήλικες, οι οποίοι, μπορεί ακόμα να θεωρούν τη γυναίκα ως μια κατώτερη ύπαρξη, αλλά μεταξύ των νέων, ναι, υπάρχει ισότητα.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος, φαρμακοποιός, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Ορισμένοι Κύπριοι συμμετέχοντες δεν ήταν μόνο βέβαιοι ότι η ισότητα μεταξύ των αντρών και των γυναικών είναι μια πραγματικότητα, αλλά και ότι οι γυναίκες είναι τώρα ένα βήμα πιο μπροστά από τους άνδρες – δεδομένου ότι δεν είναι υποχρεωμένες να υπηρετήσουν στο στρατό, όπως συμβαίνει με τους νεαρούς άντρες. Εφόσον έτσι οι γυναίκες μπορούν να εισέλθουν στο εργατικό δυναμικό

νωρίτερα από τους άνδρες, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, κατ’ αυτό τον τρόπο, οι γυναίκες ευνοούνται όσον αφορά τις σταδιοδρομίες τους και μπορούν να προοδεύσουν πιο γρήγορα από τους άντρες:

Νομίζω ότι από πολλές απόψεις, ήδη είμαστε ίσοι με τις γυναίκες, αλλά όσον αφορά την εργασία οι γυναίκες είναι ένα βήμα πιο μπροστά από τους άντρες. Παραδείγματος χάριν, αν το σκεφτείς, όταν αποφοιτήσουμε από το λύκειο και ένα κορίτσι και ένα αγόρι δώσουν μια εξέταση για μια θέση στο δημόσιο, αυτό που συμβαίνει είναι ότι το κορίτσι μπορεί να κάνει αίτηση ενώ το αγόρι δεν μπορεί λόγω της στρατιωτικής του θητείας. Επιπλέον, εάν έχεις το πιστοποιητικό από αυτή την κυβερνητική εξέταση μπορείς εύκολα να υποβάλεις αίτηση για μια θέση ως δάσκαλος στα κρατικά σχολεία. Η στρατιωτική θητεία είναι πολύ προβληματική και εμποδίζει το μέλλον μας. Πρέπει να περιμένω δύο χρόνια να ολοκληρώσω το στρατιωτικό μου καθήκον προτού μπορέσω να εισέλθω στο εργατικό δυναμικό. Νομίζω ότι θα ήταν καλύτερα εάν έπρεπε να κάνουν και τα κορίτσια θητεία στο στρατό.

[Τουρκοκύπριος, 21, φοιτητής (Επικοινωνία), αστικό Μόρφου]

Ναι, επειδή οι γυναίκες είναι παντού οι ίδιες με τους άνδρες, και αυτό σημαίνει ισότητα παραδείγματος χάριν, από την άποψη των ευκαιριών εργασίας. Αλλά από την άποψη της στρατιωτικής θητείας, οι γυναίκες και οι άντρες δεν είναι ίσοι: εκείνες μπορούν να βρουν δουλειά όταν αποφοιτήσουν, αλλά οι άντρες πρέπει να περιμένουν έως ότου ολοκληρώσουν τη στρατιωτική τους θητεία. Οι εργοδότες δεν σε δέχονται πριν την στρατιωτική θητεία προτιμών κάποιον που έχει ολοκληρώσει τη θητεία του... Νομίζω ότι και οι γυναίκες πρέπει να πηγαίνουν στρατό...

[Τουρκοκύπριος, 24, εργάζεται σε κατάσταση ηλεκτρονικών υπολογιστών, αστική Λευκωσία]

Παρά τις βελτιώσεις των συνθηκών εργασίας για τις γυναίκες και τις στάσεις απέναντι στην εργαζόμενη γυναίκα, οι Κύπριες συνεχίζουν να διατηρούν τους παραδοσιακούς ρόλους της μητέρας, της οικοκυράς και της φροντίστριας. Κατά συνέπεια δεν πρέπει να μας εκπλήσσει ότι πολλές Κύπριες ελκύονται

από την εκπαιδευτική υπηρεσία, ιδιαίτερα στο δημόσιο τομέα, και βρίσκουν απασχόληση σε αυτό τον τομέα. Οι βολικές ώρες εργασίας (η εργάσιμη μέρα τελειώνει λίγο μετά το μεσημέρι) και η εκτενής ετήσια άδεια εργασίας, τους παρέχει χρόνο για να αφιερωθούν στις οικογένειες και στο σπίτι τους.

Κατάλοιπα της άποψης ότι η σταδιοδρομία μιας γυναίκας είναι περισσότερο «υποστηρικτικού ρόλου» μπορούν να φανούν μέσα από την εξέταση της τρέχουσας κατάστασης στη μερική απασχόληση: σχεδόν 93% των ατόμων που ενδιαφέρονται να βρουν μια θέση μερικής απασχόλησης είναι γυναίκες. Κατά συνέπεια οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία τέτοιων εργαζομένων και αποτελούν το 68,9% εκείνων που εργοδοτούνται σε θέσεις μερικής απασχόλησης. Οι κύριοι λόγοι που δίνονται γι' αυτό είναι η δυσκολία τους να βρουν μια θέση πλήρους απασχόλησης (33%), προσωπικοί ή οικογενειακοί λόγοι (33%), και η συνειδητή επιλογή να εργάζονται με μειωμένο ωράριο προκειμένου να φροντίζουν τα παιδιά ή τους ηλικιωμένους (22%).

Ευθύνη και Ενδυνάμωση μέσω της Απασχόλησης

Η μετάβαση της νεολαίας από την εκπαίδευση στην εργασία, και ο τύπος και οι συνθήκες της επακόλουθης εργοδότησης τους, μπορούν να επηρεάσουν τα αισθήματα αυτοπεποίθησης, ευθύνης και πολιτότητας που χαρακτηρίζουν τους νέους ανθρώπους, και ενπροκειμένω, την κυπριακή νεολαία. Όπως έχουμε δει, οι Ελληνοκύπριοι νέοι βιώνουν ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας στην Ευρώπη (χωρίς να υπολογίζεται η κρυφή απασχόληση, που αναφέραμε νωρίτερα). Συγκρίνοντας, η τουρκοκυπριακή νεολαία βιώνει πιο υψηλά επίπεδα ανεργίας από τους Ελληνοκυπρίους. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, οι δύο αυτές αποκλίνουσες περιπτώσεις μπορούν να οδηγήσουν σε παρόμοια αποτελέσματα. Στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, η μακρόχρονη ανεργία συχνά οδηγεί σε συνεχιζόμενη εξάρτηση των νέων από τους γονείς τους, προβλήματα που σχετίζονται με τις προσωπικές προοπτικές ζωής των νέων, την έλλειψη προσανατολισμού, την πικρία, την αντίθεση προς τις πολιτικές αρχές και

την εχθρότητα προς τους αλλοδαπούς.¹⁰⁰ Όλα αυτά, μπορούν στη συνέχεια να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην ευρύτερη κοινωνία.

Στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, τα σχετικά χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας (σε σχέση με τη νεολαία τόσο στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, όσο και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες) δεν υποδηλώνουν απαραίτητα ότι η ελληνοκυπριακή νεολαία δεν αντιμετωπίζει προκλήσεις και δυσκολίες. Πολλοί Ελληνοκύπριοι γίνονται θύματα των ίδιων καταστάσεων που εμποδίζουν την ανάπτυξή τους κατά την εκπαιδευτική φάση της ζωής τους. Οι γονείς συχνά επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των παιδιών τους, δεδομένης της σημαντικής οικονομικής συμβολής τους ως προς την πληρωμή των διδάκτρων. Πολλοί Κύπριοι νέοι ενθαρρύνονται από τους γονείς τους να ακολουθήσουν τις σπουδές εκείνες που θα τους οδηγήσουν σε συγκεκριμένα παραδοσιακά επαγγέλματα «άσπρου κολάρου» – συχνά ενάντια στις προτιμήσεις των ιδίων. Με αυτό τον τρόπο οι φιλοδοξίες των νέων για τη σταδιοδρομία τους διαμορφώνονται από την επιθυμία να εξασφαλίσουν σταθερές, καλοπληρωμένες εργασίες. Ενώ είναι πιο παρακινδυνευμένες, εντούτοις οι προσπάθειες για μια επαγγελματική και προσωπική σταδιοδρομία με καλές αμοιβές, μπορούν να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη προσωπική ικανοποίηση, ευτυχία και ολοκλήρωση. Γενικά πολλοί Ελληνοκύπριοι νέοι δεν φαίνονται αρκετά δυνατοί να ακολουθήσουν εκείνες τις σταδιοδρομίες και τις επιλογές ζωής που θα τους οδηγήσουν στην ολοκλήρωση.

Η εξάρτηση από τους γονείς συχνά συνεχίζεται και αφού οι νέοι ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους και εισέλθουν στον χώρο της απασχόλησης. Αυτή η εξάρτηση εξασφαλίζεται με διάφορους τρόπους. Παραδείγματος χάριν, οι Κύπριοι νέοι στηρίζονται στους γονείς τους για να προβούν στις απαραίτητες ρυθμιστικές ενέργειες, προκειμένου να τους παράσχουν καλές ευκαιρίες απασχόλησης. Αυτό συμβαίνει περισσότερο στην περίπτωση των Ελληνοκύπριων νέων, οι οποίοι αποδίδουν μεγάλη σημασία στις κατάλληλες διασυνδέσεις, όταν πρόκειται για την εξασφάλιση μιας θέσης εργασίας. Τέτοιες

τακτικές καταλήγουν σε μια μεγαλύτερη εξάρτηση από τους γονείς και συνεπώς στην αποδυνάμωση της κυπριακής νεολαίας. Επιπλέον, είτε από ανάγκη είτε από συνήθεια, οι Κύπριοι/ες νέοι/ες συνεχίζουν να εξαρτώνται από την οικονομική ή άλλη υποστήριξη των γονιών τους. Αυτή η στήριξη κυμαίνεται από σημαντικές συνεισφορές (όπως η αγορά ενός αυτοκινήτου ή η προκαταβολή για την αγορά ενός διαμερίσματος ή σπιτιού), μέχρι μικρότερες (όπως η παροχή σπιτικού φαγητού, το πλύσιμο των ρούχων και το σιδέρωμα – ενώ τα παιδιά ζουν στο σπίτι των γονιών και αφού ακόμα έχουν μετακομίσει μόνοι τους!). Αυτή η υποστήριξη συνεχίζεται και κατά την ενηλικίωση αφού πολλοί Κύπριοι εξαρτώνται από τους γονείς τους για τη φροντίδα των δικών τους παιδιών (δηλ. των εγγονιών) όταν εργάζονται. Τέτοιες συνήθειες έρχονται σε έντονη αντιπαράθεση με αυτές άλλων δυτικών χωρών, όπου όταν φτάσουν τα δεκαοχτώ, τα νέα άτομα αναμένονται να αναλάβουν οι ίδιοι ένα μεγάλο ποσοστό αυτών των ευθυνών.¹⁰¹ Και ενώ η συμπεριφορά των γονέων των Κυπρίων νέων μπορεί να εκληφθεί ως «αφοσίωση», αυτή η παρατεταμένη εξάρτηση – που μπορεί να συνεχιστεί κατά την ενηλικίωση – εμποδίζει την ανεξαρτησία και την ενδυνάμωση της κυπριακής νεολαίας.

Η κυπριακή νεολαία που συμμετείχε στην έρευνα υπέδειξε ότι η κύρια δυσκολία που αντιμετωπίζεται κατά την προσπάθεια

εξεύρεσης μιας θέσης εργασίας είναι ο περιορισμένος αριθμός ευκαιριών απασχόλησης που είναι διαθέσιμες στους νέους. Σύμφωνα με τη νεολαία και των δύο κοινοτήτων, ένα άλλο πρόβλημα είναι η χαμηλή (αντ)αμοιβή που προσφέρεται στους νέους υπαλλήλους. Αυτές οι προκλήσεις επηρεάζουν την κυπριακή νεολαία με ποικίλους τρόπους, ένας από τους οποίους είναι η συνεχής οικονομική εξάρτηση από τους γονείς. Πέραν τούτου, λαμβάνοντας υπόψη το μικρό αριθμό ευκαιριών εργασίας που υπάρχουν για τους νέους, και την πληθώρα καλά καταρτισμένων ατόμων, οι Κύπριοι νέοι βρίσκονται συχνά σε θέσεις που δεν αρμόζουν με τα προσόντα τους ή με τον τομέα σπουδών τους. Σε συνάρτηση με τους χαμηλούς μισθούς, αυτό μπορεί να αφήσει τους Κυπρίους νέους ανικανοποίητους με τη δουλειά τους. Ο France προειδοποιεί ότι αυτός ο τύπος απασχόλησης (που δεν ταιριάζει με τα προσόντα, δεν προσφέρει ευκαιρίες για εκπαίδευση και επαγγελματική ανάπτυξη, και ούτε πληρώνει καλά) μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τα νέα άτομα να αισθάνονται αποθαρρημένα και λιγότερο πρόθυμα να δεχτούν τις ευθύνες που απορρέουν από τη θέση εργασίας τους.¹⁰² Με τη σειρά τους, αυτά τα συναισθήματα μπορεί να οδηγήσουν τους νέους ανθρώπους να μην νιώθουν την ανάγκη να είναι ενεργοί πολίτες και να μην έχουν θέληση να αναλάβουν ευθύνες έναντι της κοινότητάς τους.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ: ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΤΙΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

Ελεύθερος Χρόνος και Αναψυχή

Στο σύγχρονο κόσμο της παγκοσμιοποίησης, η νεολαία ανά την υφήλιο αναπτύσσει προτιμήσεις και προδιαθέσεις προς ορισμένες ψυχαγωγικές δραστηριότητες και καταναλωτικά προϊόντα. Από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου οι κατασκευαστές έχουν αρχίσει να δίνουν αυξανόμενη προσοχή στις ιδιαίτερες αγοραστικές και καταναλωτικές συνήθειες των νέων.¹⁰³ Σε έναν ανεπτυγμένο κόσμο, οι νέοι αντιμετωπίζονται πρωτίστως ως άπληστοι καταναλωτές, που αγοράζουν μη αναγκαία προϊόντα όπως CD, DVD και ενδύματα. Αυτό τους καθιστά μια ελκυστική ομάδα-στόχο για τη βιομηχανία τόσο της ψυχαγωγίας, όσο και της τεχνολογίας της ενημέρωσης και των επικοινωνιών.

Απέχοντας πολύ από το να αποτελούν μια αντανάκλαση της κοινωνικής τάξης τους, τα προϊόντα που καταναλώνονται από τους νέους τείνουν συχνά να φανερώνουν το προσωπικό τους στυλ, που χρησιμοποιείται ως εργαλείο επικοινωνίας με τα άλλα μέλη της ηλικιακής τους ομάδας.¹⁰⁴ Παρ' ότι στη βιομηχανική εποχή και υπό την κυριαρχία της ηθικής της εργασίας, η αυτοπραγμάτωση και η κατασκευή της ταυτότητας των νέων περιστρεφόταν γύρω από την εργασία που επέλεγαν, σήμερα αυτό επιτυγχάνεται συνήθως μέσω της χρήσης του ελεύθερου χρόνου και της κατανάλωσης των πιο

πρόσφατων προϊόντων και τάσεων που είναι διαθέσιμα στην αγορά. Η ταυτότητα των νέων περιστρέφεται γύρω από τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, την ψυχαγωγία και την εμφάνιση, που θεμελιώνονται σε εικόνες που προβάλλονται από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και την κατανάλωση.¹⁰⁵

Ο τρόπος με τον οποίο οι νέοι συμμετέχουν στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες είναι χαρακτηριστικός της νεανικής κουλτούρας που έχει αναπτυχθεί στις δυτικές κοινωνίες. Ο βαθμός στον οποίο οι νέοι απολαμβάνουν τον ελεύθερο τους χρόνο, πρέπει να γίνει κατανοητός μέσα στο πλαίσιο των εμπειριών τους μέσα στην οικογένεια, το φύλο, την εκπαίδευσή τους και, όπου αυτό ισχύει, μέσα από τη (μη-) συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας.¹⁰⁶ Κατά τη διάρκεια του ελεύθερου τους χρόνου, οι νέοι είναι σε θέση να ενεργήσουν πιο ανεξάρτητα και να εκφράσουν τις αξίες, τις προτιμήσεις και τα συναισθήματά τους σε αντιδιαστολή με εκείνα των ενηλίκων.¹⁰⁷

Ένας από τους λόγους που αποδίδεται στα χαμηλά επίπεδα συμμετοχής της νεολαίας στην πολιτική και την ενεργή πολιτότητα είναι η αφθονία των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων που είναι διαθέσιμες στους νέους σήμερα.¹⁰⁸ Οι νέοι, αντιμέτωποι με μια συνεχώς αναπτυσσόμενη γκάμα ελκυστικών επιλογών ψυχαγωγίας στη διάθεσή τους, καταλήγουν υπερβολικά πολυάσχολοι για να συμμετέχουν σε άλλες

μορφές δραστηριότητας, όπως η συμμετοχή στην πολιτική. Εντούτοις, οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και κατανάλωσης μπορούν να είναι σημαντικές στην ανάπτυξη της αντίληψης του εαυτού τους, της ατομικότητας και της συλλογικής ταυτότητας.¹⁰⁹ Οι νέοι, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη ηλικιακή ομάδα, διαθέτουν ένα σημαντικό ποσοστό ελεύθερου χρόνου. Χαρακτηριστικά, αυτός ο ελεύθερος χρόνος ξοδεύεται μακριά από το σχολείο και τους γονείς και έτσι παρέχει στη νεολαία μια πρώτη γεύση ανεξαρτησίας και ευθύνης. Ο χρόνος που ξοδεύεται αλληλεπιδρώντας με συνομήλικους, είτε στα σπίτια ο ένας του άλλου, είτε στα καταστήματα, ή στο διαδίκτυο, αποτελεί μια «σημαντική πηγή εκμάθησης» βάσει της οποίας η αλληλεπίδραση αυτή μπορεί να ενθαρρύνει τη δημιουργία νέων νοημάτων, αντιλήψεων

και λύσεων.¹¹⁰ Κατά συνέπεια, ο ελεύθερος χρόνος και οι τρόποι με τους οποίους η νεολαία επιλέγει να ξοδέψει αυτόν τον ελεύθερο χρόνο, μπορούν να θεωρηθούν ως ένα διάστημα πειραματισμού που μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση του τρόπου σκέψης και της συμπεριφοράς των νέων.

Οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου είναι σημαντικές δεδομένου επίσης ότι εξοπλίζουν τη νεολαία με πολύτιμες τεχνικές ή/και γενικές δεξιότητες που μπορούν να είναι μεταβιβάσιμες σε άλλους τομείς της ζωής τους, όπως η σχολική εργασία ή οι δουλειές τους. Επιπλέον, η συμμετοχή σε ορισμένες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου επιτρέπει στους νέους να αναπτύξουν μια αίσθηση αυτονομίας που, στη συνέχεια, μπορεί να οδηγήσει στη συμμετοχή τους στην κοινωνία ως ανεξάρτητων, ενεργών πολιτών.

ΠΛΑΙΣΙΟ 5.1

Τι εκτιμούν οι Κύπριοι νέοι

Οι νεαροί Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι κλήθηκαν να εκτιμήσουν το επίπεδο σπουδαιότητας που αποδίδουν στις διάφορες πτυχές της ζωής τους, σε μια κλίμακα από το 1 έως το 5 (όπου 1 = καθόλου και 5 = πάρα πολύ) - στο πλαίσιο ενός ευρέος φάσματος επιλογών, από το «να ντύνεται με στυλ» έως το «να ζεις σε μια χώρα με ένα υγιές περιβάλλον». Πιο κάτω παρατίθεται ο μέσος όρος των αποτελεσμάτων για κάθε δήλωση, τόσο των Ελληνοκυπρίων όσο και των Τουρκοκυπρίων, ξεκινώντας με τις επιλογές εκείνες που θεωρήθηκαν ως οι πιο σημαντικές:

	Ελληνοκύπριοι	Μέσο αποτέλεσμα	Τουρκοκύπριοι	Μέσο αποτέλεσμα
1	Να έχεις προσωπική ασφάλεια (ελευθερία από το φόβο, τη βία, τη σύγκρουση, την εγκληματικότητα)	4.57	Να ζεις σε μια χώρα με ένα υγιές περιβάλλον	4.21
2	Να επηρεάζεις τις αποφάσεις που έχουν επιπτώσεις στη ζωή σου	4.48	Να έχεις προσωπική ασφάλεια (ελευθερία από το φόβο, τη βία, τη σύγκρουση, την εγκληματικότητα)	4.10
3	Να ζεις σε μια χώρα με ένα υγιές περιβάλλον	4.42	Να επηρεάζεις τις αποφάσεις που έχουν επιπτώσεις στη ζωή σου	3.91
4	Η κυβέρνηση να επενδύει πολλά για να φέρει/εγκαταστήσει την ειρήνη	4.22	Να φοιτήσεις σε κολέγιο/ πανεπιστήμιο	3.86
5	Να έχεις πολύ ελεύθερο χρόνο	4.12	Να έχεις μια ευκαιρία να αποφασίσεις για τον τρόπο που κυβερνάται η κοινωνία	3.79
6	Να φοιτήσεις σε κολέγιο/ πανεπιστήμιο	4.11	Η κυβέρνηση να επενδύει πολλά για να φέρει/εγκαταστήσει την ειρήνη	3.78
7	Να έχεις μια ευκαιρία να αποφασίσεις για τον τρόπο που κυβερνάται η κοινωνία	4.08	Η κυβέρνηση να επενδύει πολλά στο περιβάλλον	3.78
8	Να ζήσεις σε μια οικονομικά ακμάζουσα χώρα	4.04	Να ζήσεις σε μια οικονομικά ακμάζουσα χώρα	3.60

9	Η κυβέρνηση να επενδύει πολλά στο περιβάλλον	4.03	Η κυβέρνηση να επενδύει πολλά στην άμυνα/στρατό	3.50
10	Να ντύνεσαι με στυλ	3.69	Να έχεις πολλά λεφτά	3.48
11	Να έχεις πολλά λεφτά	3.59	Να ντύνεσαι με στυλ	3.20
12	Η κυβέρνηση να επενδύει πολλά στην άμυνα/στρατό	3.20	Να έχεις ένα αυτοκίνητο που θα το ζηλεύουν πολλοί άνθρωποι	3.02
14	Να έχεις ένα αυτοκίνητο που θα το ζηλεύουν πολλοί άνθρωποι	2.69	Να έχεις ένα σπίτι που θα το ζηλεύουν πολλοί άνθρωποι	2.96
14	Να έχεις ένα σπίτι που θα το ζηλεύουν πολλοί άνθρωποι	2.61	Να έχεις πολύ ελεύθερο χρόνο	2.93

Μια σύγκριση των προτεραιοτήτων της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας

Είναι ενδιαφέρον, ότι τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία θεωρούν ως πιο σημαντικούς τρεις ταυτόσημους τομείς: δηλαδή, την προσωπική ασφάλεια, την δυνατότητα να επηρεάζουν αποφάσεις που έχουν επιπτώσεις στις ζωές τους και το να ζουν σε μια χώρα με ένα υγιές περιβάλλον. Αυτά τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι Κύπριοι νέοι τείνουν να θεωρούν ως πιο σημαντικές τις συνθήκες από τις οποίες εξαρτάται πρωτίστως η ζωή τους (ασφάλεια από το φόβο, βία, ένα υγιές περιβάλλον), και επιπλέον την ευκαιρία να επηρεάσουν τις αποφάσεις που έχουν επιπτώσεις στην ζωή τους – πριν αρχίσουν να νοιάζονται για πιο «επουσιώδη» πράγματα, όπως οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου ή η κατανάλωση αγαθών.

Εντούτοις, υπάρχουν και διαφορές μεταξύ των δύο κοινοτήτων: Η ελληνοκυπριακή νεολαία, που βρίσκεται αντιμέτωπη με τον κατά πολύ ισχυρότερο Τουρκικό στρατό, δίνει πιο πολλή έμφαση στην ασφάλεια, ενώ οι Τουρκοκύπριοι νέοι, που αισθάνονται ασφαλείς λόγω της παρουσίας του τουρκικού στρατού, δεν δίνουν πολλή έμφαση στην ασφάλεια και τονίζουν τη σημασία του περιβάλλοντος. Ομοίως, ενώ το «να επενδύει [η κυβέρνηση] στην ειρήνη» κατέλαβε την 4^η θέση μεταξύ των Ελληνοκυπρίων, αυτό θεωρήθηκε λιγότερο σημαντικό μεταξύ των Τουρκοκυπρίων που το κατέταξαν στην 6^η θέση. Οι Ελληνοκύπριοι έχουν την πεποίθηση ότι η ειρήνη καταστράφηκε και παραμένει απειλούμενη από τα γεγονότα του 1974. Ενώ οι Τουρκοκύπριοι, θεωρούν ότι η ειρήνη επιτεύχθηκε ως αποτέλεσμα του 1974 – και ως εκ τούτου αποδίδουν λιγότερη έμφαση σε αυτήν στο παρόν.

Ένας τομέας στον οποίο οι Ελληνοκύπριοι απέδωσαν μεγαλύτερη βαρύτητα ήταν το να έχουν «πολύ ελεύθερο χρόνο» επιλογή που κατέλαβε την 5^η θέση μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και μόλις την 14^η θέση μεταξύ των Τουρκοκυπρίων. Μια πιθανή εξήγηση για αυτό το αποτέλεσμα είναι ότι, εξαιτίας των καλύτερων κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών που υπάρχουν στο νότο (σε σύγκριση με το βορρά), η ελληνοκυπριακή νεολαία απολαμβάνει μια μεγαλύτερη σειρά διαθέσιμων ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και ευκαιριών, καθώς επίσης και τα οικονομικά μέσα για να τα απολαύσει.

Κατά συνέπεια, η ελληνοκυπριακή νεολαία, περισσότερο από την τουρκοκυπριακή νεολαία, μπορεί να αισθανθεί πιεσμένη από πλευράς χρόνου δεδομένου ότι οι νέοι προσπαθούν να ρυθμίσουν τους διάφορους τομείς της ζωής τους, από την μόρφωση τους (στο σχολείο ή το πανεπιστήμιο) και άλλες εκτός διδακτέας ύλης δραστηριότητες (ιδιωτικά φροντιστήρια, αθλητισμός, μαθήματα τέχνης, κ.τ.λ) έως και την αφιέρωση χρόνου στην οικογένεια και την κοινωνικοποίηση με φίλους. Κατά συνέπεια, οι Ελληνοκύπριοι καταλήγουν να εκτιμούν τον «πολύ ελεύθερο χρόνο», ενώ οι Τουρκοκύπριοι νέοι, με λιγότερες ευκαιρίες να ανταγωνίζονται για το χρόνο τους, αποδίδουν μικρότερη βαρύτητα στον ελεύθερο χρόνο.

Οι Κύπριοι νέοι και ο Ελεύθερος τους Χρόνος

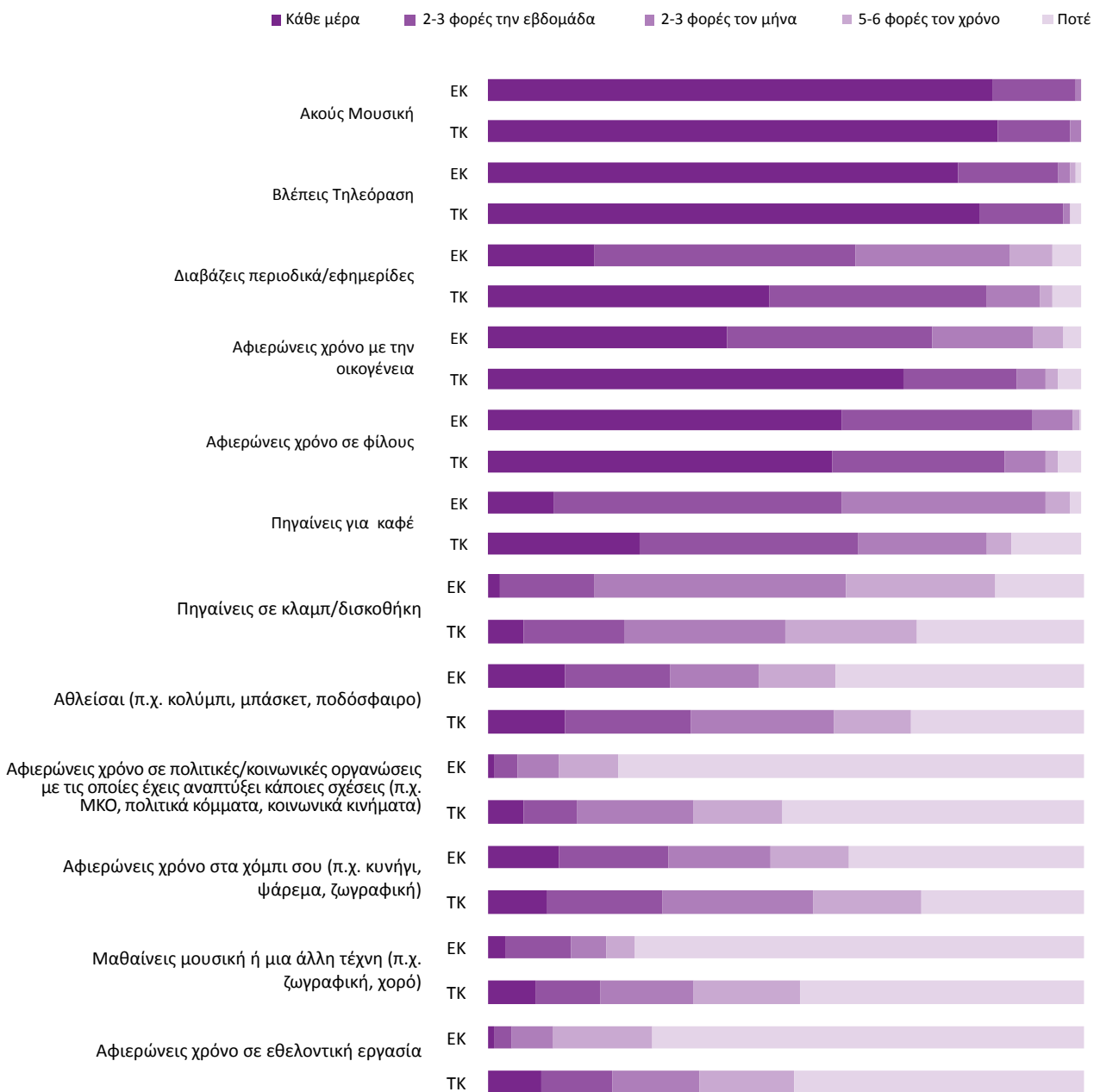
Οι Κύπριοι/ες νέοι/ες που συμμετείχαν στην έρευνα ρωτήθηκαν για το μέσο ποσοστό ελεύθερου χρόνου που έχουν διαθέσιμο ανά

ημέρα: ως ελεύθερος χρόνος ορίζεται ο χρόνος που ξοδεύεται έξω από το σχολείο ή την εργασία και όχι στις υποχρεωτικές δραστηριότητες, όπως οι μικροδουλειές του σπιτιού και η κατ'οίκον εργασία. Κατά μέσον όρο 37% των Κύπριων νέων σε όλο το νησί έχουν πάνω από πέντε ώρες ελεύθερο

χρόνο την ημέρα, ενώ η πλειοψηφία (50%) έχει μεταξύ 2-4 ωρών ελεύθερο χρόνο την ημέρα. Ένα μικρότερο ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα (13%) έχει λιγότερο από μια ώρα ελεύθερο χρόνο την ημέρα.

Ο Πίνακας 5.1 παρουσιάζει μια πιο λεπτομερή εικόνα των διάφορων τύπων δραστηριοτήτων στους οποίους οι Κύπριοι νέοι επιλέγουν να αφιερώσουν τον ελεύθερο τους χρόνο συμμετέχοντας, καθώς επίσης και τη συχνότητα κάθε δραστηριότητας.

A. Πόσο συχνά:

Πίνακας 5.1: Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου: τύπος και συχνότητα

Οι δύο πιο δημοφιλείς καθημερινές δραστηριότητες που είναι κοινές τόσο για την ελληνοκυπριακή όσο και για την τουρκοκυπριακή νεολαία είναι οι παρακάτω: 85% των Κυπρίων νέων ακούει μουσική σε καθημερινή βάση, ενώ 80% των Ελληνοκυπρίων και 83% των Τουρκοκυπρίων βλέπουν τηλεόραση καθημερινά. Η τηλεόραση και το ραδιόφωνο είναι δημοφιλή μέσα ψυχαγωγίας που χρησιμοποιούνται από Κύπριους νέους κατά τη διάρκεια του ελεύθερου τους χρόνου. Παραδείγματος χάριν, κατά μέσον όρο, οι Τουρκοκύπριοι μεταξύ των ηλικιών 18 και 24 είναι πιθανό να περάσουν 3,27 ώρες βλέποντας τηλεόραση καθιστώντας τους έτσι την τρίτη μεγαλύτερη ομάδα (μετά από τα άτομα από 45 έως 54 χρόνων και τα άτομα 55 χρονών και άνω) που ξοδεύει τόσο χρόνο παρακολουθώντας τηλεόραση.¹¹¹

Υπάρχει μια σημαντική διαφορά στην τρίτη δραστηριότητα την οποία η ελληνοκυπριακή και η τουρκοκυπριακή νεολαία επιλέγει να συμμετέχει σε καθημερινή βάση. Μεταξύ των Ελληνοκυπρίων αυτή αφορά το χρόνο που αφιερώνεται σε φίλους (60%) – ποσοστό συγκρίσιμο με το αντίστοιχο της τουρκοκυπριακής νεολαίας (58%). Η τρίτη πιο δημοφιλής δραστηριότητα για τους Τουρκοκύπριους είναι η αφιέρωση χρόνου στην οικογένεια τους (70%) συγκριτικά, μόνο 40% των Ελληνοκυπρίων αφιερώνουν χρόνο στην οικογένειά τους σε καθημερινή βάση.

Αυτή η διαφορά μπορεί να εξηγηθεί από τον πολύ γρηγορότερο ρυθμό εκσυγχρονισμού που χαρακτηρίζει την ελληνοκυπριακή κοινωνία και το αυξανόμενο άνοιγμα στις επιρροές του εκσυγχρονισμού – ως αποτέλεσμα των περισσότερων ευκαιριών που υπάρχουν για ταξίδια στο εξωτερικό, του περισσότερου εσωτερικού τουρισμού και των ολοένα αυξανόμενων επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης (η ένταξη της στην ΕΕ). Συνεπώς, αυτά έχουν συμβάλει στη χαλάρωση των δεσμών μεταξύ των οικογενειών της ελληνοκυπριακής νεολαίας. Συγκριτικά, οι Τουρκοκύπριοι παραμένουν μια πιο παραδοσιακή, στενά δεμένη κοινωνία.

Η μεγαλύτερη ευημερία που απολαμβάνει η ελληνοκυπριακή κοινότητα, συνδέεται

με το γεγονός ότι οι γονείς δουλεύουν πιο πολλές ώρες, έχουν διπλή σταδιοδρομία και απασχολούν οικιακούς βοηθούς για τις μικροδουλειές του σπιτιού. Αυτές οι τάσεις έχουν οδηγήσει σε γονείς που έχουν, ή αφιερώνουν, λιγότερο χρόνο για τα παιδιά τους – ως αποτέλεσμα της προαναφερθείσας κατάστασης οι Ελληνοκύπριοι νέοι έχουν περισσότερα χρήματα και χρόνο για να περάσουν με τους φίλους τους και για να εμπλακούν σε διάφορες ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

Οι Τουρκοκύπριοι/ες νέοι/ες που συμμετείχαν στην έρευνα επέδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον όσον αφορά την παρακολούθηση των καθημερινών ειδήσεων, σε σχέση με τους Ελληνοκύπριους νέους. Σχεδόν 48% των Τουρκοκυπρίων έναντι ενός σημαντικά μικρότερου ποσοστού Ελληνοκυπρίων (περίπου 18%) – σημείωσαν ότι διαβάζουν περιοδικά και εφημερίδες καθημερινά. Κατά παρόμοιο τρόπο, η τουρκοκυπριακή νεολαία φαίνεται να διαβάζει βιβλία πολύ περισσότερο από τους Ελληνοκύπριους νέους: το μεγαλύτερο ποσοστό των Τουρκοκυπρίων (75%) αφιερώνει χρόνο - είτε καθημερινά, ή κάθε βδομάδα ή μήνα, διαβάζοντας βιβλία (συγκριτικά με 41% των Ελληνοκυπρίων). Για άλλη μια φορά, αυτό είναι μια ένδειξη ότι οι Ελληνοκύπριοι εγκαταλείπουν τις συνήθειες της εποχής των εντύπων πιο εύκολα, και μετατοπίζονται στην εποχή των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας και της ψυχαγωγίας.

Οι δραστηριότητες στις οποίες οι νέοι της έρευνας συμμετείχαν 2 με 3 φορές την εβδομάδα, περιλάμβαναν τις επισκέψεις σε καφετέριες (48% Ελληνοκύπριοι ` 37% Τουρκοκύπριοι) και τις βόλτες με το αυτοκίνητο (31% Ελληνοκύπριοι ` 36% Τουρκοκύπριοι). Ένα σημαντικό ποσοστό Τουρκοκυπρίων (46%) έναντι ενός πολύ χαμηλότερου ποσοστού (18%) Ελληνοκυπρίων, πηγαίνει για ψώνια δύο έως τρεις φορές τη βδομάδα. Κάποιες ψυχαγωγικές ενασχολήσεις στις οποίες τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία ενδέχεται να συμμετέχει 2 με 3 φορές τον μήνα, είναι η έξοδος για δείπνο σε εστιατόριο ή ταβέρνα (59% ΕΚ ` 37% ΤΚ), τα ψώνια (55%ΕΚ ` 26%ΤΚ) και η έξοδος σε κλαμπ ή δισκοθήκη (42%ΕΚ ` 27%ΤΚ). Η επίσκεψη

σε κλαμπ ή δισκοθήκη (25%) και η έξοδος για δείπνο σε εστιατόριο ή ταβέρνα (24%) είναι δραστηριότητες στις οποίες κάποιοι Ελληνοκύπριοι θα συμμετέχουν 5 έως 6 φορές ετησίως. Εκτός από την επίσκεψη σε κλαμπ ή δισκοθήκη (22%), η τουρκοκυπριακή νεολαία αφιερώνει χρόνο και σε κάποιο χόμπι (π.χ. ψάρεμα ή ζωγραφική) (18%), καθώς και στην εκμάθηση μουσικής ή μιας νέας τέχνης, όπως ο χορός ή η ζωγραφική (18%).

Η τουρκοκυπριακή νεολαία φαίνεται πολύ περισσότερο αναμεμιγμένη σε κοινωνικές ή/και πολιτικές οργανώσεις και στην εθελοντική εργασία· περίπου τρεις φορές περισσότεροι Τουρκοκύπριοι συμμετείχαν τακτικά σε τέτοιες δραστηριότητες. Συγκεκριμένα, 34% των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων (έναντι 12% των Ελληνοκυπρίων) αφιέρωνε χρόνο καθημερινά, εβδομαδιαία ή κάθε μήνα ενασχολούμενοι με πολιτικές οργανώσεις, ενώ 36% και 11%, αντίστοιχα, εκτελούσαν εθελοντική εργασία σε τακτική βάση. Αυτά τα συμπεράσματα παρουσιάζουν μια εικόνα της τουρκοκυπριακής νεολαίας που την θέλει να παραμένει περισσότερο συνδεδεμένη με τις κοινοτικές και συλλογικές ανησυχίες, δραστηριότητες και ενδιαφέροντα, σε σύγκριση με τους όλο και πιο ατομικιστές Ελληνοκυπρίους.

Παρόλα αυτά, περίπου 78% των Ελληνοκυπρίων και 51% των Τουρκοκυπρίων δήλωσαν ότι ποτέ δεν αφιέρωσαν μέρος του ελεύθερου τους χρόνου συμμετέχοντας σε κοινωνικές ή πολιτικές οργανώσεις, ενώ 73% των Ελληνοκυπρίων και 49% των Τουρκοκυπρίων δεν συμμετείχαν ποτέ σε εθελοντική εργασία. Αυτό δείχνει ότι οι Κύπριοι/ες νέοι/ες, και ειδικά εκείνοι/ες που ζουν εντός της ελληνοκυπριακής κοινότητας, είναι κατά μεγάλο μέρος ανενεργοί/ες όσον αφορά την συμμετοχή τους στο κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι και στον εθελοντισμό.

Η Χρήση της Τεχνολογίας Ενημέρωσης και Επικοινωνιών

Όπως συμβαίνει στις περισσότερες χώρες, η χρήση των διαφόρων τεχνολογιών ενημέρωσης και επικοινωνιών συνεχίζει να

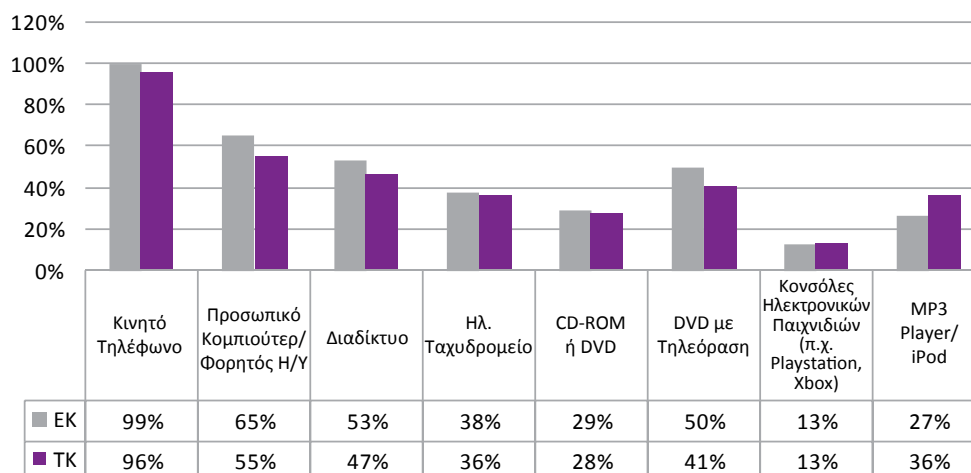
αυξάνεται στην Κύπρο. Σε μια έρευνα των ελληνοκυπριακών νοικοκυριών το 2007, 99,8% είχε πρόσβαση στην τηλεόραση, 91,3% σε μια σταθερή τηλεφωνική γραμμή, 52,9% σε έναν προσωπικό υπολογιστή (επιπλέον 5,7% από το 2004) και 38,9% στην πρόσβαση Διαδικτύου (επιπλέον 6,2% από το 2005).¹¹² Η ίδια έρευνα προσδιόρισε ότι 47% των ατόμων είχε χρησιμοποιήσει έναν υπολογιστή κατά τη διάρκεια του πρώτου τριμήνου του 2007, και ένα μικρότερο 38,1% των ατόμων είχαν χρησιμοποιήσει το Διαδίκτυο κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου. Από αυτά τα άτομα, 71,8% χρησιμοποίησαν υπολογιστές και 61,0% είχαν πρόσβαση στο διαδίκτυο σε καθημερινή βάση. Οι δημοφιλείς δραστηριότητες στο διαδίκτυο περιλαμβάνουν την αποστολή και τη λήψη ηλεκτρονικών μηνυμάτων (77,7% των ατόμων) και τη χρησιμοποίηση των υπηρεσιών συνομιλίας (33,9%).

Μια πρόσφατη έρευνα μεταξύ των Τουρκοκυπρίων έδειξε ότι τα άτομα μεταξύ των ηλικιών 15 και 24 ήταν οι πιο συχνοί χρήστες των προσωπικών υπολογιστών και των φορητών υπολογιστών (lap-top) στο σπίτι. Νεαρότεροι Τουρκοκύπριοι, ηλικίας 15 έως 17 ετών, ήταν οι πιο συχνοί χρήστες των προσωπικών υπολογιστών στο σπίτι έναντι άλλων ηλικιακών ομάδων, ενώ 91,2% των Τουρκοκυπρίων που ανήκουν σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα χρησιμοποιούσε προσωπικούς υπολογιστές στο σπίτι.¹¹³ Η ίδια μελέτη διευκρίνισε ότι η χρήση των φορητών υπολογιστών είναι δημοφιλέστερη μεταξύ των Τουρκοκυπρίων ηλικίας 18 μέχρι 24 χρόνων (δηλ. φοιτητές κολεγίων και πανεπιστημίων) με 54,5% των ατόμων σε αυτή την ηλικιακή ομάδα να υποδεικνύουν ότι χρησιμοποιούν τέτοιο υπολογιστή.

Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στην ΕΦΝ₁ ρωτήθηκαν πόσο συχνά χρησιμοποίησαν συγκεκριμένες τεχνολογίες ενημέρωσης και επικοινωνιών, όπως τα κινητά τηλέφωνα, το Διαδίκτυο και τα iPods. Οι συγκριτικοί αριθμοί της έρευνας παρουσιάζονται στον πίνακα 5.2 πιο κάτω:

Τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνιών που χρησιμοποιούνται καθημερινά

Πίνακας 5.2: Χρήση των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνιών

Η ελληνοκυπριακή νεολαία εμφανίζεται να έχει ένα μικρό προβάδισμα όσον αφορά τη χρήση των πιο πρόσφατων Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνιών— αλλά αυτό μόνο οριακά, οπότε συνολικά, δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Και πάλι, οι μικρές έστω διαφορές, αποτελούν ίσως, στην περίπτωση της ελληνοκυπριακής κοινότητας, ένδειξη μιας κάπως περισσότερο «ανεπτυγμένης» κοινωνίας, όπου τα άτομα περνούν περισσότερο χρόνο μόνοι/ες τους. Οπωσδήποτε, τα κινητά τηλέφωνα είναι σαφώς ένα ισχυρό προσάρτημα στην καθημερινή ζωή της κυπριακής νεολαίας, αφού μέχρι και 99% των Ελληνοκυπρίων και 96% των Τουρκοκυπρίων τα χρησιμοποιούν καθημερινά. Οι προσωπικοί υπολογιστές (PCs), οι φορητοί Η/Υ (65% EK 55% TK), και σε ελαφρώς μικρότερη έκταση το Διαδίκτυο (53% EK 47% TK), χρησιμοποιούνται επίσης καθημερινά από ένα σημαντικό αριθμό συμμετεχόντων.

Γενικά, η κυπριακή νεολαία και από τις δύο κοινότητες επέδειξε πολύ παρόμοια αποτελέσματα όσον αφορά τη συχνότητα χρήσης των διάφορων Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνιών. Αυτό φαίνεται να συμβαίνει παρά το υφιστάμενο χάσμα στην οικονομική ανάπτυξη μεταξύ των δύο πλευρών (κάποιος θα ανέμενε τους Τουρκοκυπρίους να βρίσκονται πιο πίσω). Οι νέοι ανά τον κόσμο επιδεικνύουν μεγαλύτερη οικειότητα στις πιο πρόσφατες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνιών και, ως εκ

τούτου, είναι μεταξύ των πιο συχνών χρηστών. Η κυπριακή νεολαία δεν αποτελεί εξαίρεση – 60% των νέων Κυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα χρησιμοποιούσε τους προσωπικούς υπολογιστές σε καθημερινή βάση (με ατομικό μέσο όρο το 47%) και σχεδόν 50% χρησιμοποιούσε το Διαδίκτυο καθημερινά (με ατομικό μέσο όρο το 38%).

Από την εισαγωγή του στην κυπριακή κοινωνία στα μέσα της δεκαετίας του '90, το Διαδίκτυο έχει χρησιμεύσει ως μια γέφυρα μεταξύ των μελών των δύο κοινοτήτων. Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι άρχισαν να χρησιμοποιούν προγράμματα όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και ιστολόγια συνομιλιών για να επικοινωνήσουν οι μεν με τους δε. Στην πραγματικότητα, αυτό ήταν μια από τις μόνες μορφές επικοινωνίας που ήταν διαθέσιμες στα άτομα πριν από το μερικό άνοιγμα των οδοφραγμάτων το 2003 που επέτρεψε σε Κύπριους νέους να συναντηθούν πρόσωπο με πρόσωπο. Για τα άτομα που συμμετέχουν σε δικαιοδικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες (όπως οι δικαιοδικές κατασκηνώσεις για την νεολαία), το Διαδίκτυο συνεχίζει να χρησιμεύει ως ένας τρόπος να διατηρήσουν επαφή ο ένας με τον άλλο μετά το πέρας τέτοιων δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι έχουν προβεί σε δημιουργική χρήση του Διαδικτύου, και πιο συγκεκριμένα του δημοφιλούς ιστοχώρου κοινωνικής δικτύωσης Facebook, με τη δημιουργία ομάδων που έχουν προσελκύσει σχεδόν 4.000 μέλη.¹¹⁴

Οι νέοι της Κύπρου, από τον καιρό που εμφανίστηκε το Διαδίκτυο και με την αυξανόμενη χρήση των φιλικών προς τον χρήστη εργαλείων, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, το Facebook και το MSN, μπόρεσαν περισσότερο από ποτέ άλλοτε, να έρθουν σε επαφή και να επικοινωνήσουν με άλλους νεαρούς Κύπριους, είτε στο νησί, εκατέρωθεν της γραμμής διαίρεσης, ή ακόμα και στο εξωτερικό με τις κοινότητες της διασποράς. Το Διαδίκτυο χρησιμοποιήθηκε πρώτιστα ως μια μορφή επικοινωνίας βάσει της οποίας οι Κύπριοι νέοι επικοινωνούσαν με τους φίλους και την οικογένειά τους στο σπίτι ή στο εξωτερικό, χωρίς το κόστος των υπεραστικών τηλεφωνικών κλήσεων. Σταδιακά, αυτή η μέθοδος επικοινωνίας εξαπλώθηκε πέρα από την Πράσινη Γραμμή, για να περιλάβει την επικοινωνία μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Σήμερα, χιλιάδες Κύπριοι/ες νέοι/ες επικοινωνούν αποτελεσματικότερα, γρηγορότερα και τακτικότερα από ποτέ άλλοτε με τους φίλους και τις κοινότητες τους, και φυσικά, διασχίζοντας τη γραμμή διαίρεσης.

Υπάρχουν περισσότεροι από 50.000 άνθρωποι εγγεγραμμένοι στο Κυπριακό Δίκτυο του Facebook. Λαμβάνοντας υπόψη τον πληθυσμό της Κύπρου, αυτό είναι ένα σημαντικό ποσοστό ατόμων, αποτελούμενο κυρίως από την κυπριακή νεολαία. Ως αποτέλεσμα της διαδικτυακής επικοινωνίας, έχει αναπτυχθεί μια μορφή ακτιβισμού της νεολαίας με το σχηματισμό διαδικτυακών ομάδων, κυρίως στο Facebook, όπου γίνεται διάλογος για προβλήματα, όπως το Κυπριακό, αλλά και για άλλα κοινά προβλήματα. Οι μεγάλες και ισχυρές ομάδες ακτιβιστών της ειρήνης στο Facebook, που επικεντρώνονται στο Κυπριακό Πρόβλημα και τη συμφιλίωση, περιλαμβάνουν ομάδες όπως τις ακόλουθες: Ομάδα Ενωμένης Κύπρου, Ειρήνη στην Κύπρο Τώρα, Ας Μιλήσουμε για την Κύπρο!, Η Επανένωση στην Κύπρο αρχίζει με την Αλήθεια και τη Συμφιλίωση, και Ενωμένη Νεολαία της Κύπρου. Ομάδες που εξετάζουν ζητήματα πέραν από το Κυπριακό, όπως τις πτυχές της ποιότητας της τοπικής ζωής, ποικίλλουν από τις Μειονότητες της Κύπρου έως και περιβαλλοντικές ομάδες όπως η CMC Περιβαλλοντική Καταστροφή στην Κύπρο, η Πράσινη Ασπίδα και Υποστήριξη του Οικοτουρισμού στην Κύπρο, καθώς επίσης και άλλες που εστιάζουν στη διάσωση συγκεκριμένων ειδών που είναι σημαντικά στην Κύπρο συμπεριλαμβανομένων των χελώνων Καρέτα-Καρέτα και των αγρινών.

Αυτή η αύξηση και η ροή της επικοινωνίας έχουν γίνει τόσο συνήθεις, και τα ταμπού έχουν καταρριφθεί σε τέτοιο βαθμό, που η κυπριακή νεολαία έχει αδράξει την ευκαιρία να μεταφέρει αυτή την επικοινωνία από τον κόσμο του 'διαδικτύου' στον 'πραγματικό' κόσμο. 'Ως αποτέλεσμα, οι νέοι στην Κύπρο έχουν αρχίσει να συναντούν τους φίλους που γνώρισαν στο διαδίκτυο (εκατέρωθεν της Πράσινης Γραμμής), σε χώρους που φιλοξενούν και τις δύο κοινότητες, όπως το ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας και ένα εστιατόριο/μπαρ στην Ουδέτερη Ζώνη των Ηνωμένων Εθνών που βρίσκεται μεταξύ των δύο σημείων ελέγχου, καθώς επίσης και σε πολυάριθμους άλλους χώρους στους οποίους συχνάζει η νεολαία, συμπεριλαμβανομένων των καφέ, των σπιτιών, των κλαμπ, των αθλητικών χώρων, των σχολείων και των πανεπιστημίων.

Αυτή η μετάβαση από το κόσμο του διαδικτύου στον πραγματικό είναι σημαντική, και έχει βοηθήσει την διαδικασία συμφιλίωσης στο νησί, επιτρέποντας στις δύο κοινότητες να συναντηθούν η μια με την άλλη, να γνωρίσουν η μια την άλλη, να οικοδομηθεί η εμπιστοσύνη και να διαμορφωθούν φιλίες και συνεργασίες με σκοπό την δημιουργία ενός καλύτερου περιβάλλοντος για την επανένωση του νησιού, συμβάλλοντας τουλάχιστον στη σταθεροποίηση των εντάσεων και τη διατήρηση της ειρήνης. Κάποια παραδείγματα πρόσφατων δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους μέλη της διαδικτυακής κοινότητας του Facebook περιλαμβάνουν: τον καθαρισμό των Οθωμανικών Λουτρών στην Πάφο, το βάψιμο του κυματοθραύστη στη περιοχή του Κάστρου της Πάφου με κάτι φυσικό, οπτικά μη-ρυπογόνο χρώμα, τον καθαρισμό του Αρμενικού μοναστηριού Σούρπ Μαγκάρ στην Κερύνεια, την αμοιβαία γλωσσική κατάρτιση μεταξύ των νέων της τουρκοκυπριακής και της ελληνοκυπριακής κοινότητας, τις ειρηνευτικές συγκεντρώσεις σε σημαντικές ημερομηνίες, και τις κοινές εμφανίσεις σε δικοινοτικά ραδιοφωνικά προγράμματα.

Συμπερασματικά, η επικοινωνία στο διαδίκτυο, μέσω νέων εργαλείων, όπως το Facebook, χρησιμεύει απίστευτα ως ισχυρή προώθηση τόσο για την διαδικτυακή όσο και για την πραγματική συνάρθρωση των δύο κοινοτήτων, καθώς επίσης και στην οικοδόμηση της ειρήνης, στην επαναπροσέγγιση και την βελτίωση της ποιότητας ζωής τόσο των Ελληνοκυπρίων όσο και των Τουρκοκυπρίων.

*Κώστα Κωνσταντή
Συντονιστής Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και Μελετών
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας*

Όπως σημειώθηκε νωρίτερα, η ακρόαση μουσικής είναι ένα δημοφιλές χόμπι μεταξύ των Κύπριων νέων που συμμετείχαν στην έρευνα: περίπου 99% της ελληνοκυπριακής και 97% της τουρκοκυπριακής νεολαίας, ακούει μουσική, εάν όχι καθημερινά,

τουλάχιστον δύο έως τρεις φορές τη βδομάδα. Αυτό το μέσο αντιπροσωπεύει μια σημαντική δημιουργική μορφή έκφρασης που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι Κύπριοι νέοι προκειμένου να ακουστεί η φωνή τους, όσον αφορά ορισμένα ζητήματα ή θέματα.

ΠΛΑΙΣΙΟ 5.3

Olive Tree Music: Προσφέροντας τον Χώρο και τα Εργαλεία για Δημιουργική Έκφραση

Το κλειδί για την κατανόηση της νεολαίας είναι η παροχή του χώρου και των εργαλείων για δημιουργική έκφραση: αυτό ήταν πάντα προφανές στον χώρο της μουσικής παραγωγής. Πολλά διάσημα ποπ συγκροτήματα, οι Squeeze και οι UB40 για παράδειγμα, άρχισαν τη ζωή τους σε τοπικές νεανικές λέσχες. Στην Κύπρο έως και την αρχή της 2^{ης} χιλιετίας, τέτοιες ευκαιρίες ήταν περιορισμένες. Γενικά, αυτό που λείπει από την τοπική μουσική είναι η βιομηχανία. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο μικρό, σχετικά, μέγεθος του νησιού, στην έλλειψη αποτελεσματικών νομοθεσιών και δράσεων ενάντια στις διάφορες μορφές πειρατείας ή στις ελλείψεις που αφορούν την υποστηρικτική υποδομή της τοπικής μουσικής.

Το 2003, λαμβάνοντας αυτά τα ζητήματα υπόψη, δημιουργήθηκε μια νέα επιχείρηση ονομαζόμενη Olive Tree Music που προσπάθησε να εξετάσει μερικές από αυτές τις ανισορροπίες. Αρχικά, μέσω μιας σειράς εργαστηρίων παραγωγής, κάποιοι ντόπιοι μουσικοί βρήκαν έναν τρόπο να ηχογραφήσουν κάποια τραγούδια και να τα λανσάρουν μέσω του κινητού στούντιο της εταιρείας. Αυτές οι συνεργασίες αξιοποίησαν διαφορετικές μεθοδολογίες. Ένα κοινό τραγούδι καταγράφηκε από το πρώτο του στάδιο στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας (πρώην Intercollege) το 2003, μέσα από μια ολόημερη ηχογράφηση. Εμπλεκοντας περίπου 20 Κυπρίους, η συνεργασία μεταξύ κάποιων νεαρών και μερικών πιο καθιερωμένων καλλιτεχνών, οδήγησε στο τραγούδι 'Έλευθερία'. Μια δεύτερη συνάντηση έλαβε χώρα στο χώρο του Φουλμπραϊντ μερικούς μήνες αργότερα: περίπου 15 διαφορετικοί καλλιτέχνες έφεραν τις ιδέες τους σε ένα κινητό στούντιο, όπου, στη συνέχεια, ηχογραφήθηκε το φωνητικό κομμάτι, και μετά, μιξαρίστηκαν στο στούντιο.

Οι δύο αυτές συνεργασίες συνέβαλαν στη δημιουργία ενός πρωτοποριακού CD που προωθήθηκε από την Olive Tree Music το 2004. Το 'Cyprus Thing Vol 1' ήταν μια πρωτοβουλία που υποστηρίχθηκε από το Δικαιονομικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης. Η προσπάθεια να έρθουν οι καλλιτέχνες μαζί δεν ήταν ένας εύκολος στόχος. Η συνεργασία είναι ίσως μια από τις πιο προκλητικές μορφές συμβίωσης μεταξύ ανθρώπων που, όχι μόνο δεν είχαν συναντηθεί στο παρελθόν, πόσο μάλλον να δουλέψουν μαζί σε στούντιο. Το πρόγραμμα συνεχίστηκε, με τις συνεργασίες παραγωγής με τον Stand Out Selector από το Σαν Φρανσίσκο, και τον Mike Cherry από την Λεμεσό.

Έχουν ηχογραφηθεί τρία ακόμα τραγούδια με παρόμοιο τρόπο, το «Music is joy», το «Safe Sex» και πιο τελευταία το «Harmony for Humanity». Τα τραγούδια είναι μοναδικά δεδομένου ότι είναι όλα τρίγλωσσα – αγγλικά, ελληνικά και τουρκικά – και όλα έχουν γραφτεί μαζί από τους εμπλεκόμενους καλλιτέχνες. Όλα τα τραγούδια προάγονται παγκοσμίως μέσω της Olive Tree Music και μέσω ποικίλων καλλιτεχνικών ιστοσελίδων και ιστοχώρων που κατεβάζεις μουσική όπως η Napster, η I-Tunes και η Rhapsody. Είναι μια περίπλοκη προσπάθεια για μια εταιρεία να λειτουργεί σε τόσες πολλές γλώσσες, με τόσους πολλούς ανθρώπους. Επιπλέον, ήταν δύσκολο να βγει στον αέρα σε τοπικούς ραδιοσταθμούς, ίσως ως αποτέλεσμα των στενόμυαλων αντιλήψεων/αντιδράσεων ως προς τα τρίγλωσσα/πολυπολιτισμικά αυτά τραγούδια. Συγχρόνως, το γεγονός ότι καλύφθηκε ραδιοφωνικά από τα διεθνή μέσα έχει καταστήσει εφικτή τη συνέχιση της δουλειάς, πάνω στις ίδιες γραμμές, καθώς πιστεύεται ότι η φήμη παρέχει μια θετική εικόνα της Κύπρου και των Κυπρίων σε όλο τον κόσμο.

Πολλά μπορούν να επιτευχθούν από ανθρώπους που απλώς συνεργάζονται δημιουργικά, κάτω από το ραντάρ της πολιτικής, και μέσω της παγκόσμιας γλώσσας της μουσικής.

Χατζή Μάικ
Διευθυντής
Olive Tree Music

Για περισσότερες πληροφορίες για την Olive Tree Music:
www.myspace.com/olivetreemusic

Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στους τύπους των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου που είναι διαθέσιμες στην κυπριακή νεολαία. Είναι ευθύνη των γονέων, των παροχών μόρφωσης, όσο και των φορέων χάραξης πολιτικής να προσφέρουν στους Κυπρίους νέους ψυχαγωγικές ευκαιρίες που συμβάλλουν στην ευημερία τους και προωθούν την ανάπτυξή τους ως νέων άτομων. Συγκεκριμένα, οι Κύπριοι νέοι και από τις δύο κοινότητες χρειάζονται πρόσβαση σε δημόσιους χώρους, όπου μπορούν να συναντηθούν με ασφάλεια, να γνωριστούν και να κοινωνικοποιηθούν με τους συνομήλικους τους. Το ζήτημα της ασφάλειας είναι σημαντικό, αν λάβουμε υπόψη, τα διάφορα προβλήματα υγείας με τα οποία μπορούν να βρεθούν αντιμέτωποι οι νέοι δεδομένου ότι είναι ιδιαίτερα τρωτοί σε ορισμένες υψηλού κινδύνου συμπεριφορές, όπως η κατανάλωση τσιγάρων, οιοπνεύματος ή ναρκωτικών, η απερίσκεπτη οδήγηση και η συμμετοχή σε σεξουαλικές δραστηριότητες, πριν την επιτρεπόμενη ηλικία και χωρίς προφυλάξεις, που όλα μπορούν να αποδειχθούν επιβλαβή στη διανοητική και φυσική τους υγεία.

Πόσο Υγιής είναι η Κυπριακή Νεολαία;

Ένα από τα συστατικά μέρη του ΔΑΑ είναι η μέτρηση του κατά πόσον τα άτομα είναι σε θέση ή όχι να απολαύσουν μια μακρόχρονη και υγιή ζωή. Πράγματι, ένας από τους κύριους στόχους οποιασδήποτε πολιτικής ή προγράμματος για την ανάπτυξη της νεολαίας είναι να διασφαλίσει ότι τα νέα άτομα είναι σε θέση να ζήσουν μια υγιή ζωή. Μια ζωή, κατά τη διάρκεια της οποίας πρώτα ως νέοι και ύστερα ως ενήλικες, τα άτομα δεν θα παρακλυθούν στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες και τη γνώση που απαιτούνται για να έχουν μια ικανοποιητική και παραγωγική ζωή, να κερδίζουν τα προς το ζην, να συμμετέχουν σε πολιτικές δραστηριότητες, και ούτω καθεξής.

Σε σχέση με τους ενήλικες, οι νέοι είναι λιγότερο πιθανό να πάσχουν από σοβαρές ασθένειες που είναι απειλητικές για τη ζωή τους. Εντούτοις, τα ζητήματα υγείας που επηρεάζουν τους νέους, μπορούν να τους

προκαλέσουν ζημιά και να μειώσουν τη δυνατότητά τους να λειτουργούν εύρυθμα.¹¹⁵ Τέτοια ζητήματα εμπίπτουν σε δύο κατηγορίες: την κακή διατήρηση της υγείας τους και την επικίνδυνη συμπεριφορά. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται παραδείγματα όπως το κάπνισμα και οι κακές διατροφικές συνήθειες με συνέπεια την παχυσαρκία, ή στο άλλο άκρο διατροφικές διαταραχές. Στη δεύτερη περιλαμβάνονται παραδείγματα όπως η οδήγηση υπό την επήρεια ναρκωτικών ή οιοπνεύματος, και το σεξ χωρίς προφυλάξεις, με αποτέλεσμα τη μετάδοση σεξουαλικών νοσημάτων ή/και ανεπιθύμητων εγκυμοσύνων.

Συχνά η νεολαία ακολουθεί επικίνδυνες πρακτικές, όσον αφορά στην υγεία, ή/και επικίνδυνες συμπεριφορές προκειμένου να αντεπεξέλθει στις πιέσεις που αντιμετωπίζει στο σπίτι ή στο σχολείο: Η πίεση από τους συνομήλικους και η επιθυμία να 'ταϊριάζεις με τους υπόλοιπους' μπορούν επίσης να αναγκάσουν τους νέους να συμμετέχουν σε επιβλαβείς δραστηριότητες. Η πλειονότητα τέτοιων καταστρεπτικών συμπεριφορών για την υγεία μπορεί να ελαχιστοποιηθεί με την παροχή κατάλληλης εκπαίδευσης, στήριξης και καθοδήγησης στους νέους. Αυτά εμπίπτουν στην ευθύνη των γονέων, των εκπαιδευτικών, των μέσων μαζικής επικοινωνίας, και των παροχών υπηρεσιών υγείας, όπως οι γιατροί, οι νοσηλευτές και οι σύμβουλοι. Προωθώντας έναν υγιή τρόπο ζωής και εξοπλίζοντάς τους με τη γνώση και τα εργαλεία που είναι απαραίτητα για μια υγιή ζωή, οι νέοι τυγχάνουν της ενδυνάμωσης που είναι απαραίτητη για να ζήσουν μια ολοκληρωμένη και παραγωγική ζωή.

Η παροχή και η προώθηση της υγείας αποτελούν μια πορεία διπλής κατεύθυνσης - η συνεργασία μεταξύ της νεολαίας και των ενηλίκων είναι απαραίτητη για να μάθουν οι νέοι πως να λαμβάνουν αποφάσεις, οι οποίες επηρεάζουν την υγεία τους, τόσο τώρα όσο και στο μέλλον. Ως εκ τούτου, οι φορείς υγείας, πέραν από την παροχή προσιτών και αποτελεσματικών υπηρεσιών υγείας, πρέπει να προσπαθήσουν να δώσουν στη νεολαία λόγο στη διαδικασία της φροντίδας της υγείας.

Οι πληροφορίες σχετικά με την υγεία των Τουρκοκύπριων νέων στο βορρά είναι πολύ

περιορισμένες. Σύμφωνα με μια έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης υπάρχουν λίγες μόνο κύριες ανησυχίες στα θέματα υγείας στο βόρειο τμήμα του νησιού.¹¹⁶ Μια ομάδα εμπειρογνομόνων από τις Βρυξέλλες εξέφρασε την άποψη ότι υπήρχε μικρός αριθμός σεξουαλικά μεταδιδόμενων μολύνσεων (STIs), χαμηλά ποσοστά εφηβικών αυτοκτονιών και σχετικά περιορισμένες εφηβικές εγκυμοσύνες· δεν έχουν ακόμη εξακριβωθεί φαινόμενα παχυσαρκίας και διατροφικών διαταραχών. Εντούτοις, η ομάδα ανίχνευσε σημαντικά επίπεδα καπνίσματος και κατανάλωσης αλκοόλ, όπως επίσης και την απουσία οποιωνδήποτε μηχανισμών αγωγής σε θέματα υγείας ή σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των Τουρκοκύπριων νέων. Τα ναρκωτικά είναι επίσης ευρέως διαθέσιμα, ευπρόσιτα και φτηνά, συμβάλλοντας έτσι στην αυξανόμενη εμφάνιση εγκλημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά.

Η έρευνα και τα στατιστικά στοιχεία σχετικά με την υγεία των Ελληνοκύπριων νέων πληθαίνουν με κάπως αργούς ρυθμούς, αν και οι πληροφορίες παραμένουν περιορισμένες. Ως αποτέλεσμα των ψηλότερων επιπέδων ευημερίας και κατανάλωσης, η ελληνοκυπριακή κοινωνία παρουσιάζει αυξανόμενα ποσοστά παχυσαρκίας και χρήσης ναρκωτικών· κατά παρόμοιο τρόπο, ως συνέπεια του ταχύτερου εκσυγχρονισμού και αλλαγής των παραδοσιακών αξιών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διέπουν τις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων, φαίνεται να υπάρχει μια αυξανόμενη τάση στις αμβλώσεις. Όπως και στο βορρά, τα τσιγάρα και το οινόπνευμα καταναλώνονται από ένα σημαντικό ποσοστό των Κύπριων νέων στο νότο.

Κάπνισμα, Κατανάλωση Οινόπνευματος και Ναρκωτικά

Το κάπνισμα είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που επηρεάζει τη νεολαία σε όλο τον κόσμο. Οι περισσότεροι καπνιστές αρχίζουν πριν από την ηλικία των 18.¹¹⁷ Καπνίζοντας από μια νεαρή ηλικία (πέραν του ενός τετάρτου των καπνιστών που πειραματίζονται είναι κάτω από την ηλικία των 10) ενδέχεται να παρουσιαστούν σοβαρά, καταστροφικά αποτελέσματα στην υγεία των ατόμων. Τα προβλήματα υγείας

που συνδέονται συνήθως με την κατανάλωση καπνού περιλαμβάνουν τον καρκίνο, τις καρδιακές παθήσεις και τον διαβήτη. Στην Κυπριακή Δημοκρατία τα ποσοστά καπνίσματος είναι πολύ ψηλά. Σύμφωνα με μια ειδική Έκθεση του Ευρωβαρόμετρου σχετικά με τις στάσεις των Ευρωπαίων ως προς τον καπνό, 31% των Ελληνοκυπρίων και 39% των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα, ταξινόμησαν τους εαυτούς τους ως καπνιστές καταδεικνύοντας ένα μεγαλύτερο ποσοστό καπνιστών στην Κύπρο, σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως το Βέλγιο (26%), την Πορτογαλία (24%) και την Σουηδία (18%).¹¹⁸

Πιο ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι η Κύπρος εμφανίζεται να ξεπερνά τόσο τη Μεσόγειο, όσο και την Ευρώπη και τις ΗΠΑ, ως προς τον αριθμό των νέων αγοριών, ηλικίας 15 έως 16 ετών, που καπνίζουν.¹¹⁹ Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες που διεξήχθησαν στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, 13% των αγοριών και 7% των κοριτσιών στη κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνασιακό επίπεδο), και 36% των αγοριών και 23% των κοριτσιών στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (λύκειο), ήταν καπνιστές.¹²⁰ Παρά την ψήφιση ενός νόμου, το 2002, που απαγόρευε την πώληση των προϊόντων καπνού σε ανήλικους κάτω των 18 χρόνων, τα συμπεράσματα αποδεικνύουν ότι ο νόμος δεν έχει εφαρμοστεί κατάλληλα, αφού το 95% των καπνιστών μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι είχαν πρόσφατα αγοράσει τσιγάρα από κατάστημα χωρίς το αίτημα τους να απόρριφθεί λόγω της ηλικίας τους.¹²¹

Από την προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ το 2004, έχουν περάσει διάφοροι νόμοι που απαγορεύουν το κάπνισμα σε χώρους όπως τα κυβερνητικά και ημι-κυβερνητικά κτίρια, και άλλους δημόσιους χώρους. Πολλοί ιδιωτικοί χώροι έχουν απαγορεύσει το κάπνισμα στους εσωτερικούς χώρους εκτός από καθορισμένες περιοχές. Αυτά τα βήματα πρέπει να τύχουν περαιτέρω εμπέδωσης, ώστε να αποτραπούν οι νέοι από το κάπνισμα, καθότι 91% των σπουδαστών που συμμετείχαν στην έρευνα, δήλωσαν ότι είχαν εκτεθεί στον καπνό σε χώρους εκτός του σπιτιού τους.¹²² Παρά την καθιερωμένη κουλτούρα καπνίσματος

που υπάρχει σε όλο το νησί, οι Κύπριοι εμφανίζονται να αλλάζουν σταδιακά απόψεις, εφόσον σύμφωνα με μια πρόσφατη έρευνα του Κυπροβαρόμετρου, σχεδόν 9 στους 10 Κύπριους υποστήριξε την απαγόρευση του καπνίσματος στους δημόσιους χώρους ` 88% ήταν υπέρ της απαγόρευσης στους κλειστούς δημόσιους χώρους ` 85% στους εργασιακούς χώρους ` 80% στα εστιατόρια ` και 75% στα μπαρ.¹²³

Η υψηλή **κατανάλωση οινοπνεύματος** μπορεί να προκαλέσει σοβαρά προβλήματα στη φυσική, ψυχολογική και κοινωνική ευημερία των νέων.¹²⁴ Οι κίνδυνοι υγείας που συνδέονται με την υπερκατανάλωση οινοπνεύματος είναι τόσο βραχυπρόθεσμοι, όσο και μακροπρόθεσμοι. Αφ' ενός, η κατανάλωση οινοπνεύματος από τη νεολαία αντιπροσωπεύει την επιθυμία τους να εκληφθούν ως ενήλικες. Αφ' ετέρου η από μικρή ηλικία, και ειδικότερα η υπερβολική κατανάλωση οινοπνεύματος, αποδίδεται στην ανάγκη να επαναστατήσουν ενάντια στον έλεγχο των γονιών και άλλων ελέγχων. Οι γονείς παρατηρούν συχνά ότι η επίπληξη αυτού του είδους της συμπεριφοράς, οδηγεί σε συχνότερη και εντονότερη χρήση οινοπνεύματος στα νεαρά άτομα.

Το οινόπνευμα θεωρείται ένα απαραίτητο συμπλήρωμα στις μεσογειακές κουλτούρες, έτσι που μια μέτρια δόση οινοπνεύματος που καταναλώνεται σε τακτική βάση, συνήθως μαζί με το μεσημεριανό γεύμα ή το δείπνο, θεωρείται ότι συμβάλλει στην καλή υγεία και τη μακροζωία. Αυτή η πεποίθηση φαίνεται να ισχύει στην Κύπρο και ειδικότερα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα ` αν και το Ισλάμ απαγορεύει το οινόπνευμα, οι Τουρκοκύπριοι, που είναι ως επί το πλείστο κοσμικοί στις πεποιθήσεις τους, καταναλώνουν κάποια ποσότητα οινοπνεύματος. Σύμφωνα με ένα Ειδικό Ευρωβαρόμετρο αναφορικά με τις Στάσεις έναντι στο Οινόπνευμα, η κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών από τους Ελληνοκύπριους εμφανίζεται να συνάδει με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, δεδομένου ότι 74% εκείνων που συμμετείχαν στην έρευνα, δήλωσαν ότι είχαν καταναλώσει κάποιο οινοπνευματώδες ποτό κατά τους προηγούμενους 12 μήνες (ο ευρωπαϊκός μέσος όρος ήταν 75%).¹²⁵ Αυτό το ποσοστό ήταν χαμηλότερο μεταξύ των Τουρκοκυπρίων, 47%

των οποίων παραδέχτηκε ότι είχε καταναλώσει οινόπνευμα το προηγούμενο έτος.

Γενικά, η κυπριακή κουλτούρα δεν ενθαρρύνει την υπερβολική κατανάλωση οινοπνεύματος σε σημείο που να μεθάει κανείς. Μάλλον, όπως αναφέρθηκε, η κατανάλωση οινοπνεύματος θεωρείται ως δραστηριότητα που συμβάλλει σε έναν υγιή τρόπο ζωής, καθώς επίσης και ως μια μορφή κοινωνικοποίησης με φίλους, και ένας τρόπος επίτευξης ευθυμίας. Εντούτοις, η κατανάλωση οινοπνεύματος από τους Κυπρίους εμπεριέχει κάποιο κίνδυνο όταν συνδυάζεται με την οδήγηση υπό την επήρεια οινοπνεύματος ` το ποσοστό τροχαίων ατυχημάτων, είναι υψηλό στην κυπριακή νεολαία (όπως συζητείται αναλυτικότερα, πιο κάτω). Δυστυχώς, οι επικρατούσες πολιτιστικές αξίες δεν ενθαρρύνουν την κυπριακή νεολαία να πίνει και να οδηγεί υπεύθυνα. Μάλλον, οι Κύπριοι νέοι (και κυρίως οι νεαροί άνδρες) πίνουν και οδηγούν θεωρώντας τον επικίνδυνο αυτό συνδυασμό ως έναν τρόπο επίδειξης της γενναιότητας και της τόλμης τους. Η επίδειξη προσοχής και σύνεσης (απαραίτητων συμπεριφορών για σωστό οδήγημα) θεωρούνται ακόμα ως γυναικεία γνωρίσματα, που πρέπει να αποφεύγονται.

Η κατανάλωση ναρκωτικών έχει αυξηθεί στο νότο, όπως φαίνεται από την αύξηση του αριθμού θανάτων ως αποτέλεσμα της χρήσης παράνομων, εθιστικών ουσιών, από 14 το 2005, σε 21 το 2007.¹²⁶ Η χρήση ναρκωτικών είναι ψηλότερη μεταξύ των Κυπρίων νέων, ηλικίας 15 έως 34 χρόνων, και είναι ακόμη πιο ψηλή μεταξύ των νέων στρατιωτών. Ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό 1,2% του ελληνοκυπριακού πληθυσμού έχει παραδεχτεί την κατανάλωση κοκαΐνης, τουλάχιστον μια φορά στη ζωή τους, ένα ελαφρώς ψηλότερο ποσοστό της τάξης του 6,6% έχει δοκιμάσει κάνναβη (είτε υπό μορφή μαριχουάνας, είτε χασίς) τουλάχιστον μια φορά.¹²⁷ Μια έρευνα του Ευρωβαρόμετρου του 2008 με θέμα νέοι και ναρκωτικά (ηλικίας 15 έως 24 χρόνων), έδειξε ότι οι Ελληνοκύπριοι νέοι, ενώ ήταν πιθανότερο σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο, να ρωτήσουν τους γονείς ή τους συγγενείς τους για να λάβουν πληροφορίες για τα παράνομα ναρκωτικά και τη χρήση τους, ήταν λιγότερο πιθανό να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο ως πηγή πληροφοριών.¹²⁸ Η Κυπριακή νεολαία ήταν μεταξύ του υψηλότερου ποσοστού των

συμμετεχόντων που θεώρησαν ότι θα ήταν πολύ δύσκολο να προμηθευτούν κάνναβη, χάλια έκστασης, ηρωίνη ή κοκαΐνη. Τέλος, οι Κύπριοι, μαζί με άλλους Νοτιοευρωπαίους, όπως οι Έλληνες, οι Ιταλοί και οι Ισπανοί, ήταν μεταξύ των νέων που θεώρησαν ότι τα σκληρά μέτρα κατά των εμπόρων ναρκωτικών ήταν μια αποτελεσματική λύση στο πρόβλημα των ναρκωτικών.

Η κατάσταση στο βόρειο τμήμα της Κύπρου είναι κάπως διαφορετική από αυτή στο νότο: τα ναρκωτικά είναι φτηνά και πολύ πιο προσιτά. Αυτό οδηγεί σε ένα ψηλό επίπεδο εγκλημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Αρκετά από αυτά τα εγκλήματα συνδέονται με νέους, μορφωμένους Τουρκοκύπριους από 'καλές οικογένειες' και περίπου 37% των φυλακισμένων στις κεντρικές φυλακές στη βόρεια Λευκωσία εκτελούν ποινές λόγω παραβάσεων σχετικών με αδικήματα που αφορούσαν ναρκωτικά.¹²⁹ Στο βορρά υπάρχει μόνο ένα κέντρο απεξάρτησης για άτομα που υποφέρουν από προβλήματα σχετικά με την κατάχρηση ναρκωτικών. Επιπλέον, οι πηγές πληροφοριών σχετικά με τους κινδύνους χρήσης ναρκωτικών είναι εξαιρετικά περιορισμένες και ως εκ τούτου οι Τουρκοκύπριοι νέοι παραμένουν ανενήμεροι για τα επιβλαβή αποτελέσματα και τους κινδύνους από τη χρήση ναρκωτικών.

Οι Κύπριοι νέοι που έδωσαν συνέντευξη στο πλαίσιο της έρευνας του *Πρόγραμματος Διαλόγου της Κυπριακής Νεολαίας*, ρωτήθηκαν ποιους θεωρούν υπεύθυνους για το αυξανόμενο πρόβλημα των ναρκωτικών: οι απαντήσεις κυμάνθηκαν από τους γονείς έως την αστυνομία και από τους συμβούλους έως τους εμπόρους ναρκωτικών.

Ξέρουμε πολλές περιπτώσεις που οι γονείς αφήνουν τα παιδιά τους ανεξέλεγκτα... δεν τα ελέγχουν και από νεαρή ηλικία τους επιτρέπουν [στα παιδιά] να 'γυρίζουν'. Η [οι γονείς] έχουν άλλες ανησυχίες, και δεν προστατεύουν τα παιδιά τους, δεν τους δίνουν συμβουλές [...] Μπορεί να υπάρχουν ναρκωτικά στα σχολεία καθημερινά, και αυτό συμβαίνει επειδή κανένας δεν βρίσκεται εκεί για να συμβουλευτεί τους μαθητές...

[Ελληνοκύπρια, 18, άγαμη, φοιτήτρια κολεγίου (αισθητικής), πωλήτρια μερικής απασχόλησης, αστική Λευκωσία]

Νομίζω ότι η κυβέρνηση είναι αυτή που είναι υπεύθυνη για το πρόβλημα των ναρκωτικών στο βορρά. Οι αρχές δεν κάνουν τίποτα προκειμένου να βελτιωθεί η δημόσια ενημέρωση για τα προβλήματα που σχετίζονται με την κατανάλωση ναρκωτικών. Δεν έχουμε οποιαδήποτε κέντρα θεραπείας από τα ναρκωτικά εδώ... Το μόνο πράγμα που κάνουν είναι να μας προειδοποιούν να μην χρησιμοποιήσουμε ναρκωτικά, αλλά αυτό δεν είναι αρκετό...

[Τουρκοκύπριος, 21, φοιτητής πανεπιστημίου, Λευκωσία]

Όσον αφορά τα ναρκωτικά... πολλοί νέοι μπορούν να αισθανθούν απογοητευμένοι από κάτι που συνέβηκε στη ζωή τους... και επειδή δεν βρίσκουν υποστήριξη από κανέναν, ή γενικότερα από την κοινωνία, καταλήγουν στα ναρκωτικά.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος πανεπιστημίου, φαρμακοποιός, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Η αστυνομία συνεχίζει να συλλαμβάνει ανθρώπους που κατέχουν μικρές ποσότητες ναρκωτικών: δεν συλλαμβάνουν ποτέ τους ανθρώπους που είναι υπεύθυνοι για την οργάνωση της μεγάλης διακίνησης ναρκωτικών.

[Τουρκοκύπριος, 22, άνεργος, Κερύνεια]

Άπληστοι άνθρωποι που αναζητούν χρήματα, βρίσκουν κάθε τρόπο [όπως την πώληση ναρκωτικών], έτσι ώστε να βγάλουν χρήματα και να γίνουν πλούσιοι.

[Ελληνοκύπρια, 16, μαθήτρια, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Νομίζω ότι η ζήτηση για ναρκωτικά στο βορρά είναι περιορισμένη, αλλά ότι η προσφορά είναι ψηλή. Τα ναρκωτικά φτάνουν μέσω Τουρκίας. Ακούμε για κάποιους που συλλαμβάνονται στο λιμάνι σχεδόν καθημερινά και όμως τα ναρκωτικά ακόμα συνεχίζουν να έρχονται.

[Τουρκοκύπρια, 20, εργάζεται ως γραμματέας, Αμμόχωστος]

Άλλοι τείνουν να 'ψυχολογικοποιούν' το πρόβλημα, τονίζοντας τις προσωπικές αδυναμίες ως τον πρωταρχικό παράγοντα που φτάνει για το ότι κάποιος στρέφεται στα ναρκωτικά.

Οι έμποροι πέφτουν πάντα επάνω στους αδύνατους χαρακτήρες ` ούτε η κυβέρνηση φταίει, ούτε οι γονείς, ούτε και οι αλλοδαποί. Εννοώ, εάν κάποιος δεν θέλει να αναμικτεί με τα ναρκωτικά δεν το κάνει.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολεγίου, ταμίας, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Τροχαία Ατυχήματα

Τα τροχαία ατυχήματα θεωρούνται ως ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα στην Κύπρο σήμερα. Ο αριθμός των τροχαίων ατυχημάτων που αναφέρθηκαν στην αστυνομία το 2007 ήταν 2.302, από τα οποία 2.155 άνθρωποι υπέστησαν σοβαρούς ή ελαφρούς τραυματισμούς, ενώ 89 υπέστησαν μοιραίους τραυματισμούς.¹³⁰ Αυτή την περίοδο η οδική ασφάλεια είναι ένα ζήτημα που αποτελεί στόχο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, που προσπαθεί να μειώσει το ποσοστό των οδικών θανάτων από τον υφιστάμενο μέσο όρο 8,7 ανά 100.000 κατοίκους σε 5. Στην Κύπρο αυτό το ποσοστό ανέρχεται στους 11,2 ανά 100,000.¹³¹ Ορισμένες ομάδες και κατηγορίες του πληθυσμού αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα επίπεδα κινδύνου στους δρόμους: αυτοί είναι οι πεζοί, οι οδηγοί μοτοσικλέτας ή μοτοποδηλάτων και οι ποδηλάτες. Ιδιαίτερα επιρρεπείς είναι οι νέοι ηλικίας 15 έως 24 χρόνων, δεδομένου ότι αντιπροσωπεύουν 25% αυτών που χάνουν τη ζωή τους κάθε χρόνο.¹³²

Στην Κύπρο, η πλειοψηφία των τροχαίων ατυχημάτων έχει αποδοθεί στην ταχύτητα, στην απρόσεκτη οδήγηση και την κατανάλωση οινόπνευματος. Όπως συμβαίνει στην ευρύτερη ΕΕ, οι Κύπριοι νέοι είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι. Περίπου 30% των τροχαίων ατυχημάτων εντός της ελληνοκυπριακής κοινότητας, περιλάμβαναν νέους κάτω της ηλικίας των 25 χρόνων.¹³³ Μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο βορρά για να μετρήσει τη συχνότητα των τροχαίων ατυχημάτων μεταξύ των Τουρκοκυπρίων, κατέληξε σε παρόμοια συμπεράσματα, δεδομένου ότι η συχνότητα των τροχαίων ατυχημάτων ήταν υψηλότερη μεταξύ των νεότερων οδηγών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα 13,8% των Τουρκοκυπρίων ηλικίας 31 και άνω, είχαν εμπλακεί σε κάποιο τροχαίο ατύχημα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο ετών.¹³⁴ Ο αριθμός αυτός ήταν διπλάσιος μεταξύ των

νεαρότερων Τουρκοκυπρίων ` συγκριτικά, το 28,6% των νέων από 18 έως 23 χρόνων και το 27,4% των νέων από 24 έως 30 χρόνων, ενεπλάκησαν σε τροχαία ατυχήματα κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δύο ετών.

Διατροφικές Συνήθειες, Παχυσαρκία και Διατροφικές Διαταραχές

Στη μετάβαση από μια παραδοσιακή σε μια πιο σύγχρονη κοινωνία, η παραδοσιακά υγιεινή κυπριακή/μεσογειακή διατροφή έχει αρχίσει να διαβρώνεται, καθώς όλο και περισσότερες αλυσίδες ταχυφαγίων ανοίγουν στο νησί. Αυτές οι αλυσίδες εστιατορίων είναι δημοφιλείς ανάμεσα στη νεολαία παγκοσμίως, και στην Κύπρο αποτελούν δημοφιλή σημεία συνάντησης των Κύπριων εφήβων και νέων. Το 2002 μελετήθηκε η συχνότητα της παιδικής και της εφηβικής παχυσαρκίας στην Κυπριακή Δημοκρατία, σε μια διατμηματική μελέτη 2.467 παιδιών μεταξύ των ηλικιών 6 και 17.¹³⁵ Με βάση διάφορους επιστημονικούς ορισμούς, η ροπή στην παχυσαρκία παρατηρήθηκε σε περίπου 6,9% με 10,3% των αγοριών και 5,7% με 9,1% των κοριτσιών που συμμετείχαν στην έρευνα. Επιπλέον, ένα ποσοστό 16,9%–18,8% των αγοριών ορίστηκαν ως υπέρβαροι ` μεταξύ των κοριτσιών τα αντίστοιχα ποσοστά κυμαίνονταν από 13,1% ως 17,0%. Αυτό που είναι το πλέον ανησυχητικό είναι η συχνότητα της παιδικής και της εφηβικής παχυσαρκίας στην Κύπρο, που βρέθηκε να είναι συγκρίσιμη με τα ποσοστά που παρατηρήθηκαν στη Βόρεια Αμερική. Τα αποτελέσματα της έρευνας από την τουρκοκυπριακή κοινότητα κατέδειξαν ένα παρόμοιο μοτίβο, με μια αύξηση της παχυσαρκίας ανάμεσα στα μικρά παιδιά.¹³⁶ Μεταξύ του 2005 και του 2007, το ποσοστό των υπέρβαρων ατόμων αυξήθηκε από 14,8% σε 18,3% μεταξύ των παιδιών ηλικίας 12 έως 15 χρόνων. Επιπλέον, στην ίδια ηλικιακή ομάδα η συχνότητα της παχυσαρκίας αυξήθηκε από 11,3% σε 13.7%.

Η παγκοσμιοποίηση και η πρόοδος στις τεχνολογίες της πληροφορικής και των επικοινωνιών, έχουν διευκολύνει τη διάδοση των διαφορετικών κουλτούρων των μέσων ανά τον κόσμο. Ως επακόλουθο, οι Κύπριοι νέοι εκτίθενται σε εικόνες και τάσεις που

επηρεάζουν τις αντιλήψεις και τις στάσεις τους όσον αφορά τα σώματα και την υγεία τους. Διατροφικές διαταραχές όπως η νευρική ανορεξία, η νευρική βουλιμία και η αδηφαγική διαταραχή αρχίζουν συχνά κατά τη διάρκεια της εφηβείας και έχουν επιπτώσεις τόσο στις νέες γυναίκες όσο και στους άντρες. Αυτές οι διατροφικές διαταραχές έχουν αποδοθεί στην πίεση που αισθάνονται οι νέοι να ακολουθούν τα σύγχρονα πρότυπα ομορφιάς, που είναι όμως εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθούν. Επιπλέον, οι διατροφικές διαταραχές χρησιμεύουν συχνά ως ένας μηχανισμός αντιμετώπισης καταστάσεων όπως η εφηβεία, ο θάνατος στην οικογένεια και άλλες καταστάσεις που προκαλούν άγχος. Μια μελέτη του 2004 που εξέτασε τις διατροφικές συνήθειες και διαταραχές 1.800 παιδιών και εφήβων στην Κυπριακή Δημοκρατία, μεταξύ των ηλικιών 10 και 18, σημείωσε ότι τα μισά από τα κορίτσια που συμμετείχαν δεν ήταν ικανοποιημένα με το σωματικό τους βάρος και ήθελαν να χάσουν βάρος· επιπλέον, 38% δεν ήταν ευχαριστημένες με κάποιο σημείο του σώματός τους. Αυτοί οι αριθμοί ήταν αρκετά χαμηλότεροι μεταξύ των αγοριών που συμμετείχαν στην έρευνα: μόνο 9% δεν ήταν ικανοποιημένοι με το βάρος τους και μόλις 17% ήταν δυσαρεστημένοι με κάποιο σημείο του σώματός τους.

Όπως και αλλού, αυτά τα ευρήματα σχετίζονται με τις διαφορετικές αξίες των φύλων, οι οποίες είναι αποτέλεσμα μιας παραδοσιακής, πατριαρχικής κοινωνίας, που ολοένα και περισσότερο περνά στη σφαίρα επιρροής του μοντέρνου. Παρά τα πρόσφατα άλματα που σημειώθηκαν όσον αφορά στην ισότητα των φύλων, οι κοινωνικές πιέσεις και οι κοινωνικές δομές που βρίσκονται στην εξουσία των ανδρών συνεχίζουν να καθορίζουν το ρόλο των γυναικών στην κυπριακή κοινωνία, ως εκ τούτου πολλές νέες γυναίκες καταλήγουν να συνδέουν τις δικές τους εκτιμήσεις για την αυτοαξία τους με την εξωτερική τους εμφάνιση.¹³⁷ Αφ' ετέρου, οι άνδρες, που παραδοσιακά θεωρούνταν ως το 'κυρίαρχο' φύλο, κρίνονται ακόμα βάσει της 'δύναμης' τους (σωματικής, κοινωνικο-οικονομικής ή άλλης). Πέραν τούτου όμως, λαμβάνοντας υπόψη τη σημερινή έμφαση στους υγιεινούς τρόπους ζωής και την αιώνια νεότητα, οι άνδρες αισθάνονται ολοένα και περισσότερο την πίεση

να προσαρμοστούν στις δημόσιες εικόνες για το πώς πρέπει να 'φαίνονται' – π.χ. να έχουν μυώδη και 'γυμνασμένα' σώματα. Επομένως δεν αποτελεί έκπληξη ότι, σύμφωνα με την έρευνα, 26% των νεαρών γυναικών και 13% των νεαρών ανδρών επέδειξαν συμπεριφορές που υποδηλώνουν την ύπαρξη διατροφικών διαταραχών.¹³⁸ Παρά τις διαφορές στις αξίες των φύλων, η ανικανότητα να ζήσουν ανάλογα με την αναμενόμενη εικόνα της κοινωνίας, οδηγεί συχνά τόσο τις νέες γυναίκες, όσο και τους άνδρες, σε μια αίσθηση προσωπικής αποτυχίας η οποία οδηγεί σε παραβατικές συμπεριφορές ή ψυχοκοινωνικές διαταραχές (όπως, για παράδειγμα, οι διατροφικές διαταραχές).

Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία

Τις τελευταίες δεκαετίες οι Κύπριοι νέοι έχουν αρχίσει να πειραματίζονται όλο και περισσότερο με τη σεξουαλικότητά τους, ειδικά μέσα στις προσωπικές τους σχέσεις. Κατά συνέπεια, οι Κύπριοι νέοι παρουσιάζουν στάσεις και συμπεριφορές που ορίζονται ως 'σύγχρονες' ή 'απελευθερωμένες' σχετικά με τη σεξουαλικότητά τους. Φαινομενικά αυτές οι περισσότερες 'απελευθερωμένες' αντιλήψεις επιτρέπονται από την κοινωνία, όμως από πολλές απόψεις, οι σχέσεις με τους γονείς και τους δασκάλους δεν φαίνονται αρκετά απελευθερωμένες, ώστε να επιτρέπουν στους νέους να συζητήσουν ελεύθερα τα θέματα αυτά με τους μεγαλύτερους τους. Ένα προφανές παράδειγμα αυτής της αντίφασης αφορά τη 'σεξουαλική διαπαιδαγώγηση', τις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων (συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών ρόλων και ταυτοτήτων, της δημιουργίας στερεοτύπων, των σχέσεων ισχύος, αλλά και της ανοικτής συζήτησης για το σεξ και την αντισύλληψη). Το εκπαιδευτικό σύστημα στο νότο έχει επικριθεί για την απουσία οποιουδήποτε επίσημου εκπαιδευτικού προγράμματος διαφυλικών σχέσεων. Το ίδιο ισχύει για το βορρά, ο οποίος έχει επίσης επικριθεί για το ότι δεν προνοεί για ένα τέτοιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τους Τουρκοκυπρίους νέους.¹³⁹

Οι Ελληνοκύπριοι νέοι δεν τυγχάνουν οποιου-

δήποτε είδους διαφυλικής διαπαιδαγώγησης πέρα από τα μαθήματα βιολογίας που διδάσκονται σε μαθητές ηλικίας 15 χρονών και άνω. Αυτά τα μαθήματα καλύπτουν συνήθως τις αλλαγές που παρουσιάζονται κατά την εφηβεία, καθώς επίσης και την αναπαραγωγή, την ανατομία και τη φυσιολογία των αναπαραγωγικών οργάνων, τη γονιμοποίηση, τη γενετική και τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (ΣΜΝ), ενώ καλύπτουν μόνο επιφανειακά, έως και καθόλου, τις ψυχοκοινωνικές πτυχές των σχέσεων των φύλων (πράγμα που ενθαρρύνει την άποψη ότι η σεξουαλική αγωγή αφορά το σεξ – και όχι για τις σχέσεις μεταξύ των φύλων).

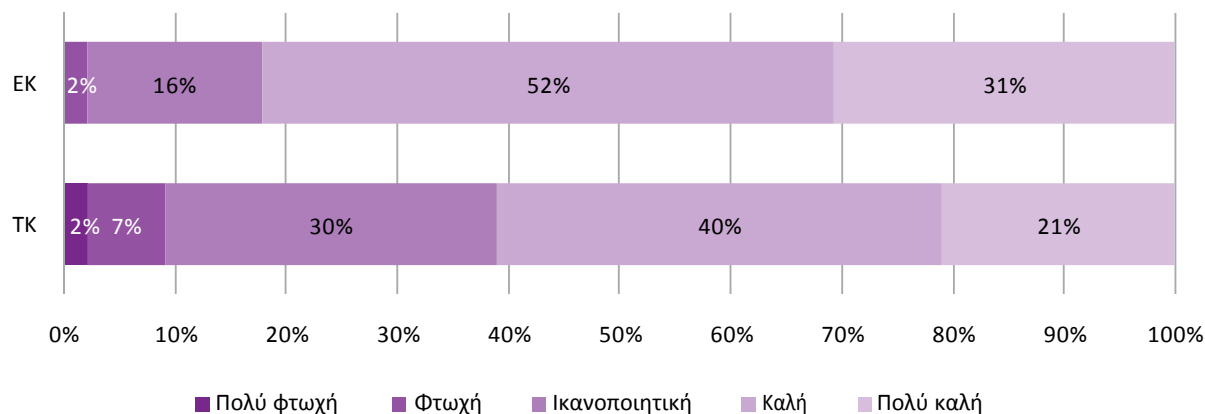
Αυτή η έλλειψη ή ο αμελητέος/ελάχιστος ρόλος της σεξουαλικής αγωγής, οδηγεί στο να έχουν οι νέοι περιορισμένες γνώσεις όσον αφορά τις στενές σχέσεις με το αντίθετο φύλο και το ασφαλές σεξ (συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης συνειδητοποίησης των πιθανών κινδύνων που συνδέονται με τα διάφορα ΣΜΝ). Αυτό γίνεται ακόμα πιο εμφανές, όταν οι γνώσεις των Κύπριων νέων σχετικά με τους τρόπους μετάδοσης, πρόληψης και θεραπείας

των ΣΜΝ, συγκριθεί με αυτές που έχουν συνομήλικοί τους από τη Βόρεια Αμερική και τον Καναδά.¹⁴⁰

Μια έρευνα μεταξύ 3.176 Ελληνοκύπριων μαθητών, ηλικίας 15 έως 18 χρόνων, έριξε φως στις πηγές στις οποίες στρέφονταν πρωτίστως οι Κύπριοι νέοι για να βρουν πληροφορίες σχετικά με την σεξουαλικότητα – 24,1% στρέφονταν στα βιβλία και στα περιοδικά, 15,4% στις εφημερίδες και τα περιοδικά, 12,3% στα βίντεο, 12,2% στην τηλεόραση και 12% στους φίλους. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε την απουσία εμπλοκής των γονιών, των δασκάλων και των καθηγητών.¹⁴¹

Συνολικά σύμφωνα με την ΕΦΝ, οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στην έρευνα αισθάνονταν, ότι είχαν μια καλή γνώση της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. Περίπου 83% των Ελληνοκυπρίων εκτίμησε τη γνώση τους σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία ως «καλή» ή «πολύ καλή», ενώ μόλις 61,2% των Τουρκοκύπριων συνομήλικων τους εκτίμησε τη δική τους γνώση ως «καλή» ή «πολύ καλή».

Συνολικά, η γνώση μου για τη σεξουαλική και την αναπαραγωγική υγεία είναι:

Πίνακας 5.3: Εκτίμηση της γνώσης σχετικά με την σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία

Οι συμμετέχοντες στην ΕΦΝ₁ κλήθηκαν να επιλέξουν τη σημαντικότερη και πιο χρήσιμη πηγή πληροφοριών σχετικά με τα σεξουαλικά θέματα. Οι φίλοι (33%), η οικογένεια (23%) και οι γιατροί (16%) αναφέρθηκαν από τους Ελληνοκύπριους συμμετέχοντες ως οι τρεις σημαντικότερες και πιο χρήσιμες πηγές

πληροφοριών. Παρόμοια, οι φίλοι (67%) αποτελούσαν την κορυφαία πηγή πληροφοριών μεταξύ των Τουρκοκύπριων νέων οι οποίοι επίσης στρέφονταν τόσο στο διαδίκτυο (46%) όσο και στα βιβλία (32%). Όπως παραδόξως οι γονείς σπανίως ρωτούνταν για συμβουλές παρά τη στενή σχέση που σημειώθηκε πιο

πάνω μεταξύ της τουρκοκυπριακής νεολαίας και των γονέων τους. Αυτό πιθανώς να οφείλεται σε μια αίσθηση δέους ή/και σεβασμού απέναντι στους γονείς, που δεν ενθαρρύνει τη συζήτηση για πιο προσωπικά θέματα. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι δάσκαλοι, και στη πραγματικότητα τα σχολεία, δεν σημείωσαν υψηλή βαθμολογία μεταξύ των νέων Κυπρίων ως πηγές πληροφοριών· μόνο 8% των Ελληνοκυπρίων και 12% των Τουρκοκυπρίων ανέφεραν τους δασκάλους ως σημαντικές πηγές πληροφοριών.

Οι πιο πάνω απαντήσεις επιβεβαιώθηκαν μέσω των συνεντεύξεων βάθους· οι Κύπριοι νέοι τείνουν να προτιμούν να αναζητήσουν τους φίλους τους για συμβουλές σχετικά με τα σεξουαλικά θέματα, παρά τους γονείς τους.

Συνήθως [τέτοια θέματα τα συζητώ] με τους φίλους μου [...] επειδή αισθάνομαι πιο κοντά τους· βασικά, δεν ντρέπομαι να μιλήσω σ'αυτούς..

[Ελληνοκύπριος, 16, μαθητής, άγαμος, αστική Λεμεσός]

Μόνο λίγοι είναι οι γονείς οι οποίοι είναι έτοιμοι να μιλήσουν για σεξουαλικά ζητήματα με τα παιδιά τους. Οι νέοι προτιμούν να διαβάσουν για αυτά τα πράγματα στα περιοδικά ή να συζητούν τέτοια ζητήματα με τους φίλους τους.

[Τουρκοκύπριος, 22, οικοδόμος, Μόρφου]

Προτίμησα να ρωτήσω τους φίλους μου και τους δασκάλους μου [...] αισθανόμουν πιο άνετα με τους δασκάλους μου και τους φίλους μου παρά με τους γονείς μου.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολεγίου, ιδιωτική υπάλληλος, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Πολλοί Κύπριοι/ες νέοι/ες θεώρησαν ότι οι πληροφορίες σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά πρέπει να παρέχονται μέσω του εκπαιδευτικού τους συστήματος. Εντούτοις, αυτό δεν φαίνεται να συμβαίνει και, κατά συνέπεια, στρέφονται στις λιγότερο αξιόπιστες πηγές όπως η τηλεόραση, τα περιοδικά και οι επικράτουςες αντιλήψεις:

Νομίζω ότι το σχολείο πρέπει να είναι ο χώρος όπου οι νέοι μαθαίνουν για θέματα σχετικά με τα σεξουαλικά ζητήματα... αλλά οι περισσότεροι από μας μαθαίνουν για τα

πράγματα αυτά από φτηνά περιοδικά ή από το δρόμο.

[Τουρκοκύπρια, 19, τραπεζική υπάλληλος, Λευκωσία]

Τα σεξουαλικά ζητήματα είναι ταμπού στο εκπαιδευτικό μας σύστημά. Γι' αυτό το λόγο, οι νέοι τα μαθαίνουν όλα από την τηλεόραση ή τα βίντεο.

[Τουρκοκύπριος, 23, στρατιώτης, Αμμόχωστος]

Εντούτοις, σε εξαιρετικές περιπτώσεις μερικοί νέοι/ες φαίνεται να συμβουλευτήκαν τους γονείς τους, όταν ένιωθαν ότι έπρεπε:

Βασικά, ανάγκασα την κατάσταση να έρθει σε τέτοιο σημείο ώστε να μπορώ να μιλήσω με τη μάμμα μου, επειδή στην αρχή της σεξουαλικής μου ζωής κανένας δεν ήξερε τίποτα, αλλά θεώρησα ότι η μάμμα μου, ως γυναίκα, θα μπορούσε να μου πει την άποψή της και να με συμβουλέψει για μερικά ζητήματα.

[Ελληνοκύπρια, 21, φοιτήτρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

Άλλοι όμως ήταν πάρα πολύ ντροπαλοί για να θίξουν τα θέματα αυτά με τον οποιονδήποτε:

Όχι, δεν κάναμε ποτέ αυτήν την συζήτηση.

[Ελληνοκύπριος, 23, φοιτητής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

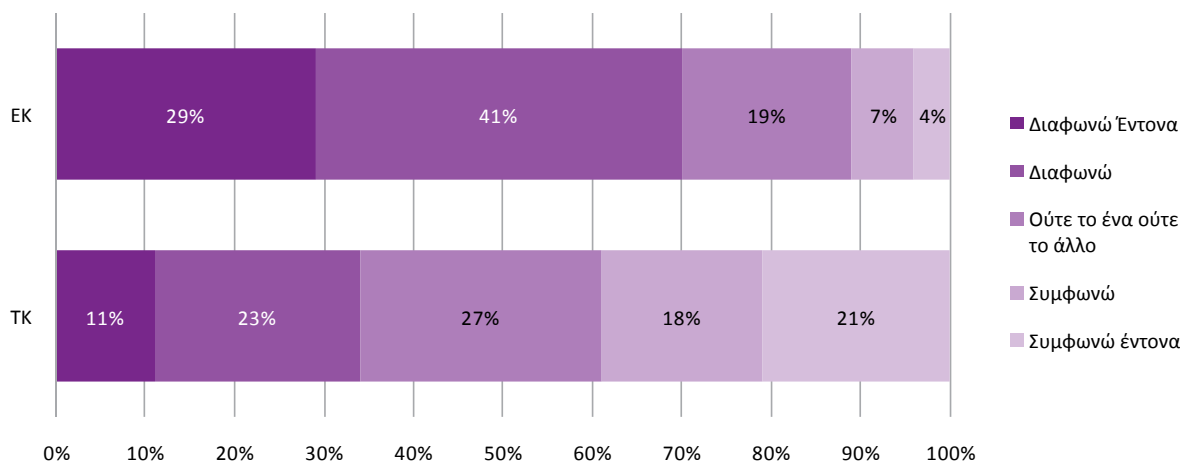
Όχι, απλά είναι ότι ντρέπομαι να θέσω τέτοιες ερωτήσεις. Προσωπικά, δεν επιθυμώ να συζητήσω αυτό το θέμα με άλλους. Εντάξει, ήρθαν και μας μίλησαν στο σχολείο για αυτά τα πράγματα αλλά δεν θα κατέβαλλα προσπάθεια να κάνω τέτοιες ερωτήσεις.

[Ελληνοκύπρια, 18, φοιτήτρια κολεγίου (αισθητική), πωλήτρια μερικής απασχόλησης, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Όσον αφορά το θέμα του προγαμιαίου σεξ, οι Ελληνοκύπριοι νέοι εμφανίζονται περισσότερο «απελευθερωμένοι» από τους Τουρκοκύπριους συνομήλικους τους, αφού μόνο 12% των Ελληνοκυπρίων, έναντι 39% των Τουρκοκυπρίων, «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» ότι το προγαμιαίο σεξ είναι λάθος. Αφ' ετέρου, 69% των Ελληνοκυπρίων θεώρησε ότι το σεξ πριν από το γάμο δεν είναι λάθος.

Πόσο έντονα συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τα ακόλουθα:

Το προγαμιαίο σεξ [πριν το γάμο] είναι λάθος

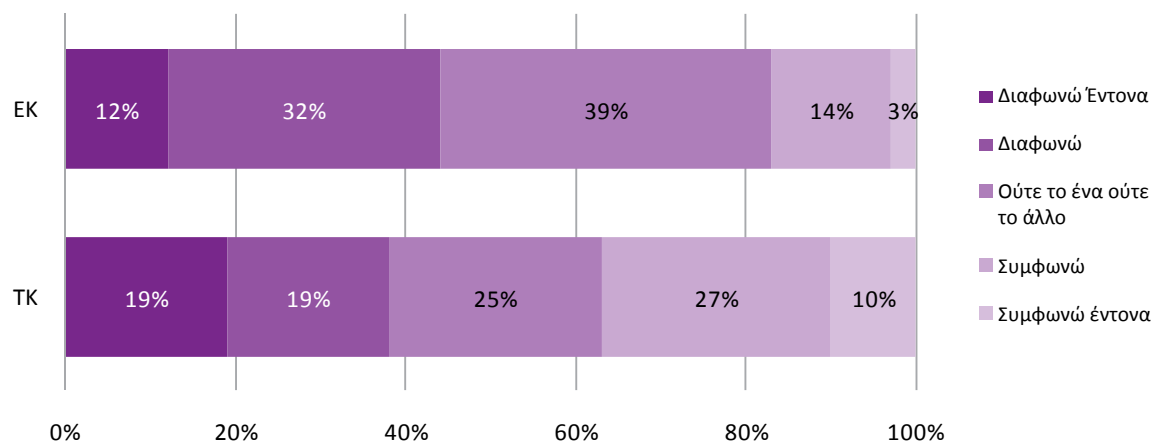
Πίνακας 5.4: Στάσεις απέναντι στο προγαμιαίο σεξ

Οι ενήλικες συχνά ανησυχούν ότι η «σεξουαλική αγωγή» στα παιδιά και στους έφηβους συνεπάγεται την ενθάρρυνση τους στο να γίνουν σεξουαλικά ενεργοί από νεαρή ηλικία.¹⁴² Συνεπώς, η «σεξουαλική αγωγή» δεν βρίσκει τη θέση της στα εκπαιδευτικά μας προγράμματα. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να δηλώσουν το επίπεδο της συμφωνίας ή διαφωνίας τους με την ακόλουθη

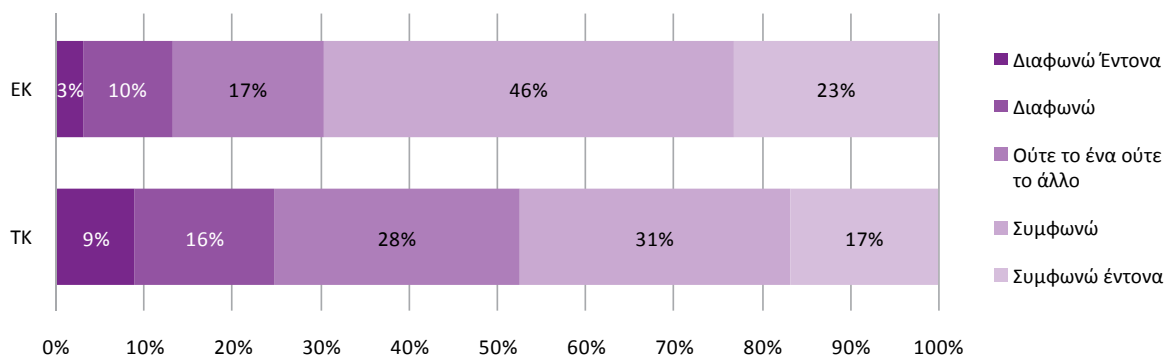
δήλωση: Η προσφορά μαθημάτων για το σεξ και την αντισύλληψη στους εφήβους, στο σχολείο, τους ενθαρρύνει να έρθουν σε σεξουαλική επαφή πολύ νωρίς. Φαίνεται ότι τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία δεν συμφωνεί με την άποψη των ενηλίκων ότι η παροχή «σεξουαλικής αγωγής» στο σχολείο θα ενθάρρυνε τους νέους στο πρόωρο σεξ.

Πόσο έντονα συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τα ακόλουθα:

A. Η παροχή μαθημάτων στα σχολεία σχετικά με το σεξ και την αντισύλληψη στους εφήβους, τους ενθαρρύνει να έρθουν σε σεξουαλική επαφή πολύ νωρίς

Β. Η αντισύλληψη πρέπει να παρέχεται πιο εύκολα στους νέους, ακόμα και όταν είναι κάτω των 16 χρόνων

Πίνακας 5.5: Στάσεις σχετικές με την προώθηση του ‘ασφαλούς σεξ’

Εφηβικές Εγκυμοσύνες

Στη Κυπριακή Δημοκρατία ο νόμος σχετικά με τις εκτρώσεις είναι περιοριστικός, επιτρέποντας την πρακτική του μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις¹⁴² παραδείγματος χάριν, όταν η αστυνομία και οι ιατρικές υπηρεσίες επιβεβαιώσουν ότι μια εγκυμοσύνη οφείλεται σε βιασμό¹⁴³ ή εάν, μετά από διαβουλεύσεις με δύο γιατρούς, κρίνεται ότι η φυσική, διανοητική ή ψυχολογική κατάσταση της μητέρας απειλείται¹⁴⁴ ή εάν υπάρχει κίνδυνος σοβαρής ανωμαλίας στο έμβρυο. Θεωρούμενες ως αμαρτία από την εκκλησία, οι αμβλώσεις, εντός της ελληνοκυπριακής κοινότητας, λαμβάνουν χώρα σε ιδιωτικές κλινικές. Τις τελευταίες δεκαετίες, οι σεξουαλικοί κανόνες έχουν αλλάξει εντυπωσιακά, και κατά συνέπεια οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες εκλαμβάνονται σιωπηλά ως ένα αναγκαίο κακό. Την ίδια όμως ώρα, οι παραδοσιακές αξίες αναφορικά με την αγνότητα υφίστανται ακόμα, με αποτέλεσμα τόσο τα παράνομα παιδιά όσο και οι άγαμες μητέρες να κουβαλούν ένα ισχυρό κοινωνικό στίγμα. Κατά συνέπεια, αν και οι αμβλώσεις είναι επίσημα καταδικαστές από την κυπριακή κοινωνία, οι γυναίκες συχνά επιλέγουν κρυφά αυτή την διέξοδο, αντί να υπομείνουν το στίγμα, που συνδέεται χαρακτηριστικά με την ανατροφή ενός παιδιού, όταν είναι άγαμες. Πράγματι, η Κύπρος έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά εξωγαμιαίων γεννήσεων στην Ευρώπη: το 2006 μόλις 489 παιδιά γεννήθηκαν εκτός γάμου, αποτελώντας το 5,6% του συνολικού αριθμού γεννήσεων το ίδιο έτος.¹⁴³ Αυτή η στατιστική

υπαινίσσεται έμμεσα την κατάσταση των αμβλώσεων στην Κύπρο.

Αν και δεν υπάρχει κανένας ακριβής αριθμός για τον αριθμό των εκτρώσεων που πραγματοποιούνται κάθε χρόνο, διάφορες πηγές εκτιμούν ότι ο αριθμός αυτός είναι αρκετά ψηλός και σε αυξητική πορεία. Σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Οικογενειακού Προγραμματισμού της Κύπρου (ΣΟΠΚ):

Οι εκτρώσεις φαίνεται να αυξάνονται ανάμεσα στους εφήβους στη σύγχρονη κυπριακή κοινωνία, αν και υπάρχει έλλειψη επιστημονικών ενδείξεων/στοιχείων για να μετρηθεί η έκταση του προβλήματος.¹⁴⁴

Οι απόψεις σχετικά με την άμβλωση διέφεραν μεταξύ των Κύπριων νέων και από τις δύο κοινότητες, με μερικούς να είναι ενάντια και άλλους υπέρ της συγκεκριμένης πρακτικής:

Συμπλήρωσα τις σπουδές μου στην προ-δημοτική εκπαίδευση [και έτσι] το θεωρώ αδιανόητο για μια γυναίκα να σκοτώσει... Είναι μια ζωή, ακόμα κι αν δεν είναι πλήρης... είναι μια ζωή που έρχεται, και [η μέλλουσα μητέρα] δεν έχει κανένα δικαίωμα να βάλει τέλος στη ζωή εκείνου του μωρού.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου, υπάλληλος σε συνεργατική τράπεζα, αρραβωνιασμένη, αστική Πάφος]

Δεν πρέπει να γίνεται. Γιατί να μείνεις έγκυος εάν δεν θέλεις το παιδί;

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αστική Μόρφου]

Είναι το χειρότερο έγκλημα που μπορεί να διαπράξει μια γυναίκα.

[Ελληνοκύπρια, 23, απόφοιτος τεχνικού- επαγγελματικού σχολείου, πωλήτρια, διαζευγμένη με 2 παιδιά, αγροτική Λευκωσία]

Σήμερα [στο σύγχρονο κόσμο] είναι απαραίτητο, αλλά εγώ προσωπικά το θεωρώ λανθασμένο.

[Τουρκοκύπριος, 22, δημόσιος υπάλληλος, αστική Λευκωσία]

Εκείνοι που υποστήριξαν τις αμβλώσεις παρουσίασαν διάφορα σενάρια που θεώρησαν ότι μπορεί να αιτιολογούν τη συγκεκριμένη πράξη. Μεταξύ αυτών ήταν κίνδυνοι υγείας για τη μητέρα ή το αγέννητο παιδί, καθώς επίσης και η (νεαρή) ηλικία της γυναίκας:

Όσον αφορά τις εκτρώσεις, τις βρίσκω λογικές ή αποδεκτές για ιατρικούς λόγους, όσον αφορά στη ζωή της μητέρας, ή όταν δεν μπορεί να κρατήσει το παιδί για ορισμένους λόγους, ή όταν υπάρχει κίνδυνος σε μερικές περιπτώσεις η γυναίκα να μπορεί να πεθάνει...

[Ελληνοκύπρια, 20, φοιτήτρια, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Δεν νομίζω ότι η έκτρωση είναι απαραίτητη αλλά κάποια γυναίκα που είναι σε νεαρή ηλικία και δεν μπορεί να φροντίσει ένα παιδί, πρέπει να έχει την άδεια να κάνει έκτρωση..

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αστική Λευκωσία]

Ας πούμε ότι μια εικοσάχρονη μένει έγκυος ενώ βρίσκεται στο στάδιο μόλις πριν να αρχίσει να δουλεύει, ή στις αρχές των σπουδών της – ένα μωρό θα επιβαρύνει τη κατάσταση, μπορεί επίσης να καταστρέψει τη ζωή της και, κατά συνέπεια, η γυναίκα αυτή να καταστρέψει τη ζωή του παιδιού.

[Ελληνοκύπριος, 23, φοιτητής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Από τη στιγμή που δεν είσαι έτοιμος να δεχτείς ένα παιδί, παρά να το φέρεις στον κόσμο σε ένα στάδιο που δεν το θέλεις πραγματικά, και να στερήσεις τον εαυτό σου από ευκαιρίες που θα μπορούσε να είχες στο μέλλον – θα ήταν καλύτερα εξ αρχής να μην το φέρεις στον κόσμο!

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος πανεπιστημίου, φαρμακοποιός, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Πρόσφατα ο υφιστάμενος νόμος σχετικά με τις εκτρώσεις έχει δεκτεί τις επιθέσεις διαφόρων δημοσίων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένου και του Συνδέσμου Οικογενειακού Προγραμματισμού της Κύπρου και του Μεσογειακού Ιδρύματος Μελετών Φύλου, ως ξεπερασμένος, με αποτέλεσμα να οδηγή τις νεαρές (και ακόμη πιο ανησυχητικό, ανήλικες) γυναίκες στις παράνομες αμβλώσεις ή στη χρήση παράνομων φαρμάκων που προκαλούν αποβολές.¹⁴⁵ Οι επικριτές υποστηρίζουν ότι ο νόμος, που χρονολογείται πέραν των είκοσι πέντε χρόνων, παραβιάζει το δικαίωμα μιας γυναίκας να έχει πρόσβαση σε ένα ασφαλές και νόμιμο τερματισμό της εγκυμοσύνης της, εάν επιλέξει κάτι τέτοιο. Οι νέες γυναίκες και οι γυναίκες-μετανάστες είναι συνήθως τα μεγαλύτερα θύματα αυτών των αυστηρών νόμων κατά της έκτρωσης – γεγονός που καθιστά πιο αναγκαία την παροχή κατάλληλης σεξουαλικής αγωγής σχετικά με τις μεθόδους αντισύλληψης και τις συνέπειες μιας πρόωρης εγκυμοσύνης στις νέες γυναίκες.

Ομοφυλοφιλία

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων βάθους θίγηκε και το θέμα της ομοφυλοφιλίας. Για άλλη μια φορά, οι Κύπριοι νέοι εξέφρασαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το ζήτημα των ομόφυλων ζευγαριών και των σχέσεων μεταξύ ομοφύλων. Οι Ελληνοκύπριοι φαίνεται να έχουν μηδενική ανοχή στην ομοφυλοφιλία – την οποία καταδικάζουν έντονα (σε πρόσφατες έρευνες, αυτή φαίνεται να είναι μια από τις ισχυρότερες αρνητικές αξίες που έχουν). Αυτή η αδιαλλαξία σχετίζεται με τη σεξουαλικότητα και την ισχυρή διαφοροποίηση των ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η ανδροπρέπεια συνδέεται με τη σκληρότητα, την επιθετικότητα και τη διεκδίκηση. Δεδομένου ότι οι ρόλοι των φύλων φαίνονται να είναι μέρος της «φυσικής τάξης πραγμάτων», η ομοφυλοφιλία «είναι ενάντια στη φύση».¹⁴⁶ Οι ομοφυλόφιλοι υπονομεύουν τη σαφήνεια των ρόλων και υιοθετούν γυναικείες συμπεριφορές (που θεωρούνται αμαρτωλές ή βρώμικες).¹⁴⁷ Οι νέοι αρχίζουν σταδιακά να αμφισβητούν και να αλλάζουν τις αξίες αυτές – αλλά μόνο σταδιακά: το «τι λένε οι άλλοι» και οι κυρίαρχες αξίες, είναι ακόμα πολύ ισχυρά.

Αυτές οι αμφίθυμες στάσεις, που δίστανται μεταξύ των πιο παραδοσιακών και συντηρητικών, και των πιο σύγχρονων και φιλελεύθερων στάσεων αποδοχής των επιλογών των άλλων και της διαφορετικότητας, ήταν εμφανείς στα σχόλια αυτών που συμμετείχαν στην έρευνα:

Έχω προοδευτικές ιδέες. Εντούτοις, παρά τις απόψεις μου, δεν δέχομαι ούτε σέβομαι την ομοφυλοφιλία.

[Τουρκοκύπριος, 24, υπάλληλος σε κατάστημα υπολογιστών, αστική Λευκωσία]

Δεν μπορώ να κρίνω το άλλο πρόσωπο. Εξαρτάται επίσης από τους ίδιους, αλλά εάν έχω έναν φίλο που είναι έτσι, δεν θα τον αφήσω να «φύγει»– θα τον δεχτώ όπως είναι, επειδή επίσης μπορεί και εγώ, ως ένα ορισμένο βαθμό, να έχω ορισμένα ελαττώματα. Θα με δεχτούν και οι άλλοι όπως είμαι.

[Ελληνοκύπρια, 18, άγαμη, φοιτήτρια κολεγίου (αισθητική), πωλήτρια μερικής απασχόλησης, αστική Λευκωσία]

Νομίζω ότι η ομοφυλοφιλία είναι κακή και δεν πρέπει να είναι προεξέχουσα, αλλά δεν μπορούμε να παρεμβαίνουμε στις υποθέσεις των ανθρώπων. Βέβαια, κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να συνάψει οποιαδήποτε [σεξουαλική] σχέση του/ης αρέσει.

[Τουρκοκύπριος, 18, φοιτητής πανεπιστημίου, (ηλεκτρική μηχανική), αστική Αμμόχωστος]

Μερικοί από τους συμμετέχοντες στην έρευνα τόνισαν το στίγμα που επικολλάται όταν κάνει κάποιος παρέα με ομοφυλόφιλους, φοβούμενοι τις ‘συνέπειες’ μιας σύνδεσης με αυτήν την κοινωνικά μη-αποδεκτή ομάδα:

Είναι γελοία...η ομοφυλοφιλία για μένα είναι ένα γελοίο πράγμα... Εγώ για παράδειγμα, δεν θα τολμούσα να είμαι φίλος με έναν ομοφυλόφιλο [...]. Δεν είναι κακοί άνθρωποι – είναι η φύση τους... αλλά δεν θα τολμούσα να έρθω σε επαφή με τέτοιους ανθρώπους. Εντάξει, δεν είναι κακοί, [ακόμα, όμως θα ανησυχούσα] εξ αιτίας του κουτσομπολιού, εξ αιτίας χιλιάδων πραγμάτων, με τα οποία μπορούν να με καταδικάσουν – ότι ‘βγαίνεις έξω με έναν ομοφυλόφιλο [ή] μια λεσβία’....

[Ελληνοκύπρια, 23, απόφοιτος τεχνικής-σχολής, πωλήτρια, διαζευγμένη με 2 παιδιά, αγροτική Λευκωσία]

HIV/AIDS

Αν και η Κυπριακή Δημοκρατία βρίσκεται αντιμέτωπη με το πρόβλημα του HIV/AIDS από τα μέσα της δεκαετίας του ‘80, το ποσοστό μόλυνσης με HIV/AIDS μετριέται στο 0,1% δηλαδή, το ένα δέκατο του μέσου παγκόσμιου όρου.¹⁴⁸ Ο αριθμός των καταγραμμένων περιπτώσεων υπολογίστηκε (κατά μέσο όρο) στις είκοσι τρεις ετησίως από το 1986 ως το 2000¹⁴⁹ εκ των οποίων δεκατέσσερις Κύπριοι και εννέα αλλοδαποί. Αυτός ο αριθμός έχει μειωθεί διαχρονικά: το 2002 υπήρξαν δεκαέξι νέες υποθέσεις που έτυχαν αναφοράς, αποτελούμενες από επτά Κυπρίους και δεκαέξι αλλοδαπούς. Η συχνότητα του HIV/AIDS παραμένει σήμερα χαμηλή και υπολογίζεται στους 400 έως 500 μολυσμένους ανθρώπους μεταξύ του ενήλικου πληθυσμού. Η αναλογία του φύλου των ατόμων, σε σχέση με την ασθένεια, είναι περίπου έξι άνδρες προς μια γυναίκα.

Σύμφωνα με μια έκθεση του 2006 του Ευροβαρόμετρου σχετικά με το AIDS, περίπου τα δύο τρίτα (66%) των Ελληνοκυπρίων και, λίγο περισσότερο από το ήμισυ (55%) των Τουρκοκυπρίων, παίρνει προφυλάξεις ενάντια στη πιθανότητα να μολυνθούν με το AIDS κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής¹⁴⁹ και οι δύο κοινότητες ταξινομήθηκαν σε ψηλότερο από τον μέσο όρο των 25 της ΕΕ, ο οποίος είναι 48%.¹⁴⁹ Αν και οι Κύπριοι επέδειξαν ένα υψηλό επίπεδο συνειδητοποίησης έναντι των Ευρωπαίων ως προς τον τρόπο με τον οποίο μπορεί ένα άτομο να προσληφθεί από τον ιό του HIV/AIDS, υπάρχουν διάφορες παρερμηνείες σχετικά με την ασθένεια μεταξύ των μελών και των δύο κοινοτήτων. Ενώ οι Κύπριοι ήταν αρκετά ενήμεροι για τον κίνδυνο “της ενέσεως με μια χρησιμοποιημένη βελόνα από κάποιο φορέα του AIDS ή θετικού με HIV” (99% Ελληνοκυπρίων και 95% Τουρκοκυπρίων), ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του 80% των Ελληνοκυπρίων νόμιζε ότι το AIDS θα μπορούσε “να [το] πιάσει” μέσω ενός φιλιού με μολυσμένο άτομο. Μόνο 20% των Κυπρίων απάντησε σωστά ότι δεν θα μπορούσε να μεταβιβασθεί το AIDS μέσω ενός φιλιού¹⁴⁹ ο μέσος όρος της ΕΕ για εκείνους που απάντησαν σωστά ήταν 40%. Η έκθεση του Ευροβαρόμετρου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρχε ένα επίστρωμα

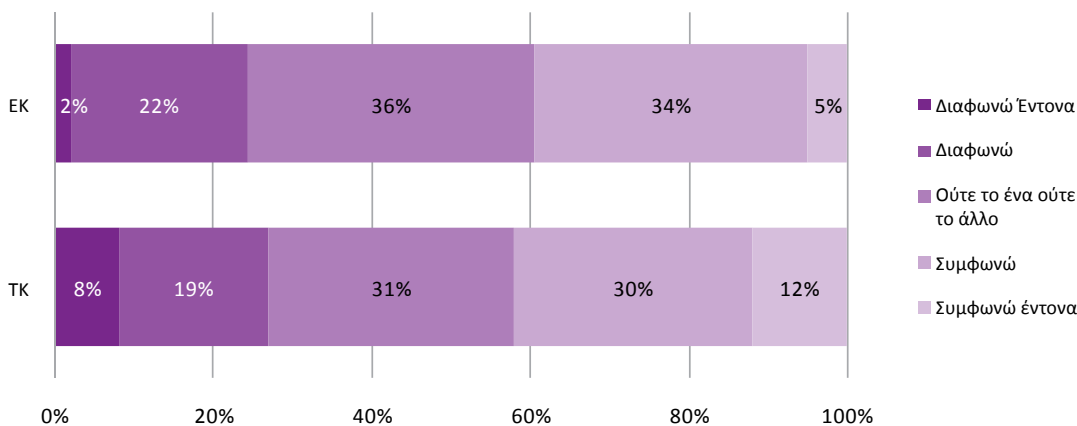
φόβου μεταξύ των Κυπρίων σχετικά με το HIV/AIDS.

Μέσω της ΕΦΝ₁, οι Κύπριοι νέοι ρωτήθηκαν εάν θα έκαναν φίλο ένα άτομο φορέα του HIV/AIDS. Σαρανταένα τοις εκατό των Ελληνοκυπρίων δήλωσαν ότι θα γίνονταν φίλοι με ένα πρόσωπο με HIV/AIDS: ένα μικρότερο ποσοστό, 22%, δεν θα είχαν μια τέτοια σχέση, ενώ 38% δεν ήταν βέβαιοι εάν

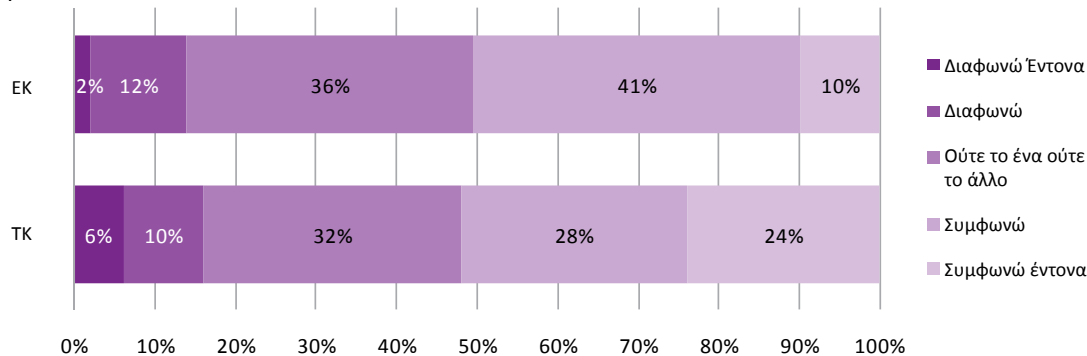
ναί ή όχι. Οι απαντήσεις των Τουρκοκύπριων νέων ποίκιλαν, με σχεδόν τα τρία-πέμπτα (58%) να υποδεικνύουν ότι δεν θα ήταν φίλοι με ένα πρόσωπο που πάσχει από την ασθένεια – ένα άλλο πέμπτο (22%) ήταν θετικοί, ενώ το εναπομείναν πέμπτο «δεν ήταν βέβαιοι». Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να τοποθετηθούν εάν συμφωνούν ή όχι με την ακόλουθη δήλωση: *Γενικά, οι Κύπριοι δεν νοιάζονται για τους ανθρώπους με HIV/AIDS.*

Πόσο έντονα συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τα ακόλουθα:

A. Γενικά οι Κύπριοι δεν νοιάζονται για τους ανθρώπους με HIV/AIDS

B. Γενικά οι άλλοι Ευρωπαίοι πολίτες νοιάζονται περισσότερο από τους Κύπριους για τους ανθρώπους με HIV/AIDS

Πίνακας 5.6: Κύπριοι εναντίον Ευρωπαίων: επίπεδο ενδιαφέροντος για τα άτομα με HIV/AIDS

Περίπου 40% των Ελληνοκυπρίων και 42% των Τουρκοκυπρίων «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» ότι οι Κύπριοι δεν νοιάζονται για τους ανθρώπους που πάσχουν από την ασθένεια. Επιπλέον, 50% των Ελληνοκυπρίων και 52% των Τουρκοκυπρίων είτε «συμφωνούν» είτε «συμφωνούν έντονα» ότι οι Ευρωπαίοι πολίτες νοιάζονται περισσότερο για τους φορείς του HIV/AIDS

από ότι οι Κύπριοι. Υπάρχει μια ειλικρινής συμφωνία για τις ανεπάρκειες των Κυπρίων (και από τις δύο κοινότητες) όσον αφορά την επίδειξη αλληλεγγύης και ενδιαφέροντος για τους ανθρώπους που πάσχουν από το HIV/AIDS. Αυτό που είναι σημαντικό είναι η εξίσου ειλικρινής αποδοχή της 'άνωτερότητας' των Ευρωπαίων όσον αφορά τα κοινωνικά ζητήματα και άλλες έρευνες έχουν

επιβεβαιώσει την αναγνώριση, από πλευράς των Κυπρίων, της ευαισθησίας των Ευρωπαίων στα κοινωνικά ζητήματα.

Στάσεις Απέναντι στα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και Άλλες Καταστάσεις Υγείας

Μια μεγάλη πλειοψηφία των Κυπρίων φαίνεται να είναι θετικά προδιαθετημένοι απέναντι στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Παραδείγματος χάριν, 70% των Ελληνοκυπρίων και 71% των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα απάντησαν ότι θα έκαναν παρέα με ένα άτομο με ειδικές ανάγκες. Μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό (7% και 14%, αντίστοιχα) δήλωσε ότι δεν θα ήταν φίλοι με ένα πρόσωπο που έπασχε από κάποια ανικανότητα, και ένας μέτριος αριθμός (23% Ελληνοκυπρίων και 15% Τουρκοκυπρίων) δεν ήταν σίγουροι εάν ή όχι θα γινότουσαν φίλοι με ένα άτομο με ειδικές ανάγκες.

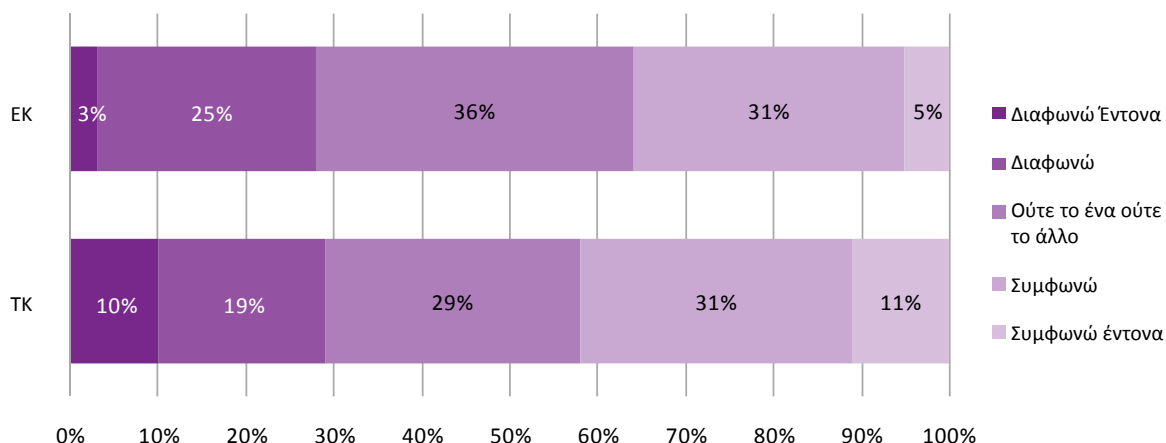
Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ρωτήθηκαν επίσης εάν θα ήταν άνετοι ή όχι να «βγαίνουν» με ένα πρόσωπο με α) ειδικές ανάγκες, β) διαβήτη και γ) θαλασσαιμία. Στην πρώτη περίπτωση, οι απαντήσεις που προσφέρθηκαν από τους Ελληνοκυπρίους ήταν θετικότερες από εκείνες των Τουρκοκυπρίων: 48% των Ελληνοκυπρίων, έναντι 20% των Τουρκοκυπρίων, θα «έβγαине» με ένα άτομο με ειδικές ανάγκες. Ένα τρίτο περίπου των συμμετεχόντων στην έρευνα από κάθε κοινότητα, διακατέχονταν από αμφίθυμα

συναισθήματα: 35% και 32%, αντίστοιχα, δεν ήξεραν εάν θα το έκαναν ή όχι. Παρόμοια αποτελέσματα προέκυψαν όταν επρόκειτο να εκφραστούν κατά πόσο θα «έβγαίναν» ή όχι με πρόσωπα που έπασχαν από διαβήτη ή θαλασσαιμία. Οι Ελληνοκύπριοι φάνηκαν περισσότερο έτοιμοι να «βγουν» με άτομα με διαβήτη ή θαλασσαιμία, ενώ οι Τουρκοκύπριοι φάνηκαν να είναι πολύ πιο αβέβαιοι.¹⁵⁰

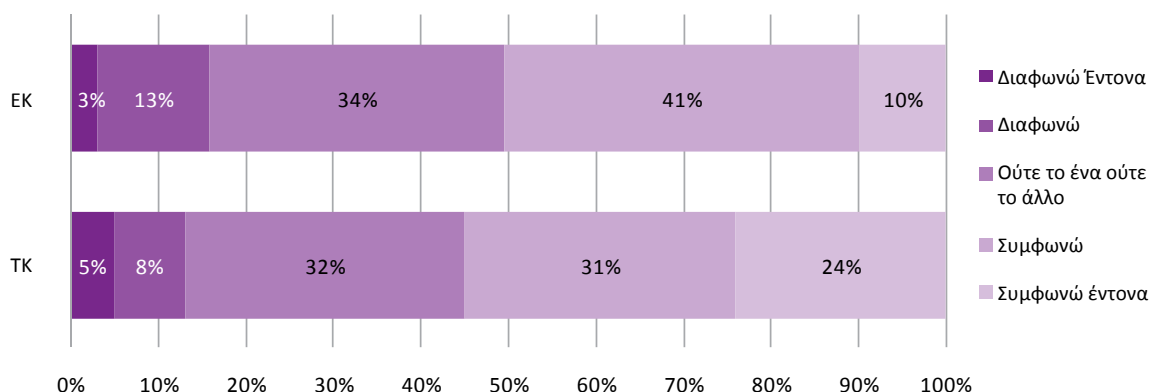
Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να σημειώσουν εάν συμφωνούν ή όχι με την ακόλουθη δήλωση: γενικά, οι Κύπριοι δεν νοιάζονται για τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες. Περίπου 36% των Ελληνοκυπρίων και 42% των Τουρκοκυπρίων νέων είτε «συμφώνησαν» είτε «συμφώνησαν έντονα» με αυτή την δήλωση, ενώ 36% και 29%, αντίστοιχα, ούτε συμφώνησαν ούτε διαφώνησαν. Η επόμενη δήλωση που δόθηκε στους Κύπριους νέους είχε στόχο να μετρήσει που βρίσκονται οι Κύπριοι σε σχέση με τους άλλους Ευρωπαίους πολίτες. Στη δήλωση: γενικά, οι άλλοι Ευρωπαίοι νοιάζονται περισσότερο από τους Κύπριους για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, 51% των Ελληνοκυπρίων και 55% των Τουρκοκυπρίων «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» με τη δήλωση. Περίπου το ένα τρίτο όλων των συμμετεχόντων ούτε συμφώνησαν ούτε διαφώνησαν με αυτή την δήλωση. Και τα δύο σύνολα των απαντήσεων επιβεβαιώνουν τις παρατηρήσεις που έγιναν πιο πάνω.

Πόσο έντονα συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τα ακόλουθα:

Α. Γενικά οι Κύπριοι δεν νοιάζονται για τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες

Β. Γενικά οι άλλοι Ευρωπαίοι πολίτες προσέχουν περισσότερο τα άτομα με ειδικές ανάγκες από ότι οι Κύπριοι

Πίνακας 5.7: Κύπριοι εναντίον Ευρωπαίων: Επίπεδο ενδιαφέροντος προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες

ΠΛΑΙΣΙΟ 5.4

Πρωώθηση της Ειδικής Εκπαίδευσης για τα Παιδιά με Μαθησιακές Δυσκολίες

Ο Σύνδεσμος Δυσλεξίας της Κύπρου, αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα των εκπαιδευτικών που δεν γνωρίζουν τη φύση των μαθησιακών δυσκολιών και που δεν μπορούν να προσφέρουν κατάλληλη στήριξη στα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, αποφάσισαν να συνεργαστούν με άλλες μη-κυβερνητικές οργανώσεις που εμπλέκονται με θέματα μαθησιακών δυσκολιών προκειμένου «να εκπαιδευτούν οι εκπαιδευτικοί» της Κύπρου. Για αυτόν τον λόγο, συγκεντρώθηκαν τέσσερις οργανώσεις για να καθιερώσουν ένα δίκτυο για την προώθηση των δικαιωμάτων των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Τα μέλη αυτού του δικτύου ήταν: η Ένωση Δυσλεξίας της Κύπρου, η AD/HD Cyprus, η KKDD Τουρκοκυπριακή Ένωση για τη Δυσλεξία και η KAYAD.

Το πρόγραμμα άρχισε τον Ιούνιο του 2006 και τελείωσε τον Ιούνιο του 2008. Ο στόχος ήταν 20 εκπαιδευτικοί και 20 γονείς να εκπαιδευτούν αυτοί στη συνέχεια εκπαίδευσαν άλλους 300 εκπαιδευτικούς και 300 γονείς, αντίστοιχα, για τις Μαθησιακές Δυσκολίες. Αυτοί οι στόχοι αποδείχθηκαν πάρα πολύ περιορισμένοι, δεδομένου ότι η ανάγκη για εκπαίδευση ήταν πολύ μεγάλη. Τελικά 115 εκπαιδευτικοί απόκτησαν τις απαραίτητες δεξιότητες για να γίνουν οι ίδιοι εκπαιδευτές, και προχώρησαν για να εκπαιδεύσουν άλλους 924 εκπαιδευτικούς, καθώς επίσης και πολλούς γονείς. Η κατάρτιση ήταν αρκετά αποτελεσματική, αν και απομένει να γίνει πολλή εργασία ώστε η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών να πάρει την κατάλληλη κατάρτιση, αφού οι περισσότεροι Κύπριοι εκπαιδευτικοί δεν έχουν επαρκείς γνώσεις στο θέμα των μαθησιακών δυσκολιών.

Αν και αυτή η πρωτοβουλία ήταν χρήσιμη, ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου θα επωφελούνταν από μια τέτοια κατάρτιση. Αυτό, βέβαια, πρέπει να το αναλάβουν οι αρμόδιες αρχές έτσι ώστε όλα τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες να είναι σε θέση να ωφεληθούν.

Δίκτυο Μαθησιακών Δυσκολιών Κύπρου

Πρωώθηση Υγιέστερου Τρόπου Ζωής Μεταξύ της Κυπριακής Νεολαίας

Οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στις οποίες συμμετέχουν οι Κύπριοι νέοι, τους δίνουν την ευκαιρία να αναπτύξουν την προσωπικότητα και την ανεξαρτησία τους, μέσω της αλληλεπίδρασης με συνομήλικους τους, μακριά από την επιρροή των οικογενειών

και των σχολείων. Ως εκ τούτου, χρειάζονται πρόσβαση σε διάφορους δημόσιους χώρους όπου θα μπορούν να συναντηθούν, να αλληλεπιδράσουν και να κοινωνικοποιηθούν με ασφάλεια. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στους 'εικονικούς' δημόσιους χώρους, στους οποίους η κυπριακή νεολαία έχει ολοένα και περισσότερη πρόσβαση λόγω της αυξανόμενης χρήσης των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας, ούτως ώστε να αποτελούν ασφαλείς τόπους για τους νέους που αφιερώνουν χρόνο εκεί.

Στηριζόμενοι στα στοιχεία του τρίτου κύκλου της *Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας*, οι Κύπριοι νέοι, ηλικίας 15 έως 24 χρόνων, που συμμετείχαν στην έρευνα, εξέφρασαν μεγαλύτερα επίπεδα ικανοποίησης ως προς την κατάσταση των υπηρεσιών υγείας στη χώρα τους, σε σύγκριση με τους νέους άλλων Ευρωπαϊκών χωρών.¹⁵¹ Σε μια κλίμακα από

το 0 έως το 10 (όπου 0 = εξαιρετικά κακό και 10 = εξαιρετικά καλό), κατά μέσον όρο, οι Κύπριοι νέοι βαθμολόγησαν την κατάσταση των υπηρεσιών υγείας στη χώρα τους με 6.23. Τα μέσα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν από άλλους νέους Ευρωπαίους ήταν 4,15 (για την Πολωνία), 5,53 (για το Ηνωμένο Βασίλειο) και 6,22 (για την Νορβηγία).

ΠΛΑΙΣΙΟ 5.5

Ένα Υγιές Περιβάλλον για την Κυπριακή Νεολαία

Η νέα γενιά μπορεί να επηρεάσει τους ενήλικες και μπορεί να τους κάνει να καταλάβουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουμε όλοι μας σήμερα. Η νεολαία μπορεί να τους κάνει να δουν ότι το περιβάλλον μας επιδεινώνεται καθημερινά.

~ Chief Oren Lyons

Το περιβάλλον είναι ένας από τους τομείς που οι Κύπριοι νέοι θεωρούν σημαντικούς· σύμφωνα με την ΕΦΝ₁, 91% των Ελληνοκυπρίων και 77% των Τουρκοκυπρίων δήλωσαν ότι για τους ίδιους ήταν σημαντικό να ζήσουν σε μια χώρα με ένα υγιές περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά οι Κύπριοι νέοι θα επωφελούνταν από μια ισχυρότερη αίσθηση περιβαλλοντικής συνείδησης και από τη βελτίωση των συνηθειών που σχετίζονται με την ανάληψη φιλικότερων προς το περιβάλλον συνηθειών. Παραδείγματος χάριν, αν και 84% των Ελληνοκυπρίων δήλωσαν ότι κατά τη διάρκεια των εξομήσεων τους στην παραλία ή στα βουνά (συνήθως, ή πάντοτε) συλλέγουν τα σκουπίδια τους σε μια πλαστική τσάντα και τα τοποθετούν σε ένα κάδο σκουπιδιών, μόνο 46% της Τουρκοκυπριακής νεολαίας κάνουν το ίδιο. Και ενώ 57% των Τουρκοκυπρίων ποτέ τους, ή σπάνια, αφήνουν ανοικτή τη βρύση όταν βουρτσίζουν τα δόντια τους, μόλις το 32% των Ελληνοκυπρίων ενεργούν με τον ίδιο τρόπο.

Οι νέοι σε όλο το νησί πρέπει να καλλιεργήσουν μια ισχυρότερη αίσθηση ευθύνης και προσοχής όσον αφορά τη συντήρηση και τη διατήρηση του περιβάλλοντος και των πόρων του νησιού. Σύμφωνα με μια πρόσφατη μελέτη για τις αντιλήψεις των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων ως προς την αειφόρο ανάπτυξη και την κλιματική αλλαγή στην Κύπρο, μόλις 45% των Ελληνοκυπρίων και 17% των Τουρκοκυπρίων, ηλικίας 18 έως 29 χρόνων, που συμμετείχαν, γνώριζαν τη σημασία του όρου «βιώσιμη ανάπτυξη».¹⁵² Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, μεταξύ του ελληνοκυπριακού δείγματος, η συνειδητοποίηση της σημασίας του όρου «αειφόρος ανάπτυξη» μειωνόταν με την ηλικία· μεταξύ των Τουρκοκυπρίων συμμετεχόντων προέκυψε το αντίθετο μοτίβο αφού όσοι είχαν ηλικία μεγαλύτερη των 50 χρόνων επέδειξαν το υψηλότερο επίπεδο συνειδητοποίησης του όρου.¹⁵³ Η ίδια μελέτη έδειξε ότι, σύμφωνα με τους νεαρούς συμμετέχοντες, οι κορυφαίες τρεις πτυχές του περιβάλλοντος που αντιμετωπίζουν προβλήματα αυτή την περίοδο στην Κύπρο είναι τα δάση, η ατμόσφαιρα και οι ποταμοί και υδροβιότοποι (μεταξύ των Ελληνοκυπρίων) και τα δάση, η θάλασσα και το αστικό περιβάλλον (μεταξύ των Τουρκοκυπρίων). Γενικά, οι συμμετέχοντες και από τις δύο κοινότητες επέδειξαν χαμηλά επίπεδα αποδοχής όταν επρόκειτο να εκτιμήσουν την γενική ανάπτυξη που πραγματοποιείται αυτή την περίοδο στην Κύπρο, σε σχέση με την αειφορία για τις μελλοντικές γενεές: σε μια κλίμακα από το 1 έως το 10 (όπου 1 = πολύ ανεπαρκής και 10 = το τέλειο), η μέση τιμή μεταξύ των νέων Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων ήταν 4,6 και 3,7, αντίστοιχα. Επιπλέον, οι νέοι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι σπανίως ερωτάται η γνώμη του Κύπριου πολίτη όσον αφορά τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα· υποδεικνύοντας κατά συνέπεια ένα άλλον τομέα στον οποίο η Κυπριακή νεολαία είναι υποτιμημένη ή ανεπαρκώς εμπλεγμένη.

Περίπου τρία τέταρτα των Ελληνοκύπριων (75%) και τρία πέμπτα (61%) των Τουρκοκύπριων νέων που συμμετείχαν στην ΕΦΝ₁ θεωρούν ότι είναι σημαντικό η κυβέρνηση να επενδύσει στο περιβάλλον. Η μικρή διαφορά μεταξύ των δύο κοινοτήτων μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι η Τουρκοκυπριακή νεολαία, που αντιμετωπίζει περισσότερες οικονομικές δυσκολίες, δίνει μεγαλύτερη έμφαση στη δημιουργία πιο πολλών και καλύτερων ευκαιριών για εργασία. Πέραν τούτου, οι Τουρκοκύπριοι ήταν πιθανότερο να συμφωνήσουν ότι ένα από τα οφέλη μιας λύσης στο πρόβλημα της Κύπρου θα ήταν η δυνατότητα να ρυθμιστούν καλύτερα και με έναν βιώσιμο τρόπο οι περιβαλλοντικοί πόροι του νησιού· περίπου 35% των Ελληνοκυπρίων συμφώνησαν με αυτό. Το περιβάλλον αποτελεί κοινή ανησυχία για τους Ελληνοκύπριους και για τους Τουρκοκύπριους και, υπό αυτήν την έννοια, παρέχει τόσο στους Κύπριους νέους όσο και στους ενήλικες μια αμοιβαία αφορμή για να εργαστούν μαζί, προκειμένου να διασφαλιστεί ένα αειφόρο νησί για τις μελλοντικές γενεές.

Έστω και πραγματοποιημένες σε μικρή κλίμακα ή ως τμήμα πιλοτικών μελετών, το Υπουργείο Υγείας (συχνά σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού) έχει εφαρμόσει διάφορα προγράμματα ή/και πρωτοβουλίες σχετικές με την υγεία, οι οποίες άμεσα, ή έμμεσα, είχαν ως επίκεντρο την κυπριακή νεολαία.¹⁵⁴ Ένα παράδειγμα περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός κέντρου φαρμακευτικής πρόληψης ενάντια στα ναρκωτικά για τους εφήβους (ΠΕΡΣΕΑΣ) το οποίο παρέχει προληπτικές και υποστηρικτικές δομές μέσω ενός δικτύου για τους εφήβους και το περιβάλλον τους (οικογένεια και σχολείο). Οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν παροχή συμβουλών σε άτομα και ομάδες, καλλιέργεια των δεξιοτήτων ζωής και δημιουργία μιας γραμμής βοήθειας για τους εθισμένους στα ναρκωτικά. Άλλα παραδείγματα περιλαμβάνουν τα προγράμματα που εστιάζουν στην προώθηση και εκπαίδευση σε θέματα υγείας, δεξιότητες οδοντικής υγείας, και την πρόληψη κατά της χρήσης και του εθισμού στο κάπνισμα.

Δυστυχώς, τέτοια προγράμματα είναι λίγα και σπάνια, ενώ στοχεύουν σε ένα μικρό δείγμα του πληθυσμού της νεολαίας. Προκειμένου να προωθηθούν υγιέστεροι τρόποι ζωής μεταξύ της κυπριακής νεολαίας, πρέπει να καταβληθούν ειδικές προσπάθειες ώστε να αναπτυχθούν περαιτέρω οι πρωτοβουλίες και τα προγράμματα που απευθύνονται στα ενδιαφέροντα των νέων, ενώ ταυτόχρονα τους παρέχουν χρήσιμο και πληροφοριακό περιεχόμενο. Αυτά τα προγράμματα μπορούν να εστιάσουν, μεταξύ άλλων, στα ζητήματα της υγιεινής διατροφής, του μή-καπνίσματος, στην υπεύθυνη κατανάλωση οινοπνεύματος και στην επίτευξη βελτιωμένης κατανόησης των σχέσεων μεταξύ των φύλων. Προ πάντων, οι Κύπριοι νέοι πρέπει να ενημερωθούν για τις υπηρεσίες υγείας που είναι διαθέσιμες στους ίδιους, καθώς επίσης και στο πώς να αποκτήσουν εύκολη πρόσβαση σε αυτές. Η κυπριακή νεολαία πρέπει να τύχει στόχευσης μέσω εκστρατειών ευαισθητοποίησης οι οποίες να προωθούν υγιείς τρόπους ζωής, έτσι ώστε να μπορέσουν να ζουν πολλά χρόνια και να έχουν υγιή ζωή.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

Πτωτική Τάση των Επιπέδων Κοινωνικο-Πολιτικής Συμμετοχής ανάμεσα στους Νέους

Οι νέοι έχουν συχνά κατηγορηθεί για έλλειψη πολιτικής συνειδητοποίησης, για πολιτική απάθεια και αδιαφορία για την πολιτική, καθώς επίσης και για την περιορισμένη συμμετοχή τους στην πολιτική διαδικασία.¹⁵⁵ Πράγματι, διάφορες έρευνες έχουν δείξει ότι οι νέοι δείχνουν μικρό ενδιαφέρον για την πολιτική, την οποία βλέπουν ως ανιαρή και άσχετη με τη ζωή τους. Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη δεδομένου ότι οι πολιτικοί στρέφουν συνήθως τις πολιτικές τους εκστρατείες αποκλειστικά προς τους ενήλικες απαξιώνοντας για τις ανάγκες και τις ανησυχίες των νέων. Κατά συνέπεια, οι νέοι συχνά θεωρούν ότι οι πολιτικοί δεν ενδιαφέρονται για την εξέταση των ζητημάτων που αφορούν τους ίδιους.¹⁵⁶ Μερικοί αποδίδουν την έλλειψη ενδιαφέροντος των νέων στην πολιτική, στην έλλειψη γνώσης και άλλοι στον κυνισμό. Μερικοί όμως εισηγούνται ότι αυτός ο κυνισμός δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οι νέοι είναι αδιάφοροι στα ευρύτερα πολιτικά ζητήματα.¹⁵⁷ Σημαίνει μάλλον ότι, οι νέοι μπορούν να εκφράσουν το ενδιαφέρον τους για την πολιτική χωρίς να είναι ενεργά μέλη των κομμάτων μπορεί να είναι πολιτικά ενεργοί αλλά να μην ψηφίζουν και μπορεί να έχουν επαρκή κατανόηση των πολιτικών ζητημάτων, αλλά να είναι δύσπιστοι όσον αφορά τη δυνατότητά τους να επηρεάσουν τις πολιτικές ατζέντες.

Επομένως, είναι σημαντικό να αναγνωριστούν οι διάφορες μορφές και τα επίπεδα στα οποία μπορούν οι νέοι να εμπλέκονται με την πολιτική. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι η κοινωνικο-πολιτική συμμετοχή των ατόμων κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου της ζωής τους που αποτελεί τη 'νεότητα' δεν είναι καθορισμένη αλλά βρίσκεται συνεχώς σε εξέλιξη, καθώς μεταβαίνουν και οι ίδιοι από τη νεότητα στην ενηλικίωση. Διάφορες μελέτες έχουν δείξει ότι το ενδιαφέρον για την πολιτική αυξάνεται με την ηλικία (μόνο το ένα τρίτο των ενηλίκων δεν ενδιαφέρεται για την πολιτική) και ότι η πολιτική θεωρείται πιο σημαντική μεταξύ των ανδρών παρά των γυναικών.¹⁵⁸

Η συμμετοχή στην πολιτική επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως το φύλο, το οικογενειακό υπόβαθρο, την κοινωνική τάξη και την εθνική καταγωγή.¹⁵⁹ Οι νέοι τείνουν να ακολουθούν τις πολιτικές απόψεις των γονέων τους, αλλά η δική τους πολιτική συνειδητοποίηση ή/και συμμετοχή επηρεάζεται επίσης από την εκπαίδευση και την εργοδότηση. Μερικοί αναλυτές προτείνουν ότι η συμμετοχή στην πολιτική αυξάνεται με τα επίπεδα εκπαίδευσης, καθότι οι νέοι ενημερώνονται καλύτερα για την πολιτική διαδικασία και τυγχάνουν πολιτικής κοινωνικοποίησης. Άλλοι θεωρούν ότι οι νέες τάσεις στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας έχουν αποδυναμώσει τη δυνατότητα για συλλογική δράση, εφόσον προάγουν ατομικιστικές αντιλήψεις. Η εργοδότηση, και ακόμα περισσότερο η

ανεργία, μπορούν επίσης να διαμορφώσουν την πολιτική συμμετοχή: οι νέοι που έχουν βρει απασχόληση και κατάφεραν να καθιερωθούν, γενικά ενδιαφέρονται πιο πολύ για τα κοινωνικά και τα πολιτικά ζητήματα.¹⁶⁰ Αντίθετα, τα άτομα που βιώνουν εκτεταμένες περιόδους ανεργίας τείνουν να έχουν λιγότερο ενδιαφέρον για πολιτική συμμετοχή ή δραστηριότητα.

Με το πέρασμα του χρόνου, τα χαμηλά επίπεδα συμμετοχής έχουν οδηγήσει σε αυξανόμενα επίπεδα ανησυχίας σε αρκετές αναπτυσσόμενες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Αυστραλίας και των ΗΠΑ, στις οποίες έχουν καταβληθεί προσπάθειες για παρακίνηση μεγαλύτερης συμμετοχής των νέων. Οι νέοι, ως αυριανοί επαγγελματίες, επιχειρηματίες, πολιτικοί και ηγέτες του αύριο, είναι ζωτικής σημασίας, να αναλάβουν έναν πιο ενεργό ρόλο στην κοινωνία για να μπορέσουν να γίνουν παραγωγικοί και ενεργοί πολίτες, ικανοί να στηρίξουν επιτυχώς και να βελτιώσουν την ανάπτυξη της χώρας τους, τόσο για τους ίδιους, όσο και για τις μελλοντικές γενιές. Η Κύπρος δεν αποτελεί εξαίρεση των παραπάνω παρατηρήσεων, αφού είναι γεγονός ότι στο νησί σημειώνονται χαμηλά επίπεδα κοινωνικο-πολιτικής συμμετοχής της νεολαίας, ενώ τα ποσοστά συμμετοχής στην πολιτική ζωή βρίσκονται σε πτώση.

Γενική Επισκόπηση της Κυπριακής Κοινωνίας των Πολιτών

Προηγούμενες ερευνητικές μελέτες έχουν σημειώσει ότι στην Κύπρο το ποσοστό του πληθυσμού που συμμετέχει στον εθελοντισμό και σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ) είναι αρκετά χαμηλό.¹⁶¹ Τις περισσότερες φορές, οι ΟΚΠ συγκεντρώνονται στις αστικές περιοχές, και προσελκύουν τα πιο εύπορα μέλη της κοινωνίας.¹⁶² Κατά συνέπεια, αυτή η ομάδα υπεραντιπροσωπεύεται σ' αυτές τις οργανώσεις, ενώ τα άτομα που δεν ανήκουν σε μια ορισμένη κοινωνική τάξη (π.χ. εθνικές μειονότητες, ξένοι εργαζόμενοι και οι αγρότες) αποκλείονται συνήθως από το να γίνουν μέλη και να αναλάβουν ηγετικές θέσεις.¹⁶³

Στην Κύπρο, πολλές ΟΚΠ βρίσκονται σε ένα συνεχή αγώνα επιβίωσης μέσα σε ένα κλίμα πολιτικής φόρτισης· οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι και η έλλειψη συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ των ΟΚΠ φαίνεται να διαδραματίζουν επίσης κάποιο ρόλο στην παρεμπόδιση της ανάπτυξης της κυπριακής κοινωνίας των πολιτών. Γενικά αναγνωρίζεται ότι οι σχέσεις μεταξύ των ΟΚΠ και του κράτους καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τη σχέση που έχουν αυτές οι οργανώσεις με τα διάφορα πολιτικά κόμματα. Οι περισσότερες κυπριακές ΟΚΠ συνδέονται άμεσα με τα πολιτικά κόμματα (ή, στην περίπτωση του νότου, με την Εκκλησία). Αυτό, με τη σειρά του, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα ως προς τον τύπο των ατόμων που συμμετέχουν στις διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), που λειτουργούν σε όλο το νησί. Η οικονομική ή άλλη υποστήριξη που παρέχεται από τα πολιτικά κόμματα οδηγεί αναπόφευκτα στην εξάρτηση των ΟΚΠ – και των μελών τους – από τα πολιτικά κόμματα και την πολιτική γραμμή τους. Πολλές φορές, αυτή η κατάσταση εξάρτησης αναγκάζει τις ΟΚΠ να παραβλέπουν λάθη ή αδυναμίες, αντί να επιτελούν ένα κριτικό ρόλο έναντι στις ενέργειες και τις πολιτικές του κράτους και των κομμάτων. Το περιορισμένο οικονομικό και ανθρώπινο δυναμικό, η ισχυρή εξάρτηση στα πολιτικά κόμματα, καθώς και τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής αποτελούν τους παράγοντες που συμβάλλουν στην περιορισμένη ισχύ και εκτόπισμα των ΟΚΠ στην Κύπρο. Κατά συνέπεια, πολύ λίγα γίνονται προκειμένου να προωθηθεί η αξία της πολιτικής συμμετοχής στην ευρύτερη κοινωνία.

Η κοινωνία των πολιτών στο βορρά έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με αυτά στο νότο, με την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών να παρεμποδίζεται από το περιορισμένο οικονομικό και ανθρώπινο δυναμικό, καθώς επίσης και από την υποδομή. Και στις δύο κοινότητες, οι προσπάθειες των ΟΚΠ να επηρεάσουν την πολιτική είναι μάλλον αδύναμες και δεν υπήρξαν επιτυχείς στο να υποδείξουν στο κράτος και στον ιδιωτικό τομέα τις ευθύνες για τις πράξεις τους.

Το κοινοτικό κέντρο ΚΑΥΑΔ (ΚΚΚ), μια υπηρεσία που προσφέρεται από το ΚΑΥΑΔ (Kadindan Yaşama Destek Derneği – την Ένωση Γυναικών προς Υποστήριξη της Ζωής), είναι μια ανεξάρτητη, μη-κερδοσκοπική, μη-πολιτική, μη-θρησκευτική, εθελοντική οργάνωση που στοχεύει στην προετοιμασία ατόμων ώστε να γίνουν ενεργά και δημιουργικά μέλη σε μια ειρηνική κοινωνία, προκειμένου να προωθηθεί η κοινοτική ανάπτυξη. Τα προγράμματα και οι δραστηριότητες του ΚΚΚ έχουν ως σκοπό να προωθήσουν την προσωπική, πολιτιστική, διαπολιτισμική και διεθνή μάθηση. Όλες οι δραστηριότητες του ΚΚΚ εντάσσονται στα πλαίσια των αρχών ενός «Πολιτισμού της Ειρήνης».

Μια συγκεκριμένη ομάδα-στόχος των δραστηριοτήτων της ΚΚΚ είναι η νεολαία. Η ΚΚΚ θεωρεί ότι μια νεολαία που θα διακατέχεται από ηρεμία του μυαλού, θέληση για ειρήνη και τις απαραίτητες δεξιότητες για επικοινωνία και επίλυση συγκρούσεων, θα ενδυναμωθεί για να συμβάλει στην αλλαγή των αντιλήψεων και των πράξεων της κοινωνίας. Έχοντας αυτό υπόψη, η ΚΚΚ έχει διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στην οργάνωση και στο συντονισμό ενός διεθνούς και τριών δικοινοτικών κατασκηνώσεων στο βόρειο και στο νότιο τμήμα της Κύπρου, και έχει διαδραματίσει ρόλο συνεργάτη στην διοργάνωση έξι διεθνών κατασκηνώσεων. Οι κατασκηνώσεις έχουν διοργανωθεί με θεματικές τον Πολιτισμό της Ειρήνης, το Περιβάλλον, την Ισότητα των Κοινωνικών Φύλων και τον Εθελοντισμό – όπου όλα υπογράμμιζαν τη σημασία της συμμετοχής και της ευθύνης της νεολαίας όσον αφορά τα περιβαλλοντικά και τα κοινωνικά ζητήματα.

Παράλληλα με τις κατασκηνώσεις για τη νεολαία, η ΚΚΚ οργανώνει πάνω σε μηνιαία βάση καταρτίσεις, εργαστήρια, σεμινάρια και διασκέψεις για τη νεολαία που αφορούν ζητήματα που περιλαμβάνουν την 'υπερνίκηση των προκαταλήψεων', την 'ενσυνείδηση', τη 'θετική σκέψη', και την 'επικοινωνία'. Επιπλέον η ΚΚΚ προσφέρει ένα ανοικτό κοινοτικό κέντρο όπου η νεολαία μπορεί να φέρει τις δικές της ιδέες σχετικά με εθελοντικές πρωτοβουλίες μικρής κλίμακας που στοχεύουν στην κοινοτική ανάπτυξη. Η ΚΚΚ παρέχει στη συνέχεια την απαραίτητη υποστήριξη για την πραγματοποίηση αυτών των πρωτοβουλιών.

Η ΚΚΚ δίνει μεγάλη έμφαση στην έννοια της αειφορίας και στη σημασία των πρωτοβουλιών της νεολαίας όσον αφορά το συντονισμό και την εφαρμογή διαφόρων δραστηριοτήτων, καθώς επίσης και την οικοδόμηση δικτύων που συμβάλλουν στη συμφιλίωση στο νησί και στην ειρηνευτική διαδικασία. Μέχρι τώρα οι δραστηριότητες και τα προγράμματα του ΚΚΚ έχουν οδηγήσει στη δημιουργία μιας ενεργής βάσης νέων Εθελοντών για την Ειρήνη, που συνεχίζουν να συνεργάζονται ο ένας με τον άλλο, με δική τους πρωτοβουλία. Η παροχή τέτοιων ευκαιριών στη νεολαία, που προηγουμένως θεωρούσε την 'άλλη' κοινότητα ως αναξιόπιστη, τους επιτρέπει να υπερνικήσουν τα ψεύδη στερεότυπα όπως επίσης και να διατυπώσουν ανεξάρτητες ιδέες για τους 'άλλους'. Το ΚΚΚ θα συνεχίσει τις προσπάθειές του να ενδυναμώνει τους Κύπριους νέους ώστε να γίνουν ενεργά μέλη της κοινωνίας τα οποία θα συμβάλουν στη δημιουργία μιας ειρηνικής κοινωνίας.

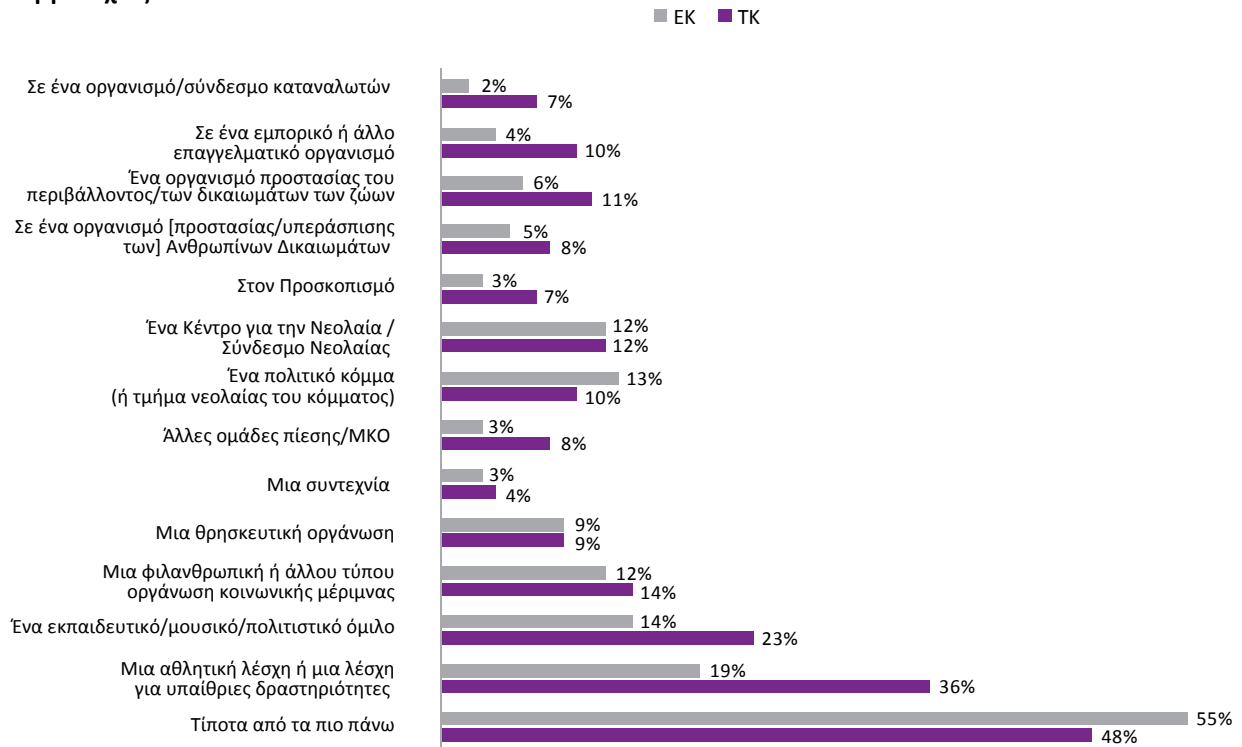
Mine Atlı
 Βοηθός Προγράμματος
 ΚΑΥΑΔ

Οι νέοι της Κύπρου, και από τις δύο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής, έχουν κατηγορηθεί για αδιαφορία ως προς τη συμμετοχή τους στα κοινά, και για την άντ' αυτού επιλογή εστίασης του ενδιαφέροντος τους σε προσωπικές φιλοδοξίες, όπως η εκπαίδευση, καθώς επίσης και στην αφιέρωση του ελεύθερου τους χρόνου στους φίλους τους ή στην προώθηση προσωπικών ενδιαφερόντων ή χόμπι. Εντούτοις η παθητική στάση ως προς την κοινωνικο-πολιτική συμμετοχή δεν χαρακτηρίζει μονάχα την κυπριακή νεολαία. Όπως σημειώθηκε νωρίτερα, εδώ και καιρό

πολλοί νέοι ανά τον κόσμο επιδεικνύουν παντελή έλλειψη ενθουσιασμού για συμμετοχή σε κοινωνικο-πολιτικά θέματα.

Οι συμμετέχοντες στην ΕΦΝ₁ ρωτήθηκαν εάν συμμετέχουν ενεργά στις διάφορες κοινωνικο-πολιτικές οργανώσεις ή συλλόγους, θρησκευτικής, φιλανθρωπικής, ή περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων φύσης. Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων (55% των Ελληνοκυπρίων και 48% των Τουρκοκυπρίων) παραδέχτηκαν ότι δεν συμμετείχαν ενεργά σε οποιαδήποτε οργάνωση ή σύλλογο.

Συμμετέχεις σε:

Πίνακας 6.1: Κοινωνικο-πολιτική συμμετοχή των Κύπριων νέων

Οι οργανώσεις που προσέλκυαν το μεγαλύτερο ποσοστό Ελληνοκύπριων νέων ήταν οι αθλητικές λέσχες και οι υπαίθριες δραστηριότητες – κυρίως το ποδόσφαιρο και η καλαθόσφαιρα – (19%), οι σύλλογοι/οργανώσεις που ασχολούνται με την εκπαίδευση, τη μουσική, τον πολιτισμό ή τις τέχνες (14%), και τα πολιτικά κόμματα (κλάδοι νεολαίας) ή τις συναφείς οργανώσεις (13%). Οι σύνδεσμοι καταναλωτών (2%), οι ΜΚΟ (3%) και οι συντεχνίες (3%) προσέλκυαν το μικρότερο αριθμό Ελληνοκύπριων νέων. Σε όλες τις περιπτώσεις – εκτός από αυτή των πολιτικών κομμάτων (όπου είναι λίγο χαμηλότερη) και των οργανώσεων νεολαίας (όπου είναι η ίδια) η κοινωνικο-πολιτική συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων είναι υψηλότερη από αυτήν των Ελληνοκυπρίων. Όπως και στην περίπτωση των Ελληνοκυπρίων ομολόγων τους, οι Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες στην έρευνα συμμετέχουν πρώτιστα σε αθλητικές λέσχες ή σε άλλες υπαίθριες δραστηριότητες (36%) ένας τομέας που είναι επίσης δημοφιλής στην εν λόγω κοινότητα είναι οι σύλλογοι που ασχολούνται με τη μουσική, την εκπαίδευση,

τον πολιτισμό και τις τέχνες (23%), οι φιλανθρωπικές οργανώσεις (14%), και οι οργανώσεις προστασίας του περιβάλλοντος (11%). Η συμμετοχή στις συντεχνίες και τις οργανώσεις καταναλωτών ήταν πολύ χαμηλότερη (4% και 7%, αντίστοιχα). Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι ερωτηθέντες έδειξαν ένα μέτριο ενδιαφέρον για τη συμμετοχή σε κέντρα ή σε οργανώσεις νεολαίας – το ποσοστό ήταν 12%. Όπως συμβαίνει με τις ΟΚΠ, πολλές οργανώσεις νεολαίας που λειτουργούν στο νησί είναι συνδεδεμένες/υποστηρίζονται από διάφορες πολιτικές ομάδες· οι πολιτικά-υποστηριζόμενες οργανώσεις είναι μεταξύ των ισχυρότερων οργανώσεων νεολαίας, και καθιστούν τις μη-πολιτικές, αυτόνομες οργανώσεις νεολαίας σχετικά ανίσχυρες και χωρίς επιρροή.

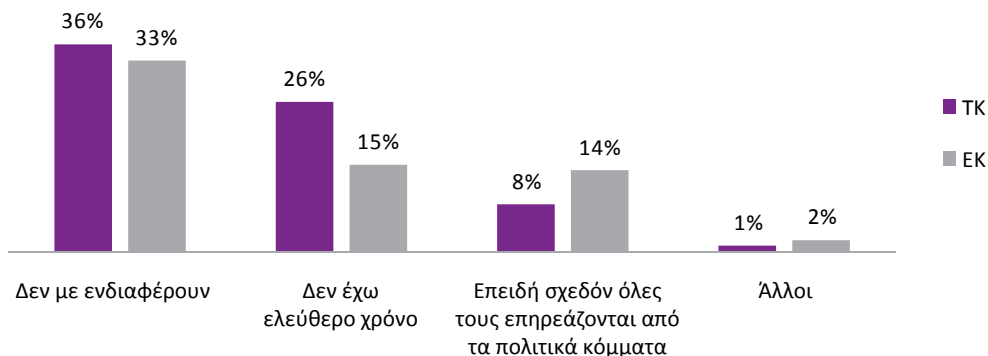
Αν και η καθαυτή συμμετοχή στα πολιτικά κόμματα δεν είναι υψηλή, η κυπριακή νεολαία αναμειγνύεται με, ή βρίσκεται υπό την επιρροή των πολιτικών κομμάτων με διάφορους τρόπους. Παραδείγματος χάριν, οι περισσότεροι αθλητικοί σύλλογοι

συνδέονται με ένα πολιτικό κόμμα, ένα πολιτικό 'μέτωπο'/στρατόπεδο, ή μια πολιτική ιδεολογία (κυρίως της 'Δεξιάς' ή της 'Αριστεράς'). Η ομάδα που κάποιος επιλέγει να υποστηρίξει είναι συνήθως μια καλή ένδειξη των πολιτικών απόψεων που υποστηρίζει το εν λόγω πρόσωπο: οι οπαδοί των διάφορων τοπικών ποδοσφαιρικών ομάδων ταξινομούνται ως «αντι-εθνικιστές» ή «εθνικιστές» ανάλογα με την ομάδα που υποστηρίζουν. Παρόμοια, οι περισσότερες άλλου τύπου οργανώσεις συνδέονται με πολιτικά κόμματα ή/και ιδεολογίες – συμπεριλαμβανομένων των συντεχνιών, των οργανώσεων νεολαίας και γυναικών κοκ. Ως εκ τούτου, όντας μέλη ή υποστηρικτές τέτοιων οργανώσεων, οι νέοι συνδέονται έμμεσα με τα πολιτικά κόμματα, τις πολιτικές ομάδες, ή τις πολιτικές ιδεολογίες.

Εμπόδια Κατά και Κίνητρα Για τη Συμμετοχή

Όταν κλήθηκαν να προσδιορίσουν το λόγο για τον οποίο δεν ανήκουν σε οποιοσδήποτε οργανώσεις ή συλλόγους, το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων στη ΕΦΝ₁ δήλωσε ότι ήταν επειδή δεν τους ενδιέφεραν (33% των Ελληνοκυπρίων και 36% των Τουρκοκυπρίων). Οι Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες είπαν ότι δεν συμμετείχαν στις εν λόγω λέσχες ή ομάδες επειδή δεν είχαν ελεύθερο χρόνο για τέτοιες δραστηριότητες (26%), ή/και επειδή θεωρούσαν ότι σχεδόν όλοι οι οργανισμοί επηρεάζονταν από τα πολιτικά κόμματα (8%). Σχεδόν διπλάσιο ποσοστό Ελληνοκυπρίων (14%) δεν συμμετείχαν εξαιτίας των ίδιων λόγων: έλλειψης χρόνου και αντιληπτής επιρροής των πολιτικών κομμάτων.¹⁶⁴

Εάν δεν ανήκετε σε οποιαδήποτε λέσχη ή ένωση, ποιος είναι ο κύριος λόγος γι' αυτό;

Πίνακας 6.2: Λόγοι για το μη ανήκειν σε οποιαδήποτε λέσχη ή σύλλογο

Το περιορισμένο ποσοστό ελεύθερου χρόνου που έχουν στη διάθεσή τους και μια γενική έλλειψη ενδιαφέροντος για τις κοινωνικο-πολιτικές υποθέσεις ήταν οι λόγοι οι οποίοι παρατέθηκαν από τους ερωτηθέντες για τη μη-ενεργή συμμετοχή τους στους διάφορους οργανισμούς και συνδέσμους. Επιπλέον, οι Κύπριοι νέοι δεν αρέσκονται να υποβάλλονται στους περιορισμούς εκείνους που είναι σχετικοί με τις οργανώσεις, οι οποίες, όπως σημειώθηκε, τυγχάνουν συνήθως υποστήριξης/σύνδεσης με διάφορα πολιτικά κόμματα.

Δεν είμαι μέλος ενός συνδέσμου επειδή δεν επιθυμώ να τοποθετηθώ μέσα στα όρια που

ένας σύνδεσμος ορίζει για τις δραστηριότητές του και τη θέση του συγκρινόμενες με άλλου είδους οργανώσεις.

[Τουρκοκύπριος, 18, φοιτητής πανεπιστημίου (Ηλεκτρονική Μηχανική), αστική Αμμόχωστος]

Μπορεί να είναι λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος, ή επειδή προσπαθώ να βρω νέα πράγματα από μόνος μου και δεν θέλω να μένω κολλημένος σε κάτι [...] Εξαρτάται από το θέμα του οργανισμού, αλλά, ακόμα και τότε, δε νομίζω ότι έχω και το χρόνο να ασχοληθώ με τέτοια πράγματα.

[Ελληνοκύπριος, 23, φοιτητής πανεπιστημίου, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Δεν υπάρχει καμία ομάδα ή δραστηριότητα που να με ενδιαφέρει.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής πανεπιστημίου (Πολιτική Μηχανική), αγροτική Αμμόχωστος]

Οι Κύπριοι νέοι ρωτήθηκαν επίσης εάν θα αφιέρωναν ή όχι μέρος από τον ελεύθερο τους χρόνο για να συμμετάσχουν σε εθελοντική εργασία. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των νέων και από τις δύο κοινότητες, ένα σημαντικό ποσοστό θα συμμετείχε σε εθελοντική εργασία δεδομένου ότι, πρώτιστα, θα την έβρισκαν ότι είχε «συναισθηματικό κέρδος» και αφετέρου, ότι αποτελούσε «ηθικό καθήκον». Παρά τις απόψεις αυτές, μόνο μικροί αριθμοί Κυπρίων και από τις δύο κοινότητες συμμετέχουν πραγματικά σε τέτοια έργα. Περισσότερο από τους Ελληνοκυπρίους, οι Τουρκοκύπριοι φάνηκαν να βλέπουν τον εθελοντισμό ως «θρησκευτικό καθήκον». Πιο συγκεκριμένα, 9% των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων νέων που πήραν μέρος στην έρευνα συμμετέχουν ενεργά στις θρησκευτικές οργανώσεις, ενώ μόλις 12% των Ελληνοκυπρίων και 14% των Τουρκοκυπρίων είναι μέλη φιλανθρωπικών οργανώσεων ή άλλων οργανώσεων κοινωνικής πρόνοιας.

Αν και συχνά έχει υπογραμμιστεί το γεγονός ότι η πλειοψηφία των νέων δεν συμμετέχει ενεργά στην κοινωνία, ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι νέοι είναι στην πραγματικότητα ενεργοί συμμετέχοντες: εντούτοις η συμβολή τους έχει εξελιχθεί έτσι ώστε να έχει λάβει μια διαφορετική μορφή¹. Οι νέοι είναι πιθανότερο να συμμετέχουν στις λιγότερο συμβατικές, «ελαφριές» πολιτικές δραστηριότητες όπως η υπογραφή αιτήσεων, η προσφορά χρημάτων στις φιλανθρωπίες και τομποϊκοτάρισμα προϊόντων ή τοποθεσιών. Ο τρίτος κύκλος της *Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας* παρέχει στοιχεία για αυτά τα είδη συμπεριφοράς ανάμεσα στους νέους στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Παραδείγματος χάριν, ενώ 26,6% της νεολαίας στη Γερμανία και 27,9% των νέων στο Ηνωμένο Βασίλειο δήλωσαν ότι είχαν υπογράψει κάποια διακήρυξη κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δώδεκα μηνών, λιγότερο από 2% των Γερμανών ή των Βρετανών συμμετεχόντων είχε συμμετάσχει σε ένα πολιτικό κόμμα ή μια ομάδα δράσης κατά την ίδια χρονική περίοδο. Πράγματι κάτι ανάλογο φαίνεται να ισχύει και για την κυπριακή νεολαία.

Όσον αφορά το επίπεδο αυτής της λιγότερο συμβατικής συμμετοχής που επιδεικνύεται από Κύπριους νέους σχετικά με τα πολιτικά, κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα, 33,1% των Ελληνοκυπρίων έχουν υπογράψει κάποιο υπόμνημα: 44% έχουν συμμετάσχει σε μια διαμαρτυρία ή μια πορεία και 58,8% έχουν συμβάλει χρηματικά. Περίπου 18% δεν έχουν συμμετάσχει σε οποιοδήποτε τέτοιες δραστηριότητες. Αφ' ετέρου, 56,2% των Τουρκοκυπρίων δεν έχουν συμμετάσχει σε οποιοδήποτε από τις προαναφερθείσες δραστηριότητες. Εντούτοις, 20,5% έχουν υπογράψει κάποιο αίτημα, 17,3% έχουν διαμαρτυρηθεί ή έχουν συμμετάσχει σε πορεία και 16,9% έχουν δώσει χρήματα για ένα πολιτικό, κοινωνικό ή περιβαλλοντικό ζήτημα. Αυτοί οι αριθμοί θα μπορούσαν, εντούτοις, να είναι παραπλανητικοί: οι Ελληνοκύπριοι εμφανίζονται πιο ενεργοί στα κοινωνικο-πολιτικά ζητήματα και τον ακτιβισμό, αλλά τα ψηλότερα αυτά ποσοστά μπορεί κυρίως να είναι το αποτέλεσμα των επίσημα προωθούμενων/επικυρωμένων ελληνοκυπριακών πολιτικών πρακτικών όσον αφορά στην υπογραφή αιτήσεων, ή τη συμμετοχή σε διαμαρτυρίες, εναντίον της συνεχιζόμενης παρουσίας των τουρκικών στρατευμάτων στο νησί και την ανακήρυξη ενός ανεξάρτητου τουρκοκυπριακού «κράτους».

Η έρευνα προσπάθησε να καθορίσει τους λόγους για τους οποίους πολλοί Κύπριοι νέοι δεν συμμετέχουν σε πρωτοβουλίες ή δραστηριότητες παρόμοιες με αυτές που σημειώνονται πιο πάνω. Ο κύριος λόγος, που δόθηκε τόσο από την ελληνοκυπριακή όσο και από την τουρκοκυπριακή νεολαία ήταν ότι «δεν ενδιαφέρονται για τέτοιες δραστηριότητες» και ότι «δεν πιστεύουν στην πολιτική». Πολλοί επίσης θεώρησαν ότι «δεν υπήρχαν αρκετοί άνθρωποι που να ενδιαφέρονται να δημιουργήσουν κάποιο αντίκτυπο» στην κοινωνία. Επιπλέον, δεν πείστηκαν ότι «οι πολίτες θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις αρχές ή την κυβέρνηση». Ο κύριος λόγος για την έλλειψη συμμετοχής μεταξύ των Τουρκοκυπρίων ήταν ο ίδιος με αυτόν που ανέφεραν και οι Ελληνοκύπριοι: η προφανής έλλειψη ενδιαφέροντος για δραστηριότητες που αφορούν την κοινωνικο-πολιτική συμμετοχή. Επιπλέον, ένιωθαν ότι «κανένας δεν θα άκουγε» και ότι δεν υπήρχε «κανένας

ίδρυμα ή αρμόδιος λειτουργός/αξιωματούχος που θα βοηθούσε στην παρουσίαση των αρχών ή των ιδεών τους στην κυβέρνηση». Κάποιος θα μπορούσε να υποθέσει ότι οι δύο 'λόγοι' που δίνονται είναι άμεσα συνδεδεμένοι (και όχι δύο ξεχωριστοί λόγοι).

Οι νέοι αισθάνονται αποδυναμωμένοι, ότι η πολιτική δεν είναι για αυτούς, ενώ τα πολιτικά κόμματα καθορίζουν τα πάντα, ανεξάρτητα από τις απόψεις και τα συναισθήματά τους με αποτέλεσμα την περαιτέρω έλλειψη ενδιαφέροντος για την πολιτική.

ΠΛΑΙΣΙΟ 6.2

Μαθήματα Εθελοντισμού για Αρχάριους: Μια Εναλλακτική Κατασκήνωση Νεολαίας

Το Πρόγραμμα

Έχοντας προσδιορίσει τα συγκεκριμένα προβλήματα που στέκονται εμπόδια στο δρόμο της Κύπρου ώστε να γίνει μια πιο «ανοικτή» και προοδευτική κοινωνία, η *Οργάνωση Νεολαίας Σώμα Ακρίτων* σκέφτηκε να οργανώσει μια σειρά εβδομαδιαίων δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων που θα συγκροτούνταν με τέτοιο τρόπο ώστε να βοηθηθούν οι Κύπριοι νέοι να αναμιχθούν σε συγκεκριμένα θέματα που θα τους ενθάρρυναν να προβληματιστούν γύρω από παγκόσμια προβλήματα και να αναπτύξουν ενδιαφέρον στο να συναντηθούν και να επικοινωνήσουν με τη νεολαία από την άλλη εθνική κοινότητα. Το πρόγραμμα περιέλαβε δραστηριότητες σχετικές με την Κατάρτιση για Κατασκηνώσεις, Πολιτιστικές και Γενικές Γνώσεις, τον Εθελοντισμό, την Περιβαλλοντική Συνειδητοποίηση, τα Παγκόσμια Προβλήματα και το Κυπριακό Πρόβλημα. Όλα αυτά αντιμετωπίστηκαν με κατάλληλες δραστηριότητες για όλες τις ηλικίες. Και οι δύο φάσεις του προγράμματος ολοκληρώθηκαν με μια διεθνή θερινή κατασκήνωση, η οποία αποτελούνταν από Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους συμμετέχοντες, καθώς επίσης και νέους από τη Βόρεια Ιρλανδία.

Οι Συμμετέχοντες

Περισσότερα από 200 παιδιά και νέοι συμμετείχαν σε τακτική βάση στο πρόγραμμα, το οποίο διήρκεσε από τον Σεπτέμβριο του 2006 μέχρι τον Αύγουστο του 2008. Οι Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες αποτελούνταν από τα τακτικά, εγγεγραμμένα μέλη του *Σώματος Ακρίτων*. Οι γονείς ήταν επίσης προσκεκλημένοι σε ορισμένες εκδηλώσεις, καθώς επίσης και άλλες οργανώσεις και νέοι από την τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Η Γενική Εμπειρία

Το 2006 κρίθηκε απαραίτητο να προετοιμαστεί ένα πρόγραμμα που να εστιάζει στην απογοήτευση των ανθρώπων και στις αρνητικές στάσεις που είχαν δημιουργηθεί μετά το αρνητικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του 2004. Το *Σώμα Ακρίτων*, ως μια ελληνοκυπριακή οργάνωση νεολαίας, δούλεψε με Ελληνοκύπριους νέους προκειμένου να τους προετοιμάσει σταδιακά για την δικοινοτική δραστηριότητα. Αυτό έγινε κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους του προγράμματος, μέχρι το τέλος του οποίου, διάφοροι νέοι συμμετέχοντες εξέφρασαν τη θέληση να συναντηθούν με νέους από την 'άλλη' πλευρά. Το δεύτερο έτος περιέλαβε αρκετές δικοινοτικές συνεδριάσεις που οργανώθηκαν μεταξύ νέων από διαφορετικές ηλικιακές ομάδες. Υπολογίζεται ότι κατά τη διάρκεια των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων, συναντήθηκαν περίπου 160 νέοι και από τις δύο κοινότητες. Οι νέες εξελίξεις αναφορικά με το Κυπριακό Πρόβλημα το 2008, βρήκαν τους νέους συμμετέχοντες έτοιμους για περισσότερες ενέργειες και πρωτοβουλίες με στόχο την υποστήριξη της ειρήνης στην Κύπρο. Οι δραστηριότητες του προγράμματος εστίασαν σε ποικίλα θέματα και ζητήματα. Οι νέοι, από όλες τις ηλικιακές ομάδες, συμμετείχαν σε άμεσες δραστηριότητες σχετικές με την επίλυση συγκρούσεων, την ιστορία μέσα από τα μάτια και των δύο πλευρών, την απαραίτητη επικοινωνία και την ιστορία του ίδιου του Κυπριακού Προβλήματος. Παρόλο που είναι ελληνοκυπριακή οργάνωση, το *Σώμα Ακρίτων* προσπάθησε να παρέχει στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να ακούσουν τις απόψεις της άλλης κοινότητας – μέσω, παραδείγματος χάριν, της πρόσκλησης Τουρκοκυπρίων ομιλητών.

Ο Αντίκτυπος των Πρωτοβουλιών στη Νεολαία της Κύπρου

Οι 213 συμμετέχοντες του προγράμματος, και στη συνέχεια οι γονείς τους, επηρεάστηκαν θετικά από το πρόγραμμα. Το *Σώμα Ακρίτων* συνεχίζει την προσπάθεια γεφύρωσης του χάσματος μεταξύ των δύο κοινοτήτων, μέσα από την ερμηνεία δύσκολων πολιτικών όρων, τη συζήτηση αναφορικά με τη συμφιλίωση, και μέσα από την προσπάθεια να σταλούν σημαντικά μηνύματα μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος. Η νεολαία της Κύπρου κατηγορείται συχνά ότι είναι αδιάφορη για το πολιτικό πρόβλημα και ότι αντιστέκεται στην επαναπροσέγγιση. Αυτό το πρόγραμμα έδειξε πώς, μέσω της συμμετοχής σε τέτοιες πρωτοβουλίες και δραστηριότητες, οι Κύπριοι νέοι μπορούν να αλλάξουν τις στάσεις τους και να γίνουν πιο ανοικτόμυαλοι και ανεκτικοί.

Χρυσταλλένη Σωκράτους
Εκπαιδύτρια Νεολαίας
Οργάνωση Νεολαίας Σώμα Ακρίτων

Ο Σύνδεσμος Μεσολάβησης ιδρύθηκε ως μια μη-κερδοσκοπική, εθελοντική ΟΚΠ τον Φεβρουάριο του 2000, από μια μικρή ομάδα καταρτισμένων Τουρκοκύπριων μεσολαβητών από όλες τις κοινωνικές ομάδες. Πολλά από τα ιδρυτικά του μέλη είχαν εργαστεί για πολλά χρόνια σε διάφορα παγκύπρια προγράμματα για την προώθηση της συμφιλίωσης και της κατανόησης μεταξύ των εθνοτικών κοινοτήτων στην Κύπρο.

Η απλή, αλλά αποτελεσματική αποστολή του Συνδέσμου είναι 'να αναπτύξει και να διαδώσει τη φιλοσοφία της αμοιβαίας νίκης [win-win] στη διαμεσολάβηση μέσω της ενδυνάμωσης των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων, ώστε να εγκαθιδρύσουν σχέσεις με νόημα, μέσω της αποτελεσματικής επικοινωνίας, ανοχής και κατανόησης'.

Ο Σύνδεσμος αναγνωρίζει τη δύναμη της μεσολάβησης ως τρόπου επίλυσης των συγκρούσεων, ανάπτυξης της συμφιλίωσης, αμοιβαίας κατανόησης και ανοχής, μείωσης και ακόμη και εξάλειψης πολλών και διαφόρων προκαταλήψεων που υπάρχουν σε όλα τα επίπεδα της κυπριακής κοινωνίας. Ο Σύνδεσμος ενδιαφέρεται για την επίλυση των συγκρούσεων μέσα στις οικογένειες, στους χώρους εργασίας, στις ομάδες συνομηλίκων/ συναδέλφων και μέσα στους οργανισμούς στο νησί στην ευρύτερη περιοχή και στον κόσμο. Ο Σύνδεσμος έχει ανέκαθεν δώσει πολλή σημασία στην κατάρτιση των παιδιών και της νεολαίας. Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια ως άμεσο αποτέλεσμα μερικών μελετών από ομάδες-εργασίας, που αναλήφθηκαν ιδιαίτερα σε σχολεία, ο Σύνδεσμος αναγκάστηκε να μετασχηματίσει την προσέγγισή του στα προγράμματα κατάρτισης και στην τροποποίηση προγράμματος.

Οι μελέτες αποκάλυψαν ότι οι Κύπριοι, μέσω της βασικής τους μόρφωσης (στο νησί ή και εκτός), ή μέσω άτυπων προγραμμάτων κατάρτισης, ή ακόμα και βάση των αξιών της ζωής τους, κατέχουν πολλά προσωπικά προτερήματα. Εντούτοις, αντί να χρησιμοποιούνται αυτά τα προτερήματα ως καταλύτες στην κοινωνική ανάπτυξη, χρησιμοποιούνται πρώτιστα για προσωπικά οφέλη, όπως την εξεύρεση μιας νέας θέσης εργασίας, την προαγωγή ή την βελτίωση της κοινωνικής θέσης κάποιου εντός της κοινότητας. Θεωρώντας αυτό ως εμπόδιο στην 'κοινωνική ανάπτυξη' ο Σύνδεσμος υιοθέτησε μια πιο ολιστική μέθοδο στην κατάρτιση των παιδιών και της νεολαίας. Αυτό επιτεύχθηκε μέσω της ένταξης άλλων στοιχείων (όπως οι εκπαιδευτικές καταρτίσεις δασκάλων, γονέων, και ηγετών νεολαίας) στα προγράμματά του, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η κοινωνική ανάπτυξη.

Ένα παράδειγμα των προγραμμάτων που εφαρμόζονται από τον Σύνδεσμο είναι το έργο «Ανάγκη για Εκπαίδευση Επίλυσης Συγκρούσεων/Εκπαίδευση Ειρήνης (CRE/PE) στην Κύπρο». Αυτό αποτελούνταν από ένα περιεκτικό μονοετές πρόγραμμα κατάρτισης εκπαιδευτικών που είχε τόσο μονοκοινωνικές όσο και δικοινωνικές πτυχές. Μερικά από τα αποτελέσματα του προγράμματος περιείχαν:

- Παροχή 40 ωρών κατάρτισης σε περίπου 400 ΤΚ/ΕΚ δασκάλους από περίπου 100 σχολεία στην Κύπρο, στα διαφορετικά θέματα της εκπαίδευσης για την Επίλυση Συγκρούσεων/Εκπαίδευσης για την Ειρήνη.
- Τρίωρες καταρτίσεις σε ενότητες, που έγιναν σε περίπου 1000 δασκάλους δημοτικού και καθηγητές γυμνασίου σε 76 σχολεία.
- Ενδυνάμωση ΤΚ δασκάλων μέσω καταρτίσεων σε δεξιότητες σχετικές με την επίλυση συγκρούσεων, ώστε να είναι σε θέση να επιλύουν συγκρούσεις είτε στην τάξη, στο σχολείο, στην κοινότητα ή στο νησί.

Η κατευθυντήρια δύναμη πίσω από την εργασία του Συνδέσμου Μεσολάβησης είναι η πεποίθηση ότι η νεολαία μπορεί να κάνει τη διαφορά. Οι νέοι μπορεί να είναι καταλύτες της αλλαγής, όχι στο μέλλον, αλλά σήμερα' μόνο η ενδυναμωμένη νεολαία έχει τη δυνατότητα να αλλάξει την Κύπρο από ένα χωνευτήρι βαθιών παρανοήσεων, πόνου και βασάνων σε ένα νησί ειρήνης και ηρεμίας.

Ali Yaman
Αντιπρόεδρος
Σύνδεσμος Μεσολάβησης

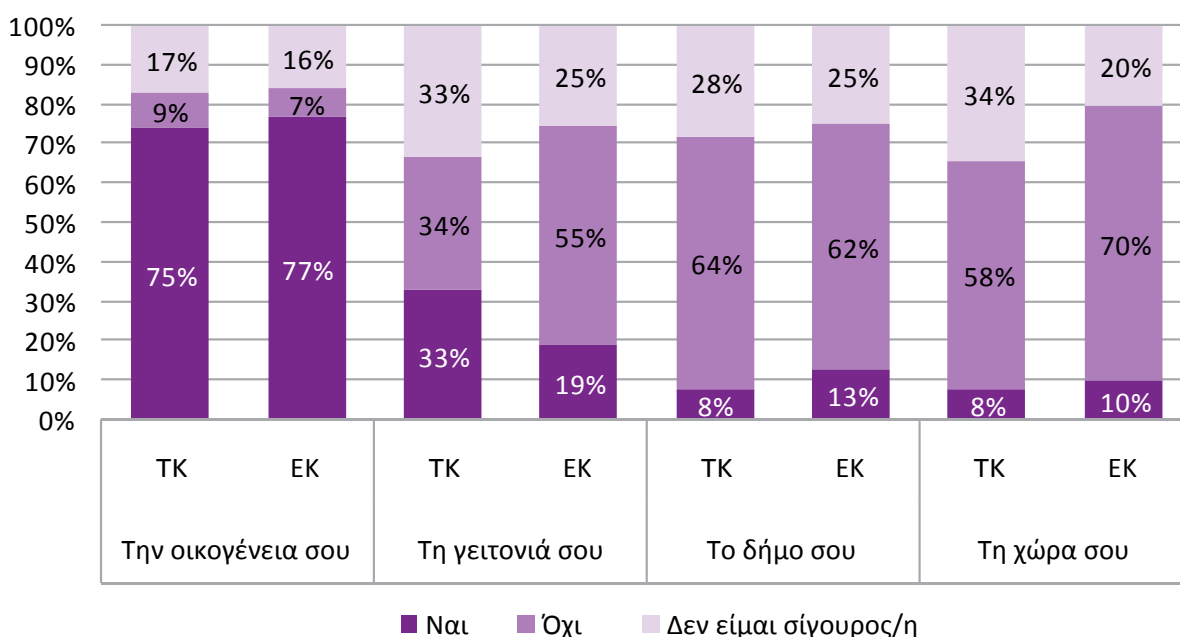
Η Ορατή Επιρροή της Νεολαίας στην Οικογένεια, τη Γειτονιά, το Δήμο και τη Χώρα

Ένα μέτρο των επιπέδων ενδυνάμωσης που νιώθουν οι νέοι μπορεί να είναι το κατά πόσο, ή όχι, αισθάνονται ότι έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν ή να αλλάξουν

τους διάφορους κοινωνικούς θεσμούς και δομές της ζωής τους.

Για αυτόν τον λόγο, οι Κύπριοι νέοι που πήραν μέρος στην έρευνα ρωτήθηκαν εάν θεωρούν ότι έχουν τη δύναμη να ασκήσουν επίδραση σε ζητήματα σχετικά με α) την οικογένειά τους, β) τη γειτονιά τους, γ) το δήμο τους και δ) τη χώρα τους.

Αισθάνεσαι ότι έχεις τη δυνατότητα να ασκήσεις επίδραση σε θέματα σχετικά με:

Πίνακας 6.3: Δυνατότητα της κυπριακής νεολαίας να επηρεάσει την οικογένεια, τη γειτονιά, το δήμο και τη χώρα

Τα συμπεράσματα της έρευνας κατέδειξαν έναν ισχυρό βαθμό ομοιότητας όσον αφορά τα συναισθήματα των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων νέων σχετικά με τη δυνατότητά τους να επηρεάσουν την οικογένειά τους.

Περίπου τρία τέταρτα της νεολαίας που συμμετείχαν στην έρευνα θεώρησαν ότι είχαν τη δύναμη να επηρεάσουν τις οικογένειές τους (77% των Ελληνοκυπρίων και 75% των Τουρκοκυπρίων) με μια πολύ μικρότερη αναλογία να δηλώνει ότι δεν έχουν οποιαδήποτε δύναμη (7% των Ελληνοκυπρίων και 9% των Τουρκοκυπρίων).

Τα ποσοστά των απαντήσεων για τις επόμενες τρεις κατηγορίες ήταν σαφώς λιγότερο θετικά, με το συναίσθημα της ενδυνάμωσης να μικραίνει με κάθε επακόλουθη ερώτηση.

Μόνο το ένα πέμπτο των Ελληνοκυπρίων και το ένα τρίτο των Τουρκοκυπρίων ένιωθαν ότι είχαν τη δυνατότητα να ασκήσουν επιρροή στη γειτονιά τους, περίπου το ένα δέκατο θεωρούσε ότι είχε συνεισφέρει σε θέματα σχετικά με το δήμο τους, και σε ζητήματα σχετικά με τη χώρα τους. Σε κάθε περίπτωση, πολύ μεγαλύτερες μερίδες των συμμετεχόντων θεώρησαν ότι δεν ασκούσαν καμία επιρροή σε ζητήματα σχετικά με τη γειτονιά, το δήμο ή τη χώρα τους.

Τι άραγε βρίσκεται πίσω από αυτά τα συμπεράσματα; Μια εύλογη ερμηνεία θα μπορούσε να αρχίζει με την επισήμανση ότι ο γρήγορος ρυθμός των κοινωνικών αλλαγών τις τελευταίες δεκαετίες, έχει αλλάξει τη φύση των κοινωνικών σχέσεων στις δύο εθνικές κοινότητες.

Οι πολύ στενότερες σχέσεις του παρελθόντος, όταν οι άνθρωποι γνώριζαν καλά τους γείτονές τους, περνούσαν χρόνο μαζί, ανταλλάσσοντας ειδήσεις και κουτσομπολιά βοηθώντας ο ένας τον άλλο σε περιόδους ανάγκης γνωρίζοντας ο ένας τα προβλήματα του άλλου και ενώνοντας τις δυνάμεις τους όποτε ήταν απαραίτητο να πετύχουν κοινούς στόχους: όλες αυτές οι όψεις μιας πιο παραδοσιακής κοινωνίας, εμποτισμένης με ένα πιο συλλογικό πνεύμα, εκτοπίζονται σταδιακά από τις δυνάμεις του εκσυγχρονισμού και των νέων τρόπων ζωής, που χαρακτηρίζονται από ένα πιο ατομικιστικό ήθος.

Το γεγονός ότι ο ρυθμός και η έκταση της κοινωνικής αλλαγής στο νότο υπήρξαν πολύ πιο γρήγοροι και πιο ριζικοί απ' ό,τι στο βορρά, μπορεί να εξηγηθεί γιατί περισσότεροι Τουρκοκύπριοι παρά Ελληνοκύπριοι (33% σε σύγκριση με 19% αντίστοιχα) δήλωσαν ότι αισθάνονται ενδυναμωμένοι να έχουν επιρροή στη γειτονιά τους. Παρά την μικρή αυτή συγκριτική διαφορά, οι νέοι και από τις δύο κοινότητες που συμμετείχαν στην έρευνα αναφέρθηκαν στην επικράτηση μιας στάσης "ο-καθένας-τα δικά του" ως χαρακτηριστική των γειτόνων και της γειτονιάς τους. Οι σε βάθος συνεντεύξεις προσέφεραν περισσότερες λεπτομέρειες που βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση σχετικά με το γιατί οι Κύπριοι νέοι δεν αισθάνονται τόσο ενδυναμωμένοι:

Ο καθένας φροντίζει για τα συμφέροντα του τώρα [...] ναι, ασχολείται με τους γείτονες, αλλά κάθε ένας κοιτάζει το συμφέρον του. Δεν περιμένουν να δουν εάν κάνω κάτι ή ενοχλώ κάποιον – κάθε άτομο προσπαθεί να κάνει εκείνο που είναι προς το συμφέρον τους.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολεγίου, ιδιωτική υπάλληλος, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Η οικογένειά μου ζει σε αυτό εδώ το χωριό για τριάντα χρόνια τώρα. Στο παρελθόν συνηθίζαμε να επισκεπτόμαστε ο ένας τον άλλον. Τώρα, δεν έχουμε χρόνο να επισκεφτούμε ο ένας τον άλλον. Ζούμε απομονωμένοι στο ίδιο χωριό. Έχουμε χάσει όλες μας τις σχέσεις.

[Τουρκοκύπρια, 21, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αγροτικό Τρίκωμο]

Εγώ είμαι στο σπίτι μου και ο γείτονας είναι στο σπίτι του.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολεγίου, ταμίας, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Δεν είναι μόνο η κοινωνική απομόνωση που κάνει πολλούς να αισθάνονται αποδυναμωμένοι. Μερικοί από τους συμμετέχοντες θεώρησαν ότι το νεαρό της ηλικίας τους και η έλλειψη κοινωνικού εκτοπίσματος στέκονταν εμπόδιο στο να φέρουν αλλαγή στη γειτονιά τους:

Ναι, εάν ανήκω στον σύνδεσμο της γειτονιάς, ναι μπορώ [να φέρω την αλλαγή, αλλά] δεν νομίζω ότι θα φθάσω σε εκείνο το σημείο επειδή, εάν το σκεφτείτε λίγο, δεν είμαι κάποιος σημαντικός, ο οποίος θα ήτανε σε θέση να εκφράσει την άποψή του άνετα. Είμαι ένα συνηθισμένο κορίτσι που δεν το γνωρίζει κανένας.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου (προ-δημοτική εκπαίδευση), τραπεζική υπάλληλος, δεσμευμένη, αστική Πάφος]

Φαίνεται ότι ανησυχούν για τους νέους. Συνέχεια κριτικάρουν τη συμπεριφορά μας. Αλλά όταν πρόκειται για σοβαρά ζητήματα, και έχουμε την ευκαιρία να συνεισφέρουμε, δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά τις απόψεις μας.

[Τουρκοκύπριος, 21, απόφοιτος γυμνασίου, άνεργος, αστική Λευκωσία]

Άλλοι απέδωσαν τα συναισθήματα έλλειψης δύναμης στο να επηρεάσουν τη γειτονιά τους σε προσωπικές ανεπάρκειες – και όχι στα μεγαλύτερα κοινωνικά ζητήματα ή σχέσεις ισχύος:

Θα μπορούσα να έχω [κάποια επίδραση] αλλά επειδή είμαι πολύ αδύνατος χαρακτήρας δεν μπορώ να το κάνω [...] εννοώ, δεν τολμώ να επιβάλω ή να κάνω πράγματα, είμαι ένα ήσυχο άτομο ας πούμε, [...] δεν μπορώ να επιβληθώ, δεν τολμώ να κάνω κάτι τέτοιο μερικές φορές το εκμεταλλεύονται αυτό και οι άλλοι πάντα κάνουν τελικά αυτό που θέλουν.

[Ελληνοκύπρια, 23, απόφοιτος τεχνικής σχολής, πωλήτρια, διαζευγμένη με δύο παιδιά, αγροτική Λευκωσία]

Τα συναισθήματα αδυναμίας γίνονται ιδιαίτερα αισθητά όταν πρόκειται για την επίδραση πάνω σε μεγαλύτερες συλλογικές ομάδες, όπως ο δήμος, η επαρχία, ή η χώρα. Πολύ συχνά οι νέοι έχουν μια πολύ ασαφή ή γενική άποψη ως προς το πώς κάποιος μπορεί να επηρεάσει τέτοιες μεγαλύτερες και

περισσότερο αφηρημένες οντότητες' συχνά οι σχέσεις ισχύος καθίστανται αόρατες και η εξουσία φαίνεται να εδράζεται σε απόμακρες 'αρχές' ή πρόσωπα – που δεν φροντίζουν να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις και τις ανησυχίες των νέων:

Λοιπόν, [υπάρχει μικρή επιρροή] επειδή υπάρχουν πολλά μεγάλα κεφάλια που δεν θα καθίσουν να ακούσουν την άποψη του κόσμου, ή ενός δεκαοχτάχρονου

[Ελληνοκύπρια, 18, μαθήτρια, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Μερικοί από τους νέους συνειδητοποιούν ότι για να ασκήσουν επιρροή στο επίπεδο του δήμου ή της χώρας, πρέπει να ενώσουν τις δυνάμεις τους και να δράσουν συλλογικά' πολύ συχνά τέτοιες προσπάθειες διοχετεύονται μέσω των πολιτικών κομμάτων, ή μέσω των σχετικών συνδέσμων/ομάδων τους:

Υπάρχουν άνθρωποι από πολλές οργανώσεις νεολαίας που αντιπροσωπεύουν τη νεολαία της ΕΔΕΚ [το Ελληνοκυπριακό Σοσιαλιστικό κόμμα], καθώς επίσης και άλλες οργανώσεις

νεολαίας, οι οποίοι παίρνουν τις αποφάσεις και τις μεταβιβάζουν στο Δήμο.

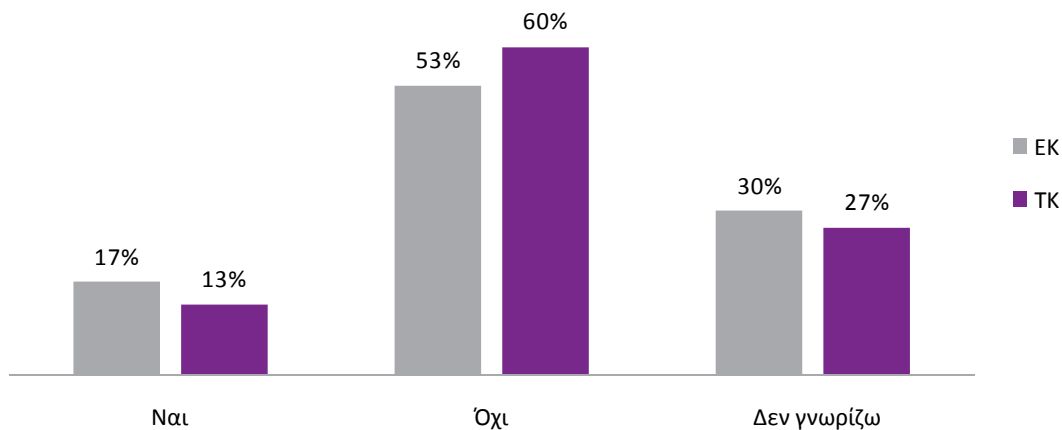
[Ελληνοκύπρια, 23, πανεπιστήμιο (προ-δημοτική εκπαίδευση), τραπεζική υπάλληλος, δεσμευμένη, αστική Πάφος]

Οι Κύπριοι Νέοι και η Ψήφος τους

Ερωτώμενοι ως προς το εάν ένιωθαν ότι οι νέοι τυγχάνουν επαρκούς εκπροσώπησης στην πολιτική, μόνο 17% των Ελληνοκυπρίων και 13% των Τουρκοκυπρίων απάντησαν θετικά. Εντούτοις, η μεγαλύτερη αναλογία και στις δύο κοινότητες (53% Ελληνοκύπριοι' 60% Τουρκοκύπριοι) θεώρησε ότι υπήρχε ανεπαρκής αντιπροσώπευση των νέων στην κυπριακή πολιτική.

Είναι ενδιαφέρον ότι ένα τρίτο περίπου των συμμετεχόντων δεν είχε άποψη σχετικά με το θέμα, ίσως ως αποτέλεσμα της αβεβαιότητας τους για το πώς λειτουργεί το πολιτικό σύστημα στις έμμεσες δημοκρατίες, και το πώς μπορεί να μετρηθεί η 'ικανοποιητική αντιπροσώπευση'.

Νομίζεις ότι οι νέοι έχουν επαρκή αντιπροσώπευση στην πολιτική;

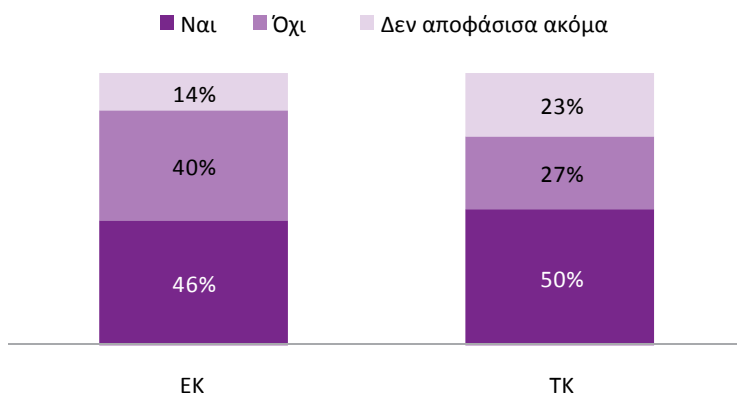

Πίνακας 6.4: Αντιπροσώπευση της κυπριακής νεολαίας στην πολιτική

Προκειμένου να καθοριστεί η θέση τους όσον αφορά την ψηφοφορία, οι Κύπριοι νέοι ερωτήθηκαν το εξής: Εάν η ψηφοφορία δεν ήταν υποχρεωτική, θα ψηφίζατε στις επόμενες εκλογές; Μόλις κάτω από τη μισή νεολαία που συμμετείχε στην έρευνα δήλωσε ότι θα ψήφιζε (46% Ελληνοκύπριοι'

50% Τουρκοκύπριοι)' ενώ ένα ουσιαστικό 40% των Ελληνοκυπρίων, έναντι 27% των Τουρκοκυπρίων, δεν θα ψήφιζε εάν οι εκλογές δεν ήταν υποχρεωτικές. Περίπου το ένα πέμπτο (14% Ελληνοκυπρίων και 23% Τουρκοκυπρίων) δεν ήταν σίγουροι εάν θα ψήφιζαν ή όχι.

Εάν οι εκλογές δεν ήταν υποχρεωτικές, θα ψήφιζες στις επόμενες εκλογές;

Πίνακας 6.5: Η κυπριακή νεολαία ως προς την ψηφοφορία

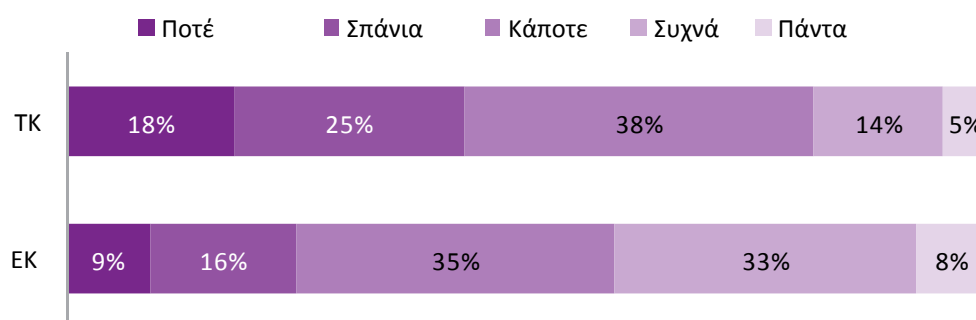
Οι συμμετέχοντες που δεν θα ψήφιζαν εάν οι εκλογές ήταν προαιρετικές, καθώς και εκείνοι που ήταν αναποφάσιστοι, κλήθηκαν να εξηγήσουν τους λόγους πίσω από την απάντησή τους. Οι τρεις λόγοι που αναφέρονται από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους, αντίστοιχα, ως προς

το γιατί δεν θα ψήφιζαν παρουσιάζονται, κατά σειρά σπουδαιότητας, πιο κάτω. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ρωτήθηκαν πόσο συχνά κατέβαλαν προσπάθεια να κρατηθούν ενήμεροι για τα επίκαιρα θέματα, όπως οι πολιτικές εξελίξεις, καθώς επίσης και για τα κοινωνικά και οικονομικά γεγονότα.

Θέση	Ελληνοκύπριοι	Ελληνο-κύπριοι (%)	Τουρκοκύπριοι	Τουρκο-κύπριοι (%)
1 ^{ος}	Δεν εμπιστεύομαι τους πολιτικούς	28	Δεν υπάρχει κανένα κόμμα που θα ήθελα να ψηφίσω	23
2 ^{ος}	Οι πολιτικοί προάγουν τους εαυτούς ή το κόμμα τους, όχι ένα συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα	24	Δεν εμπιστεύομαι τους πολιτικούς	19
3 ^{ος}	Δεν υπάρχει κανένα κόμμα που θα επιθυμούσα να ψηφίσω	17	Δεν υπάρχει καμία διαφορά μεταξύ των κομμάτων	16

Πίνακας 6.6: Οι τρεις κορυφαίοι λόγοι για μη - ψηφοφορία

Καταβάλλεις προσπάθεια να κρατηθείς ενήμερος/η για τα επίκαιρα γεγονότα;

Πίνακας 6.7: Συμβαδίζοντας με τα επίκαιρα γεγονότα

Μεταξύ της ελληνοκυπριακής νεολαίας, 41% προσπαθούν να είναι ενήμεροι είτε «συχνά» είτε «πάντα», ενώ 25% «σπάνια» ή «ποτέ» δεν ακολουθούν τα επίκαιρα γεγονότα και 35% προσπαθούν να μένουν ενημερωμένοι «μερικές φορές». Οι Τουρκοκύπριοι εμφανίστηκαν λιγότερο επιρρεπείς στο να ακολουθούν τα επίκαιρα γεγονότα αφού μόλις 19% παρακολουθούσαν πολιτικές, κοινωνικές ή οικονομικές ειδήσεις «συχνά» ή «πάντα»· περίπου 38% παρακολουθούσαν τις τρέχουσες υποθέσεις «μερικές φορές» και 43% «σπάνια» ή «ποτέ».

Σε μεγάλο βαθμό μπορεί αυτές οι διαφορές να σχετίζονται με το γεγονός ότι η τουρκοκυπριακή κοινότητα ήταν κατά ένα μεγάλο μέρος αποκλεισμένη από τον έξω κόσμο, συνέπεια της μη-αναγνωρισμένης «κρατικής» τους υπόστασης· ως εκ τούτου για δεκαετίες τώρα, οι Τουρκοκύπριοι ζουν ως μια απομονωμένη κοινότητα. Επιπλέον, η εξάρτηση της κοινότητας από την Τουρκία προσθέτει στην περαιτέρω απομόνωσή της – έτσι, παραδείγματος χάριν, οι επιπτώσεις των αλλαγών στην παγκόσμια οικονομία δεν είναι τόσο σημαντικές, δεδομένου ότι η Τουρκία δίνει μεγάλες επιχορηγήσεις στην «ΤΔΒΚ», προφυλάσσοντας την από τις παγκόσμιες δυνάμεις καθιστώντας τέτοιες δυνάμεις, ασήμαντες ή άσχετες.

Μια εξέταση των στατιστικών στοιχείων της *Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας* επέτρεψε τη σύγκριση των τοποθετήσεων που παρουσίασε η ευρωπαϊκή νεολαία ως προς την πολιτική και τις πολιτικές υποθέσεις. Για παράδειγμα, 54,1% της νεολαίας από την Ελλάδα, σε σύγκριση με 43,9% της νεολαίας από την Κύπρο, δήλωσε ότι δεν αφιέρωναν καθόλου ημερήσιο χρόνο στην ανάγνωση εφημερίδων σχετικά με την πολιτική και τις τρέχουσες υποθέσεις.¹⁶⁶ Αυτά τα ποσοστά ήταν σημαντικά χαμηλότερα στη νεολαία της Νορβηγίας (19,5%) και της Τουρκίας (22,5%). Δεδομένου ότι μια ιδιαίτερη μερίδα της κυπριακής νεολαίας δεν παρακολουθεί την πολιτική ή τις τρέχουσες υποθέσεις από τις εφημερίδες σε καθημερινή βάση, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι, στην ίδια έρευνα, 43,9% της κυπριακής νεολαίας έδειξε ότι δεν ενδιαφέρονται καθόλου για την πολιτική. Η νεολαία στην Ελλάδα και την Τουρκία επέδειξε παρόμοια επίπεδα πολιτικής απάθειας με

ποσοστά 39% και 44%, αντίστοιχα. Ένα 18% της νεολαίας στη Γερμανία και 23,6% στη Πολωνία δήλωσαν ότι δεν έχουν κανένα ενδιαφέρον για την πολιτική.

Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, παρόμοια ποσοστά Ελλήνων (51,2%), Τούρκων (48,5%) και Κυπρίων (51,8%) νέων, δήλωσαν ότι τακτικά, ή συχνά, ιώθουν ότι η πολιτική είναι πάρα πολύ περίπλοκη για να την καταλάβουν. Αυτά τα ποσοστά ήταν χαμηλότερα στη νεολαία της Νορβηγίας (32%) και της Ρωσίας (36,9%). Έστω και εάν είναι δύσκολο να γίνουν γενικεύσεις, είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι στην προηγούμενη ομάδα χωρών (συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου) η πολιτική κυριαρχείται από «εθνικές» προτεραιότητες, που περιστρέφονται γύρω από ζητήματα «εθνικού συμφέροντος» και «εθνικών εχθρών», που συχνά σχετίζονται με «εθνικά προβλήματα»· πολλά από τα οποία συχνά εκφράζονται με νομικιστικούς όρους διεθνών ή εθνικών δικαιωμάτων κ.ο.κ. – πραγματικότητες, οι οποίες μπορεί να φαίνονται σημαντικές, είναι όμως απόμακρες από τις συνηθείς ανησυχίες των ατόμων.¹⁶⁷ Στις χώρες όπως η Νορβηγία, η πολιτική φαίνεται να αφορά τα πιο κοινότοπα ζητήματα, τα οποία ως εκ τούτου είναι πιο άμεσου ενδιαφέροντος για τους απλούς ανθρώπους – και πολύ πιο εύκολα για να τα καταλάβουν.

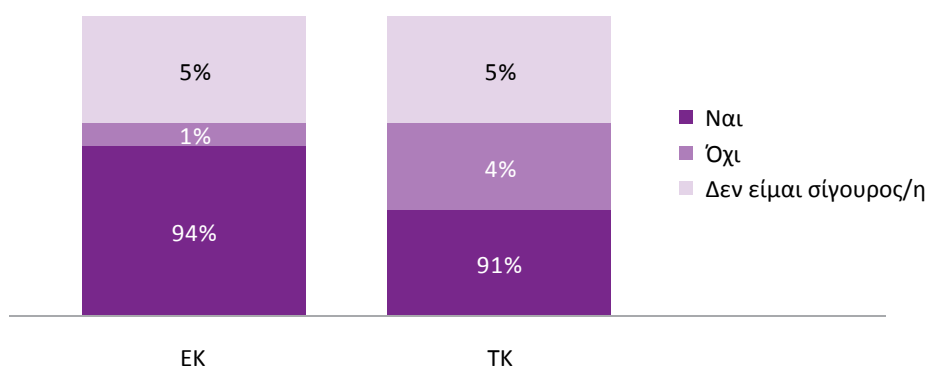
Στάση Απέναντι στην Θρησκεία

Όπως σημειώνεται στο πρώτο Κεφάλαιο, η μεγάλη πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων είναι Ελληνορθόδοξοι Χριστιανοί, ενώ η τουρκοκυπριακή κοινότητα είναι κυρίως Μουσουλμάνοι. Άλλες θρησκείες παρούσες στο νησί, είναι οι Αρμένιοι, οι Μαρωνίτες και οι Ρωμαιοκαθολικοί. Ιστορικά, η Ορθόδοξη Εκκλησία είχε έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην ελληνοκυπριακή κοινωνία (εθναρχική, δηλ. ηγούνταν του έθνους). Με την αυξανόμενη εκκοσμίκευση και, ειδικότερα με τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους, πολιτικών κομμάτων και άλλων θεσμών που ασκούν πολιτική αντιπροσώπευση, η δύναμη και η επιρροή της Ορθόδοξης Εκκλησίας έχουν μειωθεί, δεν έχουν όμως παντελώς εξαλειφθεί.

Οι Τουρκοκύπριοι είναι πολύ πιο κοσμική κοινότητα, ιδιαίτερα από την εποχή του θριάμβου του Κεμαλισμού στην Τουρκία, που εξήχθη στην Κύπρο από τη δεκαετία του 1920. Εν τούτοις, και οι δύο κοινότητες είναι αρκετά συντηρητικές ως προς τη θεώρηση της ζωής και τις αξίες- και οι δύο υπήρξαν ως επί το πλείστον γεωργικές, με την παράδοση να είναι πολύ σημαντική και τον εκσυγχρονισμό αργό. Και στις δύο, οι κοσμικές ιδέες δεν έχουν μια ισχυρή γηγενή βάση, αλλά αποτελούν σε ένα μεγάλο βαθμό εισαγωγές από τη Δύση (πρώτιστα μέσω

της εκπαίδευσης στην Ελλάδα/Τουρκία και στην Ευρώπη/Αμερική). Δεν αποτελεί έκπληξη λοιπόν που η μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων (94% Ελληνοκυπρίων και 91% Τουρκοκυπρίων - πολύ ψηλότερα ποσοστά απ' ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες) πιστεύει σε μια «ανώτερη δύναμη» διαφορετική στο όνομα, το Θεό για τους Ελληνοκύπριους και τον Αλλάχ στην περίπτωση των Τουρκοκυπρίων. Μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό (1%-4%) είπαν ότι δεν πιστεύουν στο Θεό ή τον Αλλάχ, και ελαφρώς περισσότεροι (5%) ότι δεν ήταν βέβαιοι.

Πιστεύεις στο Θεό/στον Αλλάχ;

Πίνακας 6.8: Πίστη σε μια ανώτερη δύναμη

Τα αποτελέσματα από την *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα* υποστηρίζουν αυτά τα ευρήματα, αφού 99,2% της κυπριακής νεολαίας που συμμετείχε στην έρευνα δήλωσαν ότι ανήκαν σε κάποια ιδιαίτερη θρησκεία¹ τα ποσοστά ήταν συγκρίσιμα με τα αντίστοιχά τους στην Τουρκία (95,8%) και την Ελλάδα (91,5%). Στις χώρες που επηρεάστηκαν από το Διαφωτισμό και τη Μεταρρύθμιση, ήταν σημαντικά χαμηλότερα όπως τη Γερμανία (45,1%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (31,1%).

Σε σχετική σημείωση, οι Κύπριοι νέοι εμφανίζονται πιο θρησκευόμενοι από τη νεολαία που κατοικεί σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες: ερωτηθέντες πόσο θρησκευόμενοι είναι σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 (0 = καθόλου θρησκευόμενος και 10 = πολύ θρησκευόμενος), το μέσο αποτέλεσμα για την κυπριακή νεολαία ήταν 6,12, το οποίο ήταν σχεδόν διπλάσιο από αυτό της νεολαίας στη Γερμανία (3,00), το Ηνωμένο Βασίλειο (3,10) και τη Νορβηγία

(3,31). Και πάλι, τα αποτελέσματα για την κυπριακή νεολαία ήταν αρκετά συγκρίσιμα με αυτά που αφορούσαν στη νεολαία της Τουρκίας και της Ελλάδας, όπου τα επίπεδα θρησκευτικότητας ήταν οριακά ψηλότερα – 6,48 και 6,71, αντίστοιχα.

Οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις βάθους, παρέθεταν με ευκολία κλασικά επιχειρήματα για να στηρίξουν την πίστη τους σε μian ανώτερη δύναμη:

Πιστεύω στο Θεό. Δεν είμαι ένας από εκείνους τους ανθρώπους που λένε, «γιατί μου έδωσε αυτό το πρόβλημα ο Θεός;» Ο Θεός σου στέλνει οτιδήποτε μπορείς να χειριστείς, ο Θεός δεν τιμωρεί συγχωρεί.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολεγίου, ιδιωτική υπάλληλος, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Νομίζω ότι ο Θεός είναι ο λόγος που υπάρχουμε. Έχω μια καλή σχέση με το Θεό ακόμα κι αν δεν έχω πολύ ελεύθερο χρόνο να πηγαίνω στην

εκκλησία ή σε ένα προσκύνημα. Πιστεύω ότι πρέπει να σεβόμαστε το Θεό.

[Ελληνοκύπρια, 19, φοιτήτρια κολεγίου, υπάλληλος μερικής απασχόλησης, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Οι λίγοι συμμετέχοντες, που δεν μοιράζονταν την ίδια θεώρηση όσον αφορά την θρησκεία ως πράξη ή την ύπαρξη μιας μετά θάνατον ζωής, δικαιολόγησαν τις απόψεις τους με διαφορετικούς τρόπους:

Όχι, και δεν θέλω να το ψάξω. Μετά από τη ζωή δεν υπάρχει τίποτα [...] ο παράδεισος και η κόλαση είναι εδω.

[Ελληνοκύπρια, 18, σπουδάστρια κολεγίου (αισθητική), πωλήτρια μερικής απασχόλησης, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Νομίζω [ο ουρανός και η κόλαση υπάρχουν] μόνο στα παραμύθια, αλλά δεν είμαι βέβαια.

[Ελληνοκύπρια, 19, σπουδάστρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

Πολλοί Κύπριοι νέοι δεν φαίνεται να υιοθετούν (άνευ ερωτήσεων) τις θρησκευτικές απόψεις των ενηλίκων ομόθρησκων τους, αλλά φαίνεται να παλεύουν με τα ερωτήματα της πίστης και ειδικά με την ευθυγράμμιση των πεποιθήσεών τους με τις πρακτικές των τοπικών θρησκευτικών ιδρυμάτων (που συμβολίζονται από την εκκλησία και τα μουσουλμανικά τεμένη) και των συναφών θρησκευτικών παραγόντων (ιερείς και ιμάμεις):

Έχω διαφορετικές σκέψεις για το Θεό σε διαφορετικούς καιρούς. Πιστεύω στη μουσουλμανική θρησκεία και στο Θεό που είναι αποδεκτός από τους Μουσουλμάνους, αλλά κατά περιόδους γίνομαι άθεος, ειδικά, κατά τη διάρκεια των θρησκευτικών διακοπών... Εξαντλούμαστε να φιλάμε τα χέρια των ηλικιωμένων... Δεν ξέρω εάν το τι κάνουμε είναι σωστό ή λανθασμένο· εκτελούμε όλα τα καθήκοντα μας ως Μουσουλμάνοι αλλά κατά περιόδους αισθάνομαι σαν να μην είμαι Μουσουλμάνος. Εάν είμαι Μουσουλμάνος, σύμφωνα με τις προτεραιότητες της θρησκείας είμαι αμαρτωλός επειδή δεν είμαι προσεκτικός στην υπακοή των θρησκευτικών ζητημάτων πάντοτε. Νομίζω ότι εάν υπάρχουν τόσοι πολλοί άνθρωποι που πιστεύουν στο Θεό τότε, ίσως, η θρησκεία πρέπει να είναι κάτι

αποδεκτό και ικανοποιητικό.

[Τουρκοκύπριος, 24, εργάζεται σε κατάσταση υπολογιστών, αγροτική Λευκωσία]

Δεν πιστεύω σε έναν Θεό, δεν είμαι ένας από εκείνους τους ανθρώπους που πηγαίνουν στην εκκλησία κάθε Κυριακή. Φυσικά πιστεύω στην ύπαρξη μιας ανώτερης ύπαρξης στην οποία οι άνθρωποι πιστεύουν, είτε κανείς είναι Χριστιανός, Μουσουλμάνος ή Βουδιστής. Νομίζω ότι όλοι πιστεύουμε στον ίδιο Θεό. Απλώς επιλέγουμε να πιστεύουμε σε ένα συγκεκριμένο Θεό.

[Ελληνοκύπριος, 24, πτυχιούχος πανεπιστημίου, δικηγόρος, άγαμος, αστική Πάφος]

Πολλοί συμμετέχοντες φάνηκαν έτοιμοι να υιοθετήσουν τις δικαιολογίες που δίνονται από τους κληρικούς ή την Εκκλησία σχετικά με πρακτικές φαινομενικά ασυμβίβαστες με τις θρησκευτικές διδασκαλίες:

Το ράσο δεν κάνει τον παπά. Δεν πρέπει να πηγαίνουμε στην εκκλησία για έναν συγκεκριμένο ιερέα ή για οποιοδήποτε ιερέα· δεν πρέπει να πηγαίνουμε στην εκκλησία για τους ιερωμένους. Πιστεύω ότι αυτό είναι ένα φοβερό, φοβερό λάθος. Κάποιος οφείλει να πάει στην εκκλησία επειδή θέλει να πάει· εάν δεν θέλει μπορεί να μείνει σπίτι να κοιμηθεί.

[Ελληνοκύπρια, 24, κολέγιο, ταμίας, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Άλλοι νέοι διατηρούσαν μια πιο κριτική στάση σε σχέση με τέτοιες ασυμβατότητες· μια τέτοια κριτική διάθεση είναι ιδιαίτερα συχνή από τους υποστηρικτές της αριστεράς, αλλά και άλλων που μέσω των ανωτέρων σπουδών τους έχουν εκτεθεί στις κοσμικές ιδέες:

Το γεγονός ότι, παραδείγματος χάριν, ένας ιερέας μπορεί να γυρίζει με ένα ακριβό αυτοκίνητο και να έχει τόσα πολλά κοσμήματα κλπ., ενώ οι απλοί άνθρωποι μπορεί να υποφέρουν από τη φτώχεια, αυτό πιστεύω ότι απωθεί τους ανθρώπους από τη θρησκεία. Όχι μόνο από την Εκκλησία, αλλά και από τη θρησκεία γενικά.

[Ελληνοκύπρια, 21, φοιτήτρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

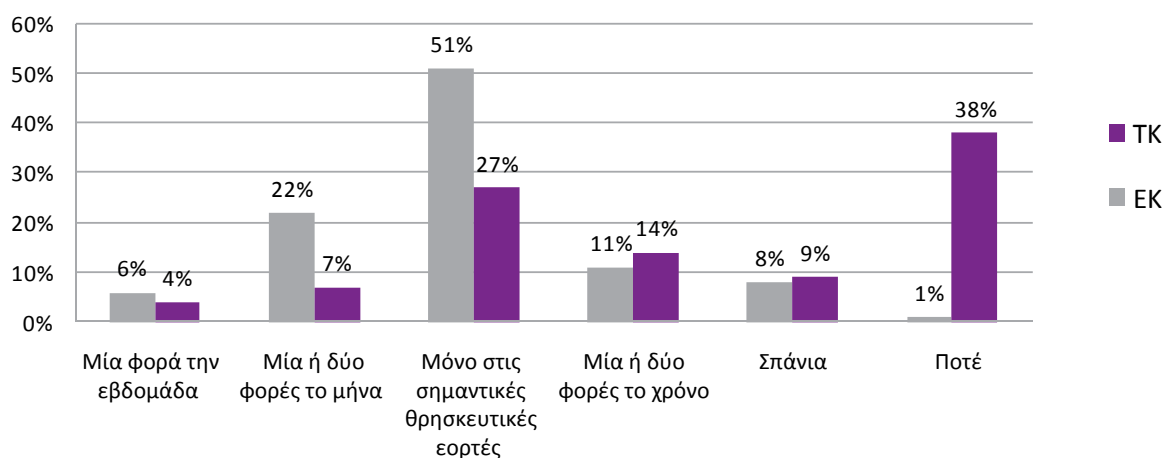
Σε συμφωνία με τη διαδεδομένη πίστη σε μια μεγαλύτερη δύναμη, πάνω από 70% της

κυπριακής νεολαίας δέχονται το θρησκευτικό δόγμα της δημιουργίας του κόσμου ως μια λογική εξήγηση για την ύπαρξη των ανθρώπων. Ένα σχετικά μικρό 22% των Ελληνοκυπρίων και 27% των Τουρκοκυπρίων υιοθετούν την επιστημονικότερη θεωρία της εξέλιξης, θεωρώντας ότι η ανθρώπινη φυλή είναι το προϊόν μιας μακροχρόνιας διαδικασίας ανόδου – αλλά, περισσότερο από τους μισούς από αυτούς πρέπει να υποστηρίξουν απόψεις που «παντρεύουν» την εξέλιξη με την πιθανή θεία καθοδήγηση της διαδικασίας – εφόσον, όπως έχουμε δει, 90% - 95% πιστεύουν σε μια ανώτερη δύναμη.

Παρά την επικρατούσα πίστη στο Θεό ή τον Αλλάχ, οι Κύπριοι νέοι δεν πηγαίνουν τακτικά στις λειτουργίες των εκκλησιών ή των μουσουλμανικών τεμενών. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της ΕΦΝ₁, οι Ελληνοκύπριοι

εμφανίζονται να πηγαίνουν στην εκκλησία μία ή δύο φορές το μήνα (22%) ή στις σημαντικές θρησκευτικές διακοπές, όπως τα Χριστούγεννα και το Πάσχα (51%). Η τουρκοκυπριακή συμμετοχή είναι πολύ χαμηλότερη – μόνο 7% επισκέπτονται ένα μουσουλμανικό τέμενος μια ή δύο φορές το μήνα και 27% παρευρίσκονται μόνο στις σημαντικές θρησκευτικές γιορτές (π.χ. Μπαϊράμι). Οι διαφορές στις θρησκευτικές πρακτικές των Κύπριων νέων από τις δύο κοινότητες γίνονται ακόμα πιο εμφανείς όταν συγκρίνουμε την πλήρη αποχή: μόνο 1% των Ελληνοκυπρίων δήλωσε ότι δεν παρευρίσκονται ποτέ σε εκκλησιαστικές τελετές, ενώ ένα σημαντικό μεγαλύτερο ποσοστό της τάξεως του 38% των Τουρκοκυπρίων δήλωσε πλήρη αποχή –μαρτυρώντας, για άλλη μια φορά, την πιο κοσμική φύση της τουρκοκυπριακής κοινότητας.

Πόσο συχνά πηγαίνεις στην εκκλησία/στο μουσουλμανικό τέμενος;

Πίνακας 6.9: Συχνότητα συμμετοχής σε εκκλησία/μουσουλμανικό τέμενος

Η κοινωνία μας δεν έχει πολύ ισχυρές πεποιθήσεις. Πιστεύουν στο Θεό αλλά κανένας δεν παρευρίσκεται στις θρησκευτικές τελετές. Έστω, σέβονται τις πεποιθήσεις ο ένας του άλλου. Αλλά οι Τουρκοκύπριοι δεν είναι όπως τους Τούρκους από την Τουρκία [η πλειοψηφία των οποίων παρευρίσκονται στις θρησκευτικές τελετές τακτικά].

[Τουρκοκύπριος, 17, σπουδαστής, αγροτική Μόρφου]

Μόνο οι Τούρκοι από την Τουρκία πηγαίνουν στα μουσουλμανικά τεμένη. Οι Τουρκοκύπριοι πιστεύουν στο Θεό, αλλά δεν είναι φανατικοί. Πηγαίνουν στα μουσουλμανικά τεμένη προκειμένου να παρευρεθούν σε κηδείες ή σε θρησκευτικές εορτές.

[Τουρκοκύπρια, 22, σπουδάστρια, αγροτική Κερύνεια]

Μια παρόμοια ερώτηση σχετικά με την προσέλευση σε εκκλησίες/μουσουλμανικά

τεμένη τέθηκε και στην *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα* τα αποτελέσματα της οποίας έμοιαζαν πολύ με εκείνα της *ΕΦΝ₁*. Ενώ 51% των Ελληνοκυπρίων που πήραν μέρος στην *ΕΦΝ₁* είπαν ότι παρευρίσκονται στην εκκλησία μόνο στις σημαντικές θρησκευτικές γιορτές, 61,8% της ελληνοκυπριακής νεολαίας που συμμετείχε στην *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα* δήλωσε ότι πηγαίνει στην εκκλησία μόνο στις σημαντικές θρησκευτικές γιορτές. Το τελευταίο αυτό ποσοστό ήταν το ψηλότερο μεταξύ των οκτώ ευρωπαϊκών χωρών που πήραν μέρος στην έρευνα: παραδείγματος χάριν, μόνο 16,5% των νέων Ρώσων και 13,2% της νεολαίας του Ηνωμένου Βασιλείου παρευρίσκονται στην εκκλησία (μόνο) τις άγιες μέρες, όπως τα Χριστούγεννα και το Πάσχα. Αντίθετα, σχεδόν η μισή νεολαία που συμμετείχε στην έρευνα στη Ρωσία (45,2%) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (56,0%) δεν συμμετέχει ποτέ στις εκκλησιαστικές λειτουργίες, σε σύγκριση με ένα σημαντικά μικρότερο 3,3% των Ελληνοκυπρίων.

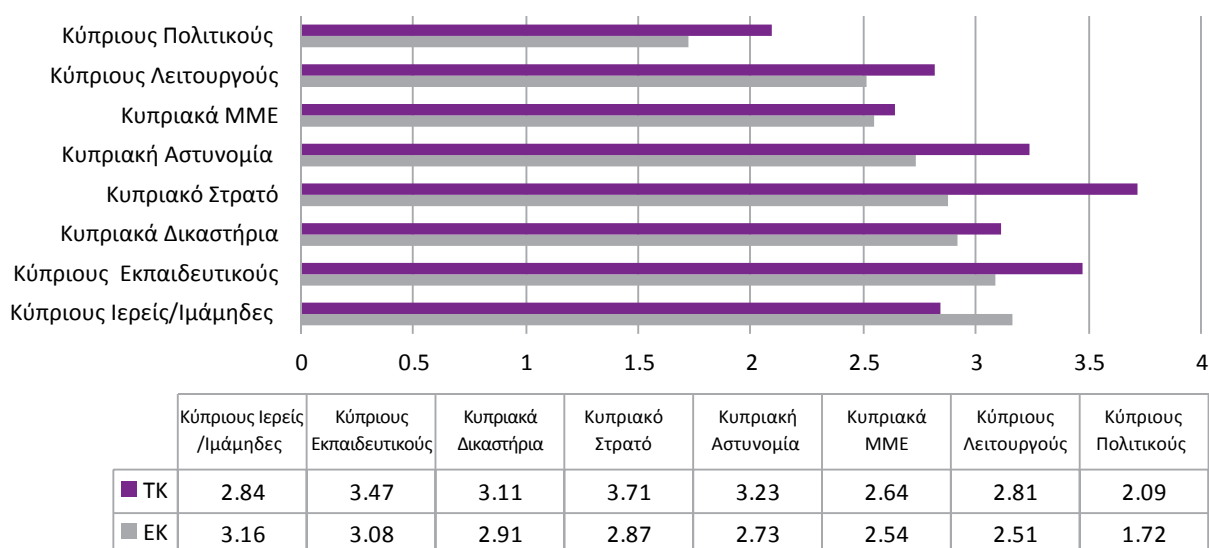
Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, στη σύγκριση των απαντήσεων της ελληνικής και τουρκικής νεολαίας που συμμετείχαν στην *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα* με εκείνων

που δόθηκαν από Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους που συμμετείχαν στην *ΕΦΝ₁*, υπήρξαν μεγάλες ομοιότητες στις απαντήσεις της ελληνικής και της ελληνοκυπριακής νεολαίας, καθώς επίσης μεταξύ της τουρκικής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας. Για παράδειγμα, 22% των Ελληνοκυπρίων πηγαίνουν στην εκκλησία μια ή δύο φορές το μήνα ενώ 21% των Ελλήνων πηγαίνουν τουλάχιστον μία φορά το μήνα. Επίσης, 38% της τουρκοκυπριακής και 40% της τουρκικής νεολαίας δεν συμμετέχουν ποτέ στις θρησκευτικές λειτουργίες.

Στάσεις Απέναντι στα Κυπριακά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, το Στρατό, τους Πολιτικούς, την Αστυνομία και τους Θρησκευτικούς Παράγοντες

Οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στην *ΕΦΝ₁* κλήθηκαν να υποδείξουν το βαθμό εμπιστοσύνης που ένιωθαν απέναντι στους διάφορους θεσμούς ή παράγοντες – όπως τα ΜΜΕ, το στρατό, καθώς επίσης τους εκπαιδευτικούς και τους πολιτικούς.

Πόσο εμπιστεύεστε τους Κύπριους...; Τα μέσα αποτελέσματα ήταν 1 = καθόλου και 5 = πάρα πολύ

Πίνακας 6.10: Επίπεδα εμπιστοσύνης προς τους παράγοντες και τους θεσμούς

Είναι αρκετά ενδιαφέρον ότι η ελληνοκυπριακή νεολαία δείχνει τη μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στους ιερείς: 43% των συμμετέχοντων από την ελληνοκυπριακή κοινότητα δήλωσαν ότι εμπιστεύονται τους ιερείς «πολύ» ή «πάρα πολύ». Αυτό απεικονίζει τη μεγαλύτερη σημασία που αποδίδεται ιστορικά στη θρησκεία και στην Εκκλησία στην ελληνοκυπριακή κοινωνία, αλλά και τον τρόπο που γίνεται αντιληπτός ο σύγχρονος τους ρόλος, όσον αφορά τη διατήρηση του πολιτισμού και της ταυτότητας. Αντίθετα, οι Τουρκοκύπριοι φαίνεται να έχουν λιγότερη εμπιστοσύνη στους θρησκευτικούς παράγοντες δεδομένου ότι μόνο 32% της τουρκοκυπριακής νεολαίας εμπιστεύεται «πολύ» ή «πάρα πολύ» τους ιμάμηδες, μια προτίμηση που έλαβε την πέμπτη θέση κατά σειρά σπουδαιότητας (οι εκπαιδευτικοί, η αστυνομία, τα δικαστήρια και ο στρατός έλαβαν ψηλότερη θέση).

Η τουρκοκυπριακή νεολαία που συμμετείχε στην έρευνα επέδειξε τα υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στο στρατό, με σχεδόν τα δύο τρίτα (62%) να δηλώνουν ότι εμπιστεύονται το στρατό είτε «πολύ» είτε «πάρα πολύ». Αυτό απεικονίζει τη γενική σημασία του στρατού ως εγγυητή του έθνους και του κράτους υπό τον Κεμαλισμό, αλλά και την πιο ειδική σημασία που αποκτά ο τουρκικός στρατός για τους Τουρκοκύπριους εξαιτίας του ρόλου που θεωρούν ότι επιτελεί ως εγγυητής της ασφάλειας και της ακεραιότητας της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Συγκριτικά, μόνο 29% των νέων Ελληνοκυπρίων εμπιστεύεται «πολύ» ή «πάρα πολύ» τον στρατό.

Οι εκπαιδευτικοί συγκέντρωσαν τα δεύτερα μεγαλύτερα ποσοστά εμπιστοσύνης τόσο από την ελληνοκυπριακή όσο και από την τουρκοκυπριακή νεολαία, γεγονός που πιστοποιεί τη σημασία της μόρφωσης και στις δύο κοινότητες με 35% των πρώτων και 51% των τελευταίων να δείχνουν ότι εμπιστεύονται τους εκπαιδευτικούς «πολύ» ή «πάρα πολύ».

Οι πολιτικοί είναι μια άλλη ομάδα για την οποία οι νέοι και από τις δύο κοινότητες μοιράζονται μια κοινή στάση που αφορά την εμπιστοσύνη- μολονότι αρνητική- αφού τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι που συμμετείχαν στην έρευνα, επέδειξαν μια ισχυρή απουσία ή έλλειψη εμπιστοσύνης προς

αυτούς. Περίπου 50% των Ελληνοκυπρίων και 42% των Τουρκοκυπρίων δεν εμπιστεύονταν καθόλου τους πολιτικούς, ενώ ένα επιπλέον 30% και 22%, αντίστοιχα, επέδειξαν «λίγη» πίστη στους πολιτικούς και στις δύο κοινότητες οι πολιτικοί έλαβαν την τελευταία (8^η) θέση όσον αφορά το ζήτημα της εμπιστοσύνης των νέων όπως ήρθε στην επιφάνεια από τους ερωτώμενους.¹⁶⁸

Τα χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης προς τους πολιτικούς δεν είναι μοναδικά στην κυπριακή νεολαία δεδομένου ότι οι νέοι και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες επιδεικνύουν παρόμοια αισθήματα για τους πολιτικούς των χωρών τους. Η ευρωπαϊκή νεολαία που συμμετείχε στο δεύτερο και στον τρίτο κύκλο της *Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας* κλήθηκε να σημειώσει το επίπεδο εμπιστοσύνης προς τους πολιτικούς σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 (με το 0 = καμία εμπιστοσύνη και το 10 = πλήρη εμπιστοσύνη). Μεταξύ των οκτώ χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα, ούτε μια δεν παρουσίασε μέσα αποτελέσματα υψηλότερα από 5, καταδεικνύοντας ότι οι νέοι έχουν πολύ λίγη εμπιστοσύνη στους πολιτικούς τους τα επίπεδα εμπιστοσύνης προς τα πολιτικά κόμματα αντανάκλασαν εκείνα που είχαν επιδείξει και για τους πολιτικούς.

Οι τοποθετήσεις των Κύπριων νέων προς τους διάφορους θεσμούς και παράγοντες διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, όπως οι δάσκαλοι, τα ΜΜΕ, οι πολιτικοί και οι ιερείς, είναι πολύτιμες δεδομένου ότι βοηθούν στην επίγνωση για τους ρόλους που αυτοί μπορούν να διαδραματίσουν στην επανένωση του νησιού. Παραδείγματος χάριν, οι νέοι και από τις δυο γραμμές του διαχωρισμού διατηρούν ένα υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης προς τους εκπαιδευτικούς τους. Ως εκ τούτου, λαμβάνοντας υπόψη την εμπιστοσύνη αυτή, είναι σαφές ότι η εκπαίδευση μπορεί να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αντίληψης των μελλοντικών γενεών για τα μέλη της άλλης κοινότητας.

Στην άλλη πλευρά του φάσματος, τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία επέδειξαν τα χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στους πολιτικούς τους και τα ΜΜΕ, δύο ομάδες που κατέχουν σημαντικότερες θέσεις στη διαδικασία της επανένωσης. Το μάθημα εδώ μπορεί να είναι

το αντίστροφο –τόσο οι πολιτικοί όσο και τα ΜΜΕ μπορεί να πρέπει να αναθεωρήσουν τον τρόπο που χειρίζονται ή/και επικοινωνούν τέτοια σημαντικά ζητήματα, όπως το Κυπριακό Πρόβλημα.

Στάσεις Απέναντι στη Στρατιωτική Θητεία

Η στρατολόγηση είναι υποχρεωτική τόσο για τους Ελληνοκύπριους όσο και για τους Τουρκοκύπριους νέους. Οι Ελληνοκύπριοι, ηλικίας 18 και άνω, πρέπει να υπηρετήσουν 25 μήνες στρατιωτικής θητείας, ενώ οι Τουρκοκύπριοι υπηρετούν από 12 μέχρι 15 μήνες. Συνήθως, η στρατιωτική θητεία υπηρετείται μετά την αποφοίτηση από το λύκειο και πριν τη συνέχιση των σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η κυρίαρχη αντίληψη για τη στρατιωτική θητεία στο νησί είναι πως αποτελεί ένα σημαντικό εθνικό καθήκον και μια υπηρεσία προς την πατρίδα· μια ανάγκη που δεδομένης της μακρόχρονης πολιτικής κατάστασης, απαιτεί από τους άντρες, ηλικίας 18 έως 55 ετών, να είναι ετοιμοπόλεμοι σε οποιαδήποτε δεδομένη στιγμή:

Εννοείται [ότι η στρατιωτική θητεία είναι απαραίτητη], επειδή εμείς είμαστε, και πρέπει συνέχεια να είμαστε, έτοιμοι για πόλεμο ανά πάσα στιγμή, αφού δεν ξέρεις ποτέ τι θα συμβεί. Πιστεύω ότι και οι γυναίκες πρέπει επίσης να πηγαίνουν στο στρατό, έστω και για ένα χρόνο, έτσι ώστε να είναι έτοιμες για οτιδήποτε.

[Ελληνοκύπρια, 21, φοιτήτρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

Μια άλλη κοινή αντίληψη είναι ότι ο χρόνος που αναλώνεται στο στρατό δίνει τη δυνατότητα στους νέους να ωριμάσουν και να αποκτήσουν πειθαρχία και μεγαλύτερο σεβασμό για την κοινωνία και τη χώρα τους. Λαμβάνοντας υπόψη τους στενούς δεσμούς των κυπριακών οικογενειών, συνήθως μέχρι το τέλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ένας έφηβος θεωρείται παιδί και όχι ακόμα ώριμος να αναλάβει τα όσα θα ακολουθήσουν στα επόμενα στάδια της ζωής. Κατά πάσα πιθανότητα, τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση θα ακολουθήσει κάποια ανώτατη εκπαίδευση ή εργασία, οι οποίες απαιτούν πιο υπεύθυνες και

ώριμες στάσεις. Κατά συνέπεια η στρατιωτική θητεία θεωρείται ότι βοηθά στη μετάβαση από το ένα στο άλλο στάδιο και ειδικά όσον αφορά τους νέους άντρες, ‘τους κάνει πιο σκληρούς’ εξοπλίζοντας τους καλύτερα για να αντιμετωπίσουν έναν κόσμο με αυξημένες υπευθυνότητες.

Επειδή εκτός από το να υπηρετείς σε ένα στρατό, γίνεσαι άντρας. Αλλάζει χαρακτήρα, γίνεσαι πιο ώριμος, περνάς μέσα από διάφορες καταστάσεις που δεν έχεις περάσει στη ζωή σου· στο σχολείο τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά. Πιστεύω ότι είναι απαραίτητο για κάποιον να υπηρετήσει ως στρατιώτης.

[Ελληνοκύπριος, 21, φοιτητής, άγαμος, αστική Λεμεσός]

Πιστεύω ότι επειδή είναι αποδεδειγμένο ότι τα αγόρια χρειάζονται πολύ καιρό για να ωριμάσουν, είναι απαραίτητο να γίνουν στρατιώτες. Είναι ένα μέσο που βοηθά στη διαδικασία ωρίμανσης τους.

[Ελληνοκύπρια, 23, φοιτήτρια πανεπιστημίου (προ-δημοτική εκπαίδευση), τραπεζική υπάλληλος, δεσμευμένη, αστική Πάφος]

Νομίζω ότι όλοι πρέπει να υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία· τελείωσα τη δική μου στρατιωτική θητεία πέρυσι. Αλλά πολλοί από τους φίλους μου προτίμησαν να πάνε στο πανεπιστήμιο προκειμένου να κερδίσουν αναβολή για την υποχρεωτική στρατιωτική τους θητεία. Προσωπικά, νομίζω ότι υπερβάλλουν για τις αρνητικές πλευρές της θητείας. Σίγουρα δεν είναι εύκολος [ο στρατός], αλλά υπάρχουν πολλές ευκαιρίες να αναπτυχθούν πολύ καλές φιλίες.

[Τουρκοκύπριος, 21, άνεργος, αγροτική Λευκωσία]

Εκτός από το ότι μαθαίνεις τάξη, πειθαρχία, μερικούς κανόνες, στο στρατό... εσύ είσαι που πρέπει να επιβάλλεις αυτούς τους κανόνες, μαθαίνεις να συνυπάρχεις με άλλους μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον, και αυτό νομίζω ότι βοηθά ιδιαίτερα τους άνδρες, έστω και εάν οι γυναίκες πρέπει επίσης να πάνε στο στρατό, επειδή... μπορεί να είναι οι γυναίκες που το χρειάζονται αυτό περισσότερο από τους άνδρες.

[Ελληνοκύπριος, 23, φοιτητής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Η υπόθεση που υπονοείται και που προκύπτει από τα πιο πάνω είναι ότι τα αγόρια είναι ανώριμα ή απειθαρχητα μέχρι το στρατό. Τότε γιατί η οικογένεια και το σχολείο αποτυγχάνουν να μεταδώσουν τέτοια σημαντικά κοινωνικά χαρακτηριστικά; Οι ψυχολόγοι εισηγούνται πως το ζήτημα αντανάκλα ευρύτερες σημερινές κοινωνικές πραγματικότητες: Οι σύγχρονοι Κύπριοι γονείς συχνά ‘κακομαθαίνουν’ τα παιδιά τους, και αποτυγχάνουν να καθορίσουν ‘όρια’ στη συμπεριφορά των παιδιών τους. Ενώ στην παραδοσιακή κυπριακή κοινωνία τα παιδιά εργάζονταν σκληρά στην οικογένεια και έπρεπε να συμπεριφέρονται μέσα σε αυστηρώς καθορισμένα όρια, οι νέοι σήμερα δεν αναμένεται να συμβάλουν πάρα πολλά, ενώ πολύ λίγα όρια επιβάλλονται στις ζωές τους· αυτό αφορά ειδικότερα τους Κύπριους νεαρούς άντρες.¹⁶⁹

Ως εκ τούτου, η σημερινή κυπριακή κοινωνία φαίνεται να χαρακτηρίζεται από «υπερπροστατευτικότητα», η οποία οδηγεί σε μια απροθυμία ή μια ανικανότητα των γονέων να θέσουν όρια, ή σε παιδιά που είναι πάντοτε έτοιμα να αγνοήσουν ή να παραβιάσουν τα όρια. Επομένως, δεδομένου ότι η «αταξία» αναγνωρίζεται ως «πρόβλημα» (που δημιουργείται στο σπίτι και επαυξάνεται στο σχολείο), ο στρατός παρουσιάζεται ως υποσχόμενος να ‘διορθώσει’ αυτή την ‘έλλειψη’ (καθιστώντας το στρατό ως τον κατ’εξοχήν αντρικό πειθαρχικό θεσμό).

Τα χρόνια της θητείας στο στρατό προκαλούν συχνά νοσταλγικές μνήμες του χρόνου που πέρασαν με τους συνάδελφους στρατιώτες και των συνακόλουθων συναισθημάτων συναδελφικότητας και, κυρίως αντρικής αλληλεγγύης – συμπεριλαμβανομένης της καλλιέργειας μιας αντρικής κουλτούρας ανδρείας, ανθεκτικότητας, επιμονής, και ασυμβίβαστων αξιών, τα οποία συχνά φθάνουν την επιθετικότητα:

Εξ’όσων γνωρίζω από τον πατέρα μου και από τους πιο μεγάλους μου, η στρατιωτική θητεία είναι, γενικά, ευχάριστη. Έχουν πολλές μνήμες απ’ αυτή. Σκέφτομαι ότι μπορώ να υπηρετήσω τη θητεία μου μόνο και μόνο για να έχω τέτοιες αστείες και ευχάριστες μνήμες.

[Τουρκοκύπριος, 21, φοιτητής πανεπιστημίου, αστική Λευκωσία]

Μέχρι πρόσφατα η κουλτούρα της ‘σκληρότητας’ ήταν αρκετά αποδεκτή και το βίωμα μιας δύσκολης περιόδου στο στρατό θεωρούνταν ένα απαραίτητο κομμάτι της ενηλικίωσης – ή, μάλλον, του ‘να γίνεις άντρας’. Αλλά η σταδιακή παρέλευση της παραδοσιακής κοινωνίας και των αρχών της, σημαίνει ότι η εξουσία και η αυταρχικότητα τυγχάνουν όλο και μεγαλύτερης αμφισβήτησης – απόδειξη αποτελούν οι μεγάλοι αριθμοί αυτών που προσπαθούν να αποφύγουν τον στρατό – συχνά με τη συγκατάθεση των γονέων τους, εάν όχι και με την υποκίνησή τους. Ακόμα πιο καθολική είναι η κριτική ότι ο στρατός είναι «χαμένος» χρόνος που θα έπρεπε ίσως να αποφευχθεί. Αυτό προέρχεται από το νέο καπιταλιστικό ήθος, που θεωρεί το χρόνο ως χρήμα, και αποδίδει μεγάλη έμφαση στις χρηστικές αξίες, και θεωρεί την προετοιμασία κάποιου για μια κοινωνικά επιτυχημένη ζωή ζήτημα πρωταρχικής σημασίας (πράγμα που περιλαμβάνει μια καλή πανεπιστημιακή μόρφωση, και μια καρποφόρα επαγγελματική σταδιοδρομία).

Το φυσικό επακόλουθο είναι ότι οι πολλοί μήνες της θητείας θεωρούνται από πολλούς Κυπρίους ως χάσιμο χρόνου και η θητεία γεμάτη με μακριούς, δύσκολους ή/και πληκτικούς μήνες, και αναβολή της αναζήτησης αυτών που είναι πραγματικά σημαντικά. Για τους Τουρκοκύπριους η θητεία έχει αρχίσει να θεωρείται ακόμη πιο μάταιη μετά την αποτυχία του Σχεδίου Ανάν:

Είναι χάσιμο χρόνου επειδή, από αυτά που ξέρω, δεν κάνουν και πολλά στο στρατό και μπορώ να δω ότι δύο χρόνια στο στρατό είναι αδικία.

[Ελληνοκύπρια, 20, απόφοιτος γυμνασίου, πωλήτρια, αστική Λευκωσία]

Ήμασταν αισιόδοξοι ότι δεν θα υπήρχε καμία υποχρεωτική στρατιωτική θητεία μετά από μια λύση του Κυπριακού Προβλήματος. Αλλά όταν οι Ελληνοκύπριοι είπαν «Όχι» στο Σχέδιο Ανάν τα όνειρά μας συντρίφθηκαν. Πρέπει ακόμα να υπηρετούμε στρατιωτική θητεία και μερικοί έχουν εγκαταλείψει τη χώρα για να το αποφύγουν.

[Τουρκοκύπριος, οδηγός, αστική Αμμόχωστος]

Επιπλέον, συχνά η στρατιωτική θητεία στην Κύπρο συγκρίνεται δυσμενώς με το τι συμβαίνει στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου η διάρκεια της υπηρεσίας είναι λιγότερη και συχνά μη υποχρεωτική. Η στρατολόγηση δεν είναι καθολική σε άλλες χώρες της ΕΕ, όπου τονίζεται περισσότερο το δικαίωμα της επιλογής.

Νομίζω ότι είναι χάσιμο χρόνου επειδή δεν εξαρτάται από τις επιθυμίες των ανθρώπων. Δεν υπάρχει κάτι τέτοιο στην ΕΕ και πρέπει να υιοθετήσουμε τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Πρέπει να εξαρτάται από την προθυμία των ανθρώπων [να υπηρετούν].

[Τουρκοκύπριος, 18, απόφοιτος γυμνασίου, άνεργος, αστική Αμμόχωστος]

Τα πιο πάνω αποτελούν τυπικά σχόλια σε μια κοινωνία στην οποία πολλοί άνθρωποι διατηρούν την αμφισβητήσιμη άποψη ότι η στρατιωτική θητεία είναι σημαντική για την ωρίμανση των νέων και δεν φαίνεται να εκτιμά την αξία άλλων δρόμων που οδηγούν στην ωριμότητα – όπως τη συμμετοχή των νέων στην κοινωνικό-πολιτική ζωή του τόπου.

Η Σημασία της Συμμετοχής των Νέων στην Κοινωνία

Ενώ συχνά οι επαγγελματίες, οι μελετητές, οι φορείς χάραξης πολιτικής και τα ΜΜΕ σπεύδουν να επιστημονούντα, σταθερά, χαμηλά επίπεδα συμμετοχής των νέων, και πολλοί τους θεωρούν ως θύματα ή προβλήματα, άλλοι τους υπερασπίζονται υπογραμμίζοντας την επείγουσα ανάγκη να δούμε τη νεολαία ως τους «συνεργάτες στην κοινωνία», ικανούς να φέρουν αλλαγή στον κόσμο.¹⁷⁰ Σύμφωνα με τον Hancock:

Η ενεργός συμμετοχή της νεολαίας είναι ουσιαστική για επανενεργοποίηση και τη στήριξη του πολιτικού πνεύματος των κοινοτήτων. Μέσω της ανάπτυξης ικανοτήτων στους τομείς της συνεργασίας και της ηγεσίας, και της εφαρμογής αυτών των ικανοτήτων σε ρόλους με νόημα στην κοινωνία, η νεολαία μπορεί να διαδραματίσει έναν θεμελιώδη ρόλο στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ζητημάτων που προορίζονται να επηρεάσουν τις ζωές των ιδίων και των μελλοντικών γενεών.¹⁷¹

Οι κάτοικοι της Κύπρου παραμένουν τα θύματα της μακρόχρονης πολιτικής σύγκρουσης στο νησί, υποφέροντας από τις επιπτώσεις των τραγικών γεγονότων του 1963 και του 1974. Ειδικότερα, οι νέοι της Κύπρου υπέφεραν από τη μακροχρόνια σύγκρουση έστω και αν δεν αποτέλεσαν άμεσο κομμάτι της. Δεδομένου ότι η νέα γενιά είναι αυτή που θα συνεχίσει να ζει με τις συνέπειες των γεγονότων του παρελθόντος, η συμμετοχή των νέων στη διαμόρφωση των εξελίξεων είναι πρωταρχικής σημασίας. Ενώ οι νέοι της Κύπρου θα έπρεπε να θεωρούνταν ως εταίροι στη θεμελίωση της κοινωνίας, στην πράξη οι πλήρεις δυνατότητες τους παραμένουν αναξιοποίητες ή, ακόμα χειρότερα, παραγνωρισμένες.

Το όφελος της συμμετοχής της νεολαίας στο ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο ζουν είναι διπλό: η αυτοπραγμάτωση των νέων και ο εκδημοκρατισμός της κοινωνίας.¹⁷² Αφ' ενός, η ανάμειξη της νεολαίας στις κοινωνικο-πολιτικές δραστηριότητες τους επιτρέπει να αναπτύξουν εναλλακτικές δεξιότητες και ικανότητες πέραν από εκείνες που αποκτούνται μέσω της οικογένειας, του σχολείου και της αλληλεπίδρασης με συνομήλικους. Επίσης, δίνει την ευκαιρία στους νέους να αξιοποιήσουν δημιουργικά τον ελεύθερο τους χρόνο παρά να επιδίδονται σε άλλες υψηλού κινδύνου συμπεριφορές. Αφ' ετέρου, η κοινωνία ωφελείται από τη συμμετοχή της νεολαίας δεδομένου ότι οι νέοι είναι σε θέση να φέρουν στο τραπέζι 'φρέσκες' και δημιουργικές ιδέες, καθώς επίσης και αφθονία ενέργειας. Σύμφωνα με το Hart, το να βελτιωθεί η συμμετοχή της νεολαίας είναι «ένα μέσον για την εκ θεμελίων βελτίωση ολόκληρης της κοινωνίας».¹⁷³ Επιτρέποντας στην κυπριακή νεολαία να διαδραματίσει ένα μεγαλύτερο ρόλο στις κοινωνικο-πολιτικές διαδικασίες, και με την πληρέστερη συμπερίληψη τους στη δημοκρατική διαδικασία, η κοινωνία ωφελείται από την καθιέρωση 'ενεργών πολιτών'.¹⁷⁴

Οι διαθέσιμες στατιστικές που υποδεικνύουν τα τυπικά χαμηλά ποσοστά συμμετοχής των νέων σε όλο τον κόσμο, εγείρουν την ερώτηση: είναι έτοιμη η νεολαία να αναλάβει το ρόλο των δημόσιων παραγόντων στην κοινωνία; Επιφανειακά, μπορεί να φαίνεται ότι δεν είναι ούτε πρόθυμοι αλλά ούτε και ικανοί. Εντούτοις,

μια βαθύτερη ανάλυση υπογραμμίζει ότι, συχνά, οι νέοι βλέπουν τον κοινωνικό τους ρόλο ως περιθωριακό· ως υποβιβασμένο στην περιφέρεια των πραγμάτων.¹⁷⁵ Οι νέοι θεωρούν ότι οι λίγες ευκαιρίες που είναι διαθέσιμες γι' αυτούς κατά ένα μεγάλο μέρος υπαγορεύονται και καθορίζονται από τα σχέδια και τις διαδικασίες των ενηλίκων· βλέπουν ελάχιστο λόγο να αναμειχθούν οι ίδιοι. Αυτό το Κεφάλαιο έδειξε ότι η κυπριακή νεολαία και από τις δύο κοινότητες μοιράζεται τα ίδια συναισθήματα.

Θεωρώντας τους νέους ως κοινωνικά προβλήματα που χρειάζονται 'διόρθωση' και αποκλείοντας τους από κοινωνικές ευθύνες, τους κάνει να αισθάνονται υποτιμημένοι και, στη συνέχεια, να μην νιώθουν οποιαδήποτε αίσθηση υποχρέωσης ή ευθύνης προς την κοινωνία.¹⁷⁶ Ο France προειδοποιεί ότι "η έλλειψη δικαιωμάτων υπονομεύει την επιθυμία των νέων να αναλάβουν κοινωνικές ευθύνες", και δίνει τη συμβουλή ότι η κοινωνία πρέπει «να αναγνωρίσει ότι οι νέοι χρειάζεται να έχουν δικαίωμα στην κοινωνία [...] στην οποία ζουν».¹⁷⁷ Απηχώντας αυτό το σημείο, ο Hart υπογραμμίζει τη σχέση ανάμεσα στο δικαίωμα και στις ευθύνες – τα δύο πρέπει να συνυπάρχουν.¹⁷⁸ Με τον ίδιο τρόπο που στη νεολαία δίδονται περισσότερα δικαιώματα με την ενηλικίωση (όπως το δικαίωμα της οδήγησης και της ψήφου) και στη συνέχεια απαιτούνται από αυτούς να επιδείξουν διάφορους βαθμούς υπευθυνότητας (παραδείγματος χάριν, να μην οδηγούν μεθυσμένοι), στους νέους πρέπει να δοθεί το δικαίωμα να συμμετέχουν στην κοινωνία τους μέσω της παροχής ευκαιριών και της καλλιέργειας αίσθησης ευθύνης απέναντι στην κοινωνία.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στον τρόπο με τον οποίο οι νέοι, και σε αυτήν την περίπτωση, οι Κύπριοι νέοι, συμμετέχουν στις κοινωνικο-πολιτικές διαδικασίες. Ο Hart τονίζει ότι η συμμετοχή της νεολαίας μπορεί να λάβει διάφορες μορφές σε ένα συνεχές (ή μια κλίμακα) που ποικίλουν από την μη-συμμετοχή σε ισχυρότερες βαθμίδες συμμετοχής.¹⁷⁹ Στην κατώτατη βαθμίδα, η συμμετοχή της νεολαίας μπορεί να λάβει τη μορφή της (ασυνείδητης) χειραγώγησης, της διακόσμησης, ή της συμβολικής συμμετοχής, με τους νέους να υπηρετούν διακοσμητικά

στις επιτροπές διάφορων οργανώσεων. Καθώς ανεβαίνουμε βαθμίδες, η συμμετοχή της νεολαίας γίνεται όλο και περισσότερο ενεργή και στην υψηλότερη βαθμίδα, η συμμετοχή της νεολαίας είναι αυτόβουλη με τους νέους να λαμβάνουν από κοινού τις αποφάσεις με τους ενήλικες. Αυτή είναι η ιδανική μορφή συμμετοχής με τους νέους και τους ενήλικες να ενεργούν ως παραγωγικοί συνεργάτες.

Οι στάσεις των ενηλίκων προς τη νεολαία μπορούν μερικές φορές να ενεργήσουν σαν εμπόδιο στη συμμετοχή της νεολαίας, εφόσον πολλοί ενήλικες το βρίσκουν δύσκολο να παραδώσουν τη δύναμη που κατέχουν χάριν της θέσης τους.¹⁸⁰ Απωθούμενοι από τις στάσεις των ενηλίκων, οι νέοι αποθαρρύνονται από το να συμμετέχουν. Για να το αποφύγουν αυτό, οι ενήλικες θα πρέπει ίσως να τύχουν εκπαίδευσης προκειμένου να κατανοήσουν την δυνατότητα των νέων να συμμετέχουν στο να συμπράττουν αμοιβαία και να εκτιμήσουν τις φιλοδοξίες, την κουλτούρα, τους τρόπους αντίληψης και τους περιορισμούς των νέων.

Σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή για τους Πόρους για την Νεολαία, η πρόκληση και ο στόχος με τους οποίους βρίσκεται αντιμέτωπος ο ενήλικος κόσμος είναι η δημιουργία «του κλίματος και των προϋποθέσεων» που θα επιτρέπουν στους νέους να διαδραματίσουν ένα συμμετοχικό ρόλο στην κοινωνία σε μια ευρεία κλίμακα, δεδομένου ότι οι ενήλικες δεν μπορούν να το πράξουν από μόνοι τους.¹⁸¹ Κατά συνέπεια, ως συνεργάτες, οι ενήλικες μπορούν να διαδραματίσουν το ρόλο του υποστηρικτή και του εκπαιδευτικού, παρά τον χαρακτηριστικό ρόλο του διευθυντή και του εκπαιδευτή με τον οποίο είναι εξοικειωμένοι· ενεργώντας ως σύμμαχοι και συνεργάτες, καθοδηγώντας την νεολαία και εξοπλίζοντας τους νέους με τις αναγκαίες πληροφορίες και πόρους, πράγματα στα οποία οι νέοι συχνά δεν έχουν πρόσβαση.¹⁸²

Επιτρέποντας στους Κύπριους νέους να συμμετέχουν ουσιαστικά στα προγράμματα ή έργα εκείνα που έχουν σχέση με πραγματικά προβλήματα, μπορούν να αρχίσουν να αναπτύσσουν μια αίσθηση ιδιοκτησίας και ευθύνης. Μέσω της συνεχούς συμμετοχής, η νεολαία αρχίζει να αναπτύσσει την εμπιστοσύνη, και τις ικανότητες που

απαιτούνται για να συμμετέχουν. Από μία άποψη, η συμμετοχή πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως μια διπλή διαδικασία με την οποία δίνεται χρόνος, χώρος και ενθάρρυνση στη νεολαία να αναπτύξει τις δεξιότητες που χρειάζεται για μια πιο αποτελεσματική συμμετοχή· έπειτα, μέσω αυτής της γνώσης η νεολαία καθίσταται ικανή να αναλάβει δράση και να φέρει την αλλαγή.¹⁸³ Οι τυπικές δεξιότητες μπορεί να περιλαμβάνουν την κατάρτιση στην έρευνα και την ανάλυση στοιχείων, καθώς επίσης και την ικανότητα δημόσιου λόγου. Ενώ αυτό το κτίσιμο ικανοτήτων μπορεί να πάρει κάποιο χρόνο, τόσο η μάθηση όσο και η δράση μπορούν να πραγματοποιηθούν παράλληλα με την κατάλληλη υποστήριξη και καθοδήγηση από τους ενήλικες.

Χαρακτηριστικά, οι νέοι αντιμετωπίζονται ως πολίτες του αύριο αλλά όχι του σήμερα. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν διάφορα εμπόδια στη συμμετοχή τους, όπως η ανικανότητά τους να ψηφίσουν πριν τα 18 τους χρόνια, οι περιορισμοί στην ώρα εξόδων τους και η απαγόρευση από τους γονείς τους να συμμετέχουν σε διαδηλώσεις, για να αναφερθούμε σε μερικά (από τα εμπόδια αυτά). Ο T. H. Marshall υποστήριξε ότι οι νέοι πρέπει να θεωρηθούν ως «πολίτες εν τη γενέσει»· οι νέοι κοινωνικοποιούνται και μορφώνονται για να αναλάβουν αυξανόμενα

δικαιώματα και ευθύνες ως προς τον κοινωνικο-πολιτικό τους ρόλο στην κοινωνία.¹⁸⁴

Τα σχολεία οφείλουν να διαδραματίσουν έναν ρόλο στην προετοιμασία των νέων ώστε να είναι ενημερωμένοι και ενεργοί πολίτες στην κοινωνία δεδομένου ότι μπορούν να χρησιμεύσουν ως ένας τόπος συνάντησης για την προώθηση μιας ισορροπημένης κατανόησης και μιας συμμετοχικής εμπειρίας. Πέρα απ' αυτά, η οικογένεια και η τηλεόραση συνεχίζουν να αποτελούν τις κύριες πηγές από τις οποίες οι νέοι λαμβάνουν την αγωγή του πολίτη και τα σχολεία έχουν ακόμη πολύ δρόμο να καλύψουν όσον αφορά την παροχή ευκαιριών στους νέους, προκειμένου να οικοδομήσουν τις πολιτικές τους γνώσεις, καθώς επίσης και τις δημοκρατικές αξίες και δεξιότητές τους.¹⁸⁵

Αυτό το τμήμα (του βιβλίου) προσπάθησε να δώσει έμφαση στα οφέλη, και τις δυσκολίες που σχετίζονται, με την ενδυνάμωση των νέων ώστε να είναι ενεργά μέλη της κοινωνίας. Οι γονείς, τα σχολεία και όσοι εργάζονται με νέους στην Κύπρο έχουν έναν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν ως προς την εκπαίδευση και την κοινωνικοποίηση της κυπριακής νεολαίας, ώστε να βελτιωθούν τα επίπεδα κοινωνικο-πολιτικής συμμετοχής τους, καθώς επίσης και η αίσθηση ευθύνης και η ικανότητα τους να ενεργούν ως ενεργοί συνεργάτες.

ΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Κύπριοι Νέοι και Ταυτότητα

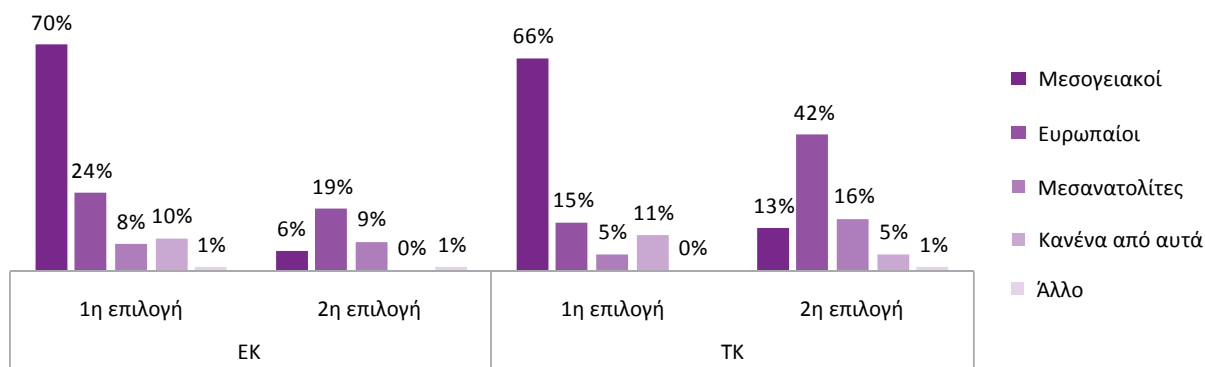
Σε σύγκριση με προηγούμενα χρόνια, σήμερα οι νέοι άνθρωποι στον ανεπτυγμένο κόσμο βρίσκονται σε μια περισσότερο προνομιούχα θέση εφόσον τους παρέχονται μεγαλύτερες πολιτιστικές και υλικές ευκαιρίες· η αποδυνάμωση των παραδοσιακών νόρμων και η αυξανόμενη εξατομίκευση έχουν οδηγήσει σε μια μεγαλύτερη επιλογή ευκαιριών και κατευθύνσεων.¹⁸⁶ Ως αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο για τους νέους να βρουν τη θέση τους στην κοινωνία. Οι αυξημένες ευκαιρίες συνδέονται με αυξημένη αβεβαιότητα και ανασφάλεια· οι νέοι διαπιστώνουν ότι πρέπει να πάρουν τις πρώτες τους αποφάσεις οι οποίες συχνά θεωρούνται ιδιωτικές ή ατομικές υποθέσεις. Συνεπώς, καθώς οι νέοι προχωρούν από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση, τα ζητήματα ταυτότητας αποκτούν μεγαλύτερη σημασία. Στην περίπτωση της Κύπρου, το ζήτημα της ταυτότητας περιπλέκεται περαιτέρω λόγω του αποικιακού παρελθόντος του νησιού,

της ταύτισης με τις αντίστοιχες «μητέρες πατρίδες» και της συνεχιζόμενης διαίρεσης των δύο κοινοτήτων.

Οι Κύπριοι νέοι κλήθηκαν να προσδιορίσουν ποια ευρεία, γεωγραφική-πολιτιστική ταυτότητα ήταν η πιο χαρακτηριστική για τους Κύπριους. Οι επιλογές που τους δόθηκαν ήταν οι εξής: Μεσογειακή, Μεσανατολίτικη και Ευρωπαϊκή. Τους δόθηκαν επίσης οι επιλογές «κανένα από τα πιο πάνω» και «άλλο». Η ταυτότητα που η πλειοψηφία τόσο της ελληνοκυπριακής όσο και της τουρκοκυπριακής νεολαίας θεώρησαν ότι είναι πιο χαρακτηριστική για τους Κύπριους ήταν η «Μεσογειακή». Είναι ενδιαφέρον, ότι αυτός ο προσδιορισμός επισκίασε κατά πολύ τον προσδιορισμό των Κυπρίων ως Ευρωπαίων.

Η Μεσογειακή διάσταση φαίνεται να είναι αυτή που δημιουργεί ένα σύνδεσμο με την ευρύτερη περιοχή και τους λαούς γύρω από την Κύπρο. Από τα αρχαία χρόνια, η Μεσόγειος έχει διευκολύνει όλα τα είδη των ανταλλαγών, συνδέοντας διαφορετικούς πολιτισμούς, μέσω

Ποιο από τα ακόλουθα χαρακτηρίζει περισσότερο τους Κυπρίους;

Πίνακας 7.1: Τοπική/γεωγραφικό-Πολιτιστική ταύτιση των Κυπρίων

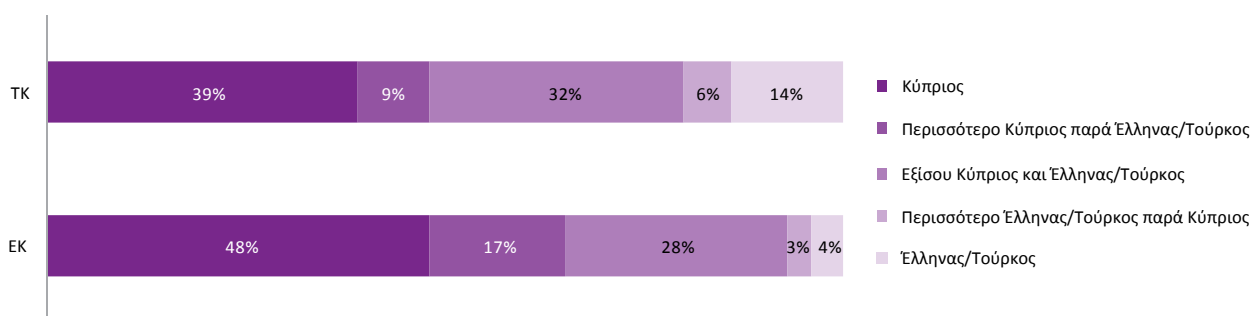
του ταξιδιού, του εμπορίου και του πολέμου.¹⁸⁷ Οι Κύπριοι σαφώς φαίνεται να θεωρούν ότι μοιράζονται περισσότερο με τους λαούς της γύρω περιοχής, παρά με τον πιο απόμακρο Ευρωπαϊκό κόσμο.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η κυπριακή νεολαία επέδειξε πιο αδύνατη ταύτιση με τη Μέση Ανατολή, παρά τη γεωγραφική εγγύτητα της τελευταίας. Αυτό ενδεχομένως αφορά τα αρνητικά, «Οριενταλιστικά» στερεότυπα της Μέσης Ανατολής, τα οποία την συνδέουν με την «Ανατολή», σε αντιδιαστολή με τα θετικότερα στερεότυπα της «Δύσης».¹⁸⁸ Αυτή η απομάκρυνση από τη Μέση Ανατολή και το τι αυτή αντιπροσωπεύει ισχύει τόσο για τους Ελληνοκύπριους όσο και για τους Τουρκοκύπριους.¹⁸⁹ Συνολικά, φαίνεται ότι στα μυαλά της κυπριακής νεολαίας, η αίσθηση της εγγύτητας με τη Μεσόγειο και η επιδιωκόμενη ταύτιση με τη Δύση και ειδικά

την Ευρώπη, οδηγεί στην υβριδική ταυτότητα του «Ευρω-Μεσογειακού» ενός συνδυασμού που τοποθετεί τους Κυπρίους στη μέση της γνωστής πολικότητας μεταξύ Ανατολής και Δύσης (μολονότι πιο κοντά στη Δύση, απ' ό,τι στην Ανατολή).

Προχωρώντας στις ταυτίσεις των Κυπρίων σε σχέση με το έθνος και τη χώρα/κράτος, είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι παρά την μακρόχρονη σχέση των Κυπρίων με τις «μητέρες πατρίδες», και τα αντίστοιχα έθνη, μόνο ένα μικρό ποσοστό των νέων προσδιόρισαν τους εαυτούς τους ως περισσότερο Έλληνες/Τούρκους παρά Κύπριους (5% του συνολικού δείγματος), και μόνο μια ελαφρώς μεγαλύτερη αναλογία (περίπου 9%) ταξινόμησαν τους εαυτούς τους ως αποκλειστικά Έλληνες ή Τούρκους.¹⁹⁰ Και στις δύο κοινότητες τα κατά πολύ μεγαλύτερα τμήματα, ταυτίζονταν με την χώρα ή το κράτος, παρά με το έθνος.

Πως προσδιορίζεις τον εαυτό σου;

Πίνακας 7.2: Ταύτιση με το έθνος και τη χώρα/κράτος

Εν όψη αυτών των συμπερασμάτων θα μπορούσε κανείς να οδηγηθεί στο βιαστικό συμπέρασμα ότι η 'πολιτική' ταυτότητα είναι, ή έχει γίνει, σημαντικότερη από τις 'εθνικές' ταυτότητες των δύο κοινοτήτων.¹⁹¹ Αυτό θα επέτρεπε αισιόδοξα σενάρια για το μέλλον, δεδομένου ότι θα έδειχνε πως τελικά οι Κύπριοι αναγνωρίζουν περισσότερες ομοιότητες παρά διαφορές ο ένας στον άλλο, και αυτό, στη συνέχεια, θα μπορούσε να σημαίνει ότι μια λύση, που θα τους έφερνε πίσω ξανά μαζί κάτω από την ίδια πολιτική στέγη, είναι κοντά.

Αλλά τι σημαίνει ο όρος Κύπριος/α; Μήπως δηλώνει μια συμπεριληπτική,

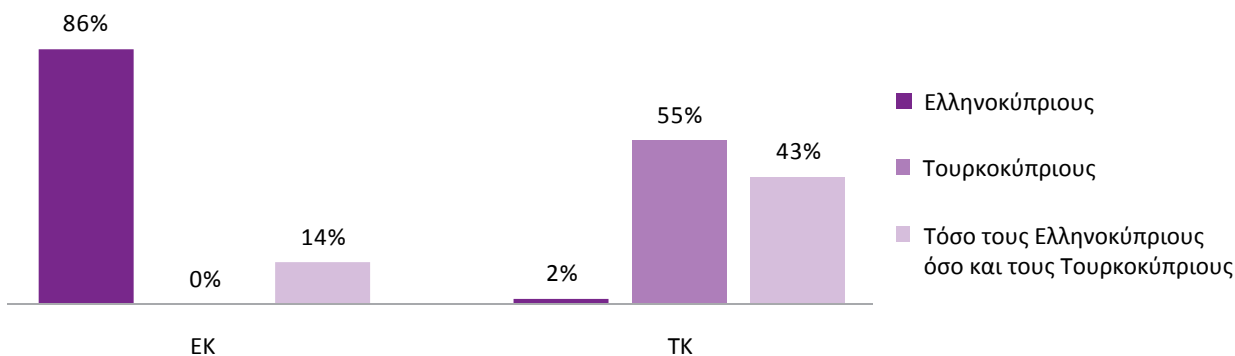
πολιτική ταυτότητα, η οποία υπερβαίνει τις εθνικές διαφορές και ενσωματώνει τόσο τους Ελληνοκύπριους όσο και τους Τουρκοκύπριους; Τα στοιχεία δεν φαίνεται να στηρίζουν μια τέτοια ερμηνεία, καθότι το 'Κύπριος/α' φαίνεται να χρησιμοποιείται από την πλειονότητα των νέων που συμμετείχαν, ως συνώνυμο με τη δική τους εθνική κοινότητα, και όχι για όλους τους Κυπρίους, ανεξαρτήτως της εθνοπολιτιστικής τους καταγωγής. Συγκεκριμένα, όταν τους τέθηκε η ερώτηση, «ποια ομάδα ανθρώπων εννοείς όταν χρησιμοποιείς τον όρο -'Κύπριος';», 86% των Ελληνοκυπρίων και ένα αντίστοιχο 55% των Τουρκοκυπρίων

υπέδειξαν ότι, όταν χρησιμοποιούν τη λέξη 'Κύπριος', αναφέρονται στους Ελληνοκύπριους ή στους Τουρκοκύπριους αντίστοιχα. Λιγότεροι από το 14% των Ελληνοκυπρίων

και 43% των Τουρκοκυπρίων είπαν ότι αναφέρονται και σε Ελληνοκυπρίους και σε Τουρκοκυπρίους, όταν χρησιμοποιούν τον όρο 'Κύπριος'.

Ποια ομάδα ανθρώπων εννοείς όταν χρησιμοποιείς τον όρο «Κύπριος»;

Πίνακας 7.3: Η χρήση του όρου 'Κύπριος' από τους νέους

Τι εξηγεί τη διαφορά στα ποσοστά; Η μεγάλη πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων φαίνεται να θεωρεί ότι η Κύπρος είναι κατά κάποιο τρόπο 'δική τους' για διάφορους λόγους: παραδείγματος χάριν, σε σχέση με τους αριθμούς ή τη δημογραφία, οι Ελληνοκύπριοι αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού.¹⁹² στις σύγχρονες φιλελεύθερες δημοκρατίες, ακολουθώντας την αρχή «ένα-άτομο-μια-ψήφος», οι πλειοψηφίες σφραγίζουν την ταυτότητα της χώρας.

Οι Ελληνοκύπριοι προσφεύγουν επίσης σε ιστορικά επιχειρήματα, υποδεικνύοντας ότι ο ελληνικός πολιτισμός στο νησί έχει μια ιστορία 3000 χρόνων πράγμα που καθιστά τους Έλληνες της Κύπρου ως τους πραγματικούς 'ιθαγενείς', με ιστορικά και φυσικά δικαιώματα επί του νησιού. Τέτοια στοιχεία, μαζί με την ανθεκτικότητα και την ισχυρή και μακρόχρονη παρουσία του ελληνικού πολιτισμού στο νησί, θεωρούνται ως μαρτυρίες του 'γεγονότος' ότι 'η Κύπρος είναι Ελληνική'. Παράλληλα, δεδομένου ότι βλέπουν τους Τουρκοκυπρίους ως πιο πρόσφατα αφιχθέντες, και μόνο ως μειονοτικό στοιχείο, θεωρούν ότι εκείνοι δεν μπορούν να διεκδικούν ισότιμα το νησί.

Οι Τουρκοκύπριοι που θεωρούν ότι η Κύπρος είναι 'δική τους', τείνουν να τονίζουν τη φυσική

εγγύτητα του νησιού στην Τουρκία /Ανατολία με την οποία το νησί φέρεται να ήταν ενωμένο στα αρχαία χρόνια. Οι πρώτοι κάτοικοι της Κύπρου θεωρούνται ότι έχουν προέλθει από την Ανατολία, μια άλλη εκδοχή του επιχειρήματος περί 'καταβολών'/ιθαγενών'. Επιπλέον, τονίζουν τις πολλές θυσίες και το αίμα που χύθηκε από τους Οθωμανούς που κατάκτησαν το νησί το δέκατο έκτο αιώνα – γεγονός που θεωρείται ότι νομιμοποιεί την παρούσα αξίωση ότι «η Κύπρος είναι Τουρκική».¹⁹³ Τέτοιες τουρκοκυπριακές απόψεις δεν πρέπει να επισκιάζουν το γεγονός ότι σχεδόν οι μισοί (43%) πιστεύουν ότι η Κύπρος ανήκει τόσο στους Ελληνοκύπριους όσο και στους Τουρκοκύπριους (ή, ανάλογα, ότι τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι είναι Κύπριοι) – ένα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό από αυτό των Ελληνοκυπρίων που νοιώθουν το ίδιο (14%).

Αλλά αυτοί οι αριθμοί είναι επίσης αποτέλεσμα της χωριστής ύπαρξης και ανάπτυξης των δύο κοινοτήτων – έτσι που για τον κάθε ένα η 'άλλη' κοινότητα καθίσταται σε μεγάλο βαθμό αόρατη (στην πραγματικότητα, σαν να μην υπήρχε). Όπως έχει σημειωθεί νωρίτερα, η 'συνύπαρξη' σήμαινε στην πράξη την απλή συγκατοίκηση δύο χωριστών κοινωνιών, που ακολουθούσαν παράλληλες ζωές. Σε τέτοιες

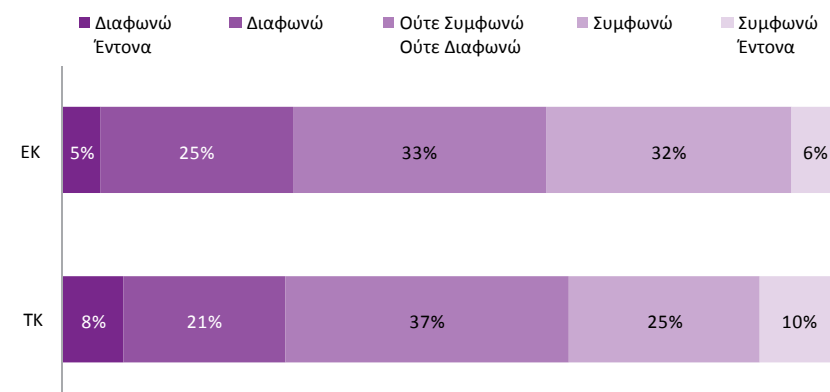
περιστάσεις, ο μόνος ‘εαυτός’ που είχε οποιαδήποτε σημασία ήταν ο ‘εθνικός εαυτός’ – γεγονός που καθιστούσε τον εθνικό ‘άλλο’ ελάχιστης ή καμίας σημασίας. Ως αποτέλεσμα, η κοινότητα του καθενός επεκτεινόταν έτσι που να γεμίζει όλο τον κοινωνικό χώρο, περιθωριοποιώντας και καθιστώντας την άλλη αόρατη ή ασήμαντη. Ως εκ τούτου ο όρος ‘Κύπριος’ κατέληξε να σημαίνει την εθνική κοινότητα του καθενός.

Αλλά οι ταυτότητες δεν είναι ποτέ αμιγείς ή μονοδιάστατες, ή έστω δυαδικές στη φύση τους – είναι συνήθως πολλαπλές ή πολυστρωματικές. Τα τελευταία χρόνια η Ευρώπη αποκτά αυξανόμενη σημασία για τους Κυπρίους εκατέρωθεν του οδοφράγματος και αυτό προφανώς έχει επηρεάσει τις

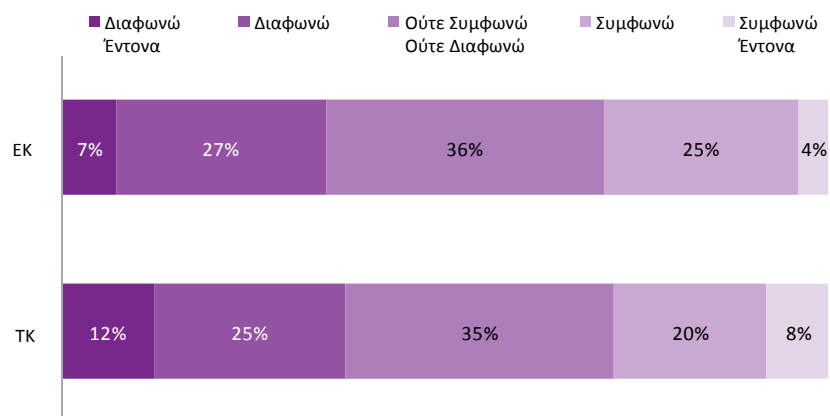
αντιλήψεις περί ταυτότητας, προσθέτοντας ένα ακόμα στρώμα στις προϋπάρχουσες εθνικές και πολιτικές ταυτίσεις. Πράγματι, περίπου 38% των Ελληνοκυπρίων και 34% των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα, είτε «συμφωνούσαν», είτε «συμφωνούσαν έντονα» με τη δήλωση «*θεωρώ ότι είμαι ταυτόχρονα Κύπριος και Ευρωπαίος πολίτης*» (αν και σχεδόν παρόμοιοι αριθμοί, 33% και 37%, αντίστοιχα, «ούτε συμφωνούσαν ούτε διαφωνούσαν» με αυτήν την δήλωση). Όταν τους δόθηκε η δήλωση «*θεωρώ ότι είμαι Ευρωπαίος πολίτης*», οι απαντήσεις των Ελληνοκυπρίων νέων προσομοίασαν με εκείνες των Τουρκοκυπρίων νέων (με 30% των Ελληνοκυπρίων και 28% των Τουρκοκυπρίων είτε να «συμφωνούν» είτε να «συμφωνούν έντονα» με αυτό).

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με τα εξής:

A. Νιώθω ότι είμαι και Κύπριος και Ευρωπαίος πολίτης

B. Νιώθω ότι είμαι Ευρωπαίος πολίτης

Πίνακας 7.4: Κυπριακή έναντι ευρωπαϊκής υπηκοότητας

Οι συνεντεύξεις βάθους πρόσφεραν στη νεολαία και από τις δύο κοινότητες την ευκαιρία να επεξηγήσουν τη λογική πίσω από τον προσδιορισμό της ταυτότητάς τους. Επιπλέον, οι απαντήσεις τους παρείχαν τα μέσα να διαπιστωθούν οι υποβόσκουσες περιπλοκές αναφορικά με την κυπριακή ταυτότητα. Μια ομάδα από τους συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις, που αυτοπροσδιορίστηκαν ως, πάνω απ'όλα, Κύπριοι, δεν το έκαναν σε αντιδιαστολή της εθνικής/εθνοτικής τους ταυτότητας.¹⁹⁴

Είμαι Κύπρια· δεν είμαι ούτε Ελληνίδα ούτε Ελληνοκύπρια, τίποτα [σχετικό με την Ελλάδα]. Είμαι Κύπρια, γεννήθηκα στην Κύπρο, η Κύπρος είναι ανεξάρτητο κράτος, και δεν έχουμε καμία σύνδεση με την Ελλάδα. Το μόνο πράγμα είναι ότι εμείς μιλούμε τα ελληνικά μας ως διάλεκτο. Κάποιος μπορεί, φυσικά, να προτείνει ότι η κυπριακή [διάλεκτος] είναι πιο κοντά στα αρχαία ελληνικά, αλλά δεν έχουμε καμία σχέση με την Ελλάδα.

[Ελληνοκύπρια, 16, μαθήτρια, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Όμως οι περισσότεροι από εκείνους που επέλεξαν το Κύπριος δεν το έκαναν απορρίπτοντας την εθνική/εθνοτική τους ταυτότητα. Στις περισσότερες περιπτώσεις φαίνεται μάλλον ότι το 'Κύπριος' εμπεριέκλειε ή υπονοούσε την εθνική διάσταση. Για πολλούς, η υπογράμμιση του 'Κύπριος' στην ταυτότητα τους, ήταν θέμα σωστών προτεραιοτήτων:

Πρώτα νιώθω Κύπριος, και ύστερα Τούρκος.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής πανεπιστημίου]

Οι συμμετέχοντες φάνηκαν να καταπιάνονται με το πώς να συνδυάσουν την πολιτική με την εθνική τους ταυτότητα, με τον τρόπο που κάποιος θα μπορούσε να είναι ταυτόχρονα Κύπριος και Έλληνας ή Τούρκος, ενώ η νέα σύνδεση με την Ευρώπη έχει εισαγάγει μια καινούργια διαστρωμάτωση ταυτότητας, την οποία προσπαθούν να κατανοήσουν και να 'ιεραρχήσουν' σε σχέση με τις προϋπάρχουσες εθνικές και πολιτικές ταυτίσεις. Διάφοροι νέοι φαίνεται να προβαίνουν σε διαφορετικές ταξινομήσεις ως προς τη σχετικότητα αυτής της νέας διάστασης:

Είμαι Κύπρια, επειδή η Κύπρος είναι ο τόπος που γεννήθηκα, όπου έχουμε τις παραδόσεις

μας [...] Ελληνίδα, επειδή είναι η γλώσσα που μιλάμε. Καλά, δεν μπορείς να δεις τους Έλληνες ως ξένους – είμαστε όλοι Έλληνες, αυτοί από την κυρίως Ελλάδα και οι Κύπριοι. Και, τέλος, Ευρωπαϊά, αν και δεν έχω αισθανθεί ποτέ ως τέτοια.

[Ελληνοκύπρια, 24, απόφοιτος κολεγίου, ταμίας, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Επειδή γεννήθηκα στην Κύπρο, γι' αυτό, είμαι Κύπριος. Το έθνος μου είναι η Ελλάδα [sic], είμαι Έλληνας. Και τώρα έχουμε μπει στην Ευρώπη, έτσι είμαι Ευρωπαίος.

[Ελληνοκύπριος, 16, μαθητής, αστική Λεμεσός]

Άλλοι πάλι, Κύπριοι νέοι φάνηκαν να δέχονται τόσο την κυπριακή όσο και την ευρωπαϊκή ταυτότητα, παραμερίζοντας την εθνική ταυτότητα:

Πρώτιστα, είμαι Κύπρια επειδή, ας πούμε, γεννήθηκα στην Κύπρο, έτσι πάει. Κατόπιν, είμαι Ευρωπαϊά, επειδή η Κύπρος έχει ενταχθεί στην Ευρώπη τώρα. Ελληνίδα, δεν νομίζω ότι είμαι, επειδή δεν νομίζω ότι έχω οποιαδήποτε σχέση με την Ελλάδα.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου, νοσοκόμα, συγκατοικεί με το φίλο της, αγροτική Λεμεσός]

Οι απαντήσεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω καταδεικνύουν τις απόψεις των νέων Κυπρίων ως προς τη σχετικά πρόσφατα αποκτηθείσα ευρωπαϊκή ταυτότητα, λαμβάνοντας υπόψη την ένταξη του νησιού στην ΕΕ το 2004. Η ταύτιση των Ελληνοκυπρίων με την Ευρώπη έχει ενισχυθεί ως αποτέλεσμα της συμμετοχής τους στην Ένωση των 27 χωρών.

Από τη άλλη, πολλοί Τουρκοκύπριοι δεν αισθάνονταν ότι είχαν το δικαίωμα να νιώθουν Ευρωπαίοι, δεδομένου ότι, όταν το 2004 η Κύπρος μπήκε στην ΕΕ, ήταν η Κυπριακή Δημοκρατία που έγινε νόμιμο μέλος της ΕΕ, και όχι η «ΤΔΒΚ», η οποία παρέμεινε εκτός – και όπου ακόμη και σήμερα το ευρωπαϊκό κοινοτικό κεκτημένο δεν εφαρμόζεται.

Δεν νιώθω τον εαυτό μου ως Ευρωπαίο, επειδή η χώρα μας δεν ορίζεται ως τέτοια, επομένως πώς μπορεί εγώ να νιώθω Ευρωπαίος;

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής πανεπιστημίου]

Παρόλο που στην πραγματικότητα δεν είναι μέλη της ΕΕ, πολλοί Τουρκοκύπριοι συμμετέχοντες εξέφρασαν την επιθυμία να γίνουν Ευρωπαίοι, δεδομένου ότι αυτό κρύβει την υπόσχεση μιας πιο ξεκάθαρης ταύτισης με την Δύση· επιπλέον, η Ευρώπη αναμένεται να φέρει πρόοδο, οικονομική ανάπτυξη, πολιτική σταθερότητα και ένα άνοιγμα στον έξω κόσμο – εξού και η επιθυμία για την Ευρώπη:

Εύχομαι να μπορούσα να είμαι μια Ευρωπαϊκή Τουρκοκύπρια.

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αστική Λευκωσία]

Ένας άλλος τρόπος διερεύνησης των διαφόρων ταυτίσεων είναι μέσω της εξέτασης του πόσο αμυντικός γίνεται κάποιος όταν μια

ταυτότητα (του) αμφισβητείται, ή προκαλείται, ή γελοιοποιείται. Η εθνική υπερηφάνεια απαιτεί την υπεράσπιση της τιμής ή του καλού ονόματος μιας δεδομένης εθνικής κοινότητας, κράτους, ή έθνους.

Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν να ορίσουν (κατά μήκος μιας συνεχούς κλίμακας), πώς αισθάνονται όταν προσβάλλεται α) η Κυπριακή Δημοκρατία ή η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου», β) η Ελλάδα ή η Τουρκία και γ) η ΕΕ. Η κλίμακα των απαντήσεων επέτρεπε πέντε επιλογές οι οποίες κυμαίνονταν από το «όχι δεν με νοιάζει/ δεν αισθάνομαι τίποτα» (αποδίδεται με τον αριθμό 1), ως το «με νοιάζει και νιώθω πολύ απογοητευμένος/θυμωμένος» (αποδίδεται με τον αριθμό 5).

Ελληνοκύπριοι		Τουρκοκύπριοι	
Πως νιώθεις όταν προσβάλλεται:	Μέσος Όρος		Πως νιώθεις όταν προσβάλλεται:
η Κυπριακή Δημοκρατία	3.819	4.397	η «ΤΔΒΚ»
η Ελλάδα	3.020	3.929	η Τουρκία
η ΕΕ	2.402	2.073	η ΕΕ

Πίνακας 7.5: Συναισθήματα απέναντι στο κράτος, τις «Μητέρες Πατρίδες» και την ΕΕ

Στην ελληνοκυπριακή νεολαία, τα ισχυρότερα συναισθήματα θυμού ή απογοήτευσης, που υποδεικνύονται από το μέσο αποτέλεσμα 3.819, αφορούσαν την έκφραση προσβολών ενάντια στη Κυπριακή Δημοκρατία. Οι προσβολές που στόχευαν την Ελλάδα και την ΕΕ προκάλεσαν προοδευτικώς πιο αδύνατες απαντήσεις (μέσοι όροι 3.020 και 2.402 για τις προσβολές προς την Ελλάδα και ενάντια στην Ευρώπη, αντίστοιχα). Οι απαντήσεις των νέων Τουρκοκυπρίων αντανακλούσαν αυτές των Ελληνοκυπρίων – μόνο που ήταν εντονότερες για την «ΤΔΒΚ» και την Τουρκία, και πιο αδύνατες για την ΕΕ. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, τα ισχυρότερα συναισθήματα απογοήτευσης ή θυμού αφορούσαν τις προσβολές ενάντια στην «ΤΔΒΚ» (μέσος όρος 4.397). Φαίνεται ότι όσο αμφισβητείται μια ταυτότητα τόσο ενισχύονται τα αμυντικά συναισθήματα (σε αυτή την

περίπτωση, οι Ελληνοκύπριοι αμφισβητούσαν τη νομιμότητα και την ύπαρξη της «ΤΔΒΚ», αλλά και τη νομιμότητα των δεσμών της Τουρκίας με τους Τουρκοκυπρίους, καθώς και τα κίνητρα της Τουρκίας για την βοήθεια στους Τουρκοκυπρίους από το 1974). Ακολουθούσαν τα συναισθήματα σχετικά με τις προσβολές ενάντια στην Τουρκία (μέσος όρος 3.929).

Απόψεις των Κύπριων Νέων Σχετικά με την Ιδιότητα Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μια έρευνα του Ευροβαρόμετρου του 2007, που πραγματοποιήθηκε τόσο με Ελληνοκύπριους όσο και με Τουρκοκύπριους, έδειξε ότι το 37% των Ελληνοκυπρίων θεώρησε την εισοδό τους στην ΕΕ ως θετική και ένα

άλλο 42% ως ούτε καλή ούτε κακή.¹⁹⁵ Παρά την ως επί το πλείστον θετική αξιολόγηση των Ελληνοκυπρίων, αυτό το ποσοστό αντιπροσωπεύει μια οπισθοδρόμηση όταν συγκριθεί με τις θετικότερες εκτιμήσεις κατά την προενταξιακή περίοδο· η αλλαγή αφορά στις προσδοκίες των Ελληνοκυπρίων ότι η προσχώρηση στην ΕΕ θα είχε οδηγήσει στη λύση του Κυπριακού προβλήματος και ότι η Τουρκία θα είχε αναγκαστεί από την ΕΕ να κάνει σοβαρές παραχωρήσεις (όπως να αποσύρει τις στρατιωτικές της δυνάμεις από το νησί, να επιτρέψει στους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες να επιστρέψουν στα σπίτια τους κ.ο.κ.) προσδοκίες που σαφώς δεν έχουν πραγματοποιηθεί.

Από την άλλη, ακόμα κι αν οι Τουρκοκύπριοι δεν έχουν προσχωρήσει στην ΕΕ, ένα ακόμα υψηλότερο ποσοστό, της τάξεως του 47%, θεώρησε την προσχώρηση στην ΕΕ ως κάτι το θετικό: αυτό οφείλεται στο ότι η ένταξη έχει φέρει πολλά οφέλη στους Τουρκοκύπριους, κυρίως μέσω της απόκτησης της υπηκοότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας, που τους επιτρέπει να αποκτήσουν διαβατήρια της ΕΕ

και συνακόλουθα να ταξιδεύουν στο εξωτερικό ελεύθερα. Ένας ακόμη μεγαλύτερος αριθμός (59%) υποστηρίζει ότι η τουρκοκυπριακή κοινότητα θα είχε να ωφεληθεί από την ιδιότητα του πλήρους μέλους της ΕΕ.¹⁹⁶ Η ίδια μελέτη του Ευροβαρόμετρου σημείωσε ότι 55% των Ελληνοκυπρίων εμπιστεύονταν την ΕΕ (ο μέσος όρος των 27 ΕΕ ήταν 48%). Η τουρκοκυπριακή υποστήριξη ως προς την Ένωση φάνηκε να βρίσκεται σε πτώση: ένα πολύ υψηλό ποσοστό της τάξης του 72% θεώρησε ότι η φωνή της κοινότητάς τους δεν ακουγόταν, ούτε τα ενδιαφέροντά τους λαμβάνονταν υπόψη.

Σε μια προσπάθεια να μετρηθεί τι σήμαινε η ΕΕ τόσο για τους Ελληνοκύπριους όσο και για τους Τουρκοκύπριους νέους, στους συμμετέχοντες στην ΕΦΝ₁ παρουσιάστηκαν μια σειρά επιλογών και τους ζητήθηκε να υποδείξουν το επίπεδο συμφωνίας ή διαφωνίας τους με την κάθε δήλωση¹⁹⁷ - στη βάση μιας κλίμακας πέντε σημείων, η οποία κυμαίνεται από το «διαφωνώ έντονα» (που δηλώνεται με τον αριθμό 1) στο «συμφωνώ έντονα» (που δηλώνεται με τον αριθμό 5).

Τι σημαίνει για σένα η ΕΕ; (Τα μέσα αποτελέσματα ήταν 1 = διαφωνώ έντονα και 5 = συμφωνώ έντονα)

Πίνακας 7.6: Τι σημαίνει η ΕΕ για την κυπριακή νεολαία;

Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι συνέδεσαν έντονα την ΕΕ με τη δυνατότητα να ταξιδεύουν ελεύθερα μεταξύ όλων των χωρών της ΕΕ. Επιπλέον, οι νέοι Κύπριοι και από τις δύο κοινότητες συσχέτισαν την ΕΕ με την τεχνολογική και επιστημονική ανάπτυξη στην Κύπρο και με ένα καλύτερο μέλλον για τους νέους. Επιπλέον, οι Ελληνοκύπριοι φαίνονται να συνδέουν την ΕΕ με την αυξανόμενη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και των πολιτικών δικαιωμάτων, ενώ οι Τουρκοκύπριοι θεωρούν ότι η ΕΕ αντιπροσωπεύει ένα καλό μέσο για την βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της Κύπρου – απεικονίζοντας έτσι τις οπτικές των δυο κοινοτήτων, σχετικά με αυτά που η κάθε μια θεωρεί ως τα κύρια ωφελήματα της ένταξης/στενότερης σχέσης με την ΕΕ.

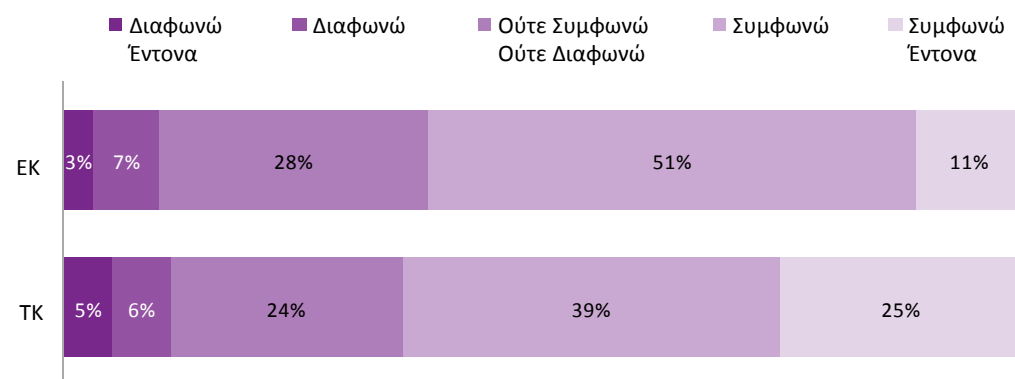
Ως επί το πλείστον, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι φάνηκαν να είναι δύσπιστοι ως προς το αν η ΕΕ αποτελεί εγγύηση για μια

μόνιμη ειρήνη. Τέλος, ένας μικρός αριθμός από κάθε κοινότητα θεώρησαν την ΕΕ ως απειλή όσον αφορά την απώλεια της εθνικής τους ταυτότητάς.

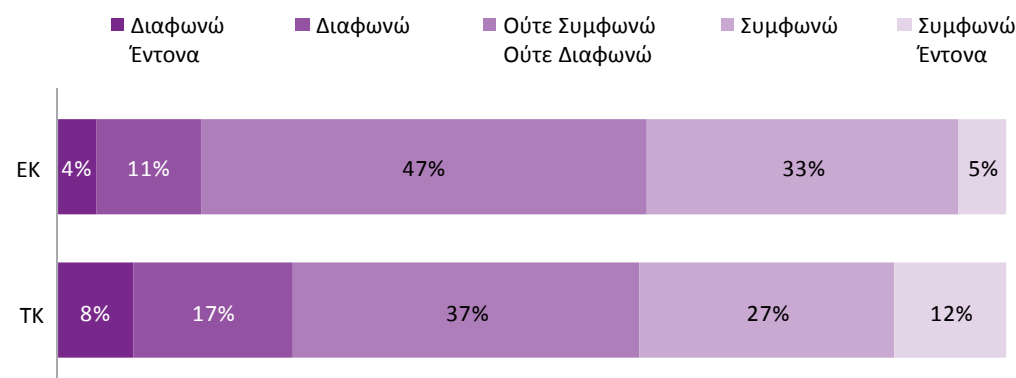
Οι απόψεις σχετικά με την ΕΕ διερευνήθηκαν περαιτέρω σε μια ερώτηση που ζήτησε από τους Κυπρίους νέους να αξιολογήσουν τα οφέλη από την συμμετοχή στην ΕΕ. Ένας πολύ μεγάλος αριθμός Κυπρίων (63% της ελληνοκυπριακής και 64% της τουρκοκυπριακής νεολαίας) που συμμετείχαν στην έρευνα, είτε «συμφώνησαν» είτε «συμφώνησαν έντονα» ότι γενικά, η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ είναι ένα θετικό βήμα για το λαό. Ένα συγκρίσιμο ποσοστό της τάξεως του 38% των Ελληνοκυπρίων και 37% των Τουρκοκυπρίων νέων είτε «συμφώνησαν» είτε «συμφώνησαν έντονα» με τη δήλωση «εμπιστεύομαι την ΕΕ», ενώ 47% και 37%, αντίστοιχα, ούτε συμφώνησε ούτε διαφώνησε με τη δήλωση.

Πόσο έντονα συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τα εξής:

A. Η προσχώρηση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα θετικό βήμα για τον λαό της

B. Εμπιστεύομαι την Ευρωπαϊκή Ένωση

Πίνακας 7.7: Στάσεις απέναντι στην ΕΕ

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων βάθους οι νέοι Κύπριοι κλήθηκαν να μοιραστούν ποια αισθάνονταν ότι ήταν τα κύρια πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ. Όπως σημειώνεται πιο πάνω, η πρόοδος της κυπριακής οικονομίας και η δυνατότητα να ταξιδέψουν ελεύθερα αναφέρθηκαν από πολλούς συμμετέχοντες ως μερικά από τα θετικά οφέλη της ιδιότητας τους ως μέλη της ΕΕ.

Με την αλλαγή του νομίσματος σε Ευρώ, δεν θα υπάρχει καμία αλλαγή συναλλάγματος εάν θέλεις να πας σε μια άλλη χώρα, δεν θα υπάρχουν φόροι όπως στο παρελθόν, και επομένως τα αποτελέσματα στην οικονομία της Κύπρου θα είναι θετικά.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος πανεπιστημίου, φαρμακοποιός, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Όμως δεν είδαν όλοι οι συμμετέχοντες την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ με θετικό μάτι. Μια συχνή ανησυχία αφορούσε τον αριθμό των αλλοδαπών που έχουν μεταναστεύσει στο νησί από την ένταξη του 2004:

Δεν έχω δει οποιαδήποτε διαφορά... εκτός από το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχουν έρθει πολλοί ξένοι, πολλοί αλλοδαποί στην Κύπρο, και αυτό με ενοχλεί προσωπικά επειδή μια χώρα όπως τη δική μας, που είναι μικρή, δεν μπορεί σχεδόν μισοί από τους κατοίκους της να είναι αλλοδαποί. Εκτός από το ότι παίρνουν τις θέσεις εργασίας μας... τα πάντα, επηρεάζει πάρα πολύ τους Κύπριους... Εννοώ, το γεγονός ότι οι πύλες μας έχουν ανοίξει για όλο τον κόσμο με ενοχλεί υπερβολικά.

[Ελληνοκύπρια, 21, φοιτήτρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

Μερικοί από τους συμμετέχοντες αισθάνθηκαν δυσφορία με την ένταξη της Κύπρου σε ένα πολύ μεγαλύτερο σύνολο, θεωρώντας ότι κάποιες πτυχές αυτής της κίνησης θα οδηγούσαν στη μείωση της ιδιαιτερότητας του να είναι κανείς υπήκοος μιας ανεξάρτητης χώρας. Μία συμμετέχουσα ενοχλήθηκε από την πρόσφατη αλλαγή στο νόμισμα, από την κυπριακή λίρα στο ευρώ, που πραγματοποιήθηκε την 1η Ιανουαρίου 2008, θεωρώντας ότι η απώλεια ενός εθνικού νομίσματος είχε επιπτώσεις στη μοναδικότητα του να είναι κανείς Κύπριος:

Άλλαξαν και το νόμισμα της χώρας μας, όταν,

υποτίθεται, το νόμισμα είναι κάτι που δείχνει τη μοναδικότητα μιας χώρας [...] νομίζω ότι δεν ήταν σωστό που ενταχθήκαμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεδομένου ότι ακόμη και μόνοι μας μπορούσαμε να ταξιδέψουμε – ποιο ήταν το πρόβλημα [με το να μην ενταχθούμε στην ΕΕ], ας πούμε, οι βίζες;

[Ελληνοκύπρια, 16, μαθήτρια, αγροτική Λεμεσός]

Το μεγαλύτερο μέρος της τουρκοκυπριακής νεολαίας φαίνεται να πιστεύει ότι η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως πλήρες μέλος, θα μπορούσε ενδεχομένως να βοηθήσει στη βελτίωση της κατάστασης στο βόρειο τμήμα της Κύπρου (λαμβάνοντας υπόψη τα πολλά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν) και στη μείωση του βαθμού εξάρτησης από την Τουρκία:

Νομίζω ότι πρέπει να ενταχθούμε στην ΕΕ επειδή η κατάσταση της χώρας μας είναι πολύ άσχημη... παραδείγματος χάριν η οικονομία μας, τα νοσοκομειακά ιδρύματα, η εκπαίδευση και τα λοιπά... και κανένας δεν ξέρει τι πρέπει να κάνουμε βρισκόμαστε σε χάος. Εάν μούμε στην ΕΕ θα έχει πλεονεκτήματα.

[Τουρκοκύπριος, 24, εργάζεται σε κατάσταση υπολογιστών, αστική Λευκωσία]

Η χώρα μας εξαρτάται από την Τουρκία και έχουμε αντιμετωπίσει πολλούς περιορισμούς, όπως το εμπάργκο. Έτσι εάν θέλουμε να γίνουμε ανεξάρτητη χώρα πρέπει να ενταχθούμε στην ΕΕ.

[Τουρκοκύπριος, 22, δημόσιες υπηρεσίες, κράτος, αστική Λευκωσία]

Στο σύνολο, οι Τουρκοκύπριοι νέοι παρουσίασαν συγκρουόμενες απόψεις σχετικά με την ΕΕ, που κυμάνθηκαν από την έκφραση έλλειψης ενδιαφέροντος στο θέμα έως την πεποίθηση ότι, όπως είχαν τα πράγματα, η ΕΕ θα παρέμενε ένα μακρινό, ανέφικτο όνειρο:

Είπα ότι δεν ενδιαφέρομαι για αυτό το θέμα δεν έχει σημασία εάν ενταχθούμε στην ΕΕ.

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου (ψυχολογία), αστική Μόρφου]

Νομίζω ότι η ΕΕ θα καταστεί ένα [ανέφικτο] όνειρο για την Κύπρο, εάν τα πράγματα συνεχίσουν ως έχουν.

[Τουρκοκύπρια, 21, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αγροτική Λευκωσία]

Στάση Απέναντι στα Μέλη της Άλλης Κοινότητας

Είναι σημαντικό να επαναλάβουμε ότι, πριν από το άνοιγμα μερικών σημείων ελέγχου το 2003, που επέτρεψε στους Ελληνοκυπρίους να επισκεφτούν το βόρειο, και στους Τουρκοκυπρίους το νότιο, μέρος του νησιού, η επικοινωνία μεταξύ των δύο κοινοτήτων ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη. Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι που γεννήθηκαν μετά το 1974 είχαν μεγαλώσει χωριστά ο ένας από τον άλλο. Κατά συνέπεια οι στάσεις και τα συναισθήματα που διατηρούσαν οι νέοι προς τα μέλη της άλλης κοινότητας είχαν διαμορφωθεί κατά μεγάλο μέρος από παράγοντες πέρα από την δική τους κοινωνική εμπειρία. Τέτοιες επιρροές περιλαμβάνουν τις εμπειρίες, αξιολογήσεις και αντιλήψεις ή στάσεις των οικογενειών και των φίλων, καθώς επίσης και των επιρροών που διαβιβάζονται μέσω των αντίστοιχων εκπαιδευτικών συστημάτων, των πολιτικών κομμάτων και των ηγετών τους, καθώς επίσης και των ΜΜΕ.

Στην προσπάθεια να εξεταστούν οι στάσεις της κυπριακής νεολαίας απέναντι στα μέλη της άλλης κοινότητας, οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι κλήθηκαν να απαντήσουν αντίστοιχα στις δηλώσεις «δεν συμπαθώ τους Τουρκοκυπρίους» και «δεν συμπαθώ τους Ελληνοκυπρίους». Περίπου ένα τρίτο των συμμετεχόντων, 31% των Ελληνοκυπρίων και 25% των Τουρκοκυπρίων, διαφώνησαν με αυτή την δήλωση, ενώ ελαφρώς περισσότεροι από το ένα τρίτο (37% και 39%, αντίστοιχα) συμφώνησαν.

Οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις βάθους, αποκαλύπτουν μερικούς από τους λόγους που κρύβονται πίσω από τους αριθμούς. Κάποιοι νέοι επέδειξαν αντιλήψεις που δεν ήταν και τόσο ευμενείς για τους Ελληνοκύπριους ή τους Τουρκοκύπριους:

Κρατήστε τους [Ελληνοκύπριους] μακριά από μένα' κρατήστε τους κοντά στον Αλλάχ.

[Τουρκοκύπριος, 21, φοιτητής πανεπιστημίου (εκπαίδευση), αστική Λευκωσία]

Εκείνοι που παρουσίασαν μια πιο θετική στάση απέναντι στους Κύπριους συμπατριώτες τους, έκαναν διάκριση μεταξύ των οδυνηρών γεγονότων και συμβάντων που βίωσαν οι γονείς τους στο παρελθόν και, των παρόντων πραγματικοτήτων:

Τους συμπαθώ' δεν μου έκαναν κανένα κακό.

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου (ψυχολογία), αστική Μόρφου]

Οι νέοι συμπεριφέρονται στους Τούρκους [sic] με έναν πολύ ρατσιστικό τρόπο. Πιστεύω ότι δεν πρέπει να τους βλέπουν με εχθρικό [τρόπο]... Δεν σημαίνει ότι εξαιτίας αυτού που συνέβη πριν από τόσα πολλά χρόνια, όλοι οι Τούρκοι είναι κακοί...ακόμα και τα παιδιά στο σχολείο μου...υπάρχουν πολλοί Τουρκοκύπριοι, και βλέπω πως τους συμπεριφέρονται. Σίγουρα, δεν υπάρχει κανένα άμεσο πείραγμα, αλλά [οι Ελληνοκύπριοι] δεν θα πήγαιναν να τους μιλήσουν από μόνοι τους...

[Ελληνοκύπρια, 16, μαθήτρια λυκείου, αστική Λευκωσία]

Είμαστε άνθρωποι και εμείς και αυτοί. Υπάρχουν μερικά πράγματα που προέρχονται από το παρελθόν. Η εκκλησία τους ακόμα διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο και αποτελεί έναν κίνδυνο για μας. Εάν είναι να αλλάξει κάτι, τότε το παρελθόν πρέπει να ξεχαστεί εντελώς.

[Τουρκοκύπρια, 21, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αγροτική Λευκωσία]

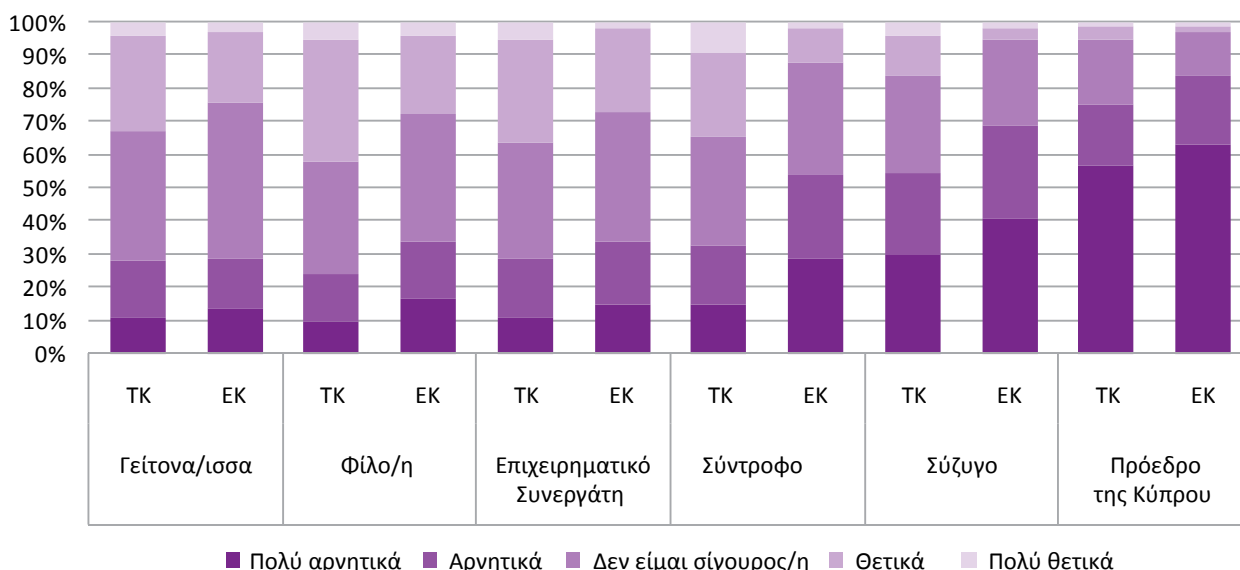
Μπορούμε να υποβάλουμε αυτήν την ερώτηση στη μητέρα και τον πατέρα μου, επειδή εγώ δεν έχω οποιαδήποτε αρνητικά συναισθήματα σε σχέση με αυτό το θέμα. Στο τέλος της ημέρας, είναι κι αυτοί άνθρωποι, έτσι μπορώ να συνάψω μια σχέση ή να επικοινωνήσω μαζί τους.

[Τουρκοκύπριος, 20, φοιτητής πανεπιστημίου]

Οι συμμετέχοντες στην ΕΦΝ₁ ρωτήθηκαν περαιτέρω πώς θα αισθάνονταν εάν είχαν έναν Τουρκοκύπριο (ερώτηση προς Ελληνοκύπριους) ή έναν Ελληνοκύπριο (ερώτηση προς Τουρκοκυπρίους) ως α) γείτονα, β) φίλο, γ)

Πώς θα αισθανόσαστε εάν είχατε έναν Τουρκοκύπριο/ Ελληνοκύπριο...;

Πίνακας 7.8 Στάσεις απέναντι στους σημαντικούς εθνοτικούς άλλους

επιχειρησιακό συνεργάτη, δ) σύντροφο, ε) σύζυγο, και φ) πρόεδρο της Κύπρου.

Γενικά, φαίνεται ότι η τουρκοκυπριακή νεολαία είναι ελαφρώς πιο δεκτική από ότι είναι οι Ελληνοκύπριοι στην ιδέα του να έχουν ένα γείτονα, ένα σύντροφο, ή ένα επιχειρησιακό συνεργάτη από την άλλη κοινότητα.

Για παράδειγμα, περίπου 32% των Τουρκοκυπρίων θα αισθάνονταν «θετικά» ή «πολύ θετικά» έχοντας έναν Ελληνοκύπριο γείτονα, ενώ μόνο 25% των Ελληνοκυπρίων δήλωσαν ότι θα αισθάνονταν έτσι εάν είχαν έναν Τουρκοκύπριο γείτονα. Στο ενδεχόμενο να έχουν σύζυγο ή Πρόεδρο από την άλλη κοινότητα, τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και Τουρκοκύπριοι ήταν περισσότερο αρνητικοί.

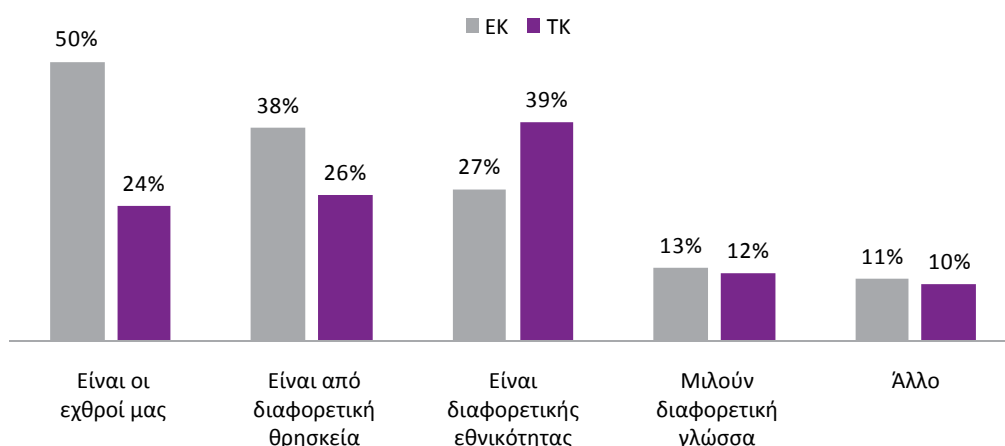
Μόνο 15% των Τουρκοκυπρίων και μόλις 5% των Ελληνοκυπρίων θα είχε «θετικά» ή «πολύ θετικά» συναισθήματα όσον αφορά τον γάμο με κάποιον από την άλλη κοινότητα: κάποιος μπορεί να υποθέσει ότι η πολύ μικρότερη ετοιμότητα των Ελληνοκυπρίων έχει σχέση με την ισχυρότερη επιρροή που ασκεί η Εκκλησία

και η θρησκεία στους Ελληνοκυπρίους (όντας οι Τουρκοκύπριοι πιο κοσμικοί από τους Ελληνοκυπρίους).

Τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία παραδέχτηκε ότι δεν θα αισθάνονταν θετικά με έναν Πρόεδρο από την άλλη κοινότητα, πράγμα που φαίνεται από το γεγονός ότι 85% των Ελληνοκυπρίων και 75% των Τουρκοκυπρίων δήλωσαν ότι θα αισθάνονταν «αρνητικά» ή «πολύ αρνητικά» εάν ο πρόεδρος της Κύπρου ήταν Τουρκοκύπριος ή Ελληνοκύπριος αντίστοιχα. Και πάλι, η διαφορά στις απαντήσεις πρέπει να συσχετισθεί με το συναίσθημα των Ελληνοκυπρίων ότι ως πλειοψηφία έχουν το 'δημοκρατικό δικαίωμα' να εκλέγουν έναν δικό τους πρόεδρο.

Προκειμένου να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τα κίνητρα που βρίσκονται πίσω από τις επιλογές τους, οι συμμετέχοντες που απάντησαν ότι θα είχαν αρνητικά συναισθήματα, και εκείνοι που δεν ήταν βέβαιοι για το πώς αισθάνονταν, κλήθηκαν να προσδιορίσουν τους κύριους λόγους για αυτό.

Εάν σε μερικά από τα πιο πάνω, η απάντησή σας ήταν αρνητική ή μη-σίγουρη, γιατί συμβαίνει κάτι τέτοιο; Πρώτιστα επειδή:

Πίνακας 7.9: Λόγοι για τα αρνητικά συναισθήματα

Ο πρωταρχικός λόγος που τονίστηκε από τους Ελληνοκύπριους συμμετέχοντες, ως εξήγηση για τις αρνητικές τους στάσεις, ήταν η πεποίθησή τους ότι οι Τουρκοκύπριοι «είναι οι εχθροί μας» (50%), ενώ ο δεύτερος λόγος ήταν η διαφορά στη θρησκεία (38%)· το διαφορετικό εθνικό υπόβαθρο κάθε κοινότητας ήταν το τρίτο σημαντικότερο κίνητρο για τις αρνητικές αντιλήψεις που εκφράστηκαν από νέους Ελληνοκυπρίους (26%).

Οι απαντήσεις της τουρκοκυπριακής νεολαίας ήταν αντίθετες από εκείνες των Ελληνοκυπρίων: ανέφεραν τα διαφορετικά εθνικά υπόβαθρα ως τον πρωταρχικό λόγο πίσω από τις απαντήσεις τους (39%) και ακολούθως τις διαφορετικές θρησκείες (26%)· η απάντηση «είναι οι εχθροί μας» (24%) ήταν η τρίτη σε σειρά σημαντικότητα. Ως προς το γιατί οι συμμετέχοντες θα αισθανόντουσαν αρνητικά στο να συνάψουν φιλικές σχέσεις με ένα μέλος της άλλης κοινότητας, ή να εργαστούν μαζί του ως επιχειρησιακοί συνεργάτες ή να παντρευτούν μέλος της άλλης κοινότητας, η γλώσσα εμφανίστηκε να είναι ο λιγότερο σημαντικός λόγος, τόσο ανάμεσα στους Ελληνοκυπρίους όσο και στους Τουρκοκύπριους (13% και 12%, αντίστοιχα).

Μια πιθανή εξήγηση ως προς το γιατί περισσότεροι Ελληνοκύπριοι αισθάνονται

ότι οι Τουρκοκύπριοι είναι εχθροί τους, είναι το συναισθηματικό ότι έχασαν έναν πόλεμο, επομένως θεωρούν την Τουρκία και τους Τουρκοκύπριους (αν και περισσότερο την πρώτη, παρά τους δεύτερους) ως τους υπεύθυνους για την απώλεια της γης τους και για τη διαίρεση της χώρας. Οι Τουρκοκύπριοι φαίνεται να είναι γενικά πιο ευχαριστημένοι από την έκβαση της σύγκρουσης του 1974 (δεδομένου ότι τους έφερε την ασφάλεια που έως τότε δεν είχαν απολαύσει), έτσι οι περισσότεροι φαίνεται να αισθάνονται ότι έχει κλείσει ο ‘λογαριασμός’ της εχθρότητας· συνεπώς, οι περισσότεροι δεν δείχνουν να θεωρούν τους Ελληνοκυπρίους ως εχθρούς αλλά ως ‘εθνικούς’ ή/και ‘θρησκευτικούς’ άλλους (αυτό προφανώς δεν αποκλείει τα συναισθήματα μιας βαθιάς διαίρεσης και ανεπίλυτων διαφορών).

Απόψεις Σχετικά με τους μη-Κύπριους

Αν και η ελληνοκυπριακή και η τουρκοκυπριακή κοινότητα αντιπροσωπεύουν τις δύο κύριες κοινότητες στο νησί, το ποσοστό των Τούρκων από την Τουρκία (που κατοικούν αποκλειστικά στις περιοχές που ελέγχονται από τους Τουρκοκύπριους) και των ξένων εργαζομένων (που ζουν και στις δύο κοινότητες) έχει αυξηθεί αισθητά, συμβάλλοντας έτσι στο μεταβαλλόμενο μωσαϊκό της κυπριακής

κοινωνίας. Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι κλήθηκαν να απαντήσουν σε μια σειρά δηλώσεων σχετικά με τους Τούρκους εποίκους, καθώς επίσης και τους ξένους εργαζόμενους στην Κύπρο.

Όταν τέθηκαν μπροστά σε δηλώσεις σχετικά με τους Τούρκους εποίκους, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι βρέθηκαν να διαφωνούν έντονα. Η μεγάλη πλειοψηφία της ελληνοκυπριακής νεολαίας (79%) συμφώνησε ή συμφώνησε έντονα ότι «όλοι οι Τούρκοι έποικοι πρέπει να αποχωρήσουν από την Κύπρο». Ενώ 23% των Τουρκοκύπριων

συμμετεχόντων αισθάνονταν το ίδιο, περίπου οι μισοί (49%) διαφώνησαν ή διαφώνησαν έντονα με αυτή την δήλωση. Επιπλέον, σχεδόν διπλάσιοι Τουρκοκύπριοι (52%) σε σύγκριση με τους Ελληνοκυπρίους (27%) συμφώνησαν ή συμφώνησαν έντονα με τη δήλωση ότι «μερικοί Τούρκοι έποικοι» (π.χ. εκείνοι/ες που είναι παντρεμένοι/ες με Τουρκοκυπρίους/ες) θα μπορούσαν να παραμείνουν μετά από μια λύση». Ενώ 61% των Ελληνοκυπρίων συμφώνησαν ότι «οι Τούρκοι έποικοι είναι μόνο μια πηγή προβλημάτων στην Κύπρο», οι Τουρκοκύπριοι ήταν τρεις φορές λιγότερο πιθανό να αισθάνονται το ίδιο (21%).

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις:	Διαφωνώ Έντονα (%)		Διαφωνώ (%)		Ούτε το ένα ούτε το άλλο %		Συμφωνώ (%)		Συμφωνώ Έντονα (%)	
	EK	TK	EK	TK	EK	TK	EK	TK	EK	TK
Όλοι οι έποικοι από την Τουρκία πρέπει να αποχωρήσουν από την Κύπρο	2	24	6	25	13	29	31	11	48	12
Μερικοί Τούρκοι έποικοι (π.χ. εκείνοι/ες που είναι παντρεμένοι/ες με Τουρκοκυπρίους/ες) θα μπορούσαν να παραμείνουν μετά από μια λύση	14	5	21	13	38	29	25	40	2	13
Οι Τούρκοι έποικοι είναι μόνο μια πηγή προβλημάτων για την Κύπρο	2	24	10	25	27	30	33	14	28	7

Πίνακας 7.10: Στάση της κυπριακής νεολαίας απέναντι στους Τούρκους εποίκους

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι Τουρκοκύπριοι νέοι έχουν μεγαλώσει με τους Τούρκους εποίκους, οι οποίοι σήμερα αποτελούν ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού στο βορρά, οι αντίθετες απόψεις μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων δεν προκαλούν έκπληξη. Ένας αριθμός εποίκων έχει παντρευτεί Τουρκοκύπριους/ες και έχει ενσωματωθεί πλήρως στην κοινωνία. Εντούτοις, αυτό δεν σημαίνει ότι οι Τουρκοκύπριοι έχουν δεχτεί την παρουσία τους: μολονότι μοιράζονται μια κοινή γλώσσα και θρησκεία, πολλοί Τουρκοκύπριοι φαίνεται να νιώθουν ότι οι Τούρκοι έποικοι έχουν ελάχιστα κοινά σημεία με τους ίδιους και την κυπριακή κουλτούρα.

Αφ' ετέρου, οι Ελληνοκύπριοι αισθάνονται έντονα ότι οι έποικοι από την Τουρκία δεν έχουν καμία νόμιμη θέση στο νησί: οι αυξανόμενοι αριθμοί Τούρκων εποίκων (από το 1974 και μετά) θεωρούνται ως μια ύπουλη προσπάθεια να αλλαχτεί η δημογραφική σύνθεση του νησιού.

Όταν τέθηκε το ζήτημα των ξένων εργαζομένων, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι επέδειξαν έναν μεγαλύτερο βαθμό σύγκλισης όσον αφορά στη στάση τους απέναντι στο ξένο εργατικό δυναμικό στην Κύπρο, μολονότι η Τουρκοκύπριοι νέοι εξέφρασαν ελαφρώς ισχυρότερα επίπεδα ανοχής.

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με τις ακόλουθες δηλώσεις:	Διαφωνώ Έντονα (%)		Διαφωνώ (%)		Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ (%)		Συμφωνώ (%)		Συμφωνώ Έντονα (%)	
	EK	TK	EK	TK	EK	TK	EK	TK	EK	TK
Υπάρχουν πάρα πολλοί ξένοι εργαζόμενοι στην Κύπρο	1	5	0	11	3	21	53	37	43	25
Οι ξένοι εργαζόμενοι στην Κύπρο πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους Κυπρίους	17	15	31	21	26	31	23	23	3	11
Οι ξένοι εργαζόμενοι προσθέτουν στον πλούτο των πολιτιστικών εμπειριών στην Κύπρο	11	11	35	15	36	42	17	24	1	8
Οι ξένοι εργαζόμενοι προσθέτουν δύναμη στην οικονομία μας	14	11	34	17	31	38	20	27	2	7
Στείλτε όλους τους ξένους εργαζόμενους πίσω στις χώρες τους	7	11	30	25	30	33	21	20	11	11

Πίνακας 7.11: Στάση της κυπριακής νεολαίας απέναντι στους ξένους εργαζόμενους

Για παράδειγμα, 34% των Τουρκοκυπρίων, έναντι 26% των Ελληνοκυπρίων, συμφώνησε ή συμφώνησε έντονα ότι οι «ξένοι εργαζόμενοι στην Κύπρο πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους Κύπριους». Επιπλέον, ενώ σχεδόν το ένα τρίτο των Τουρκοκυπρίων συμφώνησε ότι οι «ξένοι εργαζόμενοι προσθέτουν στον πλούτο των πολιτιστικών εμπειριών στην Κύπρο» (32%) και ότι «προσθέτουν δύναμη στην οικονομία» (34%), τα συναισθήματα αυτά τα συμμερίζονταν μόνο το ένα πέμπτο περίπου των Ελληνοκυπρίων (18% και 21%, αντίστοιχα).

Αυτό που μπορεί να αποτελεί την πιο

χαρακτηριστική διαφορά μεταξύ της στάσης της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας απέναντι στους ξένους εργαζόμενους, αφορά τον αριθμό των τελευταίων που κατοικούν στο νησί: ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (97%) της ελληνοκυπριακής νεολαίας συμφώνησε ότι υπήρχαν πάρα πολλοί ξένοι εργαζόμενοι στην Κύπρο, έναντι 62% των Τουρκοκυπρίων νέων που αισθάνονται το ίδιο.

Ένας βασικός λόγος για τις μεγάλες διαφορές στις απαντήσεις ενδεχομένως να αφορά το γεγονός ότι, στο βορρά, οι περισσότεροι από τους ξένους εργαζόμενους είναι Τούρκοι από

την Τουρκία. Αυτό το εθνοτικό στοιχείο τείνει να καταστήσει τους Τουρκοκυπρίους πιο ανεκτικούς προς τους ξένους εργαζομένους – που είναι ομοεθνείς τους. Στην περίπτωση των Ελληνοκυπρίων, οι περισσότεροι αλλοδαποί προέρχονται από την Ασία, και άλλες λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και ως εκ τούτου ο εθνοτικός παράγοντας δεν ασκεί μετριαστικό ρόλο στα αρνητικά συναισθήματα: αντίθετα, η «ασιατική» προέλευση των ξένων εργαζομένων (πολλοί από τους οποίους είναι αμόρφωτοι ή ανειδίκευτοι), φαίνεται να τους καθιστά κατώτερους στα μάτια των Ελληνοκυπρίων, και την παρουσία τους σε μεγάλους αριθμούς ανεπιθύμητη. Εντούτοις, οι Κύπριοι νέοι και από τις δύο κοινότητες εμφανίστηκαν εξίσου διχασμένοι όταν τέθηκε το θέμα της επιστροφής (ή όχι) όλων των ξένων εργαζομένων πίσω στις χώρες τους (το ένα τρίτο τους θέλει να μείνουν, ένα άλλο τρίτο επιθυμεί να φύγουν, και το υπόλοιπο τρίτο δεν έχει καμία άποψη).

Η νεολαία που συμμετείχε στην *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα* κλήθηκε να δείξει σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 εάν η μετανάστευση ήταν *κακή* ή *καλή* για την οικονομία της χώρας τους (όπου 0 = κακή και 10 = καλή). Μεταξύ μιας ομάδας οχτώ χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου, της Ελλάδας και της Τουρκίας, τα μέσα αποτελέσματα κυμάνθηκαν από 4,32 (Κύπρος) ως 5,76 (Πολωνία). Αυτό δείχνει ότι οι νέοι στην Ευρώπη δεν είναι απαραίτητο ότι θεωρούν τη συμβολή των ξένων εργαζομένων είτε ως κακό, είτε ως καλό πράγμα. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι περισσότεροι νέοι βρίσκονται ακόμη στη δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση και δεν ανησυχούν και τόσο για την επίδραση των μεταναστών στην οικονομία της χώρας τους.

Στην ίδια έρευνα, οι νέοι κλήθηκαν να επιλέξουν σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 εάν θεωρούσαν ότι η πολιτιστική ζωή της χώρας τους *υπονομεύθηκε* ή *εμπλουτίστηκε* από τους μετανάστες (όπου 0 = υπονομεύθηκε και 10 = εμπλουτίστηκε). Εξετάζοντας την

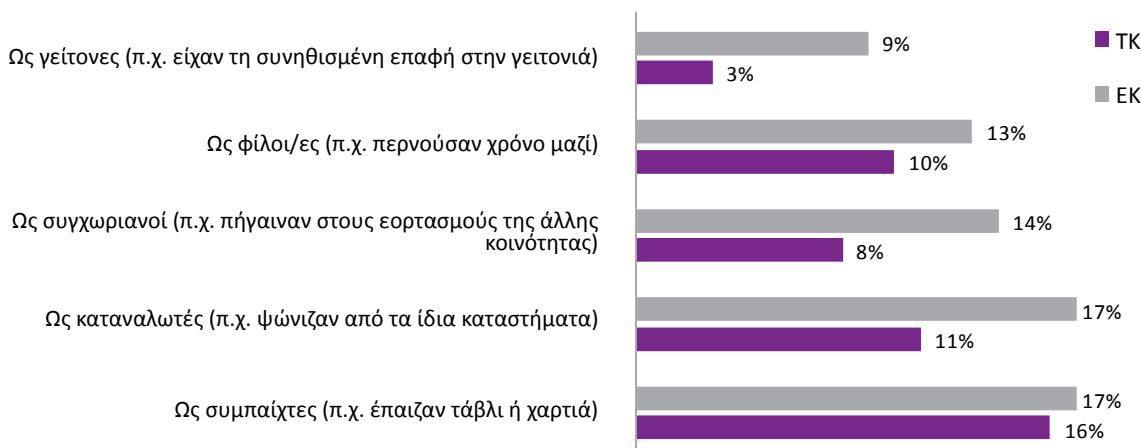
ίδια ομάδα χωρών, τα μέσα αποτελέσματα κυμάνθηκαν από 3,80 (Ρωσία) ως 6,72 (Πολωνία), με την Κύπρο (4,09), την Τουρκία (4,20) και την Ελλάδα (4,31) να επιδεικνύουν μερικά από τα χαμηλότερα μέσα αποτελέσματα. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο, είναι ότι χώρες όπως η Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία επέδειξαν τα υψηλότερα μέσα αποτελέσματα σχετικά με την τελευταία ερώτηση, υποδεικνύοντας ότι οι νέοι αισθάνονταν πιο θετικά για τη συμβολή των αλλοδαπών στην πολιτιστική ζωή της χώρας τους, παρά στη δύναμη της οικονομίας. Αυτό δεν φάνηκε να ισχύει μεταξύ των νέων της Κύπρου, της Τουρκίας και της Ελλάδας οι οποίοι επέδειξαν τα χαμηλότερα μέσα αποτελέσματα στην τελευταία ερώτηση.

Δικονοτικές Επαφές: Από το Παρελθόν...

Στρέφοντας την προσοχή μας στις στάσεις της κυπριακής νεολαίας προς τα μέλη της άλλης κοινότητας, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για τις πιθανές επαφές που οι γονείς ή οι παππούδες και γιαγιάδες τους μπορεί να είχαν με τα μέλη της άλλης κοινότητας πριν το διαχωρισμό. Ένας αριθμός των ερωτηθέντων, 37% των Ελληνοκυπρίων και 33% των Τουρκοκυπρίων, δεν ήξεραν κατά πόσον οποιοδήποτε μέλος της οικογένειάς τους είχε σχέσεις με άτομα από την άλλη κοινότητα. Περισσότεροι από το ένα τρίτο των Ελληνοκυπρίων (34%), δήλωσαν ότι κανένα μέλος της οικογένειάς τους δεν είχε σχέσεις με Τουρκοκυπρίους πριν την διαίρεση του νησιού, ενώ σχεδόν το ένα τρίτο (30%) γνώριζαν μέλη των οικογενειών τους που είχαν κάποιες σχέσεις. Μεταξύ των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν είχαμε παρόμοια αποτελέσματα: 41% δεν είχαν μέλη της οικογένειάς τους που είχαν σχέσεις με Ελληνοκυπρίους πριν την διαίρεση του νησιού, ενώ 26% είχαν.

Οι συμμετέχοντες που ήταν σίγουροι ότι ένα μέλος της οικογένειάς τους είχε κάποια μορφή επαφής με ένα μέλος της άλλης κοινότητας πριν την διαίρεση του νησιού, κλήθηκαν να περιγράψουν τη φύση αυτών των σχέσεων:

Τύποι Επαφών

Πίνακας 7.12: Τύποι δικοινοτικών επαφών

Οι αναμνήσεις συχνότερων επαφών εκ μέρους των Ελληνοκυπρίων, ενδεχομένως να αφορά την επίσημη ελληνοκυπριακή αφήγηση περί της «ειρηνικής συνύπαρξης» των δύο κοινοτήτων στο παρελθόν. Για τους Τουρκοκύπριους, των οποίων η επίσημη αφήγηση τονίζει τις προηγούμενες εντάσεις και συγκρούσεις των δύο κοινοτήτων, ισχύει το αντίθετο· επίσης κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα οι Ελληνοκύπριοι επισκίασαν τους Τουρκοκύπριους (τόσο από άποψη αριθμών, όσο και της κοινωνικο-οικονομικής τους θέσης) και συνήθως τους υποτιμούσαν, θεωρώντας τους ως μια υπανάπτυκτη μειονότητα. Ως εκ τούτου οι Τουρκοκύπριοι πιθανόν να αισθάνονταν ότι οι Ελληνοκύπριοι έτειναν να τους βλέπουν περισσότερο αφ' υψηλού, παρά να είναι φιλικοί απέναντί τους.¹⁹⁸

Συνολικά, αυτό που είναι εντυπωσιακό σχετικά με τον μικρό αριθμό επαφών είναι ότι παρέχουν μια ένδειξη του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων, οι οποίες ως επί το πλείστον διατηρούσαν 'παράλληλες ζωές', και είχαν λίγες στενές σχέσεις· πράγματι, η περισσότερη αλληλεπίδραση φαίνεται να ήταν του τύπου που περιέγραψε ο Furnival προ πολλού, ο οποίος γράφοντας για 'πλουραλιστικές κοινωνίες' όπως η Κύπρος, επεσήμανε ότι μια τέτοια κοινωνία αποτελείται από δύο ή περισσότερες ομάδες ή τμήματα τα οποία «ζουν το ένα δίπλα στο άλλο χωρίς όμως να αναμειγνύονται σε μια πολιτική μονάδα» [...] «μια συλλογή ανθρώπων [που] αναμειγνύονται

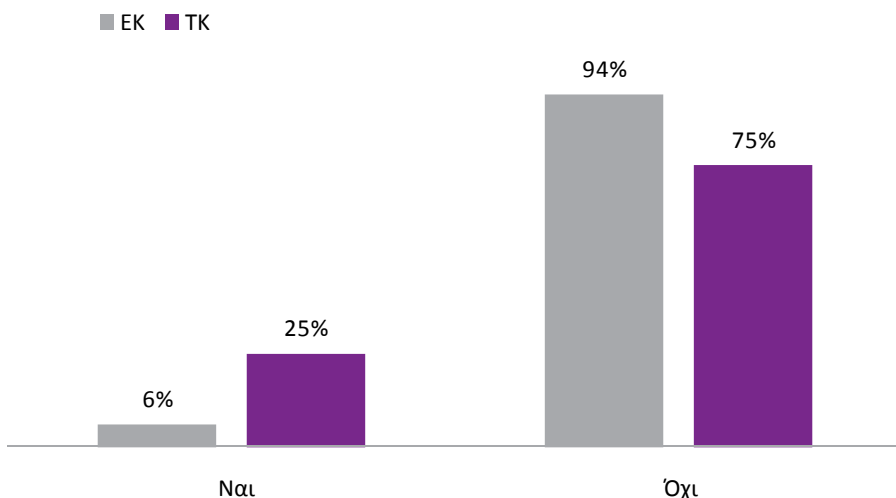
αλλά δεν ενώνονται». Υπό αυτήν τη μορφή, κάθε ομάδα κρατά τη θρησκεία της, τον πολιτισμό και τη γλώσσα της, τις ιδέες και τους τρόπους ζωής της. Συναντώνται ως άτομα, αλλά μόνο στο χώρο της εμπορικής αγοράς, στην αγορά και την πώληση [...] ζώντας ο ένας δίπλα στον άλλο αλλά χωριστά [...] στην κοινωνία συνολικά δεν υπάρχει καμιά κοινή κοινωνική βούληση».¹⁹⁹

...στο Παρόν

Τέσσερα χρόνια μετά την διάνοιξη μερικών σημείων εισόδου, οι Κύπριοι νέοι από όλο το νησί ρωτήθηκαν εάν είχαν συναναστραφεί ή όχι με νέους από την άλλη κοινότητα. Τα ποσοστά των απαντήσεων των συμμετεχόντων και από τις δύο κοινότητες ήταν συγκρίσιμα, με μόνο 15% των Ελληνοκυπρίων και 19% των Τουρκοκυπρίων να υποδεικνύουν ότι είχαν εμπειρία κάποιου τύπου επαφής με νέους από την άλλη κοινότητα – 85% και 82%, αντίστοιχα, δήλωσαν ότι δεν είχαν.

Οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι ρωτήθηκαν επίσης εάν είχαν καλλιεργήσει ή όχι φιλίες με κάποιον/α από την άλλη κοινότητα. Μόνο 6% των Ελληνοκυπρίων είπαν ότι έχουν Τουρκοκύπριους φίλους, ενώ 94% δεν έχουν. Αφ' ετέρου, ένα αρκετά μεγαλύτερο ποσοστό, της τάξεως του 25% των Τουρκοκυπρίων, είπε ότι έχει κάνει Ελληνοκύπριους φίλους, ενώ το υπόλοιπο 75% δεν έχει.

Έχεις φίλους από την άλλη κοινότητα;

Πίνακας 7.13: Φιλίες με μέλη της άλλης κοινότητας

Μεταξύ των νέων που είχαν επαφή με μέλη της άλλης κοινότητας, η πιο κοινή μορφή επαφής και στις δύο κοινότητες ήταν οι κατ'ιδίαν συναντήσεις (57% των Ελληνοκυπρίων και 49% των Τουρκοκυπρίων). Επίσης, όσον αφορά την επικοινωνία μεταξύ τους, αυτή στηρίζεται στην ανταλλαγή μηνυμάτων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και σε διαδικτυακούς χώρους όπου μπορούν να συνομιλήσουν. Αυτός ο τύπος επικοινωνίας φαίνεται να έχει εξυπηρετήσει ως συνδετικός κρίκος που φέρνει κοντά νεαρά μέλη και των δύο κοινοτήτων από τα μέσα της δεκαετίας του '90, όταν το Διαδίκτυο άρχισε να κάνει την παρουσία του στα σπίτια των Κυπρίων. Κατά ενδιαφέροντα τρόπο, η τηλεφωνική επικοινωνία δεν είναι μια δημοφιλής μορφή επικοινωνίας για καμία από τις δύο πλευρές. Η κλήση ενός Τουρκοκυπρίου από την ελληνοκυπριακή κοινότητα είναι ισοδύναμη με μια κλήση στην Τουρκία – δηλαδή, αυτός που καλεί χρεώνεται με τα διεθνή τηλεφωνικά τέλη, και έτσι αυτή η μορφή επικοινωνίας καθίσταται απαγορευτικά ακριβή. Με παρόμοιο τρόπο, οι Τουρκοκύπριοι χρεώνονται με τέλη διεθνών κλήσεων όταν τηλεφωνούν σε Ελληνοκύπριους.

Σε εκείνους/ες που δεν είχαν κάνει φίλους από την άλλη κοινότητα, τέθηκε το ερώτημα κατά πόσο θα επιθυμούσαν να κάνουν τέτοιους φίλους. Το 32% των Ελληνοκυπρίων έδειξαν

προθυμία να γίνουν φίλοι με Τουρκοκύπριους. Σε σύγκριση, 43% των Τουρκοκυπρίων έδειξαν ότι θα επιθυμούσαν να έχουν φίλους από την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Αφ' ετέρου αρκετά μεγάλο ποσοστό, 68% των Ελληνοκυπρίων και 57% των Τουρκοκυπρίων, είπαν ότι δεν θέλουν να έχουν φίλους από την άλλη κοινότητα. Όταν ρωτήθηκαν τους λόγους για τους οποίους αισθάνονταν έτσι, ένας μεγάλος αριθμός Ελληνοκυπρίων (42%) και Τουρκοκυπρίων (29%) υπέδειξαν ότι, κυρίως, δεν τους ενδιέφερε να κάνουν φίλους από την άλλη κοινότητα' είπαν ότι αισθάνονταν αδιάφοροι απέναντι τους. Αφετέρου, μια μικρότερη μερίδα όσων συμμετείχαν στην έρευνα, δήλωσε ότι δεν ήθελαν καθόλου φίλους από την άλλη κοινότητα επειδή «τους αντιπαθούν ή τους μισούν». Αν και αυτός ο λόγος δόθηκε και από τις δύο πλευρές, οι Ελληνοκύπριοι που ένιωθαν με αυτόν τον τρόπο (24%) ήταν διπλάσιοι έναντι των Τουρκοκυπρίων (11%). Και πάλι, αυτό πιθανώς να συμβαίνει επειδή πολλοί Ελληνοκύπριοι φαίνονται να θεωρούν ότι δεν είναι πρόπον να είναι φίλοι με εκείνους που κατέχουν παράνομα τη γη τους.

Στηριγμένοι σε αυτό το τρόπο σκέψης, πολλοί Ελληνοκύπριοι δεν επιθυμούν να περάσουν απέναντι στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, εφόσον αυτό απαιτεί την παρουσίαση ταυτότητας, μια πράξη η οποία θεωρείται ότι

εξυπακούει την αναγνώριση κάποιου συνόρου ή την είσοδο σε ένα άλλο κράτος.

Για εκείνους που είπαν ότι επιθυμούν να κάνουν φίλους από την άλλη κοινότητα, οι κύριοι λόγοι που αναφέρθηκαν ως εμπόδιο στο να το πράξουν ήταν η έλλειψη ευκαιριών να συναντήσουν Τουρκοκύπριους ή Ελληνοκύπριους (21% των Ελληνοκυπρίων όσο και των Τουρκοκυπρίων). Επιπλέον, οι Τουρκοκύπριοι (7%) ανησυχούσαν περισσότερο από τους Ελληνοκύπριους (4%) για

το ενδεχόμενο κοινωνικό στίγμα ή την κριτική από την κοινότητά τους εξαιτίας επαφών τους με άτομα από την άλλη κοινότητα. Αφ' ετέρου, οι Ελληνοκύπριοι (6%) είπαν ότι ανησυχούσαν περισσότερο για τους πιθανούς κινδύνους που θα μπορούσαν να προέλθουν από την άλλη κοινότητα (έναντι 4% Τουρκοκυπρίων). Ένα ίσο ποσοστό Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (6%) δήλωσαν ότι αυτό που τους εμπόδιζε από το κάνουν φίλους από την άλλη κοινότητα ήταν ο χρόνος και η προσπάθεια που πρέπει να καταβάλουν για να το πετύχουν.²⁰⁰

Για εσάς που θέλετε να κάνετε φίλους από την άλλη κοινότητα, τι σας αποτρέπει από το να έχετε φίλους από την άλλη κοινότητα;	Ελληνοκύπριοι (%)	Τουρκοκύπριοι (%)
Έλλειψη ευκαιριών να συναντήσω Ελληνοκύπριους/Τουρκοκύπριους	21	21
Ανησυχία για το κοινωνικό στίγμα/κριτική προερχόμενο από την δική μου κοινότητα	4	7
Ανησυχία για πιθανούς κινδύνους που μπορεί να προέλθουν από την άλλη κοινότητα	6	4
Η μεγάλη προσπάθεια που χρειάζεται να γίνει	6	6

Πίνακας 7.14: Εμπόδια στο να κάνεις φίλους μέλη της άλλης κοινότητας

Δικοινοτικές Επαφές: Κοιτάζοντας το Μέλλον

Όπως αναλύθηκε σε αυτό το Κεφάλαιο, το ζήτημα της ταυτότητας μεταξύ των Κυπρίων νέων δεν είναι ούτε απλό ούτε ευδιάκριτο. Λαμβάνοντας υπόψη τη θέση του νησιού, στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, της μοναδικής θέσης της εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της σχέσης της κάθε κοινότητας με τις «Μητέρες Πατρίδες» Ελλάδα και Τουρκία, η κυπριακή νεολαία έχει στη διάθεσή της διάφορες ταυτότητες να επιλέξει. Όπως καταδεικνύουν τα αποτελέσματα της ΕΦΝ₁, περίπου τα δύο τρίτα της νεολαίας από τις δύο κοινότητες θεώρησαν ότι η 'Μεσογειακή' ταυτότητα ήταν η πιο χαρακτηριστική για την Κύπρο. Αυτό το εύρημα θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως μια αφετηρία στο γεφύρωμα του χάσματος μεταξύ των δύο κοινοτήτων που έχουν, εδώ και πολύ καιρό, χωριστεί τόσο διανοητικά και συναισθηματικά, όσο και γεωγραφικά.

Οι ψυχολογικές συνέπειες του εδαφικού διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων είναι σαφώς εμφανείς στις στάσεις της κυπριακής νεολαίας. Όταν χρησιμοποιούν τον όρο 'Κύπριος/α', σχεδόν 86% των νέων Ελληνοκυπρίων αναφέρονται αποκλειστικά σε Ελληνοκυπρίους και όχι σε Τουρκοκυπρίους' ένα μικρότερο, αλλά εντούτοις ουσιαστικό, 55% των Τουρκοκυπρίων συνδέει τον όρο 'Κύπριος/α' με τους Τουρκοκύπριους και όχι τους Ελληνοκυπρίους. Αυτά τα συμπεράσματα δεν αποτελούν έκπληξη δεδομένου ότι οι νέοι της Κύπρου έχουν ξοδέψει τα περισσότερα, εάν όχι όλα, τα χρόνια της ζωής τους ξεχωριστά, με συνέπεια μια κατάσταση ανάλογη του ρητού «μάτια που δεν βλέπονται γρήγορα ξεχνιούνται».

Η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ το 2004 προσέθεσε μια άλλη διάσταση στα ζητήματα ταυτότητας που αντιμετωπίζουν οι Κύπριοι νέοι' το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση των Τουρκοκυπρίων, ακόμα κι αν το Ευρωπαϊκό

κοινωνικό κεκτημένο δεν εφαρμόζεται στο βόρειο μέρος του νησιού.

Οι μη-συμπεριληπτικές στάσεις της κυπριακής νεολαίας τείνουν να επηρεάζουν και τις τοποθετήσεις που εκφράζονται προς ανθρώπους άλλων υπηκοοτήτων που ζουν στην Κύπρο σήμερα, υποδεικνύοντας έτσι, μια ανάγκη για μεγαλύτερη κατανόηση εκ μέρους της νεολαίας. Λαμβάνοντας υπόψη το σημερινό όλο και περισσότερο πολυπολιτισμικό, πολυ-εθνοτικό πολυ-θρησκευτικό κόσμο, η

ανάγκη για ανοχή και σεβασμό γίνεται ακόμα ζωτικότερης σημασίας. Στην περίπτωση της Κύπρου, αυτά τα χαρακτηριστικά γίνονται ακόμα πιο απαραίτητα λαμβάνοντας υπόψη την υπάρχουσα πολιτική σύγκρουση και την τρέχουσα ειρηνευτική διαδικασία. Ανεξάρτητα από την τελική έκβαση, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι θα συνεχίσουν να κατοικούν στο ίδιο νησί και θα πρέπει να βρουν έναν τρόπο να είναι πιο ενήμεροι και ευαισθητοποιημένοι στις ανάγκες, τα συναισθήματα και τις απόψεις των συμπατριωτών τους.

ΠΛΑΙΣΙΟ 7.1

Μπορεί η Επαφή να Κάνει κάποια Διαφορά;

Η άμεση επαφή μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας φαίνεται να είναι ένας πολύ αποτελεσματικός τρόπος για τη μείωση της αρνητικής στάσης απέναντι στα μέλη της άλλης κοινότητας. Αυτό έχει αποδειχθεί και πρόσφατα από μια έρευνα (βασισμένη σε ερωτηματολόγια) με ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα τόσο από την ελληνοκυπριακή όσο και από την τουρκοκυπριακή κοινότητα^{1&2}, καθώς και από μια πειραματική παρέμβαση που έφερε σε επαφή Ελληνοκύπριους μαθητές με Τουρκοκύπριους μαθητές.³ Στις συγκλίνουσες αυτές μπορούν να προστεθούν επίσης και αξιολογήσεις που δίνονται από τους Ελληνοκύπριους μαθητές κατά την πρώτη τους επαφή με Τουρκοκύπριους.⁴ Συγκεκριμένα, περίπου 30% δηλώνουν ότι η πρώτη τους επαφή δεν ήταν ούτε θετική ούτε αρνητική εμπειρία, ενώ περίπου 40% δηλώνουν ότι ήταν μια θετική εμπειρία. Επίσης πολλοί από αυτούς αναφέρουν ότι η εμπειρία ήταν καλύτερη από το αναμενόμενο (47%), ενώ άλλοι (41%) την βρήκαν όπως ανέμεναν.

Αυτό καταδεικνύει ότι, στο φόντο μιας κάπως προκατειλημμένης εικόνας της άλλης ομάδας, η εμπειρία της επαφής αποδεικνύεται μια ευχάριστη έκπληξη για ένα ουσιαστικό κομμάτι του πληθυσμού της νεολαίας, έτσι ώστε να δημιουργείται μια ευκαιρία για αλλαγή του τρόπου που βλέπουν την άλλη κοινότητα και που μπορεί να οδηγήσει στη μείωση των απειλών που η κάθε κοινότητα αισθάνεται. Η επαφή μπορεί επίσης να βοηθήσει τους μαθητές να αναθεωρήσουν τις προκατειλημμένες αναπαραστάσεις της Ιστορίας της Κύπρου και ιδιαίτερα του κυπριακού ζητήματος. Πέραν τούτου, όμως, απομένουν πολλά ακόμα να γίνουν από τις εκπαιδευτικές αρχές και των δύο κοινοτήτων, όσον αφορά στην αναθεώρηση της διδασκαλίας της ιστορίας, ώστε να αποφευχθούν οι εθνοκεντρικές απόψεις της ιστορίας. Ιδανικά οι δύο επίσημες αφηγήσεις μπορούν να συντονιστούν σε μια πιο συμπεριληπτική μορφή ιστορικού αφηγήματος, που θα προωθούσε τη συμφιλίωση.⁵ Εντούτοις, κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν οι στόχοι της διδασκαλίας της ιστορίας μετατοπιστούν από την προώθηση της εθνικής ταυτότητας στην προώθηση της κριτικής σκέψης. Μια παρόμοια προσπάθεια θα έβρισκε το αληθινό της νόημα μόνο εάν μια ευρύτερη κοινή οπτική και των δύο κοινοτήτων, για ένα βιώσιμο και παραγωγικό, συνεταιριστικό μέλλον, σε μια επανενωμένη Κύπρο, προωθηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε η νεολαία να θεωρήσει ότι μια λύση δεν είναι απειλητική, αλλά άξια της προσπάθειας όλων.

Χάρης Ψάλτης

*Λέκτορας Κοινωνικής και Εξελικτικής Ψυχολογίας
Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Αναφορές:

¹ Psaltis, G. & Hewstone, M. (2007, 7ος Σεπτεμβρίου). Η επαφή μεταξύ των ομάδων ως αντίδοτο στον κοινωνικό αποκλεισμό. Εργασία που παρουσιάστηκε στη βρετανική ψυχολογική διάσκεψη τμημάτων ψυχολογίας κοινωνίας (B.P.S) κοινωνική, Kent, UK.

² Psaltis, G. (2008). Χαρτογράφηση του τομέα των δικοινοτικών σχέσεων: Μια κοινωνικό-ψυχολογική ανάλυση. Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική (στα ελληνικά), 11, 133-143.

³ Ιοαννου, Μ. (2008). Σύγκριση της Άμεσης και Εκτεταμένης Επαφής στην Κύπρο. Αδημοσίευτη διατριβή MSc στο Τμήμα Πειραματικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης.

⁴ Pachoulides, K. Psaltis, Γ. Ιοαννου, Μ. (χειρόγραφο κατά την προετοιμασία). Ελληνοκυπριακές Οπτικές των Πανεπιστημιακών Φοιτητών ως προς τις Δικοινοτικές Σχέσεις, τις Ταυτότητες και την Επαφή.

⁵ Makriyianni, Γ. & Psaltis, Γ. (2007). Διδασκαλία και Συμφιλίωση Ιστορίας. Cyprus Review, 19, 43-69.

Οι δικοινοτικές επαφές μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας φαίνονται να είναι η εξαίρεση, παρά ο κανόνας. Παρά το ότι οι Κύπριοι νέοι βρίσκονται όλο και περισσότερο στον ίδιο εμπορικό χώρο, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων είναι κυρίως επιφανειακής φύσης παρά βαθιές, γνήσιες φιλίες. Αυτό είναι κατανοητό αν λάβει κανείς υπόψη τα χρόνια που έζησαν χωριστά, καθώς επίσης και τα διανοητικά, συναισθηματικά και κοινωνικά εμπόδια.

Οι Κύπριοι νέοι του σήμερα, καθώς επίσης και οι μελλοντικές γενεές, θα μπορούσαν να ωφεληθούν από την ανάπτυξη μια κοινής, ή ομαδικής συνείδησης. Όπως επισημαίνει ο Ellis, η κοινωνική αλλαγή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω των υπεύθυνων προσπαθειών των ατόμων. Μεταξύ των νέων απαιτείται μάλλον η δημιουργία μιας ομαδικής συνείδησης, προκειμένου να αναπτύξουν μιαν αίσθηση δύναμης και τη δυνατότητα να πιστέψουν ότι μπορούν να κάνουν την διαφορά.²⁰¹ Αυτή η ομαδική συνείδηση θα μπορούσε να προωθηθεί μέσω της υπογράμμισης μιας «κοινής

ανθρώπινης υπόστασης» στην οποία τα άτομα ενθαρρύνονται να δείξουν σεβασμό προς τις άλλες παραδόσεις και ανοχή προς την πολυ-εθνοτική, πολυ-θρησκευτική φύση των σύγχρονων κοινωνιών και των εθνών.²⁰²

Η αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών των δύο κοινοτήτων θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως εργαλείο που θα επιτρέψει στην κυπριακή νεολαία «να δημιουργήσει νέες έννοιες, αντιλήψεις και λύσεις».²⁰³ Η παροχή ευκαιριών στους νέους για συμμετοχή και επαφή, θα μπορούσε να καλλιεργήσει μια μεγαλύτερη αίσθηση κατανόησης, συμπάθειας και ευθύνης απέναντι στους ανθρώπους με τους οποίους μοιράζονται το νησί.

Μια τέτοια αλλαγή δεν θα μπορούσε να συμβεί εν μια νυκτί, αλλά απαιτεί πολύ χρόνο, προσπάθεια και δέσμευση σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, όπως της οικογένειας και των μελών της, των δασκάλων, των πολιτικών και των ΜΜΕ. Εντούτοις, αυτό θα οδηγούσε στην ενδυνάμωση της ταυτότητας της νεολαίας, η οποία, στη συνέχεια, θα είχε μια θετική επίδραση στην ανάπτυξη και την ενδυνάμωσή της.

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Στα προηγούμενα κεφάλαια αυτής της Έκθεσης έχει γίνει προσπάθεια να δοθεί έμφαση σε μερικές από τις βασικές πτυχές του θέματος και σε ζητήματα σχετικά με τους Κύπριους νέους που ζουν στο νησί σήμερα. Όπως τους συνομήλικους τους σε όλο τον κόσμο, τους Κύπριους νέους τους απασχολούν κυρίως οι σπουδές τους, η εξεύρεση μιας καλής εργασίας μετά το πανεπιστήμιο και η συναναστροφή με τους φίλους και την οικογένεια τους, είτε μέσω παραδοσιακότερων μορφών επικοινωνίας (κατ' ιδίαν επαφή) είτε μέσω νέων τεχνολογιών ενημέρωσης και επικοινωνίας, όπως τα κινητά τηλέφωνα και το Διαδίκτυο.

Όπως συμβαίνει με τους νέους σε όλον τον κόσμο, οι Κύπριοι νέοι δεν συμμετέχουν ενεργά σε κοινωνικοπολιτικές δραστηριότητες, προτιμώντας να περιορίζουν την ανάμειξή τους με την πολιτική σε λιγότερο απαιτητικές δραστηριότητες, όπως η υπογραφή υπομνημάτων.

Εν τούτοις οι Κύπριοι νέοι διαφέρουν από τους περισσότερους, με την έννοια ότι έχουν μεγαλώσει χωριστά ο ένας από τον άλλο λόγω της πολύχρονης σύγκρουσης στο νησί, σαν αποτέλεσμα της οποίας οι δύο κοινότητες ζουν σχεδόν απομονωμένες η μια από την άλλη. Και παρόλο που η ελληνοκυπριακή

και τουρκοκυπριακή νεολαία φαίνεται να απολαμβάνουν σχετικά ειρηνικές και ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης, το Κυπριακό Πρόβλημα υποβόσκει στο παρασκήνιο, επηρεάζοντας τις ζωές τους, τόσο με φανερούς όσο και με ανεπαίσθητους τρόπους.

Προβλήματα που Αντιμετωπίζουν οι Δύο Κοινότητες

Οι Κύπριοι νέοι κλήθηκαν να υποδείξουν ποια ήταν τα μεγαλύτερα τρέχοντα προβλήματα κατά την άποψή τους στην Κύπρο. Τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι νέοι θεώρησαν ότι η ανεργία ήταν το πιο σημαντικό και άμεσο πρόβλημα. Οι Ελληνοκύπριοι θεώρησαν ότι η αποτυχία επίτευξης μιας λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα ήταν το δεύτερο πιο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Κύπρος· ο πληθωρισμός θεωρήθηκε το τρίτο σημαντικότερο ζήτημα. Οι Τουρκοκύπριοι θεώρησαν ότι, μετά από την ανεργία, ο πληθωρισμός ήταν το δεύτερο κυριότερο πρόβλημα που επηρεάζει την κοινότητά τους, ενώ η αύξηση της εγκληματικότητας το τρίτο πιο ανησυχητικό ζήτημα. Η ελληνοκυπριακή νεολαία έδειξε επίσης να ανησυχεί για τα αυξανόμενα επίπεδα του εγκλήματος, γεγονός το οποίο πολλοί αποδίδουν στην αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών που ζουν στο νησί.

Η ανεργία [...] επειδή κατάλληλες [εργασίες] δεν υπάρχουν... που όλοι να μπορούν να απασχοληθούν υπάρχουν πολλοί απόφοιτοι από πανεπιστήμια που δεν μπορούν να εργοδοτηθούν στη θέση που σπούδασαν. Οι ψηλές τιμές, αφού τα περισσότερα αγαθά έχουν γίνει ακριβότερα.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος πανεπιστημίου, φαρμακοποιός, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Μέσα στο πλαίσιο του στοχασμού για τα μεγαλύτερα προβλήματα και την ζωή στη σύγχρονη Κύπρο, μια συχνή αντίδραση από τους Τουρκοκύπριους ήταν να αμφισβητήσουν την εμπιστοσύνη τους προς τη χώρα τους, δικαιολογούμενοι από την άποψη ότι δεν παρείχε αρκετά γι' αυτούς. Σε αυτό το αποτέλεσμα, συνείσφεραν πολλοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων μιας κακής οικονομίας, χαρακτηριστικό της οποίας ήταν οι δυσκολίες στην εξασφάλιση βασικών αναγκών, όπως η εκπαίδευση. Πολλοί τα συνδέουν όλα αυτά με την εξάρτηση των Τουρκοκυπρίων από την Τουρκία, της μη-αναγνώρισης της «ΤΔΒΚ», με συνέπεια μια αίσθηση ανομίας και συναισθημάτων που φτάνουν στα όρια της ανημποριάς, ανικανότητας και παγίδευσης μέσα στην τουρκοκυπριακή κοινωνία, στοιχεία τα οποία συχνά οδηγούν στην αμφισβήτηση των αρχών, στην ευνοιοκρατία και σε άλλα παρόμοια φαινόμενα. Ένας από τους συμμετέχοντες το έθεσε ως εξής:

Δεν νιώθω τον εαυτό μου υπεύθυνο ως προς τη χώρα μου σε αυτό το σημείο, επειδή δεν υπάρχει τίποτα που η χώρα μου να παρέχει σε μένα. Αντίθετα η χώρα που ζω μας εκμεταλλεύεται και δεν δίνει ποτέ τίποτα για αντάλλαγμα. Είμαι απλώς ευγνώμων για το ότι μορφωνόμαστε και ότι έχουμε ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση – αλλά, στις μέρες μας, αυτοί που δεν έχουν χρήματα δεν μπορούν να το κάνουν αυτό [δηλ. να συμμετέχουν με επιτυχία σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης]. Είναι επειδή οι βασικές ανάγκες ακριβαίνουν... Επίσης, δεν νιώθω ότι φέρω ευθύνη προς την χώρα μας, επειδή έκανα το στρατιωτικό μου καθήκον και τώρα δεν με ενδιαφέρουν άλλα πράγματα.

[Τουρκοκύπριος, 24 ετών, εργάζεται σε ένα κατάστημα υπολογιστών, αγροτική Λευκωσία]

Είναι ενδιαφέρον ότι, παρά την έκφραση τέτοιων αρνητικών απόψεων προς το

«κράτος», ο ίδιος συμμετέχων επισημαίνει το πρόβλημα του καλπάζοντα ατομικισμού και της αυξανόμενης σημασίας του ατόμου σε σύγκριση με την κοινότητα' αυτά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Τουρκοκύπριοι θα μπορούσαν να λυθούν μόνο εάν όλοι συλλογικά έβαζαν τη χώρα τους υπεράνω των προσωπικών τους αναγκών και της επιθυμίας για οικονομικό κέρδος:

Εάν οι άνθρωποι, αντί τους εαυτούς τους, αρχίσουν να σκέφτονται τη χώρα τους και εάν αρχίσουν να παίρνουν ότι αξίζουν, τότε η χώρα μας μπορεί να βελτιωθεί. Ενώ, εάν οι άνθρωποι αλλάξουν τη νοοτροπία τους μπορούμε να βελτιωθούμε. Δεν μπορούμε να λύσουμε τα προβλήματά μας εάν σκεφτόμαστε μόνο τα χρήματα.

Ενώ οι απόψεις του Τουρκοκύπριου νέου μπορεί να φαίνεται ότι αντικρούονται μεταξύ τους, ο συμμετέχων φαίνεται να κάνει διάκριση ανάμεσα στο 'κράτος', στο οποίο δεν αισθάνεται ότι οφείλει πολλή αφοσίωση, και στη χώρα, στην οποία αναγνωρίζει ένα συλλογικό χρέος.

Η Κυπριακή Νεολαία και οι Μελλοντικές Οικονομικές, Κοινωνικές και Πολιτικές Συνθήκες

Περισσότερο από το 53% των Ελληνοκύπριων νέων δήλωσαν ότι είναι ικανοποιημένοι με τις τρέχουσες **κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες** στο νησί. Το ίδιο δεν ισχύει όμως και με τους Τουρκοκύπριους νέους αφού τα δύο τρίτα των συμμετέχοντων (66%) δεν ήταν ικανοποιημένοι με τις συνθήκες διαβίωσης τους – όπως θα ήταν αναμενόμενο, λαμβάνοντας υπόψη τις συγκριτικά λιγότερο ανεπτυγμένες συνθήκες που επικρατούν στο βορρά.

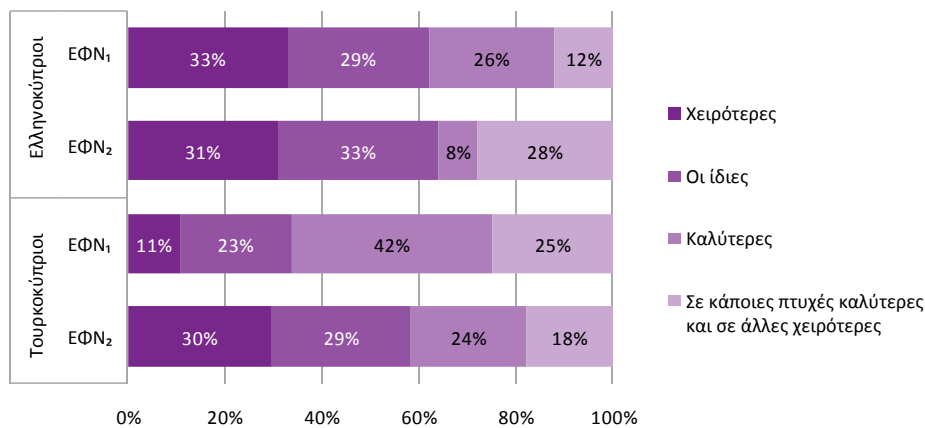
Παρά αυτή τη διαφορά, νέοι και από τις δύο κοινότητες επέδειξαν εντυπωσιακά παρόμοιες αντιλήψεις όσον αφορά το μέλλον. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συμπληρώσουν τη δήλωση: «Πιστεύω ότι στο μέλλον η ζωή μου, γενικά, θα είναι...». Το μεγαλύτερο ποσοστό της νεολαίας και από τις δύο κοινότητες εκφράστηκε με αισιοδοξία, αφού 46% των Ελληνοκυπρίων και 40% των

Τουρκοκυπρίων θεώρησαν, ότι στο μέλλον οι ζωές τους θα ήταν «καλύτερες». Μόνο το ένα δέκατο περίπου των συμμετέχοντων (11% Ελληνοκύπριοι, 10% Τουρκοκύπριοι) θεώρησαν ότι οι ζωές τους θα ήταν «χειρότερες», ενώ ελαφρώς περισσότεροι από το ένα πέμπτο (22% Ελληνοκύπριοι, 23% Τουρκοκύπριοι) θεώρησαν ότι οι ζωές τους θα ήταν «οι ίδιες». Σχεδόν 21% των Ελληνοκυπρίων και 28% των Τουρκοκυπρίων νέων θεώρησαν ότι οι ζωές τους στην πράξη θα ήταν «χειρότερες σε μερικές πτυχές και καλύτερες σε άλλες».

Η αλλαγή της κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας φαίνεται ότι συνοδεύτηκε από μια πιο απαισιόδοξη στάση των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων για τις μελλοντικές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες τις

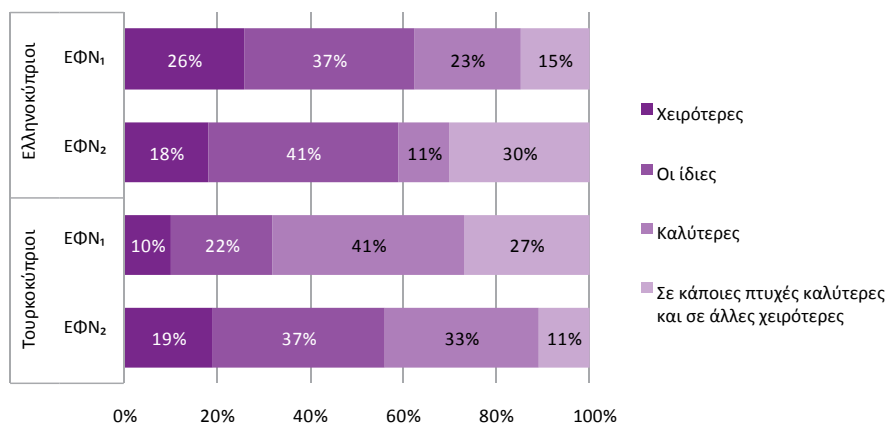
οποίες θα αντιμετωπίσει το νησί. Όταν στην αρχική έρευνα ρωτήθηκαν για τις μελλοντικές προοπτικές της οικονομίας της Κύπρου, μόνο 10% των Τουρκοκυπρίων πίστευαν ότι οι συνθήκες θα χειροτέρευαν – όμως αυτό το ποσοστό αυξήθηκε σε 30% στην έρευνα που ακολούθησε.²⁰⁴ Και ενώ αρχικά, 41% των Τουρκοκυπρίων θεώρησαν ότι η οικονομική κατάσταση στο νησί θα βελτιωνόταν στο μέλλον, αυτό το ποσοστό μειώθηκε σε 24% στην έρευνα που ακολούθησε (ΕΦΝ₂). Με παρόμοιο τρόπο, ένα ψηλότερο ποσοστό της τουρκοκυπριακής νεολαίας θεώρησε ότι στο μέλλον, οι κοινωνικές συνθήκες είτε θα χειροτέρευαν (10% ΕΦΝ₁; 19%, ΕΦΝ₂) είτε θα παρέμενε το ίδιο (22% ΕΦΝ₁; 37% ΕΦΝ₂). Το ποσοστό των Τουρκοκυπρίων που πίστευαν ότι οι κοινωνικές συνθήκες θα βελτιώνονταν μειώθηκε από 41% (ΕΦΝ₁) σε 33% (ΕΦΝ₂).

Α. Πιστεύω ότι οι μελλοντικές οικονομικές συνθήκες στην Κύπρο θα είναι -

Πίνακας 8.1: Μελλοντικές οικονομικές συνθήκες – ΕΦΝ₁ και ΕΦΝ₂

Β. Πιστεύω ότι η μελλοντικές κοινωνικές συνθήκες στην Κύπρο θα είναι:

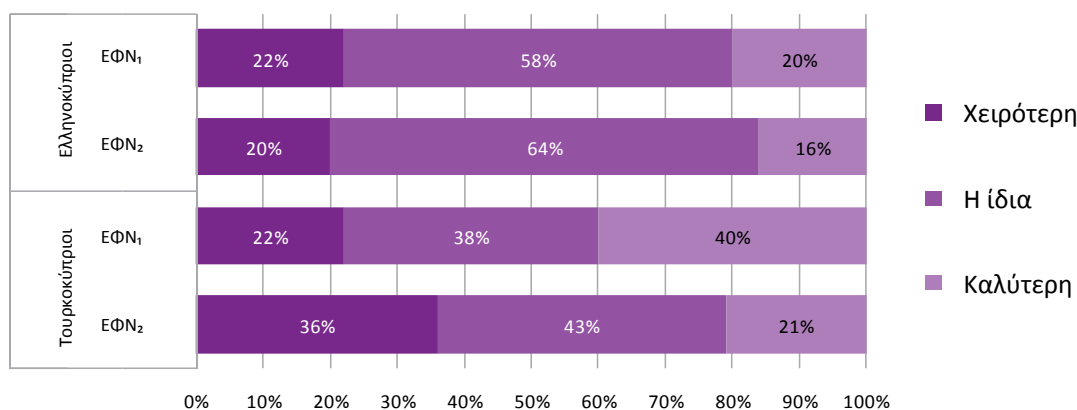
Πίνακας 8.2: Μελλοντικές κοινωνικές συνθήκες – ΕΦΝ₁ και ΕΦΝ₂

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, η μεγαλύτερη διαφορά που παρατηρήθηκε στις απαντήσεις που δόθηκαν από τους Ελληνοκύπριους, ήταν μια αύξηση στο ποσοστό της νεολαίας που πίστευαν ότι τόσο οι οικονομικές όσο και οι κοινωνικές συνθήκες μελλοντικά στην Κύπρο, θα είναι σε μερικές πτυχές χειρότερες και σε άλλες καλύτερες. Αυτό παρουσιάζει μια εικόνα της ελληνοκυπριακής νεολαίας που φαίνεται να είναι *συγκρατημένα* αισιόδοξη για το τι επιφυλάσσει το μέλλον, όσον αφορά τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Η κατάσταση στην Τουρκοκυπριακή νεολαία διαφέρει αρκετά δεδομένου ότι οι απαντήσεις στην δεύτερη έρευνα σκιαγράφησαν μια πιάο δυσάρεστη αξιολόγηση του μέλλοντος. Μια πιθανή εξήγηση για αυτό είναι ότι, τις παραμονές, και μετά από το δημοψήφισμα του 2004, η διεθνής κοινότητα/κλίμα υποστήριξε το τέλος της απομόνωσης που βίωσε η τουρκοκυπριακή κοινότητα. Και ενώ η περίοδος αμέσως μετά το δημοψήφισμα, βρήκε την κυβέρνηση της Δημοκρατίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εφαρμόζουν διάφορα μέτρα προς ανακούφιση

των επιπτώσεων αυτής της περιθωριοποίησης στα μέλη της τουρκοκυπριακής κοινότητας, τέσσερα χρόνια μετά οι Τουρκοκύπριοι, για ακόμη μια φορά έχουν αρχίσει να αισθάνονται όλο και περισσότερη δυσφορία από τη συνεχή οικονομική και διεθνή απομόνωση.

Οι Κύπριοι νέοι ρωτήθηκαν εάν θεωρούν ότι στο μέλλον η **πολιτική σύγκρουση** στην Κύπρο θα επιδειωνόταν, αν θα παρέμενε η ίδια, ή αν θα βελτιωνόταν. Συγκρίνοντας τις απαντήσεις των Ελληνοκυπρίων, δεν παρατηρήθηκε καμιά δραματική μετατόπιση των απόψεων τους. Αντίθετα,, όταν συγκρίθηκαν οι απαντήσεις των Τουρκοκύπριων που συμμετείχαν στην έρευνα, το ποσοστό των συμμετεχόντων που θεωρούσαν ότι η πολιτική σύγκρουση θα επιδειωνόταν στο μέλλον, αυξήθηκε από περίπου ένα πέμπτο (22%) σε περισσότερο από ένα τρίτο (36%). Επιπλέον, ενώ αρχικά 40% των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων θεωρούσαν ότι όσον αφορά το πολιτικό πρόβλημα τα πράγματα θα ήταν καλύτερα στο μέλλον, στην έρευνα που ακολούθησε, αυτό το ποσοστό μειώθηκε δραματικά σε 21%.

Πιστεύω ότι στο μέλλον η πολιτική σύγκρουση στην Κύπρο θα είναι:

Πίνακας 8.3: Μελλοντική πολιτική κατάσταση – ΕΦΝ₁ και ΕΦΝ₂

Τα τελευταία συμπεράσματα δείχνουν ότι η τουρκοκυπριακή νεολαία, και κατ' επέκταση η τουρκοκυπριακή κοινότητα, έχουν γίνει όλο και πιο απαισιόδοξοι για την πολιτική κατάσταση και την πιθανότητα επίτευξης μιας συμφωνίας μακροχρόνιας ειρήνης.

Οι ελπίδες των Τουρκοκυπρίων ενισχύθηκαν τις παραμονές της ένταξης στην ΕΕ, η οποία

προηγήθηκε του δημοψηφίσματος του 2004. Οι ελπίδες σκορπίστηκαν με το δημοψήφισμα, αλλά κάποια αισιοδοξία παρέμεινε, αφού η διεθνής κοινότητα και ειδικά τα Ηνωμένα Έθνη ήταν δυσαρεστημένοι με τις εξελίξεις και συνεχίσαν να αλλάζουν την κατάσταση κυρίως μέσω πιέσεων στους Ελληνοκύπριους. Όμως καθώς ο χρόνος περνούσε χωρίς οποιαδήποτε σημαντικά αποτελέσματα στις

διαπραγματεύσεις, η αισιοδοξία άρχισε να φθίνει. Πάνω απ' όλα οι Τουρκοκύπριοι φαίνεται αισθάνονταν ότι δεν ανταμείφθηκαν αρκετά για την θετική τους στάση στο δημοψήφισμα του 2004 (για παράδειγμα, δεν υπήρξε άρση της 'απομόνωσης', όπως ήλπιζαν ότι θα συνέβαινε), έτσι επικράτησε απαισιοδοξία όσον αφορά τις μελλοντικές προοπτικές. Ο ηγέτης των Τουρκοκυπρίων, Ταλάτ, έτυχε πολύ θετικής υποδοχής στην αρχή της προεδρίας του. Όμως, καθώς ο χρόνος κυλούσε, το γεγονός ότι δεν υπήρξε πρόοδος, όσον αφορά το Κυπριακό Πρόβλημα, καθώς και η αίσθηση της αναποτελεσματικότητας και της κακοδιαχείρισης της εξουσίας από την κυβέρνηση του κόμματός του, οδήγησαν στην απώλεια εμπιστοσύνης στον Ταλάτ και στους πολιτικούς του εταίρους. Εν τω μεταξύ, στην ελληνοκυπριακή πλευρά ο πρόεδρος Παπαδόπουλος θεωρήθηκε από τη διεθνή κοινότητα ως σκληροπυρηνικός (στο Κυπριακό Πρόβλημα) και έτσι περισσότερη συμπάθεια δόθηκε προς την τουρκοκυπριακή κοινότητα γι' αυτό και η διοίκηση Ταλάτ οδήγησε σε πιο πολλή αισιοδοξία. Αλλά αυτά άλλαξαν όταν ο πιο μετριοπαθής Χριστόφιας ανέβηκε στην εξουσία στο νότο, ο οποίος κατόρθωσε να ξανακερδίσει την εμπιστοσύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να εξασφαλίσει περισσότερα ωφέληματα για τους Τουρκοκύπριους στη βάση τουρκικών παραχωρήσεων και χάριν των διαπραγματεύσεων για την ειρήνη.

Γενικά, οι Κύπριοι και από τις δύο πλευρές της διαιρετικής γραμμής, φαίνονται, να αναγνωρίζουν ότι οι δύο (αριστεροί) ηγέτες που πρόσφατα έχουν ανέλθει στην εξουσία, είναι και οι δύο ισχυροί υποστηρικτές της συμφιλίωσης. Παρόλα αυτά, όμως, η κάθε πλευρά φαίνεται να διατηρεί την άποψη ότι ο ηγέτης της άλλης κοινότητας είναι απρόθυμος να εγκαταλείψει τις περιχαρακωμένες θέσεις της κοινότητάς του, και αυτό (καθώς επίσης και άλλες 'έξωτερικές' δυσκολίες, όπως τα συμφέροντα τρίτων συμβαλλόμενων μερών/ χωρών, ανεμιγμένων με το πρόβλημα) διατηρεί το αδιέξοδο.

Οι απόψεις των δύο κοινοτήτων σχετικά με το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου και της λύσης του θα αποτελέσουν το αντικείμενο του υπόλοιπου μέρους αυτού του Κεφαλαίου.

Ο Αντίκτυπος της Διαίρεσης του Νησιού στους Κύπριους Νέους και στις Οικογένειές τους

Οι Κύπριοι νέοι ρωτήθηκαν εάν, κατά την άποψή τους, υπήρξαν είτε οικονομικές, κοινωνικό-πολιτικές, είτε συναισθηματικές επιπτώσεις στις οικογένειές τους λόγω της διαίρεσης του νησιού. Σχεδόν οι μισοί από όλους τους συμμετέχοντες (50% των Ελληνοκυπρίων 49% των Τουρκοκυπρίων) θεώρησαν ότι η διαίρεση του νησιού είχε πράγματι μια αρνητική επίπτωση στις οικονομικές υποθέσεις της οικογένειάς τους, ως αποτέλεσμα της απώλειας εδάφους ή ιδιοκτησίας που εξακολουθούσαν να μην είναι προσβάσιμα σε αυτούς.²⁰⁵

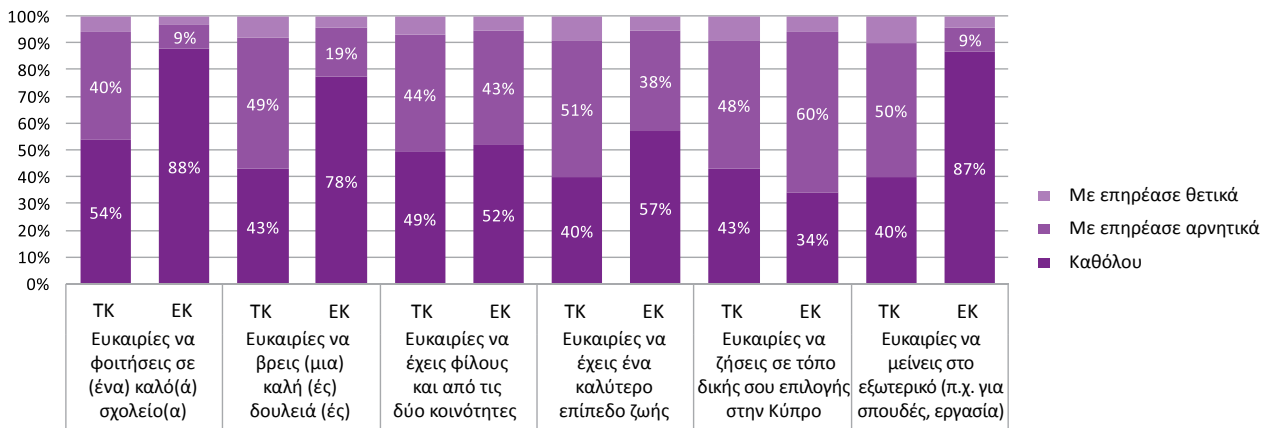
Λίγο λιγότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (45% των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων) θεώρησαν ότι η διαίρεση του νησιού δεν είχε καμία άμεση οικονομική επίπτωση στις οικογένειές τους. Παρόμοια, ενώ σχεδόν οι μισοί (46%) από τους συμμετέχοντες θεώρησαν ότι οι οικογένειές τους δεν βίωσαν οποιεσδήποτε συναισθηματικές επιπτώσεις λόγω της διαίρεσης του νησιού, ένας ακόμα μεγαλύτερος αριθμός (49% των Ελληνοκυπρίων και 46% των Τουρκοκυπρίων) θεώρησαν ότι οι οικογένειές τους υπέφεραν από αρνητικές συναισθηματικές συνέπειες, ως αποτέλεσμα της βίας του 1963 και του 1974 και της διαίρεσης που ακολούθησε. Τέτοιες συναισθηματικές επιπτώσεις περιελάμβαναν την απώλεια αγαπημένων ατόμων, οι οποίοι μπορεί να πέθαναν κατά τη διάρκεια του πολέμου ή να είχαν συλληφθεί ως αιχμάλωτοι πολέμου, πολλοί από τους οποίους παραμένουν αγνοούμενοι μέχρι σήμερα.²⁰⁶

Σχετικά με τον κοινωνικοπολιτικό αντίκτυπο που μπορεί να είχε η διαίρεση του νησιού στις οικογένειές τους, η πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων (58%) και των Τουρκοκυπρίων (51%) θεώρησαν ότι οι οικογένειές τους είχαν επηρεαστεί αρνητικά. Όπως θα αναμενόταν, το μέγεθος των επιπτώσεων της διαίρεσης στην οικογένεια ενός νεαρού ατόμου ποίκιλε ανάλογα με τη φυσική τοποθεσία της οικογένειας - παραδείγματος χάριν, οι συμμετέχοντες από την πόλη της Πάφου που, σε σύγκριση με τη Λευκωσία, βρίσκεται

στο μακρυνότερο σημείο από την Πράσινη Γραμμή, είχαν τις πιο λίγες πιθανότητες να είχαν υποφέρει από τις δυσμενείς επιπτώσεις της διαίρεσης του νησιού.²⁰⁷

Εκτός από τις επιδράσεις στις οικογένειές τους, οι Κύπριοι νέοι ρωτήθηκαν εάν η διαίρεση του νησιού επηρέασε με οποιονδήποτε τρόπο τις προσωπικές τους ευκαιρίες.

Η διαίρεση της Κύπρου επηρέασε τις προσωπικές σου ευκαιρίες σε οποιοδήποτε από τα παρακάτω;

Πίνακας 8.4: Επιδράσεις της διαίρεσης της Κύπρου στις προσωπικές ευκαιρίες της κυπριακής νεολαίας

Η πλειοψηφία των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων νέων θεωρούν ότι η διαίρεση του νησιού έχει υπονομεύσει τις προσωπικές τους ευκαιρίες με κάποιο τρόπο. Το γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό της νεολαίας του νησιού (60% των Ελληνοκυπρίων και 48% των Τουρκοκυπρίων) μοιράζονται μια κοινή απογοήτευση όσον αφορά την ανικανότητά τους να ζήσουν σε τόπο της επιλογής τους, αντικατοπτρίζει τα έντονα συναισθήματα που συνδέονται με τον εκτοπισμό και το κόστος της σύγκρουσης, που ακόμα επηρεάζουν και τις δύο κοινότητες. Συγκριτικά η ελληνοκυπριακή νεολαία φαίνεται να αισθάνεται εντονότερα αυτήν την στέρση (όπως φαίνεται από τους αριθμούς, οι Ελληνοκύπριοι το θεωρούν το πιο σημαντικό πρόβλημα), γεγονός που μπορεί να έχει σχέση με τη διαδεδομένη ελληνοκυπριακή άποψη ότι η διαίρεση του νησιού ήταν, και συνεχίζει να είναι, κάτι εντελώς απαράδεκτο.²⁰⁸

Αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους όλες οι άλλες συνέπειες της σύγκρουσης χάνονται στο παρασκήνιο – μαζί με το γεγονός ότι οι Ελληνοκύπριοι έχουν κατορθώσει να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τις περισσότερες από αυτές τις συνέπειες (έτσι, παραδείγματος χάριν, η δυνατότητα να φοιτήσουν σε καλά σχολεία θεωρείται ως πρόβλημα μόνο από το 9% και η ευκαιρία να βρουν μια καλή εργασία από το

19% – πολύ μικρότερα ποσοστά έναντι εκείνων που τονίζουν τις επιπτώσεις της προσφυγιάς).

Οι Τουρκοκύπριοι επίσης αντιλαμβάνονται την ανικανότητα, να ζήσουν στον τόπο της προτίμησής τους ως πρόβλημα, αλλά αυτό είναι μόνο μια από τις πολλές δυσκολίες που βιώνουν – η ευκαιρία να βρουν μια αξιοπρεπή απασχόληση, να ζήσουν στο εξωτερικό και να έχουν ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο, αποτελούν άλλες σημαντικές ανησυχίες (49%, 50% και 51%, αντίστοιχα).

Από μια κοινωνική σκοπιά, ελαφρώς περισσότεροι από τα δύο-πέμπτα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων θεώρησαν ότι ο χωρισμός των δύο κοινοτήτων έχει εμποδίσει τη δυνατότητά τους να κάνουν φίλους και από τις δύο κοινότητες. Για τη νεολαία, η απόσταση από τα γεγονότα του παρελθόντος μπορεί να τους δώσει μια ευκαιρία να ανακαλύψουν ένα κοινό συναίσθημα συμπάθειας ως προς το τραύμα από το οποίο υποφέρει η κοινότητα του/της καθενός/μιας. Μέσω της δικοινοτικής συναναστροφής η νεολαία μπορεί να καλλιεργήσει εκείνες τις κοινές αρχές που είναι απαραίτητες για μια νέα γενιά Κυπρίων, που θα είναι υπεύθυνοι για τη διαμόρφωση του μέλλοντος του νησιού.

Η Κυπριακή Νεολαία ως προς την Αρχική Αιτία και τη Λύση του Κυπριακού Προβλήματος

Η σημερινή κυπριακή νεολαία έχει μεγαλώσει σε μια διαιρεμένη Κύπρο και, αντίθετα με τις παλαιότερες γενεές, δεν έχει καμία ανάμνηση των προηγούμενων σχέσεων μεταξύ των μελών των δύο κοινοτήτων, εκτός από τις ιστορίες που διαβιβάζονται από τα οικογενειακά μέλη, την ιστορία που διδάσκεται στα σχολεία και τις πληροφορίες που τους παρουσιάζονται μέσω των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων βάθους, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι μοιράστηκαν τις σκέψεις τους σχετικά με το πρόβλημα της Κύπρου και τον εθνικό άλλο. Όταν ρωτήθηκαν ποιον θεωρούν υπεύθυνο για τη μη εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα, οι νέοι εκατέρωθεν της διαιρετικής γραμμής, απέδωσαν ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης στην παλαιότερη γενεά, και πιο συγκεκριμένα στους πολιτικούς:

Για το Κυπριακό Πρόβλημα φταίνει οι πολιτικοί της Κύπρου, οι οποίοι είναι υπερβολικά ηλικιωμένοι, και των οποίων οι απόψεις είναι οι ίδιες με εκείνες πριν 40 χρόνια, και δεν επιτρέπουν ένα νέο πνεύμα να επικρατήσει και να αφήσουν πίσω τους το μίσος παραμένουν με αυτές τις ιδέες και γίνονται υπηρέτες τους, και έτσι τις διαιωνίζουν.

[Ελληνοκύπριος, φοιτητής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Κατά συνέπεια, πολλοί νέοι συμμετέχοντες τόνισαν την ανάγκη αλλαγής όσον αφορά αυτούς που λαμβάνουν τις πολιτικές αποφάσεις:

Νομίζω ότι οι άνθρωποι που έχουν εκλεγεί στο παρελθόν, δεν πρέπει να επιτρέπεται να έχουν ξανά την εξουσία στα χέρια τους.

[Τουρκοκύπρια, 21, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αγροτική Λευκωσία]

Άλλοι Κύπριοι νέοι θεώρησαν ότι αν και οι πολιτικοί ή/και οι κυβερνήσεις μπορεί να έφταιξαν αρχικά, σήμερα το φταίξιμο μπορεί ως επί το πλείστον να εναπόκειται στους ίδιους τους Κύπριους, οι οποίοι φαίνεται να έχουν μάθει να ζουν με το διαχωρισμό και

δεν είναι έτοιμοι να δεχτούν τις αλλαγές που είναι απαραίτητες ώστε οι δύο κοινότητες να ενωθούν πάλι.

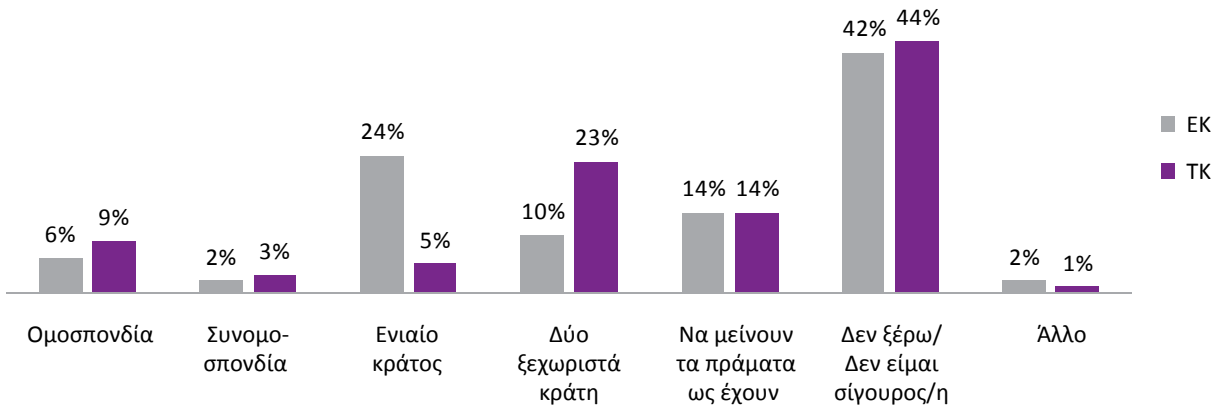
Για τη δημιουργία του, πιστεύω ότι είναι [φταίνε] οι κυβερνήσεις. Αλλά για τη διαιώνιση του δεν φταίνε μόνο οι κυβερνήσεις. Οι [Ελληνο] Κύπριοι είναι επίσης λίγο στενόμυαλοι... Η ιδέα να ζήσουν πάλι με Τουρκοκυπρίους [...] [πολλοί Ελληνοκύπριοι] δεν μπορούν να τους αποδεχτούν. Ο [Ελληνο] Κύπριος είναι πολύ στενόμυαλος, σκέφτεται «ω, είναι Τούρκος [sic], δεν τον συμπαθώ, δεν τον θέλω, δεν τον θέλω στη ζωή μου» – και έτσι δεν προσπαθεί να βρει μια λύση, να ζήσει ξανά με έναν Τουρκοκύπριο... ενώ στο παρελθόν ζήσαμε μαζί τους, συνυπήρχαμε, ήταν οι φίλοι μας.

[Ελληνοκύπρια, 21, φοιτήτρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

Οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να επιλέξουν ποια αισθάνονταν ότι ήταν η καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα. Η απάντηση που δόθηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό της νεολαίας και από τις δύο κοινότητες (42% των Ελληνοκυπρίων και 44% των Τουρκοκυπρίων) ήταν «Δεν ξέρω/Δεν είμαι σίγουρος/η».

Το γεγονός ότι περισσότεροι από το 40% των συμμετεχόντων στην έρευνα έδειξαν ότι δεν ήταν βέβαιοι για το ποια μπορεί να είναι η καλύτερη λύση, μπορεί να ερμηνευθεί με διάφορους τρόπους. Από τη μια, τα άτομα, ειδικά οι νέοι, όπως αυτοί που έδωσαν συνέντευξη στα πλαίσια της ΕΦΝ₁ μπορεί να μην ήταν σε θέση να διακρίνουν με σαφήνεια το νόημα και τις διαφορές μεταξύ των διάφορων πολιτικών επιλογών που συζητούνται ως πιθανές λύσεις του Κυπριακού Προβλήματος – όπως «ομοσπονδία», «συνομοσπονδία» και «ενιαίο κράτος». Αλλά ακόμη περισσότερο, μπορεί να απεικονίζει το αδιέξοδο στο οποίο φτάσαμε μετά από το δημοψήφισμα του 2004, ως προς την πρόοδο και τον πιο επιθυμητό ή κατάλληλο τύπο πολιτικού καθεστώτος, που θα επέτρεπε στις δύο κοινότητες να επαναπροσεγγίσουν η μια την άλλη, και παράλληλα να μάθουν να ζουν με τις διαφορές τους (κατορθώνοντας να επιτύχουν την ενότητα και ταυτόχρονα διατηρώντας την ποικιλομορφία).

Η καλύτερη λύση για το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου είναι:

Πίνακας 8.5: Καλύτερη λύση για το Κυπριακό Πρόβλημα – ΕΦΝ₁ (α)

Μια διασταυρωμένη ταξινόμηση υπογράμμισε ότι οι Ελληνοκύπριες νέες ήταν πολύ πιο πιθανόν να ήταν αβέβαιες σχετικά με την καλύτερη δυνατή λύση στο πολιτικό πρόβλημα: 62% των γυναικών που συμμετείχαν, έναντι 38% των αντρών, επέλεξε την απάντηση «δεν γνωρίζω/δεν είμαι σίγουρος/η».

Μια πιθανή εξήγηση ίσως να σχετίζεται με το γεγονός ότι οι γυναίκες στην Κύπρο έχουν αποκλειστεί παραδοσιακά από τη δημόσια σφαίρα και την πολιτική, αποδίδοντας δευτερεύουσα σημασία στο ενδιαφέρον τους για τα πολιτικά ζητήματα παρά τα βήματα που έχουν γίνει για περισσότερη ισότητα μεταξύ των φύλων, η πολιτική παραμένει μια περιοχή που εξουσιάζεται από άνδρες.

Παρά τον μεγάλο αριθμό των αναποφάσιστων/μη-δεσμευτικών απαντήσεων, η δημοφιλέστερη απάντηση μεταξύ των Ελληνοκυπρίων (24%) ήταν ένα «ενιαίο κράτος», ενώ μεταξύ των Τουρκοκυπρίων (23%) η επιλογή ήταν «δύο χωριστά κράτη». Και οι δύο θέσεις αντικατοπτρίζουν τις ιδανικές προτιμήσεις της επικρατούσας τάσης, και οι δύο δεύτερες καλύτερες τους συμβιβασμούς των δύο κοινοτήτων, οι ρίζες των οποίων ανάγονται παλιά στην ιστορία και σχετίζονται με τις διαχρονικά κυρίαρχες εθνικ(ιστι)κές αφηγήσεις της κάθε μιας κοινότητας.

Ξεκινώντας με τους Ελληνοκύπριους, ο πρωταρχικός συλλογικός τους στόχος ήταν η ένωση με τη 'μητέρα πατρίδα', την Ελλάδα – με την οποία ένιωθαν ότι μοιράζονταν μια

κοινή ιστορία, κουλτούρα και ταυτότητα. Όταν αποδείχθηκε ανέφικτος ο στόχος της ένωσης, και το καθεστώς διαμοιρασμού της εξουσίας του 1960 έδωσε στους Τουρκοκύπριους δικαιώματα τα οποία οι Ελληνοκύπριοι θεώρησαν δυσανάλογα με το μέγεθος τους, ο νέος στόχος έγινε η τροχιοδρόμηση των εξελίξεων προς ένα ενιαίο κράτος στο οποίο θα διοικούσε η πλειοψηφία, χωρίς υπερβολικά δικαιώματα στην μειονότητα.

Μετά το 1974, ο νέος συμβιβασμός θεωρήθηκε ότι θα ήταν μια ομοσπονδιακή διευθέτηση που θα είχε μια ισχυρή κεντρική κυβέρνηση μέσω της οποίας και πάλι, η πλειοψηφία θα επιτύγχανε τον έλεγχο σε αθέμιτες απαιτήσεις ή ενέργειες από την τουρκοκυπριακή κοινότητα (συμπεριλαμβανομένης και της ανεπιθύμητης επιρροής της Τουρκίας). Οι Τουρκοκύπριοι, από την άλλη, αρχικά αντέδρασαν στα κελύσματα των Ελληνοκυπρίων για *ένωση* με απαιτήσεις να διαιρεθεί το νησί. Αργότερα τόνισαν ότι η Κυπριακή Δημοκρατία του 1960 ήταν ένας συνεταιρισμός μεταξύ δύο ίσων κοινοτήτων και αρνήθηκαν να δεχτούν ότι ήταν μια "απλή" μειονότητα – έτσι όπως τους έβλεπαν οι Ελληνοκύπριοι. Μετά την κατάρρευση του 1963, διεκδίκησαν όλο και περισσότερη αυτονομία, η οποία μετά το 1974 (και ειδικότερα μετά το 1983) μετατράπηκε σε προτίμηση για δύο χωριστές οντότητες ή κράτη. Η συμβιβαστική τους θέση θα ήταν, πρώτα συνομοσπονδία (η συνένωση δύο ανεξάρτητων κρατών για επίτευξη περιορισμένων στόχων) και αν αυτή αποτύγχανε, μια ομοσπονδιακή λύση με μια αδύνατη κεντρική κυβέρνηση και

περισσότερες εξουσίες διαμοιρασμένες στα συνιστώντα κρατίδια.

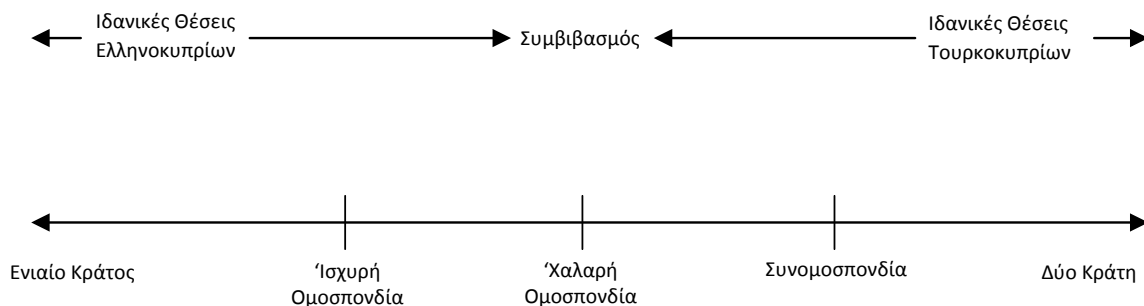
Επιστρέφοντας στα ευρήματα της έρευνας που όντως έδειξε ότι (παρόλο τον μεγάλο αριθμό των αναποφάσιτων/αδέσμευτων συμμετεχόντων) η πιο δημοφιλής απάντηση ανάμεσα στους Ελληνοκυπρίους ήταν ένα “ενιαίο κράτος” – που επιλέχθηκε από το 24% των συμμετεχόντων. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με την ανάπτυξη πιο “σκληροπυρηνικών” θέσεων όσον αφορούσε τη λύση του Κυπριακού Προβλήματος κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Παπαδόπουλου, μια όψη των οποίων ήταν ότι η ένταξη στην Ε.Ε. θα “ανάγκαζε” σε μια λύση (πιέζοντας τους Τούρκους για παραχωρήσεις) που θα ήταν ευνοϊκή για τους Ελληνοκύπριους, πάνω στη βάση Ευρωπαϊκών αρχών και αξιών – που πίστευαν ότι θα κατοχύρωναν το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Μια τέτοια λύση λίγο ή πολύ θα ισοδυναμούσε με ένα ενιαίο κράτος με την έννοια του φιλελεύθερου, πλειοψηφικού δημοκρατικού πολιτικού συστήματος, με μειονοτικά δικαιώματα για τους Τουρκοκύπριους.

Μεταξύ των Τουρκοκυπρίων, 23% ένιωθε ότι “δύο χωριστά κράτη” θα ήταν η καλύτερη

δυνατή επιλογή, πράγμα που μαρτυρεί την επανα-επικράτηση στο βορρά της άποψης ότι μια χωριστή ύπαρξη είναι αναγκαία για να διασφαλίζει την αυτονομία και την ακεραιότητα των Τουρκοκυπρίων. Και οι δύο αυτές θέσεις αντανακλούν τις καθιερωμένες “ιδανικές” επιλογές και των δύο κοινοτήτων πιο γενικά.

Εφόσον η “ιδανική” θέση της κάθε πλευράς δεν είναι αποδεκτή από την άλλη, η μόνη εφικτή λύση θα φαινόταν λογικά να είναι ένα είδος ομοσπονδιακού συστήματος, το οποίο εξ’ ορισμού προσπαθεί να πετύχει το φαινομενικά ακατόρθωτο – π.χ. να φέρει τις δύο πλευρές μαζί, ενώ ταυτόχρονα να τις κρατά χωριστά να επιτευχθεί η ενότητα, ενώ παράλληλα θα διατηρείται η διαφορετικότητα ή να επιτρέπει ταυτόχρονα την αυτο-διάθεση και τη συν-διάθεση.²⁰⁹

Εν τούτοις, το ποσοστό εκείνων που επιλέγουν την επιλογή της ομοσπονδιακής λύσης (η λύση που υποθετικά έχουν επιλέξει επίσημα και οι δύο πλευρές, μετά το 1974) ήταν απογοητευτικά χαμηλό: μόνο 6% των Ελληνοκυπρίων και 9% των Τουρκοκυπρίων θεώρησαν την ομοσπονδία ως την λύση.

Σχήμα 8.1: Ιδανικές και συμβιβαστικές θέσεις των δύο κοινοτήτων σχετικά με το επιθυμητό πολιτικό καθεστώς

Αυτοί οι χαμηλοί αριθμοί μπορούν και πάλι να εξηγηθούν λαμβάνοντας υπόψη τα γεγονότα που κατέληξαν στο δημοψήφισμα του 2004 και την έκβασή του, καθώς επίσης και τις εξελίξεις μετά από εκείνη την περίοδο. Όσον αφορά τους Ελληνοκυπρίους, οι περισσότεροι τότε πείστηκαν ότι η λύση που προσφέρεται μέσω του Σχεδίου Ανάν, στην πραγματικότητα θα αποτελούσε μια υποχώρηση, που θα οδηγούσε στη διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, χωρίς οποιαδήποτε εγγύηση

για το εάν η νέα ενωμένη Κύπρος θα ήταν ένα βιώσιμο κράτος. Από τότε που είπαν “Όχι” στο Σχέδιο, πολλοί φαίνεται να κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τέτοια ομοσπονδιακά σχέδια (και κατ’ επέκταση, τα ομοσπονδιακά σχέδια γενικότερα), μπορούν να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητα αποτελέσματα – και έτσι πρέπει να αποφεύγονται δεδομένου ότι μια λύση συμβιβασμού είναι εκτός του ορατού πεδίου, φαίνεται να επιστρέφουν στην «ιδανική» επιλογή του ενιαίου κράτους.

Από την άλλη, οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι θεωρούν ότι το Σχέδιο ήταν μια μεγάλη ευκαιρία που χάθηκε, λόγω της απροθυμίας των Ελληνοκυπρίων να τους δεχτούν ως ισότιμους εταίρους στο νέο κράτος· αφού η συμβιβαστική ομοσπονδιακή λύση απορρίφθηκε, έχουν επανέλθει στην ιδανική «επιλογή» των δύο χωριστών κρατών.

Μετά την αποτυχία των «ιδανικών» τους επιλογών, η δεύτερη καλύτερη λύση και για τις δύο πλευρές (14%) είναι «τα πράγματα να μείνουν ως έχουν». Αυτό μπορεί να μην αποτελεί έκφραση μιάς συγκεκριμένης θέσης, όσο μια έκφραση φόβου να προχωρήσουν πέρα από την παρούσα κατάσταση στην οποία νιώθουν μια σχετική ασφάλεια: η ακινητοποίηση ή η παράλυση μπορεί πράγματι να αποτελεί το αποτέλεσμα της απροθυμίας να αποτολήσουν το άγνωστο. Όμως παραδόξως αυτό μας φέρνει πίσω στην πρώτη παρατήρησή μας για το πολύ μεγάλο ποσοστό που επιλέγει την απάντηση «δεν γνωρίζω/δεν είμαι σίγουρος/η», η οποία ομοίως προδίδει μια απροθυμία κίνησης προς τα μπρος και δέσμευσης με ένα άγνωστο (και ως εκ τούτου αντιληπτό ως επικίνδυνο) μέλλον.

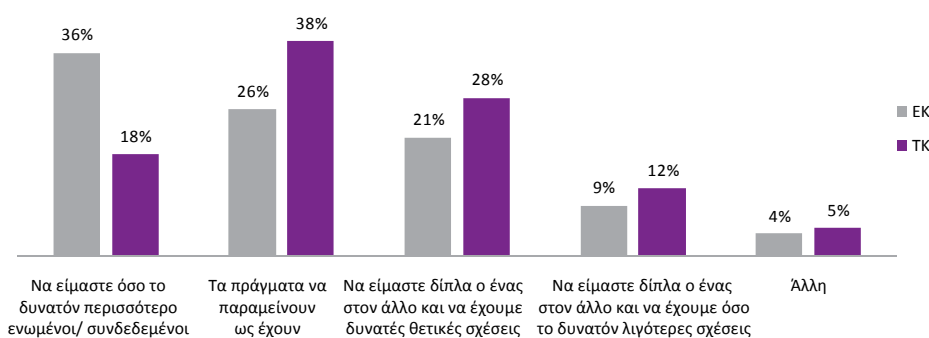
Προκειμένου να ελεγχθεί εάν οι απόψεις των συμμετεχόντων επηρεάστηκαν από την δυσκολία διάκρισης μεταξύ των εναλλακτικών πολιτικών συστημάτων/όρων που βρίσκονται υπό συζήτηση, θέσαμε την ερώτηση σχετικά με την προτιμώμενη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα, χρησιμοποιώντας ένα διαφορετικό σύνολο απαντητικών επιλογών, που απέφυγε τη χρήση τεχνικών πολιτικών όρων. Κατά συνέπεια αντί να ερωτηθούν για την ομοσπονδία, την συνομοσπονδία και τα λοιπά, οι ερευνητές ζήτησαν από τους συμμετέχοντες

να δηλώσουν πόσο κοντά ή μακριά ήθελαν να ζήσουν από την άλλη εθνική κοινότητα.

Σε αυτήν την περίπτωση, 36% των Ελληνοκυπρίων δήλωσαν ότι η καλύτερη λύση στο πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου είναι να μπορούν να ζήσουν «όσο το δυνατόν περισσότερο ενωμένοι και συνδεδεμένοι», κατι που συμβαίνει συνήθως στην περίπτωση ενός ενιαίου κράτους, ή σε ένα ομοσπονδιακό κράτος με μια ισχυρή κεντρική κυβέρνηση – που είναι βέβαια οι προτιμώμενες θέσεις των Ελληνοκυπρίων· καθόλου παράξενο, το ότι μόνο το μισό ποσοστό από τους Τουρκοκύπριους (18%) αισθανόταν το ίδιο.

Η δημοφιλέστερη απάντηση μεταξύ των Τουρκοκυπρίων, που επέλεξε το 38% των συμμετεχόντων, ήταν «τα πράγματα να μείνουν ως έχουν», με άλλα λόγια διαιρεμένοι, με ελάχιστη ή καμία επαφή μεταξύ των δύο κοινότητων. Πέραν της προτίμησής τους για το *στάτους κβο*, η δεύτερη δημοφιλέστερη επιλογή (28%), που θεωρήθηκε ως η καλύτερη λύση ανάμεσα στους Τουρκοκυπρίους ήταν «να είμαστε δίπλα ο ένας στον άλλο και να έχουμε δυνατές θετικές σχέσεις» – μια θέση που μπορεί να θεωρηθεί ότι υπαινίσσεται ένα ομοσπονδιακό κράτος με ένα αδύνατο ή ελαφρύ κέντρο (και που θα συνεπαγόταν προφανώς θετικές σχέσεις ανάμεσα στα συνιστώμενα μέλη)· μεταξύ των Ελληνοκυπρίων, η θέση αυτή επιλέχτηκε από το 21% των συμμετεχόντων – ένα σχετικά μικρότερο ποσοστό, δεδομένου ότι οι Ελληνοκύπριοι τείνουν να τονίζουν την ανάγκη μιάς ισχυρής κεντρικής κυβέρνησης σε ένα ομοσπονδιακό κράτος.

Η καλύτερη λύση για το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου είναι:

Πίνακας 8.3: Καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα – ΕΦΝ₁ (β)

Συνολικά, τα παραπάνω ευρήματα φαίνονται να απεικονίζουν, για άλλη μια φορά, τις επίσημες πραγματείες των δύο πλευρών: οι επίσημες ελληνοκυπριακές θέσεις τείνουν να δίνουν έμφαση σε μια ενοποιημένη Κύπρο, η οποία θα επαναφέρει τα πράγματα, όσο το δυνατόν περισσότερο, όπως ήταν στην εποχή πριν το 1974' οι Τουρκοκύπριοι φαίνεται να θεωρούν ότι η επιλογή αυτή (ενοποίηση) θα συνεπαγόταν την κυριαρχία της ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας – αποτελώντας έτσι μια ανεπιθύμητη οπισθοδρόμηση' το γεγονός ότι οι επίσημες τουρκοκυπριακές θέσεις υπογραμμίζουν την ανάγκη οι Τουρκοκύπριοι να είναι αυτόνομοι, κυρίαρχοι και ίσοι ως κοινότητα απέναντι στους Ελληνοκύπριους, μπορεί να εξηγήσει και την μεγάλη προτίμηση (38%) των Τουρκοκυπρίων νέων για να μείνουν τα πράγματα ως έχουν – μια κατάσταση που, παρά τα προβλήματα της, θα συντηρούσε την πολύ σημαντική για τους Τουρκοκύπριους αυτονομία και την διατήρηση της κυριαρχίας της κοινότητας τους.

Αυτό που εκπλήσσει στα πιο πάνω ευρήματα είναι οι μεγάλοι αριθμοί της ελληνοκυπριακής νεολαίας (26%) που εξέφρασαν προτίμηση για την επιλογή του στάτους κβο, παρά τις επίσημες ελληνοκυπριακές θέσεις που είναι ενάντια στη 'διαίρεση'/ 'διχοτόμηση'.

Αυτό μπορεί να σχετίζεται με την αυξανόμενη απομυθοποίηση από πλευράς Ελληνοκυπρίων της δυνατότητας να βρεθεί μια λύση που θα ήταν αποδεκτή από τους ίδιους (με την έννοια ότι είναι «δίκαιη», «βιώσιμη» κ.ο.κ.) ή στην αυξανόμενη πεποίθησή τους ότι παρά μια λύση που δεν θα έχει τα απαραίτητα χαρακτηριστικά, και που μπορεί να βάλει τη Κυπριακή Δημοκρατία (και επομένως την ελληνοκυπριακή κοινότητα) σε κίνδυνο, θα ήταν καλύτερο τα πράγματα να μείνουν όπως είναι.

Εάν το θέσουμε διαφορετικά, ο χωρισμός φαίνεται να είναι δημοφιλής αφ'ής στιγμής δεν χρησιμοποιηθεί ο όρος 'διχοτόμηση' ή 'διαχωρισμός' που αποτελούν ταμπού. Σε αυτή την περίπτωση, η επιλογή ήταν τα πράγματα «να μείνουν ως έχουν», που δεν φέρει τις αρνητικές υποδηλώσεις που έχει

η 'διχοτόμηση', αλλά υποδηλώνει το οικείο στάτους κβο, – με τους προφανείς περιορισμούς του αλλά επίσης και το πλεονέκτημα του γνώριμου (και έτσι χωρίς απρόβλεπτες παρακινδυνευμένες ενέργειες ή κινδύνους). Για πολλούς, η εναλλακτική πολιτική λύση της ομοσπονδίας θα αποτελούσε ένα επικίνδυνο «άλμα στο σκοτάδι», το οποίο θα οδηγήσει στη διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, την οποία οι Ελληνοκύπριοι έχουν θεωρήσει ως την "ασφαλή κιβωτό" της κοινότητας τους από το 1963.

Τα πιο πάνω αποτελέσματα καταδεικνύουν τι αισθάνονται οι Κύπριοι σχετικά με τις διάφορες επιλογές λύσης για το πολιτικό πρόβλημα. Είναι προφανές ότι τέτοιες απόψεις δεν είναι στατικές, αλλά ποικίλλουν ως συνέπεια των αλλαγών του πραγματικού κόσμου' όπως σημειώθηκε νωρίτερα, και θα τεκμηριωθεί περαιτέρω πιο κάτω, οι απόψεις των Κυπρίων άλλαξαν μετά από την αλλαγή ηγεσίας στην ελληνοκυπριακή πλευρά.

Η Έκθεση έχει αναφερθεί επίσης σε άλλους παράγοντες που ενδεχομένως να είχαν επηρεάσει τις αντιλήψεις των Κυπρίων – όπως τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος, τα μηνύματα που μεταβιβάζονταν από τα ΜΜΕ, το ρόλο των εξωτερικών δυνάμεων (όπως της ΕΕ, της Ελλάδας και της Τουρκίας), και ούτω καθεξής. Είναι επομένως σαφές γιατί οι απλοί αριθμοί μιας οποιασδήποτε έρευνας, παρόλο που μπορούν να αποτελούν καλούς δείκτες των απόψεων των ανθρώπων αναδήποτε στιγμή, δεν μπορούν να είναι ένας αξιόπιστος οδηγός στη διαμόρφωση πολιτικής.

Τα εμπειρικά δεδομένα πρέπει να τύχουν θεωρητικής επεξεργασίας και να τοποθετηθούν σε ένα κατάλληλο πλαίσιο προτού να εξαχθούν συμπεράσματα περί πολιτικής εφαρμογής. Παραδείγματος χάριν, οι πολιτικοί δεν μπορούν να υποθέσουν ότι επειδή σε έναν ιδιαίτερο χρόνο ή μια ιστορική συγκυρία, μια πλειοψηφία θεωρεί ότι «είναι καλύτερα να ανεγερθεί ένας τοίχος για να χωρίσει δύο κοινότητες», πρέπει να υιοθετήσουν αναγκαστικά τέτοιες απόψεις, και να τις μετατρέψουν σε πολιτικές. Μπορεί τέτοιες απόψεις να είναι αδικαιολόγητα επηρεασμένες

από βραχυπρόθεσμες ανησυχίες παρά από πιο σημαντικούς μακροπρόθεσμους παράγοντες.

Τα κοινωνικά γεγονότα, τελικά, είναι ανθρώπινες κατασκευές. Ως εκ τούτου το ζήτημα μπορεί να μην είναι να δώσει προσοχή κανείς σε αυτά που οι ενδιαφερόμενοι λένε, σε μια δεδομένη στιγμή αλλά στους λόγους για τους οποίους λένε αυτό που λένε. Οι πολιτικοί μπορεί να πρέπει να εργαστούν ώστε να αλλάξουν οι αντιλήψεις, παρά να τις δεχτούν ως θέσφατα και ως αμετάβλητα φυσικά δεδομένα 'γεγονότα' ή πραγματικότητες.

Στην περίπτωση της Κύπρου, οι απόψεις των συμμετεχόντων έχουν προφανώς επηρεαστεί, εκτός από τις ιδιαίτερες ιστορικές εξελίξεις και καταστάσεις, από τον κυρίαρχο ή επίσημο πολιτικό λόγο ή πραγματεία που εστιάζεται συνεχώς σε αυτό που είναι καλό για την εθνο-εθνική κοινότητά του κάθενος' γίνονται μεγάλες προσπάθειες για την κατάρριψη των απόψεων του αντιπάλου, και πολύ λίγα για να γίνουν κατανοητές οι ανησυχίες πίσω από τέτοιες απόψεις.

Οι ιστορικά προκαθορισμένοι ιδανικοί στόχοι κάθε κοινότητας φαίνονται να ασκούν μεγάλη επίδραση σε αυτά που θεωρούνται ως οι σύγχρονοι, ικανοποιητικοί συμβιβασμοί.

Γίνεται αναφορά / προσφυγή σε αρχές και μοντέλα, ακόμα κι αν δεν φαίνονται να ταιριάζουν με το συγκεκριμένο πρόβλημα: παραδείγματος χάριν, το πρότυπο της δημοκρατίας που υποστηρίζουν οι ελληνοκυπριακές θέσεις είναι του φιλελεύθερου, πλειοψηφικού είδους, ενώ είναι προφανές ότι στην περίπτωση της Κύπρου ταιριάζει καλύτερα ο τύπος της συναινετικής δημοκρατίας, βάση της οποίας πολλές σημαντικές αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται από τους αντιπροσώπους των διαφορετικών «μπλοκ» / «στυλοβατών» / «κοινοτήτων» που συναποτελούν την κοινωνία.

Την ίδια στιγμή, οι Τουρκοκύπριοι υιοθετούν μια ακραία κορπορατιστική εκδοχή του «συναινετικού» μοντέλου (αντί ενός πιο φιλελεύθερου τύπου), η οποία συνεπάγεται εθνικά-βασισμένες αποφάσεις σε όλους

τους τομείς της ζωής, και όχι μόνο σε εκείνες τις λίγες πτυχές ζωτικής σημασίας που θα ήταν ίσως απαραίτητες για τη διατήρηση της ταυτότητας ή της ακεραιότητάς τους ως κοινότητας.²¹⁰

Οι Ελληνοκύπριοι τονίζουν συχνά τα ομοσπονδιακά πρότυπα που πολύ λίγο σχετίζονται με τις πραγματικότητες της Κύπρου (όπως το αμερικάνικο, στο οποίο η εθνικότητα δεν παίζει κανένα ρόλο στον τρόπο που λειτουργεί το ομοσπονδιακό σύστημα) οι Τουρκοκύπριοι, από την άλλη, προωθούν ομοσπονδιακά πρότυπα που εμφανίζονται να είναι εύθραυστα (όπως το βελγικό, το οποίο έχει παρουσιάσει σημάδια ευθραυστότητας και αυξανόμενης αποσύνθεσης με το χρόνο).²¹¹

Ένα τελικό πρόβλημα φαίνεται να είναι το γεγονός ότι παρά τα πολλά χρόνια προφανούς συναίνεσης μεταξύ των ηγετών και στις δύο πλευρές, ότι ένα ομοσπονδιακό σύστημα θα αποτελέσει τη συμφωνηθείσα λύση στην Κύπρο, στην πράξη έχουν κάνει ελάχιστα για να προωθήσουν τη συμφωνία ως προς τις λεπτομέρειες που μπορεί να εμπεριέχει ένα τέτοιο σύστημα. Κάποιος θα μπορούσε ακόμη να πει ότι ως επί το πλείστον φαίνεται να συνομιλούν μόνο ως προς το ιδανικό, παρά να αποδέχονται πραγματικά και να εξηγούν στους απλούς πολίτες τις αρχές και, προ πάντων, το «πνεύμα» της ομοσπονδίας.²¹² Ως εκ τούτου δεν πρέπει να θεωρείται παράξενο το ότι οι Κύπριοι νέοι φαίνονται συγχυσμένοι, αναποφάσιστοι και αμφίθυμοι ως προς τις απόψεις τους. Πράγματι, οι ίδιοι οι νέοι στις συνεντεύξεις τους τόνισαν την ευθύνη που αποδίδουν στους πολιτικούς για την έλλειψη προόδου στην πορεία προς μια λύση. Εν τέλει οι ηγέτες δεν πρέπει να ακολουθούν τις απόψεις ή τις επιθυμίες των ανθρώπων, αλλά μάλλον να τους καθοδηγούν στη διαμόρφωση αυτών των θέσεων.

Οι Κύπριοι νέοι μπορούν επομένως να δικαιολογηθούν για το ότι δεν κατέχουν σαφείς απόψεις ως προς το ποια μπορεί να είναι η καλύτερη λύση σε ένα πολύ περίπλοκο πρόβλημα: αλλά βεβαίως, έχουν απόψεις τόσο σχετικά με τα πολλά οφέλη που μπορούν να προκύψουν από μια λύση, όσο και ως προς

αυτά που φαίνονται να είναι τα εμπόδια στην επίτευξη προόδου, καθώς επίσης και στον τρόπο με τον οποίο τέτοια εμπόδια μπορούν να υπερνικηθούν – που είναι ακριβώς τα ζητήματα που εξετάζονται στα υπόλοιπα τμήματα αυτού του Κεφαλαίου.

Οι Απόψεις των Νέων Σχετικά με τα Προκύπτοντα Οφέλη από μια Λύση στην Κύπρο

Φυσικά, οποιαδήποτε πιθανή λύση στο πολιτικό πρόβλημα που επηρεάζει το νησί θα επέφερε μια σειρά αλλαγών στις επικρατούσες οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές πραγματικότητες. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δεδομένα, στους συμμετέχοντες στην έρευνα παρουσιάσθηκε ένας κατάλογος με οφέλη που προβλέπεται ότι θα προκύψουν εάν στο εγγύς μέλλον επιλυθεί το Κυπριακό

Πρόβλημα. Σε ορισμένα οφέλη αποδόθηκαν σχετικά παρόμοιοι βαθμοί σπουδαιότητας τόσο από την ελληνοκυπριακή όσο και την τουρκοκυπριακή νεολαία.

Για παράδειγμα, αυτά περιλάμβαναν, ‘καλύτερες κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων’ (Ελληνοκύπριοι μέσος όρος= 3.24/θέση = 6, Τουρκοκύπριοι, μέσος όρος = 3.47/ θέση = 6) ‘η ελάττωση των πολιτικών εντάσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων’ (Ελληνοκύπριοι, μέσος όρος = 3.23 / θέση = 7, Τουρκοκύπριοι μέσος όρος = 3.39 / θέση= 8) ‘η δυνατότητα να ρυθμιστούν καλύτερα οι περιβαλλοντικοί πόροι του νησιού με έναν βιώσιμο τρόπο’ (Ελληνοκύπριοι, μέσος όρος= 3.21 / θέση= 8, Τουρκοκύπριοι, μέσος όρος = 3.39/ θέση = 9) ‘η υπερνίκηση των φόβων και των προκαταλήψεων προς την άλλη κοινότητα’ (Ελληνοκύπριοι, μέσος όρος= 3.18 / θέση = 9, Τουρκοκύπριοι, μέσος όρος= 3.35 / θέση = 10).

Ποια οφέλη προβλέπετε ότι θα προκύψουν εάν το Κυπριακό Πρόβλημα επιλυθεί αύριο; (Τα μέσα αποτέλεσμα ήταν 1 = διαφωνώ έντονα και 5 = συμφωνώ έντονα)	Ελληνο-κύπριοι (Μέσος όρος)	Ελληνο-κύπριοι (Θέση)
Ελεύθερη διακίνηση	3.85	1
Ένα βελτιωμένο περιβάλλον για τη δημοκρατία και την ελευθερία του λόγου	3.48	2
Η αποστρατικοποίηση του νησιού και η αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων	3.34	3
Επιστροφή των περιουσιών που χάθηκαν κατά τη διάρκεια των διαφόρων συγκρούσεων	3.29	4
Οικονομική ανάπτυξη και για τις δύο κοινότητες	3.26	5
Καλύτερες κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων	3.24	6
Ελάττωση των πολιτικών εντάσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων	3.23	7
Η δυνατότητα να ρυθμιστούν καλύτερα οι περιβαλλοντικοί πόροι του νησιού με έναν βιώσιμο τρόπο	3.21	8
Η υπερνίκηση των φόβων και των προκαταλήψεων προς την άλλη κοινότητα	3.18	9
Αποζημίωση και δικαιοσύνη για εκείνους που υπέφεραν από τη σύγκρουση στη Κύπρο	3.18	10
Περισσότερες ευκαιρίες εργασίας	3.11	11
Η αποκάλυψη της αλήθειας για τα εγκλήματα πολέμου που έχουν διαπραχθεί στο παρελθόν στην Κύπρο	3.09	12
Η δυνατότητα να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα κοινωνικά προβλήματα (όπως η εμπορία ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων και η διάδοση του HIV/AIDS)	3.02	13
Καλύτερες ευκαιρίες για εκπαίδευση	2.92	14
Δεν θα υπήρχε κανένα σημαντικό όφελος για την κοινότητα μου	2.92	15

Πίνακας 8.7α: Οφέλη ως αποτέλεσμα μια λύσης στο Κυπριακό πρόβλημα – Ελληνοκύπριοι

Συγχρόνως, υπήρξαν ορισμένα οφέλη για τα οποία οι Ελληνοκύπριοι αισθάνονταν έντονα και άλλα που ξεχώριζαν μεταξύ των Τουρκοκύπριων που συμμετείχαν.

Οι Ελληνοκύπριοι επέδειξαν ισχυρότερα επίπεδα συμφωνίας σε δηλώσεις που τόνιζαν τα οφέλη της ελευθερίας της διακίνησης, της αποστρατικοποίησης και της επιστροφής της περιουσίας. Στην πραγματικότητα, η ελεύθερη διακίνηση ήταν το πρωταρχικό όφελος για τους Ελληνοκυπρίους (μέσος όρος 3.85) – αυτό έλαβε την τέταρτη θέση μεταξύ των Τουρκοκυπρίων (μέσος όρος 3.60). Αυτό απεικονίζει την άποψη των Ελληνοκυπρίων όσον αφορά την μετά το 1974 κατάσταση ως ένα βίαιο διαχωρισμό της χώρας, που προκάλεσε τον αποκλεισμό τους από ένα μέρος του νησιού που είναι δικαιωματικά δικό τους – κατά συνέπεια η δική τους άποψη για μια λύση προϋποθέτει την επανανοποίηση του νησιού και την αποκατάσταση του δικαιώματος της ελεύθερης πρόσβασης σε ολόκληρη τη χώρα. Οι Τουρκοκύπριοι τείνουν να θεωρούν

τον διαχωρισμό ως ένα απαραίτητο κακό και έτσι θεωρούν την μελλοντική λύση ως μια αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων – οι οποίες θα ζουν «δίπλα-δίπλα» αλλά χωρίς να συναρθώνονται στον ίδιο χώρο: οι περιορισμοί στην ελεύθερη διακίνηση, κατακρίνονται και από τους Τουρκοκυπρίους, αλλά σε λιγότερο βαθμό, σε σύγκριση με το πώς αισθάνονται οι Ελληνοκύπριοι (δεδομένου ότι για πολλούς αντιμετωπίζονται ως η τιμή που πρέπει να πληρωθεί για μια ενισχυμένη ασφάλεια).

Ένα βελτιωμένο περιβάλλον για τη δημοκρατία και την ελευθερία του λόγου ήταν το δεύτερο πλέον σημαντικό όφελος σύμφωνα με τους Ελληνοκυπρίους (μέσος όρος: 3.48) – αυτό έλαβε την έβδομη θέση μεταξύ των Τουρκοκυπρίων (μέσος όρος 3.44). Η αποστρατικοποίηση του νησιού έλαβε την τρίτη θέση μεταξύ των Ελληνοκυπρίων (μέσος όρος 3.34) – αντίθετα, αυτό έλαβε τη δεύτερη από το τέλος θέση, μεταξύ των Τουρκοκυπρίων (μέσος όρος 3.12).

Ποια οφέλη προβλέπετε ότι θα προκύψουν εάν το Κυπριακό Πρόβλημα επιλυθεί αύριο; (Τα μέσα αποτέλεσμα ήταν 1 = διαφωνώ έντονα και 5 = συμφωνώ έντονα)	Τουρκο- κύπριοι (Μέσος όρος)	Τουρκο- κύπριοι (Θέση)
Περισσότερες ευκαιρίες εργασίας	3.73	1
Οικονομική ανάπτυξη και για τις δύο κοινότητες	3.69	2
Καλύτερες ευκαιρίες για εκπαίδευση	3.61	3
Ελευθερία διακίνησης	3.60	4
Η δυνατότητα να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά κοινωνικά προβλήματα (όπως η εμπορία ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων και η διάδοση του HIV/AIDS)	3.49	5
Καλύτερες κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων	3.47	6
Ένα βελτιωμένο περιβάλλον για τη δημοκρατία και την ελευθερία λόγου	3.44	7
Ελάττωση των πολιτικών εντάσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων	3.39	8
Η δυνατότητα να ρυθμιστούν καλύτερα οι περιβαλλοντικοί πόροι του νησιού με έναν βιώσιμο τρόπο	3.39	9
Η υπερνίκηση των φόβων και των προκαταλήψεων προς την άλλη κοινότητα	3.35	10
Αποζημίωση και δικαιοσύνη για εκείνους που υπέφεραν από τη σύγκρουση της Κύπρου	3.30	11
Επιστροφή των περιουσιών που χάθηκαν κατά τη διάρκεια των διαφόρων συγκρούσεων	3.26	12
Η αποκάλυψη της αλήθειας για τα εγκλήματα πολέμου που έχουν διαπραχτεί στο παρελθόν στη Κύπρο	3.20	13
Η αποστρατικοποίηση του νησιού και η αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων	3.12	14
Δεν θα υπήρχε κανένα σημαντικό όφελος για την κοινότητά μου	2.76	15

Πίνακας 8.7 (β): Οφέλη ως αποτέλεσμα μιας λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα - Τουρκοκύπριοι

Προφανώς ένα μεγάλο μέρος της στάσης των Ελληνοκυπρίων αφορά την αντίληψη τους όσον αφορά τον τουρκικό στρατό, ως την κύρια αιτία της διαίρεσης – και προκειμένου να εξασφαλιστεί η απόσυρση του, θα ήταν έτοιμοι για την πλήρη αποστρατικοποίηση.

Αντίθετα, για τους Τουρκοκυπρίους, ο τουρκικός στρατός θεωρείται ως μια πηγή ασφάλειας που δεν θα ήθελαν να την δουν να αποσύρεται, γεγονός που εξηγεί γιατί πολύ λιγότεροι Τουρκοκύπριοι ευνοούν την αποστρατικοποίηση. Η 'επιστροφή περιουσιών που χάθηκαν κατά τη διάρκεια των διαφόρων συγκρούσεων' θεωρήθηκε επίσης ως ένα σημαντικό όφελος μεταξύ των Ελληνοκυπρίων σε σύγκριση με τους Τουρκοκυπρίους (κατέλαβε την τέταρτη θέση μεταξύ των ΕΚ και την δωδέκατη μεταξύ των ΤΚ). Και πάλιν, αυτό πρέπει να προέρχεται από την Τουρκοκυπριακή εμμονή σε δύο χωριστές περιοχές / διζωνικότητα ως ένα ζωτικής σημασίας χαρακτηριστικό ενός μελλοντικού διακανονισμού το οποίο συνεπάγεται ότι η αποκατάσταση της ιδιοκτησίας (και στις δύο πλευρές) δεν μπορεί να έχει προτεραιότητα.

Υπάρχουν και οικονομικές διαφορές μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας με την τελευταία να είναι πολύ πιο πίσω από την πρώτη. Συν αυτού, υπάρχουν πιο υψηλά επίπεδα ανεργίας στην τουρκοκυπριακή κοινότητα – ειδικά μεταξύ των νέων. Ως εκ τούτου δεν ήταν παράξενο ότι οι δύο σημαντικότερες θετικές εκβάσεις μιας λύσης που υποδείχθηκαν από την τουρκοκυπριακή νεολαία ήταν οι μεγαλύτερες ευκαιρίες εργασίας και η οικονομική ανάπτυξη και για τις δύο κοινότητες. Και τα δύο αυτά οφέλη ήταν λιγότερο σημαντικά για την ελληνοκυπριακή νεολαία.

Οι βελτιωμένες ευκαιρίες εκπαίδευσης αντιπροσώπευσαν ένα άλλο σημαντικό πλεονέκτημα ως αποτέλεσμα μιας πιθανής λύσης και έλαβαν την τρίτη θέση μεταξύ των Τουρκοκυπρίων (αυτό θεωρήθηκε ένα από τα λιγότερο σημαντικά οφέλη μεταξύ των Ελληνοκυπρίων). Σε ένα μεγάλο βαθμό αυτό πρέπει να αφορά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η τουρκοκυπριακή νεολαία όσον αφορά την πρόσβαση στην εκπαίδευση στις δυτικές χώρες – ως αποτέλεσμα της

μη-αναγνώρισης της «ΤΔΒΚ» και των ιδρυμάτων της, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών. Η δυνατότητα να τύχουν της κατάλληλης εξέτασης και να επιλυθούν τα κοινωνικά προβλήματα ήταν επίσης σημαντική για την τουρκοκύπρια νεολαία.

Τα πιο πάνω συμπεράσματα παρουσιάζουν μια χαρακτηριστική διαφοροποίηση μεταξύ των απόψεων των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκύπριων νέων όσον αφορά τα πιθανά οφέλη μιας άμεσης λύσης στο πρόβλημα της Κύπρου, απόψεις που απεικονίζουν τις τρέχουσες πραγματικότητες της κάθε κοινότητας αντίστοιχα.

Η Γνώμη των Νέων Σχετικά με τα Κύρια Εμπόδια στην Εύρεση μιας Λύσης

Εκτός από το προφανές εδαφικό εμπόδιο (την Πράσινη Γραμμή), οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι περιέγραψαν διάφορα άλλα εμπόδια, τα οποία βλέπουν ως προβλήματα στο να κτιστούν γέφυρες, αναγκάζοντας και τις δύο κοινότητες να ζήσουν ξεχωριστά.²¹³ Αυτά τα εμπόδια περιλαμβάνουν τη θρησκεία, τη γλώσσα, τις πολιτικές απόψεις για τα γεγονότα του παρελθόντος και την ιστορία, την προκατάληψη και το αίσθημα ανωτερότητας των Ελληνοκυπρίων, την παρουσία Τούρκων από την Τουρκία στο βόρειο μέρος της Κύπρου, τις διαφορές στον τρόπο ζωής και στην έλλειψη προηγούμενης επαφής. Πολλοί Κύπριοι νέοι ένιωθαν ότι οι δύο κοινότητες δεν θα μπορούσαν να ξαναζήσουν μαζί ως αποτέλεσμα των μεγάλων διαφορών που αντιλαμβάνονταν ότι υπάρχουν μεταξύ των δύο κυρίαρχων **θρησκειών** στο νησί, του Χριστιανισμού και του Ισλαμισμού. Οι Τουρκοκύπριοι, ιδιαίτερα, θεωρούσαν ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία είχε ιστορικά αρνητική επιρροή στη στάση των Ελληνοκυπρίων έναντι της κοινότητας τους.

Η [Ελληνορθόδοξη] Εκκλησία είναι πολύ σημαντική· νομίζω ότι οι νέοι επηρεάζονται από τη [Ελληνορθόδοξη] Εκκλησία. Πώς μπορείς να περιμένεις να χτίσεις καλύτερες σχέσεις όταν συνεχίζουν όλοι αυτοί οι σημαντικοί [σε σχέση με την Εκκλησία] άνθρωποι [όπως ο Αρχιεπίσκοπος και οι Επίσκοποι] να λένε

αρνητικά πράγματα για την άλλη πλευρά:

[Τουρκοκύπριος, 17-24 ετών]²¹⁴

Περίπου 31% των Ελληνοκυπρίων και 33% των Τουρκοκύπριων νέων που συμμετείχαν στην έρευνα «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» με τη δήλωση ότι «η θρησκεία λειτουργεί ως ένα εμπόδιο σε μια ειρηνική λύση στο Κυπριακό πρόβλημα», ενώ περίπου το ένα τρίτο των Τουρκοκυπρίων (31%) και το 41% των Ελληνοκυπρίων διαφώνησαν με αυτό. Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες (27% των Ελληνοκυπρίων και 36% των Τουρκοκυπρίων) ούτε συμφώνησαν ούτε διαφώνησαν με αυτό.

Σε ένα μικρότερο βαθμό, η **γλώσσα** θεωρήθηκε ως ένα εμπόδιο μεταξύ των δύο κοινοτήτων αφού μόνο μια μειονότητα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων μιλούν αντίστοιχα, τουρκικά ή ελληνικά. Πολλοί Κύπριοι νέοι θεώρησαν ότι αυτό ήταν ένα εμπόδιο το οποίο με την πάροδο του χρόνου θα μπορούσε να υπερικηθεί.

Όταν πέρασα στην άλλη πλευρά, δεν αισθάνθηκα ποτέ ανασφαλής... Νομίζω ότι μπορούμε να ζήσουμε μαζί... το μόνο πρόβλημα είναι η γλώσσα... δεν μπορούμε να μιλήσουμε ο ένας στον άλλο... αλλά θα δούμε ότι στο μέλλον οι άνθρωποι θα μάθουν σταδιακά ο ένας τη γλώσσα του άλλου. Εκείνοι που εργάζονται εκεί [στο νότο], ακόμη και εκείνοι που δεν ξέρουν καθόλου ελληνικά, σταδιακά μαθαίνουν τη γλώσσα – εξαρτάται από τις σχέσεις [μεταξύ των δύο κοινοτήτων].

[Τουρκοκύπριος, 17-24 ετών]

Τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι νέοι θεώρησαν ότι **οι πολωμένες απόψεις** που υπάρχουν για τα γεγονότα του παρελθόντος ήταν μεταξύ των πιο μεγάλων εμποδίων για την δυνατότητα ειρηνικής συνύπαρξης των δύο κοινοτήτων. Οι Κύπριοι νέοι ανέφεραν διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των γονέων και άλλων οικογενειακών μελών, των σχολείων και των ΜΜΕ, ως υπεύθυνους για τη διαιώνιση των *πολωτικών, και συχνά αρνητικών, ιδεών και στάσεων* για τα μέλη της άλλης κοινότητας.

Απλά, από αυτά που ακούω, δεν θέλω να έχω κανένα πάρε-δώσε με εκείνη την ράτσα [...] Καλά, ίσως οι άνθρωποι οι ίδιοι δεν φταίνε,

αλλά ο τρόπος που μεγαλώσαμε [αυτά που διδαχθήκαμε] είναι ότι «ο Τούρκος είναι ο εχθρός μας», με τον οποίο δεν μπορούμε να γίνουμε φίλοι πλέον.

[Ελληνοκύπριος, 16, μαθητής, αστική Λεμεσός]

Οι άνθρωποι προτιμούν να μιλούν αρνητικά για τις σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Νομίζω ότι αυτό είναι επειδή αισθάνονται απογοητευμένοι· δεν βλέπουν οποιαδήποτε ελπίδα για μια λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα.

[Τουρκοκύπρια, 17, μαθήτρια γυμνασίου, αγροτική Κερύνεια]

Ένας γονιός μπορεί να πει στο παιδί του ότι 'τα χάσαμε όλα, έχουν πάρει το σπίτι μας και τα υπάρχοντα μας...' το παιδί μπορεί να το ακούει αυτό σε όλη του τη ζωή...

[Ελληνοκύπριος, 14-18 ετών]

Όταν πλησιάζουμε την επέτειο του πολέμου, [τα ελληνοκυπριακά ΜΜΕ] συζητούν τα κακά που μας έκαναν· ότι μας σκότωναν και παρόμοια...

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Πιστεύω ότι φταίνε και οι γονείς λίγο, και ο τρόπος που εκπαιδεύομαστε, και αυτά που ακούμε πάντα στις ειδήσεις [...] ότι αυτός είναι ο εχθρός [...] πιστεύω ότι οι αντιλήψεις μας πρέπει να αλλάξουν γενικά, μαζί με οτιδήποτε μας περιτριγυρίζει, [που μας εμφυτεύει] αυτές τις αρνητικές αντιλήψεις.

[Ελληνοκύπρια, 16, μαθήτρια, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Μερικοί Τουρκοκύπριοι πιστεύουν ότι οι Ελληνοκύπριοι βλέπουν την κοινότητά τους με περισσότερο σεβασμό, και κατά συνέπεια, υποτιμούσαν τους Τουρκοκυπρίους· ακόμη, μερικοί Ελληνοκύπριοι νέοι αναγνώρισαν ότι κάποια μέλη της κοινότητάς τους είχαν **αποδοκιμαστικές απόψεις** για την τουρκοκυπριακή κοινότητα οι οποίες συνόρευαν με την προκατάληψη, ή ακόμα και το ρατσισμό. Οι Κύπριοι νέοι αισθάνονται ότι τέτοιες στάσεις, αποτρέπουν τις δύο κοινότητες από να προσεγγίσουν με ευκολία η μια την άλλη.

Νομίζω ότι αυτό [η υπερνίκηση των εμποδίων] δεν θα συμβεί επειδή οι Ελληνοκύπριοι θεωρούν τους εαυτούς τους ως ανώτερους από τους Τούρκους. Αυτό δεν είναι μόνο η δική μου

πεποίθηση, πολλοί άνθρωποι νομίζουν το ίδιο.

[Τουρκοκύπριος/α, 17-24 ετών]

Πιο ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι μερικοί Ελληνοκύπριοι θεωρούν ότι οι δύο κύριες εθνικές κοινότητες δεν θα μπορούσαν να έρθουν κοντά εξ αιτίας των πολυάριθμων πολιτιστικών διαφορών μεταξύ τους. Δήλωσαν ότι «δεν είχαν τίποτα κοινό» με τους Τουρκοκυπρίους και ότι οι οποιοσδήποτε επαφές μαζί τους δεν θα είχαν οποιαδήποτε έννοια ή σημασία. Σε ένα μεγάλο βαθμό, εκτός από τα αρνητικά στερεότυπα που ενσταλάζονται από τους διάφορους παράγοντες κοινωνικοποίησης από την αρχή της ζωής τους, τέτοιες αντιλήψεις προέρχονται από μια ζωή περιορισμένης επαφής με τα μέλη της άλλης κοινότητας· αποτέλεσμα, περιορισμένης ή προκατειλημμένης γνώσης για τον άλλο, η οποία μεταφράζεται σε απροθυμία να γνωρίσουν ο ένας τον άλλο.

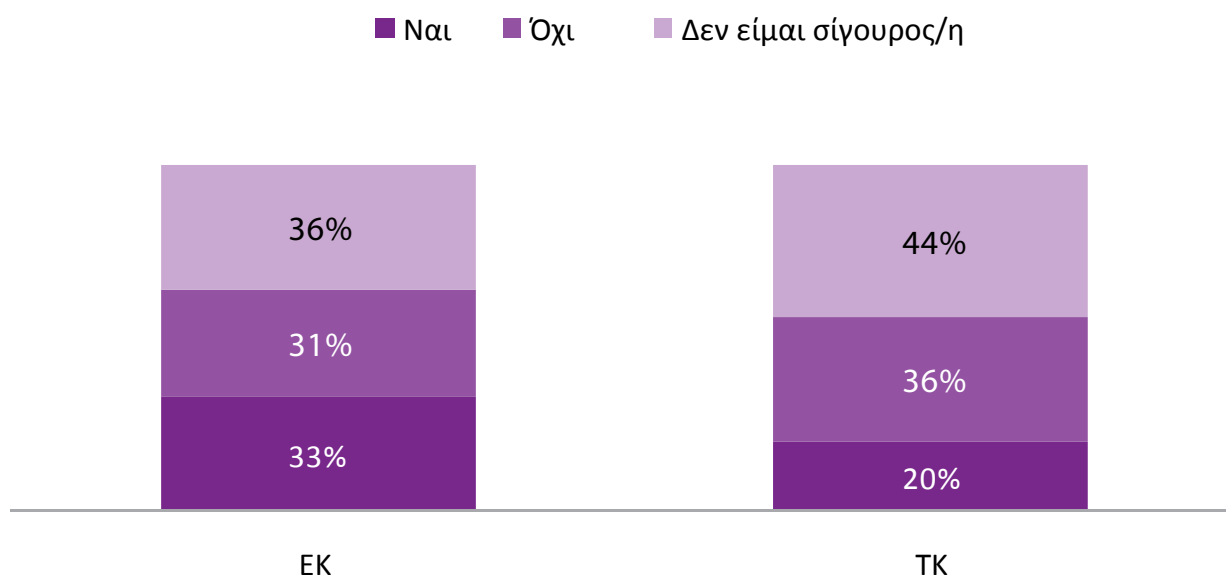
Υπερνικώντας τα Εμπόδια Μεταξύ των Δύο Κοινοτήτων

Οι Κύπριοι νέοι που συμμετέχουν στην ΕΦΝ₁ ρωτήθηκαν εάν θεωρούσαν ή όχι ότι οι Κύπριοι

θα μπορούσαν να υπερνικήσουν τα εμπόδια που τους ανάγκασαν να ζουν χωρισμένοι. Περίπου το ένα τρίτο των Ελληνοκύπριων συμμετέχοντων (33%) ήταν αισιόδοξο ότι οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι θα μπορούσαν να υπερνικήσουν τα εμπόδια που τους αναγκάζουν να ζουν χωριστά μεταξύ των Τουρκοκύπριων συμμετέχοντων, μόνο το ένα πέμπτο (20%) θεωρούσε ότι αυτό ήταν δυνατό.

Και πάλιν, η διαφορά στις αντιλήψεις πρέπει να αφορά τα διαφορετικά κυρίαρχα αφηγήματα στις δύο κοινότητες. Ένα άλλο τρίτο των Ελληνοκυπρίων (31%) ήταν πιο απαισιόδοξο, θεωρώντας ότι τα εμπόδια μεταξύ των μελών και των δύο κοινοτήτων δεν θα μπορούσαν να υπερνικηθούν· τέλος, λίγοι περισσότεροι από το ένα τρίτο (36%) δεν ήταν βέβαιοι. Η αβεβαιότητα ήταν το κυρίαρχο συναίσθημα μεταξύ των Τουρκοκυπρίων, δεδομένου ότι 44% των συμμετέχοντων ήταν αβέβαιοι ως προς το εάν τα υπάρχοντα εμπόδια θα μπορούσαν να ξεπεραστούν και άλλο ένα τρίτο (36%) αισθανόταν σίγουρο ότι τα εμπόδια δεν θα μπορούσαν να υπερνικηθούν. Είναι ενδιαφέρον ότι, γενικά, η αβεβαιότητα ήταν η κυρίαρχη στάση και στις δύο κοινότητες.

Θεωρείτε ότι οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι μπορούν να υπερνικήσουν τα εμπόδια που τους αναγκάζουν να ζουν χωριστά;

Πίνακας 8.8: Δυνατότητα να ξεπεραστούν τα εμπόδια που συμβάλλουν στο διαχωρισμό – ΕΦΝ₁

Οι συμμετέχοντες που πίστευαν ότι τα εμπόδια μεταξύ των δύο κοινοτήτων θα μπορούσαν να ξεπεραστούν, κλήθηκαν να δείξουν πώς θα μπορούσε να γίνει αυτό. Οι απαντήσεις του ελληνοκυπριακού δείγματος αντιστοιχούσαν με εκείνες του τουρκοκυπριακού δείγματος, παρουσιάζοντας ένα σπάνιο βαθμό συμφωνίας.

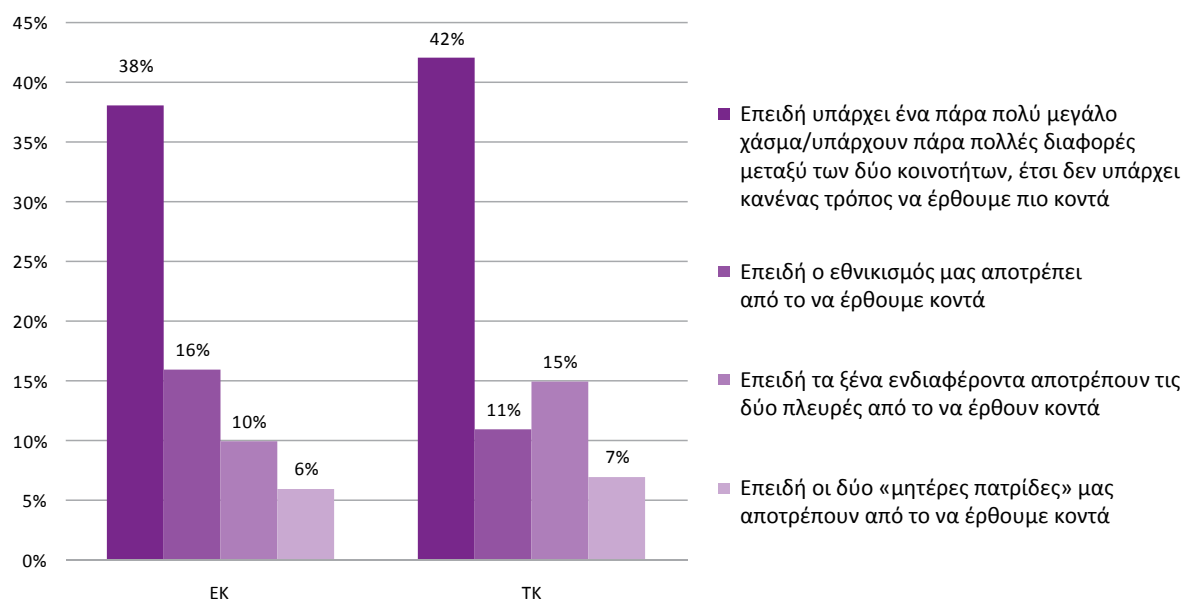
Η επικοινωνία και ο διάλογος μεταξύ των πολιτών των δύο κοινοτήτων εμφανίστηκαν να είναι η προτιμώμενη μέθοδος για να ξεπεραστούν τα εμπόδια μεταξύ όλων των συμμετεχόντων (19% Ελληνοκύπριοι· 9% Τουρκοκύπριοι). Η επικοινωνία και ο διάλογος μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων επιλέχτηκαν από ελαφρώς λιγότερους συμμετέχοντες (14% Ελληνοκύπριοι· 7% Τουρκοκύπριοι). Η επόμενη επιλογή που επιλέχτηκε ήταν ότι οι δύο κοινότητες θα μπορούσαν να έρθουν πιο κοντά μέσω των πρωτοβουλιών που επιτρέπουν στα άτομα να έρθουν κοντά και να συνεργαστούν σε συγκεκριμένα προγράμματα (11% Ελληνοκύπριοι· 7% Τουρκοκύπριοι).

Οι συμμετέχοντες που πίστευαν ότι τα εμπόδια μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων δεν θα μπορούσαν να

υπερνηκηθούν, κλήθηκαν να επιλέξουν ποιόν θεωρούσαν ως τον σημαντικότερο λόγο γιατί αυτό να είναι έτσι. Για άλλη μια φορά, προέκυψε ένα παρόμοιο μοτίβο απαντήσεων. Ο σημαντικότερος λόγος που επιλέχτηκε και από τους νέους και των δύο κοινοτήτων ήταν «επειδή υπάρχει ένα πάρα πολύ μεγάλο χάσμα [υπάρχουν πάρα πολλές διαφορές] μεταξύ των δύο κοινοτήτων», οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι «δεν υπάρχει κανένας τρόπος για να έρθουν κοντά» (38% των Ελληνοκυπρίων· 42% Τουρκοκυπρίων).

Ο δεύτερος δημοφιλέστερος λόγος μεταξύ των Ελληνοκυπρίων ήταν «επειδή ο εθνικισμός μας αποτρέπει από το να έρθουμε κοντά» (16% των Ελληνοκυπρίων· ένα χαμηλότερο ποσοστό των Τουρκοκυπρίων, 11%, επέλεξε το ίδιο), ενώ μεταξύ των Τουρκοκυπρίων το δεύτερο σημαντικό εμπόδιο ήταν «επειδή τα ξένα συμφέροντα αποτρέπουν τις δύο πλευρές από το να έρθουν μαζί» (15% Τουρκοκύπριοι· 10% Ελληνοκύπριοι). Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, ο λιγότερο αναφερόμενος λόγος από την ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή νεολαία ήταν «επειδή οι δύο «μητέρες πατρίδες» (Ελλάδα και Τουρκία, αντίστοιχα) μας αποτρέπουν από να έρθουμε κοντά» (6% Ελληνοκύπριοι 7% Τουρκοκύπριοι).

Εάν απαντήσατε «όχι» ή « δεν είμαι βέβαιος/η» στην πιο πάνω ερώτηση, γιατί κάνατε αυτή την επιλογή;

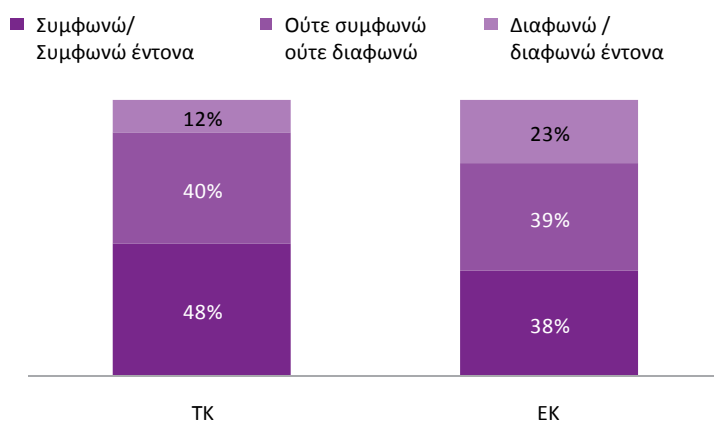

Πίνακας 8.9: Λόγοι για τους οποίους δεν είμαστε ικανοί να ξεπεράσουμε εμπόδια

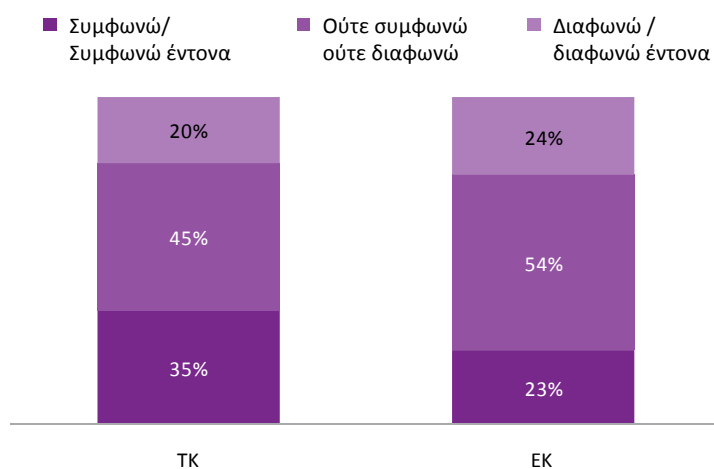
Λαμβάνοντας υπόψη τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι Κύπριοι νέοι, οι συμμετέχοντες στην ΕΦΝ₁ ρωτήθηκαν εάν αισθανόντουσαν ή όχι ότι, γενικά τόσο η

ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία ενδιαφερόντουσαν για το κτίσιμο γεφυρών με τα μέλη της άλλης κοινότητας. Οι απαντήσεις παρουσιάζονται πιο κάτω:

α) Οι Ελληνοκύπριοι νέοι δεν ενδιαφέρονται για κτίσιμο γεφυρών μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων

β) Οι Τουρκοκύπριοι νέοι δεν ενδιαφέρονται για το κτίσιμο γεφυρών μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων

Πίνακας 8.10: Ενδιαφέρον για το κτίσιμο γέφυρων μεταξύ των δύο κοινοτήτων

Το ότι σχεδόν οι μισοί Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν ήταν αβέβαιοι/αναποφάσιμοι για τις προθέσεις της νεολαίας της άλλης κοινότητας, μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι, πέντε χρόνια μετά από το άνοιγμα των σημείων ελέγχου, η επαφή μεταξύ των μελών και των δύο κοινοτήτων παραμένει περιορισμένη στη συχνότητα και επιφανειακή στη φύση (όπως η παρουσία στα ίδια καταστήματα και εστιατόρια) – ως εκ τούτου

η κατανόηση της συμπεριφοράς του ενός από τον άλλο φαίνεται δύσκολη. Περιπλέκεται δε περαιτέρω από τα συγκρουόμενα μηνύματα που διαβιβάζονται μέσω της οικογένειας, των φίλων, των σχολείων και των ΜΜΕ, η μπερδεμένη τοποθέτηση της ελληνοκυπριακής νεολαίας δεν αποτελεί έκπληξη. Αφ' ετέρου η απάντηση της τουρκοκυπριακής νεολαίας, πιο σίγουρη για την απροθυμία των Ελληνοκυπρίων να χτίσουν γέφυρες, φαίνεται να καθοδηγείται

από την έκβαση του δημοψηφίσματος του 2004: το ηχηρό 'όχι' στο σχέδιο Αναν από την ελληνοκυπριακή κοινότητα έχει ερμηνευθεί από πολλούς Τουρκοκύπριους ως ο δυνατός ήχος μια πόρτας που έχει κλείσει – η καλύτερη απόδειξη ότι οι Ελληνοκύπριοι δεν ενδιαφέρονται για το κτίσιμο γεφυρών με τους Τουρκοκύπριους.

Οι σε βάθος συνεντεύξεις έριξαν περαιτέρω φως στους λόγους για τους οποίους οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι ήταν διστακτικοί να διορθώσουν τα πράγματα μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Καταρχήν, οι Κύπριοι νέοι έδειξαν ότι ενώ θα ήταν έτοιμοι να λάβουν μέτρα προς τη συμφιλίωση, οι ενέργειες των ηγετών τους και η ανικανότητα των τελευταίων να φτάσουν σε μια λύση αποθάρρυναν τους νέους από την προσπάθεια να έρθουν πιο κοντά ο ένας στον άλλο:

Τόσο η δική μας όσο και η δική τους νεολαία φαίνεται να ενδιαφέρεται [για να χτίσει γέφυρες]. Αλλά το πρόβλημα είναι οι ηγέτες μας, ο ένας λέει αυτό και ο άλλος λέει κάτι άλλο... σίγουρα δεν βρίσκουν τη λύση.

[Ελληνοκύπριος, 14-18 ετών]

Πολλοί Τουρκοκύπριοι νέοι πίστευαν ότι οι Ελληνοκύπριοι συνομήλικοι τους δεν ενδιαφέρονται να έρθουν πιο κοντά και να βρουν κάποια λύση δεδομένου ότι, κατά την άποψή τους, οι Ελληνοκύπριοι δεν είχαν πολλά να κερδίσουν από μια πιθανή λύση:

[Οι Ελληνοκύπριοι δεν θέλουν μια λύση] επειδή δεν έχουν μεγάλο πρόβλημα. Αλλά εμείς έχουμε μεγάλα προβλήματα: Κανένας δεν μας αναγνωρίζει... Η οικονομία μας δεν είναι ανεπτυγμένη... Γι'αυτό θέλουμε μια λύση.

[Τουρκοκύπριοι, 17-24 ετών]

Νομίζω ότι οι Τουρκοκύπριοι έχουν περισσότερους λόγους να λύσουν το Κυπριακό Πρόβλημα... επειδή χρειάζονται μια λύση για μια καλύτερη οικονομία, και βελτιωμένα δικαιώματα... αλλά οι Ελληνοκύπριοι τα έχουν ήδη όλα αυτά – πώς μπορούμε να τους περιμένουμε να δεχτούν οτιδήποτε;

[Τουρκοκύπριοι, 17-24 ετών]

Οι Τουρκοκύπριοι νέοι αναφέρθηκαν στην

έκβαση του δημοψηφίσματος του 2004 ως απόδειξη για το ότι οι Ελληνοκύπριοι δεν νοιάζονται για μια λύση:

Οι Τουρκοκύπριοι είπαν «Ναι» στο Σχέδιο Ανάν. Αλλά [οι Ελληνοκύπριοι] είπαν «Όχι». Αυτό δείχνει ότι, δεν θέλουν καμιά λύση.

[Τουρκοκύπριος/α, 17-24 ετών]

Αυτή την άποψη βεβαίως δεν την συμμερίζονταν όλοι. Παραδείγματος χάριν, μερικοί Τουρκοκύπριοι θεωρούσαν ότι οι Ελληνοκύπριοι θα ήταν υπέρ μιας λύσης που θα έφερνε περισσότερη ασφάλεια στην κοινότητά τους, ζητώντας την αποχώρηση του τουρκικού στρατού, που βρίσκεται εδώ από το 1974.²¹⁵

Δεν συμφωνώ [ότι οι Ελληνοκύπριοι δεν θα είχαν κανένα σημαντικό κέρδος από μια λύση]: φοβούνται τον τουρκικό στρατό, γι'αυτό θέλουν να λύσουν το Κυπριακό Πρόβλημα.

[Τουρκοκύπριος, 17-24 ετών]

Ένας αριθμός Κυπρίων νέων επέδειξε ενδιαφέρον για το γεφύρωμα της διαίρεσης. Ως ένα ορισμένο βαθμό, αυτό το ενδιαφέρον φαίνεται να οδηγείται από την περιέργειά τους να γνωρίσουν νέους από την άλλη κοινότητα, αναγνωρίζοντας ότι αυτό θα ήταν ένας τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαν να υπερνικήσουν τον παράγοντα άγνοιας που υπήρξε εμπόδιο στην επικοινωνία μεταξύ των δύο πλευρών:

Προσωπικά, θα επιθυμούσα να τους γνωρίσω [τους Τουρκοκύπριους]: Θα επιθυμούσα να τους μιλήσω και να ακούσω τις πεποιθήσεις τους σχετικά με τα γεγονότα που συνέβησαν μεταξύ των δύο κοινοτήτων μας... τι συνέβη για να μας κάνει να έρθουμε στο σημείο που είμαστε τώρα.

[Ελληνοκύπριος, 14-18 ετών]

Δεν έχω Ελληνοκύπριους φίλους αλλά θέλω να έχω [μερικούς], τους οποίους μπορώ να συναντήσω στις κοινές δραστηριότητες. Θέλω πραγματικά να μάθω περισσότερα πράγματα για αυτούς.

[Τουρκοκύπριος, 17-24 ετών]

Θα επιθυμούσα να μάθω για τον τρόπο ζωής τους.

[Ελληνοκύπριος, 14-18 ετών]

Άλλοι υπογράμμισαν τα βασικά αυτών που νόμιζαν ότι θα ήταν προϋποθέσεις για να έρθουν οι δύο κοινότητες πιο κοντά ή μια στην άλλη· αυτά συμπεριλάμβαναν το να απλώσουν το χέρι στην άλλη κοινότητα και να δοθεί ένα τέλος στη διάδοση της έχθρας:

Για να σε πλησιάσει κάποιος/α πρέπει να δείξεις ότι είσαι προσιτός/η... πρέπει να το δείξεις αυτό... πώς μπορείς όταν δεν τους πλησιάζεις;

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 χρονών]

Η αγάπη, μόνο η αγάπη μπορεί να μας σώσει. [Για] τόσα χρόνια διαδίδουν την έχθρα, ιδιαίτερα οι πολιτικοί και από τις δύο πλευρές, και παρουσιάζουν τα γεγονότα με υποκειμενικό τρόπο. Βλέπεις ένα σύνολο πραγμάτων στην ιστορία της τουρκοκυπριακής κοινότητας και άλλα πράγματα στην ιστορία εδώ. Επομένως, ως Κύπριοι, δεν ξέρουμε την «αντικειμενική αλήθεια» – γι'αυτό κάθε ένας μένει με «την αλήθειά του», και την χρησιμοποιεί αρνητικά.

[Ελληνοκύπριος/α, 17-24 χρονών]

Μια Νέα Κυβέρνηση και μια Ανανεωμένη Προσπάθεια για μια Λύση

Οι προεδρικές εκλογές του 2008 στη Κυπριακή Δημοκρατία σημείωσαν τον ερχομό στην εξουσία μιας νέας κυβέρνησης, η οποία φάνηκε έτοιμη να προβεί σε ανανεωμένες προσπάθειες προς την εύρεση μιας μόνιμης λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα. Η ΕΦΝ₁ έλαβε χώρα λίγο πριν αναλάβει τα καθήκοντα της η νέα κυβέρνηση. Προκειμένου να εξετάσει εάν αυτή η αλλαγή στην κυβέρνηση είχε οποιαδήποτε επίδραση στις αντιλήψεις των νέων Κυπρίων, περίπου πέντε μήνες μετά από την ανάληψη της εξουσίας από την νέα κυβέρνηση, πραγματοποιήθηκε μια συμπληρωματική έρευνα (ΕΦΝ₂), προσφέροντας ένα νέο σύνολο στοιχείων, που χρησιμεύουν ως ένα πρόσθετο συστατικό του Προγράμματος Διαλόγου της Κυπριακής Νεολαίας.

Ως μέρος της έρευνας που ακολούθησε, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν εάν θεωρούσαν ότι η νέα κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας είχε εντείνει τις προσπάθειες προς την επίτευξη μιας λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα. Όλως

παραδόξως, λιγότεροι από το ένα τρίτο (27%) των Ελληνοκύπριων και των Τουρκοκύπριων που συμμετείχαν εμφανίστηκαν να πιστεύουν ότι αυτή ήταν πράγματι η περίπτωση.²¹⁶ Αυτοί που ήταν πιο θετικοί στην αξιολόγηση τους, ένιωθαν ότι τώρα υπήρχε καλύτερη πολιτική ατμόσφαιρα, ως αποτέλεσμα της στάσης του νεοεκλεγέντος προέδρου που ήταν περισσότερο υπέρ της συμφιλίωσης.

Με τον Χριστόφια ως Πρόεδρο μπορούμε να κινηθούμε πιο μπροστά, γι'αυτό και το σύνθημά του ήταν «Κοιτάζω Μπροστά».

[Ελληνοκύπριος, 23, φοιτητής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Η ατμόσφαιρα είναι διαφορετική σήμερα... Νομίζω ότι είναι καλύτερα τώρα.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Μερικοί Κύπριοι νέοι αποτόλμησαν μια σύγκριση μεταξύ του προηγούμενου και του νυν Προέδρου της Δημοκρατίας, σημειώνοντας ότι ο νέος ηγέτης ήταν πιο ανοικτός για συζήτηση:

Δεν νομίζω πως αμφιβάλλει κανένας ότι ο νυν Πρόεδρος έχει μια «πιο μαλακή» προσέγγιση προς το Κυπριακό Πρόβλημα... ότι θέλει κάτι να συμβεί περισσότερο [από τον προκάτοχό του]. Ο κ. Παπαδόπουλος είχε πιο ασφυκτικό έλεγχο των πραγμάτων. Η τοποθέτησή του ήταν: «Θα μείνω σταθερός στις θέσεις μου: Πιστεύω σε αυτά τα πράγματα και εάν δεν τα δώσετε, δεν δέχομαι τίποτα». Ενώ πιστεύω ότι ο κ. Χριστόφιας είναι πιο ευέλικτος, πιο έτοιμος να συζητήσει τα πάντα στο τραπέζι.

[Ελληνοκύπριος, 19, απόφοιτος γυμνασίου, άγαμος, αγροτική Λευκωσία]

Πιστεύω ότι ο Χριστόφιας είναι περισσότερο ανθρωπιστής. Θυμάμαι ότι κάποτε δήλωσε ότι όλοι οι πολίτες, είτε Τουρκοκύπριοι, Ελληνοκύπριοι, είτε Αρμενιοκύπριοι – είναι όλοι ίδιοι και ίσοι. Αυτό είναι μια καλή προσέγγιση. Ο Παπαδόπουλος δεν είπε ποτέ κάτι σαν αυτό... Προτιμώ τον Χριστόφια.

[Τουρκοκύπριοι, 19-24 ετών]

Νομίζω ότι από όλες τις κυβερνήσεις που έχουν πάρει την εξουσία, αυτή είναι η πρώτη φορά που γίνεται μια σωστή κίνηση... αυτή η κυβέρνηση έχει μια ευνοϊκή τοποθέτηση [προς

μια λύση] σε σύγκριση με άλλες κυβερνήσεις του παρελθόντος... Προσπαθεί να φέρει τους Ελληνοκυπρίους και τους Τουρκοκυπρίους πιο κοντά μαζί.

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Κι όμως, ένα ουσιαστικό 62% των Τουρκοκυπρίων, και ένας μικρότερος αριθμός Ελληνοκυπρίων (26%), δεν ήταν της άποψης ότι η νέα κυβέρνηση είχε παραγάγει οποιαδήποτε αποτελέσματα ως προς την επίτευξη μιας διευθέτησης του προβλήματος. Στην πραγματικότητα, μερικοί νέοι παρουσίαζαν σημάδια ανυπομονησίας, και ήταν ανήσυχοι με τον αργό ρυθμό με τον οποίο προχωρούσαν τα πράγματα:

Νιώθω ότι δεν υπάρχει καμία πρόοδος, και ότι όλα είναι στάσιμα. Οι Τουρκοκύπριοι νομίζουν ότι ο Χριστόφιας είναι διαφορετικός [...] αλλά τίποτα δεν έχει συμβεί ακόμα.

[Ελληνοκύπριος, 14-18 ετών]

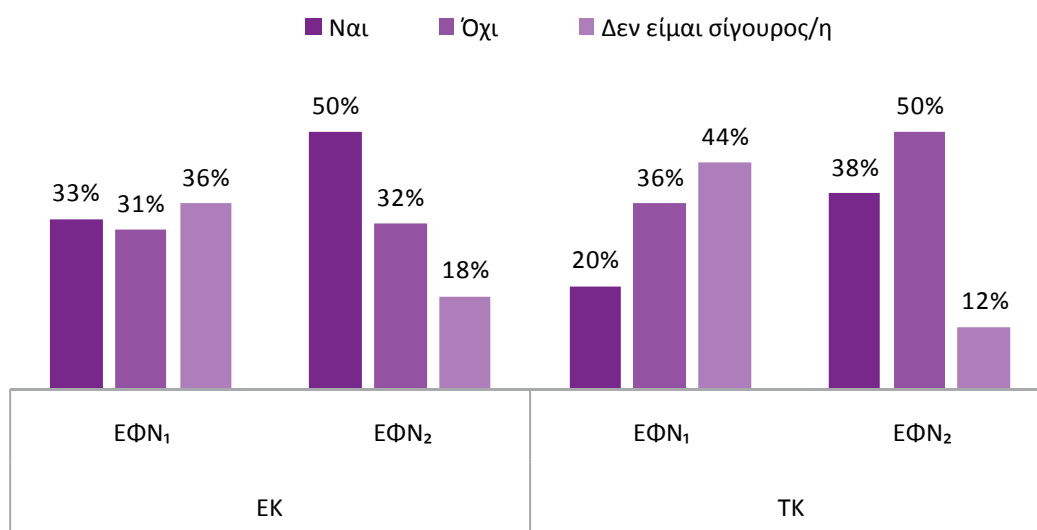
Σχεδόν οι μισοί από τους Ελληνοκυπρίους που συμμετείχαν στην έρευνα (46%) παρέμειναν αναποφάσιστοι ή αβέβαιοι, δεδομένου ότι «δεν ήξεραν» ή ήταν «αβέβαιοι» εάν η κυβέρνηση είχε πραγματικά ενισχύσει ή όχι τις προσπάθειες να βρει μια λύση (ενώ μόνο 12% των Τουρκοκύπριων συμμετέχοντων φάνηκαν

αναποφάσιστοι ή αβέβαιοι).

Οι συμμετέχοντες που ένιωθαν ότι η νέα κυβέρνηση προσπαθούσε να εξασφαλίσει πρόοδο ως προς το Κυπριακό Πρόβλημα ρωτήθηκαν στη συνέχεια εάν νόμιζαν ότι αυτές οι προσπάθειες θα οδηγούσαν πράγματι σε μια λύση του συνεχιζόμενου προβλήματος. Ενώ 55% των Ελληνοκυπρίων και 40% των Τουρκοκυπρίων πίστευαν «περίπου» ότι, σε “σε κάποιο βαθμό” μια λύση θα μπορούσε να επιτευχθεί, ένα περαιτέρω 31% και 27%, αντίστοιχα, αισθάνονταν «πιο σίγουροι» ότι το πρόβλημα της Κύπρου θα επιλυόταν. Μόνο πολύ μικρά ποσοστά αποδείχτηκαν συνολικά απαισιόδοξοι – περίπου 2% των Ελληνοκυπρίων και 9% των Τουρκοκυπρίων θεωρούσαν ότι αυτές οι αυξημένες προσπάθειες θα αποτύγχαναν να οδηγήσουν σε μια λύση.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας που ακολούθησε (ΕΦΝ₂), οι Κύπριοι νέοι ρωτήθηκαν για άλλη μια φορά εάν πίστευαν ή όχι ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι θα μπορούσαν να ξεπεράσουν τα εμπόδια που τους αναγκάζουν να ζουν ξεχωριστά. Οι απαντήσεις τους μπορούν να συγκριθούν με εκείνες της αρχικής έρευνας (ΕΦΝ₁):

Θεωρείτε ότι οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι μπορούν να ξεπεράσουν τα εμπόδια που τους αναγκάζουν να ζουν χωριστά;

Πίνακας 8.11: Δυνατότητα να ξεπεραστούν τα εμπόδια που συμβάλλουν στο διαχωρισμό – ΕΦΝ₁ έναντι ΕΦΝ₂

Προηγουμένως, 36% των Ελληνοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα δεν ήταν βέβαιοι εάν τα εμπόδια που χωρίζουν τις δύο κοινότητες θα μπορούσαν να ξεπεραστούν· αυτός ο αριθμός μειώθηκε στο 18% στην νέα έρευνα. Το ποσοστό εκείνων με αρνητική αξιολόγηση ως προς τη δυνατότητα ξεπεράσματος του διαχωρισμού παρέμεινε σταθερό (31%) – προφανώς, δεν αισθάνονταν ότι μια αλλαγή της ηγεσίας θα μπορούσε να συμβάλει στη άρση των εμποδίων και στην υπέρβαση του διαχωρισμού.

Όλοι οι συμμετέχοντες (17%) που μετακινήθηκαν από την αβεβαιότητα κινήθηκαν προς μια θετική αξιολόγηση ότι 'ναι' τα εμπόδια θα μπορούσαν να ξεπεραστούν. Αυτό είναι ένα ενδιαφέρον και σημαντικό εύρημα, που καταδεικνύει τη διαφορά που οι ηγέτες μπορούν να παίξουν στη δημιουργία της εμπιστοσύνης ότι η επίλυση ενός δύσκολου και φαινομενικά δυσεπίλυτου προβλήματος είναι δυνατή. Εντούτοις, κάποιος θα μπορούσε να αντιπαρατάξει, ότι στην περίπτωση των εθνικών συγκρούσεων, αυτή η αλλαγή θα μπορούσε να αφορά μόνο την εθνική κοινότητα εντός της οποίας εμφανίστηκε η αλλαγή της ηγεσίας. Σε αυτή την περίπτωση, δεν θα ανέμενε κάποιος καμία παράλληλη επίδραση (από την αλλαγή στην ηγεσία) εντός της τουρκοκυπριακής κοινότητας στην Κύπρο.

Εντούτοις, η περίπτωση δεν φάνηκε να ήταν ακριβώς έτσι. Οι Τουρκοκύπριοι που συμμετείχαν στην δεύτερη έρευνα, κινήθηκαν προς θετικότερες αξιολογήσεις λόγω της αλλαγής στην ηγεσία – ακόμα κι αν σε μια μικρότερη έκταση από τους Ελληνοκύπριους συνομήλικούς τους. Αρχικά, υπήρξε μια αξιοσημείωτη μείωση στο επίπεδο αβεβαιότητας που καταδείχθηκε από τους Τουρκοκυπρίους: μόνο 12% (σε σύγκριση με 44% στην ΕΦΝ₁) δεν ήξεραν, ή δεν ήταν βέβαιοι, εάν οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι θα μπορούσαν να προχωρήσουν μπροστά μαζί. Αυτή η διαφορά μεταφράστηκε σε μετακινήσεις προς θετικότερες ή πιο αρνητικές αξιολογήσεις.

Σχεδόν οι μισοί ένιωθαν ότι οι δύο πλευρές δεν θα μπορούσαν να ξεπεράσουν τα υπάρχοντα εμπόδια· ποσοστό το οποίο σημείωσε μια αύξηση της τάξεως του 13% στις αρνητικές αξιολογήσεις (από 36% στην ΕΦΝ₁ σε 50% στην ΕΦΝ₂). Αλλά, οι θετικές αξιολογήσεις αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο κατά 18% από 20% που ήταν στην ΕΦΝ₁ σε 38% στην ΕΦΝ₂. Κατά συνέπεια, ο αντίκτυπος της αλλαγής στην ηγεσία δεν περιορίστηκε εντός των ορίων της κοινότητας μέσα στην οποία η ηγεσία είχε αλλάξει (αν και η θετική αλλαγή στην τελευταία ήταν μεγαλύτερη).

Συνολικά τα αποτελέσματα παρουσιάζουν ένα αυξανόμενο επίπεδο αισιοδοξίας εκ μέρους των νέων και από τις δύο κοινότητες, με τους Ελληνοκυπρίους να επιδεικνύουν ελαφρώς περισσότερες ελπίδες από τους Τουρκοκυπρίους (άλλωστε ο νέος Πρόεδρος ήταν, τελικά, ο Ελληνοκύπριος ηγέτης· οι Τουρκοκύπριοι, επηρεαζόμενοι από το σκεπτικισμό της κοινότητάς τους προς τον ηγέτη την άλλη κοινότητας, δεν ήταν τόσο θετικοί στην αξιολόγησή τους, όσο ήταν οι Ελληνοκύπριοι).

Το Άνοιγμα της Οδού Λήδρας

Παρά το μερικό άνοιγμα των οδοφραγμάτων τον Απρίλιο του 2003, ένα σημαντικό σημείο διέλευσης παρέμεινε κλειστό. Αυτό ήταν στην οδό Λήδρας, η οποία αποτελεί την κύρια παραδοσιακή οδό για ψώνια στην καρδιά της πρωτεύουσας, η οποία επεκτείνεται από το νότο στο βορρά και είναι χωρισμένη στα δύο από την διαχωριστική γραμμή. Κάποιος θα μπορούσε να δει την οδό Λήδρας ως την κύρια αρτηρία που αντλεί αίμα από την καρδιά στο υπόλοιπο του σώματος, δίνοντας έτσι πνοή ζωής στην πόλη και τους κατοίκους της. Μετά από το άνοιγμα των σημείων διέλευσης το 2003, πολλοί ανέμεναν ότι το άνοιγμα της οδού Λήδρας θα ακολουθούσε σύντομα. Η αποτυχία υλοποίησης του ανοίγματος της οδού χρησίμευε ως μια υπενθύμιση του διαχωρισμού του νησιού και ως ένα σύμβολο της έλλειψης ενότητας μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Κατά την άποψή σας, το άνοιγμα της οδού Λήδρας είναι:

Πίνακας 8.12: Το άνοιγμα του σημείου διελεύσεως της οδού Λήδρας – ένα θετικό ή ένα αρνητικό βήμα;

Όπως το θέτει η Δημητρίου, «το άνοιγμα της πιο σημαντικής οδού στο παλιό μέρος της πόλης θα ήταν ισοδύναμο με το άνοιγμα της ‘καρδιάς’ της πόλης’ ένα τέτοιο σημείο διέλευσης «θα είχε τη δυνατότητα να φέρει την επανένωση και ίσως να την καθιστούσε πιο προφανή από ότι ήταν ήδη».²¹⁷ Αμέσως μετά την ανάληψη της εξουσίας, η νέα κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας εξήγγειλε την πρόθεσή της να προωθήσει το άνοιγμα του σημείου διέλευσης της οδού Λήδρας. Μετά από μήνες διαπραγματεύσεων, προβλημάτων και οπισθοδρομήσεων, το σημείο διέλευσης της οδού Λήδρας άνοιξε στις 3 Απριλίου 2008’ αυτό το μικρό αλλά συμβολικά ισχυρό γεγονός θεωρήθηκε τόσο από την κυπριακή όσο και από την διεθνή κοινότητα ως ιστορικά σημαντικό – ένα ιστορικό βήμα προς την επανένωση του νησιού.

Πράγματι, σχεδόν 47% των Ελληνοκυπρίων και 53% των Τουρκοκυπρίων συμφώνησαν ότι το άνοιγμα της οδού Λήδρας ήταν ένα θετικό βήμα προς τη συμφιλίωση του νησιού, ενώ ένα ποσοστό ελαφρώς λιγότερο από 35% των

συμμετέχοντων θεώρησε ότι αυτό δεν ήταν ούτε ένα θετικό, ούτε ένα αρνητικό βήμα.

Οι Κύπριοι νέοι που είδαν το άνοιγμα της οδού Λήδρας ως μια θετική εξέλιξη εξήγησαν τη θέση τους λέγοντας ότι τώρα θα μπορούσαν να επισκεφτούν την άλλη κοινότητα ευκολότερα, και να αφιερώσουν χρόνο να συναναστραφούν με τους συνομήλικούς τους. Κατ’ αυτό τον τρόπο, οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι θα ήταν σε θέση να καταργήσουν τα εμπόδια που έχουν κτιστεί μεταξύ τους, και να αρχίσουν να επαναξιολογούν τα στερεότυπα με τα οποία έχουν καταλήξει να συνδέουν τα μέλη της άλλης κοινότητας.

Το καλό [πράγμα] που έχει συμβεί, είναι ότι η [οδός] Λήδρας έχει ανοίξει, όπου υπάρχουν πολλοί νέοι και μπορούμε να πάμε απέναντι στα καφέ τους, τα μπαρ τους, να ακούσουμε μουσική... μπορούμε να πάμε να τους συναντήσουμε, να γίνουμε φίλοι. Είναι ένα πολύ εύκολο πράγμα.

[Ελληνοκύπρια, 17, μαθήτρια, εργάζεται ως πωλήτρια (μερική απασχόληση), αγροτική Λευκωσία]

[Η απόφαση να ανοίξει το σημείο διέλευσης της οδού Λήδρας] ήταν μια από τις καλύτερες αποφάσεις που λήφθηκαν κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων. Τώρα μπορείς να ταξιδέψεις με ευκολία στην άλλη πλευρά και μπορούν να κάνουν το ίδιο πράγμα χωρίς οποιοδήποτε πρόβλημα. Αυτό θα μας βοηθήσει να καταλάβουμε ο ένας τον άλλον καλύτερα και να μας επιτρέψει να απολαύσουμε περισσότερο εμπόριο. Κατ' αυτό τον τρόπο, κάθε πλευρά θα ωφεληθεί.

[Τουρκοκύπρια, 21, εργάζεται ως γραμματέας, Λευκωσία]

Νομίζω ότι [το άνοιγμα του σημείου διέλευσης της οδού Λήδρας] ήταν ένα καλό βήμα επειδή τώρα που έχουμε πάει στην άλλη πλευρά είχαμε την ευκαιρία να δούμε και τη ζωή τους. Και πιστεύω ότι εάν τους ξέρεις καλύτερα, μπορείς να έχεις μια καλύτερη ιδέα για αυτούς. Εννοώ θετικές ιδέες για αυτούς... Επειδή εάν δεν ξέρεις τίποτα, μερικοί άλλοι άνθρωποι σου επιβάλλουν τις ιδέες τους.

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Παρά αυτά όμως, ένας αριθμός νέων δεν είδαν το άνοιγμα της οδού Λήδρας τόσο ευνοϊκά όσο άλλοι. Μερικοί θεώρησαν ότι μια καλύτερη προετοιμασία θα μπορούσε να είχε οδηγήσει σε καλύτερα αποτελέσματα και ότι οι βαθιές προκαταλήψεις των νέων ατόμων θα εξακολουθούσαν να παρεμποδίζουν την επαφή:

Σε γενικές γραμμές, ήταν μια καλή ιδέα. Εντούτοις, στην πράξη, έπρεπε να γίνουν μερικές προγενέστερες ρυθμίσεις, όπως [για παράδειγμα] ορισμένες αναστηλώσεις, πριν το άνοιγμα της Λοκμάτζι [οδού Λήδρας]. Τουλάχιστον τώρα μπορούμε να βλέπουμε ο ένας τον άλλον συχνά, κάτι που είναι πολύ καλό. Αλλά οι Ελληνοκύπριοι νέοι δεν επισκέπτονται την πλευρά μας... είναι φανατικοί [είναι] οι μεγαλύτεροι άνθρωποι στην ηλικία που προτιμούν να περνούν από τη Λοκμάτζι.

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια, Λευκωσία]

Άλλοι αισθάνονταν ανήσυχτοι για την εύκολη πρόσβαση που παρέχει το σημείο διέλευσης και ανησυχούσαν ότι τώρα τα πράγματα θα γίνονταν χειρότερα από πριν. Παραδείγματος χάριν, ο αυξανόμενος αριθμός συναντήσεων θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια αύξηση των

προβλημάτων μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Μερικοί Ελληνοκύπριοι εξέφρασαν την ανησυχία ότι οι αρχές της Δημοκρατίας δεν θα ήταν σε θέση να ελέγξουν την αυξανόμενη εγκληματική δραστηριότητα, την οποία συνέδεαν με τους αυξανόμενους αριθμούς Τουρκοκυπρίων στο νότο.

Θεωρώ ότι είναι κακό επειδή θα μπορούσαν να υπάρξουν διαφωνίες μεταξύ των ανθρώπων της κάθε πλευράς. Τώρα υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα κινδύνου. Θα μπορούσε να συμβεί οτιδήποτε.

[Ελληνοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Πιστεύω ότι θα χάσουμε τον έλεγχο. Οι Τούρκοι μπορούν να μείνουν στις ελεύθερες περιοχές και εμείς και δεν θα ξέρουμε ποιος μένει... το ποσοστό εγκλήματος στις πόλεις μπορεί να αυξηθεί.

[Ελληνοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στην ΕΦΝ₂ ρωτήθηκαν (τον Ιούλιο του 2008) εάν είχαν διασχίσει ή όχι το σημείο διέλευσης της οδού Λήδρας. Ενώ ένα ουσιαστικό 35% των Ελληνοκυπρίων και 42% των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν διασχίσει την οδό Λήδρας από τον καιρό που άνοιξε, η πλειοψηφία, το 65% και το 58% αντίστοιχα, δεν το είχε κάνει.²¹⁸

Από εκείνους που δεν την είχαν διασχίσει, 48% των Ελληνοκυπρίων και 64% των Τουρκοκυπρίων υπέδειξαν ότι σχεδίαζαν να το κάνουν στο εγγύς μέλλον· ενώ το 10% και 6%, αντίστοιχα, δεν ήταν βέβαιοι εάν θα το κάνουν· τέλος, ένα περαιτέρω 42% των Ελληνοκυπρίων και 30% των Τουρκοκυπρίων δεν σχεδίαζαν να διασχίσουν την οδό Λήδρας στο εγγύς μέλλον. Εκείνοι που υπέδειξαν ότι δεν είχαν κανένα σχέδιο να διασχίσουν το εν λόγω σημείο διελύσεως, ή που δεν ήταν βέβαιοι εάν θα το διέσχισαν στο μέλλον, κλήθηκαν να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους τοποθετήθηκαν με αυτό τον τρόπο. Οι πέντε κύριες απαντήσεις που αναφέρθηκαν από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους παρουσιάζονται πιο κάτω:

Ελληνοκύπριοι (5 συνηθέστερες απαντήσεις)	%
Δεν θέλω να επισκεφτώ το βορρά/την κατεχόμενη περιοχή	52
Δεν θέλω να παρουσιάσω το διαβατήριό μου	30
Δεν συμπαθώ τους Τούρκους από την Τουρκία	4
Δεν είμαι πρόσφυγας	3
Πηγαίνω από άλλα σημεία ελέγχου όταν το θελήσω	2

Τουρκοκύπριοι (5 συνηθέστερες απαντήσεις)	%
Δεν θέλω να επισκεφτώ το νότο	48
Δεν έχω το χρόνο	9
Η οδός Λήδρας είναι μακριά από το σπίτι μου	9
Δεν μπορώ να περάσω λόγω της Τουρκικής μου καταγωγής	6
Προτιμώ να περάσω με το αυτοκίνητο παρά με τα πόδια	6

Πίνακας 8.13: Λόγοι μη διάσχισης του σημείου διέλευσης της οδού Λήδρας

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, ο κορυφαίος λόγος που αναφέρθηκε τόσο από την Ελληνοκυπριακή όσο και από την τουρκοκυπριακή νεολαία ήταν ότι απλά δεν είχαν καμιά επιθυμία ή ενδιαφέρον για να περάσουν χρόνο στο βορρά ή το νότο, αντίστοιχα.

Μεταξύ των Ελληνοκυπρίων ο δεύτερος δημοφιλέστερος λόγος για τη-μη χρήση του σημείου διέλευσης της οδού Λήδρας (ή οποιοδήποτε άλλου σημείου διέλευσης) ήταν ότι οι συγκεκριμένοι συμμετέχοντες δεν ήθελαν να παρουσιάσουν το διαβατήριό ή την ταυτότητά τους για να επισκεφτούν την άλλη πλευρά του νησιού. Όπως εμφανίζεται και στα ακόλουθα αποσπάσματα, ενώ οι Κύπριοι νέοι φαίνονται να αποδίδουν μεγάλη έμφαση στο ζήτημα της ελεύθερης διακίνησης σε όλο το νησί, η επίδειξη διαβατηρίου ή ταυτότητας είναι ένα θέμα ανησυχίας μεταξύ πολλών (πολύ περισσότερο για τους Ελληνοκυπρίους και σε μικρότερη έκταση για τους Τουρκοκυπρίους):

Το γεγονός ότι πρέπει να παρουσιάσω ταυτότητα για να μπω στη χώρα μου είναι λίγο ανόητο για μένα. Εννοώ, η λύση πρέπει να είχε βρεθεί χρόνια πριν, έτσι ώστε τώρα να ζούσαμε ειρηνικά και να ήμασταν σε θέση να επισκεφτούμε οποιοδήποτε μέρος της Κύπρου θέλουμε, χωρίς παρεμβάσεις, χωρίς να

περνούμε κάποιο σύνορο, χωρίς παρουσίαση ταυτότητας, την οποία παρουσιάζει κανείς μόνο για να πάει σε κάποια άλλη χώρα, και όχι για να πας στην άλλη πλευρά του νησιού σου!

[Ελληνοκύπρια, 21, φοιτήτρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

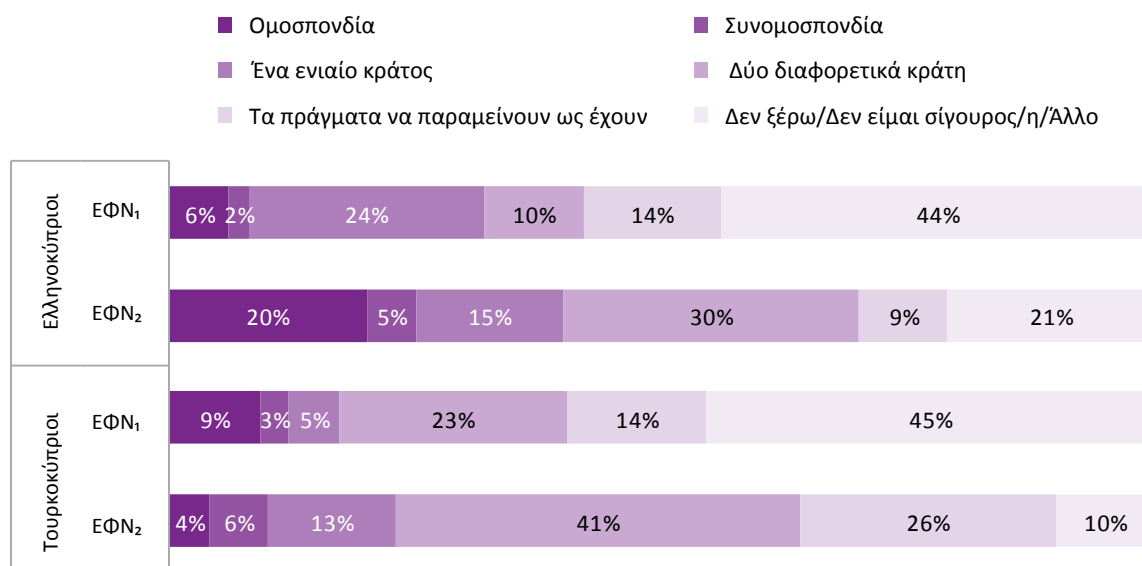
Θέλω ειρήνη στη χώρα μου [...] εγώ δεν θέλω να παρουσιάσω την ταυτότητά μου για να πάω κάπου. Νομίζω ότι άνθρωποι που ζουν στο ίδιο νησί μπορούν να ζήσουν ειρηνικά.

[Τουρκοκύπρια, 20, φοιτήτρια πανεπιστημίου, αστική Λευκωσία]

Επαναθεωρώντας τις Απόψεις των Κύπριων Νέων Σχετικά με την Καλύτερη Λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα

Οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στην ΕΦΝ₂ κλήθηκαν για άλλη μια φορά να δηλώσουν ποια θεωρούσαν ως την καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα. Παραδόξως παρά τις ανανεωμένες προσπάθειες προς τη συμφιλίωση, η προτιμώμενη λύση δεν ήταν αυτή της ομοσπονδίας αλλά αυτή των δύο χωριστών κρατών. Ποιες πιθανές εξηγήσεις μπορούν να εξηγήσουν αυτά τα παράδοξα αποτελέσματα;

Η καλύτερη λύση για το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου είναι:

Πίνακας 8.14: Η καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα – ΕΦΝ₁ έναντι ΕΦΝ₂ (α)

Έχει ήδη αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου που πραγματοποιήθηκε η ΕΦΝ₁, οι Ελληνοκύπριοι επιθυμούσαν και στόχευαν προς ένα ενιαίο κράτος. Η επιλογή του ενιαίου κράτους αντιπροσώπευε την «ιδανική» λύση, για την οποία οι Ελληνοκύπριοι ήταν τώρα σίγουροι και αισιόδοξοι ότι θα μπορούσε να είναι εφικτή, λόγω και του παράγοντα ΕΕ - ένας πρόσφατος υποστηρικτής των Ελληνοκυπρίων. Αν και η λύση της ομοσπονδίας αποτελεί την επίσημη γραμμή και των δύο κοινοτήτων από το 1974, μόνο ένα μικρό ποσοστό των Ελληνοκυπρίων (6%) και των Τουρκοκυπρίων (9%) συμμετέχοντων (ΕΦΝ₁) το επέλεξε πραγματικά (στο τέλος του 2007/αρχές του 2008) ως τη καλύτερη λύση. Μέχρι να πραγματοποιηθεί η δεύτερη έρευνα (Ιούλιος 2008), ένας νέος Ελληνοκύπριος πρόεδρος και κυβέρνηση ήρθαν στην εξουσία και είχαν αρχίσει να λαμβάνουν τα πρώτα μέτρα προς αναζωπύρωση των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων. Δεδομένου ότι ο νέος πρόεδρος ήταν πιο ξεκάθαρα υπέρ μιας ομοσπονδιακής λύσης, αυτό μεταφράστηκε σε μια αύξηση της πίστης των νέων Ελληνοκυπρίων ως προς τη δυνατότητα επίτευξης μιας τέτοιας λύσης: στην πραγματικότητα αυτή τη φορά, (ΕΦΝ₂), 20% των νέων Ελληνοκυπρίων θεώρησε ότι η ομοσπονδία αντιπροσώπευε

την καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα (έναντι 6% των συμμετέχοντων στην ΕΦΝ₁).²¹⁹

Εντούτοις, όπως τονίζεται πιο πάνω, υπήρξε επίσης μια πολύ υψηλότερη αύξηση του αριθμού τόσο των Ελληνοκυπρίων (ΕΦΝ₁: 10%, ΕΦΝ₂: 30%) όσο και των Τουρκοκυπρίων (ΕΦΝ₁: 23%, ΕΦΝ₂: 41%) που θεωρούσαν ότι μια επιλογή δύο κρατών αντιπροσώπευε την καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα. Όσον αφορά τους Τουρκοκυπρίους, μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για αυτό που αποτελούσε την ιδανική επιλογή της κοινότητας τους, φαίνεται ευκολότερο να το καταλάβει κανείς. Όμως, όσον αφορά τους Ελληνοκυπρίους, το παράδοξο χρήζει το ερώτημα: γιατί υπήρξε μια αύξηση στον αριθμό των Ελληνοκυπρίων νέων υπέρ μιας λύσης που προνοεί δύο ξεχωριστά κράτη;

Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι, παρά τις προσπάθειες του Προέδρου Χριστόφια, η αυξανόμενη αντίληψη των πολλών δυσκολιών ως προς την επίτευξη ενός ομοσπονδιακού τύπου λύσης, και οι μεγάλες διαφωνίες ως προς την μορφή που θα λάμβανε μια ομοσπονδιακή λύση εάν και εφόσον ήταν εφικτή, είχε ως αποτέλεσμα να καταστήσει την λύση των δύο ξεχωριστών κρατών αν όχι την προτιμώμενη

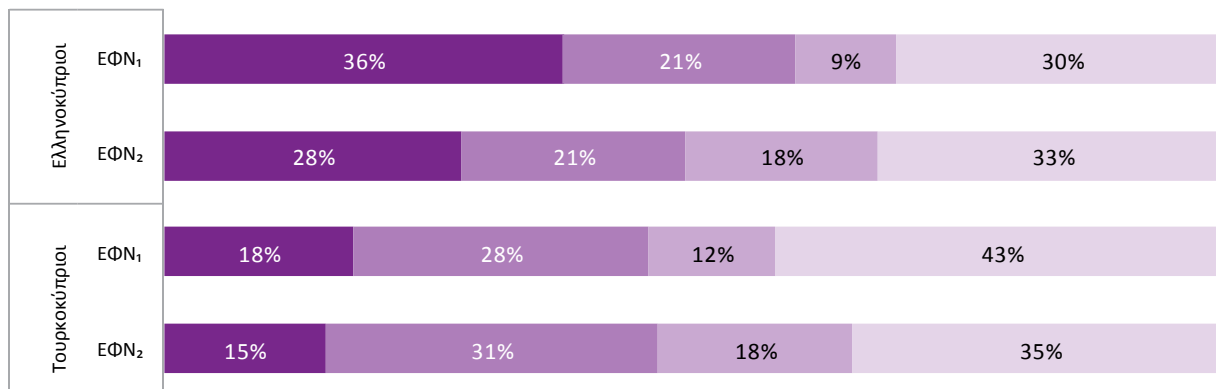
επιλογή, ίσως αυτή που ήταν η λιγότερο επικίνδυνη ή η πιο ρεαλιστική. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, αυτή τη φορά η επιλογή «δεν ξέρω»/«δεν είμαι σίγουρος/η» επιλέχθηκε από πολύ λιγότερους συμμετέχοντες (από 44% σε 21% στην περίπτωση των Ελληνοκυπρίων, και από 45% σε 10% στην περίπτωση των Τουρκοκυπρίων). Νωρίτερα, αναφέρθηκε ότι η μη επιλογή θα μπορούσε να είναι ένα σημάδι του φόβου να εγκαταλειφθεί μια γνώριμη, και ως εκ τούτου, ασφαλής θέση, για να προχωρήσει κανείς προς στο άγνωστο – και ενδεχομένως επικίνδυνο μέλλον. Θα μπορούσε εξίσου να ειπωθεί ότι, στο μεταξύ, τέτοιοι φόβοι είχαν κερδίσει την μάχη και απέκτησαν βαθιές ρίζες, γεγονός που οδήγησε στην στάση «παρά να διακυβευτεί η ασφάλειά μας, καλύτερα να κτίσουμε ένα τοίχο μεταξύ μας» - με αποτέλεσμα την αυξανόμενη δημοτικότητα της λύσης δύο κρατών.

Όπως στην ΕΦΝ₁, οι συμμετέχοντες ήρθαν αντιμέτωποι με την ίδια ερώτηση σχετικά με την καλύτερη λύση στο πολιτικό πρόβλημα, αλλά αυτή τη φορά με ένα διαφορετικό σύνολο απαντήσεων, το οποίο απέφυγε την χρήση τεχνικών πολιτικών όρων. Για άλλη μια

φορά, τα αποτελέσματα παρουσίασαν μια αύξηση του αριθμού των νέων Κυπρίων που προτιμούσαν μια πολύ χαλαρή σχέση ή ακόμα και τη συντήρηση του διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων. Συγκεκριμένα, στην ΕΦΝ₁, 9% των Ελληνοκυπρίων και 12% των Τουρκοκυπρίων που απάντησαν σε αυτήν την ερώτηση είχαν δηλώσει ότι η καλύτερη λύση για το Κυπριακό Πρόβλημα ήταν «να είμαστε δίπλα ο ένας στο άλλο και να έχουμε όσο το δυνατόν λιγότερες σχέσεις». Στην ΕΦΝ₂, αυτοί οι αριθμοί ανήλθαν σε 18% και για τις δύο κοινότητες. Όπως στην περίπτωση της προαναφερθείσας ερώτησης, σημειώθηκε μια χαρακτηριστική μετατόπιση στην τοποθέτηση μεταξύ της Ελληνοκυπριακής νεολαίας. Με τον ίδιο τρόπο, μολονότι στην ΕΦΝ₁, 36% Ελληνοκυπρίων ήταν υπέρ της επιλογής «όσο το δυνατόν περισσότερο ενωμένοι/ενσωματωμένοι», στην επόμενη έρευνα (ΕΦΝ₂) αυτός ο αριθμός είχε μειωθεί σε 28%. Και ενώ αρχικά 30 % των Ελληνοκυπρίων θεωρούσε ότι ήταν καλύτερα «τα πράγματα να μείνουν όπως είναι» (ΕΦΝ₁), αυτός ο αριθμός ανήλθε σε 33% στην ΕΦΝ₂.

Η καλύτερη λύση για το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου είναι:

- Να είμαστε όσο το δυνατόν περισσότερο ενωμένοι/ενσωματωμένοι
- Να είμαστε δίπλα ο ένας στον άλλο και να έχουμε δυνατές και θετικές σχέσεις
- Να είμαστε δίπλα ο ένας στον άλλο και να έχουμε όσο το δυνατόν πιο λίγες σχέσεις
- Τα πράγματα να μείνουν όπως είναι

Πίνακας 8.15: Η καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα – ΕΦΝ₁ έναντι ΕΦΝ₂ (β)

Στις επόμενες συζητήσεις των ομάδων εστίασης, που διοργανώθηκαν μετά από την εκλογή του Προέδρου Χριστόφια, οι Κύπριοι νέοι εξέφρασαν την άποψη ότι ο κύριος λόγος πίσω από την προτίμηση μιας λύσης δύο κρατών είχε να κάνει με την ασφάλεια και, πρώτιστα, με την ανησυχία ή τον φόβο ότι, εάν αναγκαστούν «να ζήσουν μαζί οι δύο κοινότητες», θα μπορούσε να ακολουθήσουν συγκρούσεις και βία. Επιπλέον, κάποιοι νέοι δήλωσαν ότι θα το έβρισκαν δύσκολο να εμπιστευθούν αρκετά τα μέλη της άλλης κοινότητας, ώστε να αισθάνονται άνετα με την από κοινού διαβίωση.

Για μένα είναι καλύτερα να υπάρχουν δύο ξεχωριστά κράτη. Μπορούμε να επισκεπτόμαστε ο ένας τον άλλον – αλλά εάν αναγκάσουμε τους ανθρώπους να ζήσουν μαζί, τα πράγματα γίνονται περίπλοκα.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Καταρχήν, δεν πιστεύω ότι υπάρχει η δυνατότητα για μια βιώσιμη λύση και δεν θα μπορούσα ποτέ να ζήσω με τους Τούρκους [Sic]... Δεν θα ήθελα να έχω σχέσεις με Τουρκοκύπριους [...] εγώ δεν θα ήθελα ποτέ να ζήσω μ'αυτούς – πέστε το ρατσισμό εάν επιθυμείτε.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος πανεπιστημίου, απασχολείται ως χημικός, άγαμη, αγροτική Λεμεσός]

Για να πω την αλήθεια, έχω μερικές ανησυχίες. Δεν ξέρω εάν μπορώ να εμπιστευτώ τους Ελληνοκυπρίους – εννοώ είτε τους πολιτικούς είτε τους στρατιώτες. Έτσι είναι καλύτερα να ζήσουμε σε διαφορετικές περιοχές.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Μερικοί ακόμα επεσήμαναν ότι, από τότε που γεννήθηκαν, έχουν ζήσει χωριστά από την άλλη εθνοτικό-εθνική κοινότητα, και έτσι έχουν καταλήξει να συνδέουν την 'κανονικότητα' και την ασφάλεια με αυτό τον διαχωρισμό:

Δεν θέλω οι δύο κοινότητες να έρθουν πιο κοντά... Εννοώ, από το καιρό που γεννήθηκα, δεν γνωρίζω κανένα Τούρκο, [...] τόσα πολλά χρόνια με το ίδιο πράγμα: Ξέρω ότι εκείνοι είναι εκεί και εμείς είμαστε εδώ, και έχω ζήσει κανονικά [παρά το χωρισμό].

[Ελληνοκύπριος, 23, πρώιμος απόφοιτος σχολείου, απασχολείται σε μια αποθήκη, δεσμευμένος, αστική Λευκωσία]

Οι Κύπριοι νέοι που συμμετείχαν στις ομάδες εστίασης φάνηκαν να μην είναι σε θέση να συζητήσουν, λεπτομερώς, την έννοια πίσω από τον όρο ομοσπονδία και τι θα συνεπαγόταν μια τέτοια λύση, από μια πρακτική σκοπιά. Αντ'αυτού, κατά τη συζήτηση περί της καλύτερης λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα πολλοί επέλεξαν να μιλήσουν γενικά ή με ασαφείς όρους:

Πρέπει να βρουν μια ικανοποιητική λύση και για τις δύο κοινότητες [που θα τους επέτρεπε να ζήσουν μαζί], όχι μια που να ικανοποιεί μόνο την μια κοινότητα.

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Δεν πρέπει να βλέπουμε τους Τούρκους με οποιαδήποτε προκατάληψη, όπως και αυτοί δεν πρέπει να βλέπουν εμάς με οποιαδήποτε προκατάληψη. Δεν πρέπει να είμαστε επιθετικοί ο ένας προς τον άλλον... πρέπει όλοι να είμαστε ίσοι.

[Ελληνοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Επιπλέον, οι νέοι συμμετέχοντες εμφανίστηκαν έτοιμοι να υποστηρίξουν μια ομοσπονδιακή λύση, δεδομένου ότι πρώτα θα ικανοποιούνταν ορισμένοι όροι:

Με τη λύση, εκείνοι που έχουν δικαίωμα σε μερικά πράγματα, [όπως] η περιουσία τους, πρέπει να τα πάρουν... η [Τουρκοκυπριακή] κυβέρνηση πρέπει να τα δώσει πίσω, πρέπει να βρουν κάποια λύση για τις περιουσίες...

[Ελληνοκύπριοι/ες, 19-24 ετών]

Πρέπει να μας πουν για τους αγνοούμενους όπως επίσης πρέπει να τους πούμε και εμείς.

[Ελληνοκύπριοι/ες, 19-24 ετών]

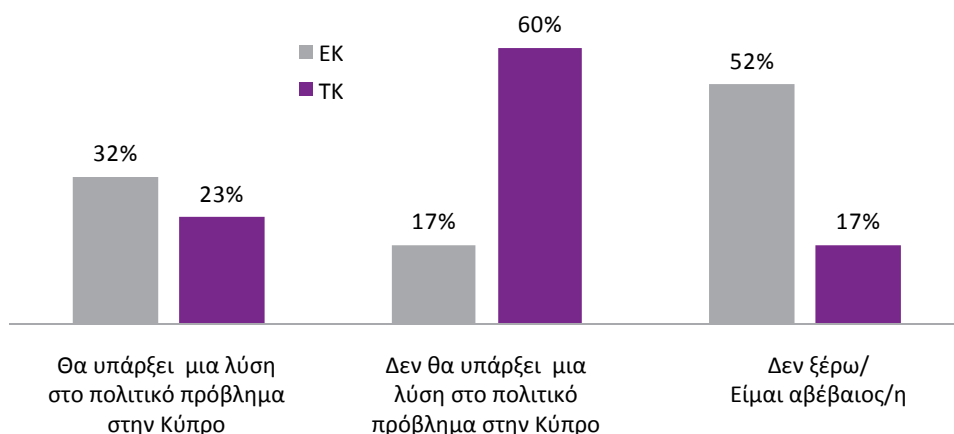
Πολλοί Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι επέδειξαν έναν ισχυρό βαθμό ομοιότητας όσον αφορά τις απαντήσεις τους στην ερώτηση εάν οι ανανεωμένες προσπάθειες προς τη συμφιλίωση του νησιού, τους άφησαν λιγότερο ή περισσότερο αισιόδοξους από πριν. Σχεδόν 25% των Ελληνοκυπρίων και 29% των Τουρκοκυπρίων δήλωσαν ότι ήταν πιο αισιόδοξοι από πριν· 51% σε κάθε κοινότητα αισθανόταν το ίδιο όπως πριν· 24% και 21%, αντίστοιχα, ήταν λιγότερο αισιόδοξοι ότι μια λύση θα επιτύχαινε, παρά τις συνεχείς προσπάθειες για μια διευθέτηση, τις οποίες

έχουν βιώσει από τον καιρό της γέννησης τους.

Τέλος, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να σχολιάσουν εάν ένιωθαν ή όχι ότι αυτές οι ανανεωμένες προσπάθειες θα οδηγούσαν πράγματι σε μια λύση του πολιτικού προβλήματος. Σχεδόν ένα τρίτο (32%) των Ελληνοκυπρίων και 23% των Τουρκοκυπρίων ένοιωθαν ότι οι αυξανόμενες προσπάθειες θα οδηγούσαν σε μια λύση του Κυπριακού Προβλήματος, σε αντιδιαστολή με 17% και 60%, αντίστοιχα, οι οποίοι δεν ένοιωθαν το ίδιο. Μια παρόμοια ερώτηση τέθηκε σε μια έρευνα κοινής γνώμης για την οικοδόμηση της εμπιστοσύνης για την ειρήνη, που έγινε

το 2008 με μέλη και των δύο κοινοτήτων. Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι ερωτήθηκαν μέσα στα πλαίσια της δημοσκόπησης για το επίπεδο των ελπίδων τους σχετικά με τη νέα ειρηνευτική διαδικασία στο νησί.²²⁰ Σε αυτή την περίπτωση, 29% των Ελληνοκυπρίων και 53% των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν δεν ήταν καθόλου αισιόδοξοι/ες για τις τρέχουσες διαπραγματεύσεις· μόνο 18% και 13%, αντίστοιχα, ήταν πολύ αισιόδοξοι/ες. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, οι απαντήσεις της νεώτερης γενιάς που συμμετείχαν στην έρευνα της ΕΦΝ, αντικατοπτρίζουν εκείνες του ευρύτερου πληθυσμού, αλλά οι νέοι επιδεικνύουν ελαφρώς περισσότερες ελπίδες.

Λαμβάνοντας υπόψη τις πρόσφατες ανανεωμένες προσπάθειες προς τη συμφιλίωση της Κύπρου, αισθάνεσαι ότι:

Πίνακας 8.16: Στάσεις έναντι μιας πιθανής πολιτικής λύσης

Η μεγάλη διαφορά μεταξύ των απόψεων της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας μπορεί, για άλλη μια φορά, να αποδοθεί στις κυρίαρχες αφηγήσεις στις δύο κοινότητες. Η ελληνοκυπριακή κοινότητα πάντα έλπιζε ότι μια λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα θα οδηγούσε στη συμφιλίωση των δύο κοινοτήτων και στην επανένωση του νησιού. Έχοντας μπει στην ΕΕ το 2004, οι Ελληνοκύπριοι νιώθουν ότι η ένταξη έχει δημιουργήσει ένα νέο σύνολο δυνατοτήτων και προσδοκιών σχετικά με το Κυπριακό Πρόβλημα, έτσι που το πολιτικό πρόβλημα δεν μπορεί να παραμένει άλυτο. Αφ' ετέρου, οι Τουρκοκύπριοι αισθάνονται

ότι τους έχει κλειστεί η πόρτα της εισόδου στην ΕΕ, ως αποτέλεσμα της έκβασης των δημοψηφισμάτων του 2004, και ως εκ τούτου ότι υπάρχουν πολύ λίγα που θα μπορούσαν να ωθήσουν προς μια λύση σε αυτή τη φάση.

Από την Απογοήτευση και την Αποδυνάμωση στην Αισιοδοξία και την Ενδυνάμωση

Εκ πρώτης όψews, η κυπριακή νεολαία και από τις δύο κοινότητες εμφανίζεται να είναι όλο και περισσότερο υπέρ μιας μόνιμης

διαίρεσης – λύσης δύο κρατών. Υπάρχουν διάφορες εξηγήσεις και δικαιολογίες για αυτά τα συναισθήματα και τις τοποθετήσεις: οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι έχουν περάσει ολόκληρες τις ζωές τους μακριά οι μιν από τους δε - τα εκπαιδευτικά συστήματα σε κάθε κοινότητα, ως επί το πλείστον, έχουν λειτουργήσει με τέτοιο τρόπο ώστε να οδηγήσουν στη δημιουργία ενός διανοητικού (και συναισθηματικού) χάσματος μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Οι πολιτικοί και τα ΜΜΕ έχουν εστιάσει αδυσώπητα στη κάθε πτυχή του Κυπριακού Προβλήματος, τόσο πολύ ώστε να γίνει μια σταθερή ενοχλητική παρεμβολή στο τραγούδι της ζωής τους. Ειδικότερα, τα ΜΜΕ στην κάθε κοινότητα, αντί να βοηθήσουν στην επίτευξη αρμονικών σχέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων, έχουν σε μεγάλο βαθμό εστιάσει στην απεικόνιση της κοινότητάς τους ως 'θύμα' των συγκρούσεων, ενώ τα μέλη της άλλης κοινότητας απεικονίζονται ως 'επιθετικοί' και 'ανειλικρινείς ως προς τις προθέσεις τους'. Οι διαφορετικές θρησκείες και οι γλώσσες, αλλά περισσότερο η πολιτικοποίηση του πολιτισμού, και η επακόλουθη εθνικιστική πραγματεία, καθώς επίσης και η προσκόλληση στις «μητέρες πατρίδες», στην Ελλάδα και την Τουρκία, βοηθούν στην διεύρυνση του χάσματος μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Τα τελευταία χρόνια, η απόρριψη του Σχεδίου Ανάν και οι σχετικές ρητορικές που ταύτισαν ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ή τύπους ομοσπονδιακών σχεδίων ως αποδεκτά ή απαράδεκτα στην κάθε κοινότητα, φαίνονται να αυξάνουν τις αβεβαιότητες για την ομοσπονδία γενικότερα.

Οι Κύπριοι νέοι όπως οι συνομήλικοι τους στις ΗΠΑ, στην Ευρώπη και αλλού, αγωνίζονται για να μεταβούν από την παιδικότητα στην ενήλικη ζωή σε έναν κόσμο που είναι όλο και περισσότερο ανταγωνιστικός, προκλητικός και συγχυστικός. Οι πρωταρχικές τους ανησυχίες αφορούν την εκπαίδευση τους, την εξασφάλιση μιας αξιοπρεπούς εργασίας, την συνεύρεση με τους φίλους και την οικογένεια, και την διεκδίκηση μιας θέσης για τους ίδιους στην κοινωνία. Όπως οι συνομήλικοι τους στις αναπτυσσόμενες χώρες της δύσης, οι Κύπριοι νέοι δεν ενδιαφέρονται ενεργά για την πολιτική ή την κοινωνία των πολιτών. Πάνω απ'όλα, η κυπριακή νεολαία φαίνεται να μην ενδιαφέρεται για την πολιτική επειδή

η πολιτική στην Κύπρο έχει εξισωθεί με το Κυπριακό Πρόβλημα. Κατά συνέπεια, η πολιτική συμμετοχή αυτόματα γίνεται μια περίπλοκη υπόθεση, λαμβάνοντας υπόψη τις νομικές, πολιτικές και συνταγματικές επιπτώσεις της εθνοτικο-εθνικής σύγκρουσης. Επιπλέον, οι περισσότεροι Κύπριοι νέοι αισθάνονται ως αν να μην είναι ίσοι συμμετέχοντες στη δημόσια σφαίρα, αλλά μάλλον ότι τους ορίζονται κατώτεροι ρόλοι μέσω των πολιτικών κομμάτων και της πολιτικής τους ατζέντας. Παρά τα χαμηλά επίπεδα κοινωνικοπολιτικής συμμετοχής, οι Κύπριοι νέοι δεν είναι απομονωμένοι από την πολιτική του νησιού' η πολιτική και τα πολιτικά κόμματα διαδραματίζουν έναν κυρίαρχο ρόλο στις ζωές τους. Λόγω των ισχυρών οικογενειακών δεσμών και του κοινωνικού *habitus* οι Κύπριοι νέοι τείνουν να γίνονται υποστηρικτές του ίδιου πολιτικού κόμματος και πολιτικής ιδεολογίας με τους γονείς τους, και τις συναφείς επικρατούσες ή κυρίαρχες απόψεις και αρχές.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα αυτά, και το γεγονός ότι, τριάντα πέντε χρόνια αργότερα, το Κυπριακό Πρόβλημα δεν έχει ακόμα λυθεί, δεν αποτελεί έκπληξη ότι η κυπριακή νεολαία εμφανίζεται να χάνει την πίστη στην ιδέα ενός ενωμένου νησιού. Εντούτοις, παρά τέτοια συναισθήματα αποδυνάμωσης, η κυπριακή νεολαία εμφανίζεται να έχει μια ρεαλιστική κατανόηση των υφιστάμενων εμποδίων στην επίτευξη μιας λύσης που θα επέτρεπε στις δύο κοινότητες να ζήσουν μαζί ειρηνικά. Δεδομένου ότι στο σημερινό κόσμο, το κράτος αντιπροσωπεύει την πολιτική στέγη των πολιτών, προσφέροντας τους διάφορα οφέλη και δικαιώματα (και πρώτιστα, ασφάλεια), δεν αποτελεί έκπληξη ότι η κυπριακή νεολαία κλίνει προς την υποστήριξη ενός εθνικά ομοιογενούς κράτους όπου η κοινότητά τους να ασκεί την εξουσία ως την ιδανική κατεύθυνση για το μέλλον. Αλλά έστω και εάν οι περισσότεροι νέοι φαίνεται να τείνουν προς τις 'ασφαλέστερες' επιλογές, όπως η λύση δύο κρατών, πρόσφατες εξελίξεις – όπως η εκλογή μιας νέας κυβέρνησης στο νότο, το άνοιγμα του σημείου διέλευσης της οδού Λήδρας και η επανέναρξη των διαπραγματεύσεων για μια ειρηνική λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα – μπορούν ακόμα να αφήσουν ένα παράθυρο ευκαιρίας ανοικτό για μια αμοιβαία αποδεκτή λύση, υπό την μορφή ενός δυ-/πολυ-πολιτισμικού κοινού

σπιτιού, το οποίο θα αποτελεί απόδειξη της δυνατότητας των Κυπρίων να κινηθούν πέραν από τα εμπόδια που τους έχουν αναγκάσει να ζουν χωριστά.

Η φωνή της κυπριακής νεολαίας σε σχέση με τη σύγκρουση της Κύπρου έχει ως επί το πλείστον τύχει σιγής. Δεν αναμένεται από τους νέους Κύπριους να συμμετέχουν στις τρέχουσες διαπραγματεύσεις ή να δώσουν τις δικές τους ιδέες προς εκτίμηση από τους διαπραγματευτές. Η κατάσταση παραμένει η ίδια όσον αφορά το ότι η κυπριακή νεολαία έχει μεγαλώσει σε ένα διαιρεμένο νησί, μια κατάσταση για την οποία οι ίδιοι δεν είναι καθόλου υπεύθυνοι. Αλλά όμως οι Κύπριοι νέοι και από τις δύο κύριες κοινότητες πρέπει να ζήσουν με αυτό το διαχωρισμό και τις συνέπειές του. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, όπως δείχνει και το επόμενο Κεφάλαιο, περισσότεροι από τους μισούς νέους Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους που συμμετέχουν σε αυτήν την μελέτη συμφωνούν ότι, ως νέοι που ζουν στο νησί, έχουν την ευθύνη να βοηθήσουν

στην εύρεση μιας ειρηνικής τακτοποίησης στο Κυπριακό Πρόβλημα.

Το καλό σε όλη αυτή την αρνητική κατάσταση, είναι ότι μπορεί ακόμα να παρασχεθεί η ευκαιρία στους Κύπριους νέους να διαδραματίσουν ένα ρόλο στην τρέχουσα ειρηνευτική διαδικασία. Ο αποκλεισμός της νεολαίας από αυτήν την διαδικασία μπορεί να αποδειχθεί ένα σοβαρό λάθος δεδομένου ότι, ως η μελλοντική γενεά που θα 'βιώσει' μια λύση, οι Κύπριοι νέοι έχουν έναν μεγάλο ρόλο στην έκβαση των τρεχουσών διαπραγματεύσεων, καθώς επίσης και έναν μεγάλο ρόλο στην εφαρμογή μιας τακτοποίησης.

Το Κεφάλαιο που θα ακολουθήσει δίνει έμφαση στη δυνατότητα που η νεολαία κατέχει ως ειρηνοποιοί και ως πράκτορες της αλλαγής στις αντίστοιχες κοινότητές τους. Συγκεκριμένα, το Κεφάλαιο εξετάζει τις έννοιες που αποδίδουν οι Κύπριοι νέοι στην «ειρήνη στην Κύπρο» και την πιθανή συμβολή τους στο να βοηθήσουν να έρθει διαρκής ειρήνη στο νησί.

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΥΠΡΙΟΙ ΝΕΟΙ ΩΣ ΟΙΚΟΔΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

«Η νεολαία, περισσότερο παρά ποτέ, είναι στην πρώτη γραμμή των παγκόσμιων κοινωνικών, οικονομικών, και πολιτικών εξελίξεων»²²¹

Στην καλύτερη περίπτωση, οι ερευνητές και οι πολιτικοί τείνουν να παραβλέπουν τον πιθανό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσουν οι νέοι ως θετικοί φορείς της αλλαγής, βασικοί παράγοντες στην επίλυση των συγκρούσεων και στην οικοδόμηση της ειρήνης, 'αντ' αυτού τους βλέπουν ως ένα πρόβλημα που πρέπει να λυθεί παρά ως μια «μοναδική δύναμη» με απέραντο «αναξιοποίητο δυναμικό».²²² Επονομασμένη από τον McEnoy-Levy ως «πηγή οικοδόμησης της ειρήνης»²²³, η νεολαία – ως μια ενεργή ομάδα στην κοινωνία – μπορεί να διαδραματίσει ένα ρόλο ζωτικής σημασίας (και ίσως το πιο σημαντικό, ένα ρόλο μη βίαιο) στον θετικό μετασχηματισμό συγκρουσιακών καταστάσεων και στη θεμελίωση των βάσεων για ειρηνικές και δημοκρατικές κοινωνίες.²²⁴

Προκειμένου να συζητηθεί η δυνατότητα της νεολαίας να οικοδομήσει την ειρήνη είναι απαραίτητο να εξεταστεί σε συντομία η έννοια της σύγκρουσης. Η σύγκρουση χρησιμοποιείται συχνά ως συνώνυμο της βίας και, ως εκ τούτου, φέρει αρνητικές υποδηλώσεις. Επιπλέον, γενικά οι άνθρωποι νομίζουν ότι η βία είναι ο μόνος τρόπος για αντιμετώπιση της σύγκρουσης. Αλλά όπως τονίζει ο Galtung, η σύγκρουση είναι μια φυσική διαδικασία και ένα μέρος της ζωής και των σχέσεων.²²⁵ Αντί να βλέπει τη σύγκρουση με αρνητικό τρόπο ως ανταγωνισμό ή έριδα, ή ως μια διαφωνία

μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές ιδέες ή πεποιθήσεις, προτρέπει να εκλάβουμε τη σύγκρουση ως μια θετική δύναμη που δίνει έμφαση στις διαφορές στον τρόπο αντίληψης των ανθρώπων, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των λαών, και ως εκ τούτου παρέχει την ευκαιρία για αλλαγή και ανάπτυξη.

Στην καρδιά οποιασδήποτε σύγκρουσης βρίσκεται ένας, ή περισσότεροι ασυμβίβαστοι (ή αντιληπτοί ως ασυμβίβαστοι) στόχοι.²²⁶ Αυτές οι ασυμβατότητες συχνά ενσωματώνονται σε τοποθετήσεις και συμπεριφορές, οι οποίες συχνά ενισχύονται από τη διδασκαλία της ιστορίας και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αφού αντιληφθούν τη σύγκρουση ως δημιουργό, και ως φυσική και απαραίτητη για την ανθρώπινη και κοινωνική ανάπτυξη, παρά ως έναν καταστροφέα, τα άτομα πρέπει να επιδιώξουν την ευκαιρία να εργαστούν μέσω αυτών των ασυμβατοτήτων με ένα θετικό, εποικοδομητικό και δημιουργικό τρόπο.²²⁷

Η οικοδόμηση της ειρήνης έχει οριστεί ως «τις δημιουργικές και ταυτοχρόνως πολιτικές και κοινωνικές διαδικασίες [οι οποίες σχετίζονται με την] εύρεση υπέρτατων λύσεων στις πρωταρχικές αιτίες των συγκρούσεων και τις προσπάθειες να αλλαχτούν οι βίαιες στάσεις και συμπεριφορές».²²⁸ Οι δραστηριότητες οικοδόμησης της ειρήνης μπορούν να καλύψουν μια ευρεία κλίμακα πρωτοβουλιών και ενεργειών, που περιλαμβάνει, από την μεταπολεμική ανοικοδόμηση μέχρι και τα προληπτικά μέτρα. Όταν πρόκειται για την

οικοδόμηση της ειρήνης, αποδίδεται στη νεολαία ένας από τους τρεις ρόλους –του θύματος, του δράστη, ή του οικοδόμου της ειρήνης. Τις περισσότερες φορές, σε καταστάσεις σύγκρουσης οι μελέτες καταχωρούν την νεολαία στα θύματα παρά στους σχετικούς θετικούς δράστες στην επίλυση συγκρούσεων.²²⁹ Ο McEnoy-Levy επισημαίνει ότι η νεολαία, «όπως άλλοι δράστες της κοινωνίας των πολιτών, [...] είναι λιγότερο ορατή [στην] ανάλυση των ειρηνευτικών διαδικασιών από τους έχοντες την εξουσία».²³⁰

Παρά την τάση να υποτιμηθεί η δύναμη που μπορούν να έχουν οι νέοι στην οικοδόμηση της ειρήνης, οι Del Felice και Wisler περιγράφουν πέντε λόγους που συμβάλλουν στο να είναι η νεολαία ένα ισχυρό μέσο οικοδόμησης της ειρήνης.²³¹ Πρώτον, οι νέοι είναι *πιο ανοικτοί στην αλλαγή* και έτσι είναι πιο ανοικτοί και πρόθυμοι στο να ακούσουν αυτό που έχουν να πουν οι άλλοι και στο να πειραματιστούν με νέες στρατηγικές. Δεύτερο, οι νέοι είναι *προσανατολισμένοι στο μέλλον*. Το παρελθόν έχει κληρονομηθεί ως μνήμη και έχει διαβιβαστεί μέσω των γονέων και των σχολείων. Κατά συνέπεια, οι νέοι που δεν είχαν μια άμεση εμπειρία του πολέμου είναι πιο ικανοί να «ξεχάσουν» το παρελθόν και να προχωρήσουν. Τρίτον, η νεολαία είναι *ιδεαλιστική και καινοτόμος*. Οδηγούμενοι από την αισιοδοξία τους, πολλές επαναστάσεις έχουν καθοδηγηθεί από νέους μαθητές/φοιτητές και ακτιβιστές. Επιπλέον, οι νέοι έχουν στη διάθεσή τους περισσότερο χρόνο να διαβάσουν, να σκεφτούν, να συναντηθούν με συνομήλικους/φίλους τους και να αναπτύξουν ιδέες και εναλλακτικές λύσεις στα προβλήματα. Πέραν τούτου, οι νέοι είναι *θαρραλέοι* λαμβάνοντας υπόψη τις περιορισμένες εμπειρίες τους, οι νέοι έχουν περισσότερο ζήλο και είναι πρόθυμοι να αναλάβουν νέες περιπέτειες και κινδύνους. Τέλος, οι νέοι είναι γνώστες των πραγματικοτήτων των συνομήλικων τους *πέραν των δικών τους εμπειριών*, οι νέοι αφιερώνουν αρκετό χρόνο στην επαφή με άλλους συνομήλικους τους, και επομένως συσσωρεύουν γνώσεις, καθώς επίσης και διάφορες ιδέες και αντιλήψεις.

Ίσως οφείλεται στα πιο πάνω χαρακτηριστικά και δυνατότητες το γεγονός ότι ο McEnoy-

Levy θεωρεί τη νεολαία να είναι «στις πρώτες γραμμές της οικοδόμησης της ειρήνης», και προχωρά και υπογραμμίζει τη σημασία της συμμετοχής της νεολαίας στην οικοδόμηση της ειρήνης.²³² Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τη στόχευση σε μια αυξανόμενη συμπερίληψη των νέων στην επίλυση συγκρούσεων, στις ειρηνευτικές διαδικασίες και στην οικοδόμηση της ειρήνης: καταρχήν, οι νέοι είναι ενεργοί συμμετέχοντες σε συγκρουσιακές καταστάσεις, επομένως μια λύση που δεν ενσωματώνει τις απόψεις τους μπορεί να οδηγήσει στην αναπαραγωγή μελλοντικών βίαιων συγκρούσεων - έπειτα, ο πολιτικός αποκλεισμός της νεολαίας μπορεί να συμβάλει στην αποδυνάμωση της δυναμικής που ενισχύει την πολιτική τους ανάπτυξη και τις ηγετικές τους δυνατότητες· επιπλέον, αυτός ο αποκλεισμός στερεί από τους ενήλικους σημαντικές πληροφορίες για τον πόλεμο και την ειρήνη τις οποίες μόνο η νεολαία γνωρίζει.

Τέλος, η απουσία της νεολαίας από τέτοιες διαδικασίες υπηρετεί στη διαίωνιση των κανόνων του αποκλεισμού, οι οποίοι λειτουργούν ενάντια στις αρχές που θεωρούνται ότι υποστηρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο McEnoy-Levy καταλήγει με την προειδοποίηση ότι η μη συμπερίληψη της νεολαίας στην οικοδόμηση της ειρήνης μπορεί να οδηγήσει στον κίνδυνο δημιουργίας ενός μεγαλύτερου αριθμού περιθωριοποιημένων νέων.²³³

Η Κυπριακή Νεολαία ως προς την Ειρήνη και τη Συμφιλίωση

Οι Κύπριοι νέοι, όπως και οι συνομήλικοί τους σε όλο τον κόσμο, κατέχουν διάφορα γνωρίσματα που θα μπορούσαν να τους καταστήσουν ιδανικούς φορείς της κοινωνικής αλλαγής και της οικοδόμησης της ειρήνης. Ως νέα γενιά, οι Κύπριοι νέοι είναι εμποτισμένοι με μεγαλύτερα επίπεδα δημιουργικότητας, καινοτομίας, και προσανατολισμού προς το μέλλον. Εντούτοις, έχοντας μεγαλώσει μέσα σε ένα κλίμα διαίρεσης, το οποίο με τον ένα ή τον άλλο τρόπο έχει αγγίξει τις ζωές τους, είναι ικανοί οι Κύπριοι νέοι να ενεργήσουν ως φορείς της αλλαγής; Αισθάνονται ότι τους λαμβάνουν υπόψη στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που διαμορφώνουν τη ζωή τους, και ειδικά εκείνες που σχετίζονται με την τρέχουσα ειρηνευτική

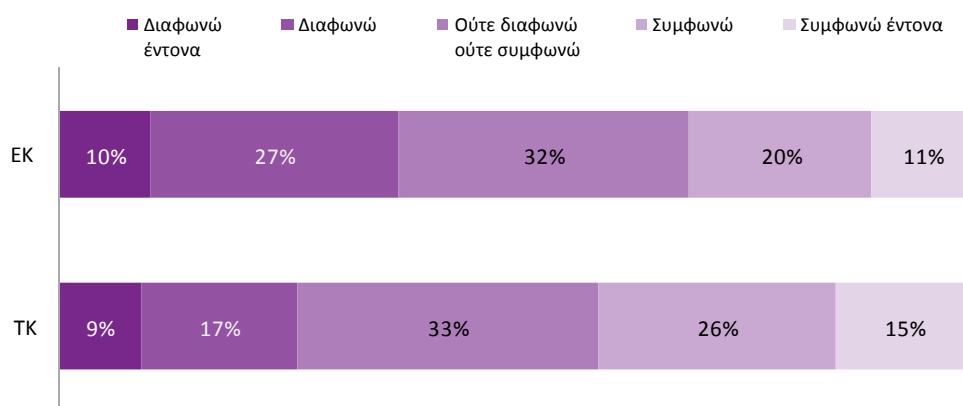
διαδικασία; Αποτελώντας περίπου το ένα έκτο του πληθυσμού του νησιού, αναζητούνται οι απόψεις τους και περιλαμβάνονται στις διαπραγματεύσεις που θα επηρεάσουν την μορφή της μελλοντικής πορείας της χώρας και των ανθρώπων της; Αυτά είναι ερωτήματα που προσπάθησε να εξετάσει η περαιτέρω έρευνα: Κύπριοι νέοι και από τις δύο κοινότητες κλήθηκαν να υποστηρίξουν τις απόψεις τους σχετικά με αυτό που αισθάνονταν ότι αντιπροσώπευε μια «ειρηνική Κύπρο». Ταυτόχρονα, αυτό παρείχε στους συγγραφείς την ευκαιρία να εξετάσουν καλύτερα τον ρόλο που διαδραματίζει αυτήν την περίοδο η κυπριακή νεολαία στη συμφιλίωση των δύο κοινοτήτων.

Ένα πρώτο ερώτημα απαίτησε από τους συμμετέχοντες να δηλώσουν εάν νόμιζαν ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι «δεν μπορούν να ζήσουν μαζί ειρηνικά και έτσι πρέπει να χωριστούν». Σχεδόν τα δύο πέμπτα (38%) των Ελληνοκυπρίων νέων και ένα τέταρτο των Τουρκοκυπρίων νέων (26%) θεώρησαν ότι οι δύο κοινότητες δεν θα είχαν κανένα πρόβλημα να ζήσουν μαζί ειρηνικά. Το γεγονός ότι οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι νέοι αισθάνθηκαν έτσι, πρέπει να αποτελεί αντανάκλαση των κυρίαρχων απόψεων μεταξύ των Ελληνοκυπρίων, που υπογραμμίζουν την απροθυμία τους να δεχτούν τη νομιμότητα ή το επιθυμητό της ισχύουσας κατάστασης. Στην άλλη πλευρά του φάσματος, το ένα τρίτο

περίπου (31%) των Ελληνοκυπρίων και τα δύο πέμπτα (42%) των Τουρκοκυπρίων συμφώνησαν ότι οι δύο κοινότητες δεν θα μπορούσαν να συγκατοικήσουν ειρηνικά και έτσι πρέπει να ζήσουν χωριστά ή μια από την άλλη – ένα σημαντικό εύρημα δεδομένης της τρέχουσας πίεσης για μια πολιτική λύση στη σύγκρουση. Για τους Τουρκοκύπριους αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, εάν λάβουμε υπόψη τις επίσημες εθνικιστικές στάσεις που κυριάρχησαν για πολύ καιρό (και που ακόμα υιοθετούνται από τους σκληροπυρηνικούς), σύμφωνα με τις οποίες, η συγκατοίκηση μεταξύ των δύο κοινοτήτων είναι αδύνατη, και παράλληλα την πικρία που ένιωσαν από το δημοψήφισμα του 2004. Οι θέσεις των Ελληνοκυπρίων είναι δυσκολότερο να εξηγηθούν, αφού οι κυρίαρχες θέσεις υποστηρίζουν ότι οι Κύπριοι δεν αντιμετώπιζαν καμία δυσκολία στο να ζήσουν μαζί ειρηνικά – και ότι οποιαδήποτε τέτοια προβλήματα προκλήθηκαν από έξωθεν συμφέροντα ή παρεμβάσεις. Τα πορίσματα της ΕΦΝ₁ δείχνουν ότι οι (νέοι) άνθρωποι δεν είναι και τόσο θετικοί όσον αφορά τις πιθανότητες συνύπαρξης, παρόλο που το φταίξιμο δίδεται στους Τουρκοκύπριους, οι οποίοι κατηγορούνται ότι είναι πολύ ακραίοι στις απαιτήσεις τους κατά τη διάρκεια των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων καθιστώντας τη διχοτόμηση μια πιο προτιμητέα εναλλακτική επιλογή παρά μια “κακή λύση”.

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με την ακόλουθη δήλωση:

Οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι δεν μπορούν να ζήσουν μαζί ειρηνικά, έτσι πρέπει να χωριστούν

Πίνακας 9.1: Δυνατότητα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων να ζήσουν ειρηνικά

Ένα στοιχείο που ίσως να είναι εξίσου ενδιαφέρον και σημαντικό είναι ότι το ένα τρίτο των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων νέων ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν με τη δήλωση ότι οι «Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι δεν μπορούν να ζήσουν μαζί ειρηνικά και έτσι πρέπει να χωριστούν». Λαμβάνοντας υπόψη τη βαθιά και επίμονη κοινωνικοποίηση που οδηγεί σε μια δυσπιστία απέναντι στον «εθνοτικό άλλο», αυτή η αναποφασισ-

τικότητα μπορεί να κρύβει μια πιο θετική δυνατότητα, δεδομένου ότι μόλις καθιερωθεί ένα εποικοδομητικότερο κλίμα μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων (ή μόλις προσεγγιστεί μια λύση και τύχει υποστήριξης από τους εν λόγω ηγέτες) τότε αυτή η αναποφασιστικότητα μπορεί να γίνει πιο θετική, και να κάνει τη διαφορά δημιουργώντας ένα κοινωνικό περιβάλλον που θα ενθαρρύνει την ανοχή και την ετοιμότητα για ειρηνική συγκατοίκηση.

ΠΛΑΙΣΙΟ 9.1 Η Κύπρος ταξινομείται στη 52^η θέση από τις 140 χώρες στο Παγκόσμιο Δείκτη Ειρήνης

Όπως συμβαίνει με τον όρο «νεολαία», η έννοια της «ειρήνης» είναι δύσκολο να οριστεί –η μέτρηση της ειρήνης είναι ακόμη δυσκολότερη. Εν τούτοις, το 2007 ο Παγκόσμιος Δείκτης Ειρήνης (GPI), αναπτύχθηκε από το Ίδρυμα για τα Οικονομικά και την Ειρήνη, μια παγκόσμια δεξαμενή σκέψης αφιερωμένη στην έρευνα και την εκπαίδευση για την σχέση μεταξύ των οικονομικών, των επιχειρήσεων και της ειρήνης. Το GPI προσφέρει ένα στιγμιότυπο της σχετικής ειρήνευσης μεταξύ των εθνών και συμβάλλει σε μια κατανόηση των παραγόντων που βοηθούν στη δημιουργία ή τη διατήρηση πιο ειρηνικών κοινωνιών. Ο δείκτης συντάσσεται με τη μέτρηση της ειρήνευσης σύμφωνα με 24 δείκτες όπως: ο βαθμός δυσπιστίας απέναντι σε άλλους πολίτες, τα επίπεδα του βίαιου εγκλήματος, η πολιτική αστάθεια, οι στρατιωτικές δαπάνες και το επίπεδο ασέβειας προς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το 2008, η Κύπρος έλαβε την 52^η θέση μεταξύ 140 χωρών όσον αφορά την ειρήνευση βάση του GPI - μια θέση που είναι υψηλότερη από χώρες όπως οι ΗΠΑ (97), η Τουρκία (115) και το Ισραήλ (136). Πέραν τούτου όμως, η Κύπρος, και ακολούθως η Ελλάδα, έλαβε μια από τις χαμηλότερες θέσεις μεταξύ άλλων ευρωπαϊκών εθνών – όπως το ΗΒ (49), η Γαλλία (36), η Γερμανία (14) και η Νορβηγία (3).

Πηγή: Παγκόσμιος Δείκτης Ειρήνης: 2008 Μεθοδολογία, Αποτελέσματα και Συμπεράσματα, Ίδρυμα για τα Οικονομικά και την Ειρήνη, Αυστραλία, 2008, διαθέσιμο στο: www.visionofhumanity.org

Η Κυπριακή Νεολαία Ορίζει την «Ειρήνη στην Κύπρο»

Η νεολαία που συμμετείχε στην έρευνα που ακολούθησε κλήθηκε να καθορίσει τι σημαίνει για τους ίδιους «μια ειρηνική Κύπρος» ή η «ειρήνη στην Κύπρο». Μεταξύ των Ελληνοκυπρίων συμμετεχόντων, η πιο συχνά αναφερόμενη απάντηση ήταν «ελευθερία»,

ακολουθούμενη από «όλοι να συνυπάρχουν αρμονικά» και «αποχώρηση των Τούρκων εποίκων από την Κύπρο». Ο δημοφιλέστερος ορισμός μιας ειρηνικής Κύπρου μεταξύ των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν «να ζούμε μαζί χωρίς σύνορα» - επίσης δημοφιλής μεταξύ των τελευταίων ήταν η «απουσία πολέμου και σύγκρουσης» και η ύπαρξη «δύο ανεξάρτητων κρατών».

Τι σημαίνει «Ειρήνη στη Κύπρο» για σένα;

Ελληνοκύπριοι: Οι 5 συνηθέστερες απαντήσεις	%
Ελευθερία	21
Όλοι να συνυπάρχουν αρμονικά	15
Η αποχώρηση των Τούρκων εκ Τουρκίας από την Κύπρο	13
Ειρήνη	8
Απουσία σύγκρουσης/πολέμου	6

Τουρκοκύπριοι: Οι 5 συνηθέστερες απαντήσεις	%
Να ζούμε μαζί/ενσωμάτωση/ ενοποίηση	27
Απουσία σύγκρουσης/πολέμου	15
Δύο ανεξάρτητα κράτη	13
Υψηλού επιπέδου συνθήκες διαβίωσης/οικονομική ανάπτυξη	13
Ελευθερία της Κύπρου/ανεξαρτησία	10

Πίνακας 9.2: Η κυπριακή νεολαία ορίζει την «Ειρήνη στην Κύπρο»

Οι συζητήσεις των ομάδων εστίασης προσέφεραν περαιτέρω διεισδυτικότητα στην έννοια της «Ειρήνης(ς) στην Κύπρο». Μερικοί νέοι τόνισαν ότι μια «ειρηνική Κύπρος» είναι μια Κύπρος χωρίς την διαχωριστική γραμμή, όπου η κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών και των δύο κοινοτήτων θα ήταν ο κανόνας:

Για αρχή, δεν πρέπει να υπάρχει καμία διαχωριστική γραμμή· οι δύο κοινότητες πρέπει να είναι ανάμεικτες.

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Για μένα, «ειρηνική Κύπρος» είναι να ζεις σε μια δημοκρατική χώρα κάτω από μια κοινή στέγη και μια σημαία.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Ένα νησί χωρίς σύνορα όπου υπάρχουν δύο διαφορετικές κοινότητες που ζουν κάτω από την ίδια στέγη, με μια κοινή γλώσσα. Δεν μπορώ να φανταστώ την ειρήνη με τις δύο κοινότητες να ζουν χωριστά: Ειρήνη είναι να ζούμε μαζί.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Θα ήταν σε θέση να έρχονται και να φεύγουν όποτε ήθελαν... θα ήμασταν σε θέση να δούμε ένα/μια Ελληνοκύπριο/α να κουβεντιάζει με έναν Τουρκοκύπριο/α στον δρόμο... και αυτό θα το θεωρούσαμε φυσιολογικό.

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Για μερικούς, «ειρήνη στην Κύπρο» σήμαινε την αποδοχή, αλλά την α-πολιτικοποίηση των διαφορών μεταξύ των δύο κοινοτήτων, προκειμένου να ζήσουν μαζί χωρίς συγκρούσεις:

Ειρήνη σημαίνει να ξεχάσεις την υπηκοότητα, τη θρησκεία και όλα τα άλλα πράγματα που

χωρίζουν τους ανθρώπους. Όταν οι πολιτικοί χρησιμοποιούν αυτά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα προκειμένου να χωρίσουν τους ανθρώπους, τότε αρχίζουν τα προβλήματα. Όταν κατορθώσουμε να δεχτούμε όλα αυτά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως είναι, και δεν τα χρησιμοποιούμε για κακούς σκοπούς, τότε μπορούμε να αναπτύξουμε την ειρήνη χωρίς οποιοδήποτε πρόβλημα.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Για πολλούς, η «ειρήνη στην Κύπρο» οριζόταν αρνητικά, ως η απουσία προβλημάτων ή κινδύνου, ακόμα κι αν αναγνώριζαν ότι αυτό δεν ήταν αρκετό – και ότι η θετική ειρήνη πρέπει να είναι ο στόχος:

Ειρήνη για μένα σημαίνει «κανένα πρόβλημα». Είχαμε πολέμους στο παρελθόν· τώρα δεν έχουμε κανένα πόλεμο τέτοιου είδους. Αλλά δεν μπορούμε να πούμε ότι ζούμε σε ειρήνη... κάτι θα μπορούσε να συμβεί μεταξύ των δύο κοινοτήτων... και οι δύο κοινότητες είναι πιο πολιτισμένες τώρα, αλλά χωρίς πραγματική ειρήνη ο κίνδυνος είναι πάντα εκεί. Έτσι για μένα η πραγματική ειρήνη είναι δυνατή μόνο μετά από μια λύση.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Οι απόψεις πολλών συμμετεχόντων σχετικά με μια ειρηνική Κύπρο απηχούσαν το παρελθόν όταν και οι δύο κοινότητες ζούσαν ακόμα μαζί, θεωρώντας ότι εκείνες οι ημέρες ήταν χωρίς πρόβλημα και συγκρούσεις. Οι Ελληνοκύπριοι, ειδικότερα, αναφέρονται στους «παλιούς καλούς καιρούς» προτού η βία χωρίσει τις δύο κοινότητες, ως το στάδιο «ειρηνικής συνύπαρξης».²³⁴

Για μένα, μια ειρηνική Κύπρος είναι αυτό που

ήταν στο παρελθόν, πριν από την εισβολή, όταν οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι ζούσαν μαζί ειρηνικά. Οι γονείς μου, μου είπαν ότι έκαναν παρέα [με Τουρκοκύπριους]... και ότι όλα ήταν καλά... και μετά, αναμίχθηκε η Τουρκία.

[Ελληνοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Όταν λέμε «ειρηνική Κύπρος» εννοούμε μια κατάσταση όπου όλοι ζουν ευτυχισμένοι μαζί... Τα πράγματα πρέπει να είναι όπως ήταν πριν από το 1974.

[Ελληνοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Πολλοί συμμετέχοντες πίστευαν ότι μια αληθινά ειρηνική μελλοντική Κύπρος εξαρτάται από την ύπαρξη ορισμένων συνθηκών. Αυτές περιλαμβάνουν την επίτευξη ενός επίσημου διακανονισμού του Κυπριακού Προβλήματος, και την άφεση οποιασδήποτε πικρίας σχετικά με τα κακά του παρελθόντος που υπέμεινε η κάθε κοινότητα.

[Ήδη] υπό μια έννοια ζούμε σε ειρήνη. Αλλά αυτό δεν είναι πραγματική ειρήνη: οι πρόσφυγες έχασαν τα παιδιά τους... έχασαν την περιουσία τους... τόσο οι Τουρκοκύπριοι όσο και οι Ελληνοκύπριοι... δεν μπορούμε να πούμε ότι αυτοί οι άνθρωποι ζουν σε ειρήνη: πρέπει να λύσουμε όλα αυτά τα προβλήματα...

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Ζούμε υπό όρους κατάπαυσης του πυρός. Πρέπει να υπογράψουμε μια ειρηνευτική συμφωνία. Οι πατέρες μας συνεχίζουν να μας λεν τις αναμνήσεις τους από τον πόλεμο ... Προκειμένου να επιτευχθεί η ειρήνη, πρέπει να καθίσουμε και να μιλήσουμε για αυτά τα ζητήματα – και έπειτα να συμφωνήσουμε ότι δεν θα μιλούμε για αυτά τα κακά γεγονότα με έναν εχθρικό τρόπο. Διαφορετικά, όλα αυτά τα πράγματα θα συνεχιστούν.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Άλλοι υπογραμμίζουν ότι η απομάκρυνση όλων των στρατιωτικών βάσεων είναι ένας από τους όρους για μια «ειρηνική Κύπρο»:

Μια ειρηνική Κύπρος είναι η συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων με ίσα δικαιώματα, και η απομάκρυνση των Τουρκικών και Βρετανικών βάσεων [...]. Αυτό είναι το ιδανικό.

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Αρκετοί Τουρκοκύπριοι νέοι συσχέτισαν την «ειρήνη στην Κύπρο» με την οικονομική και κοινωνική πρόοδο και την πλήρη ένταξη στην ΕΕ: ένας ορισμός που επηρεάστηκε άμεσα από τις κοινωνικοοικονομικές πραγματικότητες που αντιμετωπίζονται στο Βορρά:

Δεν πιστεύω στην ειρήνη αλλά ως νέος άνθρωπος θέλω πραγματικά τη θεμελίωση της ειρήνης, προκειμένου να δημιουργηθούν καλύτερες ευκαιρίες εργασίας, καλύτερες ευκαιρίες εκπαίδευσης, και για να γίνουμε μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Ο Ρόλος της Κυπριακής Νεολαίας στη Συμφιλίωση

Οι Κύπριοι νέοι και από τις δύο πλευρές της διαίρεσης, όπως τους περισσότερους, εάν όχι όλους, τους νέους σε όλο τον κόσμο, κινούνται ανάμεσα και διαπραγματεύονται το χάσμα μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ενηλικίωσης: ένα ταξίδι που σήμερα είναι όλο και περισσότερο περίπλοκο και γεμάτο κινδύνους. Αρκετά μεγάλοι ώστε να μην θεωρούνται παιδιά, όχι όμως και αρκετά ώριμοι για να τύχουν αντιμετώπισης ως ενήλικες, οι Κύπριοι νέοι ένιωσαν ότι, ως νέοι που ήταν, οι γνώμες και οι απόψεις τους δεν λαμβάνονταν υπόψη ούτε τύγχαναν εκτίμησης από τις παλαιότερες γενεές – είτε μέσα στις οικογένειες, τα σχολεία, είτε στη δημόσια σφαίρα. Πολλοί παραπονέθηκαν ότι όλοι οι τομείς της ζωής ελέγχονται από τα πολιτικά κόμματα - ακόμη και οι ίδιες οι οργανώσεις νεολαίας, οι οποίες υποτίθεται ότι είναι εκεί για να δώσουν την δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης στις φωνές των νέων.

Οι νέοι άνθρωποι έχουν μια υποδεέστερη φωνή. Αντιμετωπίζονται ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Αυτό είναι αλήθεια. Δείτε στο σχολείο: πρέπει να ακούς τους δασκάλους... σε ρωτάνε ερωτήσεις... εσύ δεν έχεις το δικαίωμα να υποβάλεις ερωτήσεις, δεν μπορείς να ασκήσεις κριτική. Κοιτάξτε στις οικογένειες: σε επικρίνουν [αλλά] εσύ δεν έχεις τα ίδια δικαιώματα... Έτσι νομίζω ότι είναι ένα μειονέκτημα να είσαι νέος... Πιστεύω ότι στη δική μας κουλτούρα οι πολιτικοί δεν σέβονται τους νέους.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Το αίσθημα της προσωπικής υπευθυνότητας προωθείται από την οικογένειά του καθενός, και η δική μου με ανέθρεψε να νιώθω υπεύθυνος για τη χώρα μου. Εντούτοις, οι νέοι δεν μπορούν να λάβουν αποφάσεις και να επιφέρουν δραστικές αλλαγές, επειδή ακόμη και οι οργανώσεις νεολαίας που υπάρχουν, υποστηρίζονται είτε οικονομικά είτε «ιδεολογικά» από κάποιο πολιτικό κόμμα, και αυτό στερεί [τους νέους] από την ελευθερία τους και τη δυνατότητα να αλλάξουν τα πράγματα.

[Ελληνοκύπρια, 23, απόφοιτος κολεγίου, εργοδοτούμενη, άγαμη, αστική Λευκωσία]

Πιο συγκεκριμένα, οι Κύπριοι νέοι ένιωσαν ότι δεν είχαν κανένα ρόλο να διαδραματίσουν και κανένα λόγο στη διαδικασία της συμφιλίωσης:

Πιστεύω ότι δεν υπάρχουν καθόλου [ευκαιρίες για συμμετοχή] επειδή οι ενήλικες αποφασίζουν μόνοι τους [...] έτσι δεν θέλουμε, ούτε έχουμε την ευκαιρία [για να συμμετέχουμε στη διαδικασία ειρηνευτικής επίλυσης].

[Ελληνοκύπρια 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου, απασχολείται ως αστυνομικός, άγαμη, αγροτική Λευκωσία]

Νομίζω ότι οι νέοι δεν έχουν κανένα τέτοιο δικαίωμα [να αντιπροσωπεύονται οι θέσεις και οι ανάγκες τους στην κοινωνία]. Αυτό σημαίνει ότι οι νέοι δεν αισθάνονται ελεύθεροι να μιλήσουν για τις δικές τους ιδέες ή να εκφραστούν δημόσια. Κανένας δεν ζητά τις ιδέες μας.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

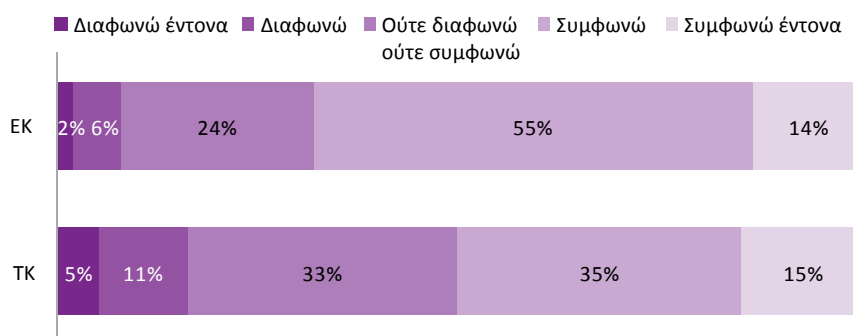
Οτιδήποτε και να κάνει η νεολαία, εάν οι μεγάλες δυνάμεις δεν με θέλουν να το πω, σίγουρα δεν θα ακουστεί. Εντάξει, μπορεί να ακουστεί, αλλά δεν θα ληφθεί υπόψη επειδή το ζήτημα εδώ είναι πολιτικό και διακυβεύονται τεράστια συμφέροντα.

[Ελληνοκύπριος, 20, απόφοιτος γυμνασίου, στρατιώτης, αστική Πάφος]

Όταν τέθηκε το θέμα της συμφιλίωσης, στους νέους συμμετέχοντες παρουσιάστηκε η δήλωση «οι Κύπριοι νέοι έχουν ευθύνη να βοηθήσουν στην εύρεση μιας ειρηνικής λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα» - ένα σημαντικό ποσοστό της Ελληνοκυπριακής νεολαίας (69%) είτε «συμφώνησε» είτε «συμφώνησε έντονα» με τη δήλωση. Αυτός ο αριθμός ήταν ελαφρώς μικρότερος μεταξύ των νέων Τουρκοκυπρίων, 50% των οποίων «συμφώνησε» ή «συμφώνησε έντονα» με τη δήλωση. Λαμβάνοντας υπόψη τα χαμηλά ποσοστά κοινωνικοπολιτικής συμμετοχής της Κυπριακής νεολαίας, τα οποία σημειώσαμε πιο πάνω, είναι ενθαρρυντικό ότι ένα τόσο μεγάλο ποσοστό των νέων που συμμετείχαν συμφωνούν ότι είναι υπεύθυνοι για την ενίσχυση της επίτευξης ενός ειρηνικού διακανονισμού στο Κυπριακό Πρόβλημα. Αυτό αποτελεί μαρτυρία της αισιοδοξίας των νέων. Το ότι μόνο ένας μικρός αριθμός νέων από την κάθε πλευρά διαφώνησε ότι έχουν μέρος της ευθύνης στην εξεύρεση μιας λύσης είναι ένα από τα πιο αισιόδοξα συμπεράσματα της Έκθεσης. Το ζήτημα όμως παραμένει το πώς θα μετατραπεί αυτή η υπεύθυνη τοποθέτηση σε μια πιο συγκεκριμένη θετική δράση.

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με τα εξής:

Οι Κύπριοι νέοι έχουν ευθύνη να βοηθήσουν στην εξεύρεση ενός ειρηνικού διακανονισμού στο Κυπριακό Πρόβλημα

Πίνακας 9.3: Ευθύνη της κυπριακής νεολαίας να βοηθήσει στην εξεύρεση ενός ειρηνικού διακανονισμού

Είναι επίσης ενδιαφέρον ότι 24% των Ελληνοκυπρίων και 33% των Τουρκοκυπρίων ούτε συμφώνησε ούτε διαφώνησε με την πιο πάνω δήλωση. Αυτή η ομάδα αναποφάσιστων νέων αντιπροσωπεύει ταυτόχρονα μια ευκαιρία και μια πρόκληση, αφού θα ήταν δυνατόν να εκπαιδευτούν και να παρακινηθούν ώστε να αναλάβουν ένα πιο ενεργό και υπεύθυνο ρόλο, συμμετέχοντας στις προσπάθειες εξεύρεσης ενός ειρηνικού διακανονισμού. Το γεγονός ότι αυτοί οι νέοι είναι αναποφάσιστοι θα μπορούσε να αποδοθεί στο ότι, πολλούς νέους Κύπριους τους έχουν κάνει να αισθάνονται ότι δεν αποτελεί κοινωνική ή πολιτική τους ευθύνη να αναμειχθούν ενεργά στη ειρηνευτική διαδικασία.

Η περαιτέρω συζήτηση με τους συμμετέχοντες έδωσε έμφαση στις ποικίλες απόψεις των Κύπριων νέων ως προς το εάν είχαν έναν ρόλο και μια ευθύνη, να λάβουν μέρος στη συμφιλίωση των δύο κοινοτήτων. Μερικοί θεώρησαν ότι η νεολαία του νησιού πρέπει να αναλάβει έναν κύριο ρόλο στην προσπάθεια εύρεσης μιας λύσης στο πολιτικό πρόβλημα, τονίζοντας ότι οι αποφάσεις και οι ενέργειες που λαμβάνονται σήμερα θα έχουν άμεσες επιπτώσεις στο μέλλον τους:

Η νεολαία πρέπει να έχει τον κύριο ρόλο στα ζητήματα που αφορούν την Κύπρο, επειδή όταν πραγματοποιείται μια κίνηση, όταν συμβαίνει κάτι, αυτό έχει άμεση επίδραση στη νεολαία – και όχι στους εξηντάχρονους και τους εβδομηντάχρονους. Επομένως, η νοσοτροπία πρέπει να αλλάξει έτσι ώστε να μην είναι απαραίτητο ο πρόεδρος να είναι άνω των 60-65 χρόνων και ένα πρόσωπο 25-30 ετών να μπορεί να είναι βουλευτής. Έτσι,, οι νέοι πρέπει να πάρουν τις πρωτοβουλίες όπως κάνουν τώρα, και να αναλάβουν έναν ηγετικό ρόλο στα ζητήματα της Κύπρου – οικονομικά, εκπαιδευτικά, εθνικά κ.λπ.

[Ελληνοκύπριος, 24, πτυχιούχος πανεπιστημίου, δικηγόρος, άγαμος, αστική Πάφος]

Οι πιο κάτω απαντήσεις καταδεικνύουν ότι όπως και η νεολαία σε όλο τον κόσμο, οι Κύπριοι νέοι θεωρούν τους εαυτούς τους προσανατολισμένους στο μέλλον και πιο

ανοικτούς στην αλλαγή από ότι ήταν οι παλαιότερες γενεές:

Η νεολαία πρέπει να πάρει τα ηνία αυτού του τόπου επειδή οι παλιοί έχουν παραστρατήσει [...] εγώ θεωρώ ότι έχουμε πολλούς πολιτικούς που είναι πολύ μεγάλης ηλικίας - θυμούνται ακόμα τα γεγονότα τόσο του 1974 όσο και πριν. Τώρα πρέπει να απομακρυνθούμε από αυτήν την ιδέα, πρέπει να έρθουμε πιο κοντά στους Τουρκοκυπρίους που είναι [επίσης] κάτοικοι της Κύπρου ζούμε στο ίδιο νησί, έτσι πρέπει να βρούμε μια λύση.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου (προ-δημοτική εκπαίδευση), εργάζεται σε συνεργατική τράπεζα, αρραβωνιασμένη, αστική Πάφος]

Είμαστε όλοι υπεύθυνοι σε αυτήν την ηλικία που είμαστε, επειδή είναι εμείς που θα κάνουμε τη διαφορά στο μέλλον, εφ' όσον διατηρούμε θετικές απόψεις χωρίς τις προκαταλήψεις που παραδίδονται από τις προηγούμενες γενεές. Πρέπει να ανακαλύψουμε τη δική μας αλήθεια και να προσπαθήσουμε να την υποστηρίξουμε, και εάν την υποστηρίξουμε σωστά, με τις κατάλληλες πεποιθήσεις, θα τα καταφέρουμε.

[Ελληνοκύπριος, 23, φοιτητής, άγαμος, αστική Λευκωσία]

Μερικοί συμμετέχοντες, αν και πρόθυμοι να διαδραματίσουν έναν ρόλο, σημείωσαν τους περιορισμούς που αντιμετώπιζαν ως νέοι άνθρωποι:

Οι νέοι είναι [...] ανεπαρκείς σε μερικούς τομείς. Αλλά, σε μερικούς άλλους τομείς υπάρχουν νέοι που είναι πραγματικά ενεργοί. Νομίζω ότι γενικά θα μπορούσαν να είναι αποτελεσματικοί στο να βοηθήσουν να αλλάξει ο τρόπος με τον οποίο σκέφτονται οι άνθρωποι για τις δικαιοδικές σχέσεις. Πα' όλα αυτά, υπάρχουν μερικά πράγματα που δεν μπορούν να αλλάξουν, λόγω του νεαρού της ηλικίας τους και της έλλειψης εμπειριών.

[Τουρκοκύπριος, 18, μαθητής]

Άλλοι, δέχτηκαν την ευθύνη αλλά αναγνώρισαν την ανάγκη να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις για τα εμπλεκόμενα ζητήματα:

Πιστεύω ότι όλοι έχουμε ένα μερίδιο ευθύνης' μόνο που, πρέπει να μάθουμε περισσότερα πράγματα για το ζήτημα της Κύπρου. Ας πούμε, για παράδειγμα, μπορούμε να είμαστε περισσότερο ενημερωμένοι, να γίνουμε πιο ενεργοί συμμετέχοντες σε αυτό το θέμα.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου, τραπεζική υπάλληλος, άγαμη, αγροτική Λευκωσία]

Παρ' όλα αυτά, δεν αισθάνθηκαν όλοι οι συμμετέχοντες το ίδιο' μερικοί τόνισαν με σθένος ότι οι νέοι δεν είχαν καμία ευθύνη να συμβάλουν στην επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος, ή ότι δεν είχαν ούτε την επιθυμία ούτε και το κίνητρο να το κάνουν.

Νομίζω ότι μια λύση δεν εξαρτάται από μας. Άλλοι είναι εμπλεκόμενοι σ' αυτό... Δεν ενδιαφέρομαι. Δεν μπορούν να στηριχθούν σε μας για μια λύση. Ακόμη και εκείνοι που έχουν ζήσει [τα προβλήματα] και το αίμα τους είναι ζεστό δεν μπορούν να βρουν μια λύση, οπότε πώς είναι δυνατό να αναμένεται να το κάνουμε εμείς εφόσον δεν ενδιαφερόμαστε... δεν έχουμε περάσει [κανένα βάσανο].

[Ελληνοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Διάφοροι νέοι συμμετέχοντες αποθαρρύνθηκαν από το να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία επανένωσης καθώς αισθάνθηκαν ότι, τελικά, ο ρόλος των πολιτικών και των πολιτικών κομμάτων ήταν καταδυναστευτικός, αφήνοντας μόνο λίγο χώρο για ανεξάρτητες πρωτοβουλίες ή φωνές. Άλλοι αισθάνθηκαν αδύναμοι από αυτό που θεώρησαν να είναι καθοριστική παρέμβαση των ξένων δυνάμεων στην τοπική πολιτική και στο πεπρωμένο της Κύπρου.

Επιπλέον, η κυπριακή νεολαία, και από τις δύο πλευρές, ένωσε ότι δεν τους παρέχεται επαρκής υποστήριξη και ευκαιρίες και ότι, τις περισσότερες φορές, οι απόψεις τους παραβλέπονται εντελώς, ή ακόμα χειρότερα, αγνοούνται από τους υπεύθυνους για τη λήψη αποφάσεων. Άλλοι θεώρησαν ότι όχι μόνο οι νέοι, αλλά και όλοι οι Κύπριοι, είναι πάρα πολύ αδύνατοι για να κάνουν μια διαφορά όσον αφορά μια λύση:

Πιστεύω ότι το μέλλον της Κύπρου δεν εξαρτάται από μας, εξαρτάται από άλλους. Ερχόμαστε δεύτεροι σ' αυτό, και η άποψή μου δεν λαμβάνεται υπόψη...

[Ελληνοκύπρια, 18, άγαμη, φοιτήτρια [αισθητική], πωλήτρια μερικής απασχόλησης, αστική Λευκωσία]

Επιπλέον, οι Κύπριοι νέοι θεώρησαν ότι ο μόνος τρόπος να συμμετέχουν οι ίδιοι στις προσπάθειες συμφιλίωσης ήταν μέσω της συσχέτισης με ένα πολιτικό κόμμα' κάτι για το οποίο πολλοί δεν ενδιαφερόντουσαν ή δεν ήταν πρόθυμοι να το κάνουν, συνειδητοποιώντας ότι τις περισσότερες φορές, η φωνή τους θα είχε δευτερεύοντα ρόλο στην πολιτική ατζέντα και τη γραμμή του κόμματος.²³⁵

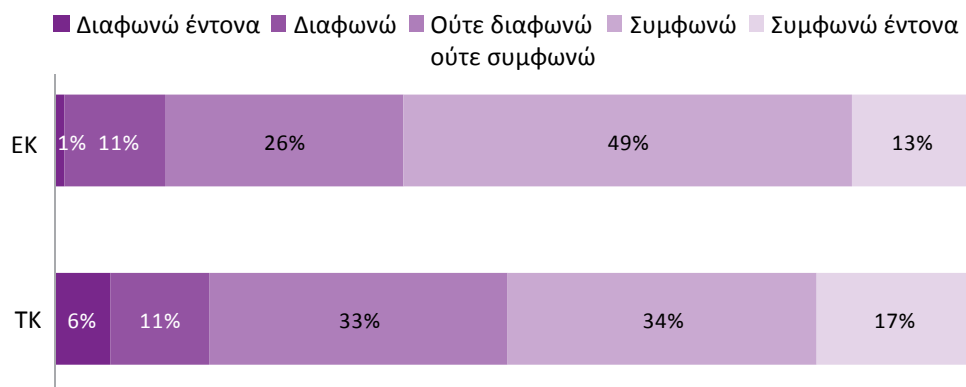
Πώς μπορούν οι νέοι να κάνουν κάτι; Εάν γίνεις μέλος οποιουδήποτε [πολιτικού] κόμματος, μπορείς να έχεις μερικές ευκαιρίες. Αλλά ξέρεις τις θέσεις των υπάρχοντων κομμάτων [φαίνονται πολύ περιχαρακωμένοι στις θέσεις τους]. Έτσι, τι απομένει; Δεν μπορείς να φωνάζεις στο δρόμο. Δεν έχουμε καμία δυνατότητα να συμβάλουμε. Νομίζω ότι το ίδιο συμβαίνει και στο νότο.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

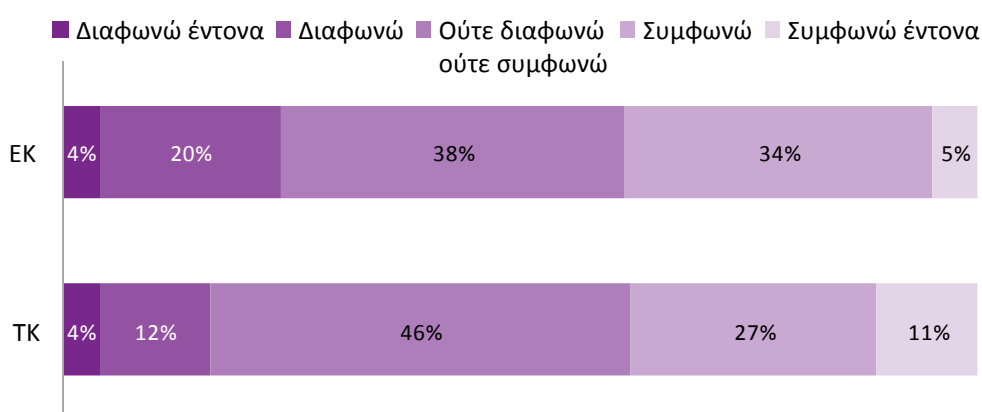
Αυτές οι απόψεις αντανακλώνται και στις ποσοτικές απαντήσεις της ΕΦΝ. Παρά τα υψηλά επίπεδα συμφωνίας στο ότι είναι ευθύνη των Κυπρίων νέων να διαδραματίσουν έναν ενθαρρυντικό ρόλο στην εύρεση ενός διακανονισμού στο πολιτικό πρόβλημα, 62% των Ελληνοκυπρίων και 50% των Τουρκοκυπρίων «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» ότι οι Κύπριοι νέοι είναι ανίκανοι να επηρεάσουν την ειρηνευτική διαδικασία δεδομένου ότι *οι πολιτικοί δεν τους δίνουν την ευκαιρία να το πράξουν*. Επιπλέον, 38% των Ελληνοκυπρίων και ένα συγκρίσιμο 38% των Τουρκοκυπρίων «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» ότι, γενικά, οι Κύπριοι νέοι *δεν ξέρουν πώς να αναλάβουν πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να στηρίξουν τη δικαιοδική συνύπαρξη και την οικοδόμηση της ειρήνης*.

Πόσο έντονα συμφωνείς ή διαφωνείς με τα ακόλουθα:

A. Οι Κύπριοι νέοι δεν είναι ικανοί να επηρεάσουν την ειρηνευτική διαδικασία επειδή οι πολιτικοί δεν τους δίνουν την ευκαιρία

B. Οι Κύπριοι νέοι δεν ξέρουν πώς να ξεκινήσουν πρωτοβουλίες που θα υποστήριζαν τη δικαιοδική συνύπαρξη και την οικοδόμηση της ειρήνης

Πίνακας 9.4: Η κυπριακή νεολαία αναφορικά με τη δυνατότητά της να επηρεάσει την ειρηνευτική διαδικασία και να προτείνει δραστηριότητες για την οικοδόμηση της ειρήνης

Κατά συνέπεια, ενώ ένας σημαντικός αριθμός των νέων συμμετεχόντων θεωρεί ότι στην πραγματικότητα η ευθύνη για το μέλλον της χώρας τους βρίσκεται στα χέρια τους, η αντίληψη όσον αφορά την απουσία πολιτικής υποστήριξης φαίνεται να είναι το κύριο εμπόδιο που παρακωλύει την ενεργή συμμετοχή των Κύπριων νέων ως φορέων της κοινωνικής αλλαγής:

Δεν έχουμε την ευκαιρία να εκφράσουμε τις απόψεις μας. Εκείνοι που είναι πιο μεγάλοι από μας νομίζουν ότι δεν έχουμε καθόλου εμπειρίες [...] ότι δεν μπορούμε να εκφράσουμε τις απόψεις μας σχετικά με το

κάπνισμα ή οτιδήποτε άλλο συμβαίνει στη χώρα μας. Μας κρατούν απλώς στο περιθώριο, λέγοντας «τι ξέρετε εσείς;», γι'αυτό και οι νέοι δεν ενδιαφέρονται και, γενικά, είναι αδιάφοροι ως νέοι άνθρωποι.

[Ελληνοκύπρια, 16, μαθήτρια, άγαμη, αγροτική Λευκωσία]

Μερικοί Κύπριοι νέοι απλώς έθεταν διαφορετικές προτεραιότητες για τους ίδιους, όπως η απασχόληση τους και οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, οι οποίες άφηναν λίγο χρόνο για άλλες δραστηριότητες:

Εργάζομαι... Έχω μόνο τα Σαββατοκύριακα. Προσπαθώ να βρίσκομαι με τους φίλους μου

τα Σαββατοκύριακα. Και κατά τη διάρκεια αυτών των Σαββατοκύριακων [...] θέλω να διασκεδάσω.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Ίσως η πιο ισχυρή δύναμη πίσω από την περιορισμένη συμμετοχή τους στη συμφιλίωση είναι ότι, έχοντας ζήσει ολόκληρη τη ζωή τους στις αντίθετες πλευρές της γραμμής διαίρεσης, με περιορισμένη ή καμία επαφή με τα μέλη της άλλης κοινότητας, πολλοί Κύπριοι νέοι έχουν καταλήξει να δέχονται – ακόμα και να προτιμούν – την *ισχύουσα κατάσταση*. Μερικοί νέοι συμμετέχοντες κατηγορήσαν τους συνομήλικους τους ότι ήταν αδιάφοροι ή απαθείς στα προβλήματα που απασχολούν τις δύο κοινότητες: ότι η έλλειψη κινητοποίησης της νεολαίας οφειλόταν στο γεγονός ότι πολλοί αρκούσαν στο να γείρουν πίσω και να απολαύσουν την «καλή ζωή» παρά να απασχοληθούν με ζητήματα που σχετίζονται με τις δύο κοινότητες και τη χώρα.

Πιστεύω ότι οι νέοι παραμένουν απολύτως απαθείς. Δεν νοιάζονται επειδή θέλουν να πιστεύουν ότι βρήκαν την «καλή ζωή». Εντούτοις, όταν σε κάποιο σημείο συμβεί κάτι μικρό και [οι Τούρκοι] έρθουν να μας επιτεθούν, τότε θα καταλάβουν τι συμβαίνει... τότε, κάποιος σχετικά νέος πρέπει να καθίσει και να αποσπάσει την προσοχή των νέων, για να τους εξηγήσει τι συμβαίνει.

[Ελληνοκύπρια, 21, φοιτήτρια, άγαμη, αστική Λεμεσός]

Δεν νομίζω ότι γίνεται κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια, τουλάχιστον από τον κύκλο μου: απλά επιτρέπουν στα πράγματα να συνεχίσουν όπως είναι. Εάν συναντήσουν έναν Τουρκοκύπριο, του βάζουν γρήγορα μια ετικέτα: δεν μπορούν να επικοινωνήσουν μαζί του με τον ίδιο τρόπο που θα επικοινωνούσαν με έναν Ελληνοκύπριο...δεν καταβάλλουν οποιαδήποτε προσπάθεια να τους γνωρίσουν.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολεγίου, απασχολείται ως γραμματέας, δεσμευμένη, αγροτική Λευκωσία]

ΠΛΑΙΣΙΟ 9.2

Παιδεία και Νέοι Οικοδόμοι της Ειρήνης: Διεθνείς Προοπτικές

Τα εκπαιδευτικά συστήματα μπορούν να διαδραματίσουν έναν σημαντικό ρόλο στην ενδυνάμωση της νεολαίας ώστε να γίνουν οικοδόμοι της ειρήνης. Ενώ το κάθε πλαίσιο είναι μοναδικό, είναι σημαντικό να εξεταστούν οι προσεγγίσεις που δοκιμάστηκαν σε άλλα πλαίσια, όπως στη Βόρεια Ιρλανδία, στο Ισραήλ/στην Παλαιστίνη, και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να μελετήσουν διδακτικές ή παιδαγωγικές καινοτομίες, και μη-επίσημες εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες, για να διανοίξουν χώρο στους νέους για να αναπτύξουν αυθεντικές ικανότητες για την οικοδόμηση της ειρήνης.¹

Παραδείγματος χάριν, έχει πρόσφατα παρατηρηθεί στη Βόρεια Ιρλανδία μια μετατόπιση μακριά από την προσέγγιση της «Εκπαίδευσης για Αμοιβαία Κατανόηση» η οποία επεδίωκε να προωθήσει τη διαπολιτισμική κατανόηση, αλλά που μπορεί και να ενίσχυσε έννοιες διαφορετικότητας. Ένα **νέο πρόγραμμα σπουδών** σχετικά με την Τοπική και Παγκόσμια Πολιτικότητα (για παιδιά από 11 έως και 16 χρόνων) αναφέρεται σε τέσσερα βασικά θέματα σε Εθνικό, Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο πλαίσιο: Ποικιλομορφία και Συμπερίληψη, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Κοινωνική Ευθύνη, Ισότητα και Κοινωνική Δικαιοσύνη και Δημοκρατία και Ενεργός Συμμετοχή.² Αυτή η μετατόπιση υπογραμμίζει τη συνεκτικότητα, και την ύπαρξη πολλαπλών και σύνθετων ταυτοτήτων, πέρα από την παράδοση των δύο κοινοτήτων. Επίσης δίνεται περισσότερη προσοχή στην εκπαίδευση της πρώιμης παιδικής ηλικίας για την αντιμετώπιση των στερεοτύπων που προκύπτουν γύρω στην ηλικία των τριών χρόνων.³

Η **διδασκαλία της ιστορίας** δημιουργεί μια ιδιαίτερη πρόκληση σε διαιρεμένες κοινωνίες, όπου μονομερή ηθικά ιστορικά αφηγήματα, ο τρέχοντας διαχωρισμός και η δυσπιστία, μπορούν να βγάλουν στην επιφάνεια ισχυρές συναισθηματικές αντιδράσεις στην τάξη. Μερικοί Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι δάσκαλοι έχουν δημιουργήσει ένα συμπληρωματικό εγχειρίδιο που παρουσιάζει δύο ιστορίες, δίπλα-δίπλα, που διαχωρίζονται από ένα διάστημα για σημειώσεις.⁴ Η μέθοδος διδασκαλίας, που ενθαρρύνεται από αυτό το σχήμα, επιτρέπει στους μαθητές να προσεγγίσουν κριτικά το υλικό και να βιώσουν τα αφηγήματα σε διάλογο.

Οι μέθοδοι διδασκαλίας που ενθαρρύνουν την αυτοβούληση της νεολαίας και μια ηθική κοινωνικής ευθύνης – συμπεριλαμβανομένης της επιθυμίας και της εμπιστοσύνης να συμμετέχουν στον κόσμο και να μετασχηματίσουν τις συγκρούσεις με μη βίαιους τρόπους – είναι επίσης σημαντικές. Οι **παιδαγωγικές έρευνες που είναι βασισμένες σε προγράμματα** εστιάζουν σε πραγματικά ζητήματα που είναι σχετικά με τις καθημερινές ζωές των μαθητών, και αναπτύσσουν δεξιότητες όπως η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων και η συνεργατική έρευνα.

Η εκμάθηση-υπηρεσίας είναι μια παιδαγωγική που χρησιμοποιείται στα Αμερικανικά σχολεία και πανεπιστήμια για να αυξήσει την κριτική συνείδηση των μαθητών σχετικά με κοινωνικά ζητήματα, όπως η φτώχεια ή η ανισότητα.⁵ Οι φοιτητές σε μια σειρά μαθημάτων **εκμάθησης-υπηρεσιών** συμμετέχουν σε μια δραστηριότητα εκτός του χώρου του πανεπιστημίου – όπως η διδασκαλία παιδιών ή η συλλογή προφορικών ιστοριών από πιο ηλικιωμένους κατοίκους – που είναι ευεργετική στην κοινότητά τους. Αυτή η δραστηριότητα προσφοράς υπηρεσιών συζητείται κατά τη διάρκεια της τάξης και συνδέεται με τα ακαδημαϊκά διαβάσματα και τη συγγραφή εκθέσεων ιδεών. Υπάρχει πεδίο για την οικοδόμηση αυτού του είδους παιδαγωγικής στα προγράμματα ανταλλαγής μαθητών, ίσως δια μέσου της εξερεύνησης παρελθόντων ιστοριών συνεργασίας ή σύγκρουσης, ή για την εξέταση σύγχρονων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τόσο οι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι.⁶

Οι μαθητές μπορεί να είναι πιο πιθανόν να ενταχθούν σε πρωτοβουλίες οικοδόμησης της ειρήνης όπου θα αναπτύσσουν ικανότητες που θα μπορούν να εφαρμοστούν σε μια ενδεχόμενη απασχόληση τους. Στη Βόρεια Ιρλανδία, οι νέοι μιας οργάνωσης στο πλαίσιο της οποίας συμμετείχαν σε κοινοτικά προγράμματα διαλόγου ήταν σε θέση να κερδίσουν πιστοποιήσεις εργασίας νεολαίας.⁷ Ο **μη-επίσημος** τομέας **εκπαίδευσης** μπορεί να προσελκύσει νέους μιας πιο μεγάλης ηλικίας που δεν είναι εγγεγραμμένοι σε σχολείο και εκείνους που δεν ενδιαφέρονται για προγράμματα «ειρήνης». Τα μη-επίσημα πλαίσια είναι συχνά καταλληλότερα για την ανάπτυξη ικανοτήτων και για προγράμματα οικοδόμησης της ειρήνης.⁸

Ο τρόπος με τον οποίο αυτές οι προσεγγίσεις μπορούν να εφαρμοστούν στο πλαίσιο της Κύπρου είναι, φυσικά, κάτι το οποίο θα αποφασίσουν οι τοπικοί εκπαιδευτικοί, οι αρμόδιοι, και οι νέοι. Αλλά τα σχολεία θα μπορούσαν να ενθαρρύνουν τη ειρηνευτική δράση για παράδειγμα με το να επιτρέπουν σε μαθητές να κερδίσουν ακαδημαϊκές πιστωτικές μονάδες για τη συμμετοχή τους σε δικαιοδικές κατασκηνώσεις νεολαίας, σε μουσικά φεστιβάλ, σε διάλογους και σε εκπαιδευτικά εργαστήρια.

Θα μπορούσε να σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα σπουδών γύρω από μια ειρηνευτική διαδικασία χρησιμοποιώντας εκδοχές βασικών ντοκουμέντων/εγγράφων που είναι φιλικές προς τη νεολαία. Οι αρμόδιοι θα μπορούσαν να ερευνήσουν κοινά μοντέλα κοινοτικής υπηρεσίας, ως μια εναλλακτική λύση στη στρατιωτική θητεία, ή να αναπτύξουν ιδρύματα νεολαίας που σχετίζονται με την επίσημη πολιτική διαδικασία, όπως τα Σκωδική Συμβούλια Νεολαίας (Βόρεια Ιρλανδία) ή τα Κοινοβούλια Νεολαίας (Ινδία). Ιδανικά, θα υπήρχε ένας κοινός χώρος ο οποίος θα είχε σχεδιαστεί ειδικά για τις δραστηριότητες συμπιλώσης της νεολαίας, εξοπλισμένος για εκπαίδευση, σε τέτοιους τομείς όπως οι δημιουργικές τέχνες, το διαδικτυακό σχέδιο, η τηλεοπτική παραγωγή, η ειρηνευτική δημοσιογραφία, ο τουρισμός ειρήνης, ή για την τοποθέτηση καλλιτεχνικών εγκαταστάσεων, ρετροσπεκτιβικής ιστορίας, συναυλιών, ή για άλλες πρωτοβουλίες, που συλλαμβάνουν, σχεδιάζουν και εφαρμόζουν οι ίδιοι οι νέοι.

Siobhan McEvoy-Levy

*Διευθυντής του Προγράμματος Σπουδών Ειρήνης,
Butler University*

Αναφορές

¹Siobhan McEvoy-Levy (ed). 2006. Ταραχοποιοί ή Οικοδόμοι της ειρήνης; Νέοι και Οικοδόμηση της Ειρήνης Μετά τις Συμφωνίες. (Notre Dame: University of Notre Dame Press).

²«Μαθαίνοντας για τη Ζωή και την Εργασία». Τοπική και Παγκόσμια Πολιτικότητα» Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: http://www.nicurriculum.org.uk/docs/key_stage_3/areas_of_learning/statutory_requirements/ks3_citizenship.pdf Τελευταία πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου, 2008,

³Connolly, Paul, Alan Smith & Bernie Kelly. 2002. «Πάρα Πολύ Νέος για να το Παρατηρήσει; Η Πολιτιστική και Πολιτική συνειδητοποίηση των 3-6-χρονών στη Βόρεια Ιρλανδία». Μπέλφαστ: Συμβούλιο Κοινοτικών Σχέσεων.

⁴Adwan, Sami & Dan Bar-On 2006, «Κοινή Ιστορία: Παλαιστίνιοι και Ισραηλινοί Δάσκαλοι και Μαθητές που Μαθαίνουν την Αφήγηση ο Ένας του Άλλου» Siobhan McEvoy-Levy (ed). 2006: Ταραχοποιοί ή Οικοδόμοι της ειρήνης; Νέοι και Οικοδόμηση της Ειρήνης Μετά τις Συμφωνίες. (Notre Dame: University of Notre Dame Press).PP. 217-234.

⁵Crews, Robin J. & Kathleen Maas Weigart (eds.) 1999 Διδάσκοντας για τη Δικαιοσύνη. Έννοιες και Πρότυπα για την Εκμάθηση Υπηρεσιών στις Μελέτες Ειρήνης. American Association for Higher Education (AAEH) Series on Service Learning for the Disciplines. Washington D.C.

⁶Αλλά οι εμπειρογνώμονες συστήνουν προσοχή στη μεταφορά τέτοιας παιδαγωγικής χωρίς ευαισθησία στις τοπικές αρχές και παραδόσεις. Δείτε το κεφάλαιο της Margaret Brabant's σχετικά με την εκμάθηση-υπηρεσιών στο Τουρκικό πλαίσιο στο «Εκμάθηση Υπηρεσιών: Μια εξαγωγήμια Παιδαγωγική» Στο Stewart, Trae & τη Nicole Webster (EDS). Υπό έκδοση 2009. Problematizing Service-Learning: Critical Reflections for Development and Action. Charlotte, NC: Information Age Publishing (IAP).

⁷McEvoy-Levy. Αυτόθι.

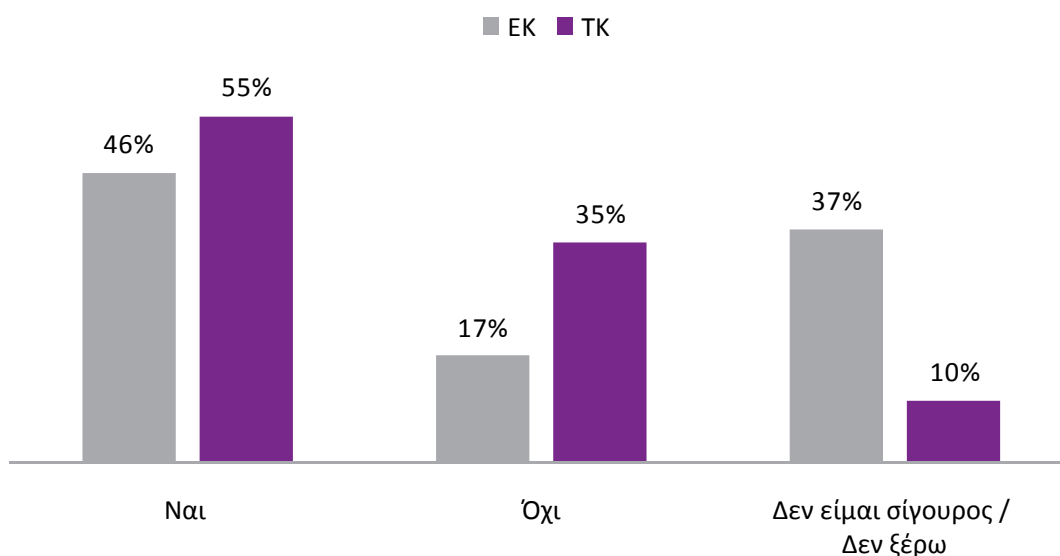
⁸Ένα καλό παράδειγμα περιγράφεται στο Hammad, τη Suzanne & Tareq AlBakri. 2007. «Η Ιστορία ενός Δημοφιλούς Επιτεύγματος: Ένα Μοντέλο Πολιτικής Δέσμευσης της Νεολαίας στην Παλαιστίνη». Στο Mike Baizerman και Doug Magnuson (EDS). Εργασία με τη Νεολαία στις Διαιρεμένες και Αμφισβητημένες Κοινωνίες. Ρότερνταμ: Sense. 201-216.

Ενδυναμώνοντας τους Κύπριους Νέους για να Ενεργήσουν ως Θετικοί Φορείς της Αλλαγής

Όταν ερωτήθηκαν εάν επιθυμούσαν ή όχι

να διαδραματίσουν έναν ενεργό ρόλο στη συμφιλίωση του νησιού, περίπου μισοί από τους συμμετέχοντες (46% των Ελληνοκυπρίων και 55% των Τουρκοκυπρίων) ανταποκρίθηκαν θετικά· μόνο 17% και 35%, αντίστοιχα, δεν ήθελαν να εμπλακούν.

Ως νέος/α Κύπριος/α, θέλεις να διαδραματίσεις έναν ενεργό ρόλο στη συμφιλίωση του νησιού;

Πίνακας 9.5: Η επιθυμία των Κύπριων νέων να διαδραματίσουν ένα ρόλο στη συμφιλίωση

Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, μεταξύ των Ελληνοκυπρίων, περισσότερο από το ένα τρίτο (37%) ήταν αβέβαιοι ως προς το εάν πρέπει να εμπλακούν ενεργά. Αυτό είναι παράξενο εάν λάβουμε υπόψιν την επιθυμία των Ελληνοκυπρίων για επανένωση, και την πεποίθηση ότι δεν έχουν κανένα «πρόβλημα» με τους Τουρκοκυπρίους. Ο λόγος πρέπει να αφορά την αμφίθυμη κατάσταση της επαναπροσέγγισης εντός της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Η επίσημη ελληνοκυπριακή πραγματεία προσπαθεί να διατηρήσει μια λεπτή ισορροπία μεταξύ δύο ευδιάκριτων επιχειρημάτων²³⁶: το πρώτο ότι τα γεγονότα του 1974 είναι αποτέλεσμα εισβολής από την Τουρκία, με κύρια επίπτωση την έως σήμερα κατοχή ενός τρίτου του νησιού, το δεύτερο ότι οι δύο κύριες κοινότητες ζούσαν μαζί ειρηνικά, (και ακόμα και σήμερα μπορούν),

εάν δεν υπήρχαν οι ξένες επεμβάσεις. Στην πράξη, πολλοί Ελληνοκύπριοι, που επιλέγουν να τονίσουν τον πρώτο τύπο επιχειρήματος τείνουν να θεωρούν τις δικαιοδικές δραστηριότητες ως υπονομευτικές του δίκαιου 'σκοπού' του αγώνα των Ελληνοκυπρίων, γεγονός που δίνει λανθασμένα μηνύματα στη διεθνή κοινότητα ως προς το τι συνιστά την πραγματική 'αιτία' του Κυπριακού Προβλήματος – θεωρώντας επομένως εκείνους που συμμετέχουν σε τέτοιες δραστηριότητες ως 'προδότες'. Προφανώς, τέτοια συγκρουόμενα μηνύματα και αρνητικές ετικέτες έχουν οδηγήσει στη σύγχυση των Ελληνοκυπρίων νέων, και στην αβεβαιότητά τους ως προς το εάν πρέπει να αναμιχθούν στις δραστηριότητες συμφιλίωσης.

Στην τουρκοκυπριακή πλευρά, τα πράγματα

είναι σαφέστερα. Ένας μεγάλος αριθμός νεολαίας (35%) φαίνεται να υιοθετεί τις απόψεις των αδιάλλακτων ότι οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι απλώς δεν μπορούν να τα πάνε καλά— και έτσι δεν υπάρχει λόγος να καταβάλλονται προσπάθειες για αυτό. Εντούτοις, όπως έχει ήδη σημειωθεί, η πλειοψηφία (55%) δεν φαίνεται να υποστηρίζει αυτήν την άποψη και εμφανίζεται πρόθυμη να συμμετέχει στις δραστηριότητες οικοδόμησης ειρήνης με τους Ελληνοκυπρίους.²³⁷

Το γεγονός ότι περισσότεροι από τους μισούς Τουρκοκύπριους συμμετέχοντες επιθυμούν να αποτελέσουν μέρος της διαδικασίας συμφιλίωσης είναι ενθαρρυντικό, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες μέσα στις οποίες ανατράφηκαν αυτά τα νεαρά άτομα. Εκτός από το ότι μεγαλώνουν σε μια χώρα που είναι διαιρεμένη, οι Κύπριοι νέοι εκτίθενται σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που παγιώνει τα κοινωνικά και ψυχολογικά εμπόδια που χωρίζουν τις δύο κοινότητες. Οι μνήμες του παρελθόντος των γονιών τους, η ποικίλη ερμηνεία της ιστορίας του νησιού από τα εκπαιδευτικά συστήματα, ο βομβαρδισμός από τα ΜΜΕ με σχόλια για τις εξελίξεις σχετικά με το Κυπριακό Πρόβλημα, και η διαδεδομένη και βαθιά ριζωμένη επιρροή της πολιτικής σε κάθε σχεδόν πτυχή της ζωής τους έχουν, με κάποιο τρόπο, συμβάλει στη διαμόρφωση των απόψεων των Κυπρίων νέων για την άλλη κοινότητα, καθώς επίσης και για τη χώρα τους.

Τα τελευταία χρόνια έχουν παρθεί διάφορα θετικά μέτρα προς τη κατεύθυνση επίτευξης της συμφιλίωσης: το άνοιγμα των σημείων ελέγχου το 2003 και η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ το 2004 (μια ένωση που, στον πυρήνα της, αντιπροσωπεύει την ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και του κεφαλαίου) τα αυξανόμενα επίπεδα επαφών μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων στα σχολεία, στα πανεπιστήμια, στους εργασιακούς χώρους και στους χώρους κοινωνικής εξόδου, όπως τα εμπορικά κέντρα, τα εστιατόρια και τα νυκτερινά κέντρα και το ιστορικό άνοιγμα του σημείου διελεύσεως της οδού Λήδρας στις 3 Απριλίου του 2008 και, πέντε μήνες αργότερα, η επανέναρξη

των ειρηνικών διαπραγματεύσεων (στις 3 Σεπτεμβρίου, 2008).

Αυτήν την περίοδο οι διαπραγματεύσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη για μια ειρηνευτική συμφωνία έχουν αναγγελθεί από τους πολιτικούς ηγέτες ως συνιστώσες μιας λύσης του προβλήματος της Κύπρου από τους ίδιους τους Κυπρίους. Εάν πρόκειται να συμβεί αυτό, τότε η οποιαδήποτε λύση πρέπει να ενσωματώσει τη φωνή της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας που αποτελεί περίπου το ένα έκτο του συνολικού πληθυσμού.

Η αυξημένη συμμετοχή της κυπριακής νεολαίας στην προσπάθεια για συμφιλίωση πρέπει να θεωρηθεί ως απαραίτητη προϋπόθεση στην επίτευξη μιας δίκαιης και το κυριότερο μια διαρκούς λύσης. Δεδομένου ότι η κυπριακή νεολαία αντιπροσωπεύει τη γενιά που θα εφαρμόσει και ουσιαστικά θα «ζήσει» μια πιθανή λύση, οποιαδήποτε συμφωνία, η οποία αποτυγχάνει να λάβει υπόψη τη φωνή και τις ανάγκες των νέων, δεν θα έχει μεγάλη πιθανότητα επιτυχίας. Συγχρόνως, οι φορείς χάραξης πολιτικής και οι επαγγελματίες πολιτικοί, δεδομένου ότι οι νέοι και από τις δύο πλευρές παρουσιάζουν μειωμένες επιθυμίες να έρθουν σε επαφή με τα μέλη της άλλης κοινότητας, αντιμετωπίζουν τη δύσκολη «πρόκληση να πλησιάσουν τους νέους που διατηρούν αρνητικές ή απαθείς απόψεις απέναντι στην άλλη κοινότητα και απέναντι στις δικοινοτικές επαφές» και βρίσκονται συχνά στη θέση «να κηρύττουν στους προσηλυτισμένους» καθώς οι νέοι πέραν της γραμμής της διαίρεσης δείχνουν μειωμένο ενδιαφέρον να συναναστραφούν με τα μέλη της άλλης κοινότητας.²³⁸ Πώς θα μπορούσαν να αλλάξουν αυτές οι αρνητικές αντιλήψεις;

Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι που συμμετείχαν στο *Πρόγραμμα Διαλόγου της Κυπριακής Νεολαίας* κλήθηκαν να περιγράψουν ποια μέτρα, κατά την άποψή τους, θα μπορούσαν να συμβάλουν στην οικοδόμηση της ειρήνης στην Κύπρο. Οι τέσσερις πιο συχνές απαντήσεις που αναφέρονται από κάθε ομάδα παρουσιάζονται πιο κάτω.

Ελληνοκύπριοι (Οι 4 συνηθέστερες απαντήσεις)	%
Εντατικές συνομιλίες	17
Κοινές εκδηλώσεις μεταξύ ΕΚ και ΤΚ	17
Καλύτερες σχέσεις μεταξύ ΕΚ και ΤΚ	9
Συμβιβασμός και από τις δύο πλευρές	9

Τουρκοκύπριοι (Οι 4 συνηθέστερες απαντήσεις)	%
Χρήση ενός κοινού χώρου π.χ. σχολείου, εργασιακού χώρου, γραφείου	29
Οικοδόμηση εμπιστοσύνης και στις δύο πλευρές	15
Εξέταση και συμπερίληψη των αναγκών και των επιθυμιών τόσο των ΕΚ όσο και των ΤΚ	10
Άρση όλων των συνόρων στη Κύπρο	6

Πίνακας 9.6: Μέτρα οικοδόμησης της ειρήνης για την Κύπρο

Η ελληνοκυπριακή νεολαία ευνόησε τις άμεσες συνομιλίες μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων, καθώς επίσης και τις κοινές εκδηλώσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Η τελευταία πρόταση είναι κάπως παράδοξη δεδομένου ότι, τα προηγούμενα χρόνια το ποσοστό των Τουρκοκυπρίων που συμμετείχαν σε δικοινοτικές εκδηλώσεις ήταν το πιο μεγάλο. Από την άλλη, οι Τουρκοκύπριοι, κατά ένα μεγάλο μέρος τους, υποστήριξαν πρακτικότερα μέτρα: την συνύπαρξη στο ίδιο χώρο, όπως στα σχολεία ή στον εργασιακό χώρο.

Ως η νεότερη γενεά, η κυπριακή νεολαία θεωρείται ως ο «βασικός αγωγός επηρεασμού της υπόλοιπης κοινωνίας», λαμβάνοντας υπόψη τη δυνατότητά τους να φτάσουν σε

ένα ευρύ ακροατήριο συμπεριλαμβανομένων των οικογενειακών μελών, των συνομήλικων τους και ενός ευρύτερου κοινωνικού δικτύου (όπως οι δάσκαλοι και οι εργοδότες), καθώς επίσης και της τάσης τους να αλλάζουν ριζικά τις αντιλήψεις τους για τα στερεότυπα.²³⁹

Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, η έρευνα επεδίωξε να βρει τα μέτρα εκείνα που οι νέοι αισθάνονταν ότι θα μπορούσαν να φέρουν στο τραπέζι (της συμφιλίωσης). Αυτό έγινε με το να ζητηθεί από τους Κυπρίους νέους να περιγράψουν τους τρόπους με τους οποίους οι ίδιοι θα μπορούσαν να συμβάλουν στην οικοδόμηση της ειρήνης. Για άλλη μια φορά, οι πιο συχνά αναφερόμενες απαντήσεις παρατίθενται πιο κάτω:

Ελληνοκύπριοι (Οι 5 συνηθέστερες απαντήσεις)	%
Συμμετοχή σε κοινές εκδηλώσεις με ΕΚ και ΤΚ	41
Δημιουργία φιλίας, σχέσεων και κοινωνικής επαφής	11
Γνωριμία με άτομα-μέλη της άλλης κοινότητας	8
Δημιουργία καλών σχέσεων με τους ΤΚ	8
Πλησίασμα/Ένωση των νέων	8

Τουρκοκύπριοι (Οι 5 συνηθέστερες απαντήσεις)	%
Μοίρασμα στην καθημερινότητα	36
Συμμετοχή σε κοινές εκδηλώσεις με ΕΚ και ΤΚ	11
Μεγαλύτερη παροχή φωνής στους νέους	11
Μεγαλύτερη παροχή ευκαιριών στους νέους ανθρώπους να μάθουν για τους ΕΚ	11
Περισσότερη παιδεία/εκπαίδευση/πληροφορίες για τους ΕΚ	8

Πίνακας 9.7: Μέτρα οικοδόμησης της ειρήνης από την κυπριακή νεολαία

Το πιο ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι, και στις δύο περιπτώσεις, περισσότεροι Τουρκοκύπριοι (μεταξύ 29% και 36% στους τελευταίους δύο πιο πάνω πίνακες) δίνουν έμφαση στη σημασία του να μοιράζονται οι δύο κοινότητες τους ίδιους χώρους και τις ίδιες πρακτικές ζωής· αυτό επικεντρώνει την προσοχή σε δραστηριότητες προς ενθάρρυνση της κανονικοποίησης των σχέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων (όπως η συμμετοχή σε κοινά σχολεία και εργασιακούς χώρους). Αφ' ετέρου, οι προτιμήσεις των Ελληνοκυπρίων είναι βασισμένες στην αρχή ότι η υπάρχουσα κατάσταση είναι απαράδεκτη – έτσι, ο στόχος δεν μπορεί να είναι η κανονικοποίηση, καθώς αυτό θα ανερχόταν σε αποδοχή ενός άδικου τελεσμένου γεγονότος. Στη βάση του προαναφερθέντος λοιπόν είναι που πρέπει να αντιληφθούμε την έμφαση που αποδίδουν στις εντατικές συνομιλίες, οι οποίες στοχεύουν στην αλλαγή του πολιτικού καθεστώτος· ή στις κοινές εκδηλώσεις και στη βελτίωση των σχέσεων – εκ των οποίων όλα είναι χρήσιμα στην προετοιμασία του εδάφους για την εποχή μετά τη λύση.

Οι σε βάθος συνεντεύξεις και οι συζητήσεις σε ομάδες εστίασης με τη νεολαία και από τις δύο κοινότητες υπογράμμισαν πιο συγκεκριμένες εμπειρίες και προτάσεις. Οι νέοι θεώρησαν ότι θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ουσιώδεις σχέσεις με το να συναντούνται και να εργάζονται μαζί προς έναν κοινό στόχο.

Κάτι που θα τους ενθάρρυνε [είναι] να έχουν ένα στόχο. Όχι να παίζουν ενάντια ο ένας στον άλλο, αλλά να αναγκαστούν να συνεργαστούν.
[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Συμμετείχα σε μερικές πρωτοβουλίες όταν ήμουν στο κολέγιο. Κατά τη διάρκεια της πρώτης μου πρωτοβουλίας, οι διοργανωτές μας ζήτησαν να μοιραστούμε τις εμπειρίες μας... παραδείγματος χάριν, να απαριθμήσουμε τους διάφορους ιστοχώρους που επισκεπτόμαστε. Δεν βρήκα αυτήν την εμπειρία να είναι χρήσιμη. Μετά συμμετείχα σε μια δικοινοτική κατασκήνωση στο νότο... εκεί εργαστήκαμε σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Πραγματικά μου άρεσε η δεύτερη εμπειρία επειδή ήταν μια φυσική διαδικασία που μας επέτρεψε να γνωρίσουμε ο ένας τον άλλο με έναν πιο κατάλληλο τρόπο.

[Τουρκοκύπριος, 19, φοιτητής πανεπιστημίου, Λευκωσία]

Για πολλούς από τους συμμετέχοντες οι αθλητικές δραστηριότητες αντιπροσώπευαν ένα κατάλληλο μέσο, το οποίο θα μπορούσε να επιτρέψει στη νεολαία και από τις δύο κοινότητες να δουλέψουν μαζί προς επίτευξη της επιτυχίας. Αυτό όμως, νοούμενου ότι οι ομάδες αποτελούνταν από έναν συνδυασμό Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων νέων παρά να θέσουν τη μια ομάδα ενάντια στην άλλη.

[Η ιδιότητα του μέλους σε μια αθλητική ομάδα] θα ήταν πολύ εποικοδομητική επειδή όταν συμμετέχεις σε ένα άθλημα, πρέπει να γνωρίζεις τους παίκτες της ομάδας σου.

[Ελληνοκύπριος/α, 14-18 ετών]

Μέσω τέτοιων δραστηριοτήτων, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι μπορούν να αρχίσουν να προσδιορίζουν τι είναι αυτό που έχουν κοινό ο ένας με τον άλλο

και να αρχίσουν να καταργούν τα εμπόδια που έχουν τεθεί μεταξύ τους.

Πιστεύω ότι σε κάποιο σημείο πρέπει να δούμε όχι μόνο τις διαφορές μας αλλά τα πράγματα που έχουμε κοινά – δηλαδή,

όλοι μπορούμε να παίξουμε ποδόσφαιρο, να χορέψουμε. Έτσι, με τις ομαδικές δραστηριότητες μπορούμε να έρθουμε πιο κοντά ένας στον άλλο.

[Ελληνοκύπρια, 16, μαθήτρια, άγαμη, αγροτική Λευκωσία]

ΠΛΑΙΣΙΟ 9.3

Το Ολυμπιακό Κίνημα Περιστερία:

Χρησιμοποιώντας τον Αθλητισμό για να Κτίσουμε έναν Πολιτισμό Ειρήνης και Αλληλεγγύης

Είναι παγκοσμίως αποδεκτό ότι ο αθλητισμός, υπό ορισμένες συνθήκες, μπορεί να διαδραματίσει έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην προώθηση μιας κουλτούρας ειρήνης. Η Γενική Συνέλευση των Η.Ε στην 54η Σύνοδό της στις 24 Νοεμβρίου 1999, ενέκρινε ομόφωνα ένα ψήφισμα που τιτλοφορήθηκε «Οικοδομώντας έναν ειρηνικό και καλύτερο κόσμο μέσω του αθλητισμού και των Ολυμπιακών ιδανικών». Το ακόλουθο απόσπασμα από τη διεύθυνση του Γενικού Γραμματέα των Η.Ε στην Παγκόσμια Διάσκεψη σχετικά με την Εκπαίδευση και τον Αθλητισμό για έναν πολιτισμό της ειρήνης, καθορίζει σαφώς τις απόψεις των Η.Ε σ'αυτό το θέμα:

Είτε πρόκειται για τον ομαδικό συναγωνισμό ή για ατομικά αθλήματα, ο αθλητισμός έχει από καιρό επιδειξει μια ενθαρρυντική δυνατότητα να υπερνικηθούν οι εθνικές, πολιτικές, εθνοτικές και πολιτιστικές διαφορές. Εν ολίγοις, ο αθλητισμός είναι ένα όργανο κατανόησης μεταξύ των ανθρώπων. Είναι ένα όχημα για την εκπαίδευση ολόκληρου του κόσμου. Μπορεί να είναι ιδιαίτερα ισχυρό στην ενστάλαξη σε παιδιά και νέους καθολικών αξιών όπως ο σεβασμός και η ανοχή.

Ο Νίκος Καρτακούλλης, (Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και Πρόεδρος του Κυπριακού Οργανισμού Αθλητισμού (ΚΟΑ)) επισημαίνει ότι η σημασία του αθλητισμού για την εθνική ανάπτυξη τυγχάνει παγκόσμιας αναγνώρισης, είτε ως εργαλείο για την ανάπτυξη ενός υγιούς πληθυσμού είτε ως παράγοντας εθνικής ενότητας. Από το 1999, διάφορες αντιπροσωπείες των Η.Ε, της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και ένας αριθμός εθνικών και διεθνών ανθρωπιστικών και αθλητικών οργανώσεων, τόνισαν την ανάγκη χρήσης περισσότερων αθλητικών πρακτικών ως ένα μέσο για την επίλυση διάφορων προκλήσεων που αντιμετωπίζει η νεολαία παγκοσμίως.

Με βάση αυτές τις οδηγίες, και εμπνευσμένος από τη φιλοσοφία και τους στόχους του Ολυμπισμού, ο Λύρας και οι συνάδελφοι του ανέπτυξαν την πρώτη αθλητική εκπαιδευτική πρωτοβουλία που εφαρμόστηκε στην Κύπρο, που ονομάστηκε Ολυμπιακό Κίνημα Περιστερία (ΟΚΠ). Το ΟΚΠ στοχεύει στην χρησιμοποίηση του φιλοσοφικού πλαισίου και των αρχών του Ολυμπιακού Κινήματος για να προωθήσει την προσωπική ανάπτυξη, τη διαπολιτισμική κατανόηση, τη παγκόσμια πολιτικότητα και την κοινωνική αλλαγή.¹⁸² Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε αρχικά με την υποστήριξη που παρείχε η Ολυμπιακή Αλληλεγγύη και το Ερευνητικό Ίδρυμα της Κύπρου. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε χρόνων το ΟΚΠ εφάρμοσε διάφορες πρωτοβουλίες που χρηματοδοτήθηκαν από το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, την Υπηρεσία Προγραμμάτων του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών, και την Αντιπροσωπεία των Ηνωμένων Πολιτειών για τη Διεθνή Ανάπτυξη.

Μέσω του προγράμματος περισσότεροι από 700 Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι νέοι, καθώς επίσης και 50 εκπαιδευτές και από τις δύο κοινότητες, συγκεντρώθηκαν σε ένα εκπαιδευτικά υγιές περιβάλλον μέσα στο οποίο ανέπτυξαν φιλίες και δημιούργησαν μια μικρή κοινότητα ενεργών πολιτών με ενισχυμένη αυτοπεποίθηση ότι μπορούν να συμβάλουν στη διαδικασία συμφιλίωσης του νησιού τους. Από το 2005 οι συμμετέχοντες στο ΟΚΠ, εμπνευσμένοι από το πλαίσιο του Ολυμπιακού Κινήματος, εφάρμοσαν πρωτοβουλίες βασισμένες στην κοινότητα, σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος, την κοινωνική ένταξη των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες και των μη προνομιούχων νέων, και την ανάπτυξη ενεργών πολιτών που σκέφτονται, νοιάζονται, και ενεργούν πέραν από τα κοινοτικά και εθνικά όρια.

Η ερευνητική ομάδα του ΟΚΠ παρουσίασε αποδεικτικά στοιχεία σε διάφορους κοινωνικούς και ψυχολογικούς δείκτες, παρέχοντας ουσιαστική επιστημονική υποστήριξη στην αποτελεσματικότητα των πρακτικών του Αθλητισμού για την Ανάπτυξη. Η υφιστάμενη πολιτική κατάσταση στην Κύπρο θέτει ένα εμπόδιο όσον αφορά την επαφή των Κυπρίων νέων από όλες τις κοινότητες.

Μέσω του ΟΚΠ, οι νέοι συμμετέχοντες έχουν την ευκαιρία να εργαστούν μαζί στις δραστηριότητες που τους ενδιαφέρουν. Το διεπιστημονικό πρόγραμμα, και οι αρχές που προάγει, διευκολύνουν τους συμμετέχοντες να δημιουργήσουν διαχρονικές φιλίες και να αναπτύξουν, μεταξύ άλλων, την κριτική σκέψη και την ικανότητα αντίληψης διάφορων οπτικών, καταργώντας παράλληλα τα κοινωνικά και ψυχολογικά εμπόδια και τα στερεότυπα.

Αλέξης Λύρας
Ιδρυτής και Διευθύνων Ερευνητής
Ολυμπιακό Κίνημα Περιστερία

Αναφορές

¹Λύρας, Α. (2007). Χαρακτηριστικά και Ψυχοκοινωνικές Επιδράσεις μιας Διά-εθνικής Εκπαιδευτικής Αθλητικής Πρωτοβουλίας στην Ελληνοκυπριακή και Τουρκοκυπριακή Νεολαία. Αδημοσίευτη Διατριβή. University of Connecticut, Storrs.

²Λύρας Α., Γιαννάκης & Καρτακούλλης Ν. (2005). Ο Αθλητισμός ως Μέσο για Προσωπική και Κοινωνική Αλλαγή. Εργασία που παρουσιάστηκε στο 13ο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αθλητική Διαχείριση, Νιουκάσλ, Αγγλία.

Μερικοί νέοι τόνισαν ότι οι πολιτιστικές ή οι σωματικές δραστηριότητες ήταν πιο αναγκαίες από τις ακαδημαϊκές ή τις γραφειακές δραστηριότητες · οι πρώτες είναι πιο ελκυστικές στους νέους. Διαμέσου αυτών, οι Κύπριοι νέοι μπορούν να έρθουν κοντά εξ αιτίας της κοινής εκτίμησης για κάποιο είδος μουσικής, τέχνης, ή αθλητικής δραστηριότητας και να αρχίσουν να δημιουργούν φιλίες.

Νομίζω ότι το καλύτερο που έχει να κάνει ο κόσμος είναι να έχει κοινές αίθουσες χορού, αθλητικές αίθουσες, δισκοθήκες... χρειαζόμαστε τόσο καλές εγκαταστάσεις που να συναγωνίζονται εκείνες σε άλλες χώρες. Κατ' αυτό τον τρόπο, τέτοιοι τόποι συναντήσεως θα μπορούσαν να προσελκύσουν μέλη και από τις δύο κοινότητες.

[Τουρκοκύπριος, 23, εργάζεται υπό μερική απασχόληση σε κατάσταση, Αμμόχωστος]

Αυτές οι δραστηριότητες που μας αναγκάζουν να εργαστούμε μαζί περισσότερο είναι καλύτερες από το να ερχόμαστε απλώς σε ένα συνέδριο, να καθόμαστε και να τους μιλούμε. Εντούτοις, όταν κάνεις κάτι, το οποίο συνήθως κάνεις στην ηλικία σου και αποτελεί κοινό ενδιαφέρον, όπως να βγαίνεις έξω για χορό, να βγαίνεις έξω για να ακούσεις μουσική [...] μπορεί το αγαπημένο του/της συγκρότημα να είναι το ίδιο με το δικό σου. Όταν πήγα στην οδό Λήδρας, ήταν ένα συγκρότημα που έπαιζε σε αυτή την πλευρά, και ένα συγκρότημα από

την άλλη πλευρά. Έπαιζαν την ίδια μουσική. Μπορούσαμε να μιλήσουμε ο ένας στον άλλο - συναντήσαμε νέους ανθρώπους και συνειδητοποιήσαμε ότι έχουμε πολλά κοινά. Σε όλους μας αρέσουν οι ίδιες ταινίες, παρόμοια μουσική, σκεφτόμαστε με τον ίδιο τρόπο, για το πώς οι άνθρωποι προσεγγίζουν το όλο πρόβλημα μεταξύ των δύο πολιτισμών...

[Ελληνοκύπρια, 17, μαθήτρια, απασχολείται με μειωμένο ωράριο ως πωλήτρια, άγαμη, αγροτική Λευκωσία]

Η ίδια συμμετέχουσα εκμυστηρεύεται ότι, αντιλαμβανόμενοι πώς ο χωρισμός μεγαλώνει την απόσταση και την αποξένωση, μερικοί από τους νέους συμμετέχουν σε δραστηριότητες οικοδόμησης της ειρήνης:

Προσπαθούμε να είμαστε μαζί πιο συχνά – προσπαθούμε να πηγαίνουμε εκεί και να τους βλέπουμε κατά τη διάρκεια των Σαββατοκύριακων, και μερικά άλλα Σαββατοκύριακα έρχονται εκείνοι να μας δουν. Αλλά είναι δύσκολο να είμαστε μόνο μερικοί και να προσπαθούμε να φέρουμε και άλλους.

Ένας άλλος τόνισε πόσο σημαντικές είναι οι κοινές δραστηριότητες στη δημιουργία επαφής μεταξύ των νέων από τις δύο κοινότητες – και η επαφή από μόνη της καλλιεργεί την εμπιστοσύνη και την επικοινωνία, που με τη σειρά τους καθιστούν την συγκατοίκηση εφικτή:

Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, εξαρτάται από μας, την νέα γενιά. Όταν διοργανωθεί κάτι, είτε χοροί, είτε ένας χώρος για πίνακες ζωγραφικής ας πούμε, πρέπει να είναι κάτι πνευματικό – όπως χορός, τέχνη, δημιουργικά πράγματα όπως η αγγειοπλαστική... αυτό που έχουν κοινό θα τους βοηθήσει να αναπτύξουν μια σχέση. Έτσι, όταν δημιουργηθούν κέντρα, τα οποία προωθούν την Ελληνοκυπριακή/Τουρκοκυπριακή σχέση, θα υπάρξει επαφή, και θα αναπτυχθεί η εμπιστοσύνη – αυτό που βασικά μας λείπει... Δεν εμπιστευόμαστε ο ένας τον άλλο... θα αναπτυχθεί επικοινωνία, και έτσι η συγκατοίκηση θα μας είναι πιο εύκολη... και επομένως θα βρεθεί μια λύση. Εντάξει, δεν είναι τόσο εύκολο όσο το θέτω, αλλά είναι ένα βήμα για να μας φέρει πιο κοντά.

[Ελληνοκύπρια, 24, πτυχιούχος κολεγίου, απασχολείται ως γραμματέας, δεσμευμένη, αγροτική Λευκωσία]

Άλλοι συμμετέχοντες πρότειναν ότι οι νέοι θα μπορούσαν να έρθουν κοντά μέσω των υπάρχουσών οργανώσεων νεολαίας, προκειμένου να κάνουν εκστρατείες για την ειρήνη:

Αυτό είναι που προσπαθούμε να κάνουμε μέσω των διάφορων οργανώσεων νεολαίας και με Τουρκοκυπρίους. Να μεταδώσουμε το μήνυμα: «Όχι άλλο εσείς, μπορούμε και εμείς!» Ξέρουμε πολλούς Τουρκοκυπρίους. Όταν ήμουν στη Λευκωσία, υπήρξαν φορές που συναντηθήκαμε· συζητήσαμε το Κυπριακό πρόβλημα και βρήκαμε μερικές λύσεις. Μπορούμε να ζήσουμε μαζί με τους

Τουρκοκυπρίους, αλλά όχι με τους Τούρκους εποίκους.

[Ελληνοκύπρια, 23, πτυχιούχος πανεπιστημίου (προ-δημοτική εκπαίδευση), εργάζεται σε συνεργατική τράπεζα, δεσμευμένη, αστική Πάφος]

Ακόμα άλλοι, αναφέροντας το παράδειγμα σημαντικών διαδηλώσεων της νεολαίας, όπως αυτή του Μάη του 1968, στη Γαλλία, καθώς επίσης και τις διαδηλώσεις για την ειρήνη στο βορρά το 2003-2004, στις οποίες συμμετείχαν πολλοί Τουρκοκύπριοι νέοι, πρότειναν ότι οι Κύπριοι νέοι θα μπορούσαν να βγουν στους δρόμους και να ηγηθούν διαδηλώσεων για την ειρήνη σε μία προσπάθεια να ασκήσουν επιρροή στους πολιτικούς και να ακουστεί η φωνή τους:

Οι νέοι στη Γαλλία διοργάνωσαν διαδηλώσεις, και στο τέλος όλων εκείνων των διαδηλώσεων ανάγκασαν την κυβέρνηση να αλλάξει τις αποφάσεις της. Μπορούμε να κάνουμε το ίδιο πράγμα εδώ στην Κύπρο. Όπως ανέφερε ο φίλος μου, αυτό είναι το μέλλον μας.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Μια άλλη πρόταση, η οποία αναμενόταν να παρέχει μια βάση για επαφή και είχε τη δυνατότητα να δημιουργήσει μακροχρόνιες φιλίες, ήταν οι σχολικές επισκέψεις. Οι Ελληνοκύπριοι συμμετέχοντες πρότειναν ότι κάποιοι Τουρκοκύπριοι νέοι θα μπορούσαν να επισκεφτούν τα σχολεία στο νότο, και να τους δοθεί η ευκαιρία να μιλήσουν και να γνωριστούν μεταξύ τους.²⁴⁰

ΠΛΑΙΣΙΟ 9.4

Παιδαγωγικό Πρόγραμμα Συμφιλίωσης και Κοινωνικής Δικαιοσύνης

Το Κοινωνικό Πρόγραμμα Παιδαγωγικών Δικαιοσύνης και Συμφιλίωσης, που εφαρμόστηκε από το Κέντρο για την Προαγωγή της Έρευνας και της Ανάπτυξης στην Εκπαιδευτική Τεχνολογία (CARDET) εστιάστηκε στη δημιουργία συνεργασιών μεταξύ των δασκάλων από τα ιδιωτικά και δημόσια σχολεία για να αναπτύξουν παιδαγωγικά υλικά και πρακτικές που προωθούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, την ειρήνη, τη συμφιλίωση και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Το 14-μηνο πρόγραμμα άρχισε τον Μάιο του 2007 και ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2008. Τα κύρια αποτελέσματα του προγράμματος περιλάμβαναν τη διεξαγωγή αξιολόγησης αναγκών και ανάλυσης της αναθεώρησης του προγράμματος σπουδών, την ανάπτυξη και εφαρμογή εργαστηριακών υλικών και παιδαγωγικών πρακτικών οι οποίες προωθούν τη συμφιλίωση και τις παιδαγωγικές κοινωνική δικαιοσύνης· τα εργαστήρια απευθύνονταν σε δασκάλους και διοικητικούς λειτουργούς· διάφορες διαδικτυακές πηγές· και ένα διεθνές συνέδριο.

Καλές πρακτικές που έχουν αναγνωριστεί:

- Παιδαγωγικές συμφιλίωσης: παιδαγωγικές πρακτικές που επικεντρώνονται στην προώθηση της συμφιλίωσης και της κοινωνικής δικαιοσύνης μεταξύ ιστορικά-συγκρουόμενων κοινοτήτων.

- Μεθοδολογία Persona Dolls (Κούκλων Προσωπικότητων) για τα πιο μικρά παιδιά για να τους βοηθήσουν να αναγνωρίζουν τις διαφορές και άλλες κουλτούρες. Η χρήση των κούκλων βοηθά τα παιδιά να καταλάβουν τα συναισθήματα και τις απόψεις των άλλων (βαθιά κατανόηση). Είναι ιδιαίτερα χρήσιμο όταν δεν έχουν συχνές ευκαιρίες να συναντήσουν ανθρώπους από άλλα πλαίσια ή όταν είναι καλύτερα να αντιμετωπιστούν μερικά προβλήματα έμμεσα (π.χ. εκφοβιστική συμπεριφορά κλπ.)
- Ενδυνάμωση μαθητών μέσω της ανάμειξης τους στο σχολείο και στις κοινοτικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα, οι μαθητές διευκολύνουν τα διαπολιτισμικά εργαστήρια και λειτουργούν μια δια-θρησκευτική λέσχη. Αυτό αναπτύσσει την υπευθυνότητα τους, την ανεξαρτησία τους, και τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες και μαθαίνουν πώς να εκφράσουν τις απόψεις και την ταυτότητά τους.
- Κοινοτικά καλλιτεχνικά και διεπιστημονικά προγράμματα
- Ενημέρωση για τους νόμους αναφορικά με τις διακρίσεις και το ρόλο των ΜΜΕ
- Διαδικτυακοί Πόροι στην πολυπολιτισμικότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη και τη συμφιλίωση
- Ανταλλαγές μαθητών, κοινά προγράμματα, ομαδική εργασία, συνεταιριστική εκμάθηση
- Χρήση υλικών από τον λαϊκό πολιτισμό ώστε να βελτιωθούν οι γλωσσικές δεξιότητες και η κοινωνική συνείδηση των παιδιών (ειδικά εκείνων που είναι περιθωριοποιημένοι)

Πρόσφατα γεγονότα σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία της Κύπρου που περιλάμβαναν επιθέσεις εναντίον μαθητών από 'άλλες' κουλτούρες εστιάζουν την προσοχή σε αυτό που μπορεί να συμβεί όταν η διαίρεση αφεθεί ανεξέλεγκτη. Τέτοια γεγονότα υποδεικνύουν ότι η ασφάλεια δεν μπορεί να διατηρηθεί μόνο μέσω των στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων. Πρέπει επίσης να υπάρχει επιδέξια παιδαγωγική εργασία που θα γίνεται σε κοινωνικά ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένων των σχολείων. Παρά να προωθεί το φόβο, τον θυμό και την εκδίκηση, αυτή η εργασία πρέπει να αναγνωρίζει τις νέες πολυπλοκότητες και να παρέχει τους πόρους για τη συμφιλίωση των εθνικών, φυλετικών, και θρησκευτικών διαφορών με τρόπους που να ενθαρρύνουν την κατανόηση, την κοινωνική δικαιοσύνη και τη συνύπαρξη.

Η επίτευξη αυτού του αποτελέσματος απαιτεί μια προσεκτική εξέταση των υφιστάμενων παιδαγωγικών έτσι που να υποστηρίξει τους Κύπριους νέους ούτως ώστε να νιώσουν ενδυναμωμένοι για να υπερνικήσουν την προκατάληψη και τα αρνητικά στερεότυπα.

Χαράλαμπος Βρασίδης
 Εκτελεστικός Διευθυντής
 CARDET

Δυστυχώς, πρωτοβουλίες όπως αυτές που τονίζονται σε αυτό το κεφάλαιο και που προτείνονται από τους συμμετέχοντες στοχεύουν σε μια μικρή μόνο μερίδα της νεολαίας· οι νέοι αυτοί συνήθως είναι αγγλόφωνοι, που μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτήν την τρίτη γλώσσα ως μέσο επικοινωνίας, και συχνά είναι υποστηρικτές της επανένωσης. Κατά συνέπεια, πολλοί άλλοι νέοι περιθωριοποιούνται ή αποκλείονται, συγκεκριμένα εκείνοι που δεν μιλούν Αγγλικά ή ζουν στις αγροτικές περιοχές ή έξω από την πρωτεύουσα.

Επιπλέον, ο φυσικός διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων το καθιστά σχεδόν αδύνατο για τους νέους να διάγουν ουσιαστικό χρόνο μαζί και μπορεί να είναι αποθαρρυντικό ακόμη και για τους πιο ενεργούς και ενθουσιώδεις συμμετέχοντες:

Η συνεύρεση μαζί τους είναι καλή, βγαίνουμε έξω. Το πρόβλημα είναι ότι δεν υπάρχει μια βαθύτερη φιλία, εξ αιτίας της δυσκολίας να την καλλιεργήσεις· λόγω της απόστασης και του γεγονότος ότι είμαστε διαιρεμένοι. Πιστεύω ότι το πρόβλημα, από Τουρκοκύπριους συμμαθητές που είχα, είναι ότι τους έχουμε στις ζωές μας, στο σχολείο, είμαστε μαζί, αλλά είναι μόνο για μερικές ώρες. Το να συναντηθούμε μετά, όπως θα έκανες με έναν φίλο, είναι πολύ πιο δύσκολο. Έχουμε τη ζωή μας εδώ· έχουν τη ζωή και τους φίλους τους εκεί. Υπάρχουν πολύ λίγα πράγματα που μπορούμε να κάνουμε μαζί.

[Ελληνοκύπριος, 19, απόφοιτος γυμνασίου, άγαμος, αγροτική Λευκωσία]

Νομίζω ότι πρέπει να εργαζόμαστε μαζί τακτικά, επειδή η συχνή επαφή θα μας

επιτρέψει να καταλάβουμε ο ένας τον άλλο— οι βραχυπρόθεσμες δραστηριότητες δεν αρκούν.

[Τουρκοκύπρια, 17, φοιτήτρια κολεγίου, Λευκωσία]

Έχω Ελληνοκύπριους φίλους. Τους γνώρισα στην κατασκήνωση. Έχουμε πολύ καλές φιλίες εκεί. Αλλά μετά δεν μπορούσαμε να συνεχίσουμε να συναντιόμαστε, όχι εξαιτίας οποιωνδήποτε κακών συναισθημάτων, αλλά απλώς επειδή δεν συνέβηκε.

[Τουρκοκύπριοι 17-24 ετών]

Πολλοί Κύπριοι νέοι θεώρησαν ότι θα ήταν ευκολότερο για τους ίδιους να χτίσουν μια βιώσιμη ειρήνη, μόνο αφού θα επιτυγχανέτο μια ορισμένη πρόοδος από τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων. Κατά την άποψή τους, τα υπάρχοντα εμπόδια και οι προκλήσεις συνεχίζουν να παρακωλύουν τον αντίκτυπο των δραστηριοτήτων και των πρωτοβουλιών που οργανώνονταν, και κατά συνέπεια, αποτύγχαναν να επηρεάσουν τον ευρύτερο πληθυσμό.

Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι μπορούν να έρθουν πιο κοντά μόνο όταν η πολιτική λύση ρυθμιστεί και επιλυθεί. Το να έρθουν πιο κοντά τώρα δεν είναι κάτι το εύκολο.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Θα μπορούσαμε να ζήσουμε μαζί χωρίς να θεωρούμε ο ένας τον άλλο ως εχθρό. Πρέπει να αλλάξουμε μυαλά. Εάν σκεφτόμαστε τους εαυτούς μας ως μέλη της ίδιας χώρας, όλα θα είναι ευκολότερα για μας.

[Τουρκοκύπριος/α, 19-24 ετών]

Παρά τους περιορισμούς, οι δικοινοτικές δραστηριότητες υπό μορφή θερινών κατασκηνώσεων, φεστιβάλ μουσικής και χορού, εκπαιδευτικών εργαστηρίων και κατάρτισης, διασκέψεων και συνεδριάσεων διαλόγου, φαίνονται να έχουν εξυπηρετήσει τον υψηλότερο στόχο που είναι να φέρουν τα μέλη των δύο κοινοτήτων πιο κοντά με το να επιτρέψουν σε όλους τους Κυπρίους, νέους και μεγάλους (στην ηλικία), να ανακαλύψουν ομοιότητες, να ξεπεράσουν τα εμπόδια και τα αρνητικά στερεότυπα και, με αυτόν τον τρόπο, να προετοιμαστούν για να ζήσουν μαζί σε μια επανενωμένη Κύπρο.

Ενθαρρύνοντας τη Νεολαία να Εργαστεί προς ένα Ειρηνικό Νησί

Οι Κύπριοι νέοι αντιπροσωπεύουν το μέλλον της Κύπρου. Ανεξάρτητα από την έκβαση των τρεχουσών ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων, είναι δικαίωμα και ευθύνη τόσο της ελληνοκυπριακής όσο και της τουρκοκυπριακής νεολαίας να διαδραματίσουν έναν ενεργό ρόλο δουλεύοντας προς την κατεύθυνση μιας ειρηνικής, ανεκτικής και συμπεριληπτικής ύπαρξης, όπου θα μοιράζονται το νησί ως γείτονες, συμπατριώτες και συμπολίτες, παρά ως μέλη δύο διαιρεμένων κοινοτήτων. Εντούτοις, για να συμβεί αυτό, η κυπριακή νεολαία πρέπει να αναζητηθεί και να της δοθεί η ευκαιρία να συμμετέχει στον καθορισμό της κατεύθυνσης του μέλλοντός της.

Σύμφωνα με τον France, η κοινωνία πρέπει να αναγνωρίσει ότι οι «νέοι χρειάζονται έναν ρόλο στην κοινωνία ή την κοινότητα στην οποία ζουν».²⁴¹ Υπογραμμίζει ότι χωρίς την παροχή ευκαιριών στους νέους να εμπλακούν, «πολλοί νέοι δεν θα αισθανθούν καμία επιθυμία να αναλάβουν κοινωνικές ευθύνες είτε στην τοπική είτε στην εθνική κοινότητά τους».²⁴² Πράγματι, η κυπριακή νεολαία συχνά έχει κατηγορηθεί ότι είναι απαθής και έχει αποσυνδεθεί από την κοινωνία. Δεδομένης της παρούσας κατάστασης, οι Κύπριοι νέοι έχουν εκπαιδευτεί να αισθάνονται ως εάν και δεν μπορούν να κάνουν τη διαφορά. Αντί να αξιοποιηθεί η ενέργεια και η αισιοδοξία της κυπριακής νεολαίας, έχει υποβιβαστεί στο ρόλο του παθητικού παρατηρητή. Ως αποτέλεσμα, οι Κύπριοι νέοι αισθάνονται ότι ούτε τυγχάνουν συμπερίληψης, ούτε εκτίμησης από το υπόλοιπο της κοινωνίας.

Οι Κύπριοι νέοι επίσης πάσχουν από έλλειψη γνώσης ή συνειδητοποίησης ως προς τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να εμπλακούν περισσότερο για να έρθουν πιο κοντά οι δύο κοινότητες. Κατά συνέπεια, ενώ είναι δικαίωμα του κάθε νεαρού ατόμου να συμμετέχει στην κοινωνία και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων που μπορούν να διαμορφώσουν τις πραγματικότητές του, είναι ευθύνη των ενηλίκων να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή της νεολαίας. Οι Κύπριοι νέοι θα ωφεληθούν

πάρα πολύ από τη μεγαλύτερη συμμετοχή αφού «η συμμετοχή όχι μόνο επιτρέπει στο [νεαρό άτομο] το δικαίωμα να έχει μια φωνή [αλλά] είναι εξίσου πολύτιμη στη διευκόλυνση [της νεολαίας] να ανακαλύψει τα δικαιώματα των άλλων να έχουν τις δικές τους πολύ διαφορετικές φωνές».²⁴³ Η συμπερίληψη της νεολαίας στη διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης, μπορεί να απονείμει διάφορες ευεργετικές δεξιότητες σε Κύπριους νέους, όπως την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και τη δυνατότητα σύγκρισης διαφορετικών προοπτικών. Και οι δύο αυτές δεξιότητες είναι απαραίτητες για τη συμμετοχή σε ένα παραγωγικό διάλογο και για την επίλυση των συγκρούσεων.

Τελικά, οι ενήλικες, είτε αυτοί είναι μέλη της οικογένειας, είτε εκπαιδευτικοί, είτε πολιτικοί, ή ακτιβιστές της κοινωνίας των πολιτών ή θρησκευτικοί ηγέτες, θα έκαναν καλά να συνειδητοποιήσουν ότι «κάτω από

την κυνική παθητικότητα [της νεολαίας] βρίσκεται ένα έμφυτο κίνητρο να θέλουν να κάνουν τη διαφορά».²⁴⁴ Ως εκ τούτου, πρέπει να δουλέψουν μαζί για να εκμεταλλευτούν την αναξιοποίητη δυνατότητα των Κυπρίων νέων απ' όλο το νησί και να τους παρέχουν την ευκαιρία να ακουστεί η φωνή τους, όχι μόνο όσον αφορά το Κυπριακό Πρόβλημα, αλλά και για όλες τις πτυχές που επηρεάζουν τη ζωή τους και το συλλογικό τους μέλλον. Η κοινωνική αλλαγή και η οικοδόμηση της ειρήνης συνεπάγονται μια αληθινή συνεργασία μεταξύ των ενηλίκων και των νέων. Οι ενήλικοι μπορούν να παρέχουν στη νεολαία ένα ασφαλές χώρο μέσα στον οποίο θα συμμετέχουν, και θα μπορούν να μοιραστούν τη σοφία και τις εμπειρίες τους με τις νεότερες γενιές. Την ίδια στιγμή, οι ενήλικες επίσης θα κερδίσουν, δεδομένου ότι τους δίνεται η ευκαιρία να μάθουν κάτι νέο μέσα από την προοπτική της νεολαίας και από την εμπειρία του διαμοιρασμού της εξουσίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: ΕΝΔΥΝΑΜΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

Μην αμφιβάλετε ποτέ ότι μια μικρή ομάδα σκεπτόμενων, δεσμευμένων πολιτών μπορεί να αλλάξει τον κόσμο.

Margaret Mead

Κυπριακή Νεολαία και Αλλαγή

Αυτή η Έκθεση επιχείρησε να παρουσιάσει μερικές από τις πραγματικότητες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η τουρκοκυπριακή και η ελληνοκυπριακή νεολαία. Οι περιοχές που εξετάζονται περιλαμβάνουν το ρόλο της οικογένειας, τη σημασία της εκπαίδευσης και της απασχόλησης, τις τάσεις σχετικά με τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου και την υγεία, τις αντιλήψεις ως προς την κοινωνικοπολιτική συμμετοχή, τις ανησυχίες σχετικά με το Κυπριακό Πρόβλημα και τις δυνατότητες οικοδόμησης της ειρήνης από τους Κύπριους νέους.

Το εισαγωγικό κεφάλαιο αυτής της Έκθεσης επεσήμανε ότι η «νεολαία» είναι μια κοινωνικά δομημένη έννοια, η οποία ποικίλλει ιστορικά και από κοινωνία σε κοινωνία. Στην Έκθεση αυτή ορίζεται ως «νεολαία» η ομάδα των Κυπρίων μεταξύ 15 και 24 χρόνων. Η περίοδος που αποτελεί τη «νεολαία» αντιπροσωπεύει τη μεταβατική περίοδο από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση: ένα ταξίδι που χαρακτηρίζεται από την υιοθέτηση

επιπρόσθετων δικαιωμάτων και ευθυνών. Την ίδια ώρα, η κυπριακή κοινωνία έχει υποστεί, και συνεχίζει να υφίσταται κρίσιμους κοινωνικούς μετασχηματισμούς καθώς προχωρεί από μια παραδοσιακή σε μια νεωτερικιστική κοινωνία, η οποία υιοθετεί όλο και περισσότερο δυτικά πρότυπα και συμπεριφορές. Αυτές οι κοινωνικές αλλαγές υποκινούνται από τις δυνάμεις του εκσυγχρονισμού και της παγκοσμιοποίησης. Ως μέλη της κοινωνίας, η κυπριακή νεολαία πρέπει να ελιχθεί μεταξύ των προκλήσεων που προκύπτουν από τις γρήγορες αλλαγές στην οικονομία και την τεχνολογία, προσπαθώντας ταυτόχρονα να απαμβλύνει το χάσμα ως αποτέλεσμα των πιο αργά μεταβαλλόμενων αξιών – η ούτω καλούμενη ‘πολιτιστική βραδυπορία’. Τέλος, οι Κύπριοι νέοι, γεννημένοι κατά τη δεκαετία του ‘80 και μετά, έχουν ζήσει ολόκληρη την ζωή τους σε ένα κλίμα πολιτικά φορτισμένο με τον διαίρεση και τον διαχωρισμό.

Επειδή οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων προσπαθούν, για άλλη μια φορά, να διαπραγματευτούν μια ειρηνική και αποδεκτή επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος, τίθεται το ερώτημα σχετικά με τον ρόλο τον οποίο θα ήθελε να διαδραματίσει η κυπριακή νεολαία αναφορικά με τον καθορισμό του μέλλοντος του νησιού της. Προκειμένου να συνεργαστούν οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι νέοι

στην οικοδόμηση της ειρήνης στο νησί, πρέπει πρωτίστως να τους επιτραπεί να αναπτυχθούν – μέσα από την οικογένειά τους, την εκπαίδευση, την συμμετοχή στα κοινά κ.τ.λ – σε καλά πληροφορημένους, ενεργούς, υγιείς, ανεξάρτητους και ευτυχείς πολίτες.

Αυτό είναι ζωτικής σημασίας για τους Κύπριους νέους για να είναι σε θέση να κατευθύνουν την προσοχή τους στη δύσκολη πρόκληση που βρίσκεται μπροστά τους– να δημιουργήσουν ένα κοινό μέλλον στο νησί μαζί με τη «άλλη» εθνική κοινότητα, μέσω της ανοχής, του αμοιβαίου σεβασμού και της κατανόησης.

Οικογένεια

Σύμφωνα με το δεύτερο κεφάλαιο, η οικογένεια παραμένει στον πυρήνα της κυπριακής κοινωνίας, διαδραματίζοντας έναν κεντρικό ρόλο στις ζωές και την ανάπτυξη της νεολαίας στην Κύπρο. Οι Κύπριοι γονείς συνεχίζουν να δίνουν τεράστια σημασία στην ευημερία των παιδιών τους – φροντίζουν δηλαδή ώστε τα παιδιά να έχουν μια καλή μόρφωση, έναν καλό γάμο, μια καλά αμειβόμενη και με κύρος δουλειά, ώστε να δημιουργήσουν και να υποστηρίξουν τις δικές τους οικογένειες.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, και περισσότερο τα τελευταία χρόνια, η σχέση μεταξύ της κυπριακής νεολαίας και της οικογένειας υποβάλλεται σε έναν μετασχηματισμό, καθοδηγούμενο από τις παγκόσμιες τάσεις και την απομάκρυνση από παραδοσιακούς σε περισσότερο σύγχρονους τρόπους ζωής. Αυτό περιλαμβάνει την απομάκρυνση από την έννοια των προκαθορισμένων γάμων και το μεταβαλλόμενο ρόλο των γυναικών στην κυπριακή οικογένεια και κοινωνία.

Σήμερα, η πλειοψηφία των νέων Κυπρίων επιλέγει τους δικούς τους συζύγους, συνήθως μέσω της σύγχρονης διαδικασίας των «ραντεβού». Σήμερα παρατηρούνται τα πρώτα σημάδια κυπριακών ζευγαριών που επιλέγουν να συγκατοικήσουν, συχνά αλλά όχι πάντοτε, μετά από αρραβώνες. Η συγκατοίκηση αυτή αντιπροσωπεύει μια «δοκιμαστική» περίοδο για τα νέα ζευγάρια και τους δίνει την ευκαιρία να καταλάβουν εάν η σχέση τους θα είναι μακράς διάρκειας ή όχι.

Όλο και περισσότερες Κύπριες γυναίκες επιλέγουν να συνεχίζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό, και αργότερα, να έχουν επαγγελματικές σταδιοδρομίες. Ενώ η πλειοψηφία των μέσων και ανώτερων διευθυντικών θέσεων, τόσο στο δημόσιο όσο και ιδιωτικό τομέα, συνεχίζουν να είναι ανδροκρατούμενες, οι Κύπριες γυναίκες προβαίνουν σε συνεχείς θετικούς διασκελισμούς προς την επίτευξη περισσότερης ισότητας. Ένα καλό παράδειγμα είναι η Ελένη Μαύρου, η οποία, τον Ιανουάριο του 2007, έγινε η πρώτη εκλεγμένη δήμαρχος της Λευκωσίας. Εντούτοις, αυτό αποτελεί μια εξαίρεση παρά τον κανόνα ή την κοινή πρακτική. Παρόλες αυτές τις εξελίξεις, οι Κύπριες γυναίκες συνεχίζουν να διαδραματίζουν κύριο ρόλο στη διαχείριση της οικογένειας και της ανατροφής των παιδιών τους. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, οι γυναίκες τυπικά προτιμούν τις θέσεις στην εκπαίδευση και το δημόσιο τομέα, οι οποίες τους επιτρέπουν να διαχειριστούν καλύτερα τους δύο μείζονες τομείς της ζωής τους: την οικογένεια και την εργασία.

Παρά τις αλλαγές αυτές, οι Κύπριοι νέοι και στις δύο κοινότητες συνεχίζουν να είναι εξαρτώμενοι, σε κάποιο βαθμό, από τις οικογένειές τους, και πιο συγκεκριμένα, από τους γονείς τους. Πολλοί Κύπριοι νέοι κατοικούν με τους γονείς τους και εγκαταλείπουν το οικογενειακό σπίτι μόνο μετά το γάμο. Δεδομένου ότι οι Κύπριοι νέοι επιλέγουν να αναβάλουν το γάμο μέχρι να φτάσουν σε πιο μεγάλη ηλικία – επιλέγοντας να εστιάσουν την προσοχή τους πρώτα στην δημιουργία μιας επιτυχούς σταδιοδρομίας – συνεχίζουν να ζουν με τους γονείς τους μέχρι τα 25 τους χρόνια ή και αργότερα. Αυτός ο τρόπος διαβίωσης καλωσορίζεται από πολλούς γονείς, των οποίων η κύρια επιθυμία είναι να συνεχίσουν να φροντίζουν τα παιδιά τους για όσο το δυνατό περισσότερο, μέσω σπιτίσιων γευμάτων, δωρεάν διαμονής και ούτω καθεξής. Ως εκ τούτου οι Κύπριοι νέοι απολαμβάνουν τις ανέσεις του σπιτιού, χωρίς να πρέπει να ασχοληθούν με τις οικονομικές δαπάνες που συνοδεύουν τα πιο πάνω. Κατά συνέπεια, οι Κύπριοι νέοι είναι σε θέση να ξοδεύουν τους μισθούς τους σε άλλες πιο ευχάριστες αναζητήσεις, όπως ρούχα, κινητά τηλέφωνα, και δραστηριότητες ελεύθερου

χρόνου. Συγχρόνως, αυτές οι ρυθμίσεις διαβίωσης επιτρέπουν στους Κύπριους νέους να αποταμιεύσουν χρήματα για το μέλλον τους.

Από μια άλλη σκοπιά οι γονείς αντί να προτρέψουν το παιδί τους να ζήσει ανεξάρτητα, ενθαρρύνουν την υλική σύνδεση που αναπτύσσεται μεταξύ αυτών και των παιδιών τους, αφού αυτό τους επιτρέπει να ασκούν έλεγχο στα παιδιά τους. Ως αποτέλεσμα, οι Κύπριοι νέοι βρίσκονται στη θέση να *πρέπει* να ζουν στο σπίτι με τους γονείς τους, *παρά* επειδή θέλουν πραγματικά. Το ζενίθ αυτής της εξάρτησης φανερώνεται με το γάμο, καθώς η κυπριακή νεολαία καταλήγει να αναμένει και να εξαρτάται από την παροχή προίκας από τους γονείς τους. Αυτή η βοήθεια, δίνεται από τους Κύπριους γονείς, και συχνά λαμβάνει τη μορφή προίκας ή δωρεάς γης ή ενός σπιτιού (αλλά και που επεκτείνεται σε επόμενη βοήθεια προς εξασφάλιση μιας εργασίας, ή στη φροντίδα των εγγονιών), ούτως ώστε τα νέα ζευγάρια να αρχίσουν την συζυγική τους ζωή.

Χωρίς αμφιβολία, η οικογενειακή μονάδα θα συνεχίσει να διαδραματίζει έναν κεντρικό ρόλο στην κοινωνία και στις ζωές των νέων Κυπρίων. Εντούτοις, δεδομένου ότι οι Κύπριοι νέοι συνεχίζουν να κινούνται εν τω μέσω ενός σταθερού και γρήγορου μετασχηματισμού που συμβαίνει στη χώρα τους, καθώς επίσης και στον κόσμο γύρω τους, καθίσταται απαραίτητο να δημιουργήσουν νέες σχέσεις με τους γονείς τους. Αυτοί οι νέοι δεσμοί πρέπει να δημιουργηθούν μέσω ανοικτού διαλόγου και εμπιστοσύνης. Οι Κύπριοι νέοι πρέπει να ενδυναμωθούν και να καταστούν λιγότερο εξαρτώμενοι από τους γονείς τους και σταδιακά να κόψουν τις χρυσές αλυσίδες οι οποίες τους δένουν μαζί. Ταυτόχρονα, οι γονείς των Κύπριων νέων πρέπει να μάθουν να ελέγχουν λιγότερο τα παιδιά τους, δίνοντας τους έτσι σταδιακά την ελευθερία και την ευθύνη να σταθούν στα πόδια τους. Αυτό συνεπάγεται να υποστηρίζουν τις επιλογές τους, όπως επίσης και την ανάπτυξη και ανεξαρτησία τους, και όχι απαραίτητως μέσω της οικονομικής υποστήριξης, αλλά συνήθως μέσω της ηθικής και συναισθηματικής υποστήριξης – ενθαρρύνοντας τους να μην φοβούνται την ελευθερία τους.²⁴⁵ Αυτό δεν είναι ένα επιχείρημα ενάντια στις στενές σχέσεις μεταξύ των γονιών και των παιδιών τους· αντ'αυτού

είναι για να υποστηρίξει το επιχείρημα ότι οι στενές σχέσεις πρέπει να επιλέγονται και να διατηρούνται ελεύθερα όταν τα οικογενειακά μέλη τις αντιλαμβάνονται ως επιθυμητές, ενθαρρυντικές και ως να παρέχουν φροντίδα – και όχι ως ένα αποτέλεσμα εξαναγκασμού ή στη βάση υλικών κινήτρων. Επιπλέον, είναι για να υπογραμμίσει ότι η οικογένεια πρέπει να σταματήσει να αντικαθιστά το κράτος, και ότι στην θεμελίωση της ως μιας σύγχρονης δημοκρατίας, η Κύπρος πρέπει να υποστηρίξει τις παροχές του κράτους κοινωνικής πρόνοιας όπως οι άλλες πιο ανεπτυγμένες Ευρωπαϊκές χώρες.

Εκπαίδευση και Απασχόληση

Η εκπαίδευση και η απασχόληση αντιπροσωπεύουν τους δύο τομείς στους οποίους οι νέοι συγκεντρώνουν το μέγιστο ποσοστό της προσοχής, της ενέργειας και του χρόνου τους. Γενικά, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι θεωρούνται ιδιαίτερα μορφωμένοι. Οι γονείς ξοδεύουν ένα μη αμελητέο ποσοστό των πόρων και του χρόνου τους για τη συνέχιση της εκπαίδευσης των παιδιών τους. Η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι σχεδόν καθολική - με την πλέον βαρύνουσα σημασία να δίνεται στην ανώτατη εκπαίδευση, όπου περισσότερο από τα τρία τέταρτα της νεολαίας και από τις δύο κοινότητες ακολουθούν την τριτοβάθμια εκπαίδευσή τους είτε στην Κύπρο είτε στο εξωτερικό (η Ελλάδα είναι ένας δημοφιλής προορισμός μεταξύ των Ελληνοκυπρίων, και η Τουρκία μεταξύ των Τουρκοκυπρίων).

Η αναζήτηση της ανώτατης εκπαίδευσης παρακινείται κυρίως από την επιθυμία να εφοδιαστούν οι Κύπριοι νέοι με τα καλύτερα δυνατά προσόντα που θα τους βοηθήσουν στην εξασφάλιση μιας καλής απασχόλησης. Απασχολούμενοι με αυτό το ζήτημα, ένα αυξανόμενο ποσοστό Κύπριων νέων παρακολουθούν τόσο προπτυχιακά όσο και μεταπτυχιακά προγράμματα. Όπως οι γονείς τους, οι Κύπριοι νέοι δίνουν πολλή σημασία και έμφαση στην εκπαίδευσή τους, αναγνωρίζοντας ότι, αρχικά, μια ουσιαστική εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει στην επαγγελματική ανάπτυξη και την επιτυχία, και δεύτερο, ότι η αναζήτηση της γνώσης συμβάλλει στην προσωπική ανάπτυξη.²⁴⁶

Προκειμένου να εισαχθούν στα καλύτερα δυνατά τριτοβάθμια ιδρύματα, οι Κύπριοι νέοι (ιδιαίτερα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα) ξοδεύουν πολύ από των προσωπικό τους χρόνο παρακολουθώντας ιδιωτικά μαθήματα. Μια μικρή πλειοψηφία αυτών των μαθημάτων περιστρέφεται γύρω από εξωσχολικές δραστηριότητες όπως τα μαθήματα τέχνης, χορού και ξένης γλώσσας. Εντούτοις, η πλειοψηφία των ιδιωτικών μαθημάτων συνδέεται με την προετοιμασία των σπουδαστών για να παρακαθίσουν εισαγωγικές εξετάσεις για πανεπιστήμια στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

Λαμβάνοντας υπόψη την ισχυρή εξάρτηση στην ιδιωτική εκπαίδευση, το εκπαιδευτικό σύστημα όλο και περισσότερο υπόκειται στην κριτική ότι είναι πολύ συντηρητικό και ακατάλληλο για την προετοιμασία της νεολαίας για το σύγχρονο κόσμο, δεδομένου ότι είναι βασισμένη στην απομνημόνευση και στην παροχή πολλών γνώσεων/πληροφοριών, και στην «μάθηση εκ μνήμης» παρά τη «κριτική εκμάθηση». Προκειμένου να εξοπλιστούν καλύτερα οι μελλοντικές γενεές με αναλυτικές δεξιότητες σκέψης, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα πρέπει να απομακρυνθούν από την στήριξη των σπουδαστών στην αναπαραγωγή της γνώσης που παρέχεται από τους δασκάλους, ανάλογα με ένα μόνο εγχειρίδιο, και που ενθαρρύνει τον ανταγωνιστικό ατομικισμό. Πρέπει να γίνει μια ταυτόχρονη κίνηση προς την προώθηση της εξερεύνησης και της ανακάλυψης της γνώσης, τη χρήση πολλαπλών εγχειριδίων και άλλων πηγών, τη λειτουργία σε ομάδες, και τα λοιπά, προκειμένου να εξοπλιστούν καλύτερα οι σπουδαστές για να ανταγωνιστούν σε ένα όλο και περισσότερο προκλητικό και ανταγωνιστικό κόσμο.

Επιπλέον, τα εκπαιδευτικά συστήματα και στις δύο κοινότητες συνεχίζουν να είναι εθνοκεντρικής φύσεως, βρίθουν στην ιστορία της Ελλάδας και της Τουρκίας – των αντίστοιχων «μητέρων πατρίδων». Επιπρόσθετα, η Ορθόδοξη θρησκεία και η Εκκλησία συνεχίζουν να έχουν μια προεξέχουσα θέση μέσα στα Ελληνοκυπριακά προγράμματα σπουδών. Μέσα στο πνεύμα της παροχής των δεξιοτήτων για την αντιμετώπιση του δομημένου από τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης, πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος του

σημερινού κόσμου, τα εκπαιδευτικά συστήματα σε κάθε κοινότητα πρέπει να αναζητήσουν ένα πιο κατάλληλο πρόγραμμα σπουδών και μεθόδους μελέτης, τα οποία θα λαμβάνουν υπόψη αυτές τις σημαντικές αλλαγές στο σύγχρονο κόσμο.

Αυτό γίνεται ακόμα πιο απαραίτητο λαμβάνοντας υπόψη τη μεταβαλλόμενη δημογραφία της κυπριακής κοινωνίας που με την πάροδο του χρόνου γίνεται όλο και πιο πολυπολιτισμική. Υπάρχουν αυξανόμενοι αριθμοί νέων κυπρίων από μικτούς γάμους, καθώς επίσης και παιδιά εργαζομένων μεταναστών, που αντιπροσωπεύουν ένα μίγμα υπηκοοτήτων, εθνών, θρησκειών και πολιτισμών. Το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να απεικονίζει την αλλαγή που συμβαίνει στην κοινωνία και να επιτελεί έναν κύριο ρόλο στην προώθηση των αξιών της επιδεκτικότητας στη διαφορετικότητα, της ανοχής, της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συνύπαρξης, και της επίλυσης των συγκρούσεων μέσω ειρηνικών μέσων.

Επιπλέον, αυτοί που παρέχουν εκπαίδευση πρέπει να επενδύσουν στην ανάπτυξη νέων προγραμμάτων σπουδών και μεθόδων διδασκαλίας/εκμάθησης. Είναι επιτακτική ανάγκη τα σχολεία να είναι σε θέση να προσαρμοστούν στις σύγχρονες τάσεις στην εκπαίδευση, όπως είναι η ηλεκτρονική εκμάθηση. Εκτός από την υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών, το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να συνεχίσει να επενδύει στον πιο σημαντικό τομέα του – τους δασκάλους. Οι επαγγελματίες της πρωτοβάθμιας, της δευτεροβάθμιας και της ανώτατης εκπαίδευσης πρέπει να τυγχάνουν συνεχούς εκπαίδευσης, έτσι ώστε να μπορούν να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν τις νέες ευκαιρίες και τις προκλήσεις στην εκπαίδευση σήμερα.

Ολοκληρώνοντας την τριτοβάθμια εκπαίδευσή τους, οι Κύπριοι νέοι προσπαθούν να βρουν μια επικερδή απασχόληση. Το ποσοστό ανεργίας μεταξύ της ελληνοκυπριακής νεολαίας είναι 10,0%· αυτό είναι μεταξύ των χαμηλότερων ποσοστών ανεργίας μεταξύ των νέων στην ΕΕ. Το ποσοστό ανεργίας είναι υψηλότερο μεταξύ της τουρκοκυπριακής νεολαίας (23,8%)²⁴⁷, απεικονίζοντας την υφιστάμενη ανισότητα μεταξύ των οικονομικών συνθηκών στο βόριο

και στο νότιο τμήμα του νησιού. Στη συνέχεια, αυτή η οικονομική πραγματικότητα επηρεάζει τις αντιλήψεις των νέων Κυπρίων ως προς την απασχόληση. Οι Ελληνοκύπριοι που συμμετείχαν στην *ΕΦΝ* έδειξαν ότι, επιλέγοντας την παρούσα εργασία τους, η κύρια μέριμνα τους είναι ένας «καλός μισθός και οφέλη», ακολουθούμενη από το «καλό εργασιακό περιβάλλον»· αφετέρου οι Τουρκοκύπριοι, επέλεξαν τις παρούσες θέσεις εργασίας τους επειδή «ήταν καλύτερο από το να είσαι άνεργος».

Τόσο η ελληνοκυπριακή όσο και η τουρκοκυπριακή νεολαία συμφωνεί ότι η κύρια πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι νέοι σχετικά με την απασχόληση είναι ότι δεν υπάρχουν αρκετές θέσεις εργασίας που είναι διαθέσιμες για τους νέους. Η μεγάλη πλειοψηφία των επιχειρήσεων στην Κύπρο είναι ταξινομημένη σε μικρές ή μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) με το προσωπικό τους συνήθως να αποτελείται από τα στενά ή/και εκτεταμένα οικογενειακά μέλη και τους στενούς φίλους. Οι περιορισμένες ευκαιρίες για απασχόληση των νέων και τα υψηλά προσόντα που αποκτούνται από τους ίδιους, οδηγούν συνήθως τους νέους να δέχονται να απασχοληθούν σε θέση (και μισθολογικές κλίμακες) που, τις περισσότερες φορές, δεν ταιριάζει με το επίπεδο των προσόντων και των δεξιοτήτων που κατέχουν.

Οι Κύπριοι νέοι ενθαρρύνονται να ακολουθήσουν πορείες απασχόλησης που μπορούν να τους εγγυηθούν, σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο επίπεδο, οικονομική και κοινωνική ασφάλεια. Για αυτόν τον λόγο, πολλοί προτιμούν τα επαγγέλματα του «άσπρου κολάρου» στον επιχειρησιακό, στον χρηματοδοτικό και στον λογιστικό τομέα, όπως επίσης και στους τομείς της εφαρμοσμένης μηχανικής και της ιατρικής κ.α. Επίσης, οι θέσεις στο δημόσιο τομέα προωθούνται σε Κύπριους νέους, οι οποίοι καταλήγουν να τις θεωρούν πολύτιμες, λαμβάνοντας υπόψη τις καλύτερες οικονομικές ανταμοιβές και τα οφέλη (σε σύγκριση με τις θέσεις στον ιδιωτικό τομέα). Οι γονείς, ιδιαίτερα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, είναι γνωστοί ότι «κινούν τα νήματα» προκειμένου να εξασφαλίσουν καλύτερες θέσεις για τα παιδιά τους. Αυτό ενθαρρύνει μια άλλη μορφή εξάρτησης εκ μέρους της κυπριακής νεολαίας. Τόσο οι ιδιωτικοί όσο και οι δημόσιοι τομείς

ενδέχεται να ωφεληθούν πολύ από τη γνώση και τις δεξιότητες που συσσωρεύονται από την κυπριακή νεολαία μέσω της σύγχρονης εκπαίδευσής τους. Το σημερινό νέο κυπριακό εργατικό δυναμικό είναι εξοπλισμένο με νέες ιδέες και αντιλήψεις, καθώς επίσης και με τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν πιο πρόσφατες σύγχρονες τεχνολογίες. Υπό αυτήν τη μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως προτέρημα από τα ΜΜΕ και μεγαλύτερους οργανισμούς εφόσον μπορούν να προσφέρουν νέες και φρέσκες προσεγγίσεις και να βοηθήσουν στην ενίσχυση των επιχειρήσεων και της τοπικής οικονομίας. Τα νέα άτομα είναι σε θέση να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο και ενέργεια στις σταδιοδρομίες τους δεδομένου ότι ακόμα δεν έχουν αποκτήσει άλλες υποχρεώσεις. Παρά να το εκμεταλλευθούν αυτό, οι κυπριακές επιχειρήσεις θα έκαναν καλά εάν έδιναν την οφειλούμενη αναγνώριση στους νέους υπαλλήλους για τη σκληρή εργασία και την αφοσίωσή τους.

Επιπλέον, σε μια γρήγορα εξελισσόμενη παγκόσμια αγορά εργασίας, οι Κύπριοι νέοι πρέπει να αναπτύξουν μια ισχυρότερη εκτίμηση για τη δια βίου μάθηση, προκειμένου να είναι σε θέση να συμβαδίζουν με τις παγκόσμιες τάσεις και αλλαγές. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι Κύπριοι νέοι θα είναι σε καλύτερη θέση να ανταγωνιστούν, σε ένα όλο και περισσότερο ανταγωνιστικό εργατικό δυναμικό. Οι Κύπριοι πιστεύουν πολύ στην αναζήτηση των ακαδημαϊκών προσόντων παρά στη συνέχιση της εκπαίδευσης για χάρη της εκπαίδευσης. Σήμερα στην Ευρώπη, και γενικά στο σύγχρονο κόσμο, η καλή εκπαίδευση είναι όχι μόνο πολύ σημαντική για την απασχόληση αλλά και ένα σημαντικό πολιτικό δικαίωμα για αυτοανάπτυξη και ολοκλήρωση. Αυτή η αντίληψη ακόμα να καλλιεργηθεί στην Κύπρο.

Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου και Υγείας

Η ποσότητα ελεύθερου χρόνου που είναι διαθέσιμη στους Κύπριους νέους συχνά υπαγορεύεται από τη συχνότητα των εκτός της διδακτέας ύλης δραστηριοτήτων τους. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ένα ουσιαστικό ποσοστό των Κύπριων νέων συμμετέχει στην ιδιωτική εκπαίδευση μετά

από το σχολείο τόσο κατά τη διάρκεια των εργασιμων ημερών όσο και κατά τη διάρκεια του Σαββατοκύριακου. Αυτό συνήθως αφήνει λίγο ελεύθερο χρόνο για να συμμετέχουν στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, οι οποίες είναι από πολλές απόψεις ζωτικής σημασίας για την ισορροπημένη ανάπτυξή τους. Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι, όπως οι συνομήλικοί τους σε όλο τον κόσμο, είναι πλέον πιθανόν να ξοδεύουν τον ελεύθερο τους χρόνο ακούγοντας μουσική, βλέποντας τηλεόραση και αφιερώνοντας χρόνο στην κοινωνικοποίηση με τους φίλους τους.

Οι Κύπριοι νέοι και στις δύο κοινότητες είναι 'βαριόι' χρήστες των πιο πρόσφατων ΤΕΠ τα κινητά τηλέφωνα, οι προσωπικοί υπολογιστές ή τα lap-top, και το Διαδίκτυο χρησιμοποιούνται, τακτικά σε καθημερινή βάση, από περισσότερο από 90% των νέων. Αυτές οι τεχνολογίες παρέχουν στους Κύπριους νέους μια πύλη στον υπόλοιπο κόσμο, ασκώντας μια παγκόσμια επιρροή στις αντιλήψεις και τις τοποθετήσεις τους. Δεδομένου ότι αυτές οι νέες τεχνολογίες ταυτόχρονα αποτελούν σοβαρές απειλές καθώς επίσης και συναρπαστικές ευκαιρίες για την κυπριακή νεολαία, αξίζει να γίνουν επενδύσεις στην εκπαίδευση τους όσον αφορά την δυνατότητα και τις παγίδες των σύγχρονων τεχνολογιών. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι Κύπριοι νέοι θα είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες προς την ενίσχυση της προσωπικής και επαγγελματικής τους ανάπτυξης.

Δεδομένου ότι πολλοί Κύπριοι νέοι ξοδεύουν τον ελεύθερο τους χρόνο βλέποντας τηλεόραση, πρέπει να καταβληθεί μια ειδική προσπάθεια, ώστε να αναπτυχθούν προγράμματα που απευθύνονται στα ενδιαφέροντα των νέων, τα οποία ταυτόχρονα θα τους παρέχουν χρήσιμο, πληροφοριακό και επιμορφωτικό περιεχόμενο. Οι Κύπριοι νέοι φαίνονται να είναι ιδιαίτερα κοινωνικοί και να απολαμβάνουν τον χρόνο με τους φίλους τους. Αυτές οι κοινωνικές επαφές διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή δεδομένου ότι προσφέρουν στη νεολαία την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με τους συνομήλικους τους εν τη απουσία των γονέων ή των δασκάλων τους. Είναι αναγκαίο όπως οι Κύπριοι νέοι έχουν πρόσβαση σε δημόσιους χώρους όπου θα μπορούν να συναντηθούν, να έρθουν σε επαφή και να κοινωνικοποιηθούν με

τους συνομήλικους τους χωρίς να διατρέχουν τον οποιοδήποτε κίνδυνο.

Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι τέτοιες κοινωνικές επαφές πρέπει να γίνονται σε μια ασφαλή ατμόσφαιρα δεδομένου ότι οι νέοι είναι πιο ευαίσθητοι από τους ενήλικους στις αρνητικές, και συχνά επιβλαβείς, επιρροές όπως το κάπνισμα, η κατανάλωση οινόπνευματος και η χρήση ναρκωτικών. Η προσέγγιση της ανθρώπινης ανάπτυξης προωθεί το δικαίωμα των ατόμων να απολαύσουν μια μακρά και υγιή ζωή. Είναι ευθύνη των γονέων, των εκπαιδευτικών και των παροχών υγείας να διασφαλίσουν ότι λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα και ενέργειες έτσι ώστε οι Κύπριοι νέοι να μπορούν να ζήσουν μια μακρά και υγιή ζωή.

Τα στοιχεία σχετικά με την υγεία των Κύπριων νέων (ειδικά των Τουρκοκυπρίων) παραμένουν περιορισμένα. Εντούτοις, λαμβάνοντας υπόψη τις εν εξελίξει κοινωνικές αλλαγές, έχει αυξηθεί η ανησυχία σχετικά με τα αυξανόμενα επίπεδα κατανάλωσης οινόπνευματος και ναρκωτικών μεταξύ των Κύπριων νέων. Για άλλη μια φορά, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διαδραματίσουν ένα ζωτικής σημασίας ρόλο στην εκπαίδευση της κυπριακής νεολαίας όσον αφορά τα επιβλαβή αποτελέσματα του καπνίσματος, της βαριάς κατανάλωσης οινόπνευματος και της κατάχρησης ναρκωτικών ουσιών. Οι εκστρατείες εκπαίδευσης και συνειδητοποίησης οι οποίες στοχεύουν συγκεκριμένα τους Κύπριους νέους πρέπει να αναπτυχθούν και να διαδοθούν σε όλο το νησί.

Το ίδιο ισχύει και για την οδική ασφάλεια και τη σεξουαλική υγεία. Η ανεύθυνη οδήγηση (η υπέρβαση του ορίου ταχύτητας ή η οδήγηση υπό την επήρεια οινόπνευματος) και η επικίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά μπορεί ενδεχομένως να βλάψει και άλλους πέραν από το άτομο που συμμετέχει σε τέτοια συμπεριφορά. Η σεξουαλική αγωγή είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο εφόσον έχει καταλήξει να αποτελεί μέρος των μαθημάτων γενικής βιολογίας. Είναι ανάγκη η κυπριακή νεολαία να εκπαιδευτεί στην πρακτική του ασφαλούς σεξ προκειμένου να προστατευθεί από σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες και ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες. Αυτό γίνεται ακόμα πιο

απαραίτητο δεδομένου ότι, οι περισσότεροι Κύπριοι δεν αισθάνονται άνετοι συζητώντας τέτοια ζητήματα με τους γονείς τους και έτσι στηρίζονται στους φίλους, και άλλες πηγές όπως το Διαδίκτυο, το οποίο μπορεί να είναι πολύ ανακριβές και παραπλανητικό. Τα κέντρα πληροφοριών και υγείας πρέπει να καταβάλουν πρόσθετες προσπάθειες ώστε να αναπτύξουν το υλικό και τα μηνύματα σχεδιασμένα ειδικά για τους Κύπριους νέους. Επιπλέον, οι Κύπριοι νέοι πρέπει να ενημερωθούν για τις υπηρεσίες υγείας και τις επιλογές που τους είναι διαθέσιμες.

Κοινωνικοπολιτική Συμμετοχή

Γενικά, η κοινωνία των πολιτών στην Κύπρο είναι αδύνατη και συνεχίζει να είναι υπανάπτυκτη. Αυτό ισχύει και για τις δύο κοινότητες στο νησί. Αυτό αποδίδεται κυρίως σε μια έλλειψη κεφαλαίων και ανθρώπινου δυναμικού, η οποία, τις περισσότερες φορές, οδηγεί σε μια υπερβολική εξάρτηση από την οικονομική υποστήριξη των διαφόρων πολιτικών κομμάτων.

Κατά συνέπεια, τα μέλη των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών συνήθως αποτελούνται από άτομα που υποστηρίζουν συγκεκριμένες κομματικές πολιτικές. Πολλοί Κύπριοι φαίνονται να αποθαρρύνονται από την κοινωνικοπολιτική συμμετοχή δεδομένου ότι θεωρούν ότι, παρά την εστίαση σε ζωτικής σημασίας ζητήματα όπως το περιβάλλον ή τη βοήθεια των ανθρώπων που βρίσκονται σε ανάγκη, ο στόχος των περισσότερων οργανώσεων είναι να προωθήσουν τις απόψεις και τις ατζέντες των πολιτικών κομμάτων. Επιπλέον, οι περισσότερες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που αναπτύσσουν δραστηριότητες στο νησί βρίσκονται στις αστικές περιοχές, με αποτέλεσμα να προσελκύουν σχετικά περισσότερο εύπορα άτομα και ταυτόχρονα να περιθωριοποιούν άτομα που ζουν στις αγροτικές περιοχές.

Αυτή είναι μια αντίληψη που εκφράστηκε από πολλούς νέους που συμμετείχαν στην ΕΦΝ₁ και στις σε βάθος συνεντεύξεις. Όπως συμβαίνει μεταξύ ενήλικων Κυπρίων, τα επίπεδα κοινωνικοπολιτικής συμμετοχής μεταξύ των Κύπριων νέων είναι αρκετά

χαμηλά: περίπου οι μισοί από τους Κύπριους νέους που συμμετείχαν υπέδειξαν ότι ποτέ τους δεν συμμετείχαν σε οποιαδήποτε κοινωνικοπολιτικές οργανώσεις. Ένας από τους αρχικούς λόγους που αποδίδονται τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής είναι μια γενική έλλειψη ενδιαφέροντος για τέτοιες δραστηριότητες. Αυτό δεν είναι απρόσμενο, δεδομένου ότι η πολιτική συμμετοχή – και η αξία τέτοιας συμμετοχής – ποτέ δεν έχουν τύχει ευρείας προώθησης στο νησί. Κατά συνέπεια, ένα μεγάλο ποσοστό Κύπριων νέων δεν έχει κοινωνικοποιηθεί για να θέλει να συμμετέχει ενεργά στις πρωτοβουλίες που περιστρέφονται γύρω από την πολιτική συμμετοχή.

Επιπλέον, οι Κύπριοι νέοι αναγνωρίζουν ότι οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών επηρεάζονται έντονα από τα πολιτικά κόμματα (και στην περίπτωση του νότου, από την Εκκλησία). Αυτό σε συνδυασμό με το χαμηλό επίπεδο εμπιστοσύνης των νέων στους πολιτικούς και τις πολιτικές ομάδες, είναι ένας άλλος παράγοντας που συμβάλλει στην έλλειψη συμμετοχής τους. Αυτό συμβαίνει και με τα κέντρα και τις οργανώσεις νεολαίας: οι ισχυρότερες και πιο ενεργές οργανώσεις νεολαίας συνδέονται και υποστηρίζονται από διάφορα πολιτικά κόμματα. Η νεολαία που προσελκύεται σε τέτοιες οργανώσεις είναι συνήθως «φανατικοί» υποστηρικτές αυτών των κομμάτων. Οι απολιτικές, αυτόνομες οργανώσεις νεολαίας είναι ανίκανες να ασκήσουν πολλή δύναμη ή επιρροή ως αποτέλεσμα η νεολαία που δεν συνδέεται με τα πολιτικά κόμματα να βρίσκεται συχνά χωρίς οποιαδήποτε αντιπροσώπευση ή πλατφόρμα μέσω των οποίων να μπορεί να εκφράσει τις ανησυχίες και τις ιδέες της.

Η ΕΦΝ₁ τόνισε ότι μόνο μια μικρή μειονότητα της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής νεολαίας (9%) θεώρησε ότι είχαν τη δύναμη να επηρεάσουν τα θέματα σχετικά με τη χώρα τους. Αυτή η εύρεση είναι μια σαφής αντανάκλαση των χαμηλών επιπέδων ενδυνάμωσης που γίνονται αισθητά από την κυπριακή νεολαία αυτήν την περίοδο. Πολλοί Κύπριοι νέοι θεωρούν ότι δεν υπάρχει καμία θέση ή, χειρότερα, καμία επιθυμία να εισακουστούν οι απόψεις τους σχετικά με την ανάπτυξη της χώρας τους και, κατ' επέκταση, των ιδίων. Πολλοί Κύπριοι νέοι θεωρούν ότι οι

γονείς, οι δάσκαλοι, και οι πολιτικοί ηγέτες τους επιδεικνύουν μια παρόμοια στάση αδιαφορίας προς τους ίδιους.

Είναι ανάγκη να αναπτυχθούν ειδικά μέτρα για να αυξηθεί το επίπεδο κοινωνικοπολιτικής συμμετοχής της κυπριακής νεολαίας μέσω της δημιουργίας γνήσιου ενδιαφέροντος στους τομείς πολιτικού ενδιαφέροντος και καθήκοντος. Για παράδειγμα, τα εκπαιδευτικά συστήματα και στις δύο κοινότητες θα μπορούσαν να εισαγάγουν προγράμματα πολιτικής εκπαίδευσης, έτσι ώστε να ενσταλαχτεί στην κυπριακή νεολαία μια μεγαλύτερη αίσθηση ευθύνης προς τη βιώσιμη ανάπτυξη της κοινωνίας και της χώρας τους.

Τα πολιτικά κόμματα πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι όταν προσπαθούν να ασκούν πολύ έλεγχο σχετικά με την πολιτική συμμετοχή ή τις πολιτικές ιδέες των νέων, τους αποξενώνουν από την πολιτική. Πρέπει να συμφωνήσουν συνειδητά (αρχικά, μεταξύ τους) να ενθαρρύνουν μεγαλύτερη συμμετοχή των Κύπριων νέων σε δημόσιες υποθέσεις, ακόμα κι αν αυτή η συμμετοχή είναι αυτόνομη από τα πολιτικά κόμματα. Παραδείγματος χάριν, αυτήν την περίοδο υπάρχει μια ισχυρή παρουσία των πολιτικών κομμάτων στα πανεπιστήμια και στην μαθητική πολιτική αφότου πραγματοποιηθούν οι εκλογές για τις πολιτικές θέσεις των μαθητών, τα πολιτικά κόμματα αναγγέλλουν τα αποτελέσματα των εκλογών ωσάν αυτά να υποδεικνύουν νίκη του κόμματός τους. Τέτοιες πρακτικές δεν δίνουν πολύ περιθώριο για την διεξαγωγή αυτόνομης μαθητικής πολιτικής.

Κυπριακή Ταυτότητα, το Κυπριακό Πρόβλημα και η Διακοινοτική Επαφή

Η ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή νεολαία, γεννημένη μετά από το 1974, έχει μεγαλώσει σε ένα διαιρεμένο νησί – εκείνοι που ζουν στη Λευκωσία έχουν ανατραφεί σε μια διαιρεμένη πρωτεύουσα – έχοντας λίγη ή καμία επαφή με τα μέλη της άλλης κοινότητας μέχρι σήμερα. Το φυσικό εμπόδιο, που συνδέεται με τα ψυχολογικά (όπως οι αντιλήψεις των οικογενειακών μελών και τα μαθήματα ιστορίας που διδάσκονται

στα σχολεία) και άλλα εμπόδια (όπως η πολιτικοποιημένη γλώσσα και οι πολιτιστικές διαφορές) έχει εμβαθύνει τη διαίρεση και έχει διευρύνει το υπάρχον χάσμα μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας.

Τα ζητήματα ταυτότητας λαμβάνουν μεγαλύτερη σημασία δεδομένης της πολιτικής κατάστασης στην Κύπρο. Ελαφρώς περισσότερα από τα δύο πέμπτα των νέων που συμμετείχαν στην *ΕΦΝ₂* αυτοπροσδιορίζονται ως 'Κύπριοι' ενώ ακριβώς λιγότεροι από το ένα τρίτο ως «εξίσου Κύπριοι και Έλληνες» ή εξίσου «Κύπριοι και Τούρκοι». Κατά συνέπεια, η «κυπριακή» ταυτότητα συνεχίζει να διαμορφώνεται από την εθνική ταυτότητα. Αλλά αυτή η έμφαση στην κυπριακή ταυτότητα δεν ισοδυναμεί με την ανάλογη έμφαση στην "πολιτική ταυτότητα" η οποία ενσωματώνει και τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους. Αυτό ήταν ακόμα προφανέστερο όταν σχεδόν 86% των Ελληνοκυπρίων και 55% των Τουρκοκυπρίων που ρωτήθηκαν υπέδειξαν ότι κατά τη χρήση της λέξης «Κύπριος/α» αναφέρονταν αποκλειστικά σε Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους, αντίστοιχα. Ως σχετικά νεοεισερχόμενοι στην ΕΕ, παραμένει να φανεί κατά πόσον η κυπριακή νεολαία θα ενσωματώσει το νέο αυτό Ευρωπαϊκό στοιχείο στη ταυτότητα τους. Σε αυτή τη φάση, περίπου τα δύο τρίτα της κυπριακής νεολαίας που συμμετείχαν στην έρευνα συμφώνησαν ότι η ένταξη στην ΕΕ αντιπροσωπεύει ένα θετικό βήμα για τους ανθρώπους της χώρας τους. Αυτό καθαυτό είναι ένα ενθαρρυντικό εύρημα δεδομένου ότι Κύπριοι νέοι θα πρέπει όλο και περισσότερο να προσαρμοστούν στα ιδανικά, στους κανόνες και στις νόρμες που κυβερνούν πολλούς τομείς της κοινωνίας και της ζωής τους.

Οι νέοι από την ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή κοινότητα έχουν ακόμα πολύ δρόμο να διανύσουν στην προσπάθεια τους να γνωρίσουν μέλη της άλλης κοινότητας. Οι δικοινοτικές επαφές μεταξύ των μελών των δύο κοινοτήτων παραμένουν περιορισμένες και επιφανειακής φύσης. Μόνο 27% των νέων Ελληνοκυπρίων και 42% των Τουρκοκυπρίων είναι ανοικτοί/ες για φιλία με μέλη της άλλης κοινότητας' πιο ανησυχητικό είναι ότι 85% των Ελληνοκυπρίων και 75% των Τουρκοκυπρίων

επέδειξαν αρνητικά συναισθήματα προς την ιδέα ενός προέδρου της Κύπρου από την 'άλλη' κοινότητα.

Οι Κύπριοι νέοι έχουν επηρεαστεί άμεσα, αν και με διαφορετικούς τρόπους, από την παγιωμένη σύγκρουση που βιώνεται στο νησί για τόσα πολλά χρόνια. Η ελληνοκυπριακή νεολαία έχει μεγαλώσει με αισθήματα συλλογικής ανασφάλειας ως αποτέλεσμα της απειλής από την παρουσία – όπως υπολογίζεται – πέραν των 35,000 τουρκικών στρατευμάτων στο βόρειο μέρος του νησιού. Οι Τουρκοκύπριοι νέοι μεγαλώνουν νιώθοντας θυμωμένοι και απομονωμένοι ως αποτέλεσμα της μη-αναγνώρισης της διοίκησης στο βορρά, πράγμα το οποίο έχει διάφορες επιπτώσεις στις ζωές τους (για παράδειγμα, δεν μπορούν να μεταγραφούν για τις σπουδές τους στο εξωτερικό αφού τα προσόντα που αποκτούν στον βορρά αναγνωρίζονται ακαδημαϊκά μόνο από την Τουρκία). Έως το 2003, οι νέοι και από τις δύο κοινότητες στερήθηκαν την ελεύθερη διακίνηση σε *ολόκληρη τη χώρα* τους. Αν και τώρα πιθανή, αυτή η διακίνηση είναι περιορισμένη εφόσον οι Κύπριοι πρέπει να παρέχουν κάποιο είδος προσωπικής ταυτότητας, υπό μορφή κάρτας αναγνώρισης ή διαβατηρίου, προκειμένου να περάσουν μέσω των σημείων ελέγχου που οδηγούν από την μια κοινότητα σε άλλη. Για πολλούς Κύπριους νέους τα εμπόδια ως αποτέλεσμα της πολιτικής διαίρεσης αντιπροσωπεύουν παρεμποδίσσεις στην πραγματοποίηση των πιο θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων.²⁴⁸ Εκτός αν βρεθεί μια συμφωνημένη λύση στο πολιτικό πρόβλημα, οι Κύπριοι νέοι θα συνεχίσουν να πάσχουν από τέτοια εμπόδια, τα οποία επίσης παρεμποδίζουν την ανθρώπινη τους ανάπτυξη.

Κυπριακή Νεολαία και Οικοδόμηση της Ειρήνης

Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες προς την επανένωση του νησιού και την συμφιλίωση των δύο κοινοτήτων τα τελευταία χρόνια. Όλες έχουν αποτύχει. Η πιο πρόσφατη προσπάθεια πραγματοποιήθηκε το 2004 όταν την παραμονή της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι συμμετείχαν σε ένα ταυτόχρονο δημοψήφισμα προκειμένου να γίνει αποδεκτό

ή να απορριφθεί το σχέδιο Ανάν, το οποίο αντιπροσώπευε μια πιθανή λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα. Τα τέσσερα χρόνια μετά από το δημοψήφισμα βρήκαν τόσο τους Ελληνοκυπρίους όσο και τους Τουρκοκυπρίους να προσπαθούν να ξεπεράσουν την απογοήτευση που βιώθηκε μετά από αυτήν την έκβαση των δημοψηφισμάτων, προσπαθώντας ταυτόχρονα να αποδεκτούν το άνοιγμα των διάφορων σημείων διέλευσης το 2003, τα οποία τελικά επέτρεψαν μιαν αυξημένη δικοινοτική επαφή. Από την άνοιξη του 2008 και μετά, το πολιτικό κλίμα σε κάθε κοινότητα έχει αλλάξει σημαντικά, λόγω της ανάληψης της εξουσίας από μια νέα ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή ηγεσία, από τις οποίες και οι δύο ήταν υπέρ της ανανέωσης των προσπαθειών προς την επίτευξη μιας μόνιμης λύσης στα πολιτικά προβλήματα του νησιού. Κατά συνέπεια, τον Σεπτέμβριο του 2008, λαμβάνοντας υπόψη τις δηλωμένες θέσεις των ηγετών των δύο κοινοτήτων, οι διαπραγματεύσεις άρχισαν για άλλη μια φορά με ανανεωμένη την ελπίδα. Η διεθνής κοινότητα υποστηρίζει την τρέχουσα ειρηνευτική διαδικασία, με πολλούς να θεωρούν ότι ο λαός της Κύπρου και οι ηγέτες του πρέπει οι ίδιοι να είναι υπεύθυνοι για τη διαδικασία εάν αυτή πρόκειται να έχει πιθανότητες επιτυχίας.

Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι, ηλικίας 15 έως 24 χρόνων, αντιπροσωπεύουν περίπου το 15,5% του συνολικού πληθυσμού. Κατά συνέπεια, εάν η λύση είναι να προέλθει από τον κυπριακό λαό, είναι ουσιαστικό η νεολαία – που αποτελεί ελαφρώς λιγότερο από το ένα έκτο του πληθυσμού – να τύχει ενεργής συμπερίληψης σε όλη τη διαδικασία. Αυτό είναι επιπλέον σημαντικό δεδομένου ότι οι σημερινοί Κύπριοι νέοι αντιμετωπίζουν την πρόκληση να ζήσουν μέσα στα πλαίσια που προνοεί μια πιθανή λύση και, αναπόφευκτα, θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τις μελλοντικές επιδράσεις και επιπτώσεις της όποιας λύσης στο μέλλον. Η δέσμευση της κυπριακής νεολαίας στην ειρηνευτική διαδικασία είναι απαραίτητη τόσο κατά την περίοδο πριν την επίλυση αλλά και κατ' ευχρην κατά τη διάρκεια μιας περιόδου μετά τη λύση. Ως οι μελλοντικοί ηγέτες, οι εκπαιδευτικοί και οι θεραπευτές του αύριο, οι Κύπριοι νέοι πρέπει να τύχουν της παροχής ευκαιριών, της απαραίτητης

υποστήριξης και ενθάρρυνσης ούτως ώστε να καταστούν η κατευθυντήρια δύναμη στην οικοδόμηση των γεφυρών προκειμένου και οι δύο κοινότητες να έρθουν πιο κοντά μαζί. Συνολικά η κυπριακή κοινωνία, πρέπει να αναγνωρίσει την αξία των νέων της και την σημαντική συμβολή που μπορούν να έχουν ως οικοδόμοι της ειρήνης και παράγοντες της αλλαγής.

Οι Κύπριοι νέοι, όπως και οι νέοι ανά τον κόσμο, έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά που τους επιτρέπουν να είναι αποτελεσματικοί οικοδόμοι ειρήνης. Οι νέοι είναι πιο ανοικτοί στην αλλαγή και, δεν παραμένουν ριζωμένοι στο παρελθόν, αλλά είναι προσανατολισμένοι στο μέλλον. Η σχετική απειρία τους και η αφέλεια που πάντοτε συνοδεύει την περίοδο της νεότητας, συχνά μεταφράζεται σε περισσότερο ιδεαλισμό, σε δυνατότητα για καινοτομίες και θάρρος. Οι διάφοροι αναλυτές έχουν προτείνει ότι αυτή η αίσθηση του πειραματισμού και η αποδοχή της αλλαγής / καινοτομίας μπορούν να είναι ο ελλείπων καταλύτης στην εύρεση μιας λύσης – η οποία μπορεί να απαιτήσει ένα ιδιαίτερο «άλλα πίστωσης» εκ μέρους των Κυπρίων – υποθέτοντας ότι μια μελλοντική προτεινόμενη συμφωνία είναι βασισμένη στις δίκαιες, αμοιβαίες δικαιοδικές παραχωρήσεις και από τις δύο κοινότητες, στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αρχών της δημοκρατίας.²⁴⁹ Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, οι Κύπριοι νέοι, δυνάμει της 'νεότητας' τους μπορούν να είναι αυτοί που θα κάνουν αυτό το άλμα.

Οι Κύπριοι νέοι, περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο, είναι γνώστες σχετικά με τις πραγματικότητες που αντιμετωπίζουν οι συνομήλικοί τους. Όπως τόνισε η ΕΦΝ,²⁵⁰ τόσο οι νέοι Ελληνοκύπριοι όσο και οι Τουρκοκύπριοι, αν και μεγάλωσαν χωρισμένοι και διαχωρισμένοι οι μεν από τους δε, μοιράζονται πολλές από τις ίδιες φιλοδοξίες, ελπίδες και φόβους για το μέλλον το δικό τους, καθώς επίσης και για το μέλλον του νησιού τους. Για όλους τους πιο πάνω λόγους, οι επαγγελματίες και οι φορείς χάραξης πολιτικής, οι εκπαιδευτικοί και οι ηγέτες πρέπει να στρέψουν την προσοχή τους στη νεολαία τους προκειμένου να χρησιμοποιήσουν τη δυνατότητα της για να δημιουργήσει και να προωθήσει μια κουλτούρα που να προάγει

την ανεκτικότητα και την ειρήνη στην Κύπρο. Τα οφέλη των οποίων θα κάνουν όλη τη διαφορά ως προς την εύρεση μιας βιώσιμης και διαρκούς λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα.

Υποστηρίζοντας μια Μεγαλύτερη Δέσμευση των Κύπριων Νέων στο Μέλλον της Χώρας τους

Η τρέχουσα ειρηνευτική διαδικασία καθιστά ανάγκη, όπως ο Κυπριακός λαός συμμετέχει ενεργά σε έναν ενημερωμένο, δημόσιο διάλογο σχετικό με την ειρηνευτική διαδικασία. Οι Κύπριοι νέοι ως οι βασικοί συμμετέχοντες στην ειρηνευτική διαδικασία, πρέπει προφανώς να συμμετέχουν σε μια τέτοια πραγματεία. Για να συμβεί αυτό, μπορεί να είναι αναγκαίο να ληφθούν διάφορα μέτρα που είναι απαραίτητα προκειμένου να παρακινηθούν οι Κύπριοι νέοι και από τις δύο κοινότητες να συμμετέχουν ενεργά στην ειρηνευτική διαδικασία: αυτά μπορούν να εφαρμοστούν μέσω των εκπαιδευτικών συστημάτων, των μετά-σχολικών πρωτοβουλιών και των νέων μέσων επικοινωνίας (συμπεριλαμβανομένου των τηλεοπτικών προγραμμάτων, των προγράμματος ραδιοφώνου και των ιστοχώρων που σχεδιάζονται για την κυπριακή νεολαία). Η σημασία του (Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι) να μοιράζονται ένα ίδιο εκπαιδευτικό χώρο σε καθημερινή βάση δεν πρέπει να αγνοηθεί. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν έναν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο, αφού παρέχουν στους Κύπριους νέους έναν ασφαλή χώρο, ο οποίος ενθαρρύνει την ακαδημαϊκή και κοινωνική επαφή και, προ πάντων, την προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη. Τα πανεπιστήμια, ειδικότερα, χρησιμεύουν ως χώροι όπου «διαμορφώνεται η νέα πολιτική, οι νέες νόρμες και οι νέες στάσεις» και κατά συνέπεια «ένα σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που είναι σε κατάσταση ειρήνης με την άλλη κοινότητα είναι ένας σημαντικός πρόδρομος σε μια κοινωνία και ένα πολιτικό σύστημα που είναι σε κατάσταση ειρήνης με την άλλη κοινότητα».²⁵⁰

Τα σχολεία, τα κολέγια και τα πανεπιστήμια πρέπει να συνεχίσουν να διαδραματίζουν έναν θετικό ρόλο στην επανένωση με την προώθηση

των αρχών της πολυπολιτισμικότητας και της ανεκτικότητας. Αυτό θα καταστεί ακόμα πιο σημαντικό σε μια περίοδο μετά την επίλυση.

Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι που συμμετέχουν στην ΕΦΝ₁ και στην έρευνα που ακολούθησε μοιράστηκαν τις σκέψεις και τις ιδέες τους ως προς το ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι Κύπριοι νέοι για να φέρουν την ειρήνη στο νησί τους.

Η νεολαία και από τις δύο κοινότητες ήταν υπέρ των κοινών δραστηριοτήτων που έφεραν τους νέους των δύο κοινοτήτων πιο κοντά μαζί. Οι δικαιοδικές εκδηλώσεις και πρωτοβουλίες επιτρέπουν στους νέους να καταργήσουν τα εμπόδια που υπάρχουν – πραγματικά ή φανταστικά – μεταξύ τους και να αρχίσουν να αναπτύσσουν μόνιμες σχέσεις βασισμένες στις υπάρχουσες ομοιότητες και στο κοινό μέλλον. Ο αθλητισμός, η μουσική και το περιβάλλον όλα χρησιμεύουν ως οι τομείς όπου οι Κύπριοι νέοι μπορούν να έρθουν μαζί.

Προτού οι Κύπριοι νέοι μπορέσουν να αρχίσουν να διαδραματίζουν έναν ενεργό ρόλο ως ενεργοί πολίτες, πρέπει να αισθανθούν ενδυναμωμένοι για να το κάνουν. Αυτό αποτελεί ευθύνη των γονέων, των εκπαιδευτικών και των ηγετών να διευκολύνουν και να

παρέχουν στη νεολαία ένα ασφαλές, κοινό περιβάλλον για την επικοινωνία, την εκμάθηση και την ανάπτυξη. Όσον αφορά το μέλλον του νησιού, η προτεραιότητα πρέπει να είναι να προωθηθούν οι *συνεχείς επαφές* και οι *σχέσεις* μεταξύ των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων νέων.

Δεδομένου ότι όλο και περισσότεροι νέοι αρχίζουν να επικοινωνούν ο ένας με τον άλλο, και στη συνέχεια, να εμπιστεύονται και να μαθαίνουν ο ένας από τον άλλο, τα εμπόδια που τους έχουν κρατήσει χωριστά για το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους θα αρχίσουν σιγά σιγά να εξασθενίζουν. Δεδομένου ότι αυτό πραγματοποιείται, οι Κύπριοι νέοι θα μπορούν να γίνουν οι βασικοί σύνδεσμοι και εκπαιδευτικοί, που θα μοιράζονται τις απόψεις και τις εμπειρίες τους με τα κοινωνικά τους δίκτυα: τους γονείς και άλλα μέλη της οικογένειας, τους δασκάλους και τους φίλους τους. Μέσω του συνεχούς διαλόγου και της επαφής οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι θα είναι σε θέση να ξεπεράσουν τα εμπόδια που τους κρατούν χωριστά, και, μαζί, μπορεί να καταστούν ικανοί να αρχίσουν το δύσκολο στόχο της οικοδόμησης ενός κοινού μέλλοντος βασισμένου στην ανεκτικότητα και το σεβασμό των διαφορετικών πεποιθήσεων, πολιτισμών και τρόπων ζωής.

ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΝΕΩΝ

Είναι σαφές ότι η φωνή της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας δεν πρέπει πλέον να παραμένει ανήκουστη(βουβή, σιωπηλή) ή χειρότερα, ανεπιθύμητη. Όπως έχει τονίσει αυτή η Έκθεση, παρά τις συνθήκες μέσα στις οποίες έχουν μεγαλώσει, οι Κύπριοι νέοι επιθυμούν να διαδραματίσουν έναν ενεργό ρόλο στην επανένωση του νησιού τους.

Ο **Χάρτης Νεολαίας της Κύπρου** είναι ένα προϊόν του **Προγράμματος Διαλόγου Νεολαίας της Κύπρου**, μιας δικοινοτικής ερευνητικής μελέτης που έτυχε διεύθυνσης από το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και το Κοινωνικό και Οικονομικό Ερευνητικό Κέντρο της Κύπρου (KADEM), μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας, ηλικίας 15 έως 24 χρόνων. Ο Χάρτης δημιουργήθηκε με τη συμμετοχή μιας 12-μελούς ομάδας Τουρκοκύπριων νέων και μιας 12-μελούς ομάδας Ελληνοκυπρίων νέων, γνωστής ως **Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας** και είχε ως πρόθεση να συμβάλει στο να ακουστούν οι φωνές των Κύπριων νέων σε όλο το νησί.

Αναμένεται ότι αυτός ο χάρτης θα χρησιμεύσει ως ένα εργαλείο περαιτέρω ενθάρρυνσης και ενίσχυσης του ρόλου που θα πρέπει να διαδραματίσουν οι Κύπριοι νέοι στην ειρηνευτική διαδικασία και στο μέλλον.

Χάρτης νεολαίας της Κύπρου

Εμείς, οι νέοι από την ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή κοινότητα, έχουμε εξετάσει από κοινού τις ζωές, τα προβλήματα και τις ανησυχίες μας, και έχουμε καταλήξει σε συμφωνία σχετικά με διάφορες προτάσεις, που επιθυμούμε να προτείνουμε στους συμπατριώτες μας, ως ζωτικής σημασίας για μια πλήρη και παραγωγική ζωή στο νησί και την εξασφάλιση του κοινού μέλλοντός μας.

Εμείς, η νεολαία της Κύπρου:

Οικογένεια

- » Θέλουμε να χτίσουμε θετικές σχέσεις με τους γονείς και τις οικογένειές μας μέσω του ανοικτού διαλόγου και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης
- » Θα θέλαμε να συμμετέχουμε στις αποφάσεις των οικογενειών μας, ειδικά σε εκείνες που είναι σχετικές με τις ζωές μας
- » Θα θέλαμε από τους γονείς μας να υποστηρίζουν τις επιλογές μας, να φροντίζουν την ανάπτυξή μας και να σέβονται την ανεξαρτησία μας, ενθαρρύνοντας μας να λαμβάνουμε τις δικές μας αποφάσεις, και να αναπτύξουμε τις απόψεις και τις ιδέες μας ελεύθερα.

Εκπαίδευση

- » Θεωρούμε ότι κάθε νέος ενήλικος πρέπει να έχει πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τα πρότυπα που καθορίζονται από την ΕΕ, ανεξάρτητα από το κοινωνικό ή οικονομικό του υπόβαθρο
- » επιθυμούμε να λάβουμε μια ποιοτική, πολυδιάστατη εκπαίδευση που θα μας εξοπλίσει με αναλυτικές και κριτικές δεξιότητες σκέψης, και θα προωθήσει τη δημιουργικότητα, τη δυνατότητα για καινοτομίες και την ανακάλυψη, μετατρέποντας την Κύπρο σε μια αληθινή «κοινωνία της γνώσης»
- » Θέλουμε να μας παρέχεται μια παιδεία που θα μας επιτρέψει να ανταγωνιστούμε αποτελεσματικά στο σημερινό όλο και περισσότερο ανταγωνιστικό, διεθνοποιημένο κόσμο.

- » επιθυμούμε να αποτελούμε μέρος ενός εκπαιδευτικού συστήματος που προωθεί τη συνεχή προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη, επενδύοντας σε νέα προγράμματα σπουδών και νέες μεθόδους διδασκαλίας/εκμάθησης
- » θέλουμε να συμπεριληφθούμε στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τον προγραμματισμό της εκπαίδευσής μας – στην καθιέρωση των προγραμμάτων σπουδών και των σχολικών δραστηριοτήτων, καθώς επίσης και να έχουμε την δυνατότητα συμμετοχής σε αυτό που μαθαίνουμε τόσο στα υποχρεωτικά όσο και στα προαιρετικά μαθήματα
- » θα θέλαμε το εκπαιδευτικό σύστημα να απεικονίζει τις αλλαγές στην κοινωνία και να λάβει έναν κύριο ρόλο στην ενθάρρυνση των αρχών της επιδεκτικότητας στη διαφορά, την ανοχή, την πολιτιστική ποικιλομορφία και τη συνύπαρξη, και την επίλυση των προβλημάτων με ειρηνικά μέσα
- » να μπορούμε να ωφεληθούμε από την εκμάθηση για πολλαπλές οπτικές της Κυπριακής ιστορίας, με την ελπίδα της ανάπτυξης μιας κοινής κατανόησης του παρελθόντος και μιας κοινής ανησυχίας για το μέλλον του νησιού

Απασχόληση

- » θέλουμε να υποστηρίξετε την ανάγκη για περισσότερες ευκαιρίες εργασίας που σχεδιάζονται συγκεκριμένα και κατευθύνονται προς τους νέους πτυχιούχους και τους νέους υπαλλήλους
- » πιστεύουμε στην αρχή της ίσης αμοιβής για την όμοια εργασία - οι εργοδότες δεν πρέπει να κάνουν διακρίσεις εις βάρος των υπαλλήλων ανεξάρτητα από το γένος, την υπηκοότητα, το έθνος, τη θρησκεία, ή την αναπηρεία
- » απαιτούμε να ζούμε σε μια χώρα όπου η αξιοκρατία θα διαδραματίζει έναν καθοριστικό ρόλο στην πρόοδο της σταδιοδρομίας μας, και όπου θα μας δίνεται η ευκαιρία να ακολουθούμε πορείες σταδιοδρομίας που θα είναι βασισμένες στην αξία των ακαδημαϊκών μας προσόντων, των ικανοτήτων και της εμπειρίας μας
- » ανησυχούμε για την κατάσταση της οικονομίας και των οικονομικών θεμάτων και, ως εκ τούτου, θα επιθυμούσαμε να περιλαμβανόμαστε στις σχετικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
- » θεωρούμε ότι οι εργοδότες πρέπει να αναγνωρίσουν την αξία των νέων υπαλλήλων – συγκεκριμένα, της σκληρής εργασίας, της δημιουργικότητας, της δυνατότητας για καινοτομίες και της δέσμευσης τους· αυτό πρέπει να αντανακλάται δίκαια στην ανταμοιβή των νέων υπαλλήλων
- » θεωρούμε ότι ο δημόσιος και ιδιωτικός τομέας πρέπει να υποστηρίξουν το επιχειρηματικό πνεύμα των νέων
- » θεωρούμε ότι πρέπει να ενθαρρύνετε και να εκτιμήσετε την αναζήτηση μας για δια βίου μάθηση, είτε μέσω της παροχής εργοδότησης ή άλλων ευκαιριών κατάρτισης

Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου και Υγεία

- » θα θέλαμε να δούμε την καταβολή ειδικών προσπαθειών για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και προγραμμάτων που απευθύνονται στα ενδιαφέροντά μας, παρέχοντας μας ταυτόχρονα με χρήσιμο και πληροφοριακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο
- » απαιτούμε να έχουμε πρόσβαση σε δημόσιους χώρους όπου θα μπορούμε να συναντηθούμε, να έρθουμε σε επαφή και να κοινωνικοποιηθούμε με συνομήλικους μας
- » τοποθετούμε την εμπιστοσύνη μας στους γονείς, στους εκπαιδευτικούς και στους παροχείς υγείας για να είμαστε σίγουροι ότι λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα και οι ενέργειες έτσι ώστε να μπορούμε να ζήσουμε μια μακρά και υγιή ζωή

- » θέλουμε να παραμένουμε ενημερωμένοι για τις υπηρεσίες υγείας που μας είναι διαθέσιμες, καθώς επίσης και να επωφελομαστε από μια εύκολη πρόσβαση σε αυτές
- » θεωρούμε τους εκπαιδευτικούς ως ζωτικής σημασίας για την πληροφόρηση μας για τις επιβλαβείς επιπτώσεις του καπνίσματος, της βαριάς κατανάλωσης οινοπνεύματος, της χρήσης ναρκωτικών και παρόμοιων υψηλού κινδύνου συμπεριφορών· συνεπώς, πρέπει να αναπτυχθούν και να διαδοθούν σε όλο το νησί εκπαιδευτικές/εκστρατείες συνειδητοποίησης που στοχεύουν συγκεκριμένα τους Κύπριους νέους
- » υποστηρίζουμε την εκπαίδευση για το σεξ, ώστε να κάνουμε ασφαλές σεξ προκειμένου να προστατευθούμε από τις σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες και τις ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες
- » εκτιμούμε την εργασία των κοινωνικών λειτουργών, των συμβούλων και των εργαζόμενων στον ιατρικό κλάδο και θεωρούμε ότι πρέπει να εργοδοτηθούν περισσότεροι εκπαιδευμένοι επαγγελματίες για να φροντίζουν τις αυξανόμενες ανάγκες των νέων

Ανεξαρτησία και Ελευθερία του Λόγου

- » Πιστεύουμε ότι κάθε μέλος της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένου της νεολαίας, πρέπει να είναι σε θέση να εκφράζει την άποψη του ελεύθερα και με θάρρος χωρίς φόβο για διακρίσεις ή φυσική βία
- » Θέλουμε η φωνή μας να ακούγεται, να γίνεται σεβαστή και εκτιμητή από τα παλαιότερα μέλη της κοινωνίας
- » είμαστε ικανοί να δεχόμαστε την ευθύνη για τις ενέργειές μας και, ως εκ τούτου, επιθυμούμε να έχουμε περισσότερη ανεξαρτησία σε όλα όσα κάνουμε
- » πρέπει να τυγχάνουμε ενημέρωσης για τα θέματα που μας αφορούν με έναν αντικειμενικό, μη προκατειλημμένο τρόπο και πρέπει να αφεθούμε ελεύθεροι για να παίρνουμε τις δικές μας αποφάσεις για τα θέματα αυτά χωρίς να κατευθυνόμαστε από τους δασκάλους ή/και τις οικογένειές μας, και χωρίς οποιαδήποτε επιβολή
- » θέλουμε να μας παρασχεθούν τα εργαλεία που θα μας βοηθήσουν να γίνουμε ανεξάρτητοι από τους γονείς μας - αυτό περιλαμβάνει την πρόσβαση στην δωρεάν εκπαίδευση, αυξημένες ευκαιρίες εργασίας και δίκαιους και ρεαλιστικούς όρους κατοίκησης

Κοινωνικοπολιτική Συμμετοχή

- » Θα θέλαμε να είμαστε ενεργά αναμικμένοι στις πρωτοβουλίες και ενέργειες της κοινωνίας των πολιτών οι οποίες βοηθούν να φέρουν θετικές αλλαγές στην κοινωνία
- » Νιώθουμε ότι πρέπει να τυγχάνουμε υπολογισμού και να γίνουμε αποδεκτοί ως ουσιαστικοί συνεισφέροντες στη δημόσια σφαίρα και την κοινωνία των πολιτών της Κύπρου και ως εκ τούτου, υποστηρίζουμε πλήρως τους μηχανισμούς που θα μας επέτρεπαν να συμμετέχουμε στις πολιτικές αποφάσεις σε όλα τα επίπεδα
- » θεωρούμε ότι η κοινωνικοπολιτική συμμετοχή πρέπει να παραμείνει ανεξάρτητη από τα πολιτικά κόμματα και να μην χρησιμοποιείται για την στρατολόγηση πολιτικών υποστηρικτών
- » έχουμε ανάγκη σαφούς αντιπροσώπευσης ή παροχής με πλατφόρμες μέσω των οποίων μπορούμε να εκφράσουμε τις συλλογικές ανησυχίες και τις ιδέες μας - αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω οργανώσεων νεολαίας που δεν εξουσιάζονται από πολιτικά κόμματα και άκαμπτες ιδεολογίες, αλλά μάλλον λειτουργούν αυτόνομα και οργανώνονται από και για την νεολαία
- » θεωρούμε ότι οι υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης ή/και εθελοντισμού ή οι κοινοτικές υπηρεσίες πρέπει να γίνουν διαθέσιμες και προσιτές σε όλους και πρέπει να τύχουν περαιτέρω ενθάρρυνσης από τα σχολεία και τους γονείς

- » αναγνωρίζουμε την ανάγκη για εναλλακτική υπηρεσία αντί της στρατιωτικής, για εκείνους που αντιτίθενται στην υποχρεωτική στρατιωτική θητεία και προτιμούν να προσφέρουν κοινωνική υπηρεσία
- » θεωρούμε ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σπουδών πρέπει να υποστηρίξει τη διδασκαλία της «ενεργού πολιτικότητας» η οποία υπονοεί το ενδιαφέρον και την ενεργό συμμετοχή στις κοινές υποθέσεις
- » υποστηρίζουμε την ανάπτυξη των Κύπριων νέων σε παγκόσμιους πολίτες, ενήμερους για τα ζητήματα που έχουν επιπτώσεις στον κόσμο, και ειδικότερα στην ΕΕ και στην Κύπρο

Ειρήνη και Συμφιλίωση

- » Είμαστε ένθερμοι υποστηρικτές της ειρήνης και της ειρηνικής επίλυσης των συγκρούσεων
- » Είμαστε ολοκληρωτικά εναντίον της βίας και επιθυμούμε να καλλιεργήσουμε έναν πολιτισμό του διαλόγου και της ειρηνικής συνύπαρξης
- » Επιθυμούμε να δούμε τους ξένους στρατούς να αποσύρονται από την Κύπρο και υποστηρίζουμε μια διευρυμένη αποστρατικοποίηση του νησιού
- » υποστηρίζουμε την απελευθέρωση μας από οποιαδήποτε μορφή προκατάληψης σχετικά με τον 'άλλο', που έχει επηρεάσει την ζωή και τη συνείδησή μας και επιθυμούμε να δημιουργήσουμε κοινούς δεσμούς μεταξύ μας
- » πρέπει να τύχουμε παροχής ευκαιριών, υποστήριξης και ενθάρρυνσης για να γίνουμε μια κατευθυντήρια δύναμη στην οικοδόμηση των γεφυρών μεταξύ των μελών των δύο κοινοτήτων
- » θεωρούμε ότι πρέπει να επιτευχθεί μια λύση μεταξύ και από εκείνους που είναι άμεσα αναμιγμένοι και επηρεάζονται από αυτή - επομένως, υποστηρίζουμε έντονα μια λύση για τους Κυπρίους, από τους Κυπρίους, απαλλαγμένη από εξωτερικές επεμβάσεις ή επιβολές
- » υποστηρίζουμε τη χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών ως εργαλεία συμφιλίωσης που θα μας επιτρέψουν να μάθουμε περισσότερο ο ένας για τον άλλο (όπως τα διαδικτυακά ιστολόγια, τις ιστοσελίδες συζήτησης και τα κοινωνικά δίκτυα και τα διαδικτυακά βίντεο)
- » αναγνωρίζουμε ότι τα σχολεία, τα πανεπιστήμια, τα θρησκευτικά ιδρύματα και τα ΜΜΕ μπορούν να συμμετέχουν στη διαδικασία συμφιλίωσης/επανένωσης, με την προώθηση των αρχών της πολυπολιτισμικότητας, της ανοχής και του αμοιβαίου σεβασμού
- » ενθαρρύνουμε και εκτιμούμε τις οργανώσεις των πολιτών, τις πρωτοβουλίες και τις εκδηλώσεις που φέρνουν τις δύο κοινότητες μαζί (συμπεριλαμβανομένων των συναυλιών, των πολιτιστικών φεστιβάλ, των κατασκηνώσεων νεολαίας κοκ)
- » υποστηρίζουμε την προώθηση μιας ισχυρής, κοινής, καθολικής Κυπριακής πολιτικής ταυτότητας και αναγνωρίζουμε ότι ο όρος 'Κύπριος' αναφέρεται τόσο στους Ελληνοκύπριους όσο και στους Τουρκοκύπριους
- » θεωρούμε ότι πρέπει να μάθουμε από το παρελθόν ώστε να μην επαναληφθούν τα ίδια λάθη στο μέλλον
- » υποστηρίζουμε τη δημιουργία μιας καθολικά συμπεριληπτικής κυπριακής κοινωνίας και μιας νεολαίας που είναι 'ενωμένη στη διαφορετικότητα', επιδεικτική, που επιδεικνύει σεβασμό σε άλλους πολιτισμούς και είναι ανοικτή στην αλλαγή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Έκθεση για τη Νεολαία της Κύπρου

Το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και το Κοινωνικό και Οικονομικό Ερευνητικό Κέντρο της Κύπρου (KADEM) πραγματοποίησαν μια μελέτη με σκοπό να εξετάσουν τις τοποθετήσεις και τις αντιλήψεις της κυπριακής νεολαίας, ως ένα μέρος του *Προγράμματος Διαλόγου για τη Νεολαία της Κύπρου*. Ο αρχικός στόχος της μελέτης ήταν να ερευνηθούν και να γίνουν κατανοητές οι αρχές και οι πεποιθήσεις των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων νέων, ηλικίας 15 έως 24 χρόνων. Η ερευνητική ομάδα επιδίωξε να συγκεντρώσει συγκρίσιμα στοιχεία σχετικά με Κύπριους νέους και από τις δύο κοινότητες, που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, τα οποία είναι ενδιαφέροντα για το παρόν, αλλά που θα υποστήριζαν επίσης την εξέταση των μεταβαλλόμενων τάσεων μέσω μελλοντικών διαχρονικών μελετών.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της μελέτης, χρησιμοποιήθηκαν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές ερευνητικές μέθοδοι, με αποτέλεσμα τη χορήγηση μιας δομημένης έρευνας και μιας σειράς σε βάθος συνεντεύξεων πρόσωπο-με-πρόσωπο. Το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και το KADEM ακολούθησαν την ίδια μεθοδολογία και η εφαρμογή κάθε σταδίου του προγράμματος διευθύνθηκε παράλληλα. Τα αποτελέσματα από την έρευνα παρουσιάζονται σε όλη την Έκθεση, μαζί με τα αποσπάσματα και την ανάλυση βασισμένα στις σε βάθος συνεντεύξεις. Οι πρόσθετες πηγές που χρησιμοποιούνται περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα στοιχεία και τις πληροφορίες που είναι διαθέσιμα από τις δημόσιες στατιστικές υπηρεσίες της Κύπρου, από ακαδημαϊκά άρθρα σε περιοδικά, από διεθνείς και τοπικές εκθέσεις, καθώς επίσης και από άρθρα εφημερίδων.

Ερωτηματολόγιο Έρευνας των Φιλοδοξιών της Νεολαίας

Η Έρευνα των Φιλοδοξιών της Νεολαίας (EΦN₁) αναπτύχθηκε από το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και το KADEM σε συνεργασία με το UNDP-ACT. Σχεδιάστηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο που αποτελείται από 81 κλειστές, δομημένες ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο επέτρεψε την ταυτόχρονη συλλογή των πληροφοριών σχετικών τόσο με τους Ελληνοκύπριους όσο και με τους Τουρκοκύπριους νέους που διαμένουν και στις δύο πλευρές της γραμμής της διαίρεσης. Εκτός από τη λήψη των γενικών πληροφοριών για τους συμμετέχοντες, η έρευνα προσπάθησε να συλλέξει πληροφορίες για τις οικογένειες των συμμετεχόντων τις απόψεις τους σχετικά με την εκπαίδευση και την εργασία τις αντιλήψεις τους για τη συμμετοχή της νεολαίας στην κοινωνία την στάση τους απέναντι στη χώρα τους και την Ευρωπαϊκή Ένωση την επαφή με άτομα από την άλλη κοινότητα και παρατηρήσεις σχετικές με τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, τη θρησκεία και την υγεία.

Εφαρμογή και Μεθοδολογία της Έρευνας

Η έρευνα μεταφράστηκε στα Ελληνικά και στα Τουρκικά προκειμένου να διανεμηθεί στους νέους στην ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα αντίστοιχα. Η δοκιμαστική έρευνα εξετάστηκε σε 20 Ελληνοκυπρίους και 20 Τουρκοκυπρίους, που επιλέχθηκαν τυχαία, στη Λευκωσία η δοκιμή διεξήχθη από τα άτομα που ήταν έντονα αναμειγμένα στην προετοιμασία του ερωτηματολογίου. Μετά από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της δοκιμαστικής διαδικασίας, έγιναν μικρές τροποποιήσεις στο ερωτηματολόγιο προκειμένου να του δώσουν την τελική του μορφή.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και το KADEM μέσω συνεντεύξεων «πρόσωπο με πρόσωπο» με Κυπρίους νέους, μεταξύ των ηλικιών 15 και 24, χρησιμοποιώντας μια

ανάλογη στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληπτική μέθοδο. Αυτή η δειγματοληπτική μέθοδος συνεπαγόταν την ταυτοποίηση ατόμων μέσα από τον πληθυσμό σύμφωνα με μια σειρά σχετικών κριτηρίων που συμφωνήθηκαν προηγουμένως: όπως ο τόπος διαμονής (συμπεριλαμβανομένων των αστικών και αγροτικών περιοχών), το φύλο και την ηλικία. Μέσω αναλογικής δειγματοληψίας ο αριθμός συμμετεχόντων που επιλέχτηκε από κάθε στρώμα (δηλ. γένος, τόπος διαμονής) αντιπροσωπεύθηκε αναλογικά σύμφωνα με το μέγεθός του στον πραγματικό πληθυσμό. Συνεπώς, ο Νότος διαιρέθηκε σε 5 περιοχές που συμπεριλάμβαναν τις πόλεις της Λευκωσίας, της Λεμεσού, της Λάρνακας, της Αμμοχώστου και της Πάφου. Ομοίως, ο Βορράς, χωρίστηκε σε 5 περιοχές που συμπεριλάμβαναν τις πόλεις της Λευκωσίας, της Αμμοχώστου, της Κερύνειας, της Μόρφου και του Τρικώμου. Στη συνέχεια κάθε πόλη διαιρέθηκε σε αστικές και αγροτικές περιοχές που χωρίστηκαν σε μικρότερες υποπεριοχές, από τις οποίες επιλέχτηκαν διάφορα προάστια και χωριά.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί τυχαία δειγματοληψία, τα προάστια και τα χωριά επιλέχτηκαν τυχαία, όπως επίσης και οι οδοί, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ως αφετηρίες για τους ερευνητές. Παραδείγματος χάριν, στα χωριά, η οδός που επιλέχτηκε ως αφετηρία ήταν ακριβώς απέναντι από το καμπαναριό της εκκλησίας του χωριού (στο νότο) και το μιναρέ του μουσουλμανικού τεμένους του χωριού (στο βορρά). Η έρευνα χορηγήθηκε σε συνολικά 1.612 νέους Κυπρίου (801 Ελληνοκύπριους και 811 Τουρκοκύπριους) μεταξύ του Νοεμβρίου του 2007 και του Μαρτίου του 2008. Αυτό το μέγεθος δειγμάτων εξασφάλισε ένα στατιστικό λάθος ± 3.45 .

Όλοι οι συμμετέχοντες βεβαιώθηκαν για την ανωνυμία τους και οι λεπτομέρειες που τους αφορούσαν κρατήθηκαν εμπιστευτικές. Οι ερευνητές εκπαιδεύτηκαν ώστε να είναι σε θέση να αποσπάσουν όσο το δυνατόν περισσότερες σαφείς και πλήρεις απαντήσεις από τους συμμετέχοντες. Σαν μέτρο ελέγχου της ποιότητας, για περίπου μισούς από τους συμμετέχοντες (που είχαν δώσει στους ερευνητές τις λεπτομέρειες επαφής τους) βεβαιώθηκε ότι είχαν περάσει από συνέντευξη. Στην κάθε μεταβλητή στο ερωτηματολόγιο ορίστηκε ένας μοναδικός κώδικας και όλα τα ολοκληρωμένα ερωτηματολόγια εισήχθησαν στην SPSS (Statistical Package for Social Sciences), η οποία χρησιμοποιήθηκε για τη στατιστική ανάλυση των στοιχείων.

Σε Βάθος Συνεντεύξεις

Εκτός από την έρευνα, πραγματοποιήθηκαν 60 σε βάθος συνεντεύξεις με 30 Ελληνοκυπρίου και 30 Τουρκοκυπρίου, που επιλέχτηκαν τυχαία, μεταξύ των ηλικιών 15 και 24 χρονών. Αυτές οι συνεντεύξεις βοήθησαν στο να δώσουν βαθύτερη κατανόηση σε μερικά από τα σημαντικά ζητήματα που αντιμετωπίστηκαν στην έρευνα. Ιδιαίτερα, οι σε βάθος συνεντεύξεις επέτρεψαν στην ερευνητική ομάδα να προβεί σε μια βαθύτερη εξέταση των τοποθετήσεων και των πεποιθήσεων των Κύπριων νέων, επιτρέποντας ταυτόχρονα στους συμμετέχοντες να διαμορφώσουν τις σκέψεις και τις απόψεις τους. Επιπλέον, αναδύθηκαν στο φως διάφορες κρυμμένες ανησυχίες, συγκρούσεις και αντιφάσεις.

Η διάρκεια των συνεντεύξεων κυμάνθηκε από 40 έως 50 λεπτά. Οι συνεντεύξεις, που πραγματοποιήθηκαν στα Ελληνικά και στα Τουρκικά, καταγράφηκαν ψηφιακά και αργότερα έτυχαν πλήρους μεταγραφής.

Δεύτερη Έρευνα

Λόγω σημαντικών εξελίξεων, οι οποίες έλαβαν χώρα αμέσως μετά από τη χορήγηση της ΕΦΝ, μεταξύ των οποίων ήταν και η εκλογή μιας νέας ελληνοκυπριακής κυβέρνησης (τον Φεβρουάριο του 2008), το άνοιγμα του ιστορικού σημείου ελέγχου της οδού Λήδρας (στις αρχές Απριλίου) και μια ανανεωμένη προσπάθεια προς την εύρεση μιας λύσης/διευθέτησης στο μακρά υφιστάμενο πολιτικό πρόβλημα στο νησί, κρίθηκε απαραίτητο να πραγματοποιηθεί μια επιπρόσθετη έρευνα.

Τα κίνητρα πίσω από αυτή την απόφαση ήταν διπλά: Μια δεύτερη έρευνα ήταν σημαντική προκειμένου να διαπιστωθεί εάν αυτές οι εξελίξεις είχαν επιπτώσεις ή όχι στα αρχικά αποτελέσματα και, εάν αυτή η περίπτωση τύγχανε αποδείξεως, να εξεταστεί ο αντίκτυπος αυτών των εξελίξεων. Κατά συνέπεια, η έρευνα αυτή ορίστηκε για τον Ιούλιο του 2008 κατά τη διάρκεια της οποίας το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και το KADEM πραγματοποίησαν τηλεφωνική έρευνα με 803 συμμετέχοντες από την αρχική έρευνα²⁵¹ συμπεριλαμβανομένων 396 Ελληνοκυπρίων και 407 Τουρκοκυπρίων.

Αποτελούμενη από ένα μίγμα κλειστών και ανοιχτών ερωτήσεων, η δεύτερη αυτή έρευνα συμπλήρωσε τα στοιχεία που συνελέγησαν ήδη μέσω της ΕΦΝ₁ και των σε βάθος συνεντεύξεων. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες παρουσιάστηκαν με ερωτήσεις σχετικά με τον πιθανό ρόλο που διαδραμάτισαν οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι νέοι στη διαδικασία συμφιλίωσης του νησιού.

Έρευνα Συμμετοχικής Δράσης και Ερμηνευτική Αναπαραγωγή

Ένα καινοτόμο χαρακτηριστικό γνώρισμα του *Προγράμματος Διαλόγου της Νεολαίας της Κύπρου* είναι η χρήση δύο σύγχρονων ερευνητικών τεχνικών: Έρευνα Συμμετοχικής Δράσης και Ερμηνευτική Αναπαραγωγή. Τα τελευταία χρόνια, η Έρευνα Συμμετοχικής Δράσης (ΣΕΔ) έχει προκύψει ως μια σημαντική μεθοδολογία για την παρέμβαση, την ανάπτυξη και την αλλαγή εντός των κοινοτήτων και των ομάδων. Εφαρμοσμένη από διάφορες διεθνείς αντιπροσωπείες ανάπτυξης, πανεπιστημιακά προγράμματα και τοπικές κοινοτικές οργανώσεις, η προσέγγιση της ΣΕΔ εστιάζει στους συμμετέχοντες στην έρευνα και στις απόψεις και στις αξιολογήσεις τους, σε αντιδιαστολή με τις παραδοσιακές «εξαγωγικές» ερευνητικές μεθόδους, στις οποίες οι εμπειρογνώμονες επισκέπτονται μια κοινότητα, μελετούν τα θέματά τους και έπειτα παίρνουν μαζί τα στοιχεία τους για να δημιουργήσουν τις αναλύσεις τους.

Στην ουσία, η ΣΕΔ περιλαμβάνει όλα τα σχετικά συμβαλλόμενα μέρη προβαίνοντας σε μια ενεργή εξέταση της τρέχουσας πραγματικότητας, όπως αυτή βιώνεται από τους 'παίχτες', με στόχο, όπου είναι δυνατόν, την αλλαγή και τη βελτίωση της. Η ΣΕΔ στοχεύει στην από κοινού έρευνα μαζί με εκείνους που χρειάζονται βοήθεια, και είναι μια πραγματικά δημοκρατική και μη-καταναγκαστική διαδικασία, με την οποία αυτοί που χρειάζονται βοήθεια καθορίζουν επίσης το σκοπό και τα αποτελέσματα της δικής τους αναζήτησης/έρευνας.²⁵¹

Παρόμοια, η Ερμηνευτική Αναπαραγωγή είναι μια ερευνητική μέθοδος που εστιάζει στην έρευνα με τη νεολαία σε αντιδιαστολή με την έρευνα για τη νεολαία. Ο όρος ερμηνευτική περιλαμβάνει τις καινοτόμες και δημιουργικές πτυχές της συμμετοχής της νεολαίας στην κοινωνία²⁵² (σε αντιδιαστολή με την κατάσταση τους ως παθητικοί δέκτες των νορμών και των αξιών της κοινωνίας) εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η νεολαία δημιουργεί και συμμετέχει στις ιδιαίτερες κουλτούρες της ηλικίας τους. Ο όρος αναπαραγωγή περιλαμβάνει την ιδέα ότι οι νέοι δεν εσωτερικεύουν απλώς την κοινωνία και την κουλτούρα, αλλά είναι ενεργοί συμμετοχοί στην δημιουργία κουλτούρας και στην αλλαγή.²⁵²

Στην περίπτωση του *Προγράμματος Διαλόγου της Νεολαίας της Κύπρου*, οι εν λόγω συμμετέχοντες είναι Κύπριοι νέοι, ηλικίας 15 έως 24 χρόνων, και από τις δύο κοινότητες, την ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή. Προκειμένου η ΣΕΔ και η Ερμηνευτική Αναπαραγωγή να ασκηθούν με επιτυχία, και για την ενεργή συμπερίληψη της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας σε όλες τις πτυχές του προγράμματος, συμπεριλαμβανομένου του σχεδίου της έρευνας και της ανάλυσης των συμπερασμάτων, δημιουργήθηκε μια Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας. Μέσω των μελών της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας, η δύναμη τόσο για να αρχίσει και για την εφαρμογή της αλλαγής μοιράστηκε μεταξύ των υποκειμένων και των εμπειρογνομένων της έρευνας.²⁵³

Η Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας

Σαν σημαντικό στοιχείο του Προγράμματος Διαλόγου Νεολαίας της Κύπρου, η Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας (ΣΕΝ) αποτελούνταν από 12 Ελληνοκυπρίους και 12 Τουρκοκυπρίους, ηλικίας μεταξύ των 15 έως 24 χρόνων. Διαδραματίζοντας έναν ενθαρρυντικό ρόλο, η Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας βοήθησε την ερευνητική ομάδα στην ανάπτυξη της ΕΦΝ₁ και πιο πρόσφατα στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων της.

Τα 24 άτομα που αποτέλεσαν τη Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας επιλέχθηκαν μέσω μιας διφασικής διαδικασίας επιλογής. Μέσω μιας δημόσιας ανακοίνωσης, Κύπριοι νέοι και από τις δύο κοινότητες κλήθηκαν για να συμμετέχουν στο πρόγραμμα συμπληρώνοντας μια διμερή αίτηση υποψηφιότητας διαθέσιμη στα ελληνικά, στα τουρκικά και στα αγγλικά. Εκείνοι που έτυχαν επιλογής μετά από το πρώτο στάδιο επιλογής επιλέχθηκαν βάση ενός προκαθορισμένου καταλόγου κριτηρίων· εκείνοι που επιλέχθηκαν κλήθηκαν να παρευρεθούν σε μια σύντομη συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε από δύο μέλη της ερευνητικής ομάδας. Η ερευνητική ομάδα προσπάθησε να συγκεντρώσει μια ισορροπημένη και αντιπροσωπευτική ομάδα Κύπριων νέων που θα 'δάνειζαν' τη φωνή τους στο πρόγραμμα. Κατά συνέπεια, η τελική Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας αποτελέστηκε από περίπου ίσους αριθμούς ανδρών και γυναικών, ποικίλων ηλικιών, που διέμεναν σε αγροτικές και αστικές περιοχές σε ολόκληρη τη χώρα (Λευκωσία, Λεμεσό, Πάφο, Κερύνεια και Αμμόχωστο). Τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας προήλθαν από διαφορετικά κοινωνικά και εκπαιδευτικά υπόβαθρα.

Επιπλέον, η Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας περιέλαβε επίσης έναν νέο Ελληνοκύπριο που πραγματοποιούσε τη στρατιωτική του θητεία και ένα Αρμένιο που αντιπροσώπευε μια από τις θρησκευτικές μειονότητες στο νησί.

Εργαστήρια της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας

Η Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας συγκλήθηκε για τρία ημερήσια εργαστήρια, τα οποία πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του Ιουλίου του 2007 και του Οκτωβρίου του 2008. Τα εργαστήρια διοργανώθηκαν στο ξενοδοχείο Ledra Palace στη Λευκωσία. Τοποθετημένο μέσα στην ουδέτερη ζώνη, μεταξύ των ελληνοκυπριακών και των τουρκοκυπριακών σημείων ελέγχου, το Ledra Palace έχει διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη ιστορία της Κύπρου καθώς 'φιλοξένησε' τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών και εξυπηρέτησε το δικαιοδικό κίνημα μέσω διαφόρων κοινωνικών συγκεντρώσεων και πρωτοβουλιών. Επειδή οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι δεν μιλούν τη γλώσσα της άλλης κοινότητας, ως κοινό μέσο επικοινωνίας μεταξύ των μελών της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας χρησιμοποιήθηκε η αγγλική γλώσσα· κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων τα μέλη της ερευνητικής ομάδας ήταν διαθέσιμα σε όλα τα εργαστήρια για να βοηθήσουν, σε περίπτωση ανάγκης, με την μετάφραση στα ελληνικά και στα τουρκικά.

Λαμβάνοντας χώρα τον Ιούλιο του 2007, το πρώτο εργαστήριο, με στόχο το «σπάσιμο του πάγου», άρχισε με μια σειρά δραστηριοτήτων οι οποίες παρείχαν την ευκαιρία στα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας να συναντηθούν και να εξοικειωθούν καλύτερα ο ένας με τον άλλο. Στην συνέχεια στο πλαίσιο μιας ομαδικής δραστηριότητας τα μέλη του Συμβουλίου κλήθηκαν να προσδιορίσουν τα βασικά ζητήματα που αισθάνθηκαν ότι επηρέαζαν τους νέους που ζουν σήμερα στη Κύπρο. Διάφορα θέματα ανησυχίας που τονίστηκαν ήταν κοινά τόσο για την ελληνοκυπριακή όσο και για την τουρκοκυπριακή νεολαία· μεταξύ αυτών ήταν η στρατιωτική θητεία, το περιβάλλον, το αυξανόμενο πρόβλημα των ναρκωτικών, η απασχόληση (ή η έλλειψη αυτής) και οι απογοητεύσεις που σχετίζονται με την οικογένεια.

Στη συνέχεια, στη Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας παρουσιάστηκε ένα σχέδιο εργασίας του ερωτηματολογίου της ΕΦΝ₁ και διαμορφώθηκαν μικρές ομάδες 4 ή 5 ατόμων· η κάθε μια

καθοδηγούμενη από ένα μέλος της ερευνητικής ομάδας. Κάθε ομάδα ξόδεψε κάποιο χρόνο προ-εξετάζοντας τις ερωτήσεις οι οποίες αποτελούσαν ένα ή δύο τμήματα του ερωτηματολογίου, συζητώντας τις αξίες και τα μειονεκτήματα των ζητημάτων που αντιμετωπίστηκαν. Με τη βοήθεια της ερευνητικής ομάδας, οι ομάδες ενθαρρύνθηκαν να εκφράσουν τις σκέψεις και τις απόψεις τους σχετικά με την επιλογή των ερωτήσεων, καθώς επίσης και τη διατύπωση της κάθε ερώτησης. Επιπρόσθετα, κλήθηκαν να προτείνουν πρόσθετες ερωτήσεις που θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στο ερωτηματολόγιο. Το εργαστήριο ολοκληρώθηκε με μια ομαδική συζήτηση στο πλαίσιο της οποίας η κάθε ομάδα παρουσίασε τα κύρια σημεία που προσδιορίστηκαν κατά τη διάρκεια των μικρότερων συζητήσεών τους. Τα συμπεράσματα από αυτήν την διαδικασία χρησιμοποιήθηκαν για να αναθεωρήσουν το ερωτηματολόγιο ώστε να περιληφθούν μερικές από τις ιδέες και τις προτάσεις που παρουσιάστηκαν από τη Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας. Τα επόμενα σχέδια του ερωτηματολογίου στάλθηκαν στη Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για μια πρόσθετη ανατροφοδότηση προτού να οριστικοποιηθεί το ερωτηματολόγιο για την πειραματική δοκιμή.

Το δεύτερο εργαστήριο πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2008, με τη Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας να ανασυντίθεται προκειμένου να αναλυθούν και να ερμηνευθούν τα συμπεράσματα της ΕΦΝ₁. Τα κύρια αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάστηκαν υπό μορφή παρουσίασης PowerPoint που επέδειξε τις ομοιότητες και τις διαφορές σε σχέση με τις απόψεις, τις στάσεις και τις πεποιθήσεις της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής νεολαίας. Τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας ενθαρρύνθηκαν να συμμεριστούν τις σκέψεις και τις απόψεις τους σε κάθε σημείο κατά τη διάρκεια της παρουσίασης. Μετά από την παρουσίαση έγινε μια γενική συζήτηση των συμπερασμάτων. Οι απόψεις και οι ερμηνείες που υποστηρίχτηκαν στη Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας ενσωματώθηκαν ως χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της Έκθεσης.

Το τρίτο, και τελικό, εργαστήριο πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 2008. Μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας συγκεντρώθηκαν μαζί για να βοηθήσουν την Ερευνητική Ομάδα στη δημιουργία του Χάρτη Νεολαίας της Κύπρου. Πριν από το εργαστήριο, τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας κλήθηκαν να στείλουν τις ιδέες και τις προτάσεις τους για το Χάρτη, οι οποίες συντάχθηκαν για να διαμορφώσουν ένα σχέδιο εργασίας του Χάρτη. Για να εισαγάγει το εργαστήριο, η Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας έκανε μια σύντομη παρουσίαση PowerPoint, η οποία συνόψισε τα κύρια συμπεράσματα της αρχικής έρευνας της ΕΦΝ₁, καθώς επίσης και εκείνα της έρευνας της ΕΦΝ₂ που ακολούθησε. Μετά την ΕΦΝ₂ ακολούθησε μια δραστηριότητα καταιγισμού ιδεών κατά τη διάρκεια της οποίας τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής Νεολαίας κατέγραψαν περαιτέρω ιδέες για το χάρτη σε μικρές «post-it» σημειώσεις. Αυτές οι σημειώσεις αναρτήθηκαν σε έναν πίνακα και τα μέλη αφιέρωσαν χρόνο ταξινομώντας τις ιδέες, δίνοντας έμφαση σε μερικές, και απορρίπτοντας άλλες. Η τελική δραστηριότητα του εργαστηρίου περιέλαβε μια τελική ανάγνωση του σχεδίου του Χάρτη, όπου δόθηκε η ευκαιρία σε κάθε μέλος να σχολιάσει το περιεχόμενο του εγγράφου. Η Συμβουλευτική Επιτροπή Νεολαίας, μαζί με την Ερευνητική Ομάδα, προέβη σε αλλαγές στο κείμενο, εκεί όπου το θεώρησε αναγκαίο.

Μετά το εργαστήριο, το νέο σχέδιο του Χάρτη αναθεωρήθηκε από την Ερευνητική Ομάδα, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η γλώσσα και το ύφος γραφής του κειμένου ήταν σωστό και είχε συνέπεια. Το τελικό αποτέλεσμα απεικονίζει τις αρχές, τις ανησυχίες και τις ελπίδες των νέων από τις δύο μεγαλύτερες κοινότητες της Κύπρου, και προορίζεται να μεταβιβάσει τις απόψεις των νέων σε άλλους Κύπριους και στον ευρύτερο κόσμο.

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2:
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΚΟΠΗΣΗΣ
ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΝΕΟΥΣ (ΕΦΝ₁)**

Φύλο	Ελληνοκύπριοι (%)	Τουρκοκύπριοι (%)	Σύνολο (%)
Άνδρες	44.8	51.7	48.3
Γυναίκες	55.2	48.3	51.7

Κατανομή Δείγματος κατά Φύλο

Ηλικία	Ελληνοκύπριοι (%)	Τουρκοκύπριοι (%)	Σύνολο (%)
15-18	43.0	28.6	35.7
19-21	28.4	33.8	31.1
22-24	28.6	37.6	33.2

Κατανομή Δείγματος κατά Ηλικία

Οικογενειακή Κατάσταση	Ελληνοκύπριοι (%)	Τουρκοκύπριοι (%)	Σύνολο (%)
Άγαμος/η	92.1	79.0	85.5
Αρραβωνιασμένος/η	3.9	9.6	6.8
Παντρεμένος/η	3.6	10.2	7.0
Χήρος/α	0	0	0
Διαζευγμένος/η	0.1	0.1	0.1
Συμβίωση με το/η σύντροφο	0.1	1.0	0.6
Άλλο	0.1	0	0.1

Κατανομή Δείγματος κατά Οικογενειακή Κατάσταση

Επαρχία	Ελληνοκύπριοι (%)
Λευκωσία	41.6
Λεμεσός	27.0
Λάρνακα	16.9
Αμμόχωστος	5.5
Πάφος	9.0

Επαρχία	Τουρκοκύπριοι (%)
Λευκωσία	37.1
Αμμόχωστος	24.8
Κερύνεια	17.9
Μόρφου	11.2
Τρίκωμο	9.0

Κατανομή Δείγματος κατά Επαρχία Διαμονής

Περιοχή	Ελληνοκύπριοι (%)	Τουρκοκύπριοι (%)	Σύνολο (%)
Αστική	65.9	46.0	55.5
Αγροτική	34.1	54.0	44.5

Κατανομή Δείγματος κατά Περιοχή Διαμονής

Επάγγελμα	Ελληνοκύπριοι (%)	Τουρκοκύπριοι (%)	Σύνολο (%)
Μαθητής/τρια Λυκείου	36.6	20.3	28.4
Στρατιώτης	5.4	1.1	3.3
Φοιτητής/τρια σε Κολέγιο/Πανεπιστήμιο	33.8	47.3	40.6
Εργαζόμενος/η	21.3	21.5	21.4
Άνεργος/η, σε αναζήτηση εργασίας	2.1	6.8	4.5
Οικοκυρά	0.4	3.0	1.7
Άλλο	0.4	0	0.2

Κατανομή Δείγματος κατά Επάγγελμα

Η χρήση πηγών από την «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» ή «ΤΔΒΚ» σ' αυτή την Έκθεση, σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί οποιοδήποτε είδος αναγνώρισης της «ΤΔΒΚ» ή των θεσμών και οργανισμών που εδράζονται σ' αυτή.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

- ¹ Για τον σκοπό της παρούσας μελέτης έχει υιοθετηθεί ο όρος ορισμός της νεολαίας του Προγράμματος Νεολαίας των Η.Ε. Έτσι, οι όροι «κυπριακή νεολαία» ή «Κύπριοι νέοι» αναφέρονται σε άτομα μεταξύ 15 έως 24 ετών.
- ^{II} Τα στοιχεία των αριθμών που αναφέρονται στους Τουρκοκύπριους νέους που κατοικούν στο νησί διαφέρουν αναλόγως της στατιστικής πηγής στην οποία υπάρχει πρόσβαση: ενώ οι ελληνοκυπριακές πηγές υπολογίζουν ότι υπάρχουν περίπου 14.000 Τουρκοκύπριοι νέοι, οι τουρκοκυπριακές πηγές δείχνουν ότι αυτός ο αριθμός είναι πιο κοντά στις 27.000.
- ^{III} Λίγους μήνες πριν από την ολοκλήρωση αυτής της έρευνας, η αριστερού προσανατολισμού κυβέρνηση που υιοθέτησε αυτές τις μεταρρυθμίσεις έχασε στις εκλογές (2009) και το νέο εθνικιστικό κόμμα που ανήλθε στην εξουσία τις κατάργησε σε σύντομο χρονικό διάστημα.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

- ¹ Το όργανο της έρευνας, μεταφρασμένο στα ελληνικά και στα τουρκικά, έτυχε πειραματικής δοκιμής στην κυπριακή νεολαία και στις δύο κοινότητες και δευτερεύουσες τροποποιήσεις έγιναν πριν την τελική εκδοχή του ερωτηματολογίου.
- ² Corsaro 2005.
- ³ Αυτόθι.
- ⁴ Για μια πιο λεπτομερή αναφορά στη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε και για την περιγραφή του δείγματος της ΕΦΝ1 δείτε τα Παραρτήματα I και II αντίστοιχα.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

- ⁵ Πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει ένας ορισμένος βαθμός ασάφειας όσον αφορά τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) για την Κύπρο - συγκεκριμένα, εάν ο ΔΑΑ αναφέρεται μόνον στις περιοχές που βρίσκονται υπό τον έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας ή και σε εκείνες που δεν τελούν υπό τον έλεγχο της. Η περαιτέρω εξέταση έδειξε ότι οι στατιστικές και οι δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν για να υπολογιστεί ο ΔΑΑ για την Κύπρο δεν έδειξαν εάν αναφέρονται ή όχι σε ολόκληρο το νησί. Είναι πολύ πιθανόν ότι οι δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν για να μετρήσουν τον ΔΑΑ αναφέρονται μόνο στην περιοχή που βρίσκεται υπό τον έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επομένως, ο ΔΑΑ για τη Κύπρο μπορεί να μην απεικονίζει ακριβώς τον ΔΑΑ για ολόκληρο το νησί.
- ⁶ Human Development Report 2007/2008, Country Fact Sheets: Cyprus.
- ⁷ Βλ. Human Development Report Website.
- ⁸ Η διάρκεια της στρατιωτικής θητείας είναι ένας χρόνος για τους Τουρκοκύπριους και δύο χρόνια για τους Ελληνοκύπριους.
- ⁹ Gillis 1981.
- ¹⁰ Κουλαϊδής και Δημόπουλος 2006.
- ¹¹ "Youth and Conflict: A Toolkit for Intervention" 2006.
- ¹² UNDP Kosovo 2006.
- ¹³ "Youth Policy in Cyprus", σελ. 18.
- ¹⁴ Bourdieu 1993, σελ. 94.
- ¹⁵ Αυτόθι, σελ.94.
- ¹⁶ Coles 1995. Αυτό είναι σύμφωνα με τον ορισμό της 'νεολαίας' του Friedman (1977) ως ομάδα ανθρώπων που έχει φθάσει στο τέλος της εφηβείας αλλά δεν έχει αποκτήσει ακόμα τα πλήρη δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ενηλίκων. Μεταξύ αυτών των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων, είναι ο γάμος, η εισαγωγή στο εργατικό δυναμικό και το ξεκίνημα μιας οικογένειας.
- ¹⁷ Furlong και Cartmel 1997, σελ.7.
- ¹⁸ Αυτόθι, σελ. 7.
- ¹⁹ Κουλαϊδής και Δημόπουλος 2006.
- ²⁰ Ο ακριβής αριθμός Τουρκοκυπρίων τα τελευταία χρόνια είναι ένα θέμα έντονης διαφωνίας (βλ. την υποσημείωση 22 πιο κάτω). Ενώ η στατιστική υπηρεσία της Κύπρου υπολογίζει ότι ο αριθμός Τουρκοκυπρίων είναι περίπου 89.000, σύμφωνα με τις τουρκοκυπριακές πηγές υπάρχουν 126.000 Τουρκοκύπριοι στη βόρεια περιοχή του νησιού [απογραφή του 2006, Κρατικός Οργανισμός Προγραμματισμού, "ΤΔΒΚ"].
- ²¹ Στατιστική Υπηρεσία (2007) «Δημογραφική Έκθεση». Σύμφωνα με το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, που καθιερώθηκε το 1960, αυτές οι μειονοτικές κοινότητες έπρεπε να επιλέξουν να ενταχθούν σε μια από τις δύο μεγαλύτερες κοινότητες (Ελληνοκυπριακή ή Τουρκοκυπριακή). Όλοι επέλεξαν να ευθυγραμμιστούν με τους Ελληνοκύπριους.

- ²² Σύμφωνα με τον Faiz (2008), οι εκτιμήσεις για τον αριθμό των εποίκων από την Τουρκία ποικίλουν σημαντικά και κυμαίνονται από 70.000 έως 172.000.
- ²³ Στατιστική Υπηρεσία (2007) «Δημογραφική Έκθεση».
- ²⁴ Trimiklitiotis και Demetriou 2005.
- ²⁵ Census 2006.
- ²⁶ Τα γεγονότα του 1974 αντικρίζονται διαφορετικά από τις δύο κοινότητες: οι Ελληνοκύπριοι τα θεωρούν ως «εισβολή» της Τουρκίας, ενώ οι Τουρκοκύπριοι ως «ειρηνευτική επιχείρηση».
- ²⁷ Η Συνθήκη ήταν προϊόν των Συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου και υπογράφηκε το 1960, μαζί με το Σύνταγμα. Κατονομάζει τη Μεγάλη Βρετανία, την Ελλάδα και την Τουρκία ως Εγγυήτριες δυνάμεις της Δημοκρατίας, παρέχοντας τους το δικαίωμα εάν είναι απαραίτητο να αναλάβουν δράση για να επαναφέρουν “την κατάσταση πραγμάτων” που δημιουργήθηκε με τη Συνθήκη.
- ²⁸ Η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου», ή «ΤΔΒΚ», δεν αναγνωρίζεται από τα Ηνωμένα Έθνη ή τα κράτη μέλη των Η.Ε (εκτός από την Τουρκία) και κατά συνέπεια είναι αποδεκτή πρακτική να τοποθετείται σε εισαγωγικά οποιαδήποτε αναφορά σε αυτή.
- ²⁹ Διάφορες μακροχρόνιες μελέτες που εστιάζονται σε Ελληνοκύπριους νέους έχουν πραγματοποιηθεί από το Κέντρο Έρευνας και Ανάπτυξης - Intercollege, εκ μέρους του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου. Μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν τις μελέτες «Ο Ελεύθερος Χρόνος των Νέων στην Κύπρο» (1996), την «Έρευνα για Θέματα Ελεύθερου Χρόνου, Εργασίας, Σχέσεων, Αντιλήψεων και Προβλημάτων των Νέων» (2002) και πρόσφατα την έρευνα «Οι Νέοι της Κύπρου: Έρευνα για Θέματα Ελεύθερου Χρόνου, Εργασίας, Σχέσεων, Αντιλήψεων και Προβλημάτων των Νέων» (2007).
- ³⁰ Στατιστική Υπηρεσία (2007) «Δημογραφική Έκθεση». Εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά, οι στατιστικές που περιέχονται σε αυτήν την Έκθεση αναφέρονται στις ελεγχόμενες από την κυβέρνηση περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας. Όπου είναι δυνατόν οι πληροφορίες σχετικά με το βορρά συμπεριλαμβάνονται επίσης.
- ³¹ Statistical Year Book 2006.
- ³² Στατιστική Υπηρεσία (2007) «Δημογραφική Έκθεση».
- ³³ “Economic and Social Indicators 2006”.
- ³⁴ Οι αριθμοί σχετικά με το μέγεθος της τουρκοκυπριακής νεολαίας, ηλικίας 15 έως 24, ποικίλλουν σύμφωνα με την πηγή (Στατιστική Υπηρεσία (2007) «Δημογραφική Έκθεση», από την ελληνοκυπριακή κοινότητα και το Census 2006, από την τουρκοκυπριακή κοινότητα).
- ³⁵ Στατιστική Υπηρεσία (2007) «Δημογραφική Έκθεση».
- ³⁶ Hamilton και συν. 2004, σελ. 1.
- ³⁷ Cargo και συν. 2003, σελ. S66.
- ³⁸ Αυτόθι, σελ. S77.
- ³⁹ Finn και Checkoway 1998, σελ. 335.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

- ⁴⁰ Attalides 1981.
- ⁴¹ Markides και συν. 1978. Peristiany 1965.
- ⁴² Yeshilada 1989.
- ⁴³ Αυτόθι.
- ⁴⁴ Loizos 1975.
- ⁴⁵ Argyrou 1996.
- ⁴⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη σύγχρονη ελληνοκυπριακή οικογένεια βλ. Περισιτιάνης και συν. 2004β.
- ⁴⁷ Για περαιτέρω συζήτηση της πρακτικής της προίκας βλ. «Ο Ελεύθερος Χρόνος των Νέων στην Κύπρο» (1996), «Έρευνα για Θέματα Ελεύθερου Χρόνου, Εργασίας, Σχέσεων, Αντιλήψεων και Προβλημάτων των Νέων» (2002) και «Οι Νέοι της Κύπρου: Έρευνα για Θέματα Ελεύθερου Χρόνου, Εργασίας, Σχέσεων, Αντιλήψεων και Προβλημάτων των Νέων» (2007). Αυτές αποτελούν μια σειρά μακροχρόνιων μελετών που εστιάζονται στην Ελληνοκυπριακή νεολαία και που έγιναν από το Κέντρο Ανάπτυξης και Έρευνας – Intercollege, για τον Οργανισμό Νεολαίας Κύπρου.
- ⁴⁸ Στατιστική Υπηρεσία (2007) «Δημογραφική Έκθεση».
- ⁴⁹ Στοιχεία για το έτος 2005, Statistical Year Book 2006.
- ⁵⁰ Στοιχεία για το έτος 2006, Statistical Year Book 2006.
- ⁵¹ Στατιστική Υπηρεσία (2007) «Δημογραφική Έκθεση».
- ⁵² Στοιχεία για το έτος 2005, Statistical Year Book 2006.
- ⁵³ Argyrou 1996.
- ⁵⁴ Σε περίπτωση αποτυχημένου γάμου ή απώλειας εργασίας, πολλοί Κύπριοι (κυρίως γυναίκες) μπορούν να επιλέξουν και συχνά το κάνουν-- να επιστρέψουν και να μείνουν με τους γονείς /οικογένεια τους έως ότου ξαναπαραντρεθούν ή βρουν μια άλλη εργασία.
- ⁵⁵ Peristianis και Kokkinou 2008.

- ⁵⁶ Bourdieu 1977.
- ⁵⁷ Βλ. μελέτες που αναφέρονται στην υποσημείωση 47.
- ⁵⁸ «Οι Νέοι της Κύπρου: Έρευνα για Θέματα Ελεύθερου Χρόνου, Εργασίας, Σχέσεων, Αντιλήψεων και Προβλημάτων των Νέων» 2007.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

- ⁵⁹ "Youth Policy in Cyprus" 2007.
- ⁶⁰ Αυτόθι.
- ⁶¹ Furlong και Cartmel 1997, σελ. 11.
- ⁶² Lucey 1996.
- ⁶³ Σύμφωνα με το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης του 2008 για την Κύπρο, το ποσοστό αφαλβητισμού ενηλίκων, για τα άτομα που είναι 15 ετών και άνω, είναι 97, 7% και η ακαθάριστη αναλογία εγγραφής στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι 77.6%.
- ⁶⁴ Μεταξύ των συμμετεχόντων στην ΕΦΝ1, που πραγματοποιήθηκε ως μέρος της παρούσας μελέτης, 47% των Ελληνοκυπρίων και 41% των Τουρκοκυπρίων φοιτούσαν ή είχαν ολοκληρώσει τη φοίτηση τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση - 44% των Ελληνοκυπρίων και 47% των Τουρκοκυπρίων είτε οδεύαν προς την ολοκλήρωση είτε ολοκλήρωσαν την τριτοβάθμια εκπαίδευση τους στο προπτυχιακό επίπεδο, - ένα περαιτέρω 4% των Ελληνοκυπρίων και 3% των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων ακολουθούσαν ή είχαν ολοκληρώσει τη μεταπτυχιακή τους εκπαίδευση.
- ⁶⁵ Στατιστική Υπηρεσία (2006) «Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2005/2006».
- ⁶⁶ "Economic and Social Indicators 2006".
- ⁶⁷ Περίπου 86% των Ελληνοκυπρίων φοιτούν στα δημόσια σχολεία ενώ οι υπόλοιποι 14% φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία - ομοίως, 91% των Τουρκοκυπρίων φοιτούν στα δημόσια σχολεία και το υπόλοιπο 9% φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία. Στατιστική Υπηρεσία (2006) «Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2005/2006».
- ⁶⁸ Στατιστική Υπηρεσία (2006) «Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2005/2006».
- ⁶⁹ "Statistics 2007".
- ⁷⁰ Περίπου το ένα τρίτο της ελληνοκυπριακής νεολαίας που συμμετείχαν στην έρευνα φοιτούσε, ή είχε ολοκληρώσει τις σπουδές της στο εξωτερικό (34%). Σύμφωνα με τις τοπικές τάσεις, η Ελλάδα ήταν η δημοφιλέστερη επιλογή μεταξύ των συμμετεχόντων που επέλεξαν να σπουδάσουν στο εξωτερικό (25%) – ακολουθεί η Μεγάλη Βρετανία (7%). Μια μεγάλη πλειοψηφία της τουρκοκυπριακής νεολαίας (97%) που συμμετείχε στην έρευνα είτε φοιτούσε, είτε είχε ολοκληρώσει τις μελέτες της στην Κύπρο. Μόνο 3% των συμμετεχόντων είχε ταξιδέψει στο εξωτερικό για την εκπαίδευσή τους, η πλειοψηφία των οποίων (88%) ταξίδεψε στην Τουρκία. Ο μέσος αριθμός των Τουρκοκύπριων νέων που ταξιδεύουν στο εξωτερικό είναι υψηλότερος από αυτό. Δεδομένου ότι η ΕΦΝ1 διεξήχθη από τον Νοέμβριο του 2007 μέχρι τον Μάρτιο του 2008, οι Τουρκοκύπριοι που μελετούσαν στο εξωτερικό δεν ήταν διαθέσιμοι για να συμμετέχουν στην έρευνα.
- ⁷¹ Πριν αποκτήσουν τον τίτλο του πανεπιστημίου, τα ιδρύματα λειτούργησαν με τα αντίστοιχα ονόματα Intercollege (Έτος ίδρυσης: 1980), Frederick Institute of Technology (Έτος ίδρυσης: 1965), και Cyprus College (Έτος ίδρυσης: 1961).
- ⁷² Αυτά είναι: «Girne American University» (Έτος ίδρυσης: 1985), «Πανεπιστήμιο Εγγύς Ανατολής» (Έτος ίδρυσης: 1988), και «Διεθνές Πανεπιστήμιο της Κύπρου» (Έτος ίδρυσης: 1997). Το «Ataturk Teacher College», που ειδικεύεται στην κατάρτιση των δασκάλων, ιδρύθηκε το 1937 και συνεχίζει να λειτουργεί μέχρι σήμερα.
- ⁷³ "Statistics 2007".
- ⁷⁴ Inglehart 1997.
- ⁷⁵ Turtiainen και συν. 2007, σελ. 490.
- ⁷⁶ Γενικά, υπάρχει ένας σχολικός σύμβουλος σε κάθε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο νότο και το βορρά που είναι διαθέσιμος να προσφέρει συμβουλές στους μαθητές σχετικά με τις μελλοντικές ακαδημαϊκές και επαγγελματικές τους προοπτικές.
- ⁷⁷ Papadakis 2008a.
- ⁷⁸ Αυτόθι.
- ⁷⁹ Vural 2008. Το 2009, οι εθνικιστές κέρδισαν ξανά την εξουσία στο βορρά και επανεισήγαγαν τα παλαιότερα αναλυτικά προγράμματα.
- ⁸⁰ Enripidou 2008.
- ⁸¹ Papadakis 2008a.
- ⁸² Barton και Levstik 2004.
- ⁸³ "EU Enlargement: No Love Lost" 2008.
- ⁸⁴ Στατιστική Υπηρεσία (2006) «Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2005/2006».
- ⁸⁵ Shneider 2000.
- ⁸⁶ Print 2007, σελ. 330.
- ⁸⁷ Hart 1992, σελ. 37.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

- ⁸⁸ Canny 2002,
- ⁸⁹ Στατιστική Υπηρεσία. (2008). «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2007».
- ⁹⁰ Αυτόθι.
- ⁹¹ Attalides 1979.
- ⁹² Scott 2005.
- ⁹³ “Economic and Social Indicators 2006”.
- ⁹⁴ Statistical Year Book 2006.
- ⁹⁵ Statistical Year Book 2007.
- ⁹⁶ Στατιστική Υπηρεσία. (2006). «Το Στατιστικό Πορτραίτο της Γυναίκας της Κύπρου».
- ⁹⁷ Ο ιδιωτικός τομέας γενικά δεν ακολουθεί αυτόν τον νόμο.
- ⁹⁸ Στατιστική Υπηρεσία. (2006). «Το Στατιστικό Πορτραίτο της Γυναίκας της Κύπρου».
- ⁹⁹ Βλ. Billig 1996.
- ¹⁰⁰ Isengard 2003.
- ¹⁰¹ Αυτό αλλάζει τις τελευταίες δεκαετίες, ως αποτέλεσμα της αυξημένης ανεργίας ανάμεσα στους νέους, υπήρξε μια αύξηση στον αριθμό των νέων που συνεχίζουν να ζουν με τους γονείς τους για οικονομικούς λόγους.
- ¹⁰² France 1998

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

- ¹⁰³ Abrams 1961.
- ¹⁰⁴ Miles 1995.
- ¹⁰⁵ Kellner 1992.
- ¹⁰⁶ Pappasavva 1991.
- ¹⁰⁷ Αυτόθι.
- ¹⁰⁸ Matthews 2001b .
- ¹⁰⁹ France 1998.
- ¹¹⁰ Laursen 2005.
- ¹¹¹ KADEM 2007a.
- ¹¹² Στατιστική Υπηρεσία, (2007). «Χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στα Νοικοκυριά».
- ¹¹³ KADEM 2008.
- ¹¹⁴ Αρχικά προωθημένο το 2004 ως ένα κοινωνικό δίκτυο για κολεγιακούς και πανεπιστημιακούς φοιτητές, σήμερα το Facebook προσελκύει χρήστες από όλο τον κόσμο. Είναι αξιο να σημειώσουμε ότι το Μάιο του 2008 είχε εγγεγραμμένους 123,9 εκατομμύρια επισκέπτες. McCarthy 2008.
- ¹¹⁵ Mandel και Qazilbash 2005.
- ¹¹⁶ “Youth Policy in Cyprus” 2007.
- ¹¹⁷ Saoulli 2008.
- ¹¹⁸ Είναι ενδιαφέρον ότι, οι Έλληνες είναι οι μεγαλύτεροι καταναλωτές καπνού αφού 42% εκείνων που συμμετείχαν στην έρευνα παραδέχτηκαν ότι καπνίζουν! Βλ. European Commission 2007b.
- ¹¹⁹ Kyrou 2008.
- ¹²⁰ Christophi και συν. 2008.
- ¹²¹ Αυτόθι.
- ¹²² Αυτόθι.
- ¹²³ Cyprus Barometer 2007. Τον Μάιο του 2003, οι χώρες μέλη του WHO υιοθέτησαν μια συνθήκη ελέγχου του καπνού, την Συνθήκη Πλαίσιο του WHO για τον Έλεγχο του Καπνού (WHO FCTC), που επαναβεβαιώνει το δικαίωμα όλων των ανθρώπων στα υψηλότερα πρότυπα υγείας. Η Κύπρος υπέγραψε τη συμφωνία WHO FCTC στις 24 Μαΐου, 2004 και επικύρωσε τη συγκατάθεσή της στη συνθήκη στις 26 Οκτωβρίου 2005 [http://www.who.int/fctc/signatories_parties/en/index.html].
- ¹²⁴ Bjarnason και συν. 2003.
- ¹²⁵ European Commission 2007a.
- ¹²⁶ Σκιαγράφιση 2008.
- ¹²⁷ Αυτόθι.
- ¹²⁸ European Commission 2008.
- ¹²⁹ Bahceli 2007.

- ¹³⁰ Στατιστική Υπηρεσία. (2007). «Στατιστικές Μεταφορών 2007».
- ¹³¹ Theodoulou 2008.
- ¹³² “Road Safety” 2003.
- ¹³³ Theodoulou 2008.
- ¹³⁴ KADEM 2007b.
- ¹³⁵ Savva και συν. 2002 και 2008.
- ¹³⁶ 136 KADEM 2007c.
- ¹³⁷ 137 Στο βιβλίο του, *Ways of Seeing* (1972) που άσκησε μεγάλη επιρροή, ο John Berger υποστηρίζει ότι οι γυναίκες συνεχίζουν να κρίνονται από την κοινωνία βάσει του τρόπου με τον οποίο τις βλέπουν οι άνδρες: οι άνδρες κοιτάζουν και οι γυναίκες κοιτάζονται από τους άνδρες. Δεκαετίες αργότερα, οι φωτογραφίες των γυναικών που απεικονίζονται στις διαφημίσεις των ΜΜΕ συνεχίζουν να προωθούν μια εικόνα βασισμένη στις πατριαρχικές απόψεις του κόσμου.
- ¹³⁸ Χατζηγεωργίου, Χ. και συν. 2004.
- ¹³⁹ “Youth Policy in Cyprus” 2007.
- ¹⁴⁰ Francoeur και Noonan (επιμ.) 2001.
- ¹⁴¹ Georgiou και Veresies 1990 και 1991.
- ¹⁴² Στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, ο πιο εμφανής αντίπαλος της εισαγωγής της σεξουαλικής εκπαίδευσης στα σχολεία είναι η Ορθόδοξη Εκκλησία.
- ¹⁴³ Αυτό το ποσοστό είναι πολύ χαμηλότερο από αυτό της Ισπανίας (23%), του ΗΒ (43%) και της Σουηδίας (56%) [EUROSTAT, 2003]. Στατιστικές για την Κύπρο, Στατιστική Υπηρεσία. (2007). «Δημογραφική Έκθεση».
- ¹⁴⁴ Cyprus Youth Board, 2005a, σελ. 164.
- ¹⁴⁵ Θεωρείται ότι αυτά τα ναρκωτικά αγοράστηκαν μέσω του διαδικτύου, από το βορρά ή μέσω ιδιωτικών γιατρών. Βλ. Saoulli 2009.
- ¹⁴⁶ Peristiany 1965.
- ¹⁴⁷ Philaretou και συν. (2006) εξηγούν ότι η έννοια μιας ενιαίας ομοφυλοφιλικής ταυτότητας ή μιας χωριστής ομοφυλοφιλικής κοινότητας είναι αρκετά νέα μεταξύ της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Σύμφωνα με τους συντάκτες, υπάρχει μια χαρακτηριστική διάκριση που γίνεται όσον αφορά την ανδρική ομοφυλοφιλική συμπεριφορά. Ο παθητικός ομοφυλόφιλος αντιμετωπίζεται από την κοινωνία ως “όχι μόνο ανήθικος αλλά και διανοητικά ανεπαρκής” (σελ. 12), ενώ ο “ενεργός” ομοφυλόφιλος άνδρας που υιοθετεί τον «ανδρικό» ρόλο, δεν αντιμετωπίζεται με ένα τόσο αρνητικό τρόπο – εφόσον θεωρείται ότι διατηρεί τη θέση, τη δύναμη και την ανδροπρέπειά του.
- ¹⁴⁸ Ministry of Health, Republic of Cyprus, National AIDS Programme.
- ¹⁴⁹ European Commission 2006.
- ¹⁵⁰ Είναι πιθανόν αυτή η διαφορά να είναι αποτέλεσμα της άγνοιας των Τουρκοκύπριων νέων όσον αφορά αυτές τις δύο καταστάσεις υγείας.
- ¹⁵¹ Cyprus Environmental Stakeholder Forum and AKTI Project and Research Centre 2008.
- ¹⁵² Ενώ 45% των Ελληνοκυπρίων ηλικίας 18-29 έχουν ακούσει για τον όρο «βιώσιμη ανάπτυξη» αυτό το ποσοστό μειώθηκε στο 37% για τα άτομα ηλικίας 50 χρονών και άνω. Αφ’ ετέρου, 21% των Τουρκοκυπρίων ηλικίας 50 και άνω ήξεραν για τον όρο, έναντι 17% εκείνων με ηλικίες 18 έως 29.
- ¹⁵³ European Social Survey 2006.
- ¹⁵⁴ Cyprus Youth Board 2005b.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

- ¹⁵⁵ Furlong και Cartmel 1997.
- ¹⁵⁶ Roberts και Parsell 1990, αναφέρονται από τον Furlong και Cartmel 1997.
- ¹⁵⁷ Bhaynani 1991.
- ¹⁵⁸ Park 1996.
- ¹⁵⁹ Carle και Hammer 2005.
- ¹⁶⁰ Carle 2000.
- ¹⁶¹ CIVICUS 2005.
- ¹⁶² Η ευημερία μπορεί να επηρεάσει την πολιτική συνειδητοποίηση και τη συμμετοχή με διάφορους τρόπους: α) περισσότερος πλούτος μπορεί να σημαίνει περισσότερο διαθέσιμο χρόνο εκτός εργασίας β) περισσότερες δεξιότητες σχετικές με την εκπαίδευση (και το ταξικό υπόβαθρο) έχουν ως αποτέλεσμα μεγαλύτερο πολιτιστικό κεφάλαιο (Bourdieu) γ) οι λιγότερο εύποροι τείνουν να ξοδεύουν περισσότερο χρόνο με την οικογένεια, τους φίλους και τους συνάδελφους. Τείνουν επίσης να αντιμετωπίζουν ένα ακόμα μεγαλύτερο πρόβλημα με την έλλειψη χρηματοδότησης για τους ΜΚΟ και ως εκ τούτου συνήθως συνεργάζονται με τα πολιτικά κόμματα/συντεχνίες.
- ¹⁶³ CIVICUS 2005.

- ¹⁶⁴ Αυτά τα συμπεράσματα συμπίπτουν με μια πρωτότερη μελέτη της Βρετανικής νεολαίας που έδειξε ότι δεν είχαν ούτε το χρόνο, ούτε την κλίση να συμμετέχουν σε κοινωνικοπολιτικές ενέργειες. Βλ. Ellis 2004.
- ¹⁶⁵ Print 2007.
- ¹⁶⁶ Τα στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (European Social Survey) αναφέρονται μόνο στην ελληνοκυπριακή νεολαία λόγω του ότι η τουρκοκυπριακή νεολαία δεν περιλήφθηκε στο δείγμα ερευνών.
- ¹⁶⁷ Παρόλα αυτά, σε περιόδους κρίσης, τέτοιες απόμακρες, όμως συλλογικές ανησυχίες μπορούν να αποκτήσουν απέραντη σημασία, και να οδηγήσουν σε έντονες αντιδράσεις.
- ¹⁶⁸ Στην πραγματικότητα, ούτε ένας από τους Ελληνοκύπριους συμμετέχοντες, και μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός Τουρκοκυπρίων (3,1%), έδειξαν ότι εμπιστεύθηκαν τους πολιτικούς "πάρα πολύ".
- ¹⁶⁹ Για να επεξηγήσει, στη μελέτη με τίτλο «Οι Νέοι της Κύπρου: Έρευνα για Θέματα Ελεύθερου Χρόνου, Εργασίας, Σχέσεων, Αντιλήψεων και Προβλημάτων των Νέων» (2007), μόνο 7% των νέων Ελληνοκύπριων (αντρών) δήλωσαν ότι συχνά έκαναν μικροδουλειές του σπιτιού (έναντι 93% των Ελληνοκύπριων (γυναικών) που ανέλαβαν τις οικιακές μικροδουλειές) γεγονός που δείχνει ότι μόνο ελάχιστη ή καμία εργασία αναμενόταν από τους νέους (άντρες).
- ¹⁷⁰ Finn και Checkoway 1998.
- ¹⁷¹ Hancock 1994, σελ. 142.
- ¹⁷² Hart 1992.
- ¹⁷³ Αυτόθι, σελ. 5.
- ¹⁷⁴ Print 2007.
- ¹⁷⁵ Finn και Checkoway 1998.
- ¹⁷⁶ France 1998,
- ¹⁷⁷ Αυτόθι, σελ. 108-110.
- ¹⁷⁸ Hart 1992.
- ¹⁷⁹ Αυτόθι.
- ¹⁸⁰ Mathews 2001a.
- ¹⁸¹ Cervone και Cushman 2002.
- ¹⁸² O'Donoghue και συν. 2002.
- ¹⁸³ Αυτόθι.
- ¹⁸⁴ Marshall 1950, σελ. 25, που αναφέρεται από τον Smith και συν. 2005.
- ¹⁸⁵ Print 2007.

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

- ¹⁸⁶ Wallace και Kovatcheva 1998.
- ¹⁸⁷ Peristianis 2000.
- ¹⁸⁸ Οι περισσότεροι Κύπριοι τείνουν να συνδέουν την περιοχή της Μέσης Ανατολής με την οπισθοδρόμηση και την υπανάπτυξη, και έχουν ορισμένες προκαταλήψεις για τους ανθρώπους της περιοχής, οι οποίοι θεωρούνται απολίτιστοι και κυβερνώμενοι από τις παραδόσεις και τα πάθη. Αφ' ετέρου, οι Δυτικές κοινωνίες γίνονται αντιληπτές ως ανεπτυγμένες, προοδευτικές, εκπολιτισμένες και σύγχρονες, κυβερνώμενες από τη λογική και την επιστήμη. Για περισσότερα σχετικά με τις Δυτικές προκαταλήψεις έναντι της Μέσης Ανατολής βλ. Said 1978.
- ¹⁸⁹ Οι Ελληνοκύπριοι τείνουν να θεωρούν τους εαυτούς τους ότι ανήκουν στην Δύση – εφόσον βλέπουν τις ρίζες τους στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, το λίκνο της Δύσης – αλλά βλέπουν τους Τουρκοκυπρίους να συνδέονται με την Ανατολή, λόγω της σχέσης τους με τους Τούρκους, απόγονους των πρωτόγονων ασιατικών φυλών. Ίσως λοιπόν, είναι σε αντίδραση έναντι τέτοιων συσχετισμών που οι Τουρκοκύπριοι αρνούνται οποιαδήποτε ταύτιση με τη Μέση Ανατολή: ένα μικρότερο ποσοστό των Τουρκοκυπρίων σε σύγκριση με τους Ελληνοκύπριους, επέλεξε τη Μέση Ανατολή ως την πρώτη προτίμησή τους ως αυτό που χαρακτηρίζει τους Κύπριους πιο πολύ.
- ¹⁹⁰ Πιο συγκεκριμένα, 14% των Τουρκοκυπρίων προσδιορίζονται ως απλώς «Τούρκοι» και 4% των Ελληνοκυπρίων ως «Έλληνες». Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι μέρος της αιτίας που εξηγεί τη μεγαλύτερη τουρκοκυπριακή αναλογία πρέπει να συνδέεται με το γεγονός ότι πολλοί από τους γονείς των συμμετεχόντων στην έρευνα γεννήθηκαν στην Τουρκία.
- ¹⁹¹ Η διάκριση μεταξύ της «εθνικής» και της «πολιτικής» ταυτότητας είναι πολύ αποδεκτή και διαδεδομένη στις κοινωνικές επιστήμες. Ο Anthony Smith καθορίζει την εθνική ταυτότητα ως αυτή που διαμορφώνεται όταν μια εθνική ομάδα ή μια κοινότητα έχει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά όπως ένα κοινό όνομα, ένα μύθο κοινής καταγωγής, κοινές μνήμες, κοινό πολιτισμό και μια σύνδεση με μια ιστορική περιοχή ή μια πατρίδα (την οποία μπορεί να/ή να μην κατέχει στο παρόν). Η πολιτική ταυτότητα εστιάζει σε μια ιστορική περιοχή όπου οι άνθρωποι έχουν ζήσει μαζί (και ως τέτοια αποτελεί αποθήκη ιστορικής μνήμης) σε μια κοινή κοινότητα, που στηρίζεται στη νομική-πολιτική ισότητα των μελών της, και ένα κοινό πολιτικό πολιτισμό και ιδεολογία (Smith 1991). Βλ. Smith 1994 [1986].
- ¹⁹² Ο συνολικός πληθυσμός αποτελείται περίπου από 76% Ελληνοκύπριους και 14% Τουρκοκύπριους.
- ¹⁹³ Peristianis 2000.

¹⁹⁴ Για έναν απολογισμό μιας τέτοιας άρνησης συσχετισμού με την «μητέρα πατρίδα» ή/και την εθνική ταυτότητα, βλ. Peristianis 2006a.

¹⁹⁵ European Commission 2007c.

¹⁹⁶ European Commission 2007d.

¹⁹⁷ Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι λιγότερο από 18% των Ελληνοκυπρίων και 29,2% των Τουρκοκυπρίων είτε «συμφώνησε» είτε «συμφώνησε έντονα» ότι γνώριζε «αρκετά για το πώς εργάζεται η ΕΕ» - 35,3% και 34,9%, αντίστοιχα, «διαφώνησαν έντονα» ή «διαφώνησαν» ότι συνέβαινε αυτό. Ομοίως, 34,8% των Ελληνοκυπρίων και 32,3% των Τουρκοκυπρίων «διαφώνησε έντονα» ή «διαφώνησε» ότι η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και ο έντυπος τύπος παρείχαν ικανοποιητικές πληροφορίες για την ΕΕ.

¹⁹⁸ Peristianis και Charalambous 2003.

¹⁹⁹ Furnival 1948, σελ. 304-308.

²⁰⁰ Οι Κύπριοι νέοι που επιθυμούν να περάσουν κάποιο χρόνο με μέλη από την άλλη κοινότητα πρέπει να περάσουν (με το αυτοκίνητο ή με τα πόδια) μέσω των ελληνοκυπριακών και των τουρκοκυπριακών σημείων ελέγχου, τα οποία ελέγχονται από τις αρχές της κάθε κοινότητας, παρουσιάζοντας τα δελτία ταυτότητας ή τα διαβατήριά τους. Αναλόγως της ώρας, μπορεί να πρέπει να ξοδέψουν αρκετό χρόνο σε σειρά αναμονής. Η κατάσταση είναι χειρότερη για τα άτομα που δεν κατοικούν στη Λευκωσία, αφού αυτά θα πρέπει να ταξιδέψουν πολλά χιλιόμετρα προκειμένου να είναι σε θέση να διασχίσουν την πράσινη γραμμή προς τα βόρεια ή νότια μέρη του νησιού. Παραδείγματος χάριν, ένας Ελληνοκύπριος νέος από την Πάφο που επιθυμεί να επισκεφτεί έναν Τουρκοκύπριο φίλο του στη Κερύνεια θα πρέπει να οδηγήσει για περίπου δύο ώρες προς τη Λευκωσία, να περάσει μέσω των σημείων ελέγχου και να οδηγήσει για ακόμα 30 λεπτά πριν φθάσει στην Κερύνεια.

²⁰¹ Ellis 2004.

²⁰² Radhakrishnan 2009.

²⁰³ Laursen 2005, σελ. 138.

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

²⁰⁴ Ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων εξελίξεων που έγιναν μετά την ολοκλήρωση της πρώτης δημοσκόπησης (ΕΦΝ1), μια δεύτερη δημοσκόπηση (ΕΦΝ2) πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2008.

²⁰⁵ Αν και εκείνοι που εκτοπίστηκαν άμεσα ήταν λιγότεροι από 49-50%, πολλοί άλλοι έχασαν γη η οποία μπορεί να τους ανήκε, ή/και δεύτερα σπίτια, ή/και κληρονομημένη περιουσία, και ούτω καθεξής.

²⁰⁶ Ως αποτέλεσμα της βίας που εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια των δικαιοδικών συγκρούσεων και των τραγικών γεγονότων του 1974, συνολικά 502 Τουρκοκύπριοι και 1493 Ελληνοκύπριοι αναφέρθηκαν επίσημα ως αγνοούμενοι και από τις δύο κοινότητες, στην Επιτροπή Αγνοούμενων Προσώπων στην Κύπρο (ΕΑΠ). Το ΕΑΠ ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1981, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Η Επιτροπή είναι εξουσιοδοτημένη να εξακριβώσει τη τύχη των αγνοούμενων προσώπων. Μέχρι σήμερα, έχουν εκταφιαστεί 530 άτομα από διαφορετικές περιοχές ενταφιασμών που βρίσκονται σε ολόκληρο το νησί και έχουν προσδιοριστεί και έχουν επιστραφεί στις οικογένειές τους, τα λείψανα 150 ατόμων. Committee for Missing Persons Fact Sheet 2009.

²⁰⁷ Συγκεκριμένα, ενώ το 24% των συμμετεχόντων που ζουν στην Πάφο έδειξαν ότι η διαίρεση του νησιού είχε ασκήσει αρνητική κοινωνικοπολιτική επίδραση στις ζωές τους, ο αριθμός αυτός ήταν αρκετά υψηλότερος μεταξύ εκείνων που κατοικούν στη Λευκωσία (61%).

²⁰⁸ Κατά τους Ελληνοκυπρίους ο μακροπρόθεσμος στόχος των Τουρκοκυπρίων φαίνεται να είναι η διχοτόμηση (σαν αντίδραση στο στόχο των Ελληνοκυπρίων για ένωση με την Ελλάδα και, στη συνέχεια, για ένα ενιαίο κράτος με μειονοτικά δικαιώματα για τους Τουρκοκυπρίους). Εν αντιθέσει οι Τουρκοκύπριοι, ως μια πληθυσμιακή μειονότητα, ανήσυχτοι για μια ενδεχόμενη κυριαρχία των Ελληνοκυπρίων (που υπονοείται στον στόχο των Ελληνοκυπρίων για Ένωση ή για ένα ενιαίο κράτος), νιώθουν ότι ο διαχωρισμός είναι ζωτικής σημασίας για την ακεραιότητα και την ασφάλειά τους.

²⁰⁹ Βλ. Elazar 1987.

²¹⁰ Για τη διάκριση μεταξύ της πλειονοτικής και συναινετικής δημοκρατίας, βλ. Lijphart 1977. Για τη διάκριση μεταξύ των εταιρικών και φιλελεύθερων μοντέλων συναινετικής δημοκρατίας βλ. O'Malley και Craig 2002.

²¹¹ Για τη μη εφαρμογή των εθνικών αρχών στο Αμερικανικό μοντέλλο της ομοσπονδίας βλ. Elazar 1987. Για τις δυσκολίες του Βελγικού μοντέλου βλ. Deprez και Vos 1998.

²¹² Για το "πνεύμα" της ομοσπονδίας βλ. Frank 1968 και Elazar 1987.

²¹³ UNDP-ACT 2008a.

²¹⁴ Τα αποσπάσματα που εμφανίζονται με αυτή τη μορφή προέρχονται από την έκθεση RAI UNDP-ACT 2008a σχετικά με τη νεολαία στις δύο κοινότητες, γι'αυτό και υπάρχει η διαφορά στο ύψος. Αυτή η έκθεση βασίζεται σε μια σειρά συζητήσεων ομάδων εστίασης που οργανώθηκαν χωριστά με Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους νέους τον Ιούλιο του 2008. Τα αποτελέσματα της έκθεσης RAI χρησιμοποιούνται τόσο σε αυτό το Κεφάλαιο καθώς επίσης και στο ακόλουθο.

²¹⁵ Στο παρόν στάδιο υπάρχουν περίπου 38.000-40.000 Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και περίπου 4.000-5.000 Τουρκοκυπριακές Ένοπλες Δυνάμεις στο βορρά.

²¹⁶ Αφ' ετέρου, ελαφρώς περισσότεροι από το 61% των Τουρκοκύπριων συμμετεχόντων (έναντι 26% Ελληνοκυπρίων) δεν θεώρησαν ότι η νέα ελληνοκυπριακή κυβέρνηση είχε αυξήσει τις προσπάθειες προς την εξεύρεση μιας λύσης - 46% των Ελληνοκυπρίων (έναντι 12% Τουρκοκυπρίων) υπέδειξαν ότι ήταν «αβέβαιοι» ή «δεν ήξεραν» εάν οι προσπάθειες προς τη συμφιλίωση είχαν αυξηθεί ή όχι.

²¹⁷ Demetriou 2007.

²¹⁸ Μια δικαιοδική μελέτη για το «Επίπεδο Εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο Κοινοτήτων στην Κύπρο», που έγινε τον Σεπτέμβριο του 2008, έδειξε ότι μόνο 17% των Ελληνοκυπρίων και 30% των Τουρκοκυπρίων πάνω από την ηλικία των 18 είχαν διασχίσει το σημείο διέλευσης της οδού Λήδρας από την ημέρα διάλυσης του τον Απρίλιο. Κατά συνέπεια φαίνεται ότι το σημείο διέλευσης της οδού Λήδρας είναι ελκυστικότερο σε νεαρότερους Κυπρίους όπως εκείνοι που συμμετείχαν στην έρευνα της ΕΦΝ2. Είναι διάφοροι παράγοντες που μπορούν να εξηγήσουν το υψηλότερο ποσοστό της νεολαίας που διασχίζει το σημείο διέλευσης της οδού Λήδρας, όπως το γεγονός ότι μπορούν να το διασχίσουν με τα πόδια, και ότι οι νέοι τείνουν να είναι πιο επιρρεπείς στην εξερεύνηση νέων εδαφών, ειδικά εάν τα τελευταία είναι εμπορικά. Βλ. UNDP-ACT 2008b.

²¹⁹ Στην ΕΦΝ1, 9% της τουρκοκυπριακής νεολαίας υπέδειξε ότι μια ομοσπονδιακή λύση αντιπροσώπευε την καλύτερη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα. Αυτός ο αριθμός μειώθηκε σε 4% στην επόμενη έρευνα (ΕΦΝ2).

²²⁰ Kaymak και συν. 2009.

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

²²¹ UN Social Development Division 1998.

²²² Del Felice και Wisler 2007.

²²³ McEvoy-Levy 2001.

²²⁴ Del Felice και Wisler 2007.

²²⁵ Galtung και συν. 2000.

²²⁶ Το Σχήμα 8.1 στο Κεφάλαιο 8 απεικονίζει τα ασυμβίβαστα των πολιτικών στόχων στην Κύπρο.

²²⁷ Galtung και συν. 2000.

²²⁸ Del Felice και Wisler 2007.

²²⁹ Αυτόθι.

²³⁰ McEvoy-Levy 2001.

²³¹ Del Felice και Wisler 2007.

²³² McEvoy-Levy 2001.

²³³ Αυτόθι.

²³⁴ Βλ. Papadakis, βλ. επίσης Kyrris (1977) και Attalides (1979).

²³⁵ Ένα εντυπωσιακό 74% των Ελληνοκύπριων νέων και 47% των Τουρκοκύπριων νέων που συμμετείχαν στην ΕΦΝ είτε «συμφώνησαν» είτε «συμφώνησαν έντονα» ότι «οι πληροφορίες για το Κυπριακό Πρόβλημα παραποιούνται από τους πολιτικούς για το δικό τους συμφέρον».

²³⁶ Billig 1996.

²³⁷ Αυτό, εντούτοις, δεν σημαίνει ότι συμμερίζονται τον ελληνοκυπριακό στόχο για επάνοδο στην κατάσταση όπως ήταν πριν 1974, οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι θέλουν τις δύο κοινότητες να παραμείνουν χωριστά, σε δύο ευδιάκριτες εδαφικές ζώνες, έχοντας σχέσεις καλής γειτονίας, κα ζώντας ειρηνικά ο ένας δίπλα στον άλλον.

²³⁸ UNDP-ACT 2007.

²³⁹ Αυτόθι.

²⁴⁰ UNDP-ACT 2008a.

²⁴¹ France 1998, σελ. 109.

²⁴² Αυτόθι, σελ. 110.

²⁴³ Hart 1992, σελ. 35.

²⁴⁴ Stoneman 2002, σελ. 222.

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

²⁴⁵ Βλ. Fromm 2001.

²⁴⁶ Ένας καλός γάμος, μια επιτυχής καριέρα και μια υψηλή κοινωνική θέση είναι επίσης σημαντικά για την αυτοεκτίμηση των Κύπριων γονιών.

²⁴⁷ Αυτοί οι αριθμοί έχουν αυξηθεί από την πρόσφατη οικονομική κρίση.

²⁴⁸ Σχεδόν τα δύο τρίτα της ελληνοκυπριακής νεολαίας (65%) και 36% της τουρκοκυπριακής νεολαίας που συμμετείχαν στην έρευνα «συμφώνησαν» ή «συμφώνησαν έντονα» ότι «η διαίρεση του νησιού καθιστά αδύνατη την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλους» - περισσότερο από τα δύο τρίτα των Τουρκοκυπρίων (43%) ούτε συμφώνησαν ούτε διαφώνησαν με αυτήν την δήλωση (έναντι 28% των Ελληνοκυπρίων).

²⁴⁹ Περιστιάνης και συν. 2004β.

²⁵⁰ Kaymak και συν. 2009, σελ. 60.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

²⁵¹ Wadsworth 1998.

²⁵² Corsaro 2005.

²⁵³ Pratt και Loizos 1992.

- Abrams, M. (1961). The Teenage Consumer. London: London Press Exchange.
- Argyrou, V. (1996). Tradition and Modernity in the Mediterranean. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Attalides, M. A. (1979). Cyprus: Nationalism and International Politics. Edinburgh: Q Press.
- Attalides, M. A. (1981). Social Change and Urbanization in Cyprus: A Study of Nicosia. Nicosia, Cyprus: Social Research Centre.
- Bahceli, S. (2007). "North comes to terms with growing drug problem". Cyprus Mail, 5 August [archive article available at: <http://www.cyprus-mail.com/news/>].
- Barton, K. & Levstik, L. (2004). Teaching History for the Common Good. New Jersey: Routledge.
- Berger, J. (1972). Ways of Seeing. UK: Penguin.
- Bhavani, K. (1991). Talking Politics: A Psychological Framing for Views from Youth in Britain. Cambridge: Cambridge University Press.
- Billig, M. (1996). Arguing and Thinking. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bjarnason, T. et al. (2003). 'Alcohol Culture, Family Structure and Adolescent Alcohol Use: Multilevel Modelling on Frequency of Heavy Drinking among 15-16 Year Old Students in 11 European Countries', Journal of Studies on Alcohol, 64 (2), pp. 200-208.
- Bourdieu, P. (1977). Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1993). Sociology in Question. London: Sage.
- Canny, A. (2002). 'Flexible Labour? The Growth of Student Employment in the UK', Journal of Education and Work, 15 (3), pp. 277-301.
- Cargo, M. et al. (2003). 'Empowerment as Fostering Positive Youth Development and Citizenship', American Journal of Health Behaviour, 27 (1), pp. S66-S79.
- Carle, J. (2000). 'Political Activity in the Context of Youth Unemployment. Experiences from Young People in Six Northern European Countries', YOUNG. Nordic Journal of Youth Research, 8 (4), pp. 16-39.
- Carle, J. & Hammer, T. (2003). 'Method and Research Design', in T. Hammer (ed) Youth Unemployment and Social Exclusion in Europe, Bristol: The Policy Press, pp. 193-205.
- Census (2006). State Planning Organisation, "TRNC".
- Cervone, B. & Cushman, K. (2002). 'Moving Youth Participation into the Classroom: Students as Allies', New Directions for Youth Development, (96), pp. 83-100.
- Christophi, C. A. et al. (2008). 'Prevalence and Social Environment of Cigarette Smoking in Cypriot Youth', BMC Public Health, 2 (8), pp. 190.
- CIVICUS: Civil Society Index Report for Cyprus (2005). 'An Assessment of Civil Society in Cyprus: A Map for the Future', an international action-research project coordinated by CIVICUS: World Alliance for Citizen Participation, conducted by the Management Centre of the Mediterranean in collaboration with Intercollege.
- Coles, B. (1995). Youth and Social Policy. London: University College London.
- Committee for Missing Persons (CMP) Fact Sheet (April 2009) [available at: http://www.cmp-cyprus.org/media/attachments/CMP/CMP%20docs/CMP%20Fact%20Sheets/CMP_Fact_Sheet_Apr09.pdf].
- Corsaro, W. A. (2005). The Sociology of Childhood. (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Pine Forge.

Cyprus Barometer (2007). Marfin Laiki Bank, Survey conducted by RAI Consultants Public Ltd. [available at: [https://www.laiki.com/web/w3sr.nsf/Lookup/CYBarometer07.pdf/\\$file/CYBarometer07.pdf](https://www.laiki.com/web/w3sr.nsf/Lookup/CYBarometer07.pdf/$file/CYBarometer07.pdf)].

Cyprus Environmental Stakeholder Forum and AKTI Project and Research Centre (2008). 'Perceptions on Sustainable Development and Climate Change in Cyprus', quantitative survey conducted by RAI Consultants Public Ltd. In cooperation with UNDP-ACT, December 2008, Cyprus.

Cyprus Youth Board. (2005a). Review of the Cyprus Youth Policy: Cyprus National Report.

Cyprus Youth Board. (2005b). Review of the Cyprus Youth Policy: Cyprus National Report. Supplement A: Programs of Ministries and Semi-governmental Organisations Related to Youth.

Del Felice, C. & Wisler, A. 'The Unexplored Power and Potential of Youth as Peace-builders', Journal of Peace Conflict & Development, 11, November 2007.

Demetriou, O. (2007). 'Freedom Square: The Unspoken Re-Unification of a Divided City', Hagar: Studies in Culture, Polity and Identities, 7 (1), pp. 55-77.

Deprez, K. & Vos, L. (eds.). (1998). Nationalism in Belgium: Shifting Identities, 1780-1995. London-New York: Macmillan / St. Martin's Press.

Economic and Social Indicators (2006), State Planning Organisation, "TRNC".

Elazar, D. (1987). Exploring Federalism. Tuscaloosa: University of Alabama Press.

Ellis, S. J. (2004). 'Young People and Political Action: Who is Taking Responsibility for Positive Social Change?', Journal of Youth Studies, 7 (1), pp. 89-102.

European Commission. (2006). 'AIDS Prevention', Special Eurobarometer Survey, 240, February 2006 [available at: http://ec.europa.eu/health/ph_publication/eb_aids_en.pdf].

European Commission (2007a). 'Attitudes towards Alcohol', Special Eurobarometer Survey, 272b, March 2007 [available at: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/ebs272_en.pdf].

European Commission. (2007b). 'Attitudes of Europeans towards Tobacco', Special Eurobarometer 272c, May 2007 [available at: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/Tobacco/Documents/ebs272c_en.pdf].

European Commission (2007c). 'Public Opinion in the European Union', National Report, Executive Summary, Cyprus (Areas under the control of the government of the Republic of Cyprus), Standard Eurobarometer 68, Autumn 2007 [available at: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb68/eb68_cy_exec.pdf].

European Commission (2007d). 'Public Opinion in the European Union', National Report, Executive Summary, Cyprus Turkish-Cypriot Community, Standard Eurobarometer 68, Autumn 2007 [available at: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb68/eb68_cytcc_exec.pdf].

European Commission. (2008). 'Young People and Drugs among 15-24 year olds: Analytical Report', Flash Eurobarometer, No. 233, May 2008 [available at: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_233_en.pdf].

'EU Enlargement: No love lost', The Economist, 29 May 2008 [available at: http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=11436638].

European Social Survey (2006), ESS Data, Round 3 [available at: <http://www.europeansocialsurvey.org/>].

Evripidou, S. (2008). 'Fighting Inertia in Our Schools', Cyprus Mail, 6 July [archive article available at: <http://www.cyprus-mail.com/news/>].

«Έρευνα για Θέματα Ελεύθερου Χρόνου, Εργασίας, Σχέσεων, Αντιλήψεων και Προβλημάτων των Νέων». (2002). Έρευνα που έγινε από το Κέντρο Ερευνών και Ανάπτυξης-Intercollege για λογαριασμό του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου, Λευκωσία, Κύπρος.

«Οι Νέοι της Κύπρου: Έρευνα για Θέματα Ελεύθερου Χρόνου, Εργασίας, Σχέσεων, Αντιλήψεων και Προβλημάτων των Νέων». (2007). Έρευνα που έγινε από το Κέντρο Ερευνών και Ανάπτυξης-Intercollege για λογαριασμό του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου, Λευκωσία, Κύπρος.

Faiz, M. (2008). 'Demographic Changes in the North', presentation given on 5 November 2008 within the framework of the Citizens' Free University, University of Nicosia, Cyprus.

Felice, C. D. & Wisler, A. (2007). 'The Unexplored Power and Potential of Youth as Peacebuilders', Journal of Peace Conflict & Development, (11), pp. 1-29.

Finn, J. L. & Checkoway, B. (1998). 'Young People as Competent Community Builders: A Challenge to Social Work', Social Work, 43 (4), pp. 335-345.

France, A. (1998). "Why should we care?": Young People, Citizenship and Questions of Social Responsibility', Journal of Youth Studies, 1 (1), pp. 97-111.

Francoeur, R. T. & Noonan, R. J. (eds.). (2001). The International Encyclopedia of Sexuality. IV, New York, USA: Continuum International Publishing Group.

Franck, T. (ed.). (1968). Why Federations Fail: An Enquiry into the Requisites for a Successful Federation. New York: New York University Press.

Friedman, F. G. (1977). Youth and Society Studies in Contemporary Europe. England: Macmillan Press.

Fromm, E. (2001). The Fear of Freedom. (2nd ed.). Routledge.

Furlong, A. & Cartmel, F. (1997). Young People and Social Change: Individualisation and Risk in Late Modernity. Buckingham: Open University Press.

Furnivall, J. S. (1948). Colonial Policy and Practice. Cambridge: Cambridge University Press.

Galtung, J., Jacobsen, C. G. & Brand-Jacobsen, K. F. (2000). Searching for Peace: The Road to Transcend. London, UK: Pluto Press.

Georgiou, G. J. & Veresies, K. 1990. AIDS Knowledge, Attitudes, Beliefs, and Practices (KABP) Pilot Study Undertaken in Cyprus: Preliminary Report. Geneva: World Health Organization (WHO), in Francoeur & Noonan (eds.). (2001). The International Encyclopedia of Sexuality.

Georgiou, G. J. & Veresies, K. 1991. AIDS Knowledge, Attitudes, Beliefs, and Practices (KABP) Study of Cypriot Schoolchildren in Cyprus. Geneva: World Health Organization (WHO), in Francoeur & Noonan (eds.). (2001). The International Encyclopedia of Sexuality.

Gillis, J. R. (1981). Youth and History: Tradition and Change in European Age Relations, 1770-Present. New York: Academic Press.

Hamilton, S. F., Hamilton, M. A., & Pittman, K. (2004). 'Principles for Youth Development', in S. F. Hamilton & M. A. Hamilton (eds.). The Youth Development Handbook: Coming of Age in American Communities. Thousand Oaks, CA: Sage, pp. 3-23.

Hancock, M. (1994). 'Collaboration for Youth Development: Youth Action Programming', National Civic Review, 83 (2), pp. 139.

Hart, R. A. (1992). Child's Participation: From Tokenism to Citizenship. Florence: UNICEF International Child Development Centre.

Human Development Report Website [available at: <http://hdr.undp.org/en/>].

Human Development Report 2007/2008, Country Fact Sheets: Cyprus [available at: http://hdrstats.undp.org/2008/countries/country_fact_sheets/cty_fs_CYP.html].

Inglehart, R. (1997). Modernization and Postmodernisation: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Isengard, B. (2003). 'Youth Unemployment: Individual Risk Factors and Institutional Determinants. A Case Study of Germany and the United Kingdom', Journal of Youth Studies, 6 (4), pp. 357-376.

- KADEM – Cyprus Social and Economic Research Centre (2007a), Statistics from a Survey on Television Viewership in Turkish-Cypriot community.
- KADEM – Cyprus Social and Economic Research Centre (2007b), Statistics from a Survey on Traffic Accidents in Turkish-Cypriot community.
- KADEM – Cyprus Social and Economic Research Centre (2007c), Statistics from a Survey on Overweight and Obesity in Turkish-Cypriot community.
- KADEM – Cyprus Social and Economic Research Centre (2008), Statistics from a Survey on ICT Usage in Turkish-Cypriot community.
- Karekla, M. et al. (2009). 'Smoking Prevalence and Tobacco Exposure among Adolescents in Cyprus', European Journal of Public Health, 19, pp. 655-661.
- Kaymak, E., Lordos, A. & Tocci, N. (2009). Building Confidence in Peace. Centre for European Policy Studies.
- Kellner, D. (1992). 'Popular Culture and the Construction of Postmodern Identity'. in S. Lash & J. Friedman (eds.), Modernity and Identity. Oxford: Blackwell.
- Kyrou, N. (2008). 'Living by Nathalie Kyrou', Cyprus Mail, April 13 [archive article available at: <http://www.cyprus-mail.com/news/>].
- Kyrris, C. (1977). Peaceful Coexistence in Cyprus under British Rule (1878-1959) and after Independence: An Outline. Nicosia: Public Information Office, Republic of Cyprus.
- Κουλαϊδής, Β., & Δημόπουλος, Κ. (επιμελητές). (2006). Ελληνική νεολαία: Όψεις Κατακερματισμού. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Laursen, E. K. (2005). 'Building Positive Peer Cultures', Reclaiming Children and Youth, 14 (3), pp. 137-142.
- Lijphart, A. (1977). Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration. New Haven-London: Yale University Press.
- Loizos, P. (1975). 'Changes in Property Transfer among Greek Cypriot Villagers', Man, New Series, 10 (4), pp. 503-523, in R. T. Francoeur & R. J. Noonan (eds.) (2001). The International Encyclopedia of Sexuality, IV, New York, USA: Continuum International Publishing Group.
- Lucey, H. (1996). 'Transitions to Womanhood: Constructions of Success and Failure for Middle and Working Class Young Women', Conference Paper, University of Glasgow, British Youth Research: The New Agenda, 26-28 January.
- Mandel, L. A. & Qazilbash, J. (2005). 'Youth voices as change agents: Moving beyond the medical model in school-based health centre practice', Journal of School Health, 75 (7), pp. 239-242.
- Marfin Laiki Bank, 'Cyprus Barometer 2007', prepared by RAI Consultants Public Ltd. [available at: [https://www.laiki.com/web/w3sr.nsf/Lookup/CYBarometer07.pdf/\\$file/CYBarometer07.pdf](https://www.laiki.com/web/w3sr.nsf/Lookup/CYBarometer07.pdf/$file/CYBarometer07.pdf)].
- Markides, C. (2005). 'Trying to halve road accidents', Cyprus Mail, October 26.
- Markides, K. E., Nikita N., & Rangou, E. (1978). Lysi: Social Change in a Cypriot Village. Nicosia, Cyprus: Social Research Centre.
- Marshall, T. H. (1950). Citizenship and Social Change. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matthews, H. (2001a). 'Citizenship, Youth Councils and Young People's Participation', Journal of Youth Studies, 4 (3), pp. 299-318.
- Matthews, H. (2001b). 'Participatory Structures and the Youth of Today: Engaging Those Who Are Hardest to Reach', Ethics, Place & Environment, 4 (2), pp. 153-159.
- McCarthy, C. (2008). 'ComScore: Facebook is Beating MySpace Worldwide'. CNET, 20 June [available at: http://news.cnet.com/8301-13577_3-9973826-36.html?hhTest=1].

- McEvoy-Levy, S. (2001). 'Youth as Social and Political Agents: Issues in Post-Settlement Peace Building', Occasional Paper 21 OP2. Kroc Institute.
- Miles, S. (1995). 'Pleasure or Pressure: Consumption and Youth Identity in the Contemporary British Shopping Centre', Conference Paper, University of Leicester, British Sociological Association, 10-13 April.
- Ministry of Health, Republic of Cyprus, National AIDS Programme [available at: [http://www.moh.gov.cy/moh/moh.nsf/All/2EABFB2BB47FDA22C2256E4400328C7B/\\$file/HIV_AIDS%20WORLDWIDE03_ENG.pdf?OpenElement](http://www.moh.gov.cy/moh/moh.nsf/All/2EABFB2BB47FDA22C2256E4400328C7B/$file/HIV_AIDS%20WORLDWIDE03_ENG.pdf?OpenElement)].
- Nikodimou, S. (2008). 'Our Streets have become battle fields' [in Greek], *Entos kai Extos ton Teixon*, February 2008, (1), p. 10.
- O'Donoghue, J. L., Kirshner, B., & McLaughlin, M. (2002). 'Introduction: Moving Youth Participation Forward', *New Directions for Youth Development*, Winter (96), pp. 15-26.
- O' Malley, B. & Craig, I. (2002). *The Cyprus Conspiracy*. London: I.B Tauris.
- «Ο Ελεύθερος Χρόνος των Νέων στην Κύπρο». (1996). Έρευνα που έγινε από το Κέντρο Ερευνών και Ανάπτυξης-Intercollege για λογαριασμό του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου, Λευκωσία, Κύπρος.
- Papadakis, Y. (2008a). *History Education in Divided Cyprus: A Comparison of Greek-Cypriot and Turkish-Cypriot Schoolbooks on the 'History of Cyprus'*, PRIO Report, 2/2008, Nicosia, Cyprus: PRIO Cyprus Centre.
- Papadakis, Y. (2008b). 'Narrative, Memory and History Education in Divided Cyprus: A Comparison of Schoolbooks on the "History of Cyprus"', *History & Memory*, 20 (2), pp. 128–148.
- Pappasavva, E. (1991). *Cyprus: A Profile of Youth in Conditions of Social Change*, Thesis presented at the University of Bradford for the degree of Doctor of Philosophy, University of Bradford, UK.
- Park, A. (1996). 'Teenagers and Their Politics', in R. Jowell, J. Curtice, A. Park, et al (eds.). *British Social Attitudes Survey. 12th Report*. Dartmouth: Aldershot.
- Perceptions on Sustainable Development and Climate Change in Cyprus*. (2008). Report produced by RAI Consultants Public Ltd, for the Cyprus Environmental Stakeholder Forum (CESF) and AKTI Project and Research Centre, with the cooperation of UNDP-ACT, December 2008, Cyprus.
- Peristianis, N. (2000). 'Boundaries and the Politics of Identity', in Y. Ioannou, F. Métral & M. Yon (eds.), *Chypre et la Mediterranee Orientale*. Lyon: University of Lyon / University of Cyprus, pp. 185-195.
- Peristianis, N. (2006a). 'Cypriot Nationalism, Dual Identity and Politics', in Y. Papadakis, N. Peristianis & G. Welz (eds.), *Divided Cyprus: Modernity, History and an Island in Conflict*. Indiana: Indiana University Press, pp. 100-120.
- Peristianis, N. (2006b). 'The Rise of the Left and of the Intra-Ethnic Conflict', in H. Faustmann & N. Peristianis (eds.), *Britain in Cyprus: Colonialism and Post-Colonialism, 1878-2006*. Mannheim and Mohnesee: Bibliopolis.
- Peristianis, N. & Charalambous, N. (2003). 'Urban Space, Social and Ethnic Identity', *Mediterranée: Ruptures et Continuities*. University of Lyon / University of Cyprus: Lyon.
- Peristianis, N. & Kokkinou, K. (2008). 'Single-Parent Families in Cyprus', *The Cyprus Review*, Spring 20 (1), pp. 35-55.
- Peristianis, N. et al. (2004a). 'Bi-communal Perceptions of the Annan Plan' (in Greek). Research and Development Centre – Intercollege, Nicosia, Cyprus.
- Persitany, J. G. (1965). 'Honour and Shame in a Cypriot Highland Village', in J. G. Persitany, (ed.), *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Philaretou, A. G., Phellas, C. N., & Karayianni, S. S. (2006). *Sexual Interactions: The Social Construction of Atypical Sexual Behaviours*. Universal Publishers: Boca Raton, Florida.
- Pratt, B. & Loizos, P. (1992). *Choosing Research Methods: Data Collection for Development Workers*. Oxfam.

Print, M. (2007). 'Citizenship Education and Youth Participation in Democracy', British Journal of Educational Studies, 55 (3), pp. 325-345.

Περισιτιάνης, Ν. και συν. (2004β). «Η Σημερινή Κατάσταση της Κυπριακής Οικογένειας». Κέντρο Ερευνών και Ανάπτυξης – Intercollege, Λευκωσία, Κύπρος.

Radhakrishnan, N. (2009). 'Gandhian Perspectives on Intercultural Dialogue of Conflict Reduction and Sustainable Development', lecture given at the University of Nicosia, 4 February 2009, within the framework of a lecture series on Rethinking International and Intercultural Dialogue (organised by the Leventis Dialogue Chair of the University of Nicosia and PRIO Centre Cyprus).

'Road safety: The Commission wants to save 20,000 lives a year on European roads', Brussels, 4 June 2003 [available at: http://ec.europa.eu/transport/roadsafety_library/rsap/ip_2003_0797_en.pdf].

Roberts, K. & Parsell, G. (1990) 'The political orientations, interests and activities of Britain's 16 to 18 year olds in the late 1980s', ESRC 16-19 Initiative Occasional Papers, No. 26. London: City University.

Said, E. W. (1978). Orientalism. USA: Vintage Books.

Saoulli, A. (2008). 'Smoking kills 1.2 Europeans a year', Cyprus Mail, June 3 [archive article available at: <http://www.cyprus-mail.com/news/>].

Saoulli, A. (2009). 'No One Ever Prosecuted for Performing Illegal Abortions', Cyprus Mail, February 12 [archive article available at: <http://www.cyprus-mail.com/news/>].

Savva, S. C. et al. (2002). 'Obesity in Children and Adolescents in Cyprus, Prevalence and Predisposing Factors', International Journal of Obesity and Related Metabolic Disorder, 26 (8), pp. 1036-1045.

Savva, S. C. et al. (2008). 'Prevalence of Overweight and Obesity among 11-year old Children in Cyprus. 1997-2003', International Journal of Pediatric Obesity, 3 (3), pp. 186-192.

Schneider, J. (2000). 'The Increased Financial Dependency of Young People on their Parents', Journal of Youth Studies, 3 (1), pp. 5-20.

Scott, J. (2005). 'Reconfiguring Paradise in Cyprus', The Cyprus Review, 17 (1), pp. 37-58.

Smith, A. (1991). National Identity. Reno: University of Nevada Press.

Smith, A. (1994 [1986]). The Ethnic Origins of Nations. Oxford: Blackwell.

Smith, N. et al. (2005). 'Young People are Real Citizens: Towards an Inclusionary Understanding of Citizenship', Journal of Youth Studies, 8 (4), pp. 425-443.

Statistics (2007). Universities' Registration Office, Ministry of Education and Culture, "TRNC".

Statistics (2008). Universities' Registration Office, Ministry of Education and Culture, "TRNC".

Statistical Year Book (2006), State Planning Organisation, "TRNC".

Statistical Year Book (2007), State Planning Organisation, "TRNC".

Stoneman, D. (2002). 'The Role of Youth Programming in the Development of Civic Engagement', Applied Developmental Science, 6 (4), pp. 221-226.

Σκιαγράφηση, 18 Απριλίου 2008, δημοσιεύτηκε από το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου.

Στατιστική Υπηρεσία. (2006). «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2006». Εργατικές Στατιστικές, Σειρά IV. Αρ. Έκθεσης: 5. Λευκωσία: Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στατιστική Υπηρεσία. (2006). «Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2005/2006». Στατιστικές Εκπαίδευσης, Σειρά I, Αρ. Έκθεσης 38, Λευκωσία: Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στατιστική Υπηρεσία. (2006). «Το Στατιστικό Πορτραίτο της Γυναίκας της Κύπρου». Κοινωνικές Στατιστικές, Σειρά I, Αρ. Έκθεσης 1, Λευκωσία: Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στατιστική Υπηρεσία. (2007). «Δημογραφική Έκθεση». Πληθυσμιακές Στατιστικές, Σειρά II. Αρ. Έκθεσης: 44. Λευκωσία: Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στατιστική Υπηρεσία. (2007). «Εγκληματολογικές Στατιστικές, 2005». Εγκληματολογικές Στατιστικές, Σειρά I. Αρ. Έκθεσης: 32. Λευκωσία: Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στατιστική Υπηρεσία. (2007). «Στατιστικές Μεταφορών 2007». Στατιστικές Μεταφορών, Σειρά II, Αρ. Έκθεσης 23, Λευκωσία: Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στατιστική Υπηρεσία. (2007). «Χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στα Νοικοκυριά». Λευκωσία, Νοέμβριος 2008.

Στατιστική Υπηρεσία. (2008). «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2007». Εργατικές Στατιστικές, Σειρά IV. Αρ. Έκθεσης: 6. Λευκωσία: Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας.

Theodoulou, J. (2008). 'Most crash victims are under 25', *Cyprus Mail*, April 16.

Trimiklitiotis, N. & Demetriou, C. (2005). 'Active Civic Participation of Immigrants in Cyprus', Country Report prepared for the European Research Project POLITIS [available at: <http://www.politis-europe.uni-oldenburg.de/download/Cyprus.pdf>].

Turtiainen, P., Karvonen, S., & Rahkonen, O. (2007). 'All in the Family? The Structure and Meaning of Family Life among Young People', *Journal of Youth Studies*, 10 (4), pp. 477-493.

UN Social Development Division (1998). 'UN Statistical Charts and Indicators on the Situation of Youth (1980-1995)', New York, USA: UN.

UNDP-ACT (2007). 'Youth and Peace Building: A Programme Review', November 2007, Nicosia, Cyprus.

UNDP-ACT (2008a). 'Qualitative Research Study among the Youth of the Two Communities in Cyprus', conducted by RAI Consultants Public Ltd. August 2008, Nicosia, Cyprus.

UNDP-ACT (2008b). 'Level of Trust between the Two Communities in Cyprus. Phase III', report on a quantitative household survey conducted by RAI Consultants Public Ltd. September 2008, Nicosia, Cyprus.

UNDP Kosovo (2006). 'Youth: A New Generation for a New Kosovo', Human Development Report, Prishtina, Kosovo.

Vural, Y. (2008). 'Redefining Identity: A Step towards a United Federal Cyprus', presentation given at a panel discussion on 'The Battle of the History Textbooks', within the framework of the Citizens' Free University, University of Nicosia, Cyprus, 6 November.

Wadsworth, Y. (1998). 'What is Participatory Action Research?', *Action Research International*, Paper 2, available at: <http://www.scu.edu.au/schools/gcm/ar/ari/p-ywadsworth98.html>.

Wallace, C. & Kovatcheva, S. (1998). *Youth in Society: The Construction and Deconstruction of Youth in East and West Europe*. London: Macmillans.

World Health Organisation. 'WHO Framework Convention on Tobacco Control' [available at: http://www.who.int/fctc/signatories_parties/en/index.html].

Χατζηγεωργίου, Χ. και συν. (2004). «Επιδημιολογία Παραγόντων Κινδύνου για Διατροφικές Διαταραχές σε 1900 Παιδιά και Εφήβους της Κύπρου», στον Οργανισμό Νεολαίας Κύπρου (2005α). Επισκόπηση της Πολιτικής για τους Νέους στην Κύπρο: Εθνική Έκθεση Κύπρου.

Yeshilada, B. (1989). 'Social Progress and Political Development in the "Turkish Republic of Northern Cyprus"', *The Cyprus Review*, 1 (2), pp. 91-112.

'Youth and Conflict: A Toolkit for Intervention' [available at: http://www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/conflict/publications/docs/CMM_Youth_and_Conflict_Toolkit_April_2005.pdf].

'Youth Policy in Cyprus'. (2007). Conclusions of the Council of Europe International Review. Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing.

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 2009

Οι κύπριοι νέοι βρίσκονται σε ένα σταυροδρόμι. Εν μέσω αυτής της πολιτικής αβεβαιότητας οι Κύπριοι νέοι αγωνίζονται για τη μετάβασή τους από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση σε έναν κόσμο όλο και πιο ανταγωνιστικό, δύσκολο και συγκεχυμένο. Η επιδίωξη της μόρφωσης, αξιοπρεπών θέσεων εργασίας, φιλίας και σχέσεων λαμβάνει χώρα με φόντο το κυπριακό πρόβλημα. Αυτή η πρώτη Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη στην Κύπρο αποπειράται να διερευνήσει τη βασική δυναμική της ανθρώπινης ανάπτυξης στην κυπριακή κοινωνία, εστιάζοντας σε έναν από τους πλέον κρίσιμους φορείς για το μέλλον του νησιού, δηλαδή στη νεολαία.

Πιο συγκεκριμένα, η Έκθεση αποπειράται να φέρει στο προσκήνιο τις φωνές των νέων της Κύπρου μέσω μιας έρευνας, η οποία για πρώτη φορά αποτυπώνει τις προσδοκίες της νεολαίας, τόσο της ελληνοκυπριακής όσο και της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Η Έκθεση βασίζεται κατά κύριο λόγο στα αποτελέσματα της ενδελεχούς έρευνας για τις Φιλοδοξίες των Νέων (ΕΦΝ1), στην οποία συμμετείχαν περισσότεροι από 1600 νέοι από ολόκληρο το νησί, που εξετάζει τις στάσεις και αντιλήψεις των νέων σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένων των σχέσεων με τις οικογένειές τους καθώς και τις επιλογές τους ως προς την εκπαίδευση, την εργασία και τις δραστηριότητες αναψυχής. Επίσης, διερευνά τις στάσεις τους προς την εθνική ταυτότητα και την Ευρωπαϊκή Ένωση και την αλληλεπίδραση με άτομα από την άλλη κοινότητα, καθώς και τις απόψεις τους για τη θρησκεία, την υγεία και την οικοδόμηση της ειρήνης στην Κύπρο.

Για το σκοπό αυτό, η Έκθεση συμβάλλει με πολύτιμο τρόπο στην κατανόηση των στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων νέων που κατοικούν σήμερα στο νησί. Επιπλέον, η Έκθεση διερευνά τα κοινωνικο-οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά της ζωής των νέων μέσα από το πρίσμα της ενδυνάμωσης και της ευθύνης της νεολαίας, και αναλύει τον τρόπο με τον οποίο αυτοί οι δύο παράγοντες επηρεάζουν την ανάπτυξη των νέων της Κύπρου.

Η Έκθεση καταλήγει ότι εν τέλει η ανάπτυξη των νέων πρέπει να εστιάσει στη διασφάλιση του ότι οι νέοι έχουν τα μέσα και τις ικανότητες να ευημερήσουν στις κοινότητες και στις χώρες όπου ζουν. Αν και αποτελεί ευθύνη των γονιών, των εκπαιδευτικών, της κοινωνίας των πολιτών, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των ηγετών των δύο κοινοτήτων να ενισχύσουν την κυπριακή νεολαία, επιβάλλεται και οι ίδιοι οι Κύπριοι νέοι να αναλάβουν ενεργό δράση για την αναζήτηση και την πλήρη αξιοποίηση των διαθέσιμων ευκαιριών για ενδυνάμωση.